nisi hoc sit expressum per verba hoc de necessitate importantia. Qui ergo vult faciat hoc expimi specialiter in concessione.

4 D quartū querit an possint capi res site in territorio alterius tertie ciuitatis scribēdo iudici illi ciuitatis. Rñ. lz de iure cōi in executione snie hoc permittatur: vt l. a diuo. §. j. ff. de re iu. z. ff. de ho. au. iud. pos. l. cū vn. §. pe. cū si. tū cū represalie sint quoddā bellū vt dictū est qs nō pōt cogere alium ad bellū nisi sibi subditū. in. g. col. in ti. hic finit lex cōtradi. c. dño guerram z qs nō cogit aliū iunare nisi eū cui subest: vt. l. culpa caret. z qō ibi no. ff. de re. iu. z p Dy. extra de re. in. nō est sine culpa. li. vi. nisi forte eēt ciuitas federata q̄ deberet facere guerrā z pacē ad petitionē hic scribētis p ea q̄ dicta sunt z ar. ad hoc optime. ff. de cap. z postli. re. l. nō dubito circa fi.

1 ☞ Capere homines z res vigore represaliarū propria autoritate qs potest quando copia iudicis haberi non potest.
2 Persona capta pro represaliis dz ad iudicem duci.
3 Res capte pro represaliis possunt per capientem retineri.
4 Res pro represaliis capte venduntur z estimantur iudicis autoritate.
5 Represalie possunt exerceri die feriato ob necessitatē hoīm in ferijs aūt in honorem dei possunt ex causa.
6 Represalie si conceduntur per habentem potestatem. l. cōdende. possunt concedi vt exerceantur etiam in ferijs in honorem dei.
7 Cognitio summaria vel ordinaria quando quis vult defendere se z res suas occasione represaliarum captas.

M Ona qō principalis est qualiter represalie exerceanť circa qō q̄runtur multa. ¶ Primo an quis possit capere hoies z res vigore represaliaꝝ p se an p ministros. ¶ Secundo an hoies z res captas tenear quis iudici presentare. an vero possit in suo primato carcere retinere. ¶ Tertio qualiter res capte vendanť z estimentur. ¶ Quarto an represalie possint exerceri die feriata vel non. ¶ Quinto si aliquis vult defendere se z res suas occasione represaliaꝝ captas qualis cognitio debeat adhiberi.

1 D primū querit an quis capere possit hoies z res vigore represaliaꝝ p se an vero per ministros. z vī q̄ p se sicut in bello p se hoies z res capiunť. sed certe vt dixi. §. vij. q. iiij. vba istius cōcessionis debēt intelligi ciuiliter z ideo puto q̄ nō possint capere hoies nec res sua autoritate. vt l. miles. §. qui iudicati. ff. de re. in. z de re iu. l. nō ē singu. qō tz Ja. de bel. in aut. vt nō fi. pig. in. q. quā ibi ponit qō ītellige si pōt haberi copia iudicis qui cōcedat suos ministros alias possēt capere sua autoritate: vt. l. ait ptor. §. si debitorē. ff. q̄ in frau. credi. z. C. de decu. l. generali. lib. g. z. ff. quod vi aut clam. l. si alius. §. est z alius. z quod ibi no. est ergo tutius vt cessent predicta z cōcessione expresse ponat q̄ ille cui cōceduntur represalie possit hoies z res capere per se z sua autoritate z.

2 D secundū querit an hoies z res captas teneat qs iudici p̄sentare an ťvo possit in suo primato carcere retinere. Jaco. de bel. in. q. p̄dicta dicit q̄ dz iudici presentare. vt. d. l. nō est singulis. z ne fiāt illicite exactiones vt. l. illicitas. ff. de offi. p̄si. z ne inde nascat iniuriandi occasio z. vt. l. meminerint. C. vñ vi. Ergo qñ capit persona puto eū verū dicere: vt capitus debeat dari iudici. casus est in. d. l. generali. C. de decu. li. g. z no. in. l. j. C. vbi decu. vt coar. z insti. de ac. in prin. z in. g. colla. de pac. iur. fir. c. j. nisi expresse dicat in con
3 cessione q̄ possit in suo primato carcere retinere. Q̄ vero ťcapiunť res dico q̄ res capiunť. vt cā iudicati. vel vt ex primo vel vt ex secūdo decreto fm ea q̄ dixi. §. iiij. q. vlti. nō est dubiū q̄ res debēt remanere penes capientem: vt. l. is cui. §. qui legatoꝝ. ff. vt in pos. leg. z pro hoc nō est necesse plus ire ad iudicem sed sufficit prima cōcessio. Qualiter aūt vendanť vel estimentur vt si quis accipiat in solutum dicam statim z.

4 D tertiū querit ťqualiter res capte vendanť z estimentur vt sibi quis accipiat in solutū. Rñ. vendictio nō pōt, ppria autoritate fieri: vt. d. l. miles. §. qui indicati. ff. de re iudi. Itē estimatio dz fieri p iudicē. vt. l. ij. in fi. C. de iure do. impe. requiritur ergo in oibus p̄dictis autoritas iudicis. z semp intellige nisi aliud in cōcessione expximatur dico etiā q̄ in computatione eius qō qs recipit debet fieri detractio expensarum factarum in predictis: vt. l. fin. §. in computatione. C. de iur. do li. z. ff. ad. l. fal. quantitatis z.

5 D quartū an represaliet ťpossint exerceri capiēdo ho
6 ad qō dico ťq̄ diebus feriatis ob necessitatē hoīm pōt represalie exerceri sicut etiā pōt fieri execntio rei iudicate. vt extra de iud. c. fi. leg. ei solū. p̄hibet ne illo tpe qs cogat venire ad iudicū ad litigandū. vt. ff. de fer. l. j. lz in executione iudicati nō est litigiū. ergo z. Si vero ḡrimus de diebus feriatis in honorē dei tūc ē dubiū. p. l. dies festos. C. de fer. tū putarē sic dicendū esse q̄ possibile est represalias cōcedi ℨ hoies alicui⁹ terre si hoc seruarēť q̄ dieb⁹ feriatis nō pōt capi nūq̄ caperenť. z sic concessio represaliaꝝ esset inutilis qō posset ℨtingere vel ppter lōginquitatē z distantiā loci. z sic hoies praro veniūt vel ppter paucitatē ppli ciuitatis vel terre ℨtra quā sunt ℨcesse. ita q̄ sunt cauti z nō venirēt cū diebus festiuis. z isto casu possent exerceri die feriata in honorē dei. vt. ff. de fer. l. j. z ij. C. de fer. l. ij. Si vero istud periculū nō subest tūc tali tpe possunt represalie exerceri. vt. d. l. dies festos. facit qō no. p glo. in. d. l. dies festos.

in. ij. glo. ibi dū dicit nisi timeat de eius recessu qui vī. pbare hāc distinctionem. z hoc erit in estimatione iudicis. vt. l. de pupillo. §. si qs riuos.
6 ver. toties. ff. de ope. no. nū. Tutius est ergo hoc facere exprimi in concessione q̄ possint eis exercere diebus feriatis z in honorē dei. qō potest fieri qñ cōceditur p eū qui hz ptātem cōdendi legē vt p ppīm vel dñm. C. de fer. l. quinciaꝝ. sed si ℨcederenť p aliū iudicem nō valeret dicta expressio. vt. ff. de ferijs. l. j. z ar. C. de fer. l. a nullo. in fi. quatenus fieret ex causa legitima fm distinctionem. §. dictam z.

7 D quintū q̄rit si aliqs ťvult defendere se z res suas occasiōe represaliaꝝ captas qualis cognitio debeat adhiberi. ad qō dic q̄ si quidē post captura ē facta p
fectē execntio. vel qz res vēdita vel data in solutū fm ea q̄ dixi. §. ea. q. iij. tūc adhibēt cognitio ordinaria. nec hz locū offiī iudicis in hac cognitione. vt. ff. de re iud. l. a diuo pio. §. si post aditū. Si vero psona vel res adhuc durat capta nec est facta execntio. tūc ille qui vult psonā z res defendere indicis offiī implorat p qō fiet sibi editio oīm actoꝝ quorū vigore captus est ipse vel res eius. vt. C. de edē. l. is apud quē. vt li. pēd. l. ij. ff. de eden. l. j. §. edēda. semp edēda q̄ facta sunt in absentē. vt. d. l. is apud quē. fm secundā lec. Quib⁹ adhibitis p̄t opponere quis vel ex pte cause iniuste. vel ex defectu ℨcedētis. vel modi vel ex eoꝝ defectu pone vel rei capte q̄ capi nō poterat. vt ex p̄dictis pz. z in hoc ēt adhibebit sūmaria cognitio vt. ff. de re iud. l. a diuo pio. §. si sup reb⁹. ℨ dubitat an sup qō poterit impetrare cognitionē extra illū locū fm ea q̄ dixi. §. q. ij. Rñ. si qdē vellet hoc impetrare sup cognitiōe q̄ adhibēt offō iudicis non posset. qz fm hoc diuideret ptinctia cause: vt. l. nulli. C. de iudi. hoc em ptinet ad officiū iudicis exequētis. in. d. §. si sup rebus. z si sup hoc vellet principaliť agere cōpetentibus actionib⁹ posset fm ea que dicta fuerūt. §. ij. q. ij.

1 ☞ Exacto pro represaliis quomodo succurrat in propria ciuitate contra illum cuius occasione concesse fuere represalie.
2 Contra officialem negligentem facere iustitiam quomodo succurratur pro represaliis exacto.
3 Exactus non potest capere homines z res illius ciuitatis in qua captꝰ fuit pro represaliis.
4 Titulus quod quisq̄ iuris. quod non hz locum in executione facti.

E cima principalis qō est de remedijs exacti p represalias. circa qō querunť plura. ¶ Primo querit an exacto succurrat in ciuitate ppria cōtra illū priuatū cui⁹ occasione sunt ℨcesse. ¶ Scōo an exacto succurrat cōtra rectorē qui negle
gerit facere iustitiā cuius occasione fuerūt represalie concesse. ¶ Tertio an talis exactus possit fine alia cōcessione capere hoies z res ciuitatis in qua captus fuit exactus occasione represaliarum z.

1 D primū q̄rit ťan exacto succurrat in ciuitate ppria ℨ illū priuatū cuius occasiōe ℨcesse sunt represalie. Ja. de are. tāgit hec. ff. de vb. ob. l. ij. in fi. z dicit q̄ huic exacto succurrit ℨ illū p tex. l. j. de nego. gest. z. l. lz. §. fi. ff. nau. cau. stab. z l. si vero. §. cū aūt. ff. de his q deie. vel effu. sed ℨiū vī determinatū. p glo. in. l. si qs dolo. §. j. ff. de re iu. Mā iste nō exigit ppter delictū illi⁹ priuati sed ppter delictū toti⁹ ciuitatis denegātis facere iustitiā. vt in ꝑcedēt⁹ dictū est. z iō sic dico aut represalie sunt ℨcesse ℨ ipm iudicē vel officialē q̄ nō fecit iustitiā. qō p̄t fieri. vt dixi. §. vj. q. j. z ille est exactꝰ. aut est exactus alius de pplo nō officialis. ¶ Primo casu aut ille officialis nō fecit iustitiā sed faciēdo aliquid iniustū aut denegādo facere iustū. Primo casu illi officiali nō succurrit cōtra illū principalē debitorem. vt not. in. d. l. si quis dolo. §. j. Scōo casu succurrit ei cōtra principalē debitorē. tex. ē no. C. de exact. trib. l. missi opinatores. in fi. li. g. ¶ Scōo qñ exactus alī⁹ de populo est vera opi. Ja. de are. p l. allegatū. per eū ppter qō puto q̄ ille captus soluens pōt petere q̄ sibi cedantur actiones contra principales debitorem: vt. l. lz. §. fi. ff. nau. cau. sta. ad similitudinez correi fideiussoris eius qui exactus est per hypothecariam z.

2 D secundū querit ťan exacto succurrat ℨ rectorē q̄ neglexit facere iustitiā. ad qō rñdet q̄ sicut cōtra principalē debitorē succurrit. vt dixi. §. ꝑi. q. sic ℨ officiales ēt ipsi sunt debitores. vt. §. phatū est in ꝑceden
tibus. sed hoc fiat cū ordine. ¶ Primo em ℨueniēdus est ipe principalis debitor. z ideo existēte nō ſoluēdo vel nō reperto puenit ad illū q̄ ℨcipaliter iustitiā facere neglexerit. vt. l. j. in prin. ff. de magist. cōue. z. C. de cōue. fisci debi. l. qñ augerio. lib. g. z ipso iudice nō existēte solnēdo venit ad illos officiales qui requisiti cū possent alios cogere ad faciendū alijs soluere neglexerunt. ar. l. j. §. nunc tractemus. ff. de tu. z ra. distra.

3 D tertiū q̄rit an talis ťexactꝰ posset fine alia ꝑcessione capere hoies z res ciuitatis i qua captꝰ fuit exactꝰ occasiōe represaliaꝝ. vī q̄ sic. p tit. ff. qō quisq̄ iur. Preterea vt dictū ē represalie sunt quoddā bellū. lz eoipso q̄
vna ciuitas q̄ pōt bellū idicere ℨ vnā ciuitatē. z facit illā sibi hostē eoipso il
4 la ℨ quā idicit vī illā idictētē ēt sibi hostē facere: vt. ff. de cap. l. hostes. z sic ab vtraq̄ pte sunt captiuitates z postliminia. Cōtrarū puto ver. Tnam ti. ff. qō q̄sq̄ iur. loquit i iuris execntiōe. vt si ciuitas vna ℨcessit represalias ℨ alia q̄ ea nō ltia vel mō nō ltio ex eadē cā vel eodē mō pōt cōcedi ℨtra alia nō ēt hz locū i execntiōe facti. nā si vna ciuitas aliqd facit ō fcō nō pōt quat⁹ eodē mō facere de facto. tūc em pmittit vindicta z vēdicatio quod non

qō nō lz. l. sciāt. §. q cū aliter. ff. ad. l. aql. Rñ ob. qō dz q̄ statim ex vtraq̄ pte bellū vī idictū. qz illud ꝑcedit qñ bellū ex vtraq̄ pte idicit vī. vt hic āt ex pte idicētis vni psone tm ꝑcedit nō ēt cuilibet de pplo z sic nō pt̄ ītelligi ex aduerso q̄ quilz de pplo posīt capere. ppter qō pplscēdens re
presalias hoc facit supplēs defectū supiotis: vt dictū est. §. in. j. q. ꝑn. Si cut ergo si supior hoc ꝑcessisset ali⁹ nō posset sua autoritate capere ex aduerso nec hoc casu. ille ergo q̄ est exactꝰ si passus est iniustitiā petat a terra sua represalias more legitimo. als sua autoritate non pōt exercere.

¶ Explicit tractatus represaliarum editus a domino Barto. de sagoferrato legum doctore Perusino.

¶ Incipit tractatus de insignijs et armis.

1 ☞ Insignia concessa dignitati vel officio portat ille qui habet dignitatem illam vel officium. alij non.
2 Insignia singularis dignitatis puta regis nemo defert nec rebus suis depingere facit principaliter accessorie sic.
3 Habentes ex concessione insignia z arma illi soli illis vtuntur. Arma Bart. z successorum ex concessione: est leo rubeus: cum duabus caudis in campo aureo.
4 Quilibet potest sibi assumere arma z insignia illa portare z in rebus p
prijs impingere.
5 Portās arma vel insignia vnius quō z qñ possit phiberi z per quem.
6 Assumens arma vel signa alterius que portauit ab antiquo: si ille veri
similiter non ledatur nec iniuriatur licite assumit z portat.
7 Faciens signū vnius artificis quod facit in gladijs z alijs operibus licite prohibetur ab illo z etiam a quolibet tertio.
8 Notarius nō pōt assumere signū alterius z si assumit prohiberi pōt.
Fabricator chartarum pōt phiberi vti signo alterius fabricatoris.
9 Habere arma ex cōcessione principis prodest quia alijs prefertur: z non potest ab alio prohiberi.
10 Arma seu insignia domus trāseūt in oēs descēdentes de illa agnatiōe.
11 Bastardi nō vtunť insignijs de iure lz de consuetudine nō seruāť i tuscia.
12 Signum societatis societate dimissa apud quem remanere debeat.
13 Insignia seu arma qualiter sunt pingenda insigenda seu portanda.
14 Animalia que portantur in armis: si depinguntur in vexillis facies dz respicere hastam secus si pars animalis portaretur.
15 Animalia qñ designantur debent designari in nobiliori actu eoꝝ etiam quo magis suum vigorem ostendunt.
16 Leo visus z similia sunt pingenda erecta elevata z ore mordaci ac pedibus radentibus.
17 Equus designandus est rectus z elevatus quasi saliens.
18 Agnus designatur quasi plene ambulans per terram.
19 Pes dexter semper debet antecedere qñ animal designatur.
20 In vexillis inspicitur illa pars q̄ respicit portantem nō pars conversa.
21 Facies animalis depicti in vexillis tubarum non dz respicere tubam.
22 Si duo animalia innicem se respicientia portantur pro insignijs non refert quomodo pingantur in vexillis.
23 Insignia cōsistentia in varietate diuersoꝝ colorū quō depingantur.
Locus prior z superior nobilior est posteriore z inferiore.
Color nobilior debet poni prope hastam.
24 Aureus color nobilior est ceteris z per eum figuratur sol.
Nil nobilius luce.
25 Color rubeus seu purpureus: representat ignem: z est nobilis.
26 Azureus color est tertius z representat aerem.
27 Color albus est nobilior nigro z color niger est infimus.
28 Arma q̄ portanť in vestib⁹ ps supior dz respicere caput inferior pedes.
Nobilior pars arme dz respicere latus dextrum.
29 Arma que pingēda a parte posteriori hominis pars nobilior debet respicere latus sinistrum hominis.
Dos scribendi noster quare sit nobilior more scribendi hebreoꝝ.
Barto. didicit literas hebreas.
30 Litere z arma in sigillis per connersum inciduntur.
31 Arma in clypeis depingenda nobiliori pars debet respicere partem clypei que in portando respicit latus dextrum.
32 Arma depingēda i cooptis eqnoꝝ nobiliori ps respicere dz caput equi.
33 Arma quō pinganť in cooptoris lectoꝝ i pietib⁹ z alijs locis stabilib⁹.

I Sū gratia de insignijs z armis q̄ qs in vexillis et clypeis portat videam⁹. Prio an hoc sit licitū z eo casu q̄ est licitū q̄liter sint pingēda z portāda. ¶ Circa qō dico
1 q̄ tq̄da sunt insignia dignitatis vel officij q̄ portare pt̄ qlz habēs illā dignitatē vel officiū. vt insignia pcōsularia: z legatoꝝ. vt. l. j. ff. de rū. z ista pt̄ portare quilz bñs illā dignitatē vt. d. l. alijs āt portare nō lz

cognatos vero vel affines nō ptinet.vt.ff. de reli.
ius familiarū. Ex hoc ꝑposset q̄ri an bastardi vel
spurij possint vtiⷨ insignijs. ⁊ vt q̄ nō q̄si nō sint
de familia vel de agnatiōe vt. l. annūtiatio. ff. vbi.
sig. Huⷨ tñ obseruat i tuscia de ꝙsuetudine cui stā-
dū est. Quⷨ tñ multiplicātur bi q̄ portāt talia insi
gnia vel arma ꝛ ꝙsuetū est ꝑ aliⷨs aliqd appōi vl
tra vt ab aliⷨs dignoscāt ⁊ discernāt q̄ ꝛ sicut noī
addit ꝓnomē. Quedā vō sunt insignia alicui⁹ socie
tatis aliquoꝝ negotiatorū. ⁊ hic cū societas ad he
redē nō trāsit nō ē tractādū. Sz apō quē rema-
nebit signū societate diuisa. q̄ eⅈ oēs vrāt ur eo si
gno nō est equū vt dictū est. Rñdeo si quidem erat
vnus in societate q̄ erat capitaneus ⁊ ⅀ magister
societatis sicut ꝺ in simili. ff. de leg. ij. l. peculiū. ⅀.
j. tūc apud eū ꝺ remanere signū q̄ ipse erat inter
ceteros maioris honoris. ar. ff. de fun. instr. l. fi. Si
vō hic nō erat tūc apud eū remanebit q̄ erat soci⁹
maioris ꝓtitatis. vt. ⁊ fa. herc. l. q̄ citatiōes. Quid
si oēs sunt equales tūc forte dirimendū est vt. d. l. si
que cautiōes. puto tū q̄ si dissoluta societate rema
net negociator ꝺ remanere signū. hoc iō q̄ alioꝝ
nō interest. Item q̄ ꝙⅈs dissoluta societas fit tñ
negotiatio remāet penes illū. ergo iniquū est q̄ ſ
gnū qō erat accessioriū negotiationi separet ab ea
ar. C. cō. vtri. iu. l. post domū. q̄dā vō fūt signa arti
ficij cuiusdā seu peritie. ⁊ hoc aduertēdū: q̄ⅈq̄ fūt
signa q̄dā artificij i qb⁹ ꝓncipal⁹ opaⅈ q̄litas loci
exēplū i marchia ācbontana ē q̄ddā nobile castr⁹
cui⁹ nomē fabrianū vbi artificiū faciendi chartas
de papyro ꝓncipal⁹ viget vbiq̄ fūt edificia multa
ad ū. ⁊ eq busdā edificijs meliores charte veniūt
ꝛ sz ē aliⷨ faciāt multū bōas ⁊ videam⁹ ꝫ qdā vō
liū charte hꝫ suū signū ꝑ qō significat cuius edifi
cij est charta. dic ergo q̄ isto casu apō illū remane
bit signū apō quē remanebit edificiū ipm in q̄ fit si
ue inre ꝓpⅈetatis sine iure ꝙductōis sine i malaſi
de remanet toto tpe q̄ teneat nō ꝑt ꝓbⅈeri vti si-
gno sicut i certis iurib⁹ realib⁹. ar. ff. ō fer ru ꝑ. via
⅀stitui. ⅀. fi. ⁊. ff. si fer. vē. l. ij. ⅀. fi. ⁊. l se. ⁊ q̄dā. fer.
amit. l. vſusſtruct⁹. ⁊. l. se. ⁊ idē i ꝙductōe taliⷨ ofⅈo-
ar. ff. lo. l. ꝫ ades. ⅀. illō. ⁊. ⅀. videam⁹. ⁊. ⅀. idē ꝑpi
cere. Quedā vō fūt insignia artificij i q̄ ꝓncipal⁹ bo
nitas artificij opaⅈ vt videm⁹ in signis q̄ apponūt
in spatis gladijs ⁊ aliⷨ opib⁹ metallęo. ⁊ isto casu
oēs q̄ stāt i vna statiōe pñt vti isto signo q̄si magi
ster ꝓncipalis isti⁹ statiōis approbet illa opa. vt in
aut. de tab. ⅀. nos ād. ⁊ no. i gl. q̄ icipit caue tibi. in
fi. gl. Si vō separēt tūc signū ꝺ remanere apō ipⅈ
q̄ ꝓncipal⁹ erat i statōe. ar. ff. de sū. instr. l. fi. ⁊. ⅀. digi
ꝫ si forte oēs erant eq̄les vbi inuicē ꝙueniūt apud
quē remaneat illō signū forte dirimet. vt. d. l. si quē
cautiōes fa. herc. Scdo ꝓncipal⁹ tē videdū q̄lr
ista arma seu insignia sūt pigēda infigēda ⁊ portā
da. Ad q̄ sciēdū ē q̄ q̄ⅈq̄ portant i vexill. ⁊ vehicu
lis q̄ⅈq̄ in vestib⁹ hois. q̄ⅈq̄ i clypeis. q̄ⅈq̄ i coo
pertis lectoꝝ ⁊ silib⁹ locis stabilib⁹. Circa q̄ꝫ prę
dictoꝝ aliq̄ videam⁹. Circa qō sciēdū ē q̄ ista insi
gnia q̄ⅈq̄ sumunt ex aliq̄ re exⅈtent vti assumūt
aliq̄ aial vel castrū vel mōtē vl florē vel aliq̄ sile
q̄ⅈq̄ ista signa nō sumunt ex aliq̄ re exⅈte. ꝫ sunt
signa simplicia. ſ. variatiōes q̄ndā colo⁹ vel poi-
midia vel q̄rteria vel p aliⷨ ſras rectas trāuer-
sas vel siles: q̄ⅈq̄ mistū ex vtroq̄. Dis ꝑmissis vi
deam⁹ ꝙ quālr portent i vexillis illa signa q̄ signifi
cāt aliquā rē ꝓexⅈstentē. ad qō dico q̄ ars imitatur
naturā in quātū ꝑt. vñ ista insignia debēt eē ꝫ natu
rā rei quā figurāt ⁊ nō alr. ar. l. fi ꝑ. in fi. ⁊. l. seq. ff.
de adq. ⁊ de ſta. ho. l. nō sunt liberi. De natura aūt
vexillī cū portāt i hasta. scōm illū vſum ad quē ve
xillū destinat hasta ꝑcedit ⁊ vexillū sequat. vñ q̄ⅈq̄
aial qō ꝺ designari i vexillo facies ei⁹ ꝺ respice-
re hastā q̄ⅈ de natura faciei fit ad̄cedere idēi oi re
⁊ figura q̄ ꝫ ꝑtes q̄ denotant ꝑ ad̄ ⁊ post. vt in ꝑce
dēti li. dictū ē. tūc em̄ semp ꝑs ad̄rior rei ꝺ eē vſus
hastā. ad̄s videret retrocedere tāq̄ monstrū. Sz si
alicui⁹ rei ꝑs ad̄rior solū portaret ꝑ arma: vt sūt
qdā q̄ facię arietis vel bouis ꝑ suo signo portāt
tūc nō ꝑt pars iterior respicere hastā ꝫ a latere re
spicit. Sed dubitaꝝ qualr ꝺicta aialia debeant

designari vtrū quasi stent recta an quasi ꝑ terrā plane ambulent vel quo
Rñdeo dicta aialia debēt designari de nobiliori actu eoꝝ. ⁊ etiā quo ma
gis suū vigorē ostendāt. vt. ff. de ſta. ho. l. q̄ritur. ⁊ de acq. re. do. l. qō gs.
⅀. cū in ꝑtes. sic etiā ab antiquo vſitatū esse videm⁹ ꝙ ꝓceps in maiesta
te pōtifex in pōtificalib⁹ depingūtur ⁊ designātur. Huc ad ꝓpⅈtū dico
q̄ qdā aialia sunt quoꝝ natura fera est. vt. ff. de ꝓſu. l. j. ⅀. bestias. ⁊ ista
debent designari in actu feroci ꝙ vt leo vſus ⁊ similia. figuratur ergo leo
erectus eleuat⁹ mordax ore ⁊ radēs pedib⁹. ⁊ idē in silibus aialibus ex
hoc em̄ actu magis suū vigorē ostēdit. qdā sunt aialia nō ferocioza et in
bis inſpici ꝺz nobiliorꝝ actus diuersimode. vñ ꝙ si quis equuꝫ ꝙ sua
arma portaret nō deberet eū designare erectū ⁊ eleuatū. hoc em̄ vitiosuꝫ
esset in equo iō ꝺz eū designare rectū ⁊ eleuatū ꝑte anteriori aliqualr q̄ſi
equus saliēs. Jn hoc em̄ actu magis eⅈ vigor ostēditur. Sz si qs ꝙ sua
arma agnū portet tūc designare ꝺz q̄ſi plane ambulātē ꝑ terrā. in eo em̄
actu magime eⅈ vigor ostēditur de qbus in oibus aialib⁹ similia dicen
da sunt. Circa pedes ꝛtiā aduertēdū est q̄ semp pes q̄ antecedat ſit pes
dexter. qz vt ꝑcedēti lib. dictū est ps dextera est principiū motⁱ⁹ als signa
ret talē figurā leuā esse qō vitiū sonat vt. ff. de edi. edic. l. q calū. ⅀. itē sciē
dū. Sz hic erat dubiū qd si in vna ꝑte vexilli figurarēt tanq̄ pes dex
ter ꝑcedere ab alia ꝑte videbitur pes ſiniſter ꝑcedere. hoc aūt incongrui
tas magis euidēter appet in his q̄ ꝑ sua arma aliquā literā vel literas
portāt. nā ab vna ꝑte sunt lre recte ab alia ꝑte cōiter nō est forma literæ
q̄ apparet si qs literas ꝙersas a latere ꝙersō respicit. Sz dicendū est
ꝙ sicut in lris respicit alia ps q̄ respicit scribentē nō ps ꝙersa. ita i ve
xillo inſpicit ps q̄ respicit portantē nō alia. qō em̄ ex ꝑte est nō ex ꝑn
cipali. ꝓposito ꝫ ngit ꝫ accidēs sicut si quis seip̄m in speculo aſpiciat
qō em̄ in se dextrū est. in speculo ſiniſtrū appet. ꝑdicta vā in vexillis et
vexillis q̄ portant in hasta cui⁹ recta natura est vt ꝺicta ꝓtenturę re
cta. vt. ff. de ſer. ru. ꝑdi. l. q ſala. in ꝑn. Sz si logmur ꝙ de vexillis ⁊ vexicu
lis q̄ portant in tubis quax natura ꝓpⅈe est vt ad os tubatoꝝ posite q̄ſi
per planū gerētes positū tūc facies rei vel designate ps anterior non ꝺz
inſpicere tubā sicut hastā. nō em̄ tuba est ps anterior ꝫ supior. ⁊ sic debet
partē anteriorē illi⁹ vexilli tube plane iacētis portare. Et ꝺicta vera in
dubio q̄n de ꝓpⅈetate arme ⁊ qd inſpiciat tractaⅈ. Sz qd ꝙ si ꝓtentur
duo aialia seinuicē respicientia. ⁊ tūc nō est loc⁹ ꝺicte inestigatiōi q̄ in in
certis nō certis loc⁹ est ꝓiecturis. l. q̄tinu⁹. ⅀. cū ita. ff. de vb. ob. ⁊ no. in. l.
tres denūtiatiōes. C. quō ⁊ q̄n iu. Circa ſm no. ꝙ q̄n arma sunt q̄dā
insignia simplicia ⁊ varietates quoꝝdā coloꝝ. tūc aduertendū est qualr
debēt portari ⁊ in nobiliori loco poni. C. de of. ꝑf. vi. l. j. ⁊ de of. re. puin.
l. potiores. ⁊ de ꝙſul. l. j. li. q̄ⅈ. Itē ꝑmitto q̄ loc⁹ ꝓor ⁊ supior est nobiliori
posteriore ⁊ iseriore. vt. ꝺ. l. ⁊ de al. scri. l. j. hoc ꝑmisso ꝺico q̄ arma q̄ⅈq̄
variant ꝑ medīū. vt q̄ gs portat bāderiā duoꝝ coloꝝ. tūc aut diuidūtur
ꝑ medīū añ ⁊ post ⁊ i ⅀stis casib⁹ i dubio ēt coloꝝ nobiliorꝝ ꝺz eē. ⅀. i an ea
ꝑte q̄ respicit celū. vel añ. i. ea ꝑte q̄ respicit hastā fi vō variaⁿ ꝑ q̄rteria
tūc nobiliorꝝ coloꝝ ꝺz eē i q̄rterio supiori ⁊ añriori. ꝑpe hastā. si vō variaⁿ
ꝑ ⅀stas ꝺirectas. tūc ⅀sta coloꝝ nobiliorꝝ ꝺz eē. ꝑpe hastā. si vō variaⁿ ꝑ
⅀stas trāſuersales. ⅀sta nobiliorⁱ⁹ coloⁱ⁹ ꝺz eē vſus celū. Si vō ⅀ste vel
bāde sint ꝑpēdētes tūc cū hasta būt se tāq̄ ps ꝓior in bāderia. iō ꝑs ma
gis elenata ꝺz respicere hastā. Ista oia ꝑbant ex ꝓſuppositis. Sz du-
bitaⁿ qs coloⁱ sit nobiliorⁱ: tūc aduertēdū est diligēter nā coloⁱ vnⁱ⁹ est no
bilior altero respectu eⁱ⁹ quē repⅈsentat scōm se. ꝓmo ꝙ coloⁱ aureus nobi
lior est. qz ꝑ eū repⅈsentat lux. si qs em̄ vellet figurare radios solis qō est
coⁱ⁹ magis luminosum. hoc nō posset ꝙruenti⁹ facere q̄ ꝑ radios au
reos. ⅀stat aūt q̄ nil luce nobili⁹. ⁊ certe nil est. C. de ſum. tri. ⁊ fi. cat. epla
inter claras. ibi nihil ē qō lumine clarior est. ⁊. C. ne fi. ꝑ par. aut. habita
vbi totⁱ⁹ mūdus illuminat. Et iō in ſacra pagina ꝑ re magine excellētię
figurat. vt ibi fulgebūt iusti ſicⅈ sol. Matth. xiij. ⁊ alibi resplēdunt facies
eius sicut sol. Matth. xvij. c. ⁊ ꝑpter hui⁹ nobilitatē nulli ꝫ portare ve
stes aureas nisi ꝓncipi. C. de vesti. olob. ⁊ deaura. l. j. ⁊. l. ij. li. xj. Seq̄ns
coloⁱ nobilis ⁊ est coloⁱ purpure⁹ seu rube⁹ q̄ figurat ignē qui est sup alia
elemēta. ⁊ nobilⁱ⁹ elementū est coⁱ⁹ ꝓpter quē ſolē ſcōario luminosum. ⁊ pro
ꝑter eⁱ⁹ nobilitatē nulli ꝫ portare vestes cōptas eⁱ⁹ coloⁱ. vt. C. de vesti.
olo. l. ij. ⁊. iiij. ⁊. v. li. xj. ⁊ in dictis. ll. exprimit dictū coloⁱ esse nobiliorem
alijs. Seq̄ⁿs ꝓpter qd̄ ꝺicta coloⁱ est azureus. ꝑ eū em̄ figurat nobilis
atⁱ q̄ est coⁱ⁹ trāſparēs ⁊ diaphanū ⁊ magie receptiuū lucis. ⁊ est elemē
tū seq̄ns post ignē nobili⁹ aliⷨ vñ ꝺicti coloⁱ ꝑpter id qō repⅈesen
tāt oñr nobiliores. Qualr tāut coloⁱ es oñr nobiliores ſm se. ꝺico sicut
lux est nobilissima eⁱ⁹. Sic⅀ oñr tenebre ⁊ sic veriſsime ſit in coloⁱbus ſm
se. coloⁱ albus est nobilior. qz magis ꝙpinquat luci. Coloⁱ niger est
infimus. qz magis ꝙpinquat tenebris. Coloⁱes aūt mediī sunt no
biliores ⁊ ēt min⁹ nobiles ſm plus ⁊ min⁹ qō ꝙpinquāt albedini vl
nigredini. istō vⁱ ꝺictū Arist. in li. de ſensu ⁊ ſensato. Digi q̄ⅈq̄ ista
arma portant ſup vestib⁹ hoⅈm nūc istud ꝙō in armis ꝫ se vt pars su
perior ꝺz esse vſus caput hois. qō vero ꝫ se vt inferior vſus pedes. Itē
in eo qō depingit in añriori ꝑte hois. vt in pectore pars nobilior arme
ꝺz respicere latus dexterū. est em̄ illa nobilior ps ꝑ principiū. vt in ꝑcedē
tibus ꝺictū est. de eo ⁊ vero qō depigit a ꝑte posteriori hois ꝑt dubitari.
Pro cui⁹ declaratione ꝑmitto illā. q. q̄ fuit iter iudeos ⁊ me cū hebraicū
addiscebā. ꝺicebant em̄ q̄ mos scribēdi noster nō erat rōnabilis. incipi-
mus em̄ a latere ſiniſtro scribere ⁊ trahimus literam ad latus dexterū et
illud qō

illud qō ꝺz esse principiū motⁱ⁹ est termin⁹ ⁊ illud qō ꝺz eē termin⁹ est ꝑn
cipiū. ac mod⁹ scribēdi eoꝝ est rōnabiliorꝝ. qz icipiūt a latere dextro ⁊ va
dūt vſus ſiniſtrū ad qō tollēdū ꝺicebā q̄ aliquid rōnabilr ꝺz fieri respe
ctu finis ad quē ordinar. ideo finis ꝺz ꝑtim⁹ itellect⁹ operātis ⁊ hec na
turalr sunt va. ⁊ ꝑbant ꝑ. l. nā ⁊ si itellect⁹ operātis finis sit rōnabilis. ēt
si postea nō sequāt nō ꝺz rōnabilr opari. ff. de neg. ge. l. ⅀ an vitro. ⅀. j. cū
fi. ⅀z scriptura ꝑdicta fit vt legaⅈ. legere aūt est oculis iſpici. ff. de bis q̄
in test. delē. l. j. ⅀. j. ⁊ fic legi fit ꝑ visum videre aūt est facti vt phy. ꝺicunt
scriptura aūt repⅈsentata in oculis nr̄is agit i oculos nr̄os: oculi aūt pati ꝺi
cunt q̄ ꝑ q̄ ex hoc ledunt. cū ergo scriptura agat i oculis ꝺz ista actio
incipi a latere dextro ipsi⁹ scripture. q̄ illud latⁱ est ꝓncipiū motus seu
actionis. ⅀z latⁱ dextrū scripture q̄ nos respicit est respectu lateris nr̄i si
nistrū sicut si bō voluat vultū suū vſus meū directo latⁱ ei⁹ dextrū respe
ctu mei est ſiniſtrū. ⁊ sic appet q̄ nos i scribēdo magis rōnabilr opamur
inſpicim⁹ em̄ finē sic vt a latere dextro scriptura in oib⁹ icipiat opari ſm
modū in deoꝝ incipit a latere ſiniſtro. Ad ꝓpⅈtā. q. qualr arma de
bēat pingi rōnabilr a ꝑte supiori sup veste hois ꝺico q̄ illa ꝑs arme q̄
se ꝺz vt anterior vel vt nobilior ꝺz eē vſus latⁱ ſiniſtrū hois portātis. rō
qz illi⁹ arma sicut illi⁹ repⅈsicies recte illō videas. facies q̄ isti⁹ arme a ꝑte
posteriori. ⅀z fingo vnū hoⅈem hꝫ vnā faciē retro. ꝑculdubio latⁱ qō erat
ſiniſtrū ex ꝑte posteriori erit dextrū. ⅀z pone aliquē velle scribere latine in
speculis alicui⁹ abſq̄ dubio icipiat a ꝑte ſiniſtra q̄m illo respectu lre erit
dextra. vt. ⅀. oñſum est. Ex his ēt appet q̄ lre ⁊ arme debēt icidi in ſi
gillis ꝑ ꝙersum. q̄m fit ad finē ipⅈmēdi i cerā vel aliā materiā ⁊ rema-
net rectū. ⁊ sic ispicere debem⁹ finē ad quē fit nō id qō fit. si vō incideret in
aliqua re nō ad sigillādū. ⅀z vt sic ēt tūc ꝺz icidi directe. q̄ⅈq̄ ⁊ ꝺicta ar
ma depingunt i clypeis. tūc silr qs ꝺypei q̄ ꝑm naturā portandi respicit
lat⁹ dextrū illa em̄ assumit vt potior. vt ꝑz ex his q̄ ꝺicta sūt. Q̄ⅈq̄ ⁊ por
tant ⁊ pingunt in cooptis eqnoꝝ. ⁊ tūc siue a ꝑte dextra siue a ꝑte ſiniſtra
ꝺz respicere ps nobilior caput eq. mōstrosū em̄ est q̄ vⁿ caput eq respi
ceret ⁊ ali⁹ caudā. hoc aūt q̄ nulli liceret magis accideret. ⁊ cū deberent
stare in frōte vel i groppa. tūc latⁱ dextrū respiceret ſm ea q̄ ꝺicta sunt.
Q̄ⅈq̄ ⁊ depingunt i cooptis lectoꝝ ⁊ silū. ⁊ tūc ꝺz ispici ea res i q̄ ꝺz depi
gi cū stat i suo ꝓprio eē. sunt em̄ i cooptorⁱ⁹ lectoꝝ q̄dā ꝑtes q̄ circūdāt
lectū. q̄dā vō q̄ plane iacēt. ē. ⁊ i ꝑte iacēti formā pingēdi sumit a forma
hois iacētis in lecto. i ꝑte vō pēdēti i loco assumaⁿ forma pigēdi arma a
forma hois recte iacētis. Q̄ⅈq̄ figurant vel pingunt i parietib⁹ vl aliⷨ
stabilib⁹ locis ⁊ tūc ſi q̄dē loc⁹ vbi pigit ꝺz se vt paries. ꝺiceraⁿ pies vt
faciē ſuā voluat vſus nos. ⁊ sic latⁱ dextrū pietis cognoscetis. ⁊ sic facies
pars nobilior armoꝝ voluaⁿ vſus partē dextrā. Predicta vā nisi eq cā.
Quid em̄ si i medio vni⁹ pietis depigāt statuā ꝓncipis vel alteri⁹? excel-
lētis vel forte arma regia. tūc alia arma q̄ ab vtraq̄ ꝑte depingunt debēt
illā statuā vel ipsi⁹ arma ispicere. nō ispecto a dextris vl ſiniſtris voluaⁿ
ad fikitudinē hoim trīū circa oñm egⅈstētiū. hoies em̄ se volunt vsus eū:
sed fi loc⁹ vbi pigit ꝺz se vt celū. veluti camere vel aule. tūc ex ꝺictis i ꝑte
cedēti li. cognoscēdū est vbi ꝺicaⁿ caput ⁊ vbi aule vel camere. postea fin
ge hoiem iacētē ⁊ voluntē vultū vſus nos ⁊ cognosces dextrā siue ſini. ex quo
modū rōnabilē depingēdi inuenies vna tñ scias q̄ ꝺz arma sua ⁊ ſignia
sua posset in terra sculpere vel depingere. tñ arma alicui⁹ oñi sui vel ma
iozis nō ꝺz in terra sculpere vel pingere. vt. C. ne. li. signū salua. Christi. ꝛc.
in rubro ⁊ nigro.

Hūc tractatū de ſignijs ⁊ armis editū a dño Bar. ō sagoser. publica
uit post mortē dicti Bar. do. Mi. Ale. legū doc. generoq̄ su⁹. viij. die Jan.

Jncipit tractatus de alimentis ꝛc.

1 Alimentorum appellatione continentur omnia necessaria ad vitā
sine quibus corpus humanum ali non potest.
2 Alimēta remissa trāſactiōe vel pacto nō remittit vestiariū vl habitatio.
3 Alimenta debita iure ſanguinis debentur etiam magistro tribuenti li-
berales artes: secus si debentur ex dispositione hominis.
4 Lectus q̄ debeatur illi cui legata sunt alimēta. vel victus vel educatio.
5 Famulo si legat⁹ vita in domo testatoris debenⁱ oia necessaria ad victū.
6 Alimētis legatis. vel si legatur victus vel educatio debentur medicine.
7 Libario vel diario legato. nō veniūt vestit⁹ nec habitatio. nec medicine.
8 Pater cogitur alimentare filium necessitate nature: filius patrem.
9 Filius emācipatus q̄ nō alit patrē potest in patriā potestatem renocari.
10 Filius nolens alere patrem potest exheredari. ⁊ est iusta causa.
11 Pr̄ ex causis ex qb⁹ ꝑt filiū exheredare ex illis ꝑt ei denegare alimenta.
12 Pr̄ filiū ⁊ filⁱ⁹ patrē tenet alere nisi aliⷭ hoc arte ex q̄ ſuſtētari possit.
13 Mater alit filiū vſq̄ ad trienniū. ⁊ etiā post si pr̄ est inops. ⁊ ipsa diues.
14 Pater non alens filium quando tenetur. l. cor. de ſica.
15 Frater tenetur alere fratrem vel sororem.
16 Socer tenetur alere nurum.
17 Pr̄ filiū naturalē. ⁊ etiā natū ex dānato coitu de iure cano. alere tenet.
18 Alimenta ſi relinquuntur alicui cui diuersimode prestare consuevit te-
statoꝝ debentur inspecto tempore testamenti.

19 Judex constituit alimenta deberi per vnum heredem q̄ſ plures here-
des sunt instituti ⁊ incommodum esset legatarios convenire singulos.
20 Alimēta nō debentur p eū qui est soluendo. pro eo q̄ nō est soluendo.
21 Alimenta ſi sunt relicta an debentur mensṫrua vel annua remissiue.
22 Alimēta ꝑstāt inꝑ restōdis ꝙsuetudiné ⁊ ſi de ea ſi ꝑstat arbitrio bōi viri.
23 Legatum alimentorum q̄ſ factum est pauperi dicitur ad pias causas.
24 Alimenta in quo loco prestantur remissiue.
25 Filius prestās alimenta patri illa portat ad locū vbi pater egetⁱ ⁊ degit.
26 Filius an alat patrem deportatum remissiue.
27 Jncapaⁿ cui alimenta sunt legata admittitur officio iudicis.
28 Prestans alimenta coniuncto q̄ſ repetat remissiue.
29 Alimenta an petantur pro tempore futuro remissiue.
30 Alimenta prestans per triennium inducit obligationem perpetuam.
31 Legatum alimentorum non minuturus licet testator diminuat in co-
dicillis ad tertiam legata facta in testamento.
32 Estimatio ꝑ alimētis ꝑteritis debeⁱ ꝑ habitatione: medicinis ⁊ simili-
bus. pro frumēto vino oleo carnibus ⁊ vestibus non. ⁊ peti non potest.
33 Transigere super alimentis debitis vel ex contractu inter vinos vel vl
tima voluntate quando possit.
34 Ratio quare super alimentis debitis ex contractu transigatur non ſup
debitis ex vltima voluntate.
35 Pacisci ſup alimētis ſine decreto nō pōt q̄ſ debenⁱ ex vltima volūtate.
36 Alimenta ex vltima voluntate quomodo intelligatur deberi.
37 Transactio ſuper alimentis ſi alimentandus facit ſuam conditionē me
liorem tenet ſine decreto.
38 Alimenta ſi sunt relicta pluribus. hi inter se ſine prętore nō transigūt.
39 Ciuitas petit legatum factum ad alimenta pauperum.
40 Extraneus heres filij tenetur alere patrem filij.
41 Monasterium succedens monacho tenetur alere patrem monachi.
42 Ratio prestandi alimenta venientibus per ſegum femininū non est par
sicut venientibus per masculinum.
43 Abbas alit monachum: pendente questione an ſit monachus.
44 Res que vendi non potest venditur pro alimentis.
45 Vasallus alit dominum egenum.
46 Tutor denegans alimenta pupillo remouetur a tutela ⁊ punitur.
47 Sententia ſuper alimentis est diffinitiua ⁊ ab ea appellatur. tamen in-
terim alimenta prestantur.
48 Vir alit vxorē nullam dotē habentē ſi ei operet. vel per eā non ſteterit.
49 Vxor alit virum inopem. ⁊ eius bona habet obligata pro restitutione.
50 Tutor tenetur alere matrem ⁊ sororem pupilli egentes.
51 Tutor pauper debet ali de bonis pupilli.
52 Alimenta debentur ex fructibus ⁊ redditibus.

Tractaturus de alimēto ꝙ materia q̄ alimēta
deberi ꝺz icipit ⁊ ꝑ iure naturali
q̄ ex iure sanguinis ⁊ affectionis ⁊ tā ex hoⅈs mortui dispoſi-
tione q̄ ex dispositione vinentis. ⁊ qz q̄ a natura sunt dignio-
ra esse noscunt. ideo de his alimētis putani pri⁹ ostēdere q̄ natura debē-
tur deinde successiue dicā de his q̄ hoⅈs volūtate debenⁱ ⁊ subdā qones
quasdam ⁊ dubia parti cuilibet adaptanda. ⁊ qz frustra est de alimentis
querere seu tractare nisi scrutemur qd eoꝝ appellatione ꝛtineaⁿ. iō q̄ro
quid ꝛtineⁿ alimentoꝝ appellatiōe. ⁊ ꝺico si tractam⁹ de alimētis ſtā-
dis appellatiōe alimētoꝝ ꝛtinenⁱ oia necessaria ad vitā sine qbus corⁱ⁹
humanū ali nō pōt. vt cibaria alimēta ꝛc. q̄ hoⅈs natura demōstrat. itē
habitatio. vt. l. leg. ff. de ali. ⁊ ci. le. Itē calcearių. vt. l. cū hi. ⅀. de calceario
ff. de trāſac. Si vō tractem⁹ de alimētis remittēdis trāſactionē vl pacto
remittēs alimēta ſimplr nō vⁱ remittere vestiariū vel habitationē: vt. l.
cū hi. ⅀. q trāſi. ff. ō trāſac. Quero an ei⁹ cui debēt alimēta debeanⁱ sum-
ptus ꝑstādi magistro q̄ alimēta tribuūt. alias liberalib⁹ artibus ꝺic aut
alimēta debētur iure ſanguinis. vt. j. ꝺicā. ⁊ tūc tales sumpⁱ⁹ debētur. ca
sus est in. l. q filiū. ff. vbi pup. edu. debeāt. aut debenⁱ ex dispositiōe hoⅈs
⁊ tūc nō debenⁱ. casus est in. d. l. leg. Quid debeat educari. Rñ. idē est. vt
l. ſi. de ali. ⁊ ci. le. Quero ⁊ an in dictis tribⁱ⁹ casibus parⁱ significationem
portātibus ꝛtineaⁿ lectⁱ⁹ vt ille cui legaⁿt ali. vel victus vel educatio
debeat habere lectū. Rñdeo ſic. l. quos nos. ⅀. viuere. ff. de vb. ſig. cū viue
re nō possit q̄s cōmode ſine eo. vt ibi no. Quero ſi ⁊ aliq̄s legat vitam ſa
mulo ſuo in ſua domo vt quotidie faciāt testatores q̄d videaⁿ legatum.
Rñdeo q̄ videnⁱ legata oia que ad victū sunt necessaria. ⁊ sic oia ſupra
dicta. vt. ꝑbaⁿ in. d. l. quos nos. ⅀. viuere. ff. de v. ſi. Quero ⁊ an illi cui de-
beantur alimēta vel victū vel educatio debeanⁱ medicine. credo q̄ sic cū
nō sit possibile ſine eis ducere vitā ſuā ⁊ sic debētur cū necessariū corⁱ⁹
debeaⁿ vt. l. ſi cū dotē. ⅀. ſinaūt in ſeniſſimo. ff. ſo. ma. ⁊ in cōtrariū possit
retractari quasi ibi ponatur ſpecies ſeparata. Sz q̄d si debetur ꝛ diariū
vel cibariū dic ſolū cibū deberi nō veſtitū nec habitationē vel alia ſupra
dicta. vt. l. diarijs. de ali. ⁊ ci. le. ⁊ appellatione cibariorⁱ⁹ intelligo potū.
vt. l. ⁊ ſi nō sint. ⅀. ſtichū. ff. de au. ⁊ ar. le. ⁊ eni debētur cibaria nō debētur
medicine. q̄ ſolū cū cibare tenetur ⁊ ita retulit cōſuluiſſe sepe do. Fran. ti
gri. de piſ. legū doc. in ꝑſona dñi Jo. de luciano dum aſpoliti aſſeſſoris
officio fungereⁿ. Viſo q̄d ꝛtineaⁿ appellatiōe alimētoꝝ videamus
quibus ꝑſonis ex necessitate nature ⁊ ſanguis alimēta debeantur. ⁊ pri
mo ꝑ tenet alimētare filiū ⁊ cogit officio iudicis. vt. l. ſi qs a liberis. et

Universidad del Rosario Archivo Histórico

ſbi gl.ff.de li.agno.⁊.C.de patri.po.l.nec filiũ. Itẽ filius patrẽ tenet alere.vt.d.l.ſi qs a liberis.in pn.⁊.C.de ope.li.l.j.in ſi.⁊ idẽ de auo⁊ nepote
9 diſpoſitiuo q tꝫ locũ patris.vt.l.ũ.ſ.nõ ſolũ.ff.de eguꝫ.tu. Quero⁊ circa hoc filiꝰ emãcipatꝰ nõ alit patrẽ nũqd eꝫ hoc põt reuocari in patriã ptã tẽ.vt q vt.l.j.ſ.de ingratis liberis.nã atrocẽ iniuriã cõmittit in eũ ſi pri egẽti denegat alimẽta.vt.l.necare.de li.ag.ꝑpter quã atrocẽ iniuriã emãcipatꝰ reuocat in patriã ptãtẽ.ſicut ẽt libertꝰ reuocat.vt.d.l.j.de in-
10 gra.li.vbi no.p gl.ꝑp tꝫ õdicerẽ q ſit cã ſufficiẽs eꝫberedãdi filiũ patri cũ patrẽ necare dicat eꝫ quo ei indigẽti denegat alimẽta vt dixi. Quero
11 an Tex cauſis eꝫ qbꝰ pꝫ filiũ põt eꝫberedare poſſit pꝫ⁊ filio vt ingrato denegare alimẽta.gl.dicit q ſic.in.d.l.ſi qs a liberis.ſ.ſi qs eꝫ his.ff. de li.
12 ag. Itẽ bocꝰ pcedit q pꝫ filiũ vel ecõtra alere teneaꝫ niſi alẽdus habeat artẽ eꝫ q ſuſtẽtari poſſit.vt.d.l.ſi quis a liberis.ſ.q ſi filiꝰ.qõ itelligo niſi ſit pſona q opari dedignareꝫ.vt miles vel bomo nobilis qꝫ eoipſo q eget tꝫ opari poſſit alẽdus eſt.vt.d.l.ſi quis a liberis.ſ.ij.ſ.facili quozũ-
13 dam ⁊c.et qõ ibi apoſtillauit Ja.de are.ꝑ q facit qõ infra ꝓxime dicam. Quero Tan mater teneaꝫ filiũ alere.⁊ dico q ſic vſqꝫ ad trienniũ⁊ etiam vltra ſi pater laboret inopia.mater aũt affluat opibꝰ.vt.l.j.ſ. ſi mulier.
ff.de li.ag.qõ eſt vez.ſ.q vſqꝫ ad trienniũ alere teneaꝫ niſi ſit pſona talis cõditionis quã lactari debeat.vt no.Azo.in ſum.C.de patr.po.in fi.ꝑ q
14 facit qõ no.Ja.de are.in.l.ſi maritꝰ.ff.ſo.ma. Quero Tan in caſibꝰ in qui bus pater teneꝫ alere filiũ ſi euꝫ faciat perire fame an teneaꝫ.l.coꝛ.de ſic.
15 glo.tꝫ q ſic.in.d.l.necare.ff.de li.agn. Quero Tan frater fratrẽ vel ſororẽ teneaꝫ alere. Rñdeo q ſic.vt.l.mutus.ſ.manentẽ.ff.de iure do.not.p gl.
in.l.ꝓuis.ff.ſo.ma.⁊ in.d.l.ſi qs a liberis.ſ.j.⁊.ff.de tute.⁊ rõci.diſtra.l.i.
16 Quero Tan ſocer teneaꝫ alere nurũ.dic q ſic.d.l. ſi qs a liberis.ſ.j.⁊.ff.de li.ag. nõ tm̃.
17 ¶ Quero an pꝫ teneꝫ filiũ naturalẽ tm̃ alere. Rñdeo q ſic vt.d.l.ſi quis a liberis.ſ.j.⁊.C.de ince.nup.aut.eꝫ cõplegu.vt ibi no.ſꝫ eꝫ eqtate canonica etiã natos eꝫ damnato coitu teneꝫ alere.vt in.c.cũ baberet. extra de
eo qui pol.cõ.vg.ſue. ¶ Iſo cui debeaꝫ alimenta pſtari eꝫ neceſſitate
18 nunc videamꝰ quibus debeaꝫ alimẽta eꝫ mandato hois. Circa qõ tãꝛo ſi teſtatoꝛ ſic dixit.lego ei alimẽta q ſolitus ſum ei pſtare in vita mea⁊ te ſtatoꝛ ei pſtitit illi vario mõ qꝫ qñq; ei pſtabat ampla alimẽta qñq; ſtricta. qõ ergo tps inſpiciẽ.dic q inſpicit tps cõditi teſtamenti. vt qũ tpe
cõditi teſtamẽti ea pꝛeſtabat eo mõ pſtari debeant alimẽta poſt mortẽ te
19 ſtatoꝛis.vt.l.mella.ſ.ſed ſi alimẽta.ff.de ali.⁊ cib.leg. Quero⁊ qd ſi relin quunt ali.⁊ ſunt plures heredes inſtituti in teſtõ ita q ſit incõmodi ſi le gataꝛijs q uenire ſingulos heredes⁊ ꝑ hereditaria portione qualiter cõ ſuletur legatario.dic q iudex ꝓſtituet pynũ heredẽ illi pꝛeſtare ali.vt.l.
20 j.ff.de ali.⁊ ci.le. Quero plures⁊ debẽt alimẽta quoꝝ aliqui ſunt ſolutõ aliqui nõ.nũquid ꝑpter exiſtentẽ nõ ſoluẽdo tenebit ille q eſt ſoluendo.
21 dic q nõ.vt.l.iij.in fi.ff.de ali.⁊ cib.le.⁊.l.pecuniã.eo.ti. Quero⁊ quo tpe ſint alimẽta ꝓſtanda vtrũ meſtrua vel annua. Ja.de are.in.l. ſi.ff. de lib.
agno.diſtinguit aut debẽt ali vſqꝫ ad dictũ tps vel ꝑpetuo donec y nit.⁊ alimẽta ſunt pſtanda.⁊ tangit in.d.l.ſi.C.de epi.⁊ cle.l.ſi qs ad declinã dã.⁊ in.l.pecunie.in fi.ff.de ali.⁊ ci.le.⁊ no.gl.in.l.nec ſemel.ſ.ſi in habita
22 tione.ff.qñ di.le.ce.⁊.l.firmo.ſ.ꝑf.ſ.ſed nõ facit.ff.de trãſac.l.cũ bi.ſ. in cauſe.Quero legata ſunt⁊ alicui alimẽta heres dicit nolo tibi pſtare neceſſaria ad vitã.ſed tu potes viuere cũ tanto pane⁊ aqua in die⁊ volo ti bi id pſtare⁊ nõ aliud qd iuris.dic qõ ſi teſtatoꝛ cõſueuit pſtare alimẽta illa talia p heredẽ pꝛeſtabunt.alias cõſyderabunt facultates debentis alimenta pſtare.⁊ dignitates legataꝛij cui deberent⁊ ꝙſuetudo regiõis⁊ bis cõſyderatis pꝛeſtabunt alimenta arbitrio boni viri.vt.l.cũ alimen
ta.vt.ff.de ali.⁊ ci.le.⁊.l.ſi cũ annuũ.ff.de an.le.⁊.l.cũ bi.ſ. in pſona.ff. de
23 tranſac.⁊.l.ſed⁊ ſi quid.poſt pun.ff.de uſufruc. ¶ Quero vtꝝ legatũ alimentozũ dicaꝫ ad pias cauſas glo.dicit qõ ſic.in.l.ſi quis a titio.ff.de le.
ſ.⁊.C.de ſacroſan.ec.l.ſcimus.circa fi.nõ nõ dicit in ſimili.ſic gl. exꝑlificat legatũ ad pias cauſas legato alimentoꝝ.qõ eſt vez qñ legaꝫ paupꝝ: vt in aut.vt cũ de ap.co.ſ.aliud quoq; capitulũ.ibi egenis alimẽta impendant ⁊c.⁊ eſt glo.in.l.ſi cũ annuũ.ff.de annu.le.⁊ ꝑbaꝫ in.l.cũ bi.ſ. in
anno.ſ.ff.de tranſact.⁊ boc ſoluit gõnem an in legato alimentoꝝ poſſit
24 falcidia detrahi. Quero⁊ in quo loco debeant alimẽta pſtari vide gl.in
25 l.cũ bi.ſ.in cauſe.ff.de tranſac.tũ in caſu⁊ notabili qñ filius dꝫ pꝛeſtare alimẽta patri dꝫ portare ad locũ vbi pater eget⁊ degit. vt ꝑbaꝫ in aut.
de ince.nup.poſt pncz.⁊ ſi dicaꝫ illud eſt ideo qꝛ pater erat ibi deportatꝰ ⁊ ſic nõ potuit venire ad filiũ ꝓo alimẽtis.nõ bene dicũt.qꝛ ꝓcuratoꝛẽ vel nuntiũ potuit mittere vt dixit do.meus in.l.item illa.de conſti.pecu.
26 Quero Tan filius teneaꝫ alere patrẽ deportatum.dic vt.d.ſ.j.⁊ in aut.de
27 inceſt.C.de incel.nup.l.mutus.ſ.manẽte.ff.de iur.do.facit glo.in.l.lega-
tũ.ff.de capi.di.⁊.j.ꝑ pme dicã. Quero⁊ ſi leganꝫ alimẽta incapaci vt dãnato in metallũ vel ſimilibus.an poſſit ad legatũ admitti.dic q ſic iudi cis officio.vt.l.ſeruus ad cuſtodiã.de ali.⁊ ci.leg.⁊ qõ no.in.d.l.cũ bi.vbi ſeruus vel incapaꝫ põt de alimẽtis tranſigere vel paciſci. quero quid ſi
28 aliquis habẽs⁊ de bonis alicui⁊ vel aliquo modo ꝙiunctus pſtet alimẽta alicui.an poſſit ab eo repetere.vide.ff.de neg.geſt.l.neſennius.⁊.C. de
29 tranſac.l.alimẽta.⁊.C.de neg.ge.l.alimenta⁊ quõ alimenta poſſint peti ꝓo futuro tpe.vide in.d.l.alimẽta.C.de neg.ge.⁊.d.l.nõ quemadmodũ
30 ff.de iudi. Itẽ no.⁊ ſpeciale in alimentis qꝛ ſi per trienniũ pꝛeſtenẽ indu cunt perpetuã obligationẽ ad ea pꝛeſtanda in futurũ. vt.d.l.j.C. de fidei
31 com.⁊.l.certi iuris.C.de pac. Quero⁊ teſtatoꝛ leganit alimenta et plura

alia legata fecit.deinde in alio teſtamento⁊ codicillis legata minuit dicendo q̃ legani volo ꝓ tertia parte pſtari.an boc referꝛ ad legatũ alimẽ torum.caſus notabilis q nõ in.l.libertus.ſ.poſtbumus.ff.de ali.⁊ ci.le.
⁊ eſt caſus notabilis in.l. caius.ff. de annu. lega. Quero debetis mihi
32 ꝓalimenta in eſtimatione de ꝓſentibus nõ eſt dubiũ vt ipſa ſpes debeaꝫ vt.d.l.legatũ.ff.de ali.⁊ cib.le.⁊.l.verbo victus.de vb.ſig.⁊.l.j.C. de ero.
mili.anno.li.gij.de ꝓteritis aũt alimentis vꝝ idẽ p.l.cũ ynus.ſ. eq ver bis.⁊.l.libertus.ſ.manumiſſ.de ali.⁊ cib.le.vbi texꝫ. denotat alimenta ꝓteriti tẽꝓoris peti poſſe. Iñ cõtrarium videtur q eſtimatio ipſa peti poſſit.vt.l.ſi vſusfructus in biennũ.ff. de vſufru.le. vnde⁊ predicta iura cõcordent. diſtingue q quedã ſunt alimẽta de ꝓterito tpe⁊ ipſa nõ pe tentur vt habitatio.nã impoſſibile eſt dari habitationẽ ꝓteriti tpis.⁊ ideo teneꝫ ꝓo ipſa habitatione petere eſtimationẽ. vt.d.l. ſi vſusfruct⁊. Quedã ſunt q nõ pereũt tñ expedit nobis q̃ pꝛeſtenẽ vt medicine quibꝰ anno ꝓterito indigebã⁊ nunc nõ egeo.qꝛ ſum ſanus⁊ ꝓ iſtis etiã pete tur eſtimatio.vt.d.l.ſed vſumfructũ.⁊.l.patronus qui operas.⁊.l.liber tus.in fi.ff.de ope.lib.q̃ bene ꝑbant.quedã ſunt q̃ expediũt nobis vt bo die pentur ſicut beri.vt frumentũ vinũ oleũ carnes veſtes⁊ ſimi.q̃ anno ꝓterito dare debuiſti⁊ de iſtis dico petendũ qõ debitũ fuit.vt.d.l.liber tus.ſ.manumiſ.⁊.l.cũ ynus.ſ.vbis.ff.de ali.⁊ ci.leg.petiſ aũt ꝑ bis ꝓte ritis nõ etiam peteꝛdis.caſus eſt nota.in.l.nulli.C. de ero. mili. an.lib.gi.
¶ Verũ qꝛ multoties petimus eſtimationẽ alimentoꝝ⁊ aduerſari⁊ reſi
33 ſtit⁊ ſic deueniũt ad tranſactionẽ ideo videndũ eſt qualr ſup alimẽtis debitis tranſigaꝫ.⁊ dic q aut alimẽta debenꝫ eꝫ vltima voluntate.aut eꝫ cõtractu inter viuos.⁊ iſto vltimo caſu põt ſemp creditoꝛ tranſigere⁊ pa
ciſci.l.cũ bis.ſ.plane.ff.de tranſac.ſi eꝫ vltima volũtate.⁊ tunc aut vult tranſigere ſup alimẽtis ꝓteritis aut futuris.de ꝓteritis põt tranſigi.vt.l. de alimẽtis.C.de trãſac.⁊ no.in.d.l.cũ bi.in.ij.gl.ſup futuris vero alimẽ tis nõ põt tranſigi ſine decreto ꝓtoris.vt.l.cũ bi.in pnn.ff.de trãſac.ratio quare ꝓ tranſigi ſuper alimẽtis ꝓteritis eſt.qꝛ ceſſat rõ ne fame pereat
34 alimẽtarius. Sed q̃ eſt rõ⁊ q̃ ſup alimentis debitis eꝫ ꝓtractu ꝓ tranſi gere.nõ ſup debitis eꝫ vltima volũ. Rñd.rõ eſt multipleꝫ. prima eſt du pleꝫ.ſ.fauoꝛ alimentoꝝ⁊ vltime volũ.vt.l.alio.⁊.l.ſeruus.⁊.l.mela.ff.de ali.⁊ ci.leg.⁊.l.ſi.C.de nece.ſeruis. Iñ alimentis vero eꝫ cõtractu inter vi uos eſt vnus tm̃.ſ.fauoꝛ alimentoꝝ. Iñ alimẽta mihi debita eꝫ cõtractu inter vt.debenꝫ mihi eꝫ mea induſtria.⁊ ſi fui diligẽs in querendo ea ita
35 preſumo⁊ diligẽs in retinẽdo.ſed alimẽta mihi debita eꝫ vlti.volũ.nõ de bentur mihi eꝫ mea induſtria ſeꝫ eꝫ aliena.puniſione.⁊ ideo ceſſat ꝑſum ptio in remittendo.vt ꝑbatur inſti.de ver.ob.ſ.eꝫ cõditionali. Itẽ ſicut
36 Tnõ põt tranſigi ſine ꝓtore tranſigat ſup alimentis⁊ meliozẽ facit ꝓditionẽ ſuã tenet
37 ciſci.vt no.in.d.l.cũ bi.in.ij.gl.ff.de tranſac.⁊ Intelligo deberi alimẽta eꝫ vlti.vo.ſiue debeanꝫ eꝫ teſtõ ſiue eꝫ dona.cã moꝛ.ſiue relinquãtur ab eo
38 cui moꝛtis cã aliud eſt relictũ vel cã cõdi.implende.vt.d.l.cũ bi.ſ.ij.⁊.iij. ꝛ dꝫ ꝓtoꝛ decretũ interponere.vt.d.l.cũ bi.ſ.in cauſe.que aũt ſunt iuſte cauſe q̃ debeant mouere ꝓtoꝛẽ.vide vt ibi babeꝫ. in.ſ. ſeq. Si vero
39 ſine ꝓtoꝛe tranſigat ſup alimentis⁊ meliozẽ facit ꝓditionẽ ſuã tenet relictũ eſt aliquid ad pauꝑ alimenta. an ciuitas babeat petitionem illoꝝ alimentoꝝ dic q ſic.eũ dicaꝫ relictũ in bonoꝛẽ ciuitatis.vt.l. ciuita tibus.poſt pzin.ff.de leg.ij.⁊ Guil.in ſpe.de inſtru.edi.ſ.nũc aliqua.q̃ro
40 Tan extraneus heres filij teneaꝫ alere patrẽ egenũ.dic q ſic ꝑ tex.in.l.ſi
41 quis a liberis.ff.de li.agn.⁊ ſimiliter Tmonaſteriũ ſuccedẽs monacho te netur alere patrẽ monachi.cũ ſit ſuus heres cuiuſdã ſemimortui. vt no.
42 in aut.ſi qua mulier.C.de ſacroſan.ec.q̃ro Tan ſit par⁊ eadẽ neceſſitas alimẽta pꝛeſtandi veniẽtibus ꝑ ſexũ femineũ: ſicut venientibꝰ ꝑ ſexũ ma ſculinũ.texꝫ.vꝫ velle q nõ.in.l.pe.ff.de li.ag. vide in.l.ſi qñ negotiũ. gloſſ. no.q inci.no.ar.ꝑ ſubdito.C.de oz.co.⁊ ibi alleganꝫ multa inra. Itẽ mo
43 nachus Talẽdus eſt ab abbate dũ pẽdet qõ an ſit monachꝰ vel nõ.⁊ cau ſa cognita ꝓſtabunt.vt extra de accuſa.c.ex ꝑte.⁊.l.ſi inſtituta.ſ. pe.ff. de inof.teſt.qd aũt in cauſe cognitione verſet.vide in.d.c.ex ꝑte. quero ali-
44 quis nõ bz Tvñ ſe alat niſi vꝺeret aliquã ſuã rẽ q tñ eſt ad petitionem iudicis ſequeſtranda.dic q ꝑpter alimẽta vendi põt.⁊ vide texꝫ.in.l. fin.
45 C.de oz.cog.q̃ro Tan vaſallus teneꝫ alere dñm egenum. certe ſic alias poſſet dñs cui alimẽta deneganꝫ auferre ei feuduꝫ: vt.ꝙ.co.de in.fide.c.ſ.
46 Quero Tutoꝛ denegat alimenta pupillo an ſit iuſta cã remouendi euꝫ. Rñ.ſic⁊ etiã puniẽdus eſt.vt.l.ſi.ff.vbi pup.edu.debe.⁊.l.iij.ſ.tutoꝛ qui
47 alimenta.ff.de ſuſpe.tu. ¶ Quero Tan ſnia lata ſup alimentis ſit interlocutoria vel diffinitiua. Rñd. q eſt diffinitiua.vt.d.l. ſi quis a libe.ſ. ſi quis eꝫ his.de li.agno.quero an a ſentẽtia lata ſup alimentis poſſit ap
pellari.dic q ſic.d.Frã.tigri.de piſ.dicit oppoſitũ qꝛ itez puideri pote rit q̃ cũ ſit informata conſcientia iudicis per alimentariũ tñ ſententiam ꝓo eo tulit fauet interim alimenta pꝛeſtari vt.d.l.ſi qñ negotiũ que cõi ter intelligitur qñ pars petens alimenta intẽtionem ſuam fundauerat⁊
48 iudicis conſcientia informauerat. ¶ Quero an maritus Teneatur alere vxoꝛem.⁊ qñ bz ab ipa dotẽ non eſſet dubiũ q̃ tenetur eam alere qꝛ dos tenetur.⁊ dꝫ reſeruari oneribus matrimonij: vt.l.ꝓo oneribus.C.de in re do. Sed qñ vxoꝛ nullã bz dotẽ. dico idẽ ſi ipſa marito operaꝫ.⁊ idem

in bereꝺe

in herede mariti diſſoluto matrimonio vt no.glo.in.l. ſi cũ patronus.ff. de ope.li. aks ſi ei non operareꝫ credo eã nõ alẽdã niſi ipſa eſſet furoꝛe detẽta vel ſi maritꝰ eã expulerit cũ tũc nõ ſtet p ipſam quomin̄ operet marito.vt.l.ſi cũ dotẽ.ſ.ſinaũt in ſeuiſſimo.ff.ſo.ma.⁊ no.p Lyn.in.l. qõ
49 in vxoꝛe.C.de neg.ge. Quero Tqd ecõtra.an vxoꝛ teneaꝫ alere viꝝ egẽtẽ Spec.tꝫ q ſic in ti.qui fi.finit leg.ſ.j.ſ.qd ſi mulier.⁊ vide ẽt de iure dot. l.vbi.⁊.ff.ſo.ma.l.ſi cõſtante.in pzin. ¶ Quero an vxoꝛ habeat bona viri obligata pꝛeſtitutione. Jac.de are.dicit q ſic.p.l.Lucius.ff. qui po.i pi.
50 bab.oppoſitũ tñ tꝫ.d.Frã.tig.de piſ.p.l.j.ff.ſo.ma. Quero Tan tutoꝛes teneatur alere pupilli matrẽ⁊ ſororẽ egẽtes dic q ſic.vt.l.ſi poſt in pzin.ff.
51 de tu.⁊ ra.diſ. Quero Tſi tutoꝛ eſt pauper nec habeat vñ ſe alat an debeat ali de bonis pup.tex.videt q ſic in l.j.ſ.ſi pupillus.ff.de tu.⁊ ra. diſtra.
52 Vltio q̃ro Tan alimẽta ſunt pſtãda de pecunia redacta eꝫ vẽditione rei an eꝫ fructibꝰ earũdẽ dic q eꝫ fructibꝰ⁊ redditibus debẽt alimẽta pſtari vt.l.iij.ſ.modeſt.ff.vbi pu.edu.deb.⁊.ff.ad treb.l.impatoꝛ.in fi.⁊c.

¶ Explicit tractatus ſuper alimentis editus per dñm Bart.de ſaxoſer. excellentiſſimum legum doctoꝛem ⁊c.

¶ Incipit trac.questionis ventilate coram dño nostro Jesu Christo inter virginem Mariam eꝫ vna parte⁊ diabolum eꝫ altera parte ⁊c.

MOstis fratres Charissimi qualiter satanas pditoꝛia ministeria inde pro curauit⁊ ipſe iudas magistrũ ſuũ ꝓbeta qui filium dei se oicebat morti tradi fecerit.nostis etiã qualr genus humanũ ab ortu⁊ creatione mũdi fuit damnatũ ꝑpter inobediẽ tiam eue.ac postea fuit saluatũ ꝑ verbum marie gloriosam:nam mulier dãnauit⁊ mulier saluauit.Cogitauit itaq; nequitia ifernalis ac ẽt teffre nata cupiditas inter se cũ astutia cõocato habitoꝛe diabolice fraudis cõsilio.qualiter posset genꝰ humanũ in suã pristinã reducere seruitutẽ⁊ intuens ille fraudulẽtus machinatoꝛ naturã mulieris debilioꝛẽ existere viri.suggessit vxoꝛi pilati volẽtis ipedire mortẽ xpi⁊ dũ a somno di scederet ei⁹ viro pilato dixit hec vba. Multa cũ passa sum hac nocte ⁊c. et pfecto cũ iudei viderũt deũ saluatoꝛẽ nostrũ multa miracula faciẽtẽ dicebãt.expedit vt vnus hõ moriaꝫ ꝑ pplo. Alij aũt dicebãt. nõ expedit Christũ mori vt voluit inferre mulier pilati.qꝛ solatiũ est miseris socios habere penaꝫ:vt.ff.q⁊ a qui.l.ꝑpetit.xiz.q.iij.c.memoria.volebãt ipsi iudei ipsius stantibus in iudaica pfidia:vt totus ppls christianus deperiret faciẽs ad instar canis qui dũ iacet in paleis asino ibidẽ existẽte nõ comedit paleas.nec q asinus comedat vult cõsentire vñ in hoc dubio existẽs dixit pilatus q̃ scripsi scripsi. vt ꝑbaꝫ.ij.q.j.in.c. multi interfece runt.⁊ ar.xxxij.q.iij.c.obli.⁊ ita fuit crucifixus mortuus⁊ sepultus. ar. l.di.c.prudentẽ.vñ cogitauit malitia⁊ nequitia infernalis longo ac malitiose ponderato cõsilio q̃ ꝓcuratoꝛẽ mitteret ad pstiã Jesu xpi suffi cienter instructũ.accedat qõ legit.xiij.q.ij.c.iuſſit.circa pn.ad petendũ q genus humanũ ad ipsius pristinã reduceret seruitutẽ. alias nõ valuiſ set ꝓcuratoꝛ.vt extra de pcu.c.j.⁊.C.de satisf.l.unica.nec miremur si dicimus q̃ demõ ad presentiã superioris põt accedere.qꝛ logmur verũ esse
I Christũ humani generis saluatoꝛẽ autoꝛizantẽ. Tqꝛ sicut scitis demõ vbi cũq; est ꝑsentialiter potẽtialiter cruciatur.qꝛ pena ipm comitatur sicut lepꝛa lepꝛoso est infigta.vt.ff.de pecu.l.quis ergo.⁊ sicut vanꝰ casto.vt tu ba ꝓconis lancis vel pellibꝰ vel frumẽto.⁊ ꝫ dũmõ sit vbiq; vt dictum est.ſ.ſꝫ presentialiter.hec sua tñ pena nullaten⁹ in aliquo relevatur qꝛ ꝑpter eius immẽsam superbiã ad penã inferni ppetuã egtitit cõdemnatus. Procuratoꝛ legitime cõstitutus⁊ assuetus ad pstiã ꝑ xpi accedens dixit creatoꝛ celi⁊ terre ego sum dãnatus⁊ pcuratoꝛ nequitie ifernalis. vnde cozã vobis cõpareo⁊ ad informationẽ vestrã placeat aliquãtulꝫ me audire.qꝛ si vobis plz quedam breuiter explanabo. Rñdet dñs. Tu scis q̃ merita causaꝫ partiũ assertione pandunt.vt.C.si ꝑ vim vel alio mõ.l.fi.in fi.⁊ extra de accu.c.qualiter⁊ q̃n.lo.ij.vñ a te nullatenus volumus informari.recolimꝰ em̄ oũ per mundũ ambulabamus qualr nos informare volebas dũ dixisti nobis:dic q̃ lapides isti panes fiãt. dixisti quoq; q̃ mirabilia nobis dares si te adozarem⁹. dixit demon predicti audiẽtis dñe deus vos estis iustitia vt.glv.di.c.cõis.vñ a vobis iusto iudice peto mihi iustitiã exhiberi.peto nãq; genus humanũ in ius vocari cũ ab ea pte ius incipiat.vt insti.de pe.teme.liti.ſ.fi. extra de pba.c. q̃n contra falsam.⁊ ipm genus humanũ cozã vobis cõpareat ad tertiã diem vtilẽad rñdendũ mihi pcuratoꝛi nequitie infernalis.⁊ ecce pcuratoꝛum meũ vel mãdatũ q̃ cozã vobis allego ⁊ pduco cũ alias admitti nõ debeo.l.j.C.de pcu.⁊ extra de pcu.c.j. Quo inspecto cũ diabolus non careret in iudicio omni calũnia.dixit dñs de die agatur.rñdet demõ ad diẽ crastinã fiet dilatio. Tunc rñdet Jesus tu.ſ.dixisti de tribus diebꝰ vtilibus:quomõ ergo reuocas q̃ dixisti tu bene nosti experientiã facti. vt.l.ij.in pzin.C.vt in po.leg.⁊ scis q̃ longa via est a terra vſq; ad celum quam viã tu bene expertus es dũ per superbiã tuã de celis nostra auto ritate cecidisti.vnde cũ discordes sumus in assignatione diei.⁊ non tibi sed nobis vt iudici est diẽ ptibꝰ assignare.vt.ff.q satisf.co.l.de die. in pnc. ⁊ ar.extra de iurepa.c.cũ aũt.⁊ extra de off.dele.c.de canſis. Ideo nos ti bi⁊ humano gñi assignam⁹ tertiã diẽ vtilẽ.vt diẽ veneris sancti qꝛ in ea

die in crucis patibulo mortẽ sustinuimus acriter corporalẽ. Rñdet demon ea dies vbiq; locoꝝ est insignis⁊ celebris.vt extra de fo.cõpe.c.finſic etiã iura ꝓ ozatione principũ diuinitus ꝓmulgata testanꝫ.vt.C.de ꝑscript. lon.te.l.fi.⁊ ꝑbatur.C.de vete.in.enu.l.j.quare citatio⁊ quicqd ex ea sequeretur nõ valeret⁊ nõ⁊ esset momẽti.ar.extra de no. ope. nũ.c.j. et ff.de re.iu.l.cũ principaliter.rñdet iesus nos in ra cõdimus⁊ autoꝛitatẽ damus furibꝰ nõ iura nobis quare volumꝰ citationẽ valere.vt insti.de iure na.ſ.sed qõ principi.nõ ob.qõ talis dies veneris sancti sit iuridice feriatus. Et dixit angelo gabrieli iesus ꝑcipiẽdo notificare cũ tuba ferrea.vt extra de app.c.cũ parati.C.de fer.l.cũ dies.vt ad dictũ diẽ genus humanũ veniat rũsurũ cozã nobis ꝓcuratoꝛi nequitie infernalis. Quibus pactis recessit demõ ad inferos cũ talibꝰ nonis qualia superi⁹ audi uistis.⁊ ofa gesta p iesum⁊ cũ diabol⁹ socijs suis infernalib⁹ reuelauit. Videtes aũt demones qõ nullũ grauamẽ nullãqꝫ iniuriã in dñm inuenerunt habito cõsilio eoꝝ statuerũt eundẽ ꝓcuratoꝛẽ ad diẽ statutũ mittere⁊ videruntiustitiã iudicatis.qua die sancta aduenięte cogitans demon qõ maioꝛ erat cõtumacia actoris q̃ rei.ar.C.de iudi.l.ꝑperandum. ſ.ſi quidẽ.⁊.ſ.ſe.⁊ qõ in regno celoꝝ habebat inimicos cõparuit tẽpestiue.vt loquimur more bũano in loco vbi seu in quo ꝓ tribunali iesus stare cõsueuerat.vt.ff.de iusti.⁊ in.l.oẽs ppli.ſ.alia.vt.ff.quis oz.in bo.pos. serue.l.ij.qz in domo dei mãsiones multe sunt.facit ꝓ boc glo.notabilis lxxxiij.di.c.ad boc.in gl.ſup vbo ꝓtiores.⁊ cũ tex.de pe.di.iiij.ſ. pozro.vñ in domo patris mei ⁊c.facit etiã qõ habeꝫ Jo.xiiij.c. aduenięte ita q̃ die veneris sancti statim cõparuit demõ dicẽs dñe deus ego sum ille dãnatus q̃ habeo cõqeri cozã vobis cõtra genꝰ humanũ. dixit dñs vade⁊ expecta.tu scis q̃ totꝰ dies cedit bũano gñi:vt in aut.de iudi.ſ. sedebũt.col.vj.⁊ insti.de inuti. stip.ſ.pe. expectauit ergo demõ vſq; ad horam nonã⁊ videbat:vt more bũano loquamur alios litigãtes cũtes et redeũtes vnde satis dolebat q̃ ipse sol⁹ audiri nõ poterat. quapꝛopter assumpta audacia iterato dixit o pater q es summa iustitia.ego me presento cozã te cõtra genꝰ humanũ.cui de⁹ ait o importune⁊ pterue nõne dixi tibi qõ tota dies cedit bũano gñi.⁊ sic expectauit demon vſq; ad notis tenebꝛas.vt extra de of.dele.c.cõsuluit.⁊ cepit vociferare diabol⁹ dicẽs vbi est iustitia tua dñe quã etiã in celis vix inuenio dixit dñs veni ma ledicte qꝛ iã est hora vt te audiam⁹ ⁊ exhibuit statim citationẽ qua exhibita exclamatũ egtitit p angelũ gabrielẽ fi est ibi aliqs ꝓ gñe humano verũ̃ quilibet obmutuit tũc dixit demõ nemo credat qõ ego velim ꝓcedere nisi curiali modo.quo posito cõstat de cõtumacia gñis bũani ꝗre cũ sup inducãt iura qualiter iudices agere debeãt nõ tñ statim sniam excõicationis fulminare:vt vos scitis. Ego nõ peto boc sed peto tm̃ literas quibꝰ cõtineaꝫ ego sufficiẽter cõparui nemine ꝓ humano gñe cõparente.nescio igit quid min⁹ possum petere:vt.ff.de ser.vꝛb.ꝑdi.l. qdaz iberus.qꝛ sicut ego alꝭ dixi curialiter agere ꝓpono verũ̃ nõ querebat demõ nisi q̃ nos caute redigere posiit in pristinã seruitutẽ⁊ in primeuã obedientiã ad quã vt nostis fueram⁹ cõdenati ꝑ factũ eue. Rñdet dñs q
2 nouit absc̃dita tenebꝛas. Tu scis q̃ iudices q̃nq; sm̄ iura vtunt̃ mera iustitia q̃nq; rigore iuris.q̃nq; equitate sm̄ psonas cãs loca⁊ tpa: vt legitur extra de homi.c.sicut dignũ.C.de legi.⁊ ſti.l.j.glv. dist.c. bonus dñs.vñ cũ equitatẽ añ oculos babem⁹:vt.ff.de eo qõ cer.lo.l. qõ si ephe si.i fi.volum⁹ ipsa eqtate suadẽte ꝑsentẽ diẽ in diẽ crastinã ꝓgare quã tibi⁊ bũano gñi assignam⁹ ad cõparẽdũ legitime cozã nobis ipsamq; ꝓrogamus:vt superi⁹ est exꝑsium qõ de iure possum⁹:vt extra de of. dele. c.cõsuluit.exclamauit voce magna demõ⁊ dixit dñe vbi est iustitia tua. Jã em̄ bis ꝑ ea q̃ video in exercẽda iustitia defecistis. Dixit dñs ejcias eũ foras nõne tibi dixim⁹ q̃ volum⁹ equitatẽ seruare.⁊ ipse demõ fic eie ctus de regno celoꝝ ad inferos redẽs primo dura socijs suis renulerat modo retulit duriora.verũ̃ti dixerũt demones admuicẽ ñ egtate pensata dñs iesus indeꝛ noster ꝓcessiſſet.certe te ꝓcuratoꝛẽ negtie infernalis totaliter audiuisset.eꝛ quo em̄ equo qs vtiẽ nemini facit iniuriã: vt.ff. de aqua plu.ar.l.j. Sed eꝛ quo te audire noluit a iuris tramite discedere nõ tardauit.vñ posti⁹ res sic se hz crastina die ad iesum iudicẽ nostrũ bora tẽpestiua dirigas gressus tuos. Sero aũt facto fuit magn⁹ rumoꝛ in celis qualiter genꝰ humanũ erat in ꝛtumacia choꝝ sanctoꝝ exclamauit dicẽs dñe iesu ꝑ eꝛ gẽ⁊ mũdi saluatoꝛ nõ ẽ bonũ bũanũ gen⁹ depire scis em̄ nisi fuisset clemẽtia tua q̃ eqtate pẽsata diẽ ꝓgasti in die sequẽtem qualr genus humanũ firmasset pedes suos in stabili gradu.⁊ sic finaliter clamauit voce magna choꝝ sanctoꝝ in fauoꝛẽ humani gñis qui rumoꝛ ascẽdit ad aures beate virginis marie qua audita⁊ intellecta ipa amarissime fuit turbata⁊ ingrẽs qõ erat inouatũ nec poterat innouari dilatione pẽdente:vt.C.de dila.l.sine pars.dixit publice q̃ volusset esse aduocata humano generi quo audito ois chorus celestis magno gaudio fuit repletus. Mane aũt redit ꝓcuratoꝛ nequitie ifernalis tẽpestiue subitus ad cõsistoriũ⁊ indicẽ⁊ cũ cozdis amaritudine vidit ꝓm̄ ci magnitudine sedentẽ ꝓ tribunali. postea aũt aduocata humani generis venit cũ cõi gloꝛie celestis⁊ cũ multitudine angeloꝝ alta voce canentiũ. Ave regina celoꝝ.⁊ ad ipsam magnanimandã erãt interpretes humani generis⁊ dicebãt mater misericordie nos qui sum⁹ humanũ gen⁹ ab hoste maligno ꝓtege. Quibus auditis aduocata vltra ꝓcessit⁊ sedit ad dextrã filij sui dei ꝑpis oipotẽtis⁊ turbata valde vt eius facies indicabat.allocuta est filiũ suũ dicẽs.rñde fili mi audio genꝰ humanũ vocatũ

Universidad del Rosario | Archivo Histórico

ad psentiā vestram quare si est aliquis q cōtra genus humanum cām se habere dicat assurgat, dicerūt angeli o aduocata humani gñis vide versutū ꝓcuratorē negtie infernalis dānatū ex ei⁹ immēsa supbia oū inter nos residentiā faciebat ipse em̄ est ille q nō cessat infestare iudicē ꝫtra genus humanū q statim cū vocatus fuit cito cōparuit emissa facie t aio

3 petulāti, quo audito diabolus beatā virginē aduocatā hūani gñis elevatis oculis nō audebat aspicere. Tqz q male agit odit lucē. vt extra de offi. dele. c. cōsuluit. t. ff. de ven. in spi. l. j. circa mediū. virgo em̄ maria ipz ꝓcuratorē negtie infernalis cū horribili oculo respiciebat. t magnam perturbationē ei⁹ facies idicabat. Dixit aūt dns demoni. mō dicas qd habes dicere ꝫtra gen⁹ hūanū. Rndit demō. sancte pr nō moueat te caro t sanguis tuus. nec ēt amor mis tue. ar. extra de pben. c. gñe. vbi carnalitatis sequēs effectū. xc. hz sola iustitia. q. vos estis iustitia. vt. qiij. dist. c. deus nr. vos em̄ estis charitas extas t vitas. t vos dicitis. via ve

4 ritas. t vita vbiq; locoꝝ sum ergo faciat qd̄ scribit Jo. j. c. Dixitq; demon. ego dicam cām mea sed nō video cū quo loquor. q. vt scis iudicū cōstat ex tribus psonis. vt extra de vb. si. c. fo². t. C. ad le. co². de fal. l. vbi psonam ante rei seu cōuenti nō video qnō ergo cām dicā. q. non habeo rndentē legitime. qs sit legitim⁹ dictor. vide Ly. in. l. si. in. v. col. C. ō edi. di. ad. tol. Rndet beata maria vgo dictū demonis facit p me. dicit enim qd̄ iudiciū ꝫstat ex tribus psonis. i. iudicis: actoris t rei. Sed ego non vidēo psonam actoris qō est primū fundamentū. vt. ff. si pars ber. l. pe. l. i. §. j. t. ff. de iure cod. l. quida referūt. cū fi. ergo demō audiri nō dz. ꝓnuntiari t declarari peto cū instātia q̄tū possum. ipse em̄ q de seipō deberet dicere de alijs attestat qō est C. l. in arenā in fi. C. de inof. te. rndet demon fundata est amō psona actoris. i. ex ꝓcuratorio meo iam. C. alleg. t pducto scripto manu notarij publici anno dñi. M. cccliiij. indi. v. presentera fino de mahumeto t cerbero. q̄ pluribus adhibitis rogatis t vocatis ad chartam, pcure. ita q amodo fundata est psona actoris magime cum ex parte iudicis ad mei ꝓcuratoris legitimi petitionē citatio emanauit.

5 Dixit aduocata tqō mores mulierum leuiter offendunt. vt extra de vb. sig. c. fozus. t. C. de spō. l. iij. vñ ne teneamus die in longo sermone peto copiam citationis mihi exhibēde. qi sic, opz fieri anteq̄ ad alia procedamus. vt. ff. de pcu. l. ij. t extra de pba. c. qm̄ ꝫtra falsaz. Demō ait cui fiet copia. parte em̄ q̄etā q in iudicio legitime interesse deberet nō video rndet aduocata. Ecce me q sum aduocata humani generis: t ꝓ ipso gene re humano parata suz stare in iudicio. t tibi iuridice rndere. Rndit diaaudi pr t oñe iudex t respice veritatē. q. tna mr ab oi aduocationis officio excludit. Aduerte ꝓmo qz mulieres p aliquo postulare ꝓhibent. qz virile est offm̄. vt. ff. de postu. l. j. t. iij. q. ij. §. sunt tres. in fi. Preterea ipsa est mr tua, vñ ipsam reddo suspectā. vt extra de ap. c. postremo. t. c. cum speciali. t. C. de assel. t dome. l. domesticus. nā si mris tue offm̄ admittere tur. l. vt aduocare posset p humano gñe posset de leui mr tua te iesum filium suū ad suā partē trahere. t sic ius t iustitiā suis terminis totaliter deuiaret. ex qbus dico iā nō esse admittēdā. t ꝓnūtiari t declarari peto.

Dixit aduocata filio suo. cane fili mi ne frans illius versutie circūueniat. asserit me em̄ aduocatā gñis humani nō esse admittēdā. mentit em̄ cū vere ꝫtra veritatē loquat. t et cōtra iura. nā in eius ore nūq̄ fuit veri

6 tas inuēta. nostis oñe iudex fili mi. q̄ hz mulieres nō admittant ad postulationis offm̄. tñ ꝓ miserabilibus psonis ꝙunctis pupillis t viduis bene admittunt. vt extra de pcu. c. fin. t. iij. q. vj. c. sunt aūt. C. de aduo. di. iud. l. petitionis. §. licentiā. t. ff. de pcu. l. seruū quoq;. vule est ēt si bñ ispiciamus fili mi vbi sunt magis miserabiles psone q̄ in mūdo quē iste ꝓcurator nequitie infernalis nitit redigere ad primeuū statū t p istinam seruitutē q̄ est cōtra mores t iustitiā t iura naturalia: vt. ff. de iusti. t iu. l. manumissiones. cū fi. Preterea ipse dicit t allegat q ego sum mr iudicis. vñ tanq̄ mr q̄ suspecta admitti nō debeo in iudicio sed ꝫtra hoc est q̄ debeo admitti t audiri: nā possum psentē cām defendere ipsamq; pse qui qz mea interest tanq̄ aduocate: nā si essem indea vel egcōicata defensiones mee mihi salue essent t audiri deberē. ar. extra de excep. c. cū inter ꝓtorē. t. c. dilectus fili⁹. cū fi. Multo ergo magis t admitti debeo cū nulla infamia penit⁹ sim detēta. Preterea nosti fili mi charissime tres esse ordines approbatos. Primꝰ est ordo ziugatoꝝ. Scōs virginū. Tertiꝰ est ordo ꝙtinentiū. qbus tribus ordinib⁹ approbatis ego sum iserta. scis q̄ ziugata fui primo cū ioseph viro meo. Scisq; scio q vgo mi ante ptū virgo in ptu. t vgo post ptū. recepi t peperi te et sola tua potētia sine coheretia alicui⁹ sicut granū sine alterius coheretia germinat. t sicut vga aaron flores frōdes t fructꝰ protulit absq; semine t radice. Sūq; tertio z fui cōtinens sicut scis. t hoc dico t cōtā te allego fili mi oulcissime t iudex iuste ad denotandū tres ordines supradictos esse in humano gñe qos nodo indissolubili. vñ cū, ppter me ipm gen⁹ hūanū fit in me debeo z possum necessario aduocata gñis hūani nūcupari ꝙre aduocatam admitti postulo tāq̄ factū meū. ppriū, pseq̄cis. vt. C. de pcu. l. q. stipendia. t ff. de pcu. l. feminas. Dixit demō. oñe iudex hoc sero peto p vos interloqui vt legitimenē psone. t interlocutus est dñs t ꝓnūtiauit t declarauit mariam virginē esse legitimam aduocatam. t admitti t audiri debere. ipsumq; ꝓcuratorē nequitie infernalis esse etiā admittendum. t sic etiā admisit t ꝓcurationis t citationis copiam virgini marie exhiberi t edi iussit. t sic factū est: vt. l. ij. C. de edē. t cū in nullo posset redargui aduocata dixit. si vult aliquid dicere dicat ꝓcurator nequitie infernalis. ꝓpo nit ita q̄ ꝓcurator negtie infernalis in hunc modū vez moris est t discretionis t cautele cuiuslibet sapientis viri volētis contra alium agere ꝓmo inter dictum restitutorium qō sibi de iure cōpetit intētare. vt. ff. de reivē. l. j. t. l. is q destinauit. qz sicut scitis oñe iudex melior est ꝙditio possidentis. vt. ff. de rei vē. l. fi. insti. de interdi. §. j. t extra de fi. instru. c. inter dilectos. t. ff. de vb. si. l. fi seruum. ꝙre ego ꝓcurator. t ꝓcuratorio noīe ꝓmo principaliter peto me restitui ad pristinā possessionem humani generis tormentandā t crucifandā vt ꝓius t paratus sum statim me ꝓbare satanam. t meo noīe quo supra fuisse in ipsi⁹ humani gñis possessionē pacificam t quietā t me ispoliatū esse t fuisse. nā ista duo cōueniunt ꝓbari: vt extra de resti. spo. c. olim. t extra de of. dele. c. ꝙsultationib⁹. t. ij. q. j. c. iij. et p totū. qz reintegranda sunt oia spoliato anteq̄ procedat vlterius. vt. ff. ō vsur. l. videamus. cū fi. Aduocata aūt rndit. audi fili mi bndicte iniquitatē diaboli q cū gerat partē actoris falso. qz nullo mō agere dz neq; pt peti vt sui moris est ꝓmo. t ante oia restitui debere in possessionē generis humani. t bñ scis oñe iudex q̄ iura loquunt in reb⁹ spoliatis restituendis t sic loquit totus ti. de resti. spo. ꝙre restitui nequaq̄ dz qz nō est deganda restitutio qui possidēt nō vi nō clā nō ꝓcario sed iusto titulo t bona fide. vt. ff. qō vi aut clam p totū. t extra de ꝓscri. c. vigilanti. cum si. de mones aūt nequaq̄ hoies possederūt. sed velut custodes carceris infernī vt ad tanuas starēt deputati sunt sicut fuit bedellus t grassetus diabolī infernales q custodierunt. vñ nō possederunt: hz solum simplices custodes fuerunt ꝓdicti diaboli ipsius humani gñis t ꝓcuratores negtie infernalis. vñ cū eos custodierit: t nō possederit: merito dicto ꝓcuratorio nomine nec suo restitui dz. ꝓnuntiari peto. facit. l. iij. §. fi. ff. de acqui. pol.

7 Preterea fili mi audi qso scriptū est em̄ q̄ hi possidēt quoz noīe possidetur. vt extra de rest. spo. c. cū venissent. in fi. t. C. de ꝓscri. ggr. vel. gl. an. l. male agit. t ibi. de iterd. §. possidere. Sz sic est q vos oñe iudex fili mi hoies possidetis. qz vos hoies creastis t sic hoies vri sunt. ergo in alienā re t in hoie quē creastis nō potuit nec potest dēmō bñe bonā fidē ꝓtocunq; tpe possederit vel tenuerit. cum nulla die ꝓscriptio inuet malefidei possessoīe vt extra de ꝓscri. c. vigilāti. vñ bonafide demō caruit t caret. ergo nō est bone fidei possessor: sed malefidei detēt⁹ dr. nā aliud est possidere: et aliud detinere: vt. ff. de reivē. l. omnī. in fi. t. ff. de acqui. pos. l. iij. §. fi. iigitur nulla fit possessio. vt. ff. de vb. si. l. fi. Jtē vbi nulla est bona fides null⁹ est titulus ꝓscriptionis. ergo nō hz locum restitutio t sic ꝓnuntiari peto. Quid vltra dices mihi dānate t reprobate maledicte nōne filius meus qui est hic pr filius t ꝓs⁹ sanctus: t iudex de nihilo hoiem creauit. ergo hō fuit t est suus. t inde secuti t genti t ꝓcreati. quō ergo rē alienaz possidēs. cū scias alienā. certissime dicēdum est te nullo mō possidere: vt C. vñ vi. l. cum ꝙrebat. t. iij. q. vj. c. fi res. cū fi. ergo nō hz locum restitutio t ꝓnuntiari t declarari dico t peto cū instātia ꝙta possum p iura superius allegata. Rndet iudex sup hoc t ita factum. qz dns iudex de medio interlocutus est demonē nō eē testituēdum. tunc demon stridēs dentes missa manu ad marsupiū egrauit foras libellum. t cepit legere in Eene si vbi dixit oñs ade z eue. de oi ligno vos comedite excepto de isto. qz q̄cunq; hora comederitis morte morieminī: vt. j. q. iij. c. ia ita q̄. t. xxiij. q. iij. c. experiet. t. e. ti. c. deiectis. vñ peto illa vba sic scripta in Geneſi stare firma t remanere in pedibus t nō mutari. alr aūt si secus fiat ex nunc dico q vos nō estis vitas neq; iustus iudex. Adā em̄ t eua sicut vos scitis dum erāt in mūdo t in paradiso terrestri ꝫtra suū magistrū et dñm fuerunt voluntarie inobedientes dō pomū ꝙ a voluntatē oñi comederunt. ex quo ifecti t leprosi ipsi cū eoz sectatibus merito sūt effecti. xxiij. q. iij. c. fi hoies. t de ꝙse. di. iiij. c. placuit. t t alibi legit q patres comederunt vuas acerbas t oēs filioꝝ obstupuerunt. vt i aut. vt oēs obe. iudpuin. circa pn. col. vj. ꝙre peto cum vos ꝓceperitis oñe iudex ipsos propter pctm̄ forē dānatos eos deberi ad ꝓsens ꝙdemnari mihi restituendos esse. nō ob. interlocutoria. §. dicta qz sicut bō de facto t nō de iure ex abrupto ꝓcessit. ita peto eā ꝫtrario imperio tolli caſſari t revocari. aliter aūt si secus fiat vos oñe iudex nō estis vitas neq; iustus iudex. Jrñdit aduocata mundi. Attende fili mi charissime ad vba mea. t nō ꝙsydera parabolas demonis. allegauit em̄ iste vsutus solum caput. hz caudā abstulit q est ꝫtra. l. icitile. ff. de legi. omisit em̄ vba q̄ sequunt in Geñ. q bus in effectu dz q demō ex ira maledicta vsutia fecit. Adā t euā peccare. ex qbus oibus sequit q iste vsutus fuit institutor t auctor talis peccati. vñ ex quo dedit occasionē dāni dānū dedisse vr: vt. ff. ad. l. aquil. l. qui occidit. §. pe. nō igit sunt demones. qz adā t eua peccauerunt. qz fraus t dolus alicui patrocinari nō debēt. vt extra de reſcri. c. sedes. extra de do. t cōtu. c. ex literis. circa fi. t extra de cle. nō resi. i ecclia vel pbēda. c. fraternitati. ne ex dolo cōmisso gaudiū reportēt repellit ergo demon a lumine iudicio t ab actione sua totaliter exclusus est. Jnflām atus aūt demon ait ad iudicē. ex hmōi risione pater sancte fac mihi vt faciunt boni iudices q etiā in hmōi casibus sequunt iustit. à posito em̄ fine pinditio. put asserit aduocata mūdi q ab agēdo repellar t expulsus fuerim ꝺ formā iuris. t ꝺ meū ius. imploro tuū vestrū nobile offm̄ oñe iudex q̄ etiā pte tacēte ex mero iudicātis ossō. pcedere pōt ne crimina remaneāt impunita. vt. ff. ad. l. aql. ita vulnerat. t extra de sen. ex. c. fame. t hoc dico mot⁹ equo t bono indicio. ad hoc em̄ vt scitis. p necessitate tenet quilibet bon⁹ iustus iudex. vt. l. ꝙruit. ff. de of. ꝓs. t nulli parcere dz. vt extra de ꝓn. c. ex tua. Quod audiēs aduocata rndit. audi fili mi benedicte vos estis

rigoz

rigoz iustitie: necnō summa egtas t plenus bulcedine t misericordie. et primo de rigore iuris peti, pceditnunc ad hoc qō ipse petit officium iudicis implorādo nō est vlterius audiēdus: qz vt vos scitis regnū de iure est q vbi duo vel plura auxilia seu remedia vni cōpetunt ad vnū t idē vnū eg bis tenet eligere. t vno electo t potissime in iudicio deducto sicut fecit demon vr alij renūtiare. vt. ff. de trib. l. qō in heredē. §. eligere. cū fi. sic est in ꝓposito q hz demoni plura cōpetāt remedia ad psequendū qō petit qō tū nō fateoz ab initio elegit vnū actoz q nē in iudicio produxit. vt ptz clare p. pcessum in actis vestre curie publica manu Jo. euāg. notarij vestre curie. t scribe publici. igit merito ab bis t ab alijs qbuscunq; ide depēdētibus t cōnexis censet penit⁹ exclusus: vt. ff. de tu. t. cn. da. ab bis. l. scire opz. §. sed cū lis. Jtem cū denegatū sit demoni id qō vna via petit qūo est ad aliud admittēdus certe nullo mō. sic est in ꝓposito vt accedat qō legit qō vna via alicui denegat p alia viā pcedi nō dz nec pōt. t est rō qz circuitus est euitādus. vt. l. ōnis testō. ff. de ꝙdi. inde. sed cū iste talia auderet iam seruirēt nobis iura de vēto t videret leg esse impositā verbis t

9 nō rebus Jd. ij. C. cō. de le. in fi. l. Preterea. vbi hz locū remedii ordinarium nō est recurrendū ad extraordinariū. vt. ff. de mino. l. auxiliū. t. l. in cen. sic aūt est in ꝓposito t fuit q demon auxiliū ordinariū intentauit. et ipsum in iudicio deduxit. vt. §. tetigi t in eo succubuit: ergo amplius audiri nō dz. Preterea vos scitis fili mi q iste versutus iā diu restitutionem petijt qō est auxiliū ordinariū. t ꝺ ipm interlocutus fuisti. §. ipm non esse restituendū in possessionē humani gñis: de qua sua interlocutoria hz eā petierit verbo simplici reuocari tū p eū ab ipsa nō extitit appellatuz eo maxime cū sapiat naturā diffinitiue. t sic amodo talis sua trāsiuit in rē iudi. c. vt. ff. de cōdi. inde. l. elegāter. t extra de re ind. c. nostro. t in. c. quo ad cōsultationē. vñ merito vr ꝙclusus t obstāte exceptione rei iudic. nō est amplius admittēdus nec audiēdus. vt. ff. de re iud. t ꝓ totū. Aduocata humani gñis sequēs nō obstātibus allegatis supradictis mulierū sexuz fragilē t miserabile semp timēs subuersionē humani gñis facie suā mutauit in lachrymis atq; singultibus infinitis. adeo q tota celestis militia eā videns ita acerbissime lamentātē z fortiter cōdolentēvna secum nō cessabat aliquaten⁹ lachrymari virgoq; maria flegis genit⁹ cozā filio scissis vestimētis suis filiū suū alloquit hoc modo fili mi ecce demon qui spuit in faciē tuā: qui te lapidauit: q te ad colūnā liganit: qui te verberauit: qui te in statera crucis tanꝺ latronē ꝙfigit: qui te tradēdo amarissime mori fecit. a nūc animo petulāti ener sa facie tā audacter tuū officiū implorauit. Ego vero tua mr dulcissima te nouē mēsib⁹ in vtero portani. t de bis meis vberib⁹ te lactani t bis fassus sum. t herodis regis furiā fugere voluī te nūꝺ de manib⁹ relagādo. vñ ergo ꝓcedit fili mi q tu vis istū versutū in tāta ptnacia pmanere scis q ꝫtra formā rōnis ex postulet: quare instāter peto mihi aduocate humani gñis institiā exhiberi. t illi versuto tuō officiū totaliter denegari. ego vero sum mater ipe aūt diabolus: ego qro salutē humani gñis: ipse vero mortē. ergo suz amica fili mi ipse vero dānatus t infamis t a coronatione celestis glorie penitus exclusus: qūo ergo est audiēdus certe nullatenus. Jtem quare dz ipse versutus esse melioris cōditionis me certe nō video. ar. ff. de noxa. l. nō solū. t extra de do. t cōtu. c. cōtingit. quare postulo mota immēsa tristitia t magno dolore pterrita: q si magis hosti saues q̄ matri tue de iustitia t magno dolore pterrita: q si magis hosti saues ꝓ matri tue de iustitia t magno dolore pterrita: q si magis hosti saues ꝓ matri tue de listitia t magno dolore pterrita: q si magis hosti saues ꝓ matri tue de listro celestis glorie debes me cācellare. Audēs aūt iesus matrē suā in tātū dolorem pietate immēsa cōmotus facie dixit ad demonē. vade retro satanas qz petitū officiū tibi merito denegamus. Demon aūt iracundia motus dixit ad iudicē. oñe iesu ꝓe vos nō estis iustus iudex benevideo t clare cognosco q caro t sanguis vester fuit a iustitie tramite deviare. arg. extra de pbē. c. grauē. circa ꝓin. t. viij. q. j. c. nibil cū fi. t. c. moymes. ca. cā. t. q. j. t bene nostis q de forma iuris licitū nō erat matrem vestrā cōtra me postulare causis iuribus t rōnibus supradictis. Ego modo ostēdo vobis euangeliū qō si bene inspiciat directe facit ꝓ me dz em̄ q ꝓinceps huius mundi venit. Quelo igit pr sancte q vos obseruetis verba vestra hec scripta q̄. pcesserūt et labijs vestris t nō faciatis ipa fore irrita t inania. Sed q̄ro. put litera iacet executioni mādet: vos scitis q ego sum ꝓinceps huius mūdi. t in hoc de me loquit scriptura verba t sensus verboz seu lre q ego sim ꝓnceps malorꝝ peccatorꝝ: vos vo estis ꝓinceps bonorꝝ t iustorꝝ. Modo scitis q cū litigātes ad rigā veniūt. boni iudicis interest litē dirimere. vt. ff. si cer. pe. l. qdā estimauerūt. et dare dz iudex ynicuiq; partē suā: vt. ff. de vsu fru. l. huius rei. t. ff. de cōdi. inde. l. fin. §. si tū. ergo placeat vobis mihi dare genus humanum cum propter peccatū cōmissum ego sum ꝓinceps hui⁹ mūdi. t sicut scitis verba sunt intelligēda cū effectu. facit. l. eū q. §. docere. ff. ne qs eū q in ius voc. est vi ezi. nūcta. l. si. §. hec aūt vba. ff. qō qsq; iuris. t de cle. nō resi. in ecclesia vel pbenda. c. relatū. circa mediū. t extra de vb. sig. c. ꝓterea. t de peni. di. j. hec aūt verba. cū fi. Si ergo sum ꝓinceps malorꝝ t peccatorꝝ (si ꝓ qz) t genus humanū peccauit: vt. §. dictū est faciatis ergo cū effectu q ego sim ꝓinceps t nō auferatis mihi qō meū est. vos vidistis pater sancte q quotidie est discordia inter vos t me. vos quoq; dictis illud esse vr̄m qō est meum t ego dico qñq; q est meū illud qō est vestrum: igit vt ois cesset discordia faciatis sicut bonus t iustus iudex: t equa lance procedatis placeat vobis bonos t malos diuidere: vos scitis dānatos bonorꝝ t ego sim dānatorꝝ malorꝝ. si hoc facietis, pmitto vobis q regnū vestrum nō erit maius ꝙ sit vnū granum milij respectu regni mei. Et dixit filius matri sue. O aduocata mūdi rnde demonio q: prima facie ius t iustitiā postulare vr. Aduocata rndit t dixit abit fili mi q ipse versut⁹ ius t iustitiā vllaten⁹ videat postulare: ipse em̄ vnū petit ab ex tra: int⁹ vo hz ꝺ riū: vt. ff. de excep. l. gñaliter vos scitis sicut oēs sciūt q tali die sicut fuit beri dies veneris sancti iste vsus⁹ quot t quāta mala cōmisit. Thz enim mille modos nocēdi: nec ignorazm⁹ astutia ei⁹: vt legit. xv. q. ij. c. vitis literis. Scitis em̄ qō ad petitionē ei⁹ vos fuistis in statera crucis pōdera tus vt legit. xxiij. q. j. paratus. Scitis em̄ q ꝓ humani gñis redēptione de summis celoꝝ ad ima mūdi descēdens sustinuisti penit⁹ mortē tpalē vt in. c. ꝓ hūani. in pn. extra de homi. li. vj. Iste em̄ versutus horrēda humanitate detestādaq; astutia mortē appetit alioz. vt. d. c. ꝓ hūani. §. cuz igit: superi⁹ alleg. vñ cū semel fili mi ad inferos descēdisti t captiuos in de extragisti: vt de pe. di. j. §. dicis. nō est ꝙgruū neq; iustū sup hūani generis seruitute dispurare ampli⁹ magie in ipsi⁹ hūani gñis detrimentū: trāsiuit em̄ amō snia i rē iudicatā. vt extra de re iud. c. cū iter nos. t snia nō extitit appellatū. t ideo nō est ampli⁹ appellandū ne pueris assimile mur qb⁹ si nō plz qō gētis est in libro dicit adinuicē iterū faciant. et q ꝺbus fili mi clare ꝙcludit istū vsutū a tramite iustitie eē penit⁹ alienū. t respiciēs demonē facie turbata dixit ei alloqre maledicte. t vide an sis ꝓterritus de tāta rnsione. Dixit demō dimitte me. qz deest hora vt loquamur mirabilia: neq; teipsam laudare debes: qz ois laus, ꝓprio ore sorde scit: hz veniam⁹ ad alia. t dico q de⁹ vivit in vitate t iustitia: vt extra de iureiu. c. t si gps. §. iacob⁹. ipse punire merito dz magnū sicut parvū nec apud eū dz eē acceptio psonaꝝ. Jtē dz punire ꝙunctū sicut extraneū: vt l. fi. t ibi gl. ff. de re. di. Quare cū hoc sit istāter peto hoiem eē dānandū. t hoc fortissimo ar. tu scis ꝙ angel⁹ luciferfuit de celo deiect⁹ nullo ꝓcepto ꝓcedēte. t sic inobediēs dicī nō potuit. Sz ade z eue ꝓceptū fuit factū ne de pomo comederēt. qz q̄ hora comederēt morte morerent. z ꝓceptus eis factū trāsgredi nō curauit. t ego cui nullū ꝓceptū de obediēdo fuit factū fui deiectus de celo t sum dānat⁹. ꝙto ergo multofortiꝰ dz dānari buna nū genus qō ꝓceptū oñi preterit. fortiꝰ est ꝺ ꝓceptū ꝙ pter ꝓceptū facere: vt. C. de neg. ge. l. fi. t fic dico humanū gen⁹ debere damnari. t nūc peto q

11 rndeat aduocata. Rndit aduocata. o miser ifeliz. nō est sīle illud qō posuisti de angelo. angel⁹ em̄ q peccauit fuit merito puniēd⁹: qz nihil infirmum in se habeat q ipm induceret ad peccādū qz nō aliqua infirmitate sed malignitate deliberata peccauit. xvi. q. j. c. q bona. z. j. di. c. sciēdū. et sicut scis nullo mō ꝓcepto idigebat. hō aūt cū peccauit q ipm ad peccādum induceret fic co⁹ fragile: vt de pe. di. iiij. c. ille reg. t de pe. di. iij. c. lz nunqd. i vlt. col. angel⁹ em̄ fine ꝓcepto aliquo a natura habuit in se sapietiā oim: qz cognoscebat certitudinē boni t mali ꝓpter pfectionē sue nature. vt de pe. di. ij. c. in ꝓmo. vñ habito respectu ad certitudinē. §. dictam grauius peccauit angel⁹. qz scīēter p supbiā se ꝓtulit ꝺ deum: q̄ peccauit hō q ignoraēter decep⁹ fuit dolosa versuti malitia. t ideo angel⁹ de altiori gradu cecidit. de pe. di. j. c. fi hō. hō em̄ talē certitudinē nō habuit ꝓpter co: p⁹ qō aiam grauabat. t iō nō est bonū qō de angelo dicis. vñ sile amodo ꝓfide dānate: qz satis dictū est. Dixit demō. nō sileb. aperies aures tuas o aduocata hūani gñis. t audies ea q̄ dicā tibi. dixit aduocata finē litigijs amō faciam⁹. scis em̄ qō in oibus succubuisti. vñ ad hoc am plius redire nō potes. petis amō iterlocutionē fieri. §. positis sicut supe rius in restone facere nō tardastis. Rndit demō. o aduocata satis admiror de vobis: qz nō solū mihi. hz summe deitati vultis finē ꝓponere. Sz attēde vnū. ad hoc iīsto. t dico qō hō peccauit. Aduocata aūt quersa ad filiū dixit. fili mi tu index vivoz t mortuoꝝ. ego scio qō vltra vult dicere iste versut⁹. vult em̄ arguere falsis cauillationib⁹ t argumētis ostendere hoiem peccasse. t ꝙcludere vult q̄si dicta sua originē extragerint ex fonte iuridico. vos em̄ scitis fili mi qō ꝓpositā t fundamētū suū falsū fuit. qūo ergo credēdū est pñs vez dicere. certe nullo mō: qz semel mal⁹ semp ꝑsumitur eē mal⁹: vt. l. si cui. §. eisdē. ff. ō accu. iūcta. l. cassi⁹. ff. de sena. ipe em̄ versut⁹ adeo fastidia dicit qō amō nescio t q̄ pte me volua. Quare eū duce plico fili mi qō sibi ꝓcipias qō vno verbo dicat quā clausulā velit t ego ipsam pūctabo t glossabo fm̄ vitatē. dixit demō ego audio bodie mirabilia i sole t luna t stellis. qz aduocata mūdi vult eē mea aduocata me in unito t nolēte. qō est ꝺ. l. qz bñficiū nō ꝓferē in inuitū. vt. l. nec emere. C. de iur. deli. t. ff. ō re iu. l. initū. cū suis si. vult em̄ eē mea tutrig. t nutrig. t facere de me sicut fit ō pueris q nesciūt pūctare nec glossare. ego ei vba mea ita apte dico qō nō egēt aliq pūctatione vel glossatiōe de mūdo. vñ q̄tū ad hoc ipsaz ego postulo nō audiri. cū ptes actoris velit sustinere q mee sunt: vt. l. circa. i pn. ff. de pba. Replicādo aūt dixit aduocata nō modicū turbata sum: nolo em̄ q falsitatē alleget fili mi iste vsut⁹ coza te. nō ei dz audiri rōne mēdacij: vt. C. de īdi. vid. tol. l. ij. in fi. Sz si falsitatē vult dicere dicat i regno suo nō ā t i regno tuo. Dixit demō si nō vultis me audire ego recedā t ex nūc apte videbo si erit iiustitia iudicātis. Tūc dixit pr ops mri sue. fineyideam⁹ an velit iste vsutus iustitiā postulare. Scis em̄ qō ego suz institia. t necesse est me in⁹ suū vnicuiq; tribuere: vt. l. iustitia ff. de iusti. t iur. t insti. eo. in pn. iūcto canone. j. dist. respiciamus ergo an demō soueat iustā cām. Tūc mr rndēs dixit fili mi iustitia tua est in hoc vt nō dimittas eū dicere mēdaciū i tuo regno. Dixit aūt ops mri sue: si iste vsut⁹ dicit mēdaciū. de mēdacio accerbissime punieē. vñ sinas eū dicere. dixit tūc aduocata. dicas ergo dānate qd dicere ītēdis. Dixit tūc demon hō peccauit. merito puniēdū t dānandū postulo. Dixit aduocata

Universidad del Rosario | Archivo Histórico

nō vltra ꝓcedas: qꝛ iā a tramite iuris recedis: nō em̄ dicit q̄liter ipse peccauerit ⁊ an sui culpa peccauerit an vero tua. scis em̄ qō in culpa fuisti vt ꝓ superi⁹ dictū est quare fileas ammō. qꝛ tps est. tūc dixit iesus o mꝛ dimitte ipm̄ dicere: qꝛ iciuile est nisi cā tota ꝓspecta aliqd iudicare vl rūdere vt. ff. de leg. l. inciuile. dixit tūc dem̄. hō peccauit ꝫ bonitatē infinitam ⁊ nō curo qua culpa peccauerit an sua vel aliena qꝛ posito milies qō ego ipm̄ indugerim ad peccādū scriptū est in. l. q ages ⁊ ꝙsentiēs pari pena puniunt: vt extra de sen. ex. c. nup. cū se. ⁊ ibi tex. iūcto. c. vt clericoꝝ. circa fi. extra de vi. ⁊ ho. cle. ⁊ in. ff. ope. insti. de pub. iud. ff. de fur. facit et decretalis mulieres in fi. extra de sen. ex. ⁊ ibi no. i gl. iūcta decre. ꝓte. ⁊ ibi tex. no. in eo. ti. cū ibi alle. in gl. facit. gi. q. iij. c. qñ multoꝝ. facit. l. is q ope. ff. de fur. iūcta. l. vtrū. ff. pariter. ⁊ est gl. multū no. in. l. iubem⁹. la. ij. ff. sane. circa fi. C. de sa. san. ec. iūcta. l. si q̄s. e. ti. facit. l. adigere. in pn. ff. ō iur. pa. iūcta. l. liberoꝝ. in fi. ff. de bis q no. infa. ꝙcor. tex. ad literā in. c. j. extra de oñi. dele. cū infinitis si. vñ ammō sufficit mihi q hō peccauit. pena enim dꝫ fm iura cꝛrespōdere culpe. ḡre peto ad hoc vt seruet equalitas cū ficut ego ꝓpter peccatū sum dānat⁹. sic hō q peccauit filr ꝙdeneꝛ. cōmisit em̄ hō crimē lese maiestatis. vñ ipse cū heredib⁹ suis est merito dānad⁹. Scriptū est em̄ qꝛ filij ꝓfno debēt perire supplicio in ḡbus hereditarij criminis exēpla metuunt: vt. l. q̄s. circa pn. C. ad. l. iul. ma. extra de bo mi. c. sicut dignū cū si. Aduocata rūdit audi fili mi q semp sis būdict⁹ sup oēm creaturā in cui⁹ noīe flectit oē genu celestiū terrestriū ⁊ infernoꝝ. dicit iste versus⁹ q hō peccauit ꝫ bonitatē infinitā: ergo est puniēd⁹ in infinitū ad qō rūdeo ⁊ dico q vos fili mi estis de⁹ ⁊ hō. ⁊ estis bonitas infinita ergo hō peccant ꝫ vos ergo vobis est iniuria illata quā remittere potestis: vt infra dicet: qꝛ aut vult dicere iste versus⁹ q hō ex peccauit. pena enim dꝫ fm iura cꝛrespōdere culpe. ḡre peto ad hoc vt seruet equalitas cū finicut ego ꝓpter peccatū sum dānat⁹. sic hō q peccauit filr ꝙdeneꝛ. cōmisit em̄ hō crimē lese maiestatis. vñ ipse cū heredib⁹ suis est merito dānad⁹. Scriptū est em̄ qꝛ filij ꝓfno debēt perire supplicio in ḡbus hereditarij criminis exēpla metuunt: vt. l. q̄s. circa pn. C. ad. l. iul. ma. extra de bomi. c. sicut dignū cū si. Aduocata rūdit audi fili mi q semp sis būdict⁹ sup oēm creaturā in cui⁹ noīe flectit oē genu celestiū terrestriū ⁊ infernoꝝ. dicit iste versus⁹ q hō peccauit ꝫ bonitatē infinitā: ergo est puniēd⁹ in infinitū ad qō rūdeo ⁊ dico q vos fili mi estis de⁹ ⁊ hō. ⁊ estis bonitas infinita ergo hō peccant ꝫ vos ergo vobis est iniuria illata quā remittere potestis: vt infra dicet: qꝛ aut vult dicere iste versus⁹ q hō ex peccauit. pena enim dꝫ fm iura cꝛrespōdere culpe. ḡre peto ad hoc vt seruet equalitas cū fi cut ego ꝓpter peccatū sum dānat⁹. sic hō q peccauit filr ꝙdeneꝛ. cōmisit em̄ hō crimē lese maiestatis. vñ ipse cū heredib⁹ suis est merito dānad⁹. Scriptū est em̄ qꝛ filij ꝓfno debēt perire supplicio in ḡbus hereditarij criminis exēpla metuunt: vt. l. q̄s. circa pn. C. ad. l. iul. ma. extra de bomi. c. sicut dignū cū si. Aduocata rūdit audi fili mi q semp sis būdict⁹ sup oēm creaturā in cui⁹ noīe flectit oē genu celestiū terrestriū ⁊ infernoꝝ. dicit iste versus⁹ q hō peccauit ꝫ bonitatē infinitā: ergo est puniēd⁹ in infinitū ad qō rūdeo ⁊ dico q vos fili mi estis de⁹ ⁊ hō. ⁊ estis bonitas infinita ergo hō peccant ꝫ vos ergo vobis est iniuria illata quā remittere potestis: vt infra dicet: qꝛ aut vult dicere iste versus⁹ q hō ex

saluatoꝝ visa citatione cōtra genus humanū. visa etiā charta a ꝓcuratore ꝓducta ⁊ allegata p ꝓcuratoꝛē nequitie infernalis. visis etiā allegationibus factis p maria virginē aduocatā hūani ḡnis. visis ꝓstitiōib⁹ rūsionibus exceptiōibus ⁊ replicationib⁹: etiā iurib⁹ ambaꝝ ptiū ⁊ bis oībus visis ⁊ ꝺlyderatis q̄ in ꝓdictis: ⁊ circa ꝓdicta videāda ⁊ ꝺlyderāda fuerūt sedēte p tribunali ad nostrū solitū bāchū inꝛ. positum super thronos angeloꝝ in celesti palatio nostro vbi residētiā facim⁹ ꝑsonalem humanū genus hac mera diffinitiua absoluim⁹ ⁊ ab impetitione ꝓcuratoris neqtie infernalis reddimus absolutū. cū hoc cōsonet sanctissimis scripturis iuridice veritati quā in hoc seq volum⁹ ipim̄ ꝓcuratoꝛē nequitie ifernalis ex nūc ꝓcipim⁹ ad dānationē inferni ꝓpetuā penitus ambulare. vbi est fletus ⁊ stridoꝛ dētiū infinit⁹. recessit q̄ diabol⁹ scissis vestibus ⁊ dolore ꝓterritus ad ifernos maledict⁹. ⁊ Lata data in his scriptis ꝓnūciata ⁊ ꝓmulgata fuit. ꝭ. scripta sn̄ia in oīb⁹ ⁊ ꝑ oīa ꝓut supi⁹ continet. ⁊ scriptū est ꝑ supꝛadictū dñm nr̄m iesum ꝫ̄m ꝓ tribunali sedēte in supꝛascripto loco ꝑsentibus supꝛadictis ptibus lecta ⁊ vulgarizata ꝑ me Jo. enangelistā notariū oñi nr̄i iesu ꝫ̄i ⁊ dicte curie scribam publicū ꝓtibus Jo. baptista Frācisco ⁊ dñico ꝙfessoꝛib⁹ Petroꝝ Paulo principibus apłoꝝ. ⁊ dSchaele archāgelo. ⁊ multis alijs sanctis ī multitudine copiosa. Testib⁹ ad hoc vocatis ⁊ habitis ⁊ rogatis. Anno dñi dSccc xj. indictione. ij. die. vj. mēsis aprilis. Tunc angeli videntes hoc: et chorus celestis ceperunt alloqui virginem gloriosam dicētes. Salue regina mater misericordie vita dulcedo ⁊ spes nostra salue ⁊c.

¶ Explicit ꝓcessus tractatus questionis ventilate coram dño nostro iesu christo inter virginem mariam aduocatā humani generis ex vna parte. ⁊ diabolum contra genus humanum ex alia parte: compositus ⁊ compilatus per eximium legum doctoꝛem dñm Bar. de saxoferrato ciuem Perusinum cuius anima requiescat in pace amen.

¶ Incipit tractatus bannitorum.

1 ☞ Bannitus non equiparatur damnato vltimo supplicio nec efficitur seruus pene.
2 Sententia que suspenditur per aliquam conditionem: etiā tacitam non inducit capitis diminutionem.
Damnatus ad mortem in ꝓsentia statim efficitur seruus pene.
3 Bannitus non equiparatur ꝓportato.
4 Preses ꝓuincie ⁊ magistratus municipales nō ꝓssunt deꝓortare.
5 Bannitus non efficitur infamis.
6 Bannitus non equiparat relegato.
7 Bannitus nō equiparat excōicato ⁊ de vno ad aliū licite non arguitur.
8 Bannitus qui ex forma statuti impune occidi potest equiparatur transge. Et transfuga dicitur.
Item dicitur hostis sue ciuitatis.
9 Subditus rebellans domino vel ꝓtestati dicitur hostis.
10 Bannitus ꝙ perdit tantum modo iura ciuitatis a qua exbānitus est in eius fauoꝛem facientia: non autem inꝛgentium nec ciuile.
11 Opi. Jaco. de are. vt plurimum videntur de mente mris.
12 Bannitus testm̄ facere pōt fm ius cōe nō scōm iura sue ciuitatis.
13 Bannitus non ꝓtest heres instituī in testamento condito secundum iura sue ciuitatis sed secundum ius commune sic.
14 Bannitus non succedit ab intestato respectu statutoꝝ sue ciuitatis: sed iuris communis sic.
15 Bannitus q nō pōt impune occidi lꝫ offendēs eū mitius puniatur: non dꝫ transfuga. retinet etiā iura sue ciuitatis ⁊ equiparat vilibus ꝓsonis.
16 Banniri ꝙ quis possit de iure communi.
17 Bannitus de iure communi ea perdit que in banno exꝓimuntur.
18 Bannitus de iure communi nō habetur ꝓ confesso sicut bannitus ex forma statutoꝝ.
19 Judex nō ꝓtest ponere quem in banno quod termino elapso possit impune occidi.

1 Primo videamus vtrū bannitus † equiparetur damnato vltimo supplicio vel ad bestias ⁊ sic efficiat seruus pene. qō vſ qꝛ dānatus ad mortē etiā hodie seruus efficit: vt no. C. de dona. inter vi. ⁊ vg. aut. hodie. ⁊. ff. de pe. l. qui vltimo. sed talis erat bannitus ⁊ damnatus ad mortē vt ꝓbatur: ergo ⁊c. Cōtrarium dicas ꝙ nō efficit seruus pene nam sn̄ia q̄ suspendit ꝑ aliquā cōditionē tacitā vel exꝓessam non inducit capitis diminutionē: vt. ff. de iniu. test. l. si quis exheredato. ꝭ. ei q deꝓortato. ⁊ de leg. iij. l. j. ꝭ. hi qui. de penis. l. j. ꝭ. j. sed iste est cōdemnat⁹ ad mortem sub ista cōditione si in fortiā peruenerit. ergo ⁊c. Preterea nullus superuiuens hodie efficitur seruus pene ex sn̄ia: vt. d. l. j. de penis. et aut. hodie. dic vt ibi no. hic ergo bannitus ⁊ cōdemnatus in absentia superuinit ergo ⁊c. dices tu exꝓessa cōditio que tacite inest bꝫ suspendere cōditionē: vt. l. hec verba. cū si. de leg. ij. Scōs qꝛ illa. l. loquit quo ad trāsmissionē ad heredes: sed quo ad obligationis effectū: nulla dr̄ia est iter exꝓessam ⁊ tacitā vt. l. ité qꝛ. ff. de pac. fateoꝛ † tū ꝙ si esset in ꝓsentia. ⁊ eēt damnatus ad mortē. statim ēt hodie efficeret seruus pene: vt dictis iuribus. nec valeret ei⁹ testm̄. ff. de test. l. eius q. ⁊ ibi not. ⁊ meli⁹ ꝑ Dy. qꝛ ibi glo. in aliquo nō bñ dicit. ¶ Tertio videam⁹ † vtrū equiparetur deꝓortato glo.

to. glo. que est insti. g. mo. ius pa. po. so. dicit ꝙ si bona bāniti publicētur de iure vel ꝙsuetudine equiparet deꝓortato. ⁊ idē dicit glo. ꝭ. col. hic finit lex. Cōtrarium credo vꝫ ꝙ non equipareꝛ deꝓortato. qō sic ꝓbo. preses
4 ꝓuincie ⁊ magistrat⁹ municipales nō ꝓssunt deꝓortare: vt. ff. de leg. iij. l. j. ꝭ. deꝓortatos. de min. te. l. si qs. ꝭ. eius qui. ⁊ de oñi. ꝓsi. l. illicitas. ꝭ. veritas. si ergo nō ꝓssunt ipsi multomin⁹ poterit ptās vni⁹ ciuitatis cū exbāniti ab eis nō equiparenꝛ deꝓortatis. Preterea sn̄ia deꝓortatiōis nō ferꝛ in abñtes. ff. de pe. l. abñtē. sed bānū ferꝛ in absentē. ergo nō equiparat ꝓportato. Preterea deꝓortatus ꝓdit iura ciuilia romanoꝝ. ff. de pe. l. quidā. Sed si dicerem⁹ talē bānitū equiparari deꝓortato talis bānit⁹ ꝓderet romanā ciuitatē ⁊ iura ciuiū romanoꝝ. Scōo vn⁹ iudex ꝙtēderet iurisditionē suā ꝫ. l. inter penas. in pn. ⁊. l. relegatiōis. i ꝑn. in ꝭ. ad tps. ff. de interdi. ⁊ rele. Preterea fama ei⁹ qui deꝓortat diminuit: qꝛ efficit infamis imo eius fama in totū tollit: vt. ff. de var. cog. l. cogniti
5 ōnū. ꝭ. fi. Sed exbānit⁹ † nō efficit infamis: qꝛ edictū ꝓpōtis in absentē de maleficio nō infamat nisi de facto: vt de requi. re. l. si nā exꝓesse dicit: bānitus cōdēnatus ex tra ordinē: vt in glo. de mō mul. l. j. facit ꝙ dō in. l. ꝑterea. ⁊ ibi no. ꝑ Dy. de suspe. tu. ergo ptꝫ ꝙ nō equipareꝛ deꝓortato. Preterea nō reperiꝛ. l. cantū ꝙ deꝓortatus ꝓssit impune occidi: sed bānitus pōt impune occidi ex forma statutoꝝ ergo nō equiparat deꝓortato. Preterea bānit⁹ est tāq̄ ab ipso ꝓncipio cōtumax ⁊ ex obedientiā cōis: sed deꝓortatus est obediēs. ⁊ sic si ꝓst deꝓortationē inobediens sit capite puniꝛ de pe. l. ex legati. ⁊. l. capitaliū. ꝭ. in equibus. ergo ⁊c. Preterea deꝓortatū nemo pōt restituere nisi ꝓceps vel senat⁹. de pe. l. vt legati. alꝫ relegati. in fi. ff. de postu. l. j. ꝭ. de qua. sed exbāniti tota die restituunt per cōia. ⁊ eoꝝ rectoꝛes: ḡ non equiparanꝛ deꝓortato. in ista sn̄ia est Jac. de are. ⁊ no. Ly. C. de ber. insti. l. j. ⁊ ita determinatū fuit Boñ. in publi. disputationib⁹ per dñm Fede. ⁊ sic cōiter tenēt moderni. ¶ Tertio videam⁹ vtrū ꝙequiparet relegatis. glo. q̄ est in. d. ꝭ. relegati. dicit ꝙ
6 q̄si bānit⁹ nō admittit bona ꝙ tūc exꝑarat relegato. idē sensit gloss. ff. ex qui. cau. i ꝓs. ea. l. quētione. in fi. vlti. glo. Cōtrariū credo verū: nā gloss est exbānit⁹ ꝙ sola ꝓtumacia nulla de delicto ꝓcedēte cognitiōe fm statu ta ⁊ cōsuetudines italie: sed sn̄ia relegationis lꝫ i absentia posset ferri tū dꝫ cognosci de crimine. ōr ꝙ dꝫ ferri in abñtes mor ꝓ patoꝝ iudicioꝝ: lꝫ cōstat ꝙ i causis ꝓpatis nō fert in abñtes sn̄ia nisi cognitio de cā ꝓcedat. vt. C. de iud. l. ꝑpēdū. ꝭ. finaut ē reus. ⁊. C. qūo ⁊ qñ iud. i aut. qui semel. ꝓ hoc facit. in aut. de incep. nup. ꝭ. j. ⁊ ꝙ ibi no. in ꝑn. mag. glos. q̄ incipit ex hoc ꝓtꝫ ꝙ bānit⁹ nō equipareꝛ relegato. ¶ Primo relegatus est infamis. vt. ff. de var. ⁊ ffor. co. l. cognitionū. ꝭ. minuit. i fi. saltē interim dū est in relegatione. vt legit de bis q no. infa. lꝫ exbāni: us nō est infamis. vt. ꝭ. dictū est. Preterea relegato nō pōt dari licētia reuertēdi nisi a ꝓncipe. vt. l. relegati. ff. de pe. in fi. lꝫ exbāniti restituuntur a ciuita
7 te. ergo ⁊c. ¶ Quarto est ꝓ videāū vtrū bānit⁹ equipareꝛ excōicato in oībus ita ꝙ de vno ad aliū arguaꝛ. nā isti exbāniti statim elapso bāno habent ꝑ ꝙfes. de maleficio: nec possunt innocētiā purgare fm statuta ⁊ cō suetudines italie. lꝫ excōicati statim ꝓstita satisdatiōe de parēdo mādatis iudicis absolunnꝛ. vt exꝑ nō me. cau. c. j. ⁊ de sen. ex. c. nup. ⁊. c. sacro. in fi. Ex effectu ergo ptꝫ ꝙ nō ꝓcedit equiparatio. Preterea excōicat⁹ a sacramētis ⁊ cōione fideliū excludiꝛ. exꝑ de sen. ex. c. ij. ⁊. c. pe. certū est autē bānitū predicta nō perdere igiꝛ ⁊c. Preterea sn̄ia excōicatiōis a iudice suo lata vꝫ apō oēs. vt. d. c. pe. sed exbāniti nō facit quē haberi ꝑ exbāni us nō est in illa ciuitate vbi exbānit⁹ est. ḡ ⁊c. Preterea nō reperiꝛ ꝙ excōi
8 cat⁹ ꝓssit impune occidi. ḡ ⁊c. hoc intellige nisi excōicat⁹ esse incorrigibilis. vt. ccliij. q. v. c. excōicatoꝝ. ⁊ ibi no. ⁊ sic videꝛ bona argumētatio de vno ad aliū simplr. Quid dicem⁹. dico † talē bānitū ex forma statuti impune occidi posse. ⁊ recte ⁊ ꝓprie dici trāsfuga ciuitatis sue. Item ꝓprie pōt dici bostis ciuitatis sue. hoc ꝓbo tā ex mō cōstituendi q̄ ex mō cōstituēdi patet sicut ille dr̄ trāsfuga q ab alijs qui sub imperio sunt de cā desistit in hostiū numero aliorū exbānitoꝝ ⁊ hostiū ciuitatis sue ergo ꝓprie pōt dici trāsfuga ciuitatꝫ sue. Item hoc ꝓbat ex effectu cōsituti. nā licitū est trāsfugā ꝫpune occidere. Item ex bānit⁹ simplr redeūdo ad ciuitatē suā nō recupat eā. Sꝫ poteris istare hostes sunt qb⁹ ꝓpls roman⁹ bella indixit vel ipsi ꝓpl⁹. ff. de cap. l. hostes. sed exbāniti nō sunt hmōi. ergo ⁊c. si nō ꝓtulerūt se in numero hostiū. ⁊ sic nō pōt dici trāsfuga. ¶ Scōo hostes inter q̄s būt locū iura captiuitatis sunt bi de qb⁹ loquit. l. hostes. lꝫ alio mō loquendo vꝫ q̄ ciuitas ꝓssit hr̄e hostes suos si ipsis bellū indixerit. vt. ff. de cap. l. si qs ingenuo. ꝭ. fi. ⁊ no. in d. l. hostes. in ꝓma gl. lꝫ talib⁹ exbānitis indixit ciuitas bellū ꝓmittēdo ꝙ ꝓssint occidi. ⁊ statuendo officiales ad eos capiendos. q̄ sunt hostes
9 ciuitatis. Item † q̄n subditus rebellat dño vel ptāti dr̄ hostis. vt. C. de his qui ad ec. cōfu. l. seruus. i fi. gl. ꝙ ꝫ facit ꝙ no. Ly. de iniu. l. si nō cōuitij. i ꝑn. et exbānit⁹ pōt dici trāsfuga sue ciuitatꝫ. ita q̄ ꝓssit dici hostes. nā illi q̄s senat⁹ etiā iudicat hostes sunt hostes ꝓpli romani. vt. l. amissiōe. ver. sed bi. cū gl. sua ita subditi q̄s cōis iudicat suos hostes. q̄ ⁊c. Sic ꝓssit dici trāsfuga
10 fuge ⁊ hostes sue ciuitatis. Restat videre † qd bānit⁹ amittit ꝑ tali bāno ad qō vos debetis scire ꝙ trāsfuge ⁊ hostes ꝓpli romani ad alias ciuitates pdūt ciuitatē romanā ⁊ oīa iura ciuitatis romane: retinēt tū iura gentiū. vt. d. l. amissione. ⁊. l. qdā. de pac. hoc verū ꝙ pdūt iura ciuitatis romane inquātū respicit cōmodū suū. sed ꝓout respicit incōmodū iura

ciuitatis romane remanēt apud nos fm vnā solu. in. l. ꝓstliminij. ꝭ. filius. de cap. ⁊ ꝓbat hic ⁊ ꝓts. qꝛ ꝓmittendo vobis obligat se ciuitat. vt no. ff. de cap. l tutelā. ꝭ. fi. hoc etiā ꝓts. qꝛ. l. ciuitatis romane q̄ permittit eos occidi eos ligat. vt. C. de fic. l. iij. in fi. sic itaq̄ dico de tali bannito. nā cū ipse ꝓprie sit trāsfuga ⁊ hostis ꝓpli ciuitatis vbi est exbānitus. vt. ꝭ. ꝓbaui. dico ꝙ exbānit⁹ perdit illā ciuitatē. ⁊ oīa iura ⁊ ꝓuilegia illi⁹ ciuitatꝫ. iura aūt gētiū: ité iura cōmunia ciuitatis romane sunt imperij romani. ideo nō ꝑdit ea. nā nō est trāsfuga romani ꝑij. lꝫ illi⁹ ciuitatꝫ tm̄ vbi est exbānit⁹. ⁊ sic idē de pte quo ad ptē qō est de toto quo ad totū. Preterea ꝺ est verū. qꝛ si aliqs est trāsfuga vel reꝓbat⁹ ab aliq̄ collegio iura ⁊ ꝓuilegia illi⁹ collegij ꝑderet. remanet tū i dispōne iuris cōis: vt. C. de excu. tu. l. lꝫ ⁊ reꝓbari. ⁊. C. de epi. ⁊ cleri. aut. gñaliter. de ꝺstio. l. milites. de tab. l. ij. lib. g. ita ergo cū ipse bannitus sit remot⁹ ex delicto ab vniuersitate perdet iura ⁊ ꝓuilegia tm̄ ipsius vniuersitatis. ꝓ hoc
11 facit. C. si curialis vel coar. l. j. in fin. lib. g. Ad ista ꝺopi. induco in testem Ja. de are. cui⁹ opi. videt esse de mēte iuris vt plurimū q̄ hoc tꝫ: vt. ff. de edil. edic. l. testō. ꝭ. ex facto. ⁊ iter cetera bis vbi sytꝫ. ¶ Quid de bānitꝫ nostri tp̄is. dicit qdā q̄ idē est qō in deꝓortato: vt. ꝭ. de bo. dā. l. j. sed non videt: qꝛ sn̄ia deꝓortatiōis etiā a ꝑfidib⁹ dari nō pōt: vt. ꝭ. de pe. l. ij. ⁊ de leg. ij. l. pe. ꝭ. deꝓortatos. multomin⁹ a ciuitatū rectoꝛibus nō ergo ꝑdet que adiecit hoc. ⁊ aliter nō bꝫ fieri: vt. ꝭ. de interdi. ⁊ rele. l. relegatoꝝ. ꝭ. j. C. de pe. l. nemo. ⁊. ff. de pe. l. interꝓtatione. ea aūt q̄ sunt ꝓprie ciuitatis a qua est exbannit⁹ amisisse credo: qꝛ q̄tum ad illā peregrin⁹ est: vt. C. de here. insti. l. j. ⁊ de in ius vo. lꝫ ⁊ fi. ꝭ. sed ⁊ si ꝙ pena. Ista sunt sua verba ꝙ que vt ꝓts ꝓsuit sua volūtatē ponēdo nō in argumentū inducēdo. ꝓts ergo ꝙ iura sue ciuitatis perdit seu a qua est exbānitus: lꝫ iura cōia retinet: vt dictum est. ¶ Quero: nunqd † bānit⁹ ꝓssit facere testm̄. Dy. in. l. ei⁹ q. ꝭ. fi. de testa. dicit ꝙ si ei auferūtur bona ꝙ exꝑarat deꝓortato fm glo. in. ꝭ. deꝓortati. ⁊ nō ꝓt facere testm̄. idem tenet Spe. in ti. de instru. edi. ꝭ. cōpēdiose. ver. q̄d de bānitis. Alij cōiter ꝫ: qꝛ negant ipm̄ exꝑarari deꝓortato: vt. ꝭ. dixi cū distinctione tū. aut fecit testm̄ fm ius cōe et pōt: aut fm ius ciuitatis sue. ⁊ non pōt: vt puta: qꝛ erat in ciuitate statutū ꝙ testm̄ ꝓssit fieri minoꝝ numero septē testiū. ¶ Sed nūquid poterit bereꝛ ex ꝓstituī. quidā ꝙ nō equiparat deꝓortato: vt ꝓbene ꝑ Ly. in. l. j. C. de
13 here. insti. Tu aūt † distingue: aut instituit in testō facto fm ius ꝓprium illius ciuitatis: ⁊ tūc nō pōt ꝓstituī: qꝛ illius iuris nō est capax: vt ꝓts ex
14 predictis. ¶ Itē ꝓssit q̄ri an bānit⁹ succedit ab ꝓtestato. videt dicēdū aut loq̄ris de successione ab intestato de iure statuti: vt si ꝑ statutū dr̄ ꝙ agnat⁹ ꝑferat mulieri ꝓximoꝛi in gradu: tūc nō succedit: qꝛ ipsi⁹ iuris oīno est incapax: vt ꝓts ex ꝓdictis q̄ tene mēti: qꝛ multe alie cōnes poterūt fieri si bñ inspiciaꝫ. ꝺdicta vera credo ī omni bānito q fm formā statutoꝝ impune pōt occidi. nā ille ꝓprie est trāsfuga ⁊ hostis ciuitatis
15 et ei ciuitas pōt indicere bellū: vt. ꝭ. ꝓbaui. ¶ Sed q̄ro † qd de bānito q nō impune occidi pōt: sed offendens vel q occidit minoꝝ pena punitur. Rūdeo ꝙ talis bānitus nō est ꝓprie trāsfuga nec hostis ciuitatis: vt. l. amissione. ⁊. l. capitis. de capi. di. vbi regrunt duo copulatiue sc̄z ꝙ desistat ab his sub quoꝝ impio ⁊ obediētia eoꝝ qb⁹ ꝙ subest: lꝫ nō facit scōm qꝛ se cōtulit in hostiū numero: qō patet: qꝛ ciuitas non bꝫ ex ꝑ hoste: cū ꝓsiuat offendētes eū lꝫ minoꝛi pena. exꝑarat aūt talis exbānit⁹ ꝓnis vilib⁹ qb⁹ qui iniuriat minus punit: vt insti. de iniu. ꝭ. atroꝛ. ⁊. ꝭ. pena. et. ff. de iniur. l. fi. retinet ergo iura cōia ⁊ iura sue ciuitatis et solū perdit illud qō tm̄ est exꝓessum ꝙ perdat. ⁊ si aliter diceret opꝫ te dicere omnē
16 cōtumacē esse trāsfugā: ⁊ hostē sue ciuitatis qō esset iniquissimū. ¶ Sed pone ꝙ in statutis nihil cōtinet de exbānito qd esset de iure cōi: dic ꝙ ꝛe iure cōi pōt quis exbāniri. nā annotatio q̄ olim fiebat erat quoddā bannū. dicebatur em̄ si nō veniret infra terminū ꝙ oīa bona sua ꝓnunt ꝙ in bonis fiscī: vt. ff. de reg. re. l. j. ⁊ no. in glo. q̄ incipit: ⁊ reg fita. nō est dubiū ꝙ iudex pōt mulctare cōtumacē inobediētē sibi: vt. ff. ꝭ qs ius di. nō obtē. l. j. nam illud est bānire et mulctare contumacē inobediente sibi. ff. de ven. inspi. l. j. ꝭ. qō ergo. in glo. sup er vbo multeꝛ. q̄ incipit: aliqs donat⁹. facit. C. de epi. ⁊ cle. aut. ité nulla cōitas. ⁊ qō no. l. j. in vlti glos. C. q bo.
17 ce. pos. ¶ Sed qd perdit † talis exbānit⁹ de iure cōi. Rūdeo: pdit qō fuit exꝓssum in bāno. puta fuit bānit⁹ ꝙ si nō veniret infra tps tale solueret centū vel ꝑderet oīa bona in casib⁹ in qb⁹ de eis loqtur. Item qꝛ in bāno veniūt bona nō poterit interim sibi solui: vt. l. fi. de reg. re. Item si tale crimen erit qō infamat interim erit infamis de facto. C. de requi. re. l. fi. est
18 Tautem differētia inter istos ⁊ bānitos nostri tp̄is: qꝛ babenꝛ ꝑ ꝙfessiꝛ ex forma statuti: nec post bannū audiunꝛ ad aliquas exceptiōne. sec⁹ in bānitis de iure cōi q nō babenꝛ ꝓ ꝙfessiꝛ: vt. ff. de cu. re. l. diuus. ver. s
19 diuus pius. ⁊ dic vt ibi no. per Dy. Item † qd si iudex ponit in bāno ꝙ elapso termino ꝓssit ꝫpune occidi: an valeat. dic ꝙ non nisi fit ꝓmissum per statutū cū bānū sit q̄dā multa vt dictuꝫ est semꝑ dꝫ esse pecuniaria: vt. ff. de ver. sig. l. aliud. ꝭ. inter multā. ⁊ etiā multa q̄ a maioꝛibus iudicibus ferꝛ nō pōt vltra tantā summā ascēdere: vt. C. de modo multaꝝ. l. eos. Iste aūt iudex ꝓ o multa ꝓponeret penā incoꝛporalem: ergo ⁊c.
¶ Ex ꝓdictis ptꝫ ꝙ exbāniti fm formā iuris nō sunt transfuge nec hostes: qꝛ nō ꝓssunt impune offendi: ⁊ sic retinent iura ciuitatis romane. Item iura ciuitatis sue. Et hec de materia bānitoꝝ. dixisse sufficiant. que lꝫ vera mihi Bar. videant: scribo tū vt aliꝭ materiā inuestigādi tribuā: ⁊ vt materia quotidiana min⁹ bene intellecta lucē veritatis assumat ⁊c.

Deo

¶ Incipit tractatus de citatione.

1 ☞Reus citandus est anteq̄ libellus offeratur.
2 Presens in iudicio non est citandus.
1 Citatio ad domū valet qñ aliter personaliter citari nō potest. qñ citandus est in prouincia. Et ad eum notitia citationis peruenire potest.
4 Citari in ecclesia quis potest verbaliter non autem realiter.
5 Citatio facta sine causa a iudice competenti est nulla.
6 Procurator non debet citari ante litem cōtestatam si dominus est presens post litem contestatam potest citari.
7 Nuntius non citat sine iudicis commissione.
8 Citatio facta die feriata non tenet.
9 Citatio facta die feriata ad non feriatam non tenet de iure. sed consuetudo contrarium obseruat.
10 Dies termini appositi in citatione computatur i termino ita q̄ vltima die termini appositi poterit comparere.
11 Citatus vt compareat infra. g. dies. si vltima dies est feriata. An teneatur comparere die sequenti & admitti debeat. q̄ sic.
Clausula apponenda in citatione. q̄ si illa dies fuerit feriata compareat die sequenti.
12 Victio vsq̄ stat exclusiue.
13 Relatio nuntij si in actis appareat licet nō de cōmissione satis est.
14 Nuntio referenti se citasse creditur nisi appareat contrarium.
15 Judex in ciuilibus nō potest citare quem vt personaliter compareat nisi ex magna causa.
16 Judex delegatus nō citat personaliter nisi sibi expresse committatur.
17 In citatione terminus peremptorius poni debet: siue sit ordinarius: siue delegatus.
18 Si reus citat⁹ in termino nō cōparuit & accusata cōtumacia p actorē. Judex post terminum infra duos dies pronuntiat quod teneat.

QUia vt dicitur in aut. offerat. C. de lit. cōte. offer ēdus est libellus reo qui ad iudiciū vocat. patet q̄z citādus est reus anteq̄ possit libellus offerri. & nō procedit ℑ reū nisi citet tacite vel expresse. vt extra de. pcu. c. cū causa. in fi. adeo q̄ sine citatione procelsus est nullus. C. de sen. & inter. l. ea q̄. de accu. l. iiij. & extra de maio. & obe. c. interim. Idcirco dicēdū est de questionib⁹ circa citationē. lz aūt in primis. pcedebat citatio. vt insti. de pena te. li. q̄. oim. ante lit. ꝛte. nō ōz gs agere: sed agere velle. ff. rē ra. ba. l. amplius. vsq̄ ad lit. cōtest. pōt mora purgari. ff. de ar. l. si cū dies. q̄. & de ver. ob. si insulā. & post lit. cōte. nō debet iudex recusari. C. de iudi. l. apertissimi. nec forū declinari. ff. de iudi. l. j. & est q̄ lz sit in vno articulo cōtumax nō psumit in alijs cōtumax. et ideo citādus ad singulos actus iudicij vel in alijs nil agit: q̄z de vnoquoq̄ negotio ꝛc. ff. de re iudi. l. de vnoquoq̄. & not. Archi. extra de accu. c. ad petitionē. Ex predictis ergo
2 insurgit talis questio. Pone q̄ quis est presens in iudicio cōtra quē petit actor⁹ ius de eo fieri reus dicit interrogat⁹: dōe nolo ad psens respondere sed faciat me citari solenniter. q̄z volo habere dilationē ad cōparendū. actor vero instat q̄ ille rens debeat rūdere ex quo presens est. Quero quid iuris. & primo videt q̄ citari debeat. q̄z vt dictū est a citatione est incipiendū: vt. d. q̄. oim. q̄z interest citati habere dilationē ad querēdū aduocatū cuius cōsilio respondeat ar. ff. ex quib. cau. ma. l. ab hostibus. & fi. ¶ Ecōtra videt q̄ oīs circuitus est euitādus. l. oīs testamēto. de cōdi. inde. ¶ Scōo qui scit nō debet certior fari. de act. emp. l. j. ad idē denūtiatio est fienda vēditori: vt in eo. ti. l. si idē. ff. si idē si fiat vēditio sine denuntiatione sufficit: vt no. C. de enic. l. emptor. fundi. Jn hac q̄stione videt verius q̄ nō sit opus citatione. offerat ergo ei presenti libellus. & j. terminū poterit deliberare & iura sua preparare. vñ inra pallegata non obstāt. Sic dicim⁹ vbi te inuenero ibi te iudicabo. C. vbi de cri. agi opor. l. fi. nisi tale esset negotiū q̄ oportet cōparere deliberate. tūc possit petere tps ad deliberādū. ff. de interro. act. l. interrogat⁹. et hāc. q. mouet Spe.
3 in ti. de lib. obla. & sequit. ver. ītē dicūt. ¶ Scōo quero t nūquid sufficit quē citari ad domū. et vī q̄ sic. ff. de dam. infect. l. iiij. & toties. ff. de libe. agno. l. j. & j. & q̄ vi aut clam. l. aut qui aliter. & j. & iij. in fi. C. de an. ex. l. vt perfectius. extra de. do. & cōtu. c. tanḡ. Ecōtra q̄ nō. imo q̄ psonaliter si eius presentia haberi pōt ita q̄ citatio in eius notitiā perueniat. ff. quesen. sine ap. re. l. j. & ītē ex edicto. a & nō videt citatus nec valet q̄ agit. C. de accu. l. iiij. C. quīo & q̄ in. l. ea q̄. & si per vim vel alio mō. l. si. ff. de re indi. l. de vnoquoq̄. Tu dic breuiter q̄ si citandus pōt personaliter reperiri semper personaliter est citādus. vt. d. & cū ex edicto. ita si in ei⁹ notitiā pōt puenire. nō intelligendū est q̄ citatio ad domū valet tūc. & q̄ñ est absens vel q̄ñ per eum fit quominus citatio ad eū possit peruenire puta ianua clausa: vt. ff. q̄ vi aut clam. l. vim. & no. i. d. c. tanḡ. & plenius i. c. fi. co. ti. q̄ tū intellige q̄ citatus in eadē quincia inuenit. extra de do. & cōtu. c. cū olim. circa fi. & vide archi. in. c. j. extra de fo. cōpe. lib. vj. & hec sunt maxime vera. vbi in crimināb⁹ citādus est reus & m Rof. ff. de pe. l. absentē. & de pub. iudi. l. inter accusatorē. & qui accu. non pos. l. qui crimē. de accu. l. iiij. predicta aūt & m ius operant vel & m formā statutorū. q̄z in quolibet municipio fit citatio vel ad domū vel in persona. qualiter aūt citetur pupillus dic. vt. ff. eq̄ quib. cau. in pos. ea. l. hoc autē. ¶ Quero † circa
4 hoc an quis possit i ecclesia inuit⁹ citari. dic breuiter q̄ si loquimur de citatione reali p quā inuit⁹ trahit. & dic q̄ nō. patet. C. de his qui ad eccle. cōfu. Si aūt loquimur de citatione verbali. dic q̄ inuitus citat: vt in eo. titu. l. psenti. & si cubi. nec & ob. l. plerīq. ff. de in ius vo. vbi ō: q̄ de domo inuitus nō citat̄ vbaliter si nō patiat̄ se cōspici. q̄ ecclia est iuris publici. & quilibet in ea habet aditū. l. j. & huius studij. ff. de iusti. & iur. ¶ Ter
5 tio † q̄rit an citatio facta a cōpetenti iudice valeat si fit sine cā. & videt q̄ sic: vt. ff. in ius voc. vt eant aut satisfdet. l. eq̄ quocūq̄. ergo citari pōt etiā eq̄ nō vera causa: sed citatio eq̄ nō vera causa reducit ad nō causam. ar. ff. de do. expe. l. j. & cū eo. in fi. ergo ꝛc. nā illa. l. eq̄ quacūq̄ permittit q̄ eq̄ causa citari debebat ibi eq̄ quacūq̄ causa. pro qua extra de offic. deleg. c. prudētia. si igit deficit causa cēset citatio nuda: & nō valet arg. ff. de leg. j. l. filiusf. & diui. de leg. iij. l. pōp. in. & iulius agrippa. sic ōz de cautiōe sine causa que indeterminata ōz. extra de fi. instru. c. si cautio. ff. de proba. l. cū de indebito. Jtē libellus sine causa nō pcedit. ff. de edē. l. i. extra de excep. c. vlti. & ibi not. Jtē p omissio sine causa non valet: vt in. d. c. vero. Jtem transactio sine causa nō valet: vt. ff. de trāsac. l. cū hi. & cū pretor. Jtē contradicens sine causa nō audit. C. de edi. diui adri. tol. l. j. Jtē cōfessio sine causa nō valet: vt. ff. de inter. ac. l. j. Jtē stipulatio sine causa nō valet. ar. extra de do. et cōtu. c. solite. in prin. Adde q̄ no. C. de nō nu. pe. l. generaliter. ff. de acqui. re. do. l. nunḡ. de dona. l. nuda. cū si. & hoc vī veritas: q̄ cā ōz pcedere suū causatū sicut materia suū materiatū. ff. de ozi. iur. l. j. & cū pater. adeo q̄ peius est res nuda causa facti q̄ ipm factū: vt no. g. q. vi. c. si a satisdatib⁹. ff. de fur. l. fi. Jtē causa sufficienti posita necessario sequit effect⁹. & finis. C. de vē. l. docē. extra de cōsti. c. trāslatū. vñ causa p
6 bat̄ per effectū: vt. j. q. ij. Octus. igit̄ durāte cā durat effect⁹. l. adigere. & quis. ff. de iur. pa. & in. c. cū cessante. de ap. tū cessante causa cessat priuilegiū: vt. ff. de iudi. l. ij. & legatis. in fi. C. de epi. & cleri. l. gñaliter. & vij. q. j. c. gñaliter. ¶ Quarto † q̄ro an sufficiat q̄ citet solus. pcu. nō dñs: vt pro
7 cu. veniat pro dño respōsurus. anvero nō sufficiat nisi ipse dñs citet. Et primo vī q̄ sufficiat sola citatio. pcu. ar. C. de procu. l. cū. ff. de vb. ob. l. sed qui ex stipulatione. Jtē q̄ de mercenario pōt fieri. pcu. ff. q̄ vi aut clam. l. q aliter. & j. de tribu. l. pcu. extra vt li. nō ꝛte. c. accedēs. Cōtra vī q̄ nō sufficiat. q̄z denūtiatio facta procuratori nō nocet dño. ff. de peti. bere. l. ītē veniūt. & petita. eī de postu. c. pī. gl allegat ad hoc dicerunt quidā q̄ primo dñs postea pcu. est citādus magis me posti⁹ est effectus dñs lit. ff. de euic. l. si edē. et. & presente. & no. extra de do. & cōtu. c. licet causam Sed dicendū est q̄ si dñs sit presens ipse est citandus. iiij. q. v. quīquis. & d. causam. Si autē dñs est absens tūc sufficit citari procuratorē quē dimisit iuxta no. ff. eq̄ qui. cau. ma. l. ītē aut pretor. & hoc autē. ibi cū vero absens
8 et si nō dimisisset. pcu. pōt vt actum⁹ puniri: vt. d. c. cām. sed post li. est dñs. et tūc siue dñs sit presens siue sit absens. pcu. est citādus. cū postea nō habeat dñs facultatē litis psequende. ergo frustra citat̄. & hoc dicit per Jnno. in. c. q̄m cōtra falsam. eī de proba. & in spe. in tit. de actore. & j. verſi. hoc tñ fallit. ¶ Quinto q̄ro an sufficiat citatio nuntij absq̄ iudicis cōmissione. dic q̄ nō. ff. de in ius vo. l. sed si hāc. & pretore. C. de ex hi. re. l. mihi. & l. neminē. C. qui accu. non pos. l. iij. imo deberet puniri: vt. ff. de
9 fal. l. nomē pretoris q̄ dicā. j. in. g. q. ¶ Septo q̄ro an citatio facta die feriata valeat. dic q̄ non. ff. de ferijs. l. j. C. e. l. fi. & v. q. iiij. c. placita. constat aut̄ q̄ citatio est de psessu iudicioꝝ. extra de proba. c. q̄m. instit. de pe. te. li. & j. sed pcessus fact⁹ die feriato nō valet etiā circa app. ff. de ferijs. l. j. extra de re iud. c. j. adeo q̄ citat⁹ ire nō ōz. vt. d. l. ij. sine cōsentiētibus fiat sine nō. vt no. C. de ferijs. l. oēs. sed secus i ferijs messiū & vindemiarū si partes cōsentiāt. ff. de ferijs. l. j. & j. & iudice cōsentiēte. Sed q̄ de ferijs
10 repetinis vide glos. q̄ idē in solenib⁹ in cle. sepe. de vb. si. ¶ Septimo quero si quis citetur die feriata vt compareat die nō feriata an valeat. Ory. tenet q̄ valet. q̄z effectus citationis cōferī ad eū diē quo citari ōz. et potuit. C. de do. inter vi. & vxo. l. iter eos. & l. j. & ītē nūtiatio. ff. de opere. nū. & l. si ego spē. & j. de iur. om. in. Alij aūt cōmuniter dicūt q̄ non valeat. q̄z in iudicijs initiū est spectandū. ff. de mino. l. iij. & j. vnde nō videtur & m eos multū operari si citatio cōferī in diē iuridicā. ar. ff. de seruit. l. si minor. sed primo dicit̄ de cōsuetudine obseruat̄ & sic obseruat stylus curie romane. ¶ Octauo q̄ro quid si fiat citatio ad decem vel tres
11 dies nūquid ille tertius vel decimus computabit̄ in citatione vel in illo die poſſit cōparere citatus. an vero ante illā diē cōparere teneat. & dic q̄ ille vltimus in citatione vel in termino cōputat̄. ff. de ī ius vo. l. antepe. et. l. cū ita. ff. de adul. in prin. & j. nā licet sit appellādū. j. decē dies. tñ decimus dies p̄hēditur vt no. & j. q. vij. c. cui terminoꝝ. ff. de suc. edi. l. j. & q̄ dicimus. et per dictā. l. pbat̄ q̄ facit insti. de ỹ. ob. & iudices. Jtē dic q̄ hec citatio expediat per nūtiū. ff. de arb. l. lz et si interpellat̄. & tit & & Jnno. pōt iudex facere mādatū per nūtiū verbotenus destinatū. mādatum aūt cause cognitionē requirit. ff. de offic. procōsu. l. ne quicq̄. & vbi decretū. vñ & m eū laltē debeat licere destinari vt ipse no. extra de accu. c.
12 licet. ar. cōtra. ff. de arbi. l. diē. p ferre. in prin. et q̄ ibi no. ¶ Nono quero si fiat citatio q̄ cōpareat. viij. vel. x. die & in illis diebus veniat feria ta in qua est certū q̄ citatio nō valeat. vt dictū est. & in. v. q. nūquid nihilominus tenebitur comparere citatus die sequenti non feriata. et videtur q̄ non. q̄z de sequēti die in citatione non est facta mētio. & non de illo magis q̄ de alio astringitur. ergo videtur q̄ nō debeat cōparere nec illa die nec sequenti. vñ ad hoc vitandū adijciunt quidā in citatione q̄ si illa dies

illa dies feriata exisseret cōpareat sequēti die: ac eo⁹ citatio ppter diem feriatā videt cōsumpta. Sed illa citatio die feriata cōparēte. cū ens i mādato sunt due citatiōes. & diē expssum q̄ est dies feriata & diē sequētē. ar. eī de accu. c. veniēs. citato eligēte diē feriatā in cōparēdo nō videt cogi in sequēti cōparere. vt. ff. de ver. obl. l. vbi aūt. & pe. l. si. & plerīq. ff. de in risdi. om. in. & ideo videt citatio ꝛsumpta: nec etiā iudex sibi mādare potest vt sequenti die cōpareat sine solēnitate qua tradit. in. c. actorū. eī de do. & cōtu. li. vj. imo cū fuerūt temerarie citanī actores qui ipsi citati ad expēsas tenenī. ff. de iudi. l. cū quē temere. & m Jo. de deo. Ecōtra videt per. c. veniēs. extra de accu. nā & m Jnno. citatio pdicta ḥz duas partes Prīa vt cōpareat ill⁹ die. & q̄ cōpareat arg. l. cesus. ff. de arbi. & qdi. & demō. l. hec cōditio. quāḡ habeat excusationē illa die ppter ferias. tñ si in sequēti nō cōpareat nō ḥz excusationē. vt. d. c. veniēs. & de do. & ꝛtu. c. cū dilect⁹. & c. fi. de dila. & de inte. resti. c. ex litis. & fi. & c. cotā. lz rephēdūt
12 qdā q̄ ibi nō fuit citatio ad diē festiuū: lz vsq̄ tad festū vt ꝛpareat circa festū. vsq̄ itellige exclusiue. vt eī de fi. istr. c. cū dilect⁹. lz tu dic & m q̄ō dicit Spe. & ti. de dila. & j. ver. lz q̄d iudex. & q̄. q̄ iiij. placita. & fi. ¶ Ultidicas q̄ si ppter diē fuit impedit⁹. & iudicis copiā habere nō potuit nō est q̄d ei imputet: imo restituēdus. ff. eq̄ quib. can. ma. l. sed & si p pretore. & si magistratū. & ideo videt in diem sequētē dilatū. ff. si q̄s cau. l. ij. & j. in fi. & l. si post tres. & de iurein. l. et vbi. ad idē extra de do. & cōtu. c. cū dilectus. licet em in nō veniēdo in penā incideret. tñ post modicū tps cōpa rēdo mora vī purgari: vt not. in. d. l. & si post tres. ad idē & q̄ni. can. ma. Lab hostib⁹. & j. sed q̄ simplr. q̄ in mora modici tēporis nō est magnum dānū. ff. de iudi. l. si debitor. q̄ñ ius actoris & eius actio nō est facta deterior. vt. d. l. & si post tres. etiā magime admittat̄ eq̄ illa clausula generali si qua mihi iusta causa videbit. Ecōtra vī q̄ data fuit forma solēnior. ergo nō potuit nec debuit sibi preiudicare. vt eo. ti. l. si per pretore. & j. si ferie. et ideo de talib⁹ ferijs nō est curandū. & idem a dilatione nō excipitur. C. de dila. l. fine pars. in fi. Item q̄ dilationū materia est amputāda. C. de tēpo. ap. l. ij. cū ergo die dilationis nō cōparuit alia die nō est admittendus. q̄ñ. pno. nō est ne. l. cū eodē die. nec se arctare debuit ad vltimū diē
13 termini feriatū. ff. si quis cau. l. ij. & j. si q̄s. quin verius de mero iure. nec ob. d. l. ij. & j. q̄ ibi fuit tpe iusto & ineuitabili impeditus impedimēto & ideo credere tūc secus cū iudex ex quadā equitate posſit ipm admittere sequēti die. arg. C. quīo & q̄ñ in. l. j. & extra de offi. dele. c. cōsulnit. & ideo est cautela q̄ō appareat q̄ iussu indicis sit admissum die sequenti. et ita pōt
13 loqui. l. & si post tres. ¶ Decimo q̄ro † q̄d si appareat † actis de relatiōe nūtij citātis. nō tñ appareat de cōmissione nūquid sufficiat sola relatio citationis. et vī primo q̄ nō. & ij. & iiij. q. vbi semp ōz fieri citatio ad petitionē partis: vt in aut. de man. prin. & eo termino permittēte. Jtē de mādato iudicis. vt in aut. de & stor. circa mediū. Jn Sriū videt. l. magis puto. & ne tñ. ff. de re. eo. & de offi. pfe. vigi. l. j. igit ad referēdum ꝛc. extra de ap. c. cū parati. Si ergo in actis cōstat de relatiōe sufficit. Hāc approbat Jnno. eī de proba. c. q̄m. in glo. citatione. vt ipse exponit. i. citatio nūtij. alij & l. d. q. vi. lz stādū sit relatiōi. tñ relatio nō est & missio iudicis. vñ
14 sine cōmissiōe iudicis nō pōt fieri. vñ vnū & alterū nō. pbat. vt. C. de do. inter vir. & vxo. l. firmat⁹. eī de testi. cū cām. lo. ij. ¶ Undecio † q̄ro qd si
15 citat⁹ negat se citatū cui⁹ dicto stat nūtij vel negātis nūtio credit in dubio nisi aliud de Sctio ostēdat: vt no gl. iiij. q. ij. c. testis. & vide plene no. eī de sen. excō. c. venerabilis. li. vj. in glo. cū ista ꝛc. idē vī tenere Jnn. in c. q̄m. de proba. & & m Hos. erāt valide pbationes pducede in Sriū. instī. de inu. stip. & actore. & oia vera nisi referat relatio aī delictū cōmissum vel ad aliud vltra citationis effectū. q̄ tūc nō credit. vt. ff. de accu. l. ea q̄. et de
15 custo. re. l. oinus. ¶ Duodecimo q̄rit † nunqd iudex pōt citare aliquē ciuiliter coza se vt psonal⁹ cōpareat. & videt q̄ non. q̄ iuris bñficiū alicui nō est auferēdū. ff. de re ind. l. iij. & si q̄s. in aut. de cō. q̄ō ōz. cū igit concessum sit oīb⁹ habēdi potestatē cōstituēdi procuratorē in causis. l. j. & vsus. ff. de pcu. isti. p q̄s p. age. po. & j. ecōtra vī eī de maio. & obe. c. fi. & ibi no. Judicis est officiū latissimū. ff. de iurisd. om. iu. l. j. de iure ciuili & ma pars est vera nisi res exigat magnā cause cognitionē: vt † casib⁹ expssis in. l. vlti. C. de pcu. de iure canonico aliud. vt in. d. c. no. nec poterit mitte-
16 re ex tūc procuratorē. & pdicta vera & ordiario. Tin delegato vo nō pōt pso naliter citare nisi in sua cōmissione cōtinereť & terq̄ in casib⁹. eī de indi. c. j. lib. vj. & dic vt ibi no. & de pcu. c. & relā. & adde q̄ ōz. j. ti. pgi. de testi p
17 eūdē in. q. vj. & in. g. col. in fi. Jtē † dic sine sit iudex ordinari⁹ siue delegatus tūc ōz citare primo & secō & tertio. ff. de re ind. l. cōtumacia. & j. vel vno peremptorio. p oīb⁹: vt ibi. & vide eī de testi. c. ij. alias aūt sine peremptorio de iure cōi nō est legitima citatio: nec reputād⁹ est ꝛtumax. vt. C. quīo et q̄ñ in. l. tres. & aut. q semel. & q̄rīq. q. iij. de illicita. vñ prim⁹ termin⁹ nō ōz peremptori⁹ nisi ex cā. vt puta ppter locoꝝ distantiā. eī de resti. & po. c. ex litis. in fi. Jtē si primo termino nō peremptorio nō cōparet nō punit nisi in expēsis. ff. & & in ius voc. nō ie. l. ij. no. ff. de re indi. l. cōtumacia. & no. eī de. pcu. c. & relā. in glo. & expēse sunt ſtande tā in causa ciuili & in
18 criminali. vt no. eī de do. & cōtu. c. cū dilect⁹. in fi. ¶ Decimotertio † q̄ro citat⁹ & legitime. & trib⁹ citationib⁹ vel vna & oib⁹. vt. ff. de re ind. l. cōtumacia. & j. q̄ cōpareat ad rūdēdū actori quo expectato nō cōparet invltima hora termini nec post: actor vo cōparēs accusat cōtumaciā in termino ei⁹ demū iudex in die termini nec in die sequēti: sed post per duos dies vel plures & nūtiat ℑ reū cōtumacē q̄rit an valeat i primo vī q̄ nō

q̄ ius vī circūductū: vt. ff. de iudi. l. si post. & circūducto. & not. eī de offi. dele. c. cōsuluit. & ideo ex integro vī citāt⁹. vt eī de do. & ꝛtu. c. actor. li. vi. pdict⁹ nāq̄ pcessus vī null⁹ ipo iure: & citra appellationē. C. qñ. pno. nō est ne. l. cū eo die. & insti. de ver. obli. l. j. & in die. Ecōtra q̄ videt q̄ indici nō imponit necessitas p̄nūtiandi. C. quīo & q̄ñ iud. l. j. q̄ pōt differre et expectare reū an i sua ꝛtumacia pseneret. vt eo. ti. l. ꝛsentaneī. & eī & dono. et cōtu. c. cū dilecti. Jtē q̄ nō vī iniuria facta absenti & gña in spectādo: vt. d. c. cōsuluit. imo nec & festinare ad decretū iterponēdū. ff. de dā. illec. l. si finita. & j. & si forte idē in. l. si post. ff. si q̄s cau. imo quātō plus expectat vt veniat tāto maior cōtumacia: vt eī vt li. nō ꝛte. c. q̄m frequēter. in fi. et de offi. dele. c. sane. & in. c. cū dilecti. q̄ ꝛtumacia cumulat penā. vt. ff. & de. l. relegator. C. de here. aut. gazaros. & eī eo. c. excōicamus. q̄ quidē cōtumacia multis modis coercet. vt. ff. de re iudi. l. & nōne dolo. & d. c. q̄m frequēter. quātō igit durāte cōtumacia durat culpa & ideo nō min⁹ & gra uius puniēda: q̄z pro modo culpe est pena infligenda. vt. & de pe. l. respiciēdū. & prin. nec ideo vī iudex in mora. ar. ff. de vsur. l. sciēdū. & eī de elec. c. iij. cū ibi no. nec & lapsum termini vī reus absolut⁹. vt eī de do. & cōtu. c. cū dilect⁹. & j. ꝛterea. igit est veri⁹: q̄z nō vī equū & ppter dilationē & fe cit iudex assistēs debeat priuare iure suo sine culpa. ar. C. de iof. te. l. si q̄s in suo. & Sria de circūductiōe rñ. & ibi nō loq̄t de reo: & de actore cui⁹ maior est cōtumacia & rei. vt. d. c. actor. Nec ob. l. cū eo die. q̄ illa. l. loquit in sua diffinitiua q̄ cū maiori solēnitate oz ferri. C. de sen. l. si sniam. nā prima. l. loquit in dilatoria q̄ sua exerceri non potuit: vt ibi no. ꝛc.

¶ Explicit tractatus de citatione compositus per excellentissimum legum doc. do. Bar. de sagoferrato ciuem perusinum.

¶ Incipit tractatus de Falcone domini Bar.

OMnes fere qui. de blancardo

cū iuisset venatū amuīt falconē. quidā rusticus cepit eū cuz sonaleis ꝛiectis ꝛipm captū posuit sub bācho dādo ei bec care panē & caseum & rapas: deinde occasione mali cibi falco est interemptus. Ex parte comitis. pponitur actio in facū cōtra rusticū qui falconi prebuit causam mortis. & videtur primo q̄ rusticus de beat in estimatione falconis condemnari ad similitudinē mulieris que marito dedit poculū amaricatū ad bibendū: vt. ff. de pe. l. si quis. & q̄ que abortionis sicut medico imputatur qui secuit imperite: vt. ff. de offi. presi. l. illicitas. & sicut medico. ff. ad. l. aquil. l. idem iuris. in prin. & j. preterea. & ītē obstetrix. & j. ita isti rusticus est imputādū. Preterea tanḡ pretor & ꝛtur ōz iste rusticus teneri. q̄z sciebat & scire poterat cū ēi cū iectis ꝛcū sonaleis innenisset q̄ nō erat iactat⁹ nec habitus pro derelicto. ar. ff. de fur. l. si falsus. in. & si iactum. ar. l. j. & si iactatū. & C. vñ vi. l. & rebat. nec pōt rusticus ignorantiā allegare q̄ dicat falconē in naturalē libertatem per uenisse cū a natura falcones non nascañ cū iectis & sonaleis. sicut p Sriū nō pōt stuprationis libido ab alijs q stupratis accusari virginē indutā veste meretricali. ff. de iniu. l. ītē apud labeonē. & si q̄s virginē. C. de epi. audi. l. nemine. & l. sed si accepto. ff. de iu. fis. quēadmodū nō pōt ꝛgueniri inuriarū q clericū sine tōsura incedēdo vt tāḡ pcuſor clerici puniať & punit ac si quēdā laicū pcussisset. C. de epis. & cle. l. si qua p calū. imo null⁹ pōt istū rusticū excusare cū ipe falconē volantē cū iectis & sonaleis esse credere debuit fugitiuū: vñ vel ipsum capere nō debuit vel ipsum captū publicū portare debuit sicut in eo qui alienū seruū reperierit fugitiuum et in eū q rem inuenit alienā. ad hoc em vt nō videat rem alienā & actasse ōz eā in publicū & signare: & libellos de eo publice dare. & ista. pbant. ff. de ser. fug. l. j. & l. fugiti. & ff. de fur. l. falsas. & q̄ aliena. & si. ad hec accedat de eo q pecudes alienas ītrusit: & fame necauit qui teneť eas dē mortuas dño emēdare. vt. ff. vi bo. rap. l. j. & si publicā⁹. & C. ad le. aq. l. de peco ibus. ff. ad le. aq. l. quēadmodū. & magistrat⁹. & l. quint⁹ muti⁹. & vlt. Insuper cū rustic⁹ portet ea q̄ cū habere nō lz. q̄z aurū portare nō pōt: sed q̄ pcepit eq̄ illa terra. & c nō debuit rustic⁹ pdictū falconē portare nec occupare. ar. C. de agri. & cēsi. l. oñi pdictoꝝ. nec excusat rustic⁹ eo q̄ dicit domiñ falconis incognitū habuisse: sicut nec excusat receptor: ill⁹ziciani eo q̄ dicit se colonū ill⁹ziciani minime cognouisse. imo hoc ipso puniť q̄ se seruū fateť incognitū tenuisse. C. de col. ill⁹zi. l. j. li. g. quid plura in. l. aquiliā culpa leuissima venit: & sen iste rustic⁹ nedū & leui culpa fuit: lz & ta culpa fuit dādo falcon carnes salsas ad comedendū vī perinde ōz teneri. ac si cū. ppijs manib⁹ occidisset vel strāgulasset: q̄z cū culpa est se ī miscere rei ad se nō ptinēti. & ista. pbāť. ff. ad le. aq. l. l. aq. & ff. & l. si. agno. l. necare. ff. de reg. iur. l. culpa. nil em interest an q̄s occidat vel cām mortis pbeat. vt. ff. & fica. l. nihil itereſt. & ff. ad l. aq. l. ītē mella. & si q̄s. Jn cōtrariū vī q̄ rustic⁹ sit oīno absolut⁹. imo q̄ magis vī posse repetere ea pēsas q̄s fecit a dño falconis sicut repetit ille q̄ ī sulā ruentē sulfit: & fuū egrū curauit: lz sit seruꝰ mortuꝰ. & ī sula exusta: vt. ff. de neg. gest. l. & an vtro. & j. nec ōz rustico suū offiñ esse dānosum: vt. ff. de fur. l. si seruꝰ. & q̄ vero. & ff. eq̄ q. cau. ma. l. cū miles. & l. pcio. Item vī ipm rusticū excusare sua simplicitas & ignorātia sicut alibi excusať ī corruptiōe. & l mala edita actione vel rōne ī ius vocatiōe: & ī testamēti cōfectiōe. & ī facti bono rū delatione: vt ista. pbank. ff. de inrisdi. om. iu. l. si id. & q̄ō doli. & ff. si q̄s in

Universidad del Rosario Archivo Histórico

ius vo.nō ie.l iij.ff.ti.ī.C.de test.l.fi.credidit eñ rustic⁹ falconē in naturalē lasciuiā deuenisse cū a nemine pſequit.ī ex ℔ licite credidit eum occupare.ar.ff.de acqui.re.do.l.naturalē.ī isti.de re.diui.ff.fere.adhibuit eñ rusticus talē diligētiā i falconē q̄lē adhibet in seipso dādo ei comedere de eo q̄ ipe comedit existimās se oñium falconis acquisiuisse.ideo falcone mortuo nō tenef.ar.ff.de peti.her.l.siquidē possessor.ff.sicut aūt.ī.l. sumptū.ī.C.man.l.in re mādata.ī.C.de iudeis.l.ex trib⁹. In ista q̄stione pnūtianit legās ī vban⁹ dñs vber.ī bō.corso supradictū rusticī in estimatione falconis fore cōdēnādū.ar.dictarū legū dicentiū q̄ si aliqs rem fabricēsem q̄ benē poterat cognosci per signū seu bullā que in eius brachijs apparebat q̄ occultantiū libere fabrice vēdicātur.C.de fabri.l. stigmata.lib.xj.ī aliter est dicendū de eo qui pro medicamento venenū porrexit ex quo homo per⁹it:vt.ff.ad le.aqui.l.quinquaginta.ff.celsus.ī dicit act.aqui.non fuisse cōtra rusticū proponendā vt quidā ex aduocatis proposuerūt ī succubuerunt propter ineptam petitionē:q̄ rusticus nō occidit sed prebuit causam mortis:vnde actio in factū fuit proponēda ī non aquilia:vt probatur per.d.ff.celsus ꝛc.

¶Explicit tractatus de falcone.

¶Incipit tractatus copule ī coniunctionis ſm Bar.

SOniunctio q̄ tria operatur adducit:repetit:ī coninngit.¶Adducit.vt l.causa tñ.ff.de lega.iij.ī.l.si deygore.ī arg.l.ad muni.ī.l.si qñ.de le.i.¶Repetit.l.si auia.de condi.ī demō.ī idem est de dictione itez.vt.l. in repe.de lega.iij.¶Idem dicas de pūcto qui regulariter ponit pro coniunctione inter noīa substātiua appellativa soluta.vt.l.triplici.de ver. signi.ī.l.libro⁹.ff.pto⁹ hec omnia.eo.tit.ar.l.pdia.ff.ad le.fal.¶Item quo ad coniungendū de dictione cum.vt.l.titie textores.de leg.j.ff.nihil.ī.l. illi cum illo de vsufru.leg.ī.d.l.triplici.sed pariter non cōiungat sicut superius nominate.quia dictio cum dispartif.nam primum est principali ter:scōm accessoriū vt in hoc exēplo lego fundū cum instrumento.vt.l.si cui.de fun.instru.sed q̄ dictio et interponit inter ℔ia tunc distinguit.l. coniunctione.de ver.signi.ī.l.que vsu.eo.ti.

¶Explicit tractatus copule et coniunctionis.

¶Incipit tractatus dictionum ſm Barto.de sagofer.

DIctio vbi includit pbatiōnem.ff.de act.ī obli.l.actionū.dic vt ibi ī per Dy. in regu. non dimittit peccatū.lib.vi.de ver.obl.l stipulat⁹.per glo. ff.si q̄s cau.l.si cum.ff.ī.ī.c.j. de cōsti li.vj. Dictio pūct⁹ ponit vt de ea habet in.l.iij.ij.rñ.de vsufru.rei iud.¶De dictione decies milies:ponit in auc.de here.ī fal.ff.exheredatos.ī.ff.q̄ sepe.de trien.ī semis.Dictio multifariam:de ea ponit in.l.ne quis. ¶De dictione illi: o vide tex.in.l.illico.ff.ī.C.de iud.nā inter duo verificat.¶De dictione vna: habes in auc.cassa.de epis.ī cle.ī.C.de vete.iu.enu.l.q̄ omni modo.ī fi.: et.l.iiij.ī.l.fi.C.de impu.ī alijs substi.¶De dictione absolute:habet in.l. seia.in fi.ī de do.cau.mor.¶De dictione id est:quatr assumat not.in.l.qui liber.in pzin.de vul.ī pup.ī in.l.ij.ff.j.de ope.no.nun.¶De dictione protinus ī continuo.in.l.si stipulat⁹ sum.de ver.obli.ī in.l.iiij.ff.qui admittēda.de acqui.pos.Dictio quid:est nota incertitudinis:vt per me in.l.cotem.de publi.¶Verbū meū tuum suū ad directū trahitur dominiū: vt ff.de reli.ī sum.l.ij.C.si ager vect.vel emp.pe.l.j.viij.dist.c.quo iure.vbi de hoc.Quid importat istud verbum dictum.ī quid promissum.not de carbo.edi.l.sciendū.ff.dictū.quid importat idem dic vt.l.cū queritur.de exccu.rei in.¶Dictio modicū quātū tēpus includat.no.si ag.vec pe.l.fina.¶Verbū cadat:qualiter intelligatur.no.in ea.l.ī eo.ti.ī aut.de liti.ff.finautem.ī in aut.vt nul.iudi.ff.q̄ vero.¶Dictio imo quādoq̄ ponitur correctiue:quādoq̄ pro vt:quādoq̄ pro vel:quandoq̄ dispositiue.ff.de here. instī.l.si ita scriptū.¶De dictione ſm inhereat verbo cui adiūgitur.dic.C. de cōtraben.emp.l.fi.ff.loca.l.si merces.ff.cōductor.¶Dictio tantū est dictio taxatiua.vt.l.ij.C.de pa.qui fi.distra.interdū tamen extendit in materia fauorabili:vt no.Bart.in.l.serui nomine.de vsu.ī solet notari in.l. illud.C.de sacrosan.eccle.tetigi in.l.si cōstante.ff.sol.ma.

¶Explicit tractatus Dictionum editus per dominum Bar.ꝛc.

¶Incipit tractatus de Fluminibus seu Tyberiadis dñi Bartoli de Sagoferrato.

TYberiadis est regio iuxta flumen tyberis constituta.est aūt tyberis flumē.ī est notabile in Italie partibus. Transit enim per vrbem Romanam que cūctarum ciuitatum caput est ī magistra.ī in eiusdem vrbis territorio mare ingreditur:et ibi nauigabile est ī vsq̄ ad mare retinet nomen suum.dicitur autem tyberis a Tyberio Romano rum imperatore a quo aliquas leges latas habemus:ī sub hoc nomine flumen hoc in nostris legibus pluries nominatur.¶Hoc autē flumen montem illum laudabilem circuit in quo est cuitas Perusina situata.ī per eius territoriū lōgo spatio trāsiens planicies:ī colles et cetera loca ipsi flumini circūstantia habet.Item bene habitata edificijs multis et plurib⁹ ornata fructifera valde delectabilia viridaria esse videntur.Cū igitur a lectura vacarem ī recreationis causa in quādam villam prope Perusium supra tyberim constitutum accederem incepi tyberis circuitus alluuiones insulas in flumine natas mutationesq̄ aluei cōtemplari.Et circa multa dubia que de facto occurrerant et alia que egoipse ex aspectu fluminis excitabam quid iuris esset cepi aliqualiter intueri non tamen credens vltra procedere ne recreationem propter quam accesseram impedirem.Cūq̄ nocte illa dormirem prope diem visum est mihi q̄ ad me quidam homo veniret cuius aspectus mihi placidus erat dicitq̄ hec que cogitare cepisti scribe:ī quia oculorum aspectione indigēt per figuras signa.ecce apportaui tibi calamum quo mēsuras ī figuras facies circulares et lineam qua lineas ducas figurasq̄ formes.cui dixi: absit quod ea que ad iura pertinent per figuras signem. Si enim facerem longe plures essent derisores quam laudatores. Tuncille turbato vultu aspiciēs ait.Bartole cognosco quod modicum dei habes.times enim de beneficio deriderī quod vite Christi et sanctorum omnium contradicit qui bene facientes non curant contumelias derisiones et verba iniuriosa.¶Nodicum etiam boni moralis habes. Timor enim hic per quem a bono recedis illi virtuti morali opponitur que fortitudo nuncupatur.In te enim est bene agere.cui vero arbitrij non est quod quisq̄ loquatur. Cui verecundus dixi tibi assensio. Sed primo motu ductus sic respondi dicendo insuper que erit via huius operis inchoandi. qui ait incipias igitur secure.quia in eius operis prosecutione dominus te cum erit.et multa tibi aperiet que tibi incognita sunt.Surgēs igitur cōfisus in gratia eius qui in prosecutione mecum se futurum pollicitus erat.istud opus incepi:et totum opus appellaui tyberiadis vt non solum de ipso Tyberi:sed etiā de multis q̄ in regione Tyberis occurrūt in ipso tractentur putans congruum quod sicut ab vbe Romana ira omnia processerunt ita quod de Tyberi flumine Romano dicetur ad flumina cuncta trahatur. et id scilicet opus in tres libros diuisi. In primo tractatur de alluuione. In secundo de insula in flumine nata. In tertio de alueo fluminis in quo tertio primi libri figuras cōsideraui penitus componendas ipsaſq̄ composui.et exposui circa eas. Et extunc secundi libri figuras incepi.et cum ibi aliqua dubia occurrissent.ī circa ea vehementius cogitarem me visitauit quidam frater Guido de Perusio magnus theologus vniuersalis in omnibus qui meus fuerat ī erat in geometria magister.ibiq̄ erat non proposito remanendi:sed tunc insurrexit pluuia magna ita q̄ mecum pernoctare coactus est

appellatione non contineretur.sed vbi planus desinit et locus ille ripe fluminis cedit.vt.d.l.pe.de flumi.nec etiam ipsum flumen aliūde habet aditum.ar.ff.vti possi.l.ij duo.§.si supra edes.cum simi.

1 ☞Alger dicitur noster vt habeat locum alluuio non solum respectu dominij vel quasi:sed etiam iure pignoris vel vsufructus vel quouis alio modo.

2 Aia intermedia agro non impedit ius alluuionis.

3 Predia ciuitatis que coluntur sicut priuata habent ius alluuionis.

4 Additum per alluuionem platee vel campsori cui acquiratur.

5 Additum alluuione loco sacro vel religioso vel alicui cemiterio ei non acquiritur ꝛ in nullius bonis est:ꝛ occupanti conceditur.

Locus sacer intermedius impedit ius alluuionis.

1 **Nostro.** †Nostrum quidem ꝯtum ad presens spectat ager dicitur ꝙ siue ad nos ptineat de iure dominij vel quasi vel iure pignoris vel vsufructus vel quouis alio.Si enim ager ad nos spectat iure dominij eodem iure alluuio pertinebit.vt hic.idem si quasi dominij.vt.ff.de publi.l.si sponsus.§.quod tamen per alluuionē. idem si pignoris.vt.ff.de pigno.ac.l.si fundum.in prin.item si vsufructus.vt ff.de vsufru.l.itē si fundū.§.i.plus est quia si fundus ad nos spe quadā spectat et illo iure ad nos spectaret alluuio.vt.ff.de lega.i.l.qō iure.§.i. eodē em̄ iure quo fund⁹ cēset.Itē lz hic dicat agro nr̄o isti.ea.§.pterea. dicit agr̄o tuo.intelligo aūt ꝙ sit alicuius:id est ad aliquez iure priuato

2 pertineat.†Si enim esset iuris publici vt via tunc in ea adhererem ꝛ iuris publici non efficeretur:sed eorum qui propeviam predia possident. vt.ff.de acqui.re.do.l.martius.et quod no.insti. de re.diui.§.riparum.

3 que†autem sint predia ciuitatis non tamen in vsu publico:sed per ciuitatem colūtur sicut per priuatum ea ius alluuionis habent:sunt enim

4 tanq̄ priuata.vt.ff.de ꝺben.emp.l.sed celsus. in pnc.☜†Quid dices si alicui campo in quo fiet forum vel forte platee per alluuionē flumē addiderit?Rndeo isti campi platee sunt.platea autem ſm Hug.ꝛ Papi. idē est ꝙ via ampla seu via lata.ergo ꝛc.sed via cedit iure publico non

5 officitur.vt.d.l.martius.☜†Quid si alicui loco sacro vel religioso flumen adiecerit vel alicui cemiterio vel loco aliter ꝛsecrato? Rndeo ei nō acquiritur.non enim est ager noster sed in nullius bonis est.vt.ff.de re. diui.l.j.nec potest dici ꝙ queratur ei⁹ qui ab alia parte loci sacri predia possidet.locus enim sacer medius impedit acquisitionem:licet via non impediret.vt.ff.de aqua plu.ar.l.si pri⁹.§.sacro.ꝛ de serui.l.seruit⁹.§.si. nō enim potest dici ꝙ locus sacer:ita dicatur predij sicut dicitur de via. vt.d.l.martius.via enim destructa supplet̄ a predio vicino.vt.l.si locus. §.si.ff.quēadmo.ser.admit.quod de loco sacro nō reperitur.puto aūt ꝙ talis alluuio in nullius bonis fit:sed occupanti conceditur sicut in alluuione que agris limitatis accedit.vt.ff.de flumi.l.j.§.si insula.et §.seq.

1 ☞Flumen publicū dicitur ꝙ perpetuo currit:que aūt in hyeme currunt ꝛ non in estate priuata sunt.

2 Flumen priuatum nihil tribuit per alluuionem adiicere tamen potest.

3 Torrentia seu fossata agrorum:cur priuata sint.

4 Fossata posita in confinio duorum prediorum communia sunt.

5 Fossatum existens prope finem predij de quo apparent instrumēta antiqua in quibus possessores emerunt predia a latere:ꝙ intelligatur esse eorum qui predia a latere possideret.

6 Jus alluuionis:an habeat locum in riuis.remissiue.

7 Si ripa fluminis que erat iugta pdiū corruit ita vt flumē alueū mutet. Alueus acquiritur predio.

8 Stagnū ꝛ lacus si priuata sunt nō habēt ius alluuionis:sec⁹ si publica.

Flumen. ☜De flumine publico loquor:ꝛ ista declarabim⁹:vt patet in parte.l.qō in.iij.lib.declarabimus per quā exprimitur quod loquitur de flumine quod est iuris publici probatur.

1 flumina†publica sunt que perpetua sunt.vt.ff.de flumi.l.ij.§.ij.et ideo glos.insti.de re.diui.§.flumina.sup text.qui dicit ꝙ flumina omnia publica sunt.exponit omnia.i.perpetua vt padus ꝛ renus. quedā vō sunt priuata vel fossata in agro posita que quādoq̄ currunt quandoq̄ non. ista sunt verba glo.Item Roffre.in libellis super interdicto:ne quid in flu.pub.dicit ꝙ flumina que in hyeme currunt ꝛ in estate non:sunt priuata.ꝛ bene dicit ista enim vocātur torrētia:vt.ff.de flumi.l.i.§.torrēs.

2 Si†igitur priuata sunt per alluuionem nemini possunt aliquid tribuere si enim cursum mutāt semper solum remanet eius cuius primo erat. ☜Quod autez dixi per alluuionem non posse adiicere intelligas apponendo ita ꝙ predium extendatur:supponendo vō potest adiicere sicut pinguedo agri superioris adiicitur agro inferiori.vt.l.i.§.fi.ff.de aqua

3 plu.arc.†Et si queratur cur priuata sunt ista fossata seu torrentia? dico hoc facti esse.potest enim probari ꝙ per alicuius predium aqua prorumpit ꝛ fossatum fecit.vel inter predia plurium aqua iuit. tunc ſm terminos antiquos predia erunt diuisa et talia fossata:vel si potest probari qualiter sunt ab antiquo possessa:ꝙ si vt sepe accidit nulluz istorum vel aliud sufficiens possit probari:tunc puto illoz esse qui prope ab vtraq̄ parte predia possident cuiuslibet vsq̄ ad medium.arg. eius quod dicit de insula ꝛ alueo demisso.ff.de acqui.re.domi.l.adeo.§.insulā.ꝛ.§.quod si toto.ꝛ quod dicam in.ij.ꝛ in.iij.lib.huius exp̄essium esse comperis.ff. de aqua plu.ar.l.ij.§.preterea.vbi tex.dicit si in confinio fossa posita sit. ꝛ glo.exponit in confinio.s.duorum prediorum.ꝛ sic erat communis fo-

4 nea.†et sic infert ꝙ eoipso ꝙ est in confinio prediorum est communis ꝙ etiam exp̄essius declarat ibi tex.dum dicit eam partem que tibi accedit et sic exp̄esse innuit ꝙ eis qui ab vtraq̄ parte possidēt predia accedūt quod intelligo nisi ea fossata essent in publico:tunc enim dicerentur publica.vt.ff.ne quid in lo.publi.l.ij.§.hoc interdictum.ꝛ est exp̄essium.ff. vt in flumi.publi.naui.li.l.j.§.fossa.☜†Sed quid si reperiuntur instrumenta antiqua in quibus possessores prediorum a latere emerunt predium ꝛ prope finem appositum fuit fossatum videtur ad eos pertinere ipsa enim eminus non cōfines:pro quo facit ꝙ fundi nihil est nisi ꝙ intra se continet.vt.ff.de act.emp.in princ.☜Credo ꝙ similiter intelligatur esse eorum qui a latere predia possidēt.vt.ſ.probatum est.nec ob.ꝙ fines non emuntur quia fateoz.sed tamen possibile est ꝙ rei vendite accedunt sicut succederem fundum ꝛ accessiones ꝛ ponerem pro fine ripam fluminis sicut etiam ponerem pro fine viam quo ad quid fundo cedit.vt ff.de acqui.re.do.l.martius.nec ob.d.l.fundo.quia illa regu.ꝙ fundi.nihil est nisi ꝙ inter se continet patitur exceptiones per alias regulas vel leges:vt in aqueductu qui est extra predium.vt.ff.de contraben.empt.l.

6 si aqueductu.ꝛ in limitibus prediorum ꝛ in vijs:vt.ſ.dictum est.ꝛ in tali fossato.vt.d.l.ij.§.preterea.de aqua plu.arcen.†De riuis vero ꝛ aliis nominibus fluuiorum seu que aquarum cursus significant. quid iuris sit.ꝛ an in eis alluuionis sit ius in.ij.libro vbi de insula tractabimus dicetur quoniam tex.in.l.j.ff.de riuis.de quo ibi facit mētionem.☜†Sed

7 quero quid si ripa predij versus flumen naturaliter se extendit. qz forte ibi erit lapidicina accrescens de qua dicitur.ff.solu.matri.l.diuortio.§.si vir in fundo.et euidenter videtur Pisis apud montem Pisanum in lapidicinis marmoreis:vel in terremotu fluminum vbi ripa erecta corruit ꝛ ipsa iuncta predio remanens fluminis alueo per eum locum cessare fecit.Respon.puto totum locum domino predij accedere sicut per alluuionem.omnes enim iste accessiones que diuina natura obuenīūt nullo facto humano interueniente eiusdem nature sunt.vt.ff.de vsufru. item si fundi.§.i.ꝛ hoc videtur sentire Azo in sum.insti.de re.diui.Sine enim flumen predio meo addat:ꝛ propter hoc ab eo simpliciter recedat nil addēdo nobis accrescit.vt.ff.de acqui.re.domi.l.martius.hoc autem nil addendo recedit:sed ab eo recedit naturali impulsu. Istud autē incrementum ꝙ quandoq̄ ripa naturaliter exp̄escente cōtingit dici potest alluuio:quia latens incrementū est quando vero ruina vel terremotu contingit potest dici incrementum aluei recedentis: de quo dicemus

8 in.iij.lib.huius operis.cum enim repente fit alluuio non est.☜†De lacu vero ꝛ stagno dicendum est ꝙ quando lacus ꝛ stagna sint priuata.tūc non est dubium ꝙ per alluuionem non vni detrahit:nec alij addit:ſz locus ille qui inundatur aqua lacus vel stagni etiam ita inundatus remanet eius cui⁹ primo erat.vt.ff.de acqui.re.do.l.lacus.de aqua plu.arcē. l.vicinus.§.fi. Quidam lacus ꝛ stagna sunt publica:ꝛ hoc duobus modis quandoq̄ enim sunt publica.i.reipublice:vt ibi nullus piscatur nisi cui respublica commiserit:vt in lacu Perusino.tunc idem ꝙ si essent priuata.vt.ff.de cōtraben.emp.l.sed celsus.quedam sunt publica vt in vsu publico.per eum enim quilibet transit ꝛ in eo quilibet piscatur ad placitum: tunc addit et detrahit alluuionem sicut flumina publica.vt.ff. de ver.signi.l.littus.et.ff.vt in flumi.publi.na.li.l.j.ꝛc.

1 ☞Adiecta dicuntur que ita adiiciuntur vt vniantur.

Quicquid alluuione adiicitur ꝛ vnitur predio nostro:nostrum est.

2 Proiectum per flumen in agro nostro:nostrum non est:sed conceditur occupanti.

3 Arena adiecta alluuione fundo nostro:nostra est.

1 **Adiecerit.** †Adiecta dicuntur ea q̄ ita adiiciuntur vt vniāntur. Vniri autem dicuntur quando partes inuicem coherent.apparet esse eui denter id ꝙ per alluuionem additur alteri predio coherere.Si quid autem sit ꝙ adiiciatur:ita ꝙ cohereat siue terra:siue lignum:siue eo:nostrū

2 erit.illud autem†ꝙ per flumen in nostrum proiicitur ꝙ non coheret licet nullius sit:tamen nostrum non est:sed occupanti conceditur:vt patet in apibus ꝛ fauo mellis ab apibus facto.vt.ff.de acqui.re.domi.l.naturalem.§.apium.insti.de re.diui.§.apium.hoc etiā apparet ꝙ fundi non est:nisi ꝙ ita se continet:ita ꝙ sit affigum.vt.ff.de actio.empt.l.fundi.in

3 prin.facit.ff.de acqui.posse.l.iij.§.neratius. ☜†Quid autem dicemus de arena cuius partes inuicem non coherent:an nostra efficiatur. Rndeo cum hec materia terrea sit nec cuius sit apparet cum ipso fundo cōfundi dicitur.sicut dicimus de pecunia mixta cum pecunia.vt.ff.de sol. l.si alieni.hoc etiam apparet ꝙ omnia incrementa fluminum que fiunt per alluuionem sunt additamenta arenosa.de isto igitur iure vt.ſ.dixi: sic sentio vt glossa sentit.

Iuregentium. Hoc est ius quo omnes gentes vtūtur. vt.ff.de insti.ꝛ iure.l.iij.§.fi. cōpetit ergo istud ius deportatis ꝛ ceteris qui iura ciuilia perdiderūt.vt.ff.de penis.l.quidam sunt.

1 ☞Adiectū alluuione nobis acquiritur ipso iure absq̄ facto hois.

2 Adiectum alluuione agro possidetur eo iure quo possidetur ager.

3 Alluuio non habet locum in agris limitatis.

Agri limitati dicūtur agri capti ab hostibus ꝛ inter milites diuisi.

4 Territorium vnum si princeps diuidit inter plures dicitur ager limitatus et

tatus et non habet ius alluuionis.

5 Territoria diuersa si diuersis integre assignantur non dicuntur agri limitati.

6 Alluuio ꝙ non tribuat iurisdictionem sicut tribuit dominium rerū priuatarum.ꝛ nu.9.

7 Jurisdictio ꝙ sit iuris publici.Et qualiter sit iuris publici.

8 Jurisdictio si diuidatur flumine quelibet ciuitas vel domin⁹ habet iurisdictionem in ipso flumine vsq̄ ad medium.

1 **Acquiritur nobis.** †Acquiri nobis intelligo eo iure quo ager primum ad nos pertinebat.vt.ſ.dictū est cum exposuimus verbū nostrum.ꝛ fit acquisitio ipso iure gentiū absq̄ alicuius hominis facto.an autē sic acquiri dicatur vt possideamus ꝙ per alluuionem adijcitur dubitari potest.Sed

2 cū boc†ꝙ adijcitur pars primi agri sit nō nouus ager.puto id ꝙ adiectum est sicut primus ager possidetur.argu.ff.de acqui.pos.l.iij.in princ. In eadem enim opi.quis videtur esse vt velit totum fundum possidere.

3 vt.ff.de leg.i.l.si ex toto.in prin.ꝛ.l.quod in rerum.§.pe.†Predicta autem nō habēt locū in agris limitatis.vt.ff.de acqui.re.do.l.cū in agro. et.ff.de flumi.l.j.§.si insulam. Quid autē sint agri limitati ibidē iurisconsultus explanat.hoc est ager captus ab hostib⁹ ꝛ diuisus inter milites vt sciretur quid cuiq̄ datum esset quod venisset ꝛ ꝙ in publico relictum esset.vt.d.l.in agris.in fi.si ergo princeps vnum integrum territoriū vni assignaret non erit ager limitatus.vt hic patet.qz non est diuisus.ꝛ hoc vult tex.in.d.l.in agris.dum dicit ꝙ si ager totus apud rempublicā re-

4 tinetur non est ager limitatus.†Sed si vnum territorium princeps inter plures diuidit tūc agri limitati sunt nec ius alluuionis habēt.vt.d.l. in agris.ꝛ de flumi.l.j.§.insulā. Ratio huius potest esse:qz postq̄ princeps limitate decidit vult ꝙ semper limitate possideantur vt semp sciat quātum habuit beneficio principis nec possit dici habuit beneficio fortune.vel dic ꝙ ratio est.quia flumina loco censitorū habentur boc est illorum officialium qui propter censum accipiunt de iure vnius ꝛ dant alteri sicut dicti officiales non possunt mutare concessionem factam per principem:ita nec flumen.ar.ff.de acqui.re.domi.l.ergo.§.pe. Sed hinc rationi contradicit expositio Azo.quā facit in sum.instit.de re.diui.vbi dicit:flumina habent loco censitorum.i.iudicum ꝛ principum vel iuris autoritate.ideo nō habent ius alluuionis:quia pro illis predijs non tenentur solvere factiones ideo in alio grauantur.vt.C.de fun.li.l.si.li.ij. vel dic non esse ratione querendā postq̄ habemus determinationem.in

5 agris igit̄ limitatis nō habet locū ius alluuionis. ☜Sed quid si plura territoria capiantur:ꝛ quodlibet territorium per se integrum diuersis militibus assignat.Respondeo non esse agros limitatos sicut si vnū integrum vni assignetur.vt dictum est ar.ff.de verb.obliga.l.scire debe-

6 mus.ij.respon. ☜†Quero si territorium et iurisdictiones ciuitatum et episcopatuum sunt diuisa ꝛ terminata per cursum alicuius fluminis: an sicut flumen accipit de iurevnius ꝛ dat alteri de iure dominij ita facit in iure iurisdictionis.ꝛ videtur ꝙ iurisdictio non mutetur.sunt enim limitate a principe:ergo videntur agri limitati.vt.d.l.in agro.ꝛ si dico ꝙ hoc nō apparet dicam iste limitationes sunt antique ꝛ a tempore cuius memoria non existit ergo habentur iure cōstitu.per principem. vt.ff.de aqua quoti.l.hoc iure.§.ductus aque.ꝛ sic videntur limitati. ☜Sed hec ratio non est sufficiens.pone enim ꝙ princeps non diuisit territoria vel sicut diuisa innenit:diuisa seruauit.ꝛ tunc agri limitati non dicuntur:vt dictum est:vel dicamus ꝙ iurisdictio non mutatur:quia alluuio ea que sunt publica in alium non transfert.arg.l.maritus.de acqui.re.do.Sed huic ob.quod.ſ.dictum est super ver.nostro.qz ea que sunt publica hoc

7 est ciuitatis in vsu publico ius alluuionis habent cuius gratia videtū est†an iurisdictiones sunt in.publici.ꝛ cōstat ꝙ sic.vt.ff.de insti.ꝛ iu.l.j. §.ius publicum.ibi:magistratibus ꝛc. ☜Secundo videndum est qualiter iurisdictiones sint in.publi.an tanq̄ ea que sunt in vsu publico:an tanq̄ ea que sunt ciuitatis vt priuatus possidet.Ad quod sciendum dic ꝙ sicut pater ꝛ filius dominus ꝛ seruus sunt correlativa: ita iurisdictio est quedam relatio dominij in subditos.ꝛ sicut pater habet ius in filium ita filius contra patrem habet quedam iura petendi alimenta ꝛ similia. et ita in iurisdictione subditi habent quoddam ius petendi iurisdictionē a superiore ꝛ si ille denegat delinquit et punitur.vt in auf.vt disse.iu.in prin.et.ff.ꝛ.C.de magist.cō.cum si.ꝛ istud ius est iuris publici tanq̄ ea q̄ sunt in vsu publico.quilibet enim potest a magistratu iustitiam petere. vt.d.l.j.§.publicum ius.de iusti.ꝛ iu. ☜Alio modo cōsideratur iurisdictio prout est in ipso magistratu ciuitate comite vel barone.et isto modo iurisdictio est iuris publici eo modo quo sunt ea que ciuitas possidet vt priuatus.quod patet quia non quilibet de ciuitate vtitur sed solū cui respu. permiserit ꝛ ea que inde percipiuntur:vt mulcte:pene:banna: et simi.ipsius ciuitatis vel dominij sunt tanq̄ priuata:vt.ff.ne quid in

8 lo.pu.l.ij.§.hoc interdi. Item videndum est†vtrū iurisdictio competat cuilibet ciuitati vel domino ꝛ in ipso flumine vsq̄ ad mediū ipsius fluminis terminantis. ꝛ respondeo ꝙ sic:quia omnia que sunt in confinio sunt cōmunia eorum qui ab vtraq̄ parte possident. vt.l.arbor.ff.cōmuni diui.de aqua plu.ar.l.ij.§.preterea.ꝛ de acqui.re.domi.l.adeo.§.fin.et sic deo omni eo ꝙ comitetur in ipso flumine quilibet habet iurisdictio-

9 nem vsq̄ ad medium fluminis. ☜His premissis in.q.proposita cū in ipso flumine ꝛ solo ipsius ciuitatis domino vel alterius loci domino vel episcopo competit ius iurisdictionis:tanq̄ ius priuatū:ꝛ sic tanq̄ ad hoc

a flumen est priuati iuris dicendum⁹ est indubitanter ꝙ per alluuionem hoc est per additionem q̄ fiat a flumine non adijcitur vel detrahitur iurisdictio a ni.sicut.ſ.dictū est de lacu.vt.ff.de cōtrahē.emp.l. rutilia polla.de aqua plu.arcen.l.vicinus.§.fin.de acqui.re.domi.l.lacus.ar.ff.de aqua quoti.ꝛ esti.l. si boc iure.§.si aquam.sed facilis est sol.si bene inspiciantur.

1 ☞Intelligere nō comprehēditur per visum.

2 Testis deponens per verbum intellexit non probat nisi exponatur id est vidit.

3 Alluuio probatur per testes deponentes ꝙ viderunt minutatim incrementum allatum.

4 Confines reperti fracti in domo plumuntur fracti ab eo qui remansit ad custodiam.

5 Reuelatum factum in concilio presumitur ab eo solo qui exiuit.

Per alluuionem autē id videtur adiici ꝙ ita paulatim adijcitur vt intelligere non possimus quantū quoquo mōēto tēporis adijcitur. ista verba legis sunt. ☜Super verbo autē momēto temporis glo.sic ait.nam si tota die figas intuitum imbecillitas visus tam subtilia incrementa perpendere nō pōt vt in cucurbita ostendi potest: vnde dicitur latēs incrementū.vt insti.§.preterea. Ista sunt verba glo.sumpta ex summa Azo.insti.

1 de re.diui.ꝛ aduertendū ꝙ illud ꝙ tex.dat intelligere glo.intelligit hoc est per visum comprehendi nō potest ꝛ merito.vt enim naturales dicunt vna est virtus intellectiua que intelligit ꝛ hec eadem in homine mediante organo oculorum videt et per

2 aurem audit.ꝛ sic de ſi. Hec aūt exp̄ositio licet in verbis legislatoris congrua sit in dicto alicui⁹ testis congrua nō esset qui de eo debet deponere ꝙ simpliciter sensu corporis percipit:vt.ff.de testi.l. qui testamēto.§.si lex.C.de testi.l.testium.ꝛ no.per Jnno.extra de testi.c.in nomine cū causam.si igit diceret testis aliquid esse qō sic fieri intellegit non probaret nisi exponeretur intellegit.i.vidit qz potuit per aliū modū ad hunc intellectum peruenire de quo modo interrogatur.Sed hic merito occur

3 rit dubitatio.†Si enim hec alluuio nō potest per sensum corporis cōprehendi ergo ꝙ sit alluuio p testes non poterit probari.dico aūt ꝙ bene pōt videri ꝙ flumen addit:sed nō quantū quoquo momento sicut in puero exp̄escēti videmus.dico etiā ꝙ ex visione loci post incrementum allatū potest videri ꝛ per visum cōprehendi quod per alluuionem est factū.expositione enim facta de terra adita boc manifeste per omnes cōprehenditur ꝙ minutatim factum est:ꝛ quod a flumine factum est ꝙ per alium fieri impossibile esset vnde puto testem probare qui dicet ꝙ ipse vidit minutatim incrementum allatū.ꝛ vidit ꝙ est alluuio addita a flumine minutatim idem puto ꝙ quacūq̄ materia cōtingeret vt si sit aliquid factum qō nisi ab vno fieri poterit:ꝙ apta sit ꝓbatio illū fecisse. ☜†Quid

4 enim si per certam horam vnus ad domus custodiam sit dimissus cōstatq̄ nullum aliū ingressum esse ꝛ cōfines qui clausi dimissi erāt fracti reperiūtur proculdubio ille qui remānsit fecit. ☜†Et quid

5 si plures erant in concilio super arduis constituti constat neminem exiuisse vel cū alio locutum fuisse vno excepto ꝛ reperitur negotiū esse scitū ꝛ pro palatū:tunc ꝓculdubio ab illo solo exeunte de cōcilio vel cum alio loquente factum est cum ab alio fieri sit impossibile sicut hic impossibile est ab alio additum quam a flumine ꝛc.

1 ☞Vis in singulari pro potentia: pro violētia: item pro necessitate ꝛ etiā pro potestate ponitur.

2 Vires in plurali denotat effectum seu efficaciam et potentiam corporis.

Quod si vis fluminis. Hic tractare incipit de incremento non per alluuionem hoc est nō paulatim ꝛ latenter:sed manifeste

Dicēdum est. Adde tu ꝙ cōtra hanc opi.Barto. quā tenet Bal.in rub.ff.de re.diui. col.vij.sed vlterius queritur.ꝛ i.c.i.§. si quis de manso. de contro.inue.et Ange.are.et Jo. fab.i.§.preterea. insti.de re.diui.cō suluit dūs meus do.Bar.sozi.i cōsilio suo quod ici. Dominus labia mea aperiat ꝛ spiritus sanctus illuminet intellectum presens consultatio pulchra est et subtilis in qua ele gāter ꝛ subtiliter: ꝙ non habetur in impressis:ꝛ etiam consuluit collegiū Papiense:qō con fi.est iter ꝓfrā. cur.in consi.lvj.et etiam Lud.bolo. in consi.suo.giij.et latū consiliū vide etiā per Cozneū. in consi.cclxxxvij. in.iij.volu.

Universidad del Rosario | Archivo Histórico

1 feste ⁊ palam. Alit ergo vis fluminis. i. potentia fluminis. ¶ multa enim
significat hec dictio quãdoq; ponitur pro potẽtia vt hic ⁊ in vulgari dicimus: talis homo habet magnã vim: hoc est magnã potẽtiam qõ non
intelligit de corporali: sed de ea que cõtingit ex multitudine amicor̃: vel
subditor̃: vel diuitiarũ. qñq; pro violẽtia. vt. ff. qõ me. can. l. ij. ⁊ l. ex tãt.
cũ si. quãdoq; pro necessitate. vt. ff. de iure patro. libertas. ⁊ qõ ibi no. ibi
nisi per vim ⁊c. dicimus in vulgari: ego facio hoc vi id est necessitate cogẽte. facit. C. de rescin. ven. l. nõ idcirco. ¶ Item accipitur pro potestate.
vt. ff. de tute. l. j. in pr̃in. §. j. ⁊ insti. de tute. in pr̃in. ⁊ istis casib⁹ declinatur
2 tñ in singulari per oẽs casus. ¶ plurali vero nõ vtimur. reperitur tñ vires in plurali ⁊ istud nõ habet singulare: vt interdum ponitur vires pro
effectu seu efficacia: vt ista stipulatio habet vires. vt. ff. de verb. obli. l. stipulatio ista. §. hi qui. ponitur etiam vires. i. virtutes. vt ait Cato berbarum vires ⁊c. ponitur etiam pro potentia corporis: vt ille homo habet
magnas vires reperitur etiam iuxta aduerbium viz cuius significatio
ponitur. ff. de iudi. l. viz. ⁊ ad velleia. tutor. cum simi. ⁊c.

Partem aliquam de tuo pdio detrax erit ⁊c. vt igit̃ bec pars. l. locũ habeat oportet cõstare qõ pars illa quã flumen predio meo applicauit ex tuo pdio fuerit. Si vero cuius fuerit ignoretur. tũc statim q; terre mee applicaretur
meum esset. vt. §. in pr̃in. dictum est. ⁊ etiam super ver. acciderit.

1 ☞ Applicare idem q; imponere ⁊ subiscere.
2 Adiscere fundo dicitur quod inuisibiliter fit applicare quod visibiliter
et palam.
3 Crusta agri que applicatur predio quando possit vendicari.
4 Crusta agri tui applicata predio meo ita q; inseparabiliter vnitur efficitur mea.

Ex predio meo appulerit ⁊c. Insti. de rerũ di-
1 vi. §. qõ si vis. vbi est idẽ tex. ⁊ hõr ¶ applicauerit qõ exponit glos. i. imposuerit ⁊ subiscit puta crustã terr evineate ⁊ arborate. ita dicit glo. fm̃ hoc
differt hec pars a pcedenti: quia ibi adiecit a latere bic supposuit: lz hoc
in se verũ sit: tñ non puto curandũ. sine em̃ a latere sive super fundo talẽ
2 crustã posuerit idẽ iuris est. differt ergo ¶ q; in pcedenti parte adiecit inuisibiliter. hic vero visibiliter ⁊ palã. Quid autẽ sit hoc q; dicit appulerit
seu applicauerit aduertendũ. põt aũt hoc esse sine vmone rei que applicat. dicimus em̃ nauẽ ad portũ applicasse vel applicuisse: non tũ vnitur
3 portui. ⁊ sic h̃ modo ¶ crusta agri que pdio meo applicat sine dubio tua
manet vt hic ⁊ a te poterit vẽdicari: vt. §. de dam. infec. l. hoc amplius. §. j. qñq; crusta agri tui meo pdio applicat aliqua leui vnione: vel q; potest facile reparari. et tũc idẽ ideo dicit tex. palã est tuã rem pmanere. vt hic.
raro em̃ terra potest apponi sup terrã quin aliqualis applicatio et vnio
fiat. et ideo bec. l. no. regrit q; arbores radices emiserint: vt. j. videbim⁹.

4 quando ¶ crusta agri tui meo predio applicatur. ita quod inseparabiliter vnitur: tunc predij mei efficitur. vt. j. dicetur ⁊c.
1 ☞ Crusta applicata fundo meo infra quãtum tempus dicatur vnita
cum meo ⁊ mihi acquisita.
2 Impositum fundo meo: fundo acquiritur: et additum alluuione mihi
acquiritur.
3 Arbor̃ mea imposita tuo fundo etiam si ibi coaluerit petitur actione in
factum.
4 Crusta applicata fundo meo postq̃ fuit vnita vendicari non potest.
Arbor̃ anteq̃ coaluerit vendicatur a domino.
Crusta anteq̃ sit vnita. potest agi cõtra dominum vel vt illam collat ve
vt illam pro derelicto habeat.

Plane si longiori tempore Eandẽ ma-
teriã psequitur q; ab initio crusta in meũ agrũ vel fundũ trãslata est sine vnione. Si
em̃ ab initio fuerit vnita: vt q; multum cũ terra agri mei vnita fit: ita qõ
nec diserni nec separari põt alias possessio mea esset. vt. d. l. ampli⁹. §. i.
de dam. infe. lz q; ab initio sit vnita nõ est tũc ex postfacto fieri põt vnio
1 et vniri nõ põt q; si fiat tũc efficiãt mea. hoc aũt qualiter ¶ fiat vnũ exemplũ ponit. si lõgiori tpe fundo meo beserit qõ vt in glo. õr quidã exponebãt. g. vel. gg. annis. qõ glo. reprehẽdit sufficit em̃ q; tãto tpe stet qõ colatur arbor in terra: vel si forte crustã nõ habẽt arbores sufficit si tãto tpe
steterint q; si ibi arbores essent coaluissent. ex cursu em̃ tãti tpis pcium i
tur facta vnio terre. ⁊ bec est mens huius litere. puto etiã ⁊ si infra medi
cum tẽpus illa crusta ꝓpter pluuiã sit dirupta ⁊ cũ terra agri mei vnita
sit qõ statim sit effecta mea. arg. ff. de glan. legen. l. j. et. d. l. hoc amplius.
§. j. Ex eo em̃ tẽpore quo cũ terra vnitur fundo meo õr acquisita. Et ad-
2 uertẽdũ ¶ q; supra in acquisitione que fit per alluuionẽ dictũ est q; acquiritur nobis. hoc vero dicitur q; acquirit fundo q; verũ est pout hic glo.
intelligit qõ loquitur de eo q; supponit q; ipsi fundo acquiritur illud vero q; fundo adijcitur potest q; dñi destinatione possideri: vt fundus separatus a primo. ⁊ sic magis psone q̃ rei dicitur acquiri. Sed intelligẽdo
q; hic etiã per extẽsum additur nõ est vis: q; sive acquiratur nobis sive
fundo nostro idem est. ab initio em̃ fundo acquirit: licet possimus postes
3 separatim possidere destinatione nostra. licet ¶ autẽ arbor coaluerit an
vẽdicari possit glo. hic tenet q; possit peti actione in factũ ⁊ hoc de arbo
4 re. Ipsa ¶ autẽ terra postq̃ vnita est peti nõ potest. vt. d. l. hoc amplius.
§. ita demũ. de dam. infe. anteq̃ autẽ coaluerit ipse dñs potest vendicare: dũtamen de damno infecto caueat. vt. d. l. hoc amplius. §. fi. Ego autẽ
in cuius predium delata est crusta possum agere contra dñm vt ipsam
tollat vel pro derelicta habeat. vt. l. pretor̃ ait. §. fi. de dam. infect. postq̃
vero vnita est hoc facere non possum. vt. l. hoc amplius. §. j. versi. sed nec
ego. Ad figuras igitur veniamus.

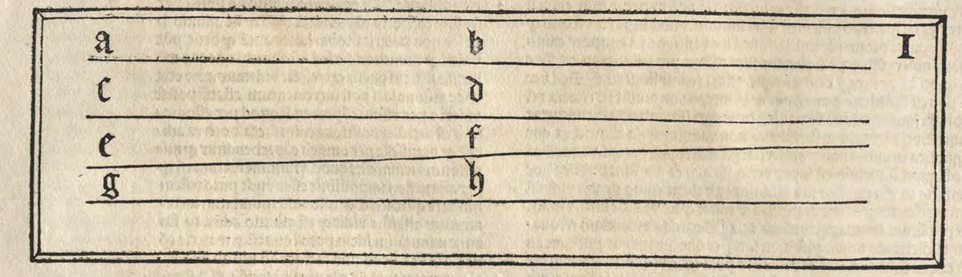

Quia circa diuisiones eorum q̃ per alluuionem adijciũtur questiones plures vidi quarũ doctrinã dare impossibile arbitror
nisi res inspectione oculorum inspiciatur: ideo figuras ad oculum demonstrantes inserui per quas illas docere
intendo que communiter ignorantur: ⁊ in hoc vtar aliquibus conclusionibus geometricis: nec hoc quis arbitretur incõgruum: quia
omnis scientia ancillatur huic. est enim hec architectica. de alijs cunctis disponẽs. vt dicit Aristoteles in. i. ethicorum. Sciendum est
igitur quod inter eos qui ex vna parte fluminis predia possident id quod per alluuionem adijcitur vel quoquo modo: scilicet dimittẽdo insulam vel alueum commune est pro diuiso pro modo latitudinis que latitudo properipam fit. vt in. §. adeo. et. §. insulam. hoc
autem fit ducendo lineam per directum per illam partem que adiecta est per alluuionem: seu per insulam dimittendo alueum. Ad ostendendum igitur que fit linea recta: seu per directum ducta facta est ista figura. Sed an linea fit recta quero tribus modis. Primo: an linea fit recta fm̃ se: et de hoc
in figura. Secundo: an linea fit recta respectu alterius linee supra quam cadit. Tertio: an linea fit recta respectu alterius puncti qui est in angulo duarum linearum: hoc est an recte stet angulum per medium de quolibet videamus. ¶ De primo dico quod linea recta fm̃ se est ab vno puncto ad alium
extensio. vt patet in prima linea supra posita: vbi sunt duo puncti. a. b. nam si extendatur prima linea ab vno puncto ad alium illa linea erit recta. et si
vnum filum tangens illos duos punctos extenderetur in infinitum tota linea erit recta: vt patet ad sensum: ⁊ figura demonstrat. ¶ Item sciendũ est
quo si fieret aliqua linea super duos punctos eque distantes a primis: vt. c. d. eque erit linea recta: ⁊ si in infinitum ille due extenderentur nequaq̃ iugerentur: vt ex figura patet ad sensum. Sed si fierent duo puncti non eque distantes a primis: sed vnus esset magis propinquus prime linee alius magis remotus est: vt. e. f. tunc protrahendo lineam linea est indirecta fm̃ se: vt precedens. nam punctus a. est magis remotus a linea. c. d. quã punctus. f.
tamen protrahendo illas duas lineas necesse est eas simul iungi. ¶ Si vero secundus punctus esset remotus: vt. g. b. constat enim quod pũctus. g. est
magis propinquus precedenti linee. et punctus est magis remotus: tunc quantomagis iste due linee extenduntur magis elongantur. vt patet ad sensum: et predicta sunt multum nota in geometria. vt patet. j. libro euclidis.

Hec figura

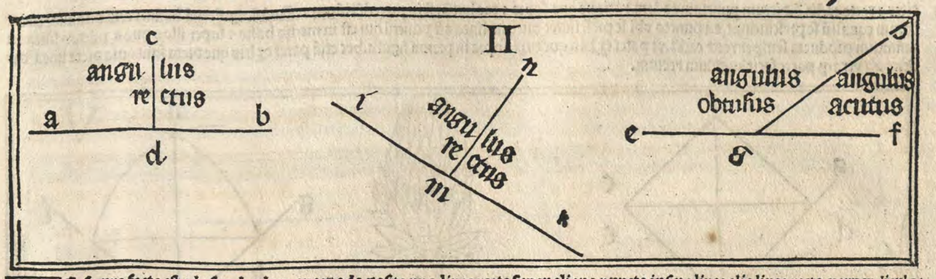

Hec figura facta est ad ostendendum quomodo posita vna linea recta super aliquo puncto ipsius linee alia linea recta perpendiculariter ⁊ recte cadit quod cognoscitur. quia quãdo super vnã lineã rectã alia recta ⁊ perpẽdiculariter cadit. tũc vterq; angulus rectus
erit. Sed si nõ caderet recte ⁊ perpendiculariter. tunc vnus angulus erit acutus. alius latus erit ⁊ apertus quasi obtusum ostendat.
Exemplũ primi dicti sit linea posita. a. b. ⁊ punctus in ea ponit. d. super illo ducatur linea perpendiculariter. c. d. tũc vterq; angulus rectus erit equalis. Exemplũ secundi dicti. sit linea posita. e. f. ⁊ punctus in ea. g. positus super illo ducatur linea non recte. sed perpendiculariter. vt si flectatur versus punctũ. f. ⁊ sic linea. g. tũc angulus est acutus in illa parte qua flectetur. ⁊ ab alia parte erit obtusus. Sed dubitatur ponatur linea. i. k. ⁊ in ea pũctus. l. ⁊ ducatur super illã lineã. m. n. que in nulla partẽ flectatur. ⁊ tñ in aspectu non videtur linea recta quid erit. Rñdeo vere est linea recta prima. i. k. ⁊ alia super ea recte cadit si cõsideretur secundum se non aũt si cõsideretur respectu quadrature istius charte super qua describitur. Sed ad istud nullus est habendus respectus. sed solum ad lineam positam. ⁊ ad illam que. §. eam vocatur. et hoc est vtile scire ad multa que infra dicentur.

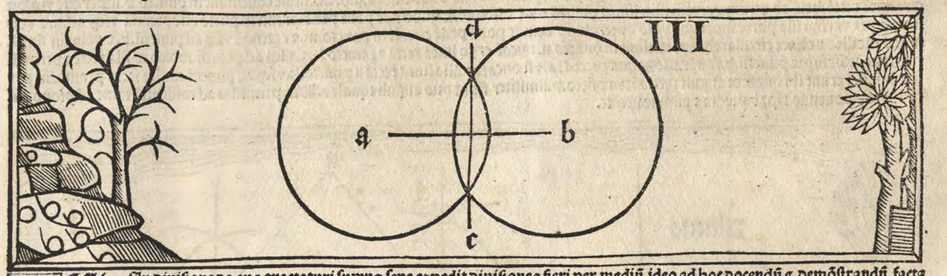

Quia In diuisione de qua tractaturi sumus sepe expedit diuisiones fieri per mediũ. ideo ad hoc docendũ ⁊ demõstrandũ facta
est ista figura. ponatur ergo linea recta. a. b. quã volumus dinidere per mediũ. ita quod in ipso libro possit cuiq; demonstrari. Primo ponã pedem circuli in puncto. a. ⁊ ostẽdã circulũ vltra mediũ linee. vt ostendit circulus rubeus deinde ponam pedem
circuli in puncto. b. ⁊ supra eũ faciã circulũ equalem primo. vt ostendit circulus azureus. qui duo circuli sese protendunt in duobus locis vt
apparet. ducam igitur lineã rectã ab vno dictorum punctor̃ vbi circuli se pretendunt ad aliũ vt ostendit linea. c. d. dico quod hec linea diuidit lineã ductã per mediũ vt apparet ⁊ probaf sic. Si ab equalibus equalia adimas. ea que remanẽt sunt equalia. vt dicit euclides. Sz equalis distantia est a puncto. a. vsq; ad circumferentiam circuli rubei qualis est a puncto. b. ad circũferentiã circuli azurei ⁊ per lineã. c. d. q̃ equaliter admittitur ab vtraq; parte per distantiã: ergo patet q; illud quod remanet de linea. a. b. ab vtraq; parte est equale. ⁊ sic linea. c. d. eam secat per mediũ. Itẽ ex predicta figura apparet alia demõstratio. videlicet q; inter. a. b. nõ esset linea ducta: sed esset spatiũ quod intra duo puncta debet diuidi iure propinquitatis q; in dicta linea. c. d. diuidit dictũ spatiũ directo per mediũ. ita q; quicquid est supra est magis propinquũ
a. et quicquid est infra est magis propinquũ. b. etiã si linea. c. d. extendit in infinitũ. apparet etiã ex dicta figura alia demonstratio. videlicet q;
supra vnã lineã vel basim rectã due linee circulorũ equaliũ se protendũt. ⁊ a puncto vbi se prescindent ducat linea ad punctuz qui est in medio
dicte linee vt basis. illa linea perpendiculariter cadit ⁊ angulũ facit rectũ ab vtraq; parte: vt patet ad oculũ ⁊ probatur ex precedẽtibus. q; si
dicta linea diuidit spatiũ per mediũ apparet quod non flectitur versus aliquã partiũ. ⁊ sic facit angulũ rectũ ab vtraq; parte. ⁊ ista sunt multum necessaria ad cognitionem sequentium ⁊c.

Figura ista est facta ad ostendendum qualiter posita vna linea recta ⁊ puncto in ea posito supra illam punctuz alia linea recta ⁊ perpendiculariter dicatur. vt ex bis que posita sunt de necessitate ꝛcluditur. sit igitur linea posita. a. b. ⁊ in ea punctus positus. c. supra
quẽ volo aliã lineã directã perpendiculariter ducere. faciam igitur ab vtraq; parte illius puncti duos punctos eque distantes. d. c.
deinde assumam duas equales lineas cũ duabus virgulis vel cordulis ⁊ vnã ponã super puncto. d. aliam super puncto. e. ⁊ ambas coniungam per modum trianguli in puncto. f. postea ducam lineam a puncto. c. posito vsq; ad punctum. f. dico igitur q; illa linea recte ⁊ perpendiculariter cadit supra datam in pũcto dato: vt hic oculus ostendit: quia facit angulum rectum ab vtraq; parte. vt probatur in li. euclidis. Vel
breuius sit data linea. g. b. ⁊ in ea ponatur punctus. i. §. quem volo recte ⁊ perpendiculariter lineam ducere faciam duos punctos eque distãtes ad punctum datum. vt. k. m. deinde ponam pedem circuli vsq; ad punctum. m. ⁊ extendam vsq; ad punctũ. k. ⁊ volnam illam partem versus quam volo illam lineam. deinde ponam pedem circuli in puncto. m. ⁊ extendam vsq; ad punctum. k. simili modo volnam. Sequitur q;
ille due linee circulares seinuicem secabuntur in puncto. n. dico igitur q; si a puncto. l. dato ducatur linea ad pũctum. m. l. illa perpendicula-

Universidad del Rosario | Archivo Histórico

riter ⁊ recte cadit. ꝫ. dictum punctum eadem ratione qua supra ⁊ probatū est in precedēti figura. Quādocp. ꝫ. vnā basim rectā due linee circulorum equaliū se prescindunt. ⁊ a puncto vbi se prescindēt ducitur linea ad punctū qui est in medio basis ⁊ super illos duos pūctos linea infinitum producta semper recte cadit. vt patet ex bis que dixi supra in prima figura. hec etiā patet ex bis que dicta sunt quia dicta linea cadēs ab vtraq; parte facit angulum rectum.

Figura ista facta est ad designandū circulū quod in prima fuit quesitū scilicet si ponat vnus pūctus in angulo duarū linearū ⁊ supra illā volo ducere lineā rectā seu perpēdiculariter qualiter fiat qō vocet hec figura. ponātur ergo due linee scilicet. a. b. ⁊. b. c. que conueniūt vno punctō. ⁊ ibi faciūt angulū cuiuscūq; cōditionis sit ille angulus. ⁊ super illū pūctū volo ducere lineā rectā: faciam igitur ab vtraq; parte anguli in illis lineis pūctū. b. qō patet si ducat a puncto. f. vsq; ad punctū. b. qō illa linea recte ⁊ perpēdiculariter cadit super. b. qō patet: qz si ducat alia linea recta a pūcto. d. illa secatur per mediū. ⁊ ibi quatuor anguli recti vt patet in li. euclidis. Preterea in ipso angulo. b. sunt duo anguli equales. Vel si vis aliter ꝓbare ⁊ operari ponas duas lineas. g. b. ⁊. b. i. que cōueniunt in puncto. b. super quē vis ducere lineā rectā faciā ab vtraq; parte in illis lineis punctū eque distantē. k. m. deinde pone pedē circuli in pūcto quē ptendā vsq; ad. n. ⁊ voluam supra versus illā partē super quā volo ducere lineā. deinde ponā pedē circuli in puncto. m. ⁊ extendā vsq; ad punctū. k. ⁊ voluam simili modo tūc ille due linee circulares se pretēdunt in puncto. n. ducā ergo linea recta a puncto. b. ⁊. vsq; ad punctū. n. dico ꝙ illa recte ⁊ perpēdiculariter cadit supra punctū. b. eadē ratione qua precedēs. ⁊ si ducatur alia linea recta a puncto. k. vsq; ad punctū. m. illa secāt per mediū per lineā. m. b. ⁊ erunt ibi quatuor anguli recti. Et in pūcto. b. similiter fiunt duo anguli equales. His premissis ad euidentiā nunc ad propositū veniamus ponendo ripas predia ⁊ alluuiones ⁊c.

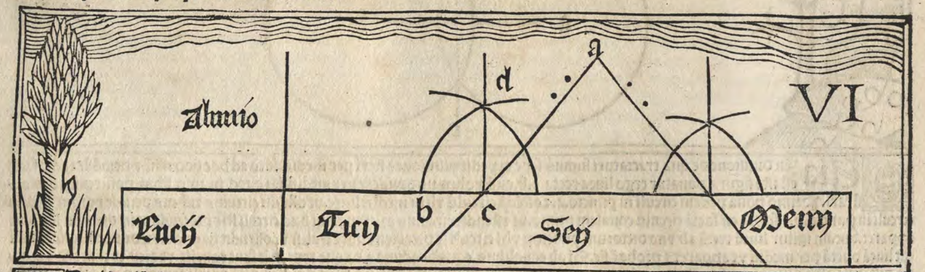

Ad euidentiā dicendorū premitto quod flumē designabitur per colorē aureū ⁊ caput fluminis erit ab illa parte a qua erat caput alicuius animalis. ⁊ versus illā partē fluant predioꝝ ripe per colorē nigrū illud quod est mediū inter predia ⁊ flumē intelligat alluuio. Itē per alluuionē. Itē linee rubee facte sunt ille que vere diuidūt per alluuionē. Linee flauee siue crocee facte sunt causa demonstrationis vel disputationis. ⁊ si quādocp fieret aliqua linea azurea ⁊ in ipsa figura declarabitur ad quē finē fiat. Hūc ad presentē figurā venimus. ⁊ aduertendū est quod linea que est ripa omniū predioꝝ est recta omni rectitudine. Itē duo predia parua habēt cōfinia directa. adeo ꝙ linea diuidens predia directa cadit in lineā ripe qō patet. qz ab vtraq; facit angulū rectū. In istis duobus predijs diuisio est clara qz protrahitur linea directo per alluuionē vsq; ad flumen vt ostēdit linea, rubea. ⁊ illa linea est directa respectu ripe ⁊ directe cōiungitur cū ripa diuidēte predia. Videndū est de ripa que est inter predia titij ⁊ predia seij. ⁊ inter predia meuij. in illis est dubiū nā linee diuidētes predia licet sint directe in se nō tñ cadūt directe in illā lineā que est ripa. vt patet quia ab vna perficiūt angulū acutū ab alia obtusum. Si igitur per alluuionē ducerē lineā secundū rectitudinē linee nō iret vsq; ad flumen. sed iungerenē in pūcto. a. vt ostēdūt linee zalle. ⁊ sic predijs Seij qō est maioris latitudinis iuxta ripā haberet minus de alluuione. nec pretenderetur vsq; ad flumen. dicendū est ergo ꝙ linee cōfinium diuidentes cōfinia nullatenus attendenda sunt quoniam in. d. l. inter eos. ff. de acqui. re. do. dicitur ꝓ modo latitudinis que ripe latitudo prope ripā fit. Si ergo fiat diuisio consideretur linea que est ripa: ⁊ consideretur linea vbi cadit linea diuidens confinia: ⁊ ibi assumatur vnus punctus indiuisibilis vt ostendūt linee nigre. ⁊ ab vtraq; parte illius puncti fiant duo puncti eque distantes. b. c. ⁊ ponatur pes circuli in puncto. b. et extēdatur ad punctum. c. ⁊ voluatur versus alluuionem. ⁊ postea ponatur in puncto. c. ⁊ extendatur ad punctum. b. ⁊ simili modo versus alluuionem: que due linee reuolute prescindent in puncto. d. deinde ducatur linea recta a puncto. a. vsq; ad punctum. d. ⁊ protrahatur vsq; ad flumē: vt ostendit linea rubea. dico igitur illa recte cadit supra lineam que est ripa vt probatum est supra in tertia figura. et est recta a puncto. d. vsq; ad lineam assumptam quantum vltra protrahitur recta erit. vt dictum est supra in prima figura. ⁊ similis diuisio est inter Seium ⁊ Meuium vt linee ducte ostendunt ⁊c.

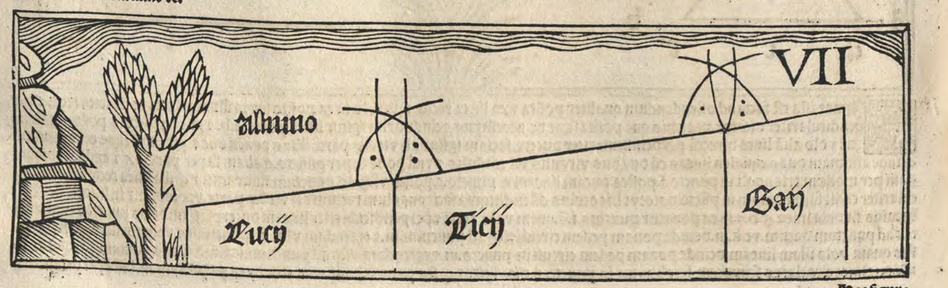

Hec figura

Hec figura habebat lineā ripe vniformem: ⁊ cum tractetur de alluuione diuisionis omnes rustici protrahant lineam fm qō ostendit linea canna ducta fm rectitudinem linee diuidētis predia. sed hanc diuisionē rusticorū non esse bonam apparet ꝙ linea debet duci recta fm rectitudinē linee ripe: vt ex precedentibus liquet. ⁊ fm illam non est recta quod apparet: quia linea flaua ducta versus caput fluminis facit angulū obtusum: versus pedem facit angulum acutum: versus angulum facit angulum obtusum: qō repugnat linee que duci ⁊ ur recta. fienda est ergo diuisio alluuionis prout ostendit linea rubea ducta supra lineam ripe que ab vtraq; parte facit angulus rectum: et si ipsa recte cadit perpendiculariter vt supra demonstratū est. ⁊ si dicatur ꝙ ripe linea non est recta. respon. imo est recta fm se quod considerandum est: non autem vadit fm rectitudinem linee predioꝝ que est ab alia parte: quod aduertendum non est ⁊c.

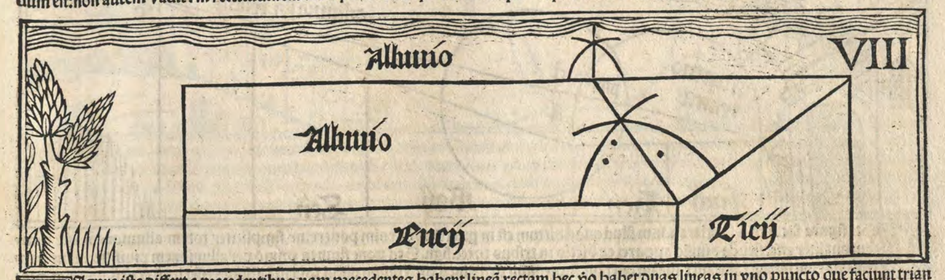

Figura ista differt a precedentibus. nam precedentes habent lineā rectam hec vō habet duas lineas in vno puncto que faciunt triangulum obtusum sez in illo puncto vbi sunt fines inter lucium ⁊ titium. Dico igitur ꝙ ad diuidendum alluuionez inter dicta duo predia debet duci linea vt ostendit linea rubea ducta vsq; ad lineam azuream: ⁊ ꝙ linea cadat recte, ꝓbatur: quia factis duobus pūctis eque distantibus ⁊ duabus lineis circularibus ductis super eis vt ostendunt linee crocee ab illo puncto vbi se intersecant vsq; ad punctum datum vbi linea cadit perpendiculariter: vt demonstratū est supra in quarta figura: hic etiam probatur ratione ꝓprietatis vt dicetur in sequenti figura. illud vō quod est super lineam azuream debet diuidi ac si ripa esset recta: vt illa linea recta azurea ostēdit. nam quod iuris est in eo quod predio primo adijcitur idem est in eo quod ipsi addito adjicitur: vt. ff. de acqui. re. do. l. insulam. Sed si ab initio ripa habuisset illā rectitudinē facta fuisset diuisio: vt dictum est. ꝫ. in quinta figura ⁊c. hoc in sequenti figura rectius ⁊ clarius demonstrabitur ⁊c.

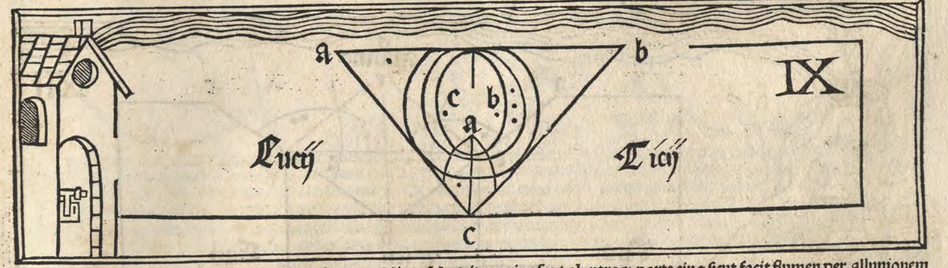

Ad euidentiā istius figure premitto ꝙ flumen addit quādocp ita ꝙ ripe sunt ab vtraq; parte eius sicut facit flumen per alluuionem positum: ⁊ tunc illud dimissuz debet esse cōmune inter eos qui sunt ab vtraq; parte ꝓpinqui. vt. ff. de acqui. re. do. l. adeo. ꝫ. insulam. et. ꝫ. qō si toto. Quādocp illud quod dimittitur habet ripam tantum ab vna parte: ⁊ tunc debet diuidi inter eos qui ab vna parte predia possident per lineam inductam: vt. ff. de acqui. re. do. l. inter eos. et. ꝫ. dictum est. Et aduertendum ꝙ licet iura que loquuntur quando ripa est ab vtraq; parte fluminis: eadem ratio est ꝙ si ab vno latere fluminis sunt due ripe inter quas cōtinet relicta alluuio. Hoc premisso dico ꝙ hec figura habeat duas lineas rectas scz. a. b. et. b. c. que faciunt vnum angulū in puncto. b. dico igitur ꝙ alluuio dimissa inter dictas duas lineas habet latera ab vtraq; parte: ideo debet diuidi iure ꝓpinquitatis. illud vō quod est vltra duas lineas quod apparet ex seq. a linea autem ducta. a. vsq; ad punctum. c. habet solum ripas ab vna parte: ideo debet diuidi per directuz. ducatur ergo linea directa supra pūctum. b. quam apparet esse directā ex quarta figura: tunc dico ꝙ quicquid est supra dictam lineam versus caput fluminis est predij lucij iure ꝓpinquitatis qō sic probatur. ponatur punctus. a. in. d. linea rubea ⁊ supra illum fiat circulus rubeus qui punctualiter tangit ripam titij. dico ꝙ ille circulus equaliter tangit ripā titij ⁊ lucij: ⁊ sic illa linea est directe in medio. deinde infra dictam lineā fiat punctus. b. et super eum voluatur circulus rubeus qui punctaliter tāgit ripam titij. dico ꝙ ille circulus non tangit ripam titij: ergo ab illa magis distat: ⁊ eodem modo supra dictam lineā rubeam fiat punctus. c. ⁊ super eum ducat alius circulus rubeus qui pūctaliter tāgit ripā titij. dico ꝙ nō tangit ripaz titij: ergo ab illa magis distat. ⁊ sic cōcluditur ꝙ diuisio est recte facta. illud vō quod est supra lineaz croceam. a. c. debet diuidi ac si tota linea esset quedā ripa recta qō ꝓbatur sic. quod iuris est in eo qō primo predio adijcitur idē iuris est in eo quod ipsi addito adjicitur: vt. ff. de acqui. re. do. l. insula. Sed si ab initio ripa habuisset illā rectitudinē facta fuisset diuisio: vt dictum est. ꝫ. in quinta figura: ergo ⁊c.

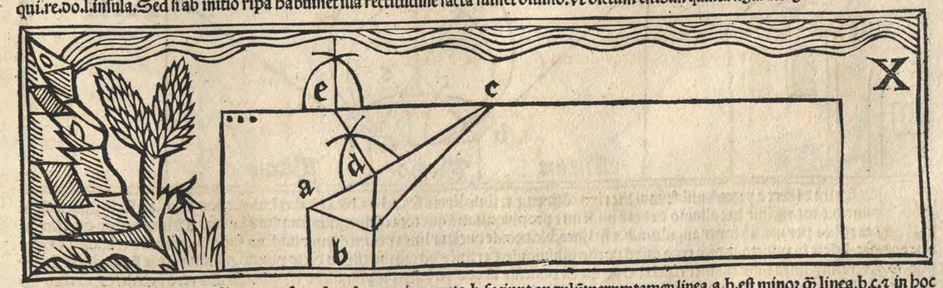

Ad hac figura sunt due linee recte scz. a. b. et. b. c. que in puncto. b. faciunt angulū: vernmtamen linea. a. b. est minor ꝙ linea. b. c. ⁊ in hoc differt a precedenti. dico igitur ducendam esse lineam rectam a puncto. a. vsq; ad punctum. c. vt ostendit linea crocea. et quicquid est infra dictas lineas proculdubio habet ripas ab vtraq; parte: et ideo debet diuidi iure ꝓximitatis: vt patet ex precedēti: et ideo ducat linea rubea per mediū diuidens a puncto. b. vsq; ad lineā croceā in puncto. d. Illud vō quod a linea crocea supra habet ripam tantū ab vno

Universidad del Rosario
Archivo Histórico

latere ⁊ per illam rectudinem quam ostendit linea crocea.c.a.⁊ ideo debet diuidi ducendo lineam rectam rubeā a puncto.d. vsq; ad lineaz azuream a pūcto.c.illud ꝙ quod est a linea azurea.d.e.debet diuidi ducendo lineā rectam.f.illam azuream sicut si illi esset ripa.⁊ hoc p illā rationem quod additū additō est diuidendum sicut additum antiquo predio.vt dictum est in precedentibus.et predicta vera si opponatur questio sic simpliciter ⁊ per quem modū alluuio accesserit sit incertuz.Si vero constaret ꝙ primo alluuio addidit certam partē postea aliam tunc declarabitur in sequenti figura ⁊c.

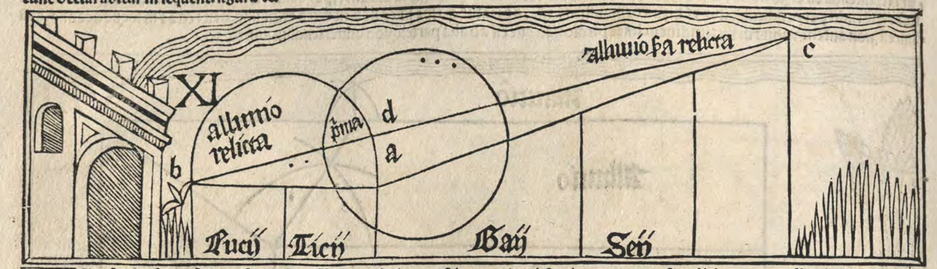

ISta figura facta est ad declarandum illud quod dictum est in precedenti.si enim poneretur simpliciter totam alluuionem esse diuisam qualiter esset fienda diuisio apparet eg dictis in tribus prece.figu.Sed pone flumen primo per alluuionem diuisisse illam partem que continetur.f.lineam rubeam ductam.f.predium titij ⁊ lucij.dico primo quod tota illa alluuio esset lucij et titij quorum predijs adheret.⁊ caius nihil habebit facere ibi.Secunda vero alluuio diuidetur ponendo alluuionem primā pro ripa.vt sic inter ipsam ⁊ predium caij ⁊ seij ducatur linea per medium secans eg doctrina data in precedentib⁹.Sed opponitur quod de alluuione prima debeatur predijs caij.Nam inter predia lucij titij caij et seij sunt due linee que faciūt angulus in puncto.d.⁊ sic pars alluuionis habet duo latera.vt ostendit linea crocea.b.e.ergo illa debet diuidi inre propinquitatis. vt dictū est.Sz pars illius alluuionis est magis ppinqua predio caij.qō patet quia super pūcto linee alluuionis prime posito in linea rubea secatur per lineā croceam.vt in pūcto.d.fiat ergo circulus qui tāgit pūctualiter prediū titij tm occupabit partē de predio caij.vt ostēdit circulus azureus.respon.hoc qō alicui accreuerat iure propinquitatis bz locuz qñ illud de quo acquirēdo agere⁊ neutrius fundo coberet vt insula qñ;vni coberet ⁊ alij non semper illi cedit cui coberet nec attenditur propinquitas alterius:vt.ff.de acqui.re.do.l.insula.in prin.⁊c.

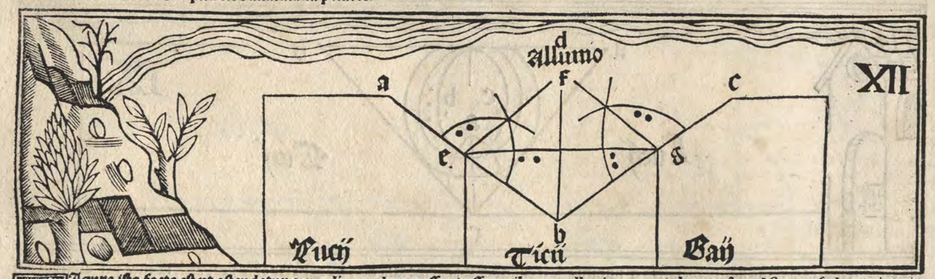

FIgura ista facta est vt ostendatur ꝙ predia quedam possunt esse quibus de alluuione non debetur vsq; ad flumen sed ante interim oritur vt si ripa contineatur inter duas lineas.f.a.b.⁊.b.c.faciunt angulum in puncto.b. qui angulus cadit quasi in puncto predij Titij. Primo ergo fiat linea rubea diuidens per medium vt linea.b.vt probatum est supra in.viij.figura.Et qua patet ꝙ quicquid est ad eam lineam supra versus caput fluminis cedit illi ripe.a.b.quicquid est ab illa linea infra versus finē fluminis cedit illi ripe.b.c.⁊ hoc ratione propinquitatis vt dictum erit nec predium titij habet diuidere superiori vicino ⁊ inferiori:⁊ si bene respicias punctus diuidens predia cadit in lineis rectis secundū se.Debet ergo diuidi ducendo super eam lineam rectam ⁊ ostensum est supra in.vj.figura.vt ostendit linea e.f.⁊ linea.g.f.⁊ sic in puncto.f.portio cōtingens agrum titij finitur ⁊ intermoritur.Si enim transiret vltra vel linea tozqueretur nec iret recta vt si volueres lineam.e.f. versus caput fluminis.vel si transiret vltra.b.d.dares prime ripe plusq̄ deberes iure proximitatis qō iura prohibent ⁊ si ponatur alluuionem sic simpliciter accreuisse.Sed si poneres ꝙ primo accreuisset in totum angulū predij titij vsq; ad lineam croceam.e.g.tunc deberet fieri diuisio.vt in se.figu.⁊c.

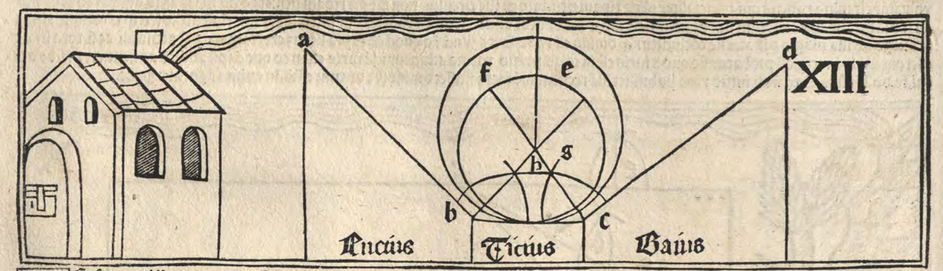

EC figura differt a precedentib⁹:nam hic ripa cōtinetur tribus lineis scz.a.b.et.b.c.et.c.d.et habet duos angulos scz in puncto.b.in puncto.c.tota igitur hec alluuio debet diuidi iure propinquitatis que tota cōtinetur infra plura latera. Primo igitur ducatur linea rubea per mediū super angulum.b.⁊ sit linea.b.c.deinde ducatur linea per medium diuidens super angulū.e.⁊ erit linea.e.f.que due linee secabūt se in puncto.g.dico ergo quod portio alluuionis pertinēs ad agrum titij in dicto puncto.g.finitur.quia si est azurea super puncto.g.vtramq; lineā punctualiter tāgeret.ergo ille est punctus in quo vtrinsq; propinquitas terminatur.Si vero excederes ⁊ velles facere circulū supra punctū.c.tūc vni partū accederet ⁊ ab illa elongaretur.quod autē est infra illū triangulū.b.g.c.pertinet ad predium titij in re propinquitatis quod patet quia infra illum triangulū panditur per centrū vnius circuli in puncto.b.qui tangat punctualiter ripam titij nullā aliā ripā tangit inter lucū ⁊ caium per lineā directo ductā vsq; ad flumen.⁊ hec sufficiāt de ripa que habet lineā vel lineas rectas. Restat videre de ripa que habet lineam circularem ⁊c.

Ad euidentiam

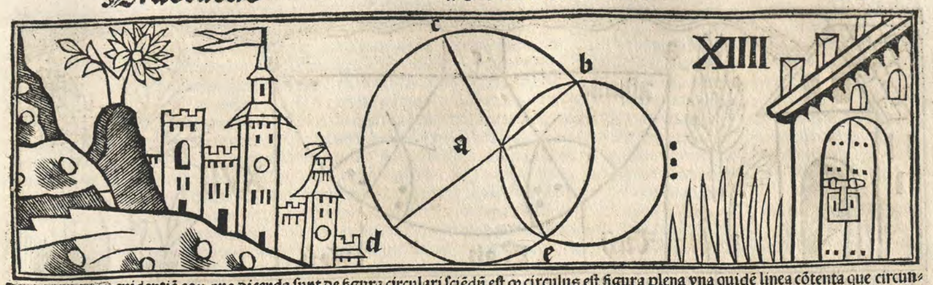

EVidentiā eoz que dicenda sunt de figura circulari sciēdū est ꝙ circulus est figura plena vna quidē linea cōtenta que circumferētia vocatur in cuius medio pūctus est a quo omnes linee ad circūferētiā egrisētes sibi inuicē sunt equales vt dicit Euclides in prima si.nam centrū est in puncto.a.⁊ omnes.iiij.linee.in d.egrisētes sunt sibi inuicē equales.⁊ si plures ducerentur idez esset. Itē apparet ꝙ omnes linee predictaq; circumferētia in centro faciunt angulum.Itez premitto ꝙ totū illud qō est circulo.f.aliquas lineas ductas est magis propinquum illi parti circūferētie que in pūctis duarum linearū terminat.vt verbi gratia assumas partē circumferētie.b.c.⁊ duc lineā rectā ad centrū ⁊ facit triāgulū.b.a.c.⁊ dico ꝙ quicquid est.f.illū triāgulū est magis ppinquū illi parti circūferētie.b.c.ꝙ alicui alij;qō ptz ad sensuz.⁊ pōt ꝑbari.Et ponat centrum in aliqua parte infra dictum triāgulum ⁊ supra illū ducat circulus azureus qui tāgit punctualiter dictā partē.b.c.dico ꝙ nullā aliā partē circūferētie tāgeret ergo illi magis ppinqua.⁊ idē dicendus est de eo qui continet infra illum triangulum.b.a.d.⁊.f.illū triangulū.a.b.d.⁊.a.e.d.⁊ supra illū triangulum.c.a.e.vt euidēter apparet⁊ cetera.

ILia in precedenti dictum est quod linee sunt ducende a centro ad circumferētiam ⁊ quandoq; ignoratur vbi sit centrum ⁊ ideo expedit ꝙ ducatur linea a circumferentia versus centrum: vel quod centrum inueniatur:ideo facta est hec figura que duos bz circulos ⁊ sic hoc fieri docet duobus modis.Primo sic:sit centrum quod apponatur in circumferentia vnus punctus.b.et ab vtraq; parte eiusdē puncti duo alij eque distātes.c.d.deinde ducatur linea recta.c.d.⁊ isti⁹ linea inueniat medium in puncto.e. deinde ducat linea recta.b.e dico ꝙ de necessitate ista vadit directe supra centrum scz punctum.a.vt ꝓbatur in princip.secundi lib.Eucli.hoc etiā patet quia idē in alia parte circumferentie ponatur punctus.f.⁊ ab vtraq; parte duo puncti eque distātes.g.h.deinde inueniatur medium dicte linee in puncto.i.deinde ducatur linea recta.f.i.dico ꝙ ista de necessitate vadit versus centrum ⁊ si vltra protendatur linea.b.c.et.f.i.secabunt se in puncto.a.vbi est centruz.Cōcluditur ergo ꝙ ibi vbi dicte linee se secāt de necessitate est centrum hoc etiā fieri alio modo ad idē tendenti docet secundus circulus.Ponitur enī ꝙ sit circuli centrum qui nō videf in puncto.a.ponat in circumferētia punctus. b.⁊ ab vtraq; parte einsdē puncti duo alij eque distātes.c.d.deinde ponat pes circuli in puncto.c.⁊ extendat ⁊ scz ad punctum.d. ⁊ volvatur supra ⁊ infra circulum eodē modo ponatur pes circuli in puncto.d.⁊ extēdatur vsq; ad punctum.c.⁊ sic ille due linee circulares ducte se secabunt extra circulum in puncto.c.⁊ ita in puncto.f.ducatur.igitur linea.c.f.dico ꝙ illa de necessitate vadit versus centrum.⁊ eodez modo si in alia parte circuli idē fiat vt ponatur in circumferentia punctus.g.⁊ ab vtraq; parte duo puncti eque distātes.b.i.deinde volvat centrū supra b.⁊ supra.i.vt in precedenti dictum est ⁊ sic dicte linee se secabunt in pūcto.k.⁊ in puncto.m.ducatur ergo linea.k.m.recta tunc illa ducit ad centrum.⁊ sic in illo puncto vbi secabunt se linea.e.f.⁊ linea.k.m.ibi erit cētrum.His premissis ad euidētia dico ꝙ ripa predioꝝ que habet lineā circularē quādoq; habet se vt cōtinēs quia infra circulum diuisa est alluuio:quandoq; habet se vt contentum.quia alluuio cōtinet circularez ripam si primo modo.tunc aut ripa cōtinens lineam circularem continet minus semicirculo totum autē circulum cōtinere non potest.quia sic flumen non haberet egitum ⁊ hec in figuris prozimis declarabuntur.

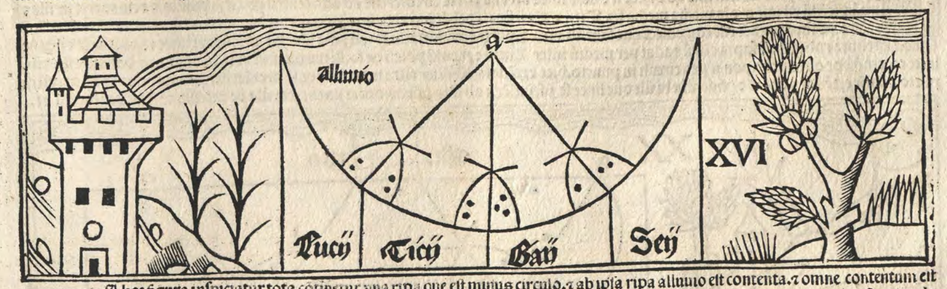

SI hec figura inspiciatur tota cōtinetur vna ripa que est minus circulo.⁊ ab ipsa ripa alluuio est contenta.⁊ omne contentum est minus continente.vnde de alluuione nō potest dari tantum quantum est ripa. Item licet sit vna linea tamen quia est rotunda habet duo latera se respicientia.ideo id quod continetur intra ipsam debet diuidi iure propinquitatis vt in precedentibus demonstratum est.in quolibet ergo puncto vbi fines predij terminantur.vt inducat lineā que respiciat centrum secundum figurā. quo facto centrum est illud quod.f.duas lineas cōtinetur.⁊ illi parti propinquioz est vt.s.probatum est in.xiij.figura ⁊ qz triplex est modus operādi adducenda est linea versus centrum.vt supra prozima figura dixi.ideo hic in tribus ripis tripliciter opertis ducendo lineam rubeam vsq; ad flumen.⁊ ad hoc vt reddaris certus ꝙ ille linee respiciunt recte centrum reperietur vltra flumen in puncto.a.vt linee crocee ducte versus rubeum ostendunt.

Universidad del Rosario | Archivo Histórico

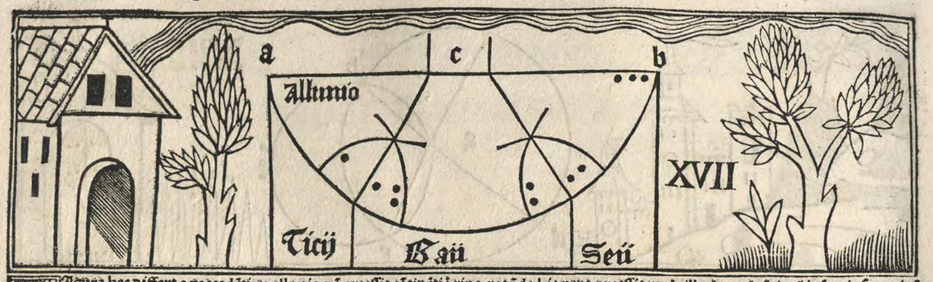

Figura hec differt a precedẽti.q; alluuio nõ excessit cõtinẽtia ripe rotũde.hic vero excessit vnde illud quod cõtineꝫ infra ipsam ripã nõ dz diuidi eo modo quo dictũ est in precedẽti.id vero quod est supra lineã azureã ductã a pũcto.a.vsq; ad punctũ.b.diuidã ac si ibi fuerit ripa recta.vt linee recte ostendũt.ꝛ in precedẽtibus pluries est probatũ ꝛc.

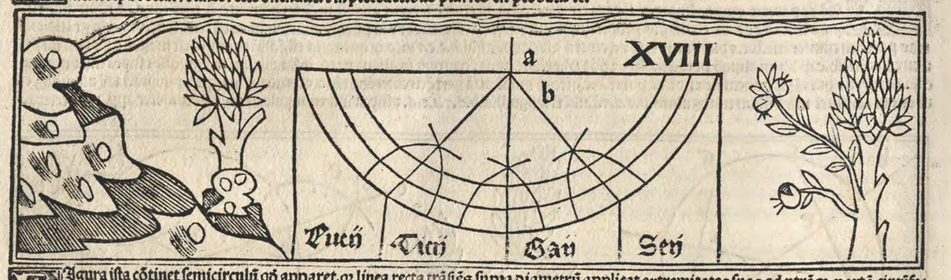

Figura ista cõtinet semicirculũ qõ apparet.q; linea recta trãsiẽs supra diametrũ applicat extremitates suas ad vtrãq; partẽ circũferẽtie:vt ptz ex linea azurea supra cẽtrũ.a.ꝛ diffinit sic.Semicirculꝰ est figura plana diametro circuli ꝛ medietate circũferẽtie ꝓtẽta.vt habeẽ in pmo euclidis. In hac igit figura dico qõ oia ꝑdia media q̃ ꝓtinent infra ipm semicirculũ habebũt de alluuione ꝓrata vsq; ad cẽtrũ.supra illud nil pñt habere.rõ qz in illo cẽtro portio eoꝝ terminat in pũcto qui pũctꝰ est illi⁹ latitudinis.nã pũctꝰ est cuiꝰ pars nõ est. Sz supra illũ pũctũ linea q̃dã directa:vt ostẽdit linea azurea dz supra illũ pũctũ fieri diuisio ꝓ mõ latitudinis cuiusq; ꝑdij:vt dicit tex.in.l. inter oẽs.ff.de acq.re.oo. Sz latitudo illa est supra pũctũ illũ q̃ ꝓtinebat ad ꝑdia media scz Titij ꝛ Laij:vt dictũ est:q̃ꝛc. Quicqd igit ẽ supra illud cẽtrũ ꝓtinet ad ꝑdia q̃ sunt in extremitatib⁹ scz ad ꝑdia Lucij ꝛ Seij.ꝛ ducẽ in eos linea ꝑpẽdiculariter directa supra illũ cẽtrũ vt ostẽditur sup lineã rubeã:ꝛ ꝑdicta fi fic simplr ponaꝫ lineã ripe esse circularẽ ꝛ alluuionẽ sic simplr accreuisse.imaginãdũ est esse q; sic circulariter accreuerit vt ostẽdũt due linee crocee:ꝛ fic circulariter ducte supra idẽ cẽtrũ que due linee sunt posite extra eã:ꝛ eodẽ modo intelligo accreuisse vsq; ad centrũ. Sinaũt poneres q; in vna parte alluuio appulerit postea in alia:tũc equalr esset fiẽda diuisio.ptz ex ꝑdictis:ꝛ in.g.figura ꝛc.

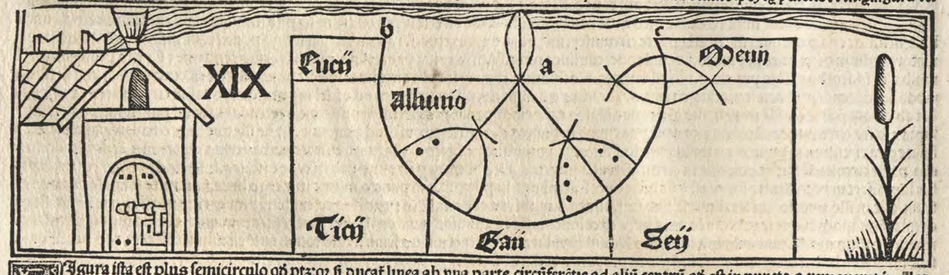

Figura ista est plus semicirculo qõ ptz:qz si ducaꝫ linea ab vna parte circũferẽtie ad aliũ centrũ qõ est in puncto.a remaneret in illaz lineã:dicẽdũ est igit q; oia ꝑdia media scz Titij ꝛ Laij secari debẽt ꝓ rata iure ꝓportionalitatis vsq; ad centrũ:vt dictũ est in ꝓcedẽti. a cẽtro vo supra debẽt esse eoꝝ ꝑdioꝝ que sunt ab vtraq; parte extremitatis scz ad ꝑdia Lucij ꝛ Deuij:vt linee rubee ducte ostẽdũt Quod aũt linea rubea q̃ est supra cẽtrũ vadat per mediũ inter Lucij ꝛ meuij potest de facili inueniri:tñ vt in hac figura ꝓbaꝫ facte sunt ib. linee crocee q̃ hoc ostẽdũt sic.ponaꝫ pes circuli in puncto.b.et extẽdaꝫ visibiliter vltra mediũ ꝛ ducaꝫ circulariter:deinde ponaꝫ pes circuli in pũcto.c.ꝛ silr extẽdaꝫ ꝛ ducaꝫ ꝛ ꝓsidereꝫ vbi ille due linee se ꝓscindẽt:ꝛ ab illis pũctis ducaꝫ linea recta illa de necessitate secat per mediũ ꝛc.

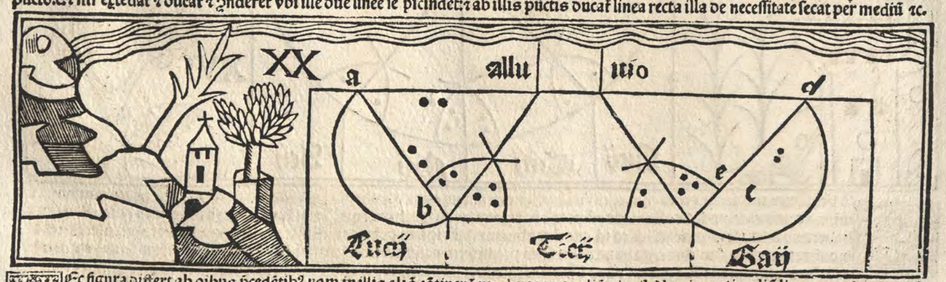

Hec figura differt ab oibus ꝑcedẽtib⁹.nam in illis aliq; cõtinenꝫ vna linea recta aliq; plurib⁹ lineis rectis.aliq; linea vna circulari. ista vo ꝓtinet trib⁹ lineis quarũ due sunt circulares:vt.a.b.que est ꝓima.c.d.que est vltima aliã mediã b.c.dico ergo q; ꝓmo vna linea recta.a.b.totũ infra illã lineã ꝛ antiquã ripã contentũ est ꝓdicti Lucij:ꝛ de illo ad Titiũ nil pertinet:nec iure ꝓpinquitatis:nec iure

adherentium:vt patet ad sensum.ꝛ eodẽ modo ducaꝫ alia linea crocea recta.c.d.ꝛ illud totuz ptinebat ad Laiũ.ad Titiũ ẽro nihil eadẽ rõne quo facto remaneret figura trib⁹ lineis rectis ꝓtẽta.ꝛ sic qualiter diuisio debeat fieri apparet ex.xxi.figura.ſ.posita.ꝛ hoc ostẽdũt linee ducte rubee. Illud etiã notãdũ est vniuersaliter q; ꝓcauitates que sunt in ripa vnius ꝑdij si sunt ita irregulares q; in ꝑdictas figuras non cadat debẽt reduci ad regularitatẽ ꝛ rectitudinẽ:vt hac figura factũ est.nam portus qui sunt in insula ipsi⁹ insule esse dicunt:vt.ff. de publi.l.cesar. portꝰ aũt est q̃dã locꝰ ꝓclusus seu q̃dã cõcauitas q̃ est ripa:vt.ff.de ver.signi.l.portus.ita ꝓcauitates q̃ sunt in ripa ꝑdij debẽ esse ipsi⁹ ꝑdij. Hec de figuris irregularib⁹ dicta sunt vt si q̃ reperiunt ad regularitatẽ reducanꝫ q̃ figure irregulares sunt infinite:nec de eis põt dari doctrina:nisi reducant ad figuras regulares. Preterea q̃dã dicta sunt de linea recta q̃ declarãt q̃stionẽ occurrẽtẽ de facto iter dños molẽdinoꝝ superioꝝ.ꝛ dños molẽdinoꝝ inferioꝝ.erat nãq; pactũ q; clausura molẽdini inferioris nõ posset eleuari alti⁹ nisi ad certũ clauũ immissum in quadã colũna existẽte ab vna parte fluminis versus litt⁹ ipsi⁹ fluminis.accidit vo q; ab alia pte fiumis nulla colũna reperiebat neq; aliqs clauus:nisi solũ ab illa parte de qua actũ fuit inter dños molẽdinoꝝ. Querebaꝫ q̃tum ab alia parte fluminis de qua nihil actũ erat an dñs inferioris molẽdini posset vel debeat alti⁹ eleuare clausurã.dubiũ erat.quia cũ tñ vn⁹ pũctꝰ deꝫ a quo linea dz duci.ſ.alle clauꝰ q est in colũna solũ ab vna parte fluminis.ab alia vo parte fluminis nõ sit pũctꝰ.videt q; ab alia parte fluminis vbi colũna nõ fuit immissa neq; clauꝰ posset alti⁹ eleuare clausurã dñs molẽdini inferioris ꝛ aquã ducere in quacũq; parte vult.ptz cũ ab alia pte nõ sit positũ aliqd q; declarat q̃tuz flumẽ ducaꝫ in altũ.vel clausura nõ põt dari ibi aliqua cõparatio.arg.l.in testamẽto.ff.de ꝓdi.ꝛ demõ. Sed rideꝫ q; illa verba que dicunt q; clausura nõ possit eleuari alti⁹ illo clauo debẽt intelligi de tota clausura.arg.de ser.vrba.ꝑdio.l.si seruit⁹.ꝛ sic dz intelligi.put ille clauꝰ respicit totã lõgitudinẽ ꝛ latitudinẽ clausure per directũ linea trãsducta.arg.C.de edificijs ꝓua. l.i.ꝛ.d.l.inter eos.de acq.re.do. Qualiter aũt linea directa trãsducaꝫ apparebit si ex illo clauo extẽdaꝫ chordula vsus aliã partẽ ripe.deide sup illã chordulã plũbũ seu perpẽdiculũ ponaꝫ. Et si quidẽ chorda plũbi ꝛ illa chorda clauo ducta facit angulos oẽs recte ad modũ recte crucis linea est recte ducta. Si vo anguli essent aliqui acuti ꝛ aliqui obtusi tũc linea aut esset nimis erecta vel nimis depressa:vt ptz ex his que dicta sunt.ſ.in secũda figura. Ite faciunt predicta in argumẽtũ ad aliud qõ sepe occurrit de facto:magime in instris diuisionũ vbi sepe apponiꝫ qõ vn⁹ habeat tali loco ad talẽ ꝑut trahit per directũ de quoꝝ vboꝝ significatione q̃q; vidi dubitari.dico igit q; q̃q; in instro apponiꝫ totus locus per quem dz duci extẽsio latitudinis. q̃q; ponunꝫ extremitates limitate.q̃q; ponit vna extremitas limitata.alia vo obscura. Primo casu exẽplũ dicit inst⁹ m qõ quicquid est a tali via vel a tali flumine citra secundũ q; ꝓtrahit ꝑ directũ sit ꝓximi.quod vero est vltra sit secũdi.ꝛ hoc quod dixi per directuz dz intelligi ꝓout via vel flumen vadit.et lz nõ vadat recte tñ rectũ appellaꝫ secundũ qõ cursus est direct⁹:vt.ff.de execu.tuto.l.nõ solũ.ſ.i.vbi viã rectã dirigens ꝛc. Scõo casu exẽplũ:si dicaꝫ a tali termino vsq; ad talẽ ꝑut trahit per directũ sit talis:tũc verũ est q; rectitudo est ab vno pũcto ad aliũ ostẽdo vt dictũ est in ꝓima figura. Tertio casu exẽplũ qõ talis ꝓximus bz a tali termino ꝑut trahit per directuz.nam lz terminus ipse sit rectus ꝛ punctalis vt partes declarãt:tñ ad nullas partes ducipõt linea recta nisi fm q; terminus est altus ꝛ proclinus:latus vel strictus:acutus vel planat⁹:rotũdus in modũ colũne vel q̃dratus.ꝛ ad hoc dico q; lapides qui ponunꝫ pro termino ꝓsueuerũt poni aliter q; in certa partẽ videnꝫ respicere:vt si lapis est lõgus nõ esset dz respicere a laterib⁹:sed per directũ a parte ante acuta:ꝛ ita vidi rusticos antiquos dicẽtes qbus est standũ in istis:vt.ff.de lega.iij.l.si cetus.iuncto.c. quia indicãte.extra de.ꝓscrip.ex qualitate ergo termini hoc perpendit.vel si qualitas termini hoc nõ induceret tunc esset aduertẽdũ q; si terminus ille esset ꝓpe aliq̃a sepem vel limites qõ ab illis limitib⁹ ducaꝫ linea recta hoc est qõ angulũ rectũ diuittat in ripa:qõ qualiter fiat in superioribꝰ clare declaratũ est. Consulo tñ q; qui talia instra componunt curent clarius exponere.ꝛ hec de linea recta.ea vo que dicta sunt de linea rotunda faciunt in argu. imo determinant qõnem notabilem de facto emergentẽ ꝓout in sequenti figura declarabitur.

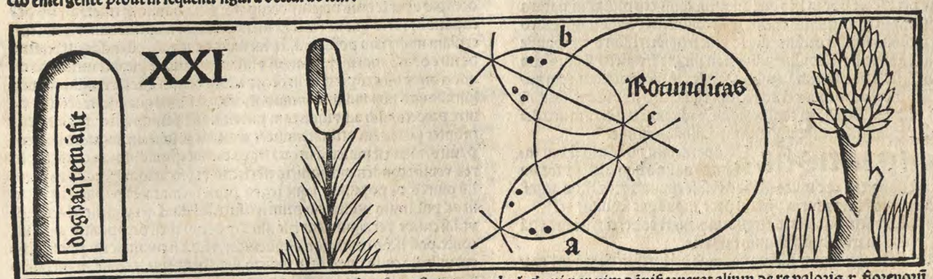

Figura ista dirimit qõnem magnã occurrentẽ de facto statuto cauebaꝫ qõ qui per vim dãnificauerat alium de re valoris.ex. florenoꝝ auri deberet morte puniri. Contingit q; quidã ad domũ alteri⁹ accessit ꝛ vegetẽ vino plenã per vim effudit ꝛ vegetẽ destruxit et sola vna dogha remãsit:ꝛ de bonitate vini erat certum:sed de quantitate erat dubiũ hoc est quante capacitatis esset veges.dico q; ex his que dicta sunt.ſ.in.xiiij.figura hoc poterit clare haberi hoc modo signeꝫ illa rotũditas illius doghe in terra vel in tabula vt ostẽdit linea nigra.a.b.cõstat enim q; illa est pars rotũditatis totius vegetis:super illãparte fiant signa ad diuidendũ centrũ:vt in illa.xiiij.figura dictũ est.ꝛ ducant due linee que se prescindant qõ est centrũ plene cõstat in puncto.c.deinde pone pedẽ circuli immobilem in puncto.c.ꝛ extẽde vsq; ad lineam.a.b.ꝛ perficias circulũ:vt ostẽdit circulus rubeus datus.dico q; de necessitate illa erit rotunditas vegetis. Sic igit habes lõgitudinẽ ex dogha remanẽte rotũditate ex circulo qlibet cõis geometer sciret dicere capacitatẽ:ꝛ si veges in medio esset largior de facili ad equalitatẽ reducit per mensores cõmunis vel demonstratores:vt videbis breuius in sequenti figura ꝛc.

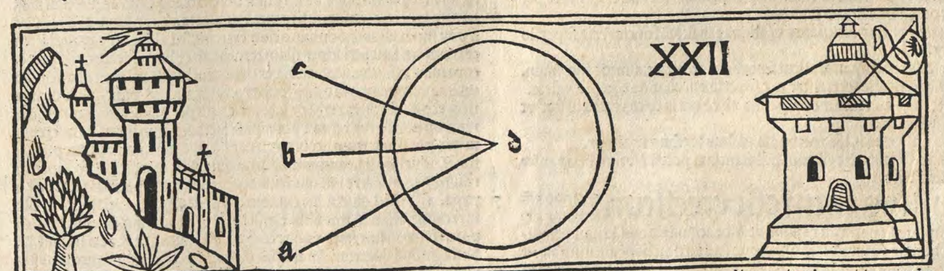

Sta figura facta est ad demonstrãdũ idẽ quod precedens:sed breui⁹ cõstat eni q; dogha vegetis hz duas lineas circulares.i.interiorẽ ꝛ exteriorẽ ꝛ interior est minor:ꝛ q̃libet respicit vnũ centrũ. Itez dogha vegetis hz duas lineas rectas scz ab extremitate exteriori vsq; ad extremitatẽ interiorẽ.Sed duo puncti exteriores illarũ linearũ magis distant ab inuicẽ q; duo interiores.ꝛ ideo si dicte due linee ꝓtrahent necesse est iungi vt dictũ est in ꝓima figura.sic ergo grossities vnius doghe vel duarũ satis patet:vt ostendũt linee.a.b.c.ab exteriori circulo vsq; ad interiorẽ.deinde ducẽtur linee doghe recte ab vtraq; parte ꝛ iungãt se in puncto.b.d.ipsi enim centrum circuli anterioꝝ et exterioꝝ voluas ergo circulariter ꝛ habebis grossiciem vegetis ꝛc.

Universidad del Rosario | Archivo Histórico

¶ Incipit tractatus de insula Domini Bartoli.

Est tractatum

De alluvione super. vt de insula videamus: de qua sic ait lex. Insula que in mari nascitur quod raro accidit occupatis fit quādo nullius esse creditur. at in flumine nata q frequenter accidit: siquidem mediaꝫ partem fluminis tenet cōmunis sit eorum qui ab vtraq; parte fluminis prope ripā predia possident pro modo latitudinis cuiusq; prediꝰ. que latitudo prope ripā sit. q si alteri parti. primo: sit: eorū est tm qui ab vna parte prope ripam possidēt predia. q si ex vno latere prorumpit flumen ⁊ alia parte nouus riuus fluere cepit. de inde nouus iste riuus in veterē se converterit ager qui a duob⁹ riuis comprehēsus in formā insule redactus est eius. s. est cui⁹ ⁊ fuit. hec verba sunt. ff. de acqui. re. domi. l. adeo. ¶. insula. idem habetur modica verborum mutatione facta. insti. de rerum divi. ¶. insula. legis ergo verba discutiamus. Alit ergo.

Insula est locus circūdatus aquis qui cum desinit circundari desinit esse insula. vt. ff. de acq. re. do. l. insula. vel aliter. Insula dicitur domus in mari que est quasi insula. ⁊ dicit insula quasi in solo posita: fm Isidor. ita no. glo. ff. de ver. signi. l. si insula. cū simi.

Que in mari. Mare est collectio aquarū multarum salsarum. proprie enī mare ab amaritudine dicitur. ⁊ oportet q cū magno cōtineatur. alꝰ enim lꝫ mare appellatur mare non est: sed magis stagnuꝫ vel lacus: vt dicimus de mari Galilee quod in sacra scriptura mare appellatur. tamen stagnum sine lacus est. et tunc iuris privati vel publici vt flumen est. vt in precedenti libro dictum est. ¶. in verbo: flumine.

Nascitur. Nasci dicitur cum primo dicitur apparere.

Quod raro accidit. Raro accidere dr de quo sermel aut bis extitisse memoria est. quod vo plus evenit frequēter accidisse dicimus. vt. ff. de legi. l. nam ad ea. et. l. seq. ⁊ hoc in his que aliquem consuetū ordinē in natura non habent. alꝰ enim minus evenit q̄ fit consuetuꝫ ordine nature raro evenisse dicimus si plus ordine ꝙsueto tunc frequēter. Raro enī pluisse dicimus isto anno si fm consuetudinē non pluit: ⁊ frequēter si plus consuetudine facit. ¶. de edili. edi. l. quibus. simile ⁊ in moribus: quia qui minus ꝙsueto more ad forum vel ad ecclesiā vadit raro ire dicitur. facit. ff. de ꝺben. emp. l. fi. Sed si fm consuetudinē vadit tunc moderate accedere seu fieri dicimus. facit. ff. de ꝺben. emp. l. fistulas. in fine.

Occupantis fit. Occupare enim dicimus eū qui insulam eo animo ingredit vt totam occupet nec est necesse vt omnes glebas insule circundet: vt. ff. de acqui. pos. l. iij. in prin. ⁊ sit eius iuris oīnium per rationē que sequitur ⁊c.

1 ☞ Jurisdictionem habens in territorium mari coherenti habet etiā iurisdictionē in mare vsq; ad centum miliaria.

Insula in mari nata: dicitur illius provincie vel iurisdictionis cui magis est propinqua.

2 Insula in mari alto posita ꝓpinqua alteri insule dicīt eius iurisdictionis ⁊ provincie cuius est illa insula.

Insula Sardinie dicitur Italie.

3 Insula nata in mari alto ⁊ non propinqua alicui loco vel insule erit occupantis quo ad dominiū ⁊ iurisdictionē imperatoris de iure civili de iure gentiū occupantis etiam quo ad iurisdictionem.

4 Insula vel locus occupanti cōcessus: si a plurib⁹ occupatur. omnes totam dicuntur occupasse.

5 Si plures concurrunt in vnum ad occupandum locum. et quilibet per se vult occupare cuius erit locus.

6 Locus non dicitur occupatus eg aliqua caualcata seu curreria super loco facta.

7 Concesso iure occupandi alicui si negligat occupare: amittit ius suum.

8 Concesso territorio specialiter per superiorem quando cōcessio valeat.

9 Territorium an videtur occupatum ab eo qui in eo cuꝫ egressu stat vt statim suum fiat.

10 Gentes existentes in loco occupato quibus legibus regentur.

11 Occupans locum ob delictum habitantium potest illorum bona auferre et alteri dare.

Nullius enim esse creditur. Eg quo ēm sequitur ergo occupātis fit naturali ratione. vt. ff. de acqui. re. domi. l. iij. in prin. licet aūt nullius sit iure dominij. an quo ⁊ ad iurisdictionē alicuius sit vt maleficia que ibi cōmittuntur possit punire ⁊ gentes que ad illum locū inhabitādum accederent potest ius dicere dubitari potest. quod videndū est an qui hꝫ iurisdictionē in territorio coherēti mari habeat in ipso mari: et vsq; ad q̄s spatiū. ⁊ videtur q non: q; mare est commune omnibus. In ꝙtrariū est veritas: imo sicut ꝑses ꝓvincie debet purgare provinciam malis hominib⁹ per terram. vt. ff. de offi. ꝓfi. l. cōgruit. ita etiaꝫ per aquā. vt. C. de classi. l. jb. eꝫ. Eg hoc apparet q etiam in mari habet

De insula.

iurisdictionē ⁊ in insulis que sunt in dicto mari: multo magis: insule ēm ille que a provincia modico spatio distant illius provincie esse dicimus vt sunt insule Italie. vt. ff. de ver. signi. l. notionem. ¶. i. Modico autem spatio distare puto quando distant per centum miliaria. vicinus enim locus dicitur. ff. de dam. infe. l. iiij. ¶. si tam vicinum. cui congruit extra de rescrip. c. nulli. vbi dicitur q infra duas dietas non dicitur locus remotus. ꝙstat aūt q centū miliaria per mare minus est duabus dietis. cum igitur sit alterius quo ad iurisdictionē non potest esse occupantis:

2 sed ⁊ si insula esset in mari alto: vt a qualibet regione distās. tunc videndum esset an posset dici propinqua alteri insule vt dicanꝫ nobis vicine vel ꝓpinque: vt. ff. de acqui. re. do. l. pe. ¶. paulus. ⁊ ibi. eo. tit. l. insula. ⁊ no. in simi. per Alꝫ in summa insti. de re. divi. ⁊ ideo insula Sardinie Italie dicitur. licet ab Italia magno spatio distet sed est propinqua insule Corsice que ab Italia modicum distat. fm alios autem ⁊ fi nec alicui regioni nec insule alterius vicina est: tunc non possumus dicere q aliquis in ea habeat iurisdictionē nisi imperator qui omniū dīs est. vt. l. depcatio. ad legem rho. de iac. dico igitur q talis insula occupanti cōceditur quo ad dominiū: sed si quo ad iurisdictionē ibi pro magistratu vel rectore se gereret absq; principis iussu incideret in. l. uliam maiesta. vt. ff. ad le. iuli. maie. l. iij. in fi. ⁊ hoc fm iura civilia. fm vero iura gentium gens que dictam insulam occuparet faceret sibi regem. vt. ff. de insti. ⁊ in. l. eg hoc iure. ⁊ ille eos manu regia reget. vt. ff. de orī. iur. l. ij. circa pnc. ⁊ hoc observandū esset inter eas gētes que nec iure Romano nec aliquo iure civili vtūtur. ¶ Sed quero ꝑquid de insulis. ⁊ locis alijs que ab aliquibus gentibus habentur ⁊ detinentur tamen conceduntur occupanti vt contingit aliquando. vt. C. de hereti. aut. si ꝺo dīs temporalis. ¶. colū. et de sta. ¶. liber. ec. ¶. si ꝺo dominus tēporalis. contingit etiam quandoq; ex speciali concessione pape vel principis vel alterius iurisdictionē habentis. Rñ. circa hoc multa videda sunt. ¶ Primo sciendū est q̄ syna terra a pluribus occupatur non potest dici q quilibet per se occupauerit partem: sed omnes totam simul. vt. ff. ad le. aqui. l. ita vulneratus. in fi. et de fur. l. vulgaris. ¶ pe. oportet ergo q omnes in vnum concurrāt vt vnus rex: vel baro: vel vnus populus: vel plures simul ad vnū finē

5 concordent. ¶ Quid ergo si plures in vnum ꝙcurrunt. ⁊ quilibet vult occupare per se quis dicatur occupare: Rñ. quandoq; tractatur de occupatione iuris que fit ratione iuris privati: ⁊ ad privatam vtilitatem. et istam materiam posui in. l. si pluribus. de lega. j. quandoq; tractatur de iure occupandi ad privatam vtilitatem ratione publici iuris hoc est quod omnibus cōpetit vt in occupatione eorum que in nullius bonis sunt. de quo dixi in. l. quo minus. ff. de flumi Sed quando tractatur de iure preoccupādi ad vindictam publicā. ⁊ sic principaliter permittitur propter publicam vtilitatem. licet cedit ad privatam vtilitatem occupantis. ⁊ ista est materia in qua leges dicunt q ante lit. non conte. si plures veniūt condēnandi iudicis est electio vt pferat idoneiorē. ff. de accu. l. si plures. de popu. ac. l. j. que leges ꝓprie faciunt. na ꝫ popularis actio fit ad publicam vtilitatem principaliter. sed illud q exigitur fit actoris: vt. l. si cui. de ver. signi. sicut hic illud q occupat est occupantis ante lit. conte. post li. ꝺo conte. non admittitur. vt. ꝺ. l. si cui. nunc in ꝓposito. sicut in bello ciuili. quod fit in iudicio illud q fit ante li. conte. ꝺr preparatorium. post li. conte. incipiunt tractari merita cause. vt. C. de li. ꝺtest. l. j. de procu. l. nulli. ita in bello naturali omnia preparatoria sunt ante bellum inchoatum postq̄ vero quis cum exercitu iuerit super illum cuius terram quis vult occupare ꝺr res inchoata. Si ergo plures dominiꝫ vel populi preparent se ad idem potest superior eligere vnum: quem putauerit idoneiorem ista enim ꝓparatoria non faciūt desinere rem esse integram. vt. l. si pecunia. in prin. ff. de condi. ob can. lꝫ sit argu. contra. ff. de peri. ⁊ cōmo. rei ven. l. j. ¶. cepisse. vbi ꝺr q ꝓpter ꝓparatoria desinit res esse integra. sed alius est casus ibi. Sed postq̄ vnus cū exercitu suo ineret ad occupandū alius de iure non potest ire. ius enim acquirendi illa

6 terram iam est acquisitus illi eunti. vt. l. littora. de ver. signi. ¶ Sed ꝗd si non fuerit aliquis dominus cum exercitu. sed aliquam caualcatā seu currentiam fecit fieri super illam terram: an eg hoc videatur ius occupandi? Rñ. non. sicut enim per dationem libelli vel per rñsionem ad vnam positionem vbi de negotio tractatur aliquid principiari dicitur neq; res ꝺr cepta. vt extra de li. conte. c. i. ita per vnam caualcatā vel currentiam non ꝺr res cepta ⁊ occupata facta. sed cum inerit cum exercitu quo poterat terram acquirere: fm rei exigentiā quod optime probatur. ff. de ver. obli. l. continuus. ¶. item qui insulam. potest ergo superior re integra concedere vni illud ius occupandi. ⁊ hoc pluries factus est a

7 papa. ¶ Sed quid si ille cui conceditur negligat occupare an ab illo iure cadat. Rñ. si fine iusta causa diūerat. idem si fuit in exercitu ⁊ eū potest facere si fine iusta causa recessit illud amittit. vt. ff. de dam. infe. l. finita. ¶. illud queritur. ⁊. ¶. si quis metum. ⁊ ꝺicta vera conceditur ius

8 occupandi. ¶ Sed ꝗquid si superior concedit specialiter ipsum territorium? Rñ. si quidem loquatur de concessione facta ab eo qui legib⁹ non est submissus tunc si voluit potuit. ⁊ de eius potestate disputandū non est. Quid autem voluerit eg modo concedendi apparet. si ꝺo concedens erat submissus legibus. ⁊ tunc si quidem concedentis fuerit possunt cōcedi sicut multa infinita regna fuerunt concessa que fuerūt populi Romani ⁊ multe terre que fuerunt a Christianis regibus detente: ⁊ postea occupate

occupate tunc ille possunt concedi. nā adhuc concedēs hꝫ ius priuilegij. vt. l. id q. ⁊. l. ab oibus. ¶. j. de lega. j. si vero nunq̄ fuerunt cōcedentis sed semper fuerūt hostiū nō possunt concedi. vt. ff. de ver. ob. l. liber homo. et

9 vide ibi q dixi. ¶ Sed an ⁊ illud territorium in quo cuꝫ exercitu stat videat occupasse vt statim suum fiat. Rñ. aut cepit aliqua loca q̄ possunt retineri etiam si totum territorium nō capiatur forte vel aliqua castra vel fortilitia vel aliquā regionē intra montes vel intra flumina. ⁊ tunc illud suum efficitur. si vero non possit illud retineri nisi locum principalem capiat tūc ille locus in quo est cū exercitu nō efficitur suus. q; ille sustinendo vel prelidāo adhuc liberari pōt. vnde nō ꝺr ille locus occupatus. arg.

10 ff. de acqui. re. do. l. in laqueum. ¶ Sed quero ille ⁊ gētes que sunt in illis locis q̄ occupantur quibus legibus regentur. an legibus nouis illius regis vel populi qui occupauerit eos. an vero legib⁹ eorū antiquis Buil. de cu. boc tā git. ff. de pig. ac. si conuenerit. ¶. fi. ⁊ arguit q debent regi fm leges q̄ sunt in regno occupantis. q; videt auctuꝫ regnum sicut dicimus in eo q accrescit per alluuionē q efficitur eiusdem iuris cuius erat prediuꝫ cui adiicitur. vt dictum est. ¶. in prin. libri. super verbo nostro. pro boc. ff. de admi. tu. l. quoties. ¶. fin. In Jtium q non debeant conseruari statuta regni nisi apparet eḡsse q reg accepit eo animo vt sibi vniret ⁊ vnum regnū esset. q; talis acquisitio ꝺz intelligi sine preiudicio iuris aliorū. vt. ff. ne quid in lo. pu. l. j. ¶. merito. ⁊. ¶. si quis a prin. ⁊ pro boc. C. de offi. presefri. l. in noīe dñi. ¶. fi. ar. C. de col. sun. pa. l. filius. lib. xij. ⁊ sic cōcluditur q regētur suo iure nō iure regni. ar. ff. de lega. iij. j. predīs. ¶. titio. ⁊ de fun. instru. l. scie. ¶. tyrānos. illud enim territorium intelligitur venire cū suis iuribus. de pig. ac. l. alia. de serui. ru. pre. l. via. ¶. si funduꝫ. ista sunt verba eius. Ibi vī dicendū siquidē non cōstat de mēte occupantis standū est in iuribus antiquis illius loci quatenus honesta sunt per ea q̄ dicta sunt per Buil. si vero ille qui occupauerit exp̄esse vult illa iura vel consuetudinē mutare an possit. dico aut ille locus fuit submissus occupationi propter delictū domini qui tunc illuꝫ locū tenebat. ⁊ tunc occupans acquirit sine ius illi⁹ dñi. ⁊ sicut ille dñs primus poterat mutare leges ita ⁊ occupans. aut propter delictū subditorū ⁊ nō dñi. ⁊ tunc occupans poterit acquirere ius subditorū. ⁊ sicut subditi poterāt mutare ita ipse occupans potest. aut propter delictū cōe ⁊ succedit occupās in ius vtriusq;. Alteri autem

11 qui in hoc nō deliquit nullū preiudiciū facit vt exp̄esse predicta. pbātur in. ꝺ. aut. si vero dñs tēporalis. C. de hereti. Ex predictis autē ⁊ apparet q talis occupās bona eorū q ibi habitabāt possit auferre ⁊ alteri dare q verum est q poterit si eg eorū delicto talis occupatio facta fuerit. alꝰ secus. Et predicta in occupatoribus q sunt inferiores a principe. princeps enī solutus est legibus ⁊ omnia posset.

In flumine nata. Hec est scda pars no. q tribus modis cōtingit. vt. ff. de acqui. re. do. l. ergo. ¶. trib⁹. Primo cū circūdatur ager qui nō erat alicuius de quo loquitur vltima pars pūtis relate legis. Scō cū alueū derelinquit sicū ⁊ incipit fluere. Tertio cū paulatim coalendo locū eminentē fecit. ¶. alueū. Et aduertendū est q dicit alueū nata nō dicit nascitura. nō igit tēpus cū incipit apparere inspicimus ceptum cuꝫ opinio. circūcolentiū insula incipit reputari. ar. ff. de flu. l. paulus. ¶. j. q dicit lex esse natam sine dubio verus est si prioze estate sic steterit ante enī posset dubitari an sit insula an vero locus in medio qui ꝓpter siccitatē vacuus remansit. Si vero estate prioze sic steterit sicut dicitur verū dicit. ar. ff. ne quid in flu. pu. l. j. ¶. is autē. ad qō facit. ꝺ. l. ergo. ¶. tribus. de acqui. re. do. ibi dū dicit cū primū exterit q perfectū significat cū sit futurū subiūctiui. ⁊. l. j. ff. q quisq; iur. de verb. ob. l. si q̄s stipulat⁹ sit stichū. ab eo vero tēpore si qd annuatim dicta insula reciperet iudicaretur fm. l. insulā. ff. de acqui. re. do. Jtē dicit nata scz casu vel divina ptāte nō dicit facta manu hoīs. si tñ ab hoīe facta esset idem iuris esset. vt. ff. de acqui. re. do. l. pe. ¶. fina. ⁊ hoc facit ad q. cuius sit clausura facta in flumine. de quo dixi in. l. quominus. ff. de flu. Jtez dicit nata intellige q solo cobcreat. si enim. ¶. aquam staret vt q̄sq; accidit publica esset. vt. ff. de acqui. re. do. l. pe. ¶. j.

1 ☞ Frequenter accidere quid sit.

2 Mediū est q consistit inter duo extrema.

Extremitates principiū ⁊ finis.

3 Caput seu principiū alicuius rei vbi sit ⁊ q̄tum spatium occupet. nu. 9.

Caput hominis habet tres proprietates. ¶. initium neruorū. pars honorabilior ⁊ versus celum erigitur.

Pes hominis tres proprietates habet.

4 Caput seu principium vel initiū fluminis est vnde flumen originem capit. ⁊ finis vbi flumen terminatur.

5 Caput anni tēporis a quo incipit ꝺr. finis a tēpore quo finitur.

6 Caput ecclesie vbi altare honorabilius.

Caput aule vbi magis homines sedent.

Caput scbole vbi cathedra posita est. ⁊ ibi de fine.

Limitas honorabilior caput provincie.

7 Caput montis ꝺr pars superior elenata: de pressa appellatur pes.

8 Caput rei ꝺr locus per quē ingredit. ⁊ si per oēs partes est ingressus dicitur qō est versus meridiem pes versus septētrionē.

1 **Quod frequēter.** accidit. ¶ ꝗd sit frequenter accidere digi. ¶. in vbo raro. siquidem mediā partē fluminis teneat q gloss. exponit. i. in medio fluminis est. ¶ Quid

De insula. 113

aūt sit in medio esse vt q̄ sit media pars alicuꝰ rei videamus. ¶ Interdū enī accipit media pars. i. dimidia reivt facta divisione vnius rei in duas partes quelibet ꝺr dimidia. vt. ff. de verb. sig. l. nomē filiarū. ¶. portionis. ne ergo sic intelligatur exponit glo. i. in medio fluminis est. vt anteˉ cesset dubitatio melius possumus exponere. s. vt diuidat tota latitudo fluminis in tres partes equales. si ergo insula tenet illam partē fluminis q est in medio facta divisione in tres ptes equales. tūc erit cōis vt litera dicit

2 ¶ Videamus ergo qd est esse in medio ⁊ q̄ est media pars. qd ⁊ ergo est medium. Rñ. qō consistit inter duo extrema. vt. C. de iudi. anf. ad boc. ff. de fer. l. mo. re romano. si qs ius di. nō ob. l. j. ¶. j. facit in anf. in medio litis nō fieri sacras iuꝫ. p totū vt hic apparet. nō ergo pōt cognosci medium nisi extremitates cognoscamus. extremitates vero sunt caput seu principiū ⁊ finis alie aūt extremitates dicunt latera. De latere dicemus. j. de capite aūt de fine ⁊ medio hic dicamus vcꝫ vbi dicaꝫ esse ⁊ ꝙtum spatium occupet. boc aūt necessariū est. sepe enī in statutis fit mētio de capite alicuius rei vcꝫ si quid factū fuerit in capite platee vel fozi vel in pede vel in medio solua nf. ꝓ. Jtē in Jctibus sepe vidi vendi tot staria terre in capite vel in fine fundi. docet ergo iuris cōsultus scire quid sit ⁊ q̄tū duret alicuius rei caput seu pes ⁊ similia. Alie vo extremitates dicunt latera. de lateribus dicemus. j. de capite fine ⁊ medio hic dicamus. vcꝫ ibi dr esse et q̄tum spaciū occupet. ¶ Caput aūt in hoīe hꝫ tres ꝓprietates. Primo q̄ inde oēs nervi initium capiunt. ⁊ ex hoc insurgit alia ꝓprietas q̄ est honorabilior pars corpis: vt. l. cū diuersis. ff. de reli. Tertia ꝓprietas est q versus celū erigitur ⁊ istud idē q̄ dicimus principiū. ¶ Eodem modo pes seu finis hꝫ tres proprietates. Primo q; in illa parte finitur ⁊ terminatur corpus. Secūdo quia est pars ignobilior. Tertio q; versus terrā iungitur ⁊ totum corpus sustinet. ab istis ꝓprietatibus diuersimode caput ⁊ pedē seu finē alicuius rei dicimus primo in

4 flumine dicimus caput fluminis vnde flumē originē capit vt fi ex fonte ipse fons ⁊ filia. vt ff. de aqua quoti. ⁊ esti. l. j. ¶. caput. ⁊ illud etiā dicit principiū seu initiū vt ibi ꝺr ⁊ eodem modo pes seu finis fluminis ꝺr locus vbi flumen terminat ⁊ finit q̄ est mare in qō intrat vel alind flumē. vt. ff. de loc. ⁊ iti. pub. l.

5 fi. de ser. ru. pre. l. fi. eodē ⁊ modo dicim⁹ in tpe. dicimus enī caput anni tē pus quo annus incipit. finis tps in quo terminat vt in illo versu. annua fi debes: tūc in spicias caput anni. ⁊c. vt no. C. de adi. le. l. j. ⁊ bec de prima

6 ꝓprietate. Scō ⁊ cōtingit q̄q; aliqua esse in quib⁹ locus a quo originē sumūt nō pōt apparere. vt in superficiebus dom⁹ aule ecclesie ⁊ similiū tunc caput ecclie est vbi est altare honorabile. et caput aule est locus vbi magis hoīes cōsueuerūt sedere ⁊ caput scbole ꝺr vbi cathedra posita est pars ꝺo illi opposita ꝺr pes seu finis. ar. ff. de offi. pcō. l. fi in aliquam. ibi caput. quincie ⁊c. Limitas enī honorabilior ꝺr caput provincie. ad idē. C. de sum. tri. epla inter claras. ibi caput est omniū ecclesiarū. Tertio cōtin

7 git ⁊ a tertia ꝓprietate caput dici. vt ecce locus quidā eminēs seu mōtuosus. partē enī superiorē elenatā appellamus caput ptē inferiorē depssam appellamus pedē. ⁊ sic in capite ⁊ pede. ⁊ in princ. ⁊ in fine dicimus. ar. de

8 aqua plu. ar. l. j. ¶. fi. posset enī esse aliqua res in qua ⁊ neutrū istorū cōcurret. ⁊ tunc puto q illi⁹ rei caput diceret locus ꝑ quē in illā rē ingredimur iuxta illud in capite libri scriptū est de te. appellat enim caput libri illam partē qua ad ipsum librū legendū ingredimur. ad idē q no. ff. so. ma. super rubrica ibi no. q boc nō est caput libri ⁊c. ff. ad. l. falci. l. q̄rebat. super illo vbo tres partes ⁊c. Sed posset cōtingere q p oēs ipsius loci partes est ingressus ⁊ tūc putarē caput illud dici q est vsus meridiē: pedē q est

9 versus septētrionē. ¶. j. ostēdā. ¶ Videamus ergo ꝙtū spatiū occupat caput ꝙtū pes seu finis. quātū mediū. Ad q dico q punctus seu linea in diuisibilis q̄ est in capite pōt dici caput. vt. ꝺ. l. j. ¶. caput. de aqua quoti. ⁊ esti. ⁊ eodē modo pes. mediū dicaꝫ ille punctus vel linea indiuisibilis q̄ est in medio distans tm̄ ab vna extremitate quātū ab alia. ⁊ ita intelligit bec glo. insti. de re. divi. ¶. insula. dū dicit B. l. esse in medio apparente acceptā chorodula ⁊ facto punto i medio ⁊c. q̄ satis placeret si materia de qua tractaꝫ banc interpretationē pateret vt si dicerē a capite vsq; ad mediuꝫ agri liceat Titio ire. intelligo a linea indiuisibili q̄ est in capite vsq; ad lineā indiuisibilē q̄ est in medio fm̄ ꝑdicta iura. hꝫ sepe fermo hāc interpretationē nō patiꝫ. Quid enī si dicaꝫ: si qs inuenit q caput platee vel curru puniatur vel vendo tibi. q. stadia terre in capite fundi. pculdubio de puncto vel linea indiuisibili intelligi nō pōt. q illā enī nō pōt iri nec in ea pūt. q. stadia terre esse. alr ergo intelligēdū est de quo tetigi. ff. de fur. l. iij. ¶. pout vero dico q̄q; extremitates sunt distincte ⁊ limitate tunc vna ꝺr caput seu principiū. alia ꝺr pes seu finis ⁊ quicqd est intra illas duas extremitates ꝺr mediū. vt. ff. de serui. vrba. ꝑdi. l. si edes. ibi medius fons. ⁊ de serui. rusti. ꝑdi. l. tria ꝑdia. ibi p mediū fundi ⁊c. ⁊ de ser. l. more. ibi luce media. C. de iudi. aut. ad bec. cū multis filib⁹. q̄q; extremitates nō sunt distincte. ⁊ tūc puto q totus ille locus diuidi debeat i tres partes equales. vñ illa q̄ erit scda dicet mediū. vt hic fm̄ lec. quā tenui cui applaudet cōis vsus loquēdi ⁊ intelligēdi. Tertia ꝺr finis. Q̄q; contingit q locus de quo agit hꝫ multas distinctas ptes. tñ in dispositione accipit vt totū. vt. ece planus tyberis est distinct⁹ p ꝑdia multorū. sed in statutis dicit q si aliquid fuit factū in capite plani tyberis vel medio vel fine. tūc ēm cōsideraꝫ per statutū illud q vnum totum integrum. ideo esset facienda divisio in tres partes vt dixi. Sed quero quādo vendo. q. stadia terre a capite vel a pede vel in medio qualiter fiet divisio ⁊ vtrum certus locus videatur ven-

Universidad del Rosario | Archivo Histórico

ditus vel iunctus. dicam in seq. lib. in figura.

¶ Insula in flumine cõi nata cõmuniter acquiritur iure dominij non possessionis nisi apprehendatur.

2 Insula qualiter cõmuniter diuidatur.

3 Insula parua vsus ei⁹ public⁹ est. si magna ripe tm̃ sunt in vsu publico.

1 **Cõis fiat eorũ.** Intelligo † cõem iur. dñij. nõ enim iur. possessionis. cũ em̃ separata fit insula a primo fundo p possessionẽ primi fundi illa nõ vr possideri nisi apprehendatur. vt. j. sequit ibi q̃ si alteri. ppinquior &c. ff. de acq. pos. l. iij. in prin. in gl. super vbo qlibet. dz ergo post apprehẽdi. ar. ff. de acq. pos. l. cum be

2 res. Itẽ qõ dicit cõis † fiat. intellige q̃ equali parte. s. mediã partẽ flumi nis tenẽt ripe q̃ essent ab vtraq̃ parte recte. Itẽ rõne ppinquitatis me dia cedit vni et medietas alteri. sed si insula esset plus vsus vnã partez q̃ versus aliã illa tm̃ pars insule q̃ vni pti ppinqua est illi⁹ fundi est. et illa q̃ magis ppinq̃ est alteri: cedit alteri q̃tenus ergo cuiq̃ ppinquior illi ce dit. ff. de acqui. re. do. l. ergo. ff. trib⁹. ibi cuiq̃ ager ppinquior fuit. q̃ er go dici ei agro cedit q̃ ppinquior est intellige. i. quaten⁹ ppinquior est. vt ff. de leg. j. l. stichus qui meus erit. cui cõgruit q̃ in sequẽti. ff. de alueo dz q̃ iure ppinquitatis cedit eis qui ab vtraq̃ parte possidẽt. et sic apparet q̃ diuisio cõis est. hoc etiã declarat gl. hic et insti. de re diuisi. ff. insulam. put dicit de pũcto in medio chordeposito. ex quo apparet q̃ q̃to ppin quior est eatenus cedit lineã aũt diuidentẽ p mediũ ita q̃ quicqd egcedit circa lineã sit ppinquius illi qui hz prediũ citra flumẽ. et quicqd est vltra lineã est ppinquius ei qui hz vltra flumẽ. et hoc est difficile vtile et necessa

3 riũ. ideo hoc demõstrabo per casus et figuras quas. j. subdã. Item † hic q̃ dicit q̃ est casus cõis intellige iure dñij vsus autez insule est publicus sicut ripariũ. vt. ff. de acqui. re. do. l. pe. ff. j. hic intelligo si insula est parua ita q̃ tota possit dici ripa vel ripe cedere ppter arctationez aque vt. ff. de flu. l. pe. sed si insula esset magna ita q̃ in ea essent pdia culta puto solum ripas esse in vsu publico nõ predia eadẽ rõne qua cetera pdia. Itẽ pdicta vera nisi essent agri limitati. vt. ff. de flu. l. j. ff. si insula.

1 ¶ Dictio vterq̃ distributiua duorũ tm̃ et q̃libet inter plura ponitur.

Insula q̃ est in medio: et ab vno latere fit ager limitatus vel cemiterium. an alteri tota acquiratur.

Qui ab vtraq̃ parte fluminis. de duab⁹ partib⁹ loquit

1 vterq̃ † distributiua est duorũ tantũ hz q̃libet inter plura ponat. vt. C. de fur. l. ancille. de ver. sig. l. cõtinuus. ff. itẽ qui insulam. et ideo si contingeret flumẽ ita currere q̃ tria latera prediorum respiceret insula deberet inter eos diuidi iure vicinitatis tangentis. vt. j. in figuris declarabit. ¶ Sed

2 quid † si ab vna parte essent pdia limitata quib⁹ nõ possumus vti quasi insula. vt. ff. de acq. re. do. l. in agris. et ne qd in flu. pub. l. j. ff. insula. vel for te cemiterii alicuius ecclesie cui nõ põt queri. vt dictũ est. s. in precedenti lib. an tota insula erit eius qui pdia hz ab vna pte. vf q̃ nõ. q̃ insula de fert vtraq̃ p diuiso ergo nõ est locus iuri accrescẽdi vt vnus capiat q̃ al teri nõ acquirit. vt. ff. de vsufru. accre. l. j. in prin. preterea si esset verum q̃ vno reiecto alijs acquirit male diceret tex. in. l. j. ff. insula. vbi dz q̃ in nul lius bonis est insula qñ pdia ab vtraq̃ parte sunt limitata quare insula erit aliorũ prediorũ q̃ magis ppe ripã essent. Itẽm puto. pro cuius eui dentia sciendũ est q̃ ius acqsitionis p alluuionẽ de qua dictũ est precedenti lib. fit rõne cõtiguitatis et adherentie. et ideo potẽtius est ius acquirẽdi ratione vicinitatis de quo hz. vt ptz. ff. de acqr. re. do. l. insula. vbi illa q̃ alluuio addiderit insule querent ipsi insule nõ aũt ei qui ab vtraq̃ parte predia possidet. qz pdia limitata alijs pbibent q̃ri. vt. d. ff. si insula. sed si cui alteri rõne vicinitatis vna particula insule quasi deberet totũ additũ q̃ prohibeẽ alijs q̃si sibi acquireret iure cuiusdã alluuionis et adherẽtie q̃ probat qz incrementũ postea obueniẽs sibi quereẽ. vt. d. l. insula. ergo multo magis illud incrementũ q̃ sua particula simulq̃ portio vacãs tẽpore quo portio nostra mihi quereẽ fortiori iure accrescit q̃ illa q̃ ex post facto incipit vacare. vt. ff. de acq. here. l. si duo cõiuncta. l. si minor. et. l. cuz hereditate. eo. ti. nec ob. ff. de vsufru. accres. l. j. in prin. qz separatũ est illud ius accrescẽdi ab isto. hic enim semper fit acquisitio certe parti diuise et certa parte accrescente &c.

Properipam predia possident. ppe ripã possidere intel ligo q̃ predia sint ipsi ripe coniuncta. vel forte si distant mediante via. vt. l. maritus. de acqui. re. do. et digi. s. in precedẽti lib. et q̃ dicit possident intelligo quo precedenti. et eodẽ iure acquiratur insula. vt in precedenti libro dictũ est.

Pro modo latitudinis cuiusq̃ predij. hoc declarat per iu risconsultũ. ff. de acqui. re. do. l. inter eos. vez vt quanta est latitudo predij iuxta ripã eatenus linea per directũ protenda tur. circa q̃ multa dubia occurrũt q̃ determinata sunt in figuris precẽ tis libri. sicut cũ diuidit alluuio inter eos q̃ ab vtraq̃ parte predia possi dent ita illa pars insule q̃ cedit pdijs q̃ sunt ab vna parte debet diuidi.

Que latitudo ppe ripã sic inquit. si ergo finis agri iuxta ripã est largus hz prediũ postea in se arcte tur vel econtra. solũ latitudo q̃ est iuxta ripã attendit et scõm illam debet duci linea recta vt in precedẽti libro dictum est &c.

Quod si alteri parti proximior sit &c. q̃ qualiter appa reat. b. d. glosa accepta chordula et puncto posito in medio. vt. b. d. gl. et insti. eo. ¶. insula. et q̃ dicit proximior intelli go quatenus proximior est illa pars q̃ vni parti fluminis proximior est eorũ tantũ est qui ab vna parte possident predia et eorum est eo iure quo predia sunt eorum: vt dictum est.

1 ¶ Latera sunt sex.

2 Sursum dz totus motus a parte inferiori versus superiorẽ.

Deorsum a parte superiori versus inferiorem.

3 Pars superior et inferior denominantur per caput et pes.

Per aduerbia localia sursum et deorsum.

Per prepositiones supra et infra: vel super et subtus.

4 Ante et retro proprie cadit in animalibus.

5 Ante et retro appolita ad denotandũ tps qualiter intelligatur.

Tempus est quedam flugibilitas et cursus.

Ante et post posita cũ casu sunt ppositiones sine casu aduerbia.

6 Ante et post posita circa locũ quomodo intelligantur.

7 Facies domus dicitur pars illa per quam quis ingreditur vel fit in via magis honorabili.

8 Dextra proprie cadit in animalib⁹ se mouẽtibus improprie alijs rebus.

Dextra vel sinistra domus vel agri quomodo capiatur.

9 Dextra vel sinistra fluminis qualiter cognoscatur.

10 Superficies terre dicitur facies terre que erga celum respicit.

11 Celum habet dextrã que est oriens: et sinistrã occidens.

Orbis caput est in meridie pes in septẽtrione.

1 **Quod si ex vno** latere. Latera † aũt sex reperiunt. s. sur sum: deorsum: ante et retro: dextrum et sinistrum. de qbus in Sctibus et alijs dispõnibus sepe fit mentio vt vendo vel lego. q. stadia terre ex pte superiori vel inferiori ex parte anteriori vel posteriori ex parte dextra vel sinistra ideo qd predicta vocabula impor tent diffcultiam⁹. sursum qdã appellãt illã partem q̃ est. s. respiciens celũ deorsum illã ptẽ q̃ est. j. respicies terram sed hoc modo loquẽdi non vti

2 mur. sed sursum † appellam⁹ totũ ipsum motũ a parte inferiori versus superiorẽ. et deorsum totũ a pte superiori vsus inferiorẽ. et hoc siue fit mo tus localis siue intellectualis de gradu in gradũ ascẽdẽdo vel descẽden

3 do. ff. de gradi. l. iurisco. ¶. nã quoties. et. ¶. trãsgrediamur. dico ergo † q̃ pars superior et inferior denoiaẽ. Primo p noiam caput et pes principium et finis. vt. s. dictũ est supverbo si q̃ partẽ. Secõ denoiaẽ p aduerbia loca lia sursum et deorsum sed illud improprie vt dixi. Tertio denoiatur per prepositiones. vt. s. et. j. vt. ff. vti pos. l. si duo. ¶. labeo. et de aqua plu. ar. l. super iter. dz arb. ce. l. j. ¶. j. Quarto p noia adiectiua derivata ab istis pre positionibus vt pars superior et inferior. l. j. ¶. fin. de aqua plu. ar. Quinto per alias ppositiones. s. sup et subter vt ibi sup cathedrã moysi sederunt scribe et pharisei. et ex de sepul. c. dudũ. in cle. vel verius dicendũ est q̃ nun quam dicte ptes denotanẽ nisi p noia supradicta et etiã p aduerbia nã. s. et. j. sup et subt⁹ si adiũcianẽ casuali tũc est ppositio nec importãt illã ptem rei de qua q̃rim⁹. s. aliquã aliã rẽ esse. s. et. j. illã. vt. s. domũ tuã vel funduz tuũ pẽdet arbor &c. nõ significat superior vel inferior pars rei sez arborẽ s. rẽ etistere sz solũ denoiaẽ existẽtia ipsi⁹ arboris et idez in oib⁹ legibus s. ad B allegatis sed si dicte dictiones ponerent sine casu vt vendo tibi. q. stadia terre ab ea pte q̃ est. s. vel. j. tunc nõ sunt ppositiones sz aduerbia loci fm priscianũ in maiori tractatu de prepositionib⁹. tũc ergo idẽ est di cere q̃ a pte inferiori vel supiori q̃ pars sit et q̃tum duret dixi. s. dum di

4 gi de capite et pede. Videndũ est de ante et retro † circa qõ sciendum est q̃ aristoteles scõo de celo et mũdo dicit q̃ aũ et retro proprie est in aialib⁹. appellamus em̃ illã ptẽ ante in qua principaliter sunt sensus. et sic ex facie B iudicaẽ in alijs vero q̃ carẽt sensib⁹ dicta vocabula nõ cadunt proprie sed

5 per similitudinẽ quandã. Qd qõ aduertẽdũ q̃ ante et retro qñq̃ apponiẽ ad denotandũ tps qñq̃ apponitur ad denotandũ locũ. Circa tps, est sciẽ dũ q̃ tps est qdaz flugibilitas de tpe em̃ non habem⁹ nisi instans qõ em̃ preterijt esse desijt qõ vro vẽturũ est nondum fuit. dico ergo in instanti i q̃ sumus recte loquendo tps qõ pterit appellam⁹ retro et p q̃si q̃ futurus est dr ante in prima q̃stione. C. in prin. ibi retro principibus. ff. de capti. et postli. re. l. retro ad. l. agl. l. ait lex. ibi retro: tuz. de reg. iu. c. ratihabitionẽ retrahi &c. cũ simi. libr. vj. Huius ratio est qz vt dixi tps est qdaz flugibi tas et qdaz cursus et hories et cetera aialia carẽtia rõne qõ i cursu pteritũ est habẽt retro q̃ vero futurũ est habẽt ante. ad istã similitudinẽ dicim⁹ ista. s. q̃ de tpe habem⁹ instans illud q̃ pterijt habemus retro q̃ futurũ habere dicimus illud qõ preterit esse ante q̃ vero futurum est esse postea vt. ¶. de arbi. l. cũ ante de bo dan. l. si quis postbac. ff. de acq. pos. l. si quis ante. tunc em̃ similitudo sic ꝓcedit quasi cursor in certa pte itineris se re uoluat et remoueat tunc em̃ illa ps q̃ cedendo recte erat retro incidit esse ante et econuerso. ppria igit locutio est ꝓcedẽs qz ibi illa reuolutione ege mus. q̃ banc igit dictionẽ ante põt significari tps preteritũ et futurũ q̃ ex verbo apparet cui adijcit q̃ est preteritum significat futurũ. Sed hic põt occurrere dubitatio pone sic. Reperi scriptũ in aliq̃ disputatione si quis ante aliquẽ dixerit aliquid vel fecerit &c. quõ itelligit hoc vbũ ante verbum em̃ fecerit reperitur i futuro subiunctiui et in preterito. Sed qualiter de bemus assumere dixi in repetitione. l. oẽs populi. ff. de iustitia et iur. dũ tractaui de interpretatione statutorũ dixi et de cõ. et de. l. solemnis. et pre dicta cũ respectu pñtis loquimur de tpe preterito et futuro qñq̃ cũ in psenti loquimur de tpe pñti et post respectu alicuius tpis futuri vel preteriti respectu

respectu futuri vt ecce ꝓmittis facere vel dare ante pascha vel post pascha et ista locutio recta est. vt. ff. de verb. ob. l. qui ante kalẽdas. l. eũ qui. ¶. q ita stipulatur. cũ si. et ꝓcedat similitudo sic pone cursorẽ in medio plani videri turrim recte dicit totũ spatiũ q̃ est inter se et turrim esse aũ turrim qz aũ oculos ei⁹ est. et ẽt ante illã ptẽ turris q̃ primo ei⁹ aspectui pñtatur. et sicut lat⁹ oppositũ illi turri quo ad cũ dz retro seu post. vt. j. dicẽt ita totum q̃ ille latere posteriori respicit dz post et ita ppie dicimus ex cõsuetudine reperimus em̃ pascha futurũ in medio nunc ergo ps q̃ ad pascha dz ante vltra di cit post vt dictis legib⁹ sicut etiã dicimus respectu preteriti tp⁹ vt ecce ante pascha preteritũ factũ dicimus q̃ preterit q̃ secutũ est di cimus factũ post pascha vt. l. heredi stipulatio interposita. et. l. si ita quis. ¶. feia. de verbo. oblig. cum fi. et tunc procedit similitudo sicut in illo paschate homo stãs se retro voluisset vt pzius ergo diceret a paschate retro et a paschate ante velut in precedẽti locutione dici mus ante pascha idest pmo q̃ pascha sit et ita vtimur et pdicta verba ante et post si ponanẽ cũ casu sunt propositiones si fine sunt ad

6 uerbia tẽporis vel loci et significant tps vel locũ. Circa vero locuz sciendũ est † q̃ quedã sunt loca eminẽtia quedã depressa et plana in

7 eminẽtib⁹ sicut sunt dom⁹ et cetera edificia mõtes et colles dicimus ante et post. in domib⁹ em̃ dicimus ptẽ ante illã esse q̃ est ingta viã per quã ingredimur domũ vt. ff. de via publica. l. fi. ¶. fi. ibi ante er gasteria. et cõ. diui. l. arbor. ¶. de vestibulo. vbi glo. exponit q̃ vestibulũ est locus ante hostiũ p quẽ qs habeat aditũ ps illi opposita dz post vt. ff. ẽ ser. vr. pre. l. qdã iberus. ibi post horrea. et dz post illa pars q̃ est apposita illi parti q̃ est ante plateã et sic vtimur et loqui mur hic fm similitudinẽ precedẽtẽ nã vt dictũ est pars anterior in

8 aialib⁹ dz illa in q̃ est facies: et facies domus dz illa q̃ ingta viã no bis ostẽdit vt in locutione vulgari vtimur et scõo machab. iiij. c. cir ca finẽ dz. omnes aurei faciẽ tẽpli coronis aureis. sicut em̃ dicimus facies operis. ff. de ope. no. nun. l. stipulatio. ¶. opus. et alibi pulsi nã faciem edibus reddat. vt. ff. locati. l. sed edes. ¶. si inquilinus ho stiũ. sicut igitur illa pars dz facies ita dz pars anterior et pars sibi opposita dz posterior. ¶ Sed si domus a plurib⁹ partib⁹ esset cir cũdata vijs per illã excellentiã diceremus facilẽ que magis in ho norabili via est. qõ si vtraq̃ esset equaliter honorabilis illa dz fa cies per quã ingredimur: vt. ff. de leg. iij. l. pdijs. ¶. balneas. de dã. infec. l. q̃ conclaue. Predicta vera nisi consuetudo loquẽdi aliquid opponeret. ¶ In locis vero depressis et planis in quib⁹ non vide mus superficiẽ superiorẽ nõ est dare partẽ que dicatur ante et post respectu sui. sed respectu nostri. existens em̃ in fundo recte põt dice re aliquã partẽ esse ante eũ aliquã post eum. vt de tẽpore dicimus.

¶ In montibus etiã appellamus ante illã partem q̃ nos respicit quasi faciẽ partẽ illi oppositã appellamus post. et sic illa pars que quo ad nos fm nostrũ aspectũ est ante. fm aspectum aliorũ dicitur

9 post. et sic cõsiderandus est locus in quo verba pferũtur. nõnunq̃ tũ ex vna parte montis est aspectus ita notabilis vt si respicit aliq̃ ciuitatẽ notabilẽ q̃ semper illa pars dz ante reliqua vero post hec aũt fm cõsuetudinẽ circũcolentiũ intelligẽda sunt. ¶ Dextra

8 et sinistra fm † Aristotẽ. in dicto lib. de celo et mundo proprie ca dit in animalib⁹. qz dextra est principiũ motus. sinistra est termi nus et ideo cõmuniter cõtingit q̃ incipiens ambulare incipit cum pede dextro. vel incipiens aliqd agere incipit cũ manu dextra. nisi fit siniſter. vt. ff. de edil. edi. l. clauiũ. ¶. item sciẽdũ. In istis ergo re bus q̃ non mouentur improprie loqmur. appellamus em̃ dextrã et sinistrã q̃ñq̃ respectu nostri. si em̃ diceremus vendo tibi decẽ sta dia terre a parte dextra eũdo ab hincversus Florẽtiã. tunc clarus esset sermo q̃ de illa parte intelligendũ est q̃ nobis euntib⁹ est a la tere nostro dextro. Si vero ad psonã non habeat respect⁹. sed sim pliciter dz a latere dextro vel sinistro rei. tunc sigdẽ illa res est emi nens et elenata. vt domus. ita q̃ ea dicimus hr̃e faciẽ aperte inueni tur dextra et sinistra. finge em̃ vnũ hominẽ stantẽ rectum et voluen tem faciẽ suã versus illum locũ quem voluit domus. tũc illa pars q̃ illi homini sic imaginato opponeret dicere dextra vel sinistra. et dicetur illa domus est dextra vel sinistra. hoc ꝓbat expresse Exe-

chie. xlvj. c. i fi. vbi sic ait. facies domus respiciebat ad orientẽ aque aũt descendebat in latus tẽpli dextrũ ad meridiẽ &c. vnde similitu do boũs est q: facies respicit orientẽ. latus em̃ dextruz est meridies

9 si vero nõ † esset corpus ita eleuatũ tũc si quidẽ locus ille hz caput et pedes fm qõ supra dixim⁹ necessario p eandẽ similitudinẽ dabi mus ei dextrã et sinistrã. exẽplũ in flumine fingamus boiem iacẽ tem in flumine tenentẽ caput vbi est caput fluminis pedes vo vbi est pes vel finis fluminis. facie aũt versus celũ tũc statim dextra et sinistra pars fluminis cognoscit. et ita loquit tex. ff. cõia pdi. l. refe ctionis. ¶. fi. sic etiã in alijs locis q̃ caput et pedes habẽt fingas bo minẽ sic iacere prostratũ. tunc dextrã et sinistrã cognosces: sed si dz cognoscatur cur caput et pedes in tali parte finganẽ sed cur facies versus celũ reuoluta ponat vellem doceri. si em̃ facies vsus terrã volui dicamus tũc partẽ quã primo dicebam⁹ dextrã cõtinget esse sinistrã et econuerso. Rñ. totius terre superficies est versus celũ et di cit superficies quasi superiori facies. vt. ff. qõvi aut clam. l. si in te. ¶. antepe. vbi tex. hz duplicẽ literã alia spes fundi alia facies fundi.

10 et ibi dicit gl. † illa ergo superficies est facies q̃ erga celũ respiciat. ideo sic dixi. vnde ista loca depressa nõ habẽt facie respectu nostri sed respectu celi ideo respectu nostri nõ habẽt ante vel post vt dixi. ideo fingi hominẽ iacere prostratũ si vero inueniret aliqs fundus cuius non possit caput nec pedes dici fm precedentẽ doctrinã. nec ante vel post tũc dextra et sinistra deberẽt aliter cõsiderari. nã Ari

11 stoteles † in scõo de celo et mũdo q̃rit an celũ habeat dextrã vel si nistrã. et determinat q̃ sic cũ enim dextra sit principiũ motus. vt di ctũ est apparet q̃ dextra orbis est orientes. sinistra vero est occidẽs. et sic fm hoc de necessitate opz poni q̃ caput orbis sit in meridie pe des vero in septẽtrione. et sic fingendus est vnus homo qui faciem figat versus celũ spatulas versus terrã. et sic in dextra eius erit sol oriens. et in sinistra sol occidens. hic ergo qñ alij modi inueniendi dextrã et sinistrã faciũt facile erit dextra et sinistra caput et pedes cu iuslibet rei imobilis inuenire. sed si respicit facie partis orbis et hec ppria locutio esset naturaliter loquẽdo quãtũ ad mores nostros pcedẽtes modos puto ꝓbabiliores et primo. inquirẽdo. sed si que ratur medium ante et post inter dextrã et sinistrã dico eodez modo quo dixi sez inter caput et finẽ. et predicta circa loca tẽpus vero qõ nullam latitudinẽ habent nec hz dextrã siue sinistrã.

Prorupit. Flumen. i. pars fluminis dicit glo.

1 ¶ Riuus appellatur pars fluminis et est iuris publici.

2 Riuus non pcedens a flumine sed a fontibus vel alijs venis quã do sit publici et quando priuati iuris.

3 Fouea per quã aqua ducit ad molẽdinũ cuius iuris sit remissiue.

4 Flumen fluuius et amnis idem sunt.

Et alia parte nouus riuus scilicet illa pars dicit glo. s. vi des ergo † q̃ pars fluminis appellatur riuus. et

1 sic non est dubium q̃ in hac significatione riuus est iuris publici.

2 an aũt † alij riui a flumine non pcedentes. sed a fontibus vel venis alijs sint publici vel priuati dubitatur et videt q̃ non. vt. ff. de flu. l. ¶. j. et ita tenet Rof. super illo ti. ꝓ hoc facit. ff. de riuis per totũ. Scõo qñ riuus est manufactus per quẽ aqua ducit ad vtili tatẽ priuati. et tunc est priuatus vt in toto titulo de riuis. Qñq̃ ri uus est locus per quẽ aqua naturaliter fluit. et tũc regulariter pu to illum locũ priuatũ esse. vt. ff. fi. regun. l. sed si riuus. et. d. l. i. ¶. j. de flu. et erit eorũ qui ab vtraq̃ parte predia possident. vt in pcedenti libro diximus de fossa. sed si riuus talis esset in vsu publico tunc intelligerẽ illuz riuũ esse publicũ. vt. ff. ne qd in loco pub. l. j. ¶. hoc interdictũ ibi a deo igit ad hoc interdictũ pertinet q̃ publico vsui destinata sunt. vt ar. ff. vti flu. pu. na. liceat. l. j. ¶. fossa. ibi possunt

3 aũt hec esse publica et non publica. qd dices † de foueis per quas aqua ducitur ad molendinũ. Rñdeo vt dz in. l. quominus. ff. de flu.

4 ¶ Et no. † q̃ hoc nomẽ flumẽ fluuius et amnis idẽ significat alia vero noia. scz torrens riuus fossata explanata sunt supra. pri. et in precedẽti libro. Cetera verba legis clara sunt. nũc igitur ad ostendendum diuisionẽ insule veniamus ad figuras.

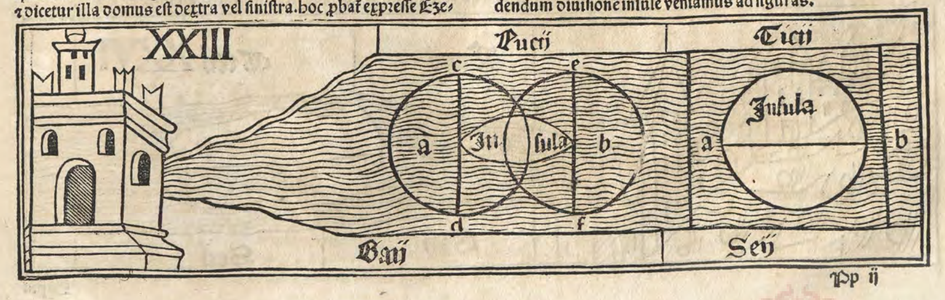

Universidad del Rosario | Archivo Histórico

Ras bac figura ripe ab vtraq; pte fluminis sunt recte in se ⁊ etiã vna ripa est recta p cõparationẽ ad aliã. Et in bac figura sunt due insule. Prima insula tota pertinet ad Lucĩ cuius prediũ est vltra flumen. Ratio q; insula non tenet mediã partẽ fluminis sed illi parti vlteriori est ꝓximior. ¶ Ad hoc aũt sciendũ vtrũ insula alteri parti sit ꝓximior. Dat doctrinã gl. in boc. ff. qõ poterit sciri accepta chordula ⁊ pũcto medio posito inter vtrũq; agrũ ⁊ tunc si pũctus est ab vna pte alijs cedat. alias scõm q; pũctus extẽditur. ita dicit gl. Sed vt ista doctrina sit vera nõ sufficeret chordulã sic ponere in vna parte sed ponaꝝ in duabus. vna in ꝓncipio insule versus caput. alia in fine. tunc ab illis duob⁹ punctis medijs ducaꝝ linea recta. ⁊ si quidẽ tota insula relinquiꝝ ab vna parte illozũ est qui ab vna parte prediꝝ possidẽt. ¶ Sit igit prima chordula. c. d. in cuius medio sit punctus. a. ⁊ qõ illa. a. sit in medio ꝓbatur cum eris in medio per mensuratozẽ. vt in bac figura apparet. a. est centrũ circuli rubei. q; punctualiter tangit vtraq; partem ripe. deinde fit scõa chordula in pede insule q; fit. e. f. ⁊ ponaꝝ in medio punctus. b. ⁊ qõ ille punctus sit in medio. apparet qõ est centrũ circuli crocei. deinde ducaꝝ linea seu chordula. a. b. ⁊ q; insula est tota vltra illã chordulã tota; pertinet ad ꝓdũ lucij qõ est vltra flumẽ. Ad prediũ vero Laij qõ est citra nil pertinet. In scõa vero insula simili modo ponaꝝ vna chordula q; habeat pũctũ mediũ. a. deide in fine insule ponaꝝ alia chordula q; habeat pũctũ mediũ b. q; aũt isti pũcti sint in medio ꝓbaꝝ ex precedentibus. tũc ducaꝝ linea. a. b. ⁊ tunc qõ illa secat insulaz. quicqd est vltra illam est tituj qui ab alia parte prediũ possidet. qõ vero est citra illã lineã est seij vt patet ex boc. ff. ¶ Et nota qõ semper cũ linee ripe sunt recte oĩ rectitudine vt est ista chordula ducenda est recta ita qõ faciat angulum rectũ ab vtraq; parte. per istũ enim modũ recte inuenitur mediũ vt apparet ꝛc.

Hec figura differt a precedenti q; supra linee ab vtraq; parte sunt recte scõm seipsas. ⁊ etiã dicuntur recte vna respectu alterius q; tantũ distat vna ab alia in capite quantũ in fin. Sed in bac in capite minus distaret ⁊ semp vniformiter elongarẽt. Erit igit fienda diuisio insule boc modo q; primo ponaꝝ vna chordula in principio insule ab vna ripa ad aliã ⁊ notetur punctus medius ⁊ fit. a. deinde extendatur alia chordula longior in fi. insule ⁊ notetur punctus medius. b. deinde ducatur linea. a. b. ⁊ illa erit linea diuidens inter eos qui sunt vltra. ⁊ eos q; sunt citra. ¶ Sed bic occurrit dubiũ qualiter ducaꝝ linea a ripa vlteriori ad citeriorẽ. nã nõ potest ita poni qõ faciat angulũ rectũ ab vtraq; parte. dico igit consideradũ q; ꝓ ũ ille due ripe distãt in vlteriori ripa tm̃ distant. in ripa citeriori. et tũc põt esse erroz. quo ꝓbato q; qualis est ꝓportio toti⁹ ad totũ talis est medietas ad medietatẽ p equale spatiũ sicut tota latitudo fluminis venit vniformis ampliãdo respectu distãtie q; est ab vtraq; ripa inter eos qui sunt ab vtraq; pte fiet diuisio. vt supra dictũ est de alluuione.

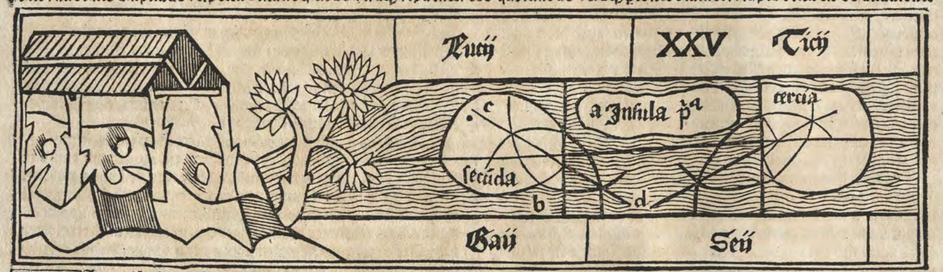

Hec figura ista facta est ad declarationẽ. l. pe. ff. paulus. ff. de acqr. re. do. vbi dicit qõ insula primo relicta in flumine iure ꝓgimitatis habet ins in alijs insulis postea in flumine natis sine relictis. In bac igit figura constat qõ insula in primo relicta tota pertinet ad eos qui possident vltra flumẽ. l. luciũ ⁊ titiũ q; illa insula est tota vltra mediũ fluminis vt linee rubee ostendũt. Insula vero relicta pro pte pertinet ad luciũ qui est vltra pro parte ad caiũ qui est citra q; mediã partem fluminis tenet vt linee ducte ostendunt. ⁊ probatũ est in ꝓcedentibus figuris. Sed nunqd insula primo relicta rõne ꝓgimitatis debeat aliquid habere in dicta scõa insula videndũ est. Ad qõ sciendũ est pone a flumine vnũ punctũ in insula prima qui plus est ꝓgimus insule secunde ⁊ sit. a. deinde in ripa caij assumaꝝ alius punctus qui magis est ꝓgim⁹ extremitati scõe insule q; plus ꝓgima est insule prime ⁊ sit. b. deinde pone pedẽ circini in punctũ. a. ⁊ extende ita qõ pertrãseat aliquã partẽ insule scõe ⁊ volue semicirculariter. deinde pone pedẽ circini in punctũ. b. ⁊ per tantũdem spatiũ extende. Et no. vbi dicti duo circuli se prescindunt scilicet in puncto. c. d. ⁊ ab illis duobus punctis dat lineã rectam rubeam. Ex quo cõcludo qõ quicquid est in insula scõa supra dictã lineã. c. d. totũ cedit insule primo relicte ⁊ eodẽ modo cõperies in insula tertio relicta vt linee dicte ostendũt qõ sic probatur si ab equalibus equalia adimes q; remanent sunt equalia sed constat qõ tantũ distat circulus vnus a suo centro. a. quantũ distat alius circulus a suo centro. b. Sed constat qõ linea. c. d. admit ab vtraq; parte equalr ergo patet q; linea illa equaliter distet ab vtroq; ⁊ sic qõ est supra illam lineã cedit puncto. a. iure ꝓgimitatis qõ vero est infra cedit puncto. b. iure proximitatis ꝛc.

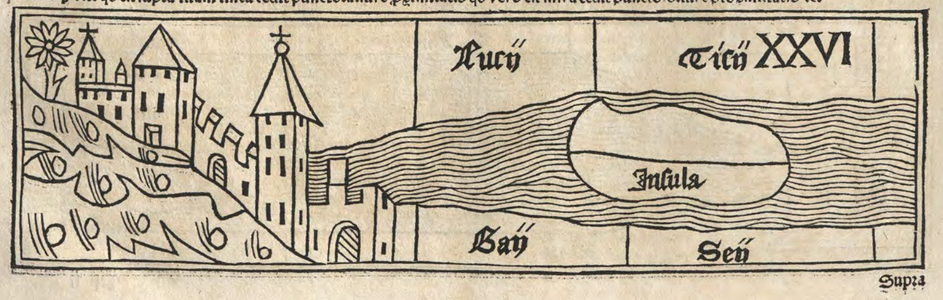

Supra

Apra dictum est de bis figuris que babent lineas rectas ingta ripã. bic videndũ est de bis que babẽt ripas tortas ⁊ curuas verũtamen boc contingit dupliciter nã qñq; sunt retorte ab vtraq; parte fluminis et ita vna ripa inflectitur versus aliã qõ vbiq; equaliter distãt vt in bac figura ostẽditur licet boc raro cõtingat. Qñq; ripa est ab vna parte recta et ab alia tortuosa vel ab alia parte torta vno modo ab alia vero torta modo dissimili ⁊ de boc dicetur in sequẽtibus. Jn bac igitur figura ducenda est linea p mediũ ea tortuositate qua ripe sunt tortey ostendit linea rubea ⁊ qcqd est vltra illam lineã est magis propinquũ eis qui vltra flumina predia possident quicquid vero est citra illam lineam est magis prope eos qui citra flumen predia possident illam autẽ lineã sic duces accepta chordula ⁊ puncto in medio posito q; chordula vniformiter ducatur ab vtraq; parte ripe ⁊ semper notetur locus per quẽ transit ille pũctus medius. Illa est linea per quam ille punctus medius transit ⁊ linea per mediũ diuidens.

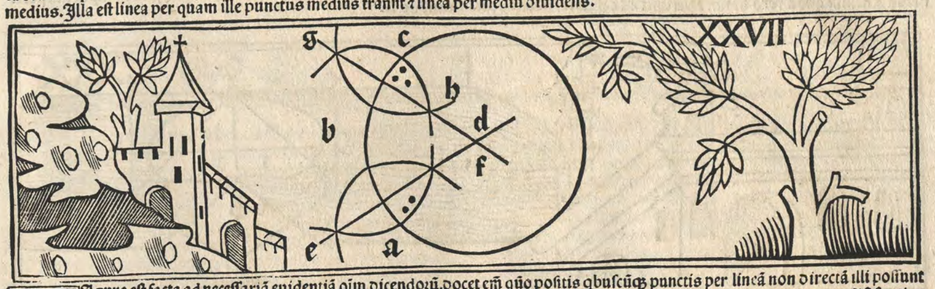

Figura est facta ad necessariã euidentiã oĩm dicendoꝝ. docet cñ qũo positis qbuscũq; punctis per lineã non directã illi possunt reduci ad circũferentiã eiusdẽ circuli. ponaꝝ ergo tres puncti. a. b. c. tunc pone circinum super. a. ⁊ extende vltra mediũ spatiuz b. ⁊ volue semicirculũ. deinde ponas pedem circini super. b. ⁊ in eadem distãtia versus. a. volue semicirculũ. Et nota q; vbi dicte due linee circulares se prescindũt scilicet in puncto. e. f. ⁊ ducas super punctos lineã rectã ⁊ extendas qñ volueris. deinde similiter facias in puncto. b. c. ⁊ duas lineas circulares que se prescindũt in puncto. g. b. ⁊ ab eis ducas lineã rectam ⁊ extendas. tunc dico qõ linea. e. f. ⁊ linea. g. b. secabunt in puncto. d. Jn illo igit puncto vbi secãt ponatur pes circini. ⁊ extendatur vsq; ad vnum punctũ de datis. ⁊ volnantur omnes illi tres puncti reperientur in circũferentia dicta. ⁊ boc contingit quocũq; modo tres punctos ponas in linea non recta ꝛc.

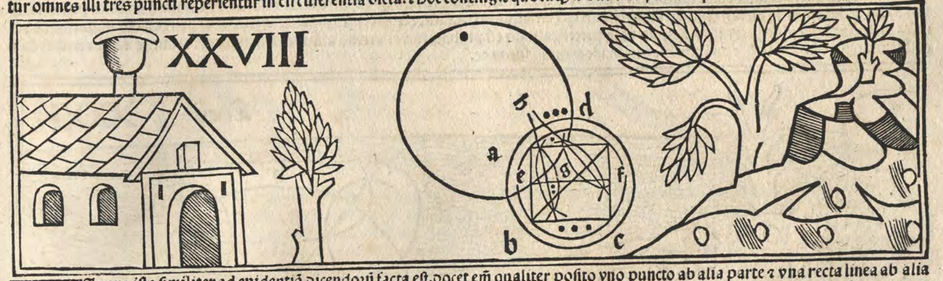

Figura ista similiter ad euidentiã dicendoꝝ facta est. docet cñ qualiter posito vno puncto ab alia parte ⁊ vna recta linea ab alia aliqõ spatiũ quadratũ iure propinquitatis diuidiꝝ inter punctũ ⁊ lineã rectã. sit ergo punctus datus. a. linea posita. b. c. ⁊ totum quadratũ. a. b. c. d. Queritur quãtũ de illius quadri spatio debeatur puncto. a. iure proximitatis ⁊ quantũ linee. b. c. ita qõ ponaꝝ vna linea sup quã quicqd sit illud sit propinquius. a. puncto. qõ vero est infra sit propinquius linee. Ad qõ dico qõ primo illud quadratũ dividendũ est per mediũ scõm doctrinam precedentem ⁊ sit linea dividens. e. f. ⁊ de ea qõ est infra nil pertinet ad punctũ. a. Secũdo fiat linea per diametrũ dicti quadrati. b. d. ⁊ similiter de eo qõ est infra dictã lineã nil pertinet ad punctũ. a. Illud vero qõ est supra restat diuidendũ. ⁊ boc cõstat qõ hic habemus duos punctos eque distantes a puncto. a. ⁊ linea data vz punctus. e. et pũctus. d. inueniaꝝ ergo alius punctus eque distans. ⁊ sit. g. ⁊ qõ hic eque patet. qz est centrũ circuli azurei qui pũctaliter tangit punctũ. a. ⁊ lineã datã. tunc ergo illi tres puncti. e. g. d. reducantur in circũferentiã vnius circuli secundũ precedentẽ figurã ducendo lineã vt ostendunt linee crocee. cuius circuli centrũ cadit extra quadratũ in puncto. b. ⁊ ducatur ille punctus vt ostendit circulus rubeus ductus tunc dico qõ quicquid est supra dictã lineã circularẽ. e. g. d. pertinet iure proximitatis ad punctũ. a. residuum qõ est infra pertinet ad lineã positã. Et q; hoc sit verum patet si ponaꝝ alius punctus in linea rubea circulari. a. ⁊ ibi ponatur circinus. ⁊ extendaꝝ vsq; ad punctũ. a. punctaliter tanget illud ⁊ etiã lineã vt ostendit circulus croceus. ⁊ idẽ vbicũq; poneretur aliquis pũctus in. d. linea rubea circulari boc dico ita qõ esset error notabilis. ita quod si esset argentũ notabilis deceptio vnde dico ideo quia cũ ab vna parte sit linea recta ⁊ ab alia rotunda non esset perfecta separatio per mediũ. Ex quo collige talem regulam positis trib⁹ punctis eque distantib⁹ intra punctum datũ ⁊ lineã datam circulus in cuius etiã circũferentiam illi tres puncti reducuntur per totũ quadratum equaliter distat ꝛc.

Hec figura bene inspiciatur. ꝓpinqua est puncto acuto a ripa ꝓdij lucij ⁊ tota latitudum ripe predij caij. Sed ꝓdũ aũtẽ Tituj nõ appropinquat. Videamus ergo diuisionẽ inter Laium et Seium ⁊ Luciũ. ⁊ videt qõ Lucio nil debeatur quoniã ripa sua que appropinquat insule terminatur in puncto indiuisibili nõ habenti aliquã latitudinẽ. sed insula debet diuidi pro modo latitudinis. vt. l. inter eos. ff. eo. Cũ ergo ibi non sit aliqua latitudo ei nil debeꝝ. Sium dico. nã inter eos qui sub ab vna parte fit diuisionis. vt. l. inter eos. ff. eo. Cũ ergo ibi non sit aliqua latitudo ei nil debeꝝ. Sium dico. nã inter eos qui sub ab vna parte fit diuisio

Universidad del Rosario | Archivo Histórico

pro modo latitudinis. vt. i. inter eos. Sed inter eos qui sunt vltra. ⁊ eos qui sunt citra fit diuisio iuris ꝑpinquitatis. vt dictū est. Videndū est igitur qō ponamus vnā lineā iuris propinquitatis euidentē ⁊ hoc fieri debet ex doctrina precedentis figure. Extendaꝫ igitur vna chorda a pūcto predij Lucij vsqꝫ ad ripā Caij. ⁊ fiat cū chordis vel signis in flumine vnū quadratū. a. b. c. d. deinde inueniaꝫ mediū quadrati per lineam. e. f. ⁊ constat qō quicqd est infra dictā lineā pertinet ad Caium. deinde ducaꝫ alia linea per diametrū quadrati. b. d. ⁊ similiter cō stat qō id qō est infra dictam lineam pertinet ad Caium. deinde inter punctū. c. ⁊ punctum. d. inueniatur punctus eque distās a puncto predij Lucij ad ripam Caij ⁊ sit. g. f. tunc illi tres puncti reducātur in circūferentia vnius circuli per precedentia cuius circuli centrū inueniaꝫ tur, in predio Lucij ⁊ in puncto. b. vt ostendunt linee crocee. dico ergo quod illa linea circularis. e. g. d. est in ea. ⁊ quicquid est supra illā pertinet ad Lucium. quod vero est infra pertinet ad caium. vt patet ex precedentibus ⁊c.

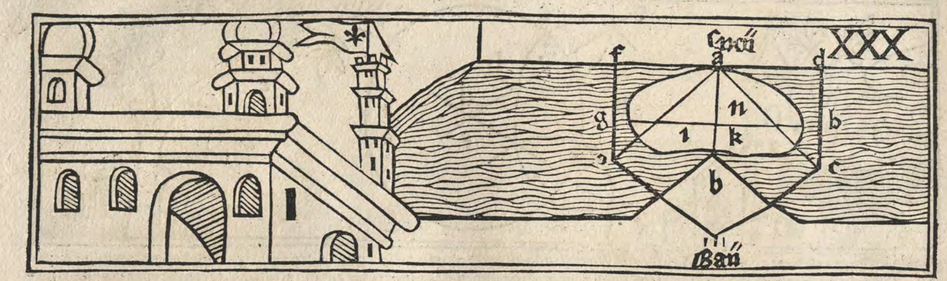

Ec figura differt a ꝓcedētibus. qz vel ab vtraqꝫ parte est linea recta vel ab vtraqꝫ parte est curua ab vna recta ab alia pūctus acutus hic vero est ab vna parte linea recta ab alia hz quandā rotunditatē cuius caput cōnexū est versus insulā. inueniatur ergo in principio insule punctus medius. a. in medio alius. b. in fine alius. c. ⁊ hi tres reducaꝫ in circūferentiā eiusdem circuli ꝑ ꝓcedē tia ⁊ habebis mediū. Ex quo collige regulā qō positis triꝫ punctis eque distantibus inter lineā rectā ⁊ lineā cōnexam circulus in cuius circūferentia illi tres puncti reducuntur totū spatiū iure proximitatis equaliter diuidit. ⁊ in hoc se. figura demonstrabitur.

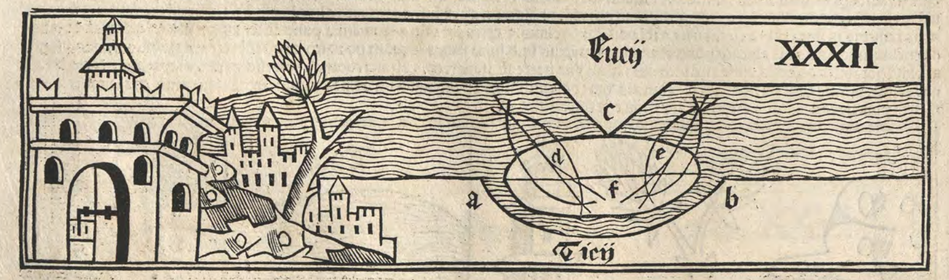

Figura ista differt a precedenti. qz hec ab vna parte ripe acute est punctus ab alia parte rotunda est concauū versus punctū cu ius sic facienda est diuisio. ¶ Primo ducatur linea ab vna parte circuli vsqꝫ ad aliā. ⁊ sit. a. b. ⁊ ideo bocvt scimus ꝙ de eo qō est supra dictā lineā nil potest deberi ripe concaue nisi ratione illorū punctorū qm̄ quelibet pars que est infra est magis remota ab alia parte ꝫ sint illi puncti. deinde inueniatur mediū inter punctū predij lucij. ⁊ sit. c. ⁊ illa puncta per doctrinas datas in prece dentibus inter. a. ⁊. c. erit medius punctus. b. ⁊ inter. c. ⁊. b. erit medius. c. vt ostendunt linee ducte deinde inueniatur mediū inter. c. ⁊ aliquā partem dicte cōcauitatis. ⁊ sit. f. deinde illa tria puncta. d. f. c. reducantur in circūferētiam eiusdē circuli per precedētia cuius centrum erit in puncto. b. dico ergo qō quicquid est infra circulum. d. f. c. pertinet ad titium iure proximitatis. quod vero est supra pertinet ad lucium. Ex quo collige regulam qō posito vno puncto ab vna parte circulari cōcauitate. ⁊ alia infra concauitatē inuētis tribus punctis eque distantibus ab vtroqꝫ latere linea circularis per quā illi tres puncti in circūferentia reducuntur per mediū diuidit ⁊c.

Figura

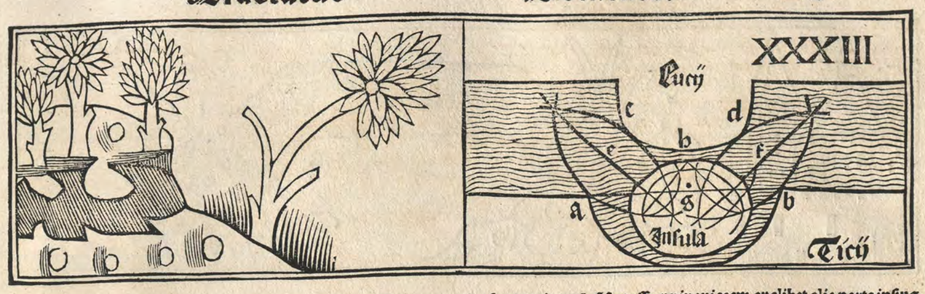

Figura ista differt a precedentibus. qz supra est punctus ripe superioris quē cōstat esse ꝓpinquiorem qualibet alia parte ipsius ripe. hic vero ripa superior est rotunda. ⁊ cōnexa est versus insulam. ⁊ ideo quelibet pars illius ripe sit propinquior punctis ripe inferioris cōcauis. igitur primo ducatur linea ab vno puncto circuli inferioris vsqꝫ ad aliam ⁊ sit. a. b. ea ratione qua diximus in precedenti figura deinde ponaꝫ circulus in puncto. a. ⁊ extendatur vsqꝫ ad ripam superiorē. ⁊ ibi aliquātulum volnatur circula riter vt ostēdit linea curua crocea ⁊ ille punctus vbi ripa superior tangitur est propinquior ⁊ sic. c. ⁊ eodē modo facias in puncto. b. cui pun cto propinquior est. d. deinde inter. a. ⁊. c. inueniaꝫ punctus medius ⁊ sit. c. ⁊ inter. b. ⁊. d. inueniatur alius pūctus medius. ⁊ sit. f. deinde inue niatur alius punctus medius inter ripam superiorē ⁊ inferiorem. ⁊ sit. g. deinde illa tria puncta. e. f. g. reducantur in circūferentiā eiusdē cir culi cuius centrū cadit in predium lucij in puncto. b. dico ergo ꝙ quicquid est infra illum circulum. g. f. pertinet ad titium iure proximitatis. qō vero est supra illum pertinet ad lucium. vt ex precedentibus apparet. ⁊ linee recte demonstrant ⁊c.

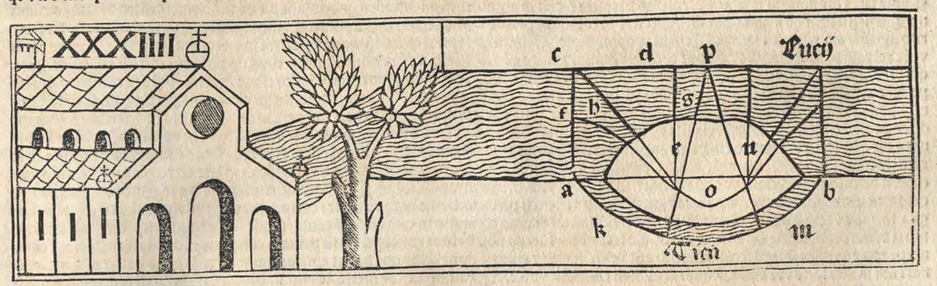

In hac figura ripa superior est directa inferior est circularis ⁊ cōcaua. Primo igit in qualibet linea circuli facienda est diuisio ꝑ quadratū vt linee directe ostendāt. ⁊ dictū est. ꝟ. in. vi. figura. ⁊. viij. hic vero describā aliqd de dicta diuisione. Primo eīm ducaꝫ vna linea ab vno pūcto vnius circuli vsqꝫ ad aliā. a. b. ⁊ hoc ad ostendendū qō est infra lineā illam nil debeꝫ ripe circulari nisi ra tione punctorū. deinde fiat diuisio inter punctū. a. ⁊ lineā q̄ est superioris ripe qua formaꝫ vnū quadratū. a. c. d. e. qō quadratum diuidatur per mediū ducta linea. f. g. tūc dico qō de eo qō est supra illam nil debeꝫ puncto. a. deinde ducaꝫ alia linea per diametrū quadra ti. c. g. tunc similiter dico quod de eo ꝙ est supra illam nil debetur puncto. a. In illo vero spatio quadrati qō remanet infra inueniatur alius punctus medius. b. deinde illa tria puncta. f. b. e. reducaꝫ in circūferentiam eiusdē circuli cuius centrum cadit in fundo titi in pūcto. k. et illa est linea diuidens inter punctū. a. ⁊ ripam precedentē. in vero alio puncto fiet quadratum ⁊ diuisio simili modo. illud vero qō est in me dio diuidaꝫ sic ꝙ inueniatur alius punctus medius inter rotūdum et ripā precedentē. ⁊ sit. o. tunc illi tres puncti. e. o. n. reducaꝫ in circūfe rentia eiusdē circuli per precedentia cuius centrum cadit supra in puncto. p. ⁊ illa est linea diuidens ⁊c.

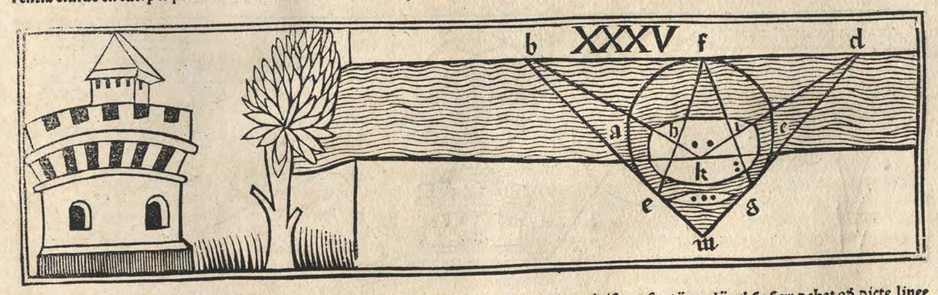

In hac figura ab vna parte est ripa recta ab alia angularis. vnde tractaꝫ de diuisione spatij medij qō sic fieri debet qō dicte linee ducaꝫ a linea predij inferioris. donec iungaꝫ cum superiori ⁊ in capite sit linea ducta a. b. in fi. sit. c. d. vt ostendit linea crocea. deinde in parte prima inueniaꝫ basis vnius trianguli duorū equaliū laterū. vt ostendit linea crocea. e. f. ⁊ eodē modo inueniatur in scōa parte alia basis. vt ostendit linea crocea. f. g. deinde quilibet predictorū triangloꝝ diuidaꝫ per mediū scōm doctrinam data in. iij. figura primi scilicet ducendo lineā a puncto primi trianguli. a. vsqꝫ ad punctū. b. qui est medius basis. e. f. ⁊ a puncto scōi triangu li. d. vsqꝫ ad punctū. i. qui est medius basis. f. g. ⁊ ille linee ducaꝫ versus spatiū ꝙ remansit in medio. ⁊ cōiungaꝫ in puncto. k. ⁊ illa est linea dividēs directo ꝑ mediū iure ꝓpinquitatis. Sed huic opponiꝫ ꝙ pūctus. b. quez dicis secare ꝑ mediū magis appropinquat ripe superiori in puncto. f. quā inferiori puncto. m. Rñdeo ꝙ verū est vt ostendit circulus azurus. sed ille punctus. k. est eque propinquus puncto. e. ⁊ pun cto. g. sicut ripa superior. ꝙ patet qz circulus ductus a puncto. k. equaliter tangens dicta puncta. e. f. g. punctaliter eque distat. Cōcludiꝫ er go qō vere dicta linea. b. k. i. d. est linea diuidens iure propinquitatis inter dictas ripas. eg hac eīm figura sumendū est qō posito vno triā gulo si ducaꝫ due linee diuidētes duos angulos per mediū ille linee iungūtur in puncto supra quē potest constitui circulus tangens eque et punctaliter tres lineas trianguli. ⁊ demonstraꝫ hoc per Euclidem in libro quarto conclusione quarta. Bar.

Universidad del Rosario | Archivo Histórico

XXXVI

Figura ista habet punctū solum in ripa superiori.f.d.cui de insula debeꝫ aliquid iure ꝓpinquitatis.in inferiori b3 triangulum. a.b.c.ducatur ergo linea.a.c.quā lineā cōstat tangi a puncto.d.diuisio igitur iure ꝓpinquitatis o3 hoc modo fiet.qz tam in capite quā in fine fiant trianguli duorū equalium laterū vt factum est in precedēti figura quorū primi basis erit linea crocea.d.f.z alia linea.d.g.z illud spatiuz qō est infra illas lineas.d.f.b.g.debet diuidi iure ꝓpinquitatis inter punctū.d.z totā ripam predīj inferioris que diuisio fiat diuidēdo duos angulos per mediū scōm doctrinas precedentes.et ille due linee se contingūt in puncto.c.ille punctus est centrū qui tangit punctū.d.in ripa vlteriori in anteriori vel citeriori vero tangit punctū.f.z punctū.g.omnes alij puncti sunt magis remoti vt ostendit circulus croceus ductus. Restat ergo qō fiat diuisio eius partis insule q̄ est extra illum triangulū.d.f.b.g.z si bene respicitur quicquid est extra illud apparet esse intra duas lineas rectas.et tunc aut sunt recte secūdū se equaliter aut inequaliter.in quolibet predictorū casuum habes modū diuidendi ex his que dicta sunt supra in prima z secunda figura huius libri secundi ꝛc.

¶His circa diuisionem insularū premissis predicta faciūt in argumentū ad q̄stiones quotidianas.z de facto emergentes dicamus cōmune Perusij statuit qō si qua possessio reperiret in comitatu perusij q̄ nō esset attributa alicuius ville vt castro qō talis possessio cederet territoriis illarum villarū z castrorū q̄ essent propinquiores.cōtingit qō reperīr quoddā magnū podere intra confinia triū villarū quod nulli ville vel castro attributū est. ¶Ex hoc themate oriūtur plures qōnes. Prima est qūo intelligatur illud qō dicit qō cedit illi ville q̄ est ꝓpinquior. Respon.j.quatenus est propinquior.non eñ si vna villa magis propinquaꝫ vni puncto.ideo ei attribuetur totū.sed cuilibet de dicto podere attribuetur quatenus propinquior est.hoc apparet ex isto.ff.insula.quē supra legimus.ibi qō sit alterius parti ꝓximior sit ꝛc.z hoc dixi.ē.in glo.super verbo cōmunis sit ꝛc.Sed est videndū a qua parte ville vel castri debeat incipere mensurator.Ad qō sciendū est quomodo cognoscīt ciuitas vel castrū vel villa de quo per dominū Joan.an.de sententia ecommu.c.ſi ciuitas.lib.vj.in novella.Tu clarius z breuius dic qō licet in vsu nostro ciuitates appellamus q̄ habent eſm.tamen anteq̄ episcopi essent erat appellatio ciuitatū.et denominabaꝫ ab illis officialibus qui tunc erāt.vt.l.ggg.dist.c.j.ij.z.iij. Dico igitur qō ꝓprie dr ciuitas omnis locus in quo exercetur iurisditio illa que cōpetit defensoribus ciuitatū.de qua dicitur in aut.de defen.ci.ſ.insurandū.col.iij. ¶Et nota qō triplex est ciuitas. Quedam magima vt ciuitates metropolitane in quibus stabant presides z prefecti pretorio.hodie reges z curie regū ad quos appellatur.Alia est ciuitas magna in qua est forū causarū meri z mixti imperij.Alia est ciuitas cōmunis in qua est forū causarū que competunt defensoribꝰ ciuitatū:vt supra dixi.z probat.ff.de exccu.tu.l.duas.q.ſ.decet vñ licet locus non habeat episcopū vel sit priuata ciuitas episcopo.tamen ciuitas remanet propter forum causarū secularium.ideo aūt venit in vsu vt ciuitas appelletur que habet episcopum.quia episcopus non consueuit ordinari niſi in illis locis vbi antiquitus erat nomen ciuitatis.vt.d.c.j.l.ggg.di.dixi.C.de metro.berito.l.j.libro.xj. ¶Scōo est castrum.z illud dicitur quasi casu alta hoc est locus fortis in quo dicta iurisditio non exercetur.vt.C.de fun.limi.l.quoꝺ castrū.z dist.l.ggg.c.iij. ¶Tertio est villa z illa ſm ꝓpriā significationē dr a vallo.hoc est ciuitas q̄ nō cingitur muro:sed vallo ſm Hug.Sed in vsu nostro villa appellaꝫ quedam vicinia pluriū habitantiū sine aliquo municipio q̄ ꝓprie loquendo ꝺr vicus ſm Hug.z ita accipit gl.de insti.z de iur.l.ex hoc iure gētium.in gl.super verbo edificia collecta. Ad scōm dicendū est q̄ mensuratio o3 fieri ab illa parte loci q̄ ꝓpinquior est loco mēsurando:vt supra ostēsum est in aliis.vnde in castro erit clarū. In villa poterit dubitari:qz domus sunt sparse:sed puto q̄ si esset aliqua domus que distaret multū ab alijs q̄ illa domus nō dicatur de vicinia sua:magime si vox ex audiri nō poterit.vt.l.j.ſ.eodē aūt tecto.ad silꝫ.z qō plene dixi de aqua plu.ar.l.tertius.in ꝓin.Et aduertēdum q̄ licet leg dicat q̄ mille passus debeāt mēsurari a continētibus edificijs.vt.l.mille passus. de verb.sig.tū in presenti statuto puto q̄ debeat inchoari ab ipso muro ciuitatis vel castri vel ab ipso loco vbi villa terminaꝫ.sed qz hoc inuenire est difficile.ideo hoc declarabo per seq.figuram ꝛc.

XXXVII

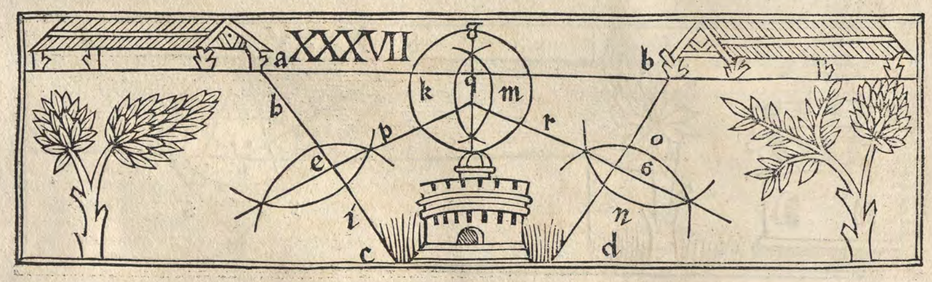

Alius poteris diuisio facienda est per istum modū:quia primo in qualibet villa faciendus est punctus qui plus est illi poteri relicto propinquior z quia circinum non posset haberi ita longum q̄ extenderetur ab vna villa ad aliam seruādus est iste modus: quia primo ducatur ab vna villa ad aliam ꝓout respicit linea recta:z a prima villa vsq̄ ad secundam ducatur linea azurea.a.c. a sc̄a ad tertiā lineā.o.b.ad primā z tertiaz lineā.a.b.deinde in qualibet istarū reperiaꝫ punctus medius.z in linea.a.c.erit punctus.e.z in ea linea ducantur duo puncti eque distantes.h.i.deinde ponatur circinum.in.b.z extendatur vsq̄ ad.i.z ducatur linea circulariter.z eodem modo ponatur in puncto.i.z extendatur ad.b.z ducatur linea circularis.z vbi ille linee se prescindant ille sunt linee ad diuidendū per mediū inter illas duas insulas.z sic linea.p.quia diuidit inter lineā primā z secundam.z eodem modo fiat inter secundā z tertiaz villam inter quas diuidit linea.q.non repetendo alias literas z eodē modo fiat in prima villa z in tertia villa diuidens inter eos erit.q.s. Ex quibus concluditur q̄ quicquid est supra illas lineas.p.q.s.pertinet ad primam villam.Et quicquid est inter illas duas.p.q.r.pertinet ad secundam.Et quicquid est vltra illas duas lineas.s.q.r.pertinet ad tertiam villam.Sinautem plures essent q̄ tres statim patebit in sequenti figura ꝛc.

Facta est

XXXVIII

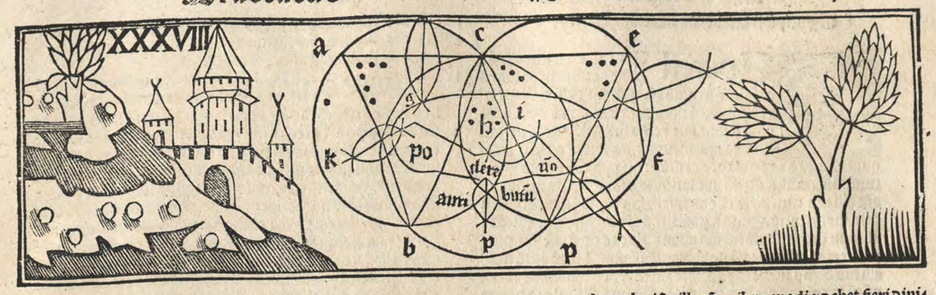

Facta est hec figura ad ostendendū qualiter si podere relictum est in confinibus pluriū villarū quibus modis debet fieri diuisio pone ergo q̄ puncti villarū circūstantiū a quibus debet incipi mēsura sint.a.b.c.d.e.f.podere relictū sit iter ipsos pūctos vt ostēdit nigra figura inter ipsos facta. ¶Primo ergo fiat diuisio inter tres primos punctos scz.a.b.c.ſm doctrinā precedē tem.dico ergo q̄ inter.a.et.b.diuidit linea rubea.g.k.inter.a.c.diuidit.g.l.et sic punctus.g.est centrum in cuius circūferentia. ponuntur dicti tres pūcti.a.b.c.ſm doctrinā datā supra in figura huius secundi libri.z hoc ostendit circulus rubeus ductus. ¶Scōo fiat diuisio inter.b.c.d.dico qō linea.g.h.diuidit inter.b.c.et linea.h.i.diuidit inter.c.d.z linea.b.p.diuidit inter.b.d.z sic pūctus.h. est centrū ponens in circunferentiā.b.c.d.vt ostendit croceus circulus ductus.deinde fiat alia diuisio inter.c.d.e.ſm doctinā precedentē:z reperies punctū.i.et centrū z reduces in circūferentiā illos tres pūctos:z etiam punctū.i.secundū designationē precedentē:vt ostēdit alius circulus rubeus:q̄ ſi punctus.f.in dictam circūferentiā caderet tūc fiat alia diuisio similis inter.d.e.f.ꝛc.

XXXIX

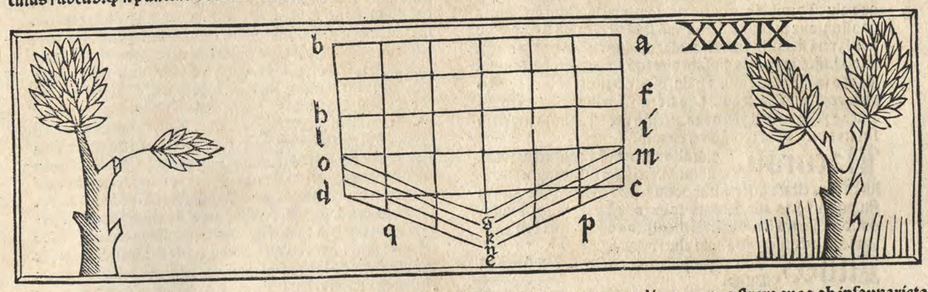

¶Cum ad figurarū huius aurei libelli intelligentiā necessarium sit;rubeas croceas z azureas lineas demonstrare quas ob ipsoꝝ varietatem colorū in impressione pingerere vel colorare omisimus. Ne que facilitate refulgēt obscuritate aliqua notēt.paucis cuiusq̄ linee describendo earū colores recitabo. Sint igit oia flumina:z linee pūcta tria retinētes colorē azuri:que bino puncto designanꝫ zaldi:aut vno pūcto linea cōtenta rubea figurabitur.

Figura ista est facta qñ supra dictū est de lateribus scilz superiori z inferiori z ante z retro dextra z sinistra. Pono ergo aut de facto contingit q̄ quidā habebat predīū istius figure vt demonstrant linee cōtente sub bis literis.a.b.c.d.e. Iste vēdidit mihi quatuor stadia predīj a parte inferiori z cōstituit se meo nomine possidere ex isto facto oriuntur plura dubia. Primo an dicta quatuor stadia videant mihi vēdita pro diuiso aut pro indiuiso.z videtur q̄ pro indiuiso cum nō sit certum que sint illa quatuor stadia.z contra videtur q̄ pro diuiso: quia dicitur a parte inferiori.z sic est certus locus vbi sint illa stadia. Sol. pro diuiso potest accipi duobus modis. ¶Primo pro diuiso hoc est q̄ nulla pars sit in qua sit cōio:licet termini non sint positi:vt.l.inter ipsos. de acqui re.do.et isto modo videtur vēditio facta pro diuiso: vt enim se extendunt quatuor stadia incipiēdo a parte inferiori sunt vendita vltra nō.secundo pōt accipi pro diuiso hoc est terminato. et isto modo pro indiuiso sunt vendita hoc est tanꝫ nō determinata: vt ꝓbat.ff.de acqui.pos.l.si quis fundū.ſ.j.ſm primā lec.gl. ¶Scōo videndū est an ista quatuor stadia possent possideri anteq̄ mensurenꝫ.z videt q̄ nō q̄ pars incerta nō potest possideri.vt.l.certa.ſ.incerta.et.l.locus.de acqui.pos.ſz hic est incertū vsq̄ ad quā partē vadāt dicta ꝗtuor stadia ergo ꝛc. In cōtrariū videt q̄ certū est in quo loco debenē dicta ꝗtuor stadia licet fines sint incerti.sed incertitudo finium nō impedit quem possidere:vt .ff.pro emp.l.ij.ſ.sed z si fundū.sed pōt responderi q̄ ibi credebat in animo suo possidere vsq̄ ad certos fines hic vo ignorabat.dico ergo q̄ possidenē dicta quatuor stadia:quia locus est certꝰ: et fines sunt certi adhibita diligēter inquisitione per mensorē qō sufficit ad possessionē:z oculis nō videaꝫ:vt.ff.de acq. pos.l.iij.ſ. nerua filius. Itē qui fundū ingredīt eo animo vt fundū possideat totum vsq̄ ad terminū possidet:nec requīt q̄ terminū videat:vt.l.iij.in ꝓin.de acqui.pos.alꝫ multi dñoꝝ non possiderēt q terminos predioꝝ ignorāt. ¶Tertio est videndū vtrū translatū sit dñium in emptorē per talē Sctum. Rñ. ista emptio facta est ad mensurā:ideo anteq̄ mensurēt nō est pfecta vēditio sicut facta sub ꝺditione:vt.ff.de ẏbē.emp.l.qō sepe.ſ.in bis.de peri.z cōmo.rei vē.l.ſi in vēditione.ſ.j. An aūt transferaꝫ interim dñium vel vsucapio.z de hoc sunt opi.ff.pro emp.l.si sub ꝺditione.z p dote.l.ſj.teneo q̄ trāsferaꝫ titu.pro suo.vt ibi dixi. ¶Quarto est videndū q̄liter debeat fieri mēsura termini dictoꝝ ꝗtuor stadioꝝ vt ex parte inferiori cognoscaꝫ.ad hoc dico q̄ facta est ꝓcedens figura z pone q̄ quodlibet quadratū sit vnū stadiū:z sic bꝫ fundꝰ. ggggiij.stadia:qz ibi vides.ggg.quadrata integra z sex dimidia q̄drata que faciunt tria integra:z sic sunt.ggggiij.z vt q̄ emptori oꝝ assignare terminate illud qō est infra triangulū.p.e.q.illa sunt ꝗtuor stadia q̄ habent duo quadrata q̄ facīt duo alia:z sic sunt ꝗtuor.z q̄ illa duo faciūt vnuꝫ integrū ꝓbaꝫ ex quadrato.b.et lineis ibi ductis. Itē illa quatuor stadia sunt a parte inferiori:vt ptz ad oculū:vnde terminatio facta est recta. Sed ẏtra istā terminationē oppo.q̄ ſm hoc iste emptor nō habebat a parte inferiori totius fundi:ſz certe partis fundi qō ptz.qz de illa parte fundi.c.p.z.d.q.nil bꝫ.et ideo videt q̄ diuisio sic sit facīēda quia ducaꝫ linea.f.g.b.que tangit vltimā partē totius predīj:z cōstat q̄ infra illā lineā.c.e.d.sunt.gij.dimidia quadrata:z sic sex stadia.z sic cōtinet tertiā partē plusq̄ debeat habere emptor.z sic dividaꝫ qō est inter dictas lineas in tres partes vt ostēdit linea.i.k.l.et linea.m.n.o.z due partes vltime erunt de necessitate quatuor stadia:z illa habebit emptor a parte inferiori totius fundi siue predīj ista vidi in qōne de facto esse magni effectꝰ:qz cū in predio esset qdā domus ſm vnā determinationē cedebat emptori ſm aliā nō.bis opin.positis videndū est qd iuris. Ad huiꝰ euidentiā sciēdū est q̄ fundus est quoddā totū z quelibet gleba ipsius est pars totiꝰ fundi:vt.l.iij.in ꝓin.ff.de acqr.pos. facit de fur.l.vulgaris.in ꝓn. Itē sciendū est q̄ cū dico pars inferior fundi intelligiē id est pars q̄ in fundo est infima seu magis infra: ita q̄ infra illā nulla sit alia:vt.ff.de vulg.z pu.l.ex duobꝰ.de reb.dub.l.qui duos.de verb.sig.l.ꝓtimis.in ꝓposito tū dico vēdo quatuor stadia a parte inferiori intelligo de illis stadijs q̄ sunt in ea pte fundi.que est magis infra:vt.l.j.ſ.fi.de aqua plu.arce.z de le.ij.l.ca.ius.ſ.j. videbiē ergo vēdita illa pars que continē in illo triāgulo.p.e.q.qz in illo est inferior pars totius fundi:nec pōt dici q̄ sit inferior pars certe partis fundi:qz hic consideraē fundus tanꝫ vnū totum vt dictū est:z p predicta multas potes dirimere questiones ꝛc.

¶Explicit tractatus de insula dñi Bar.de sagoferrato legū doctoris famosissimi.

Universidad del Rosario
EL COLEGIO DE NUESTRA SEÑORA DEL ROSARIO

¶Incipit tractatus de alueo dñi Bart.

Superest Ut de alueo dicamus sequētes ordinem quē iuris cōsultus secutus est. Primo igitur verba ei⁹ referamus q̄ posuit. ff. de acq. rerū do. l. adeo §. q̄ si toto. que verba sunt hec. si toto natura fi alueo relicto flumē als finere ceperit prior quidā alueus eor⁹ qui prope ripā prędia possident pro mō la titudinis cuiusq; prędij que latitudo prope ripam fit: nouus aūt alueus eius iuris esse incipit cuius ꝛ ipsius flumē. i. publi cum iurisgentiū. Quod si post aliq̄ tps ad priorem alueū re uersum fuerit flumē rursus nouus alueus eorū esse incipit q̄ properipā eius prędia possident. Si cuius tī totū agrū nou⁹ alueus occupauerit lz ad priorē alueū reuersum flumē fuerit nō tī is cuius ager fuerat scripta rōne quicq̄ in alueo hr̄e po test. q̄ ille ager q̄ fuerat desiſt esse omissa ꝓpria forma. ꝛ q̄ vi cinū nullum prędiū hz non pōt ratione vicinitatis vllā par tem in eo alueo habere. sed viz est vt id obtineat. Aliud sane est si cuius ager totus inūdatus fuerit. Hāc inūdatio speciē fundi nō mutat. ꝛ ob id cū recesserit aqua palā est eiusdē esse cuius ꝛ fuerat. hec scripta sunt in. d. l. adeo. §. q̄ si toto. ff. de ac qui. re. do. legis ergo verba discutiamus. ait enim lex.

Si toto. Ideo dicit toto. q̄ si parte tm̄ relinqueret cedere tm̄ illi qui prędia possidet ab ea pte qua alueū dimitti ꝛ acquiretur eis per eū modum qđ supra de alluuione in primo dixim⁹. nō solū est alluuio si flumē po nat. lz etiā si paulatim retrocedat nil apponēdo vt. ff. de acq. re. do. l. iij. §. marit⁹. lz glos. ibi dicat q̄ ꝛ impropie dr̄ alluuio. sed azo in sum. C. de allu. ꝛ palu. dicit q̄ ꝓprie alluuio est. q̄ puncto verū. ar. ff. de acqui. re. do. l. ergo. §. tribus. sed q̄ tōtus alueus relinquit illa est noua accessio nec est alluuio nec est in sula: vt dicit gl. super isto verbo toto.

Naturali. Naturalis alueus dr̄. i. consuetus: vt. ff. de flumi. l. i. §. ripa. ꝛ ibi not. q̄ natura lis cursus estate discernitur potiusq̄ hyeme: vt. ff. ne quid in flu. pub. l. i. §. is aūt. Alueus vo qui nō est naturalis dr̄ inun datio. vt. j. circa finē dicit. vel dic alueus naturalis id est anti quus fit ad differentiā noui alueus de quo. j. dicetur.

Alueo. Alueus ꝓprie venter fluminis est secundū Hugo.

Relicto. Perfecte oportet q̄ sit relictus vt cedat vicinis. q̄ aūt perfecte sit relict⁹ cōstat in hyeme, ꝛ sic per cotrariū est q̄. ē. dictū est. nec etiā alueus cō stat estate q̄ aqua minor est arguēdo a minori sic in estate de qua minus videt detinet talis loc⁹ flumine occupatus. ergo multomagis detinebit hyeme. Dō aūt sit derelictus ꝓstat ex hyeme arguēdo a minori negatiue. si talis loc⁹ nō est detent⁹. lz derelictus in hyeme. ergo magis erit derelictus in estate. si talis locus nō est detentus lz derelict⁹ hyeme. de quo magis videt inesse. et inest q̄ debeat detineri occupat⁹. ergo multo magis erit derelictus estate. Et hoc q̄ ex hyeme inspicit pa tet. q̄ q̄cq̄ estate flumina perennia egarescunt. vt. ff. de flu. l. j. §. j. Itē derelictū intelligo etiā si aliquātulū aqua fluat per antiquū alueū. si tm̄ sit ita modica q̄ fluminis nomen perdi derit. q̄ ex opinione circūcolentiū discernit: vt. l. j. §. j. de flu. si em̄ aqua inde currēs non est flumē. ergo locus ille nō est al ueus fluminis. Itē relictū intelligo fine spe redeundi. Quid em̄ si ideo q̄ aqua deducit ad molendinū cessat ire per alueū. Alueus ꝓfluat⁹ non efficit cū in ptāte sit ducētis eū in alueū remittere. ꝛ sic sufficit q̄ possit ire per alueū. lz. nō vadat. ar. ff. de aqua quoti. et esti. l. j. §. quotidiana. Itē pone vt de facto est nurtie flumen quoddā cui⁹ nomē est turbido q̄. vij. annis fluit. ꝛ. vij. annis occultat. ꝛ sic factū est a tpe cui⁹ nō extat me moria. an dicē alueus derelictus: certe illo tpe quo occultat nō dr̄ alueus derelictus ꝓpter consuetudinē reuertēdi. ar. ff. de acq. re. do. l. naturalis. §. pauonum.

Flumen. Id est in lacu stagno riuo ꝛ fossato q̄ sunt publici iuris vt dictū est in precedentib⁹.

Alias. Scribit breue: ꝛ sic est aduerbiū loci. i. alio lo co. interdū est aduerbiū tpis vt als. i. alio tem pore. vt. ff. de arbi. l. dié. vel als id est aliq̄n. ꝛ q̄n in eadem ora tione reperit pluries alias: vt. ff. de cō. fine causa. l. qui fine. et de verb. ob. l. in stipulationibus. in ꝓin. de vsufr. leg. l. deniq; §. interdū. Juderdū est aduerbiū qualitatis. ꝛ als. i. aliter vel alio modo, vt. ff. de aqua quo. ꝛ esti. l. j. §. illud tū. Interdū ve ro est ꝯiunctio. ꝛ sdē significat q̄ si nō. vt. l. diuortio. ff. de neg. gest. ꝛ. ff. de inreiur. l. als. Interdū ponit pro alioquin. de cu ius dictionis significatione mirabili. l. de alioquin dixi plene. ff. de cōdi. ꝛ demon. l. j.

1 ¶Verbum preteriti subiunctiui rē preteritā significat.
2 Alueus fluminis derelictus vt acquirat prędio. quid requi ratur ad probandū sit ex parte agentis.

1 **Fluere ceperit.** † Preteritum subiunctiui est q̄ rem preteritā significat. vt l. j. §. fi. ff. q̄ quisq; iuris. ꝛ deverb. obli. l. si quis stipulatus sit sticbum in ꝓin. † Requiritur ergo q̄ vetere alueū reliquerit et quod per alium locum perfecte fluat et hoc ideo quia quo tidie communiter contingit quod alueus non dimittitur nisi alius assumatur. Sed si contingeret quod flumen occultare tur nec alio loco flueret ideꝫ eēt quod si alueus dimissus esset eorum qui ꝓprie prędia possident. idē puto si in iudicio pro baretur solum quod alueus est dimissus licet non probetur quod alio loco cepit fluere tī agens debet obtinere. Sufficit ergo primū si a primo ꝛcipias scilicet ab alueo derelicto. Si ve ro incipias a secūdo scilicet q̄ alio loco cepit fluere requirit vtrumq; ꝓr enim esse q̄ per duo loca fluat ꝛ in quolibet re tineat nomē fluminis: vt apparet in pado prope ferrariā. fa cit ad predicta. ff. de acqui. rer. domi. l. quēadmodum. ꝛ quod ibi not.

Prior. Prior quidem dicitur in comparatione se quētis. vt. ff. de aqua quoti. ꝛ esti. l. i. §. priorē. ꝛ ideo si flumen se celasset alueus derelictus nō esset alueus prior ꝛ tamen haberet locū hec lex: vt dictum est. et probatur ff. de aqua q̄ti. ꝛ esti. l. i. §. qui estate. ¶Alueus. vocat alueum qui nō est modo sed iam fuit sic. ff. de acqui. re. do. l. insulam. in fi. ff. de neg. gest. l. diuortio. in ꝓin. q̄ facit pro notarijs et testibus quādo dicūt talis filius titij cum titius sit mortuus eorum est iure dominij vel quasi vel alio prout sunt prędia quibus adheret prout dictū est in primo. ¶Qui prope ripā prędia possidēt. Quid sit prope ripam prędia possidere. dic vt dictum est in precedētibus libris. Aduertendum tamē est q̄ hic nō dicit ab vtraq; parte lz in precedenti dicit: q̄n ripa non potest esse insula que ab vtraq; parte hz prędia: alueus vo derelinqui potest ab vna parte tunc si quidē derelinquit paulatim sit acquisitio iure alluuionis: vt. ff. de acqui. re. do. l. maritus. et. ē. dixi. Si vo tunc simul sit acquisitio aluei de relicti: vt hoc. §. si tamen alueus totus ab vna parte relin quitur: tunc inter eos qui ab vna parte prędia possident fit diuisio. p modo latitudinis cuiusq; ꝑdij que latitudo prope ripam sit vt statim sequitur et ideo eodē modo quo. ē. in al luuione ostendimus. Si vo alueus ita derelinquerek q̄ ab vtraq; parte essent prędia: tunc inter eos qui possident ab alueo fiet diuisio iure vicinitatis ꝛ ꝓpinquitatis ꝛ sic per me dium: vt dictum est de insula: ꝛ probatur infra ibi nō potest iure vicinitatis ꝛc. Inter eos vo qui ab vtraq; parte possi dent fiet diuisio. pro modo latitudinis vt dictum est de allu uione: et sic eodem modo fiet diuisio diuerso tamen iure: q̄ ibi iure alluuionis hic iure aluei derelicti. Pro modo ꝑdij cuiusq; latitudinis que latitudo prope ripam sit hec verba satis super progimo: ꝛ in precedentibus exposita sunt.

Nouus. Nouus autem alueus dicitur ad differen tiam veteris: et sic si per multos annos ste t rit sic appellatur donec nouus alius alueus superuenerit: vt. ff. de vsufru. leg. l. vsufru. et quod no. si cer. peta. l. cum qd. Als aūt dicit nouū. i. insolitū: vt. C. de iudi. l. rem non nouā. ꝛ. ff. de ven. inspi. l. j. in alijs etiam significationib⁹ accipitur de quibus dixi. ff. de noui ope. nuntia. super rubrica.

1 ¶Incipit et definit adiecta facto habenti tractum succes siuum quomodo accipiatur.
2 Incipere impropie et large dicitur qui se preparat ad inci piendum.
3 Incipere ꝓprie dicitur qui aliquid incipit facere de eo q̄ est faciendum.
4 Incipere etiam dicitur qui multa ipsi inceptioni adijcit.
5 Juramentum calūnie si prestatur post litem contestatā di citur prestitum in ecordio litis.
6 Desinere aliquid quando dicatur.
7 Incipit ꝛ definit si adijciuntur temꝑ ori q̄o accipiantur. Dies q̄n dicatur incipere et q̄n desinat. Annus quando dicatur incipere et q̄n desinere.
8 Incipit ꝛ definit si adijciuntur loco qualiter accipiantur.
9 Incipit et definit q̄n adijciunt essentie alicuius substātie vel qualitas qual⁹ intelligantur.
10 Incipit ꝛ definit q̄n adijciūtur potentie qualiter intelligank vt quis dicat posse.

Eius. Incipit iuris esse. In hoc tex. pluries iurisco. vtitur verbo incipit. Itez vtitur hoc verbo desi nit: vt. j. statim subditur ibi: desiſt esse ꝛc. de quorū verborum significatione varias contentiones vidi inter dialecticos ad quorum

quoꝝ sensum si reduceret iuris nostri sensus peruerteretur: ideo ꝑm legalē doctrinā qd ista verba significent explanem⁹.

1 Ad † q̄o sciēdū q̄ hec verba adijciunt q̄cq̄ facto q̄ hz tractū seu successionē quādā i faciēdo: q̄cq̄ adijciunt tpi: q̄cq̄ loco: q̄cq̄ essentie alicui⁹ rei: q̄cq̄ potētie. de quolibet videamus.

2 ¶Primo adijcit facto ꝛ tūc trib⁹ modis accipit primo lar ge † ꝛ impropie vt dicat incipere ille qui se preparat ad inci piēdū vt in casu spāli. ff. de polli. l. i. §. cepisse. ibi si apparatuꝫ vel impēsam vel in publico posuit als añ dicta preparamēta nō dr̄ quis incipere. vt. l. si pecuniā in ꝓnc. ff. de ꝑdi. ob cau. de ꝓcu. l. si defunctus. ¶† Scōo accipit ꝓprie eoipso q̄ incipit aliquid facere de eo q̄ est faciēdū vt si fūdamēta ꝛ facit ꝛ simi lia vt in alijs exēplis positis in. d. §. cepisse. ꝛ de ope. no. nun. l. de pupillo. §. nuntiationē ibi inchoet ꝛc. ꝛ. d. l. si pecuniā ꝛ ꝫ mō dicim⁹ q̄ lit. cōte. incipit iudiciū q̄ tūc incipit tractare de

4 bis que sunt de substātia cause. ¶Tertio † dr̄ qs incipere nō solū in ipso actu q̄ incipit hz etiā in multis q̄ sunt posita pro pinqui⁹ ipsi inceptioni vñ istud verbū incipit non solū verifi cat in primo lapide qui ponit sed etiā multa q̄ postea fiunt di cunt esse de inceptione. vt. ff. de op. not. nū. l. stipulatio. §. op⁹.

5 sic † etiā iuramētū calūnie qō prestat post lit. ꝓte. sic postꝫ lis incipit dr̄ fieri in ecordio litis vt. C. de iura. calum. l. ij. §. anti

6 qua. Itaq; eodē mō in vbo definit. Primo dicimus † define re qui ad hoc tēdit vt desinat ar. de exec. tu. l. nō tantū. ꝛ de dā. infe. l. dānis. §. sabinus. Itē desinere dr̄ res q̄ nō pfecte desiſt hz incipit desinere. vt. ff. de vsufru. l. vsusfruct⁹. §. iulia. de ꝫhē.

7 emp. l. domū. ¶† Scōo dixi q̄ hec verba q̄cq̄ adijciunt tpi ꝛ tūc similiter tres significationes habēt exēplū in die artifi ciali dicim⁹ eēm q̄ incipit mane desinit seu finit sero. vt. ff. ō se. l. more. ꝛ ibi no. ꝛ in aut. de indi. §. sedebunt. dic ergo q̄ mane intelligit ante ortū solis cū iā celū incipit albescere vt. ff. de li be. ꝛ posthu. l. titi⁹. §. j. ꝛ tūc dicem⁹ dies incipit sed tūc nō est dies sed statim erit hec tū nō est ꝓpria locutio scōo mō dr̄ ma ne in ipso ꝑcto quo sol oritur ꝛ tūc vere dr̄ incipit dies cum sol est supra terrā dies est. vt. ff. de verb. si. l. hec verba. ¶Ter tio per aliquale spatiū post ortū solis adhuc dicim⁹ dies in cipit ꝛ ita logmur lz nō fiat ꝓpria locutio tī hoc scire necesse est ꝓpter dicta testiū ꝛ ꝓpter multa. Eodē mō desinit. ē. cū est prope occasum ꝛ cū vere occidit ꝛ aliquo spatio post facit ad predicta q̄ dixi. ff. de pe. l. aūt facta. §. tps. Eodem mō in anno incipit ꝛ desinit hz tres significationes lz in aliquo differunt nā in tpe anteꝫ vere incipiat ꝛ in ipsa inceptione idē est in die ꝛ anno sed in eo q̄ sequit postꝫ incipit differūt in tpe nā cuz annus et mēsis sit lōgius tps longiori spatio durat illud tps quo dicim⁹ incipit recte per vnam diē ꝛ forte per plures dicim⁹ mēsis incipit vel annus incipit argu. ff. de fur. l. iij. et q̄ ibi dixi ꝛ statim dicā de verbo definit. Similiter contingit in vbo desinit nā primū tps quo incipit desinere et cū dr̄ desinit est lōgius in anno ꝙm in die nā aliq̄n tota vltima die dr̄ desinit vt. ff. de testa. l. qua ctate. Jn alijs duob⁹ idē est in anno ꝛ die ꝛ sicut annus ꝛ dies in verbo incipit ꝛcordat in primo in ter tio discordat sed in verbo definit discordat in primo ꝛ concoz

8 dat duob⁹ vltimis. ¶Tertio dixi † q̄ hec verba q̄cq̄ adijciū tur loco ꝛ tūc verbū incipit hz duas significationes. Prima est ꝓpria in illo ꝑcto in quo incipit vt pz in ꝓncipijs cuiusli bet libri vbi rubrica dicit incipit liber primus vel scōs. Scōo postꝫ incipit per aliq̄ spatiū adhuc dicim⁹ incipit vt supra dictū est ꝛ de bis que ꝙsistūt in facto ꝛ patēt ex vsu cōmuni re cte eēm dicim⁹ territoriū illi⁹ ciuitatis incipit in tali castro vel villa lōgū spatiū occupat ꝛ recte dicim⁹ talis ꝓuincia incipit in tali ciuitate ante vo q̄ perueniat ad illū ꝑctū in quo inci pit vere in illo loco non vtimur vbo incipit. De vbo vero de finit dico q̄ duobus modis accipit sed ecōuerso ad preceden tes. nam anteꝫ peruenias ad vltimū punctum in quo definit per aliquod spatium dicimus desinit. Item in illo puncto in quo desinit postvero illū punctū nō vtimur verbo desinit in pūti sed definit in preterito. ꝛ hoc per se satis ptz. ¶Quar

9 to dixi † q̄ hec verba q̄cq̄ adij iunt essentie alicuius rei: siue illa res sit substantia siue qualitas: ꝛ tunc ꝓprie incipit esse cum ex cōsummatione recipit formā. vt. ff. ad. l. fal. l. si is q. gl. §. quidā. ꝛ ꝓprie desinit illo instanti quo perdit formaꝫ vt hic in tex. ptz ibi desiſt esse amiſſa forma apparet hoc in eālitate dicimus eēm q̄ res incipit esse ei⁹ iuris cui⁹ est flumē ꝛ sic illi⁹ qualitatis q̄ cōstitutū ꝛ cōstituta desinūt modis ꝛ ex bis con tigit q̄ aliq̄n aliqd eodē instāti incipit ꝛ desinit. vt. C. de post hu. here. insti. l. pe. ff. de noua. l. quoties. de sol. l. sub cōditione ꝛ ꝑdicta ꝓprie loquendo. Impropie vero dr̄ incipit ꝛ desinit hic sicut supra dixim⁹ q̄n addit facto. Cum eēm dr̄ aliqd esse seu durare esse factū cū successione ꝛ isto mō definere non pōt dici nisi illud q̄ fuit vt. ff. de cōdi. et de. l. titio vsufr. in ꝓn. licet

impropie ponat. vt in. l. iij. §. definere. ff. qui. mo. vsusf. amit.

10 ¶Quinto dixi † q̄ hec verba incipit ꝛ definit adijciunt potē tie vt aliquis incipit posse vel aliqs definit posse ꝛ tunc dicta verba vnā significationē tātū habēt tūc eēm dicim⁹ q̄ quis in cipit esse q̄n oia cōcurrūt q̄ requirunt vt qs possit vt. ff. de di uer. ꝛ tēpo. pre. l. j. de ver. sig. l. nepos. pculo ꝛ tūc quis definit posse q̄n definit ois spes potētie q̄ō q̄cq̄ est ad vltimum vite spiritū. Q̄cq̄ definit ab aliquo spatio ante. vt. ff. de ber. insti. l. suus quoq;. §. pe. ꝛ fi. ꝛ ibi de hoc plene dixi et de cōdi. instit. l. fi. Et ꝑdicta vera q̄cq̄ dicta verba incipit ꝛ definit ponunt in tēpore presenti si vero ponunt in preterito tūc haberent fi gnificationem certam.

Cuius. et ipsum flumen. Nota mirabile: nam quic quid als superimponit cedit solo bicvero so lum cedit a que cui superimponit: et est speciale in flumine et mari ꝛ in ceteris aquis quas in primo libro diximus habere ius alluuionis.

Jd est. Hec est coniūctio expositiua sunt alie: scz vcz verbi gratia boc est vt variſs legibus reperit.

Publicis iuregētium. Omnes enim gentes isto iure vtūtur: ꝛ talia loca sunt publica. Et puto talia loca esse in dñio eius qui ibi tenet imperiū: qō patet per leges que soli ꝓncipi permittūtur dispōnere super bis: vt. l. cōtinuus. §. cū quis. ff. de ver. oblig. ꝛ de ꝫben. emp. l. sed ꝛ celsus. in ꝓin. de flu. l. quominus ꝛc.

1 ¶Perempta propria forma rei: res perit: ꝛ esse desinit. Propria forma rei que sit.
2 Plus ꝛ minus non faciunt rem differre specie.
3 Forma rei substantialis qualiter cognoscatur.
4 Forma rei substātialis rerum inanimatarum est id per quod ipsa cōsistit ꝛ vnde denominationē nois appellatiui accipit.
5 Res inanimate tunc perdunt eor⁹ substantialē formā q̄n illa cōia accidētia ex quibus sic denominant perduntur.
6 Res vna ꝛ eadem diuerſimode ꝑm diuersas cōsiderationes accipitur.
7 Acetum lz in eadem substantia sit vinū tamē non venit ap pellatione vini.
8 Forma substantialis rerum aiatarum aia vegetatiua: est ipsa anima vegetatiua.
9 Arbor ꝓprie que sit: ꝛ que dicatur ꝑm iuristas.
10 Herba dicit que terra continet: ꝛ separata a terra nō dicitur ꝓprie herba.
11 Anima sensitiua est forma substantialis rerum animatarum anima sensitiua.
12 Anima intellectiua est forma substātialis rerum corꝑoraliuꝫ ꝛ intelligentium vt homo. Homo anima separata nō est homo: sed cadauer.
13 Anima rationalis nō presumit esse in monstro nato ex mu liere non habente formā exteriorē boīs: secus si cōmuni aspe ctu videtur homo.
14 Hominem non esse liberum nō est de forma substantiali sed accidentali. Homo est animal ciuile politicum.
15 Hominū due sunt species scilz liberi vel serui considerando in esse naturali.
16 Seruus factus liber vel econtra videtur alius homo ꝛ non te netur ex ante gestis.
17 Forma substantialis hominis politici est esse liberum.
18 Hominum species ꝑm ius ciuile sunt due: quia alij sui iuris alij alieni.
19 Forma substātialis in rebus artificialibus est quedā aptitu do quā habent ad illū finē ad quem per artificē facte sunt.
20 Forma substātialis rerum incorꝑoraliū que ꝑm iuris dispo sitionem sunt indiuidua ex natura ipsius rei. Actionis natura dicitur figura ipsius. Noua actio dicitur cum aliquid additur vel detrahit nature actionis.
21 Seruituti si aliquid detrabitur non ꝙalet detractio si additur non est seruitus.
22 Stipulatio vitiatur quādo aliquid additur vel detrahitur de eo quod erat positum in interrogatione.
23 Obligationi de bis que ipsam respiciūt nihil potest addi vel detrahi. Obligationi si additur vel detrahitur ꝙtum ad exceptionem obligatio non mutatur nec leditur. Obligationi respectu rerum que sunt in obligatione ꝛ ipsis rebus diuisionez recipientibus potest addi vel minui: et isto respectu dicitur obligatio pro parte perimi.
24 Jurisditio in se non recipit augmentū nec diminutionem: et ipsa non prorogat sed dicitur prorogari respectu materie.

Universidad del Rosario | Archivo Histórico

QUod si. Supra dixi qñ dimittit alue⁹ an-tiquus. Hic incipit scda pars qñ dimittit alue⁹ nou⁹. Et diuidit hec pars in tres. Prima loquitur qñ tpe occupationis noui aluei nullu⁹ ager tot⁹ fuit occupat⁹. Scda qñ alicuius ager tot⁹ fuit occupatus quid si de rigore iuris declarat. Tertia quid si de equitate post tps aliqđ hic per dictionē post tps neutrum significat qđ qualiter pcedat dixi in precedēti libro. Ad prio-rē alueū. Facti cōmuniter accidētis cuētū ponit tū idē videt si per aliū locū fluere ceperit separatū ab antiquo ꝛ nouo alueo. Reuersum. i. retro seu iterū versum vt. ff. de leg. iij. l. cū qdā. ꝛ de ver. sig. l. verbū redeūdi. Cetera vba q̄ sequunt exposita sunt in pcedētib⁹. Si cui⁹. i. alicui⁹. stricta ratione. stricta ratione vocat illā quā. j. ponit ibi qꝛ ille ager ꝛc. quā rationez sic forma. Acquisitio aluei dimissi fit occasione vicinitatis sed ei qui nullū prediū hꝫ nihil pōt deberi ratione vicinitatis. ergo ꝛc. qr aūt nullum p̄diū habeat. pbat qꝛ desinit esse amissa
1 ppria forma. Et quo † nota q̄ perempta forma rei desijt esse res simile. ff. de sta. ho. l. non sunt liberi. ad exhi. l. iul. §. sed ꝛ si quis. Amissa propria forma no. q̄ qñ forma est perēpta perit res sed solū cū perit, ppria forma rei q̄ igit̄ sit ista propria forma videamus. Unde sciēdū est q̄ quedā est forma substantialis alia accidētalis. De accidētali nō pōt intelligi hic qꝛ licet vna res mutat sua accidentia qꝛ beri albus bodie niger beri iuuenis bodie senex beri parvus bodie magnus per hoc nō desinit esse idē vt. ff. de iudi. l. pponebat de ven. inspi. l. i. §. de
2 inspiciēdo. ꝛ habet † dicim⁹ q̄ plus ꝛ min⁹ nō facūt res differre spē vt. ff. de fun. l. fi. oportet ergo q̄ hic intelligat de ppria
3 forma. s. substātiali. De ista igit̄ † videam⁹ qualiter cognoscatur. Qđ qō dicēdū q̄ res quedaꝫ sunt corporales quedā incorporales itez corporales alie naturales alie artificiales itē naturales possunt ꝯsiderari secūdū esse naturale ꝛ scōm esse mētale. Videamus ergo primo de rebus naturalib⁹ corporalib⁹. Ex istarū quedā sunt inanimate q̄dā aīate. Animate que dā sunt anima vegetatiua quedā animate anima sensitiua q̄
4 dā animate anima rationali. ¶ Rerū inanimatarū substātialis forma est id per qō ipsa cōsistit ꝛ vnde denominationez accipit loquor de denoīatione nois appellatiui. Forma autē substantialis in qualiber re inuisibilis est fm philosophos. Exēplū in boue in quo substantialis forma est aia vt in cle. de sum. tri. c. i, aīa tū videri nō pōt sic nec forma substantialis ligni vl lapidis vel cuiuslibet rei. Sed per formas accidētales quas vidimus iudicamus de forma substantiali qr homo hꝫ co:p⁹ sic o:ganizatū iō dicim⁹ q̄ est bō ꝛ si nō haberet illā formā diceremus q̄ nō est bō. vt. l. nō sunt liberi de sta. ho. ita in reb⁹ inanimatis in qbus cognoscim⁹ terrā qr hñt accidentia terre exteriora si illa accidēcia perderēt vt quia de terra fieret lapis coctus tūc amissa ppria forma definit esse terra ꝛ transit in aliā spēm ꝛ perdit primū nomē appellatiuum ꝛ assumit aliud sic ecōuerso si glās vel aliud pomū in terra corrūpitur perdit nomē glandis vel pomi ꝛ assumit nomē terre. vt. ff. de glan. leg. l. j. sic si vinū ꝛ mel cōmisceaꝫ quodlibet perdit sua
5 accidēcia exteriora ꝛ trāsit in aliam speciem ꝛ vocat mulsum vt. l. adeo. §. cum quis. de acq. re. dom. Concludo ergo † q̄ in istis inanimatis tūc perdit substātiale quando perdunt illa cōmunia accidentia ex quib⁹ res sic nominat ꝛ sepe apparet quando res perdit nomen appellatiuum: ꝛ trāsit in aliud nomen appellatiuū alterius speciei: ꝛ hoc sic apud iuristas ōr q̄ sic cōter accidit vt patet ex p̄dictis ꝛ est exēplum. ff. de au. ꝛ argen. le. l. seia. §. fi. ꝛ ideo dicit. l. q̄ nomia appellatiua sunt im-
6 mutabilia stante. s. identitate. vt. ff. de lega. j. l. si quis in fundi vocabulo. Sciēdum † est etiā circa p̄dicta q̄ vna ꝛ eadem res fm diuersas cōsiderationes diuersimode accipitur vt ecce in agris potest cōsiderari respectu materie quia terra est ꝛ tunc ibi si flumen faciat alueū non desinit esse terra et sic terra remanet in suo genere potest etiam considerari prout est terra apta vt per eam possit agi hoc est animalia duci et laborari a quo ager recipit ppriā denominationē: vt dictū est in prin. huius lib. Et isto modo perdit propriam formam ita loquit hic text. non enim ipsam materiā primaꝫ debemus inspicere: sed illam qualitatē a qua denominationem recipit et sub illa
7 denominatione apud nos sic appellat sic simile vino † si enim fiat acetū adhuc eadē substantia est fm cōsiderationem materie: vt. ff. de ꝺben. emp. l. in venditione. fm autē considerationem propriam non est vinū sed alia species est ꝛ vini appellatione nō continet. vt. ff. de vino tri. ꝛ oleo leg. l. si quis vinuꝫ. §. j. ꝛ §. si quis acetū. ꝛ §. ātē si quis vinū. ¶ Secūdo videndū
8 est † de reb⁹ animatis anima vegetatiua vt plāte ꝛ istarū oim forma substātialis est anima vegetatiua hꝫ etiaꝫ ipse in se ba-
9 bent speciē vt arbor ꝛ herba. † arbor quidē ōr tūc proprie cuꝫ radices ita in terrā emisit vt terre alimēto vegetet ꝛ eius materia dura est ꝛ non tenera tūc arboris appellatione continet. vt. ff. arbo. fur. cesa. l. iij. §. j. l. ꝛ. l. iij. ꝛ ideo si quid istoū defice ret. s. q̄ desineret a terra vegetari vel q̄ sit ita tener sicut herba etiā sic non haberet formā substantialem non est arbor: vt dictus. l. ꝛ hoc stricte loquendo veruntamen quia apud iuristas hoc esset dure inuestigationis suadente equitate statutū est vt arbor intelligat illa que stirpitus euulsa est ꝛ in aliam terram translata hꝫ nō dum cum terra cōprehēsa. Item q̄ dicatur arbor etiam illa cuius radices mortue sunt ꝛ terra ꝛtinetur hoc casu propie dicitur arbor cum anima vegetatiua
10 sit priuata. vt. d. l. iij. §. ij. arbo. furt. cesi. Illud vero q̄ a terra succisum est ꝛ sic animam vegetatiuā que est eius substantialis forma perdidit nō est arbor sed vel est lignū sicut causa cō burendi paratū est vel vocatur materia si parata est ad aliud edificiū. vt. ff. de leg. iij. l. lignum. Eodem modo videtur dicen-
11 dum † q̄ herba dicat q̄ terra cōtinet postq̄ vero separata est propie definit esse herba ꝛ cadit in speciem rerum naturaliū que anima carent hꝫ apud quosdā nomē non mutat sed adiectionē recipit quod primo dicebat herba simpliciter nunc ōr herba sicca vel herba siccata. vt. ff. de ver. signi. l. fylua. §. i. ꝛ. l. p̄atū. C. de pascu. publi. per totum. li. xi. ¶ Tertio videndū
12 est † de reb⁹ animatis anima sensitiua vt fūt animalia ꝛ istoꝝ forma substātialis est ipsa anima sensitiua ꝛ cū ipsam perdiderit desinit esse illud ꝛ vocat cadauer. vt. ff. de lega. ij. l. mortuo. in prin. de ꝺdi. fur. l. seruus. §. boue. verum quia istoꝝ bestiū animam sensitiuā diuerse sunt species vt equus: bos: ꝛ simi. Si quid nascatur qō non habeat figurā exteriorem dicti animalis dicamus nō esse illud animal quia ex hoc q̄ nō
13 habet figurā dicimus non habere formā substātialē vt in bomine de sta. homi. l. non sunt liberi. ¶ Quarto † videndū de reb⁹ corporalibus animatis anima intellectiua vt homo. In his dico q̄ forma substātialis est ipsa anima. vt i. c. j. de sum. tri. in cle. ꝛ ea separata definit esse homo et cadauer vocat: vt
14 ff. de cada. puni. per totum. Item dico † q̄ si quid est q̄ nō habeat formā exteriorem bois vt quia ex muliere nascatur mōstrum aliquod q̄ in cōi aspectu nō dicitur homo ius psumit q̄ ibi non sit anima rationalis ꝛ sic deficere presumit formaꝫ substantialē ꝛ iudicat q̄ illud nō sit homo. vt. d. l. non sunt liberi. de sta. homi. ꝛ de ver. sig. queret aliqs. Sed si aspectu cōi videtur homo hꝫ ibi esset aliquid a natura auctū vel diminutum ius psumit. q̄ ibi sit forma substātialis. s. anima ꝛ sic est
15 homo. vt. d. l. non sunt liberi. Quod † ergo ibi ōr non sint liberi quia ꝛtra formā et cōtra intelligit de forma hoc est figura que est quedā forma accidētalis que non dat nec tollit esse rei: vt dictū est: sed pro tāto ōr non sunt liberi q̄ ex defectu talis figure. l. psumit q̄ deficiat forma substātialis que est inuisibilis: sicut etiā dictū est in ceteris reb⁹ ꝛ hoc put homo cōsiderat in esse naturali. Sed quia homo est animal ciuile politicū in esse ciuili ꝛ politico hꝫ aliquas differētias que inducūt differētiā specificā ꝛ ea existente vel deficiēte videt alia res eē hoc aūt esse politicū vel ꝺsideratur fm ius gentiuꝫ prout cōe
16 est omnibus gētib⁹ vel fm ius ciuile quod proprium est ciuiuꝫ romanoꝝ. Primo mō † sunt hoim due spēs qr alij liberi alij serui. ff. de sta. homi. l. ij. liberi dicunt esse: serui ꝛo fm esse ciuile ꝛ politicū dicunt non esse quia seruit⁹ morti assimulatur. vt. l. seruitute. de re. in. ꝛ. l. quod attinet. §. adeo. Aliendū est
17 aūt † quid de seruo facto libero vt de libero facto seruo videt alius homo. vt. l. si seru⁹. §. j. de adi. leg. ꝛ si est factus liber nō tenet ex ante gesto: quia nou⁹ homo est fm istā cōsiderationē vt. C. an ser. ex suo fa. per totū. forma † ergo substātialis hois politici fm hāc cōsiderationē est esse hoiem liberū deficiente libertate desinit homo esse politic⁹ ꝛ sic de eo ꝛ sup eo ꝺbitur sicut de animalib⁹ bruti⁹. Aliquē ꝛo esse liberum non induc
18 it differentiā specificā inter hoies quia liber est hꝫ magis est differētia accidētalis: vt no. ff. de iusti. ꝛ iu. l. manumissiones. Si ꝛo † considerat scdo modo. s. fm ius ciuile proprium Romanoꝝ tunc alia est diuisio quia gdam sunt sui iuris quidā alieni vt liberi qui sunt in aliena potestate. vt. ff. de bis q̄ sunt sui vel alie. iu. l. iij. ꝛ tm̄ in hoc inducūt differentiā specificā q̄ olim filiusfamilias si efficiebat sui iuris videbat⁹ alius bō qr mutabatur forma substātialis fm illud esse ciuile ꝛ per conseq̄s nō tenebat illis obligationib⁹ qbus erat primo obligatus cū sit alius homo hꝫ per ꝑtorē restituant⁹ ꝺ eū actiones vt ff. de capi. dimi. l. ij. §. ait prętor ꝛ ibi no. in glo. Et ex p̄dictis apparet rō q̄ mouit iuristas ad dicendū q̄ manumissione et adoptione sicut qs in nati uitate naturali efficit ciuis ita ista natiuitate ciuili vr eꝫ nasci nou⁹ bō. Alie ꝛo qualitates hominū vt qdā nigri qdam alibi: qdā nobiles qdā plebei quidā furiosi qdā sane mētis et similia nō inducūt differentiā specificam vt no.

ficam. vt no. in sti. de iure perso. in fi. ꝛ sic ꝑpter illā qualitatē esse ꝛ nō esse
19 videtur alius bō: sed quo ad multa varios effect⁹ hꝫ. Quinto † videdū est de rebus artificialibus. Circa que dico q̄ iste assumūt formā substātialē ex quadā aptitudine quā habēt ad illū finez ad quem per artificem facte sunt vt domus tūc em̄ ōr dom⁹ cū hꝫ debitas partes cōpositas ita q̄ est
2 apta ad habitandū. vt. ff. ad. l. falci. l. qui quadringēta. §. quedā. ꝛ ideo ea deposita si quidē aliqualiter permanet apta ad illū vsum adhuc retinet
3 essentiā dom⁹. vt. ff. de vsufru. l. si cui insule. ꝛ cōtrahē. empt. l. dom⁹. sec⁹ si in totū esset depositā. vt. d. l. dom⁹. ꝛ quibus modis vsusfru. amitta. l. re peti. §. fi. Itē in scypho vel alio vase facto ad finē bibendi vel comedēdi donec retinet illā aptitudinē scyphus vocat cū vero ita fuerit cōstatū vt ad illū vsum esse non possit ōr pdere formā substātialē ꝛ definit esse scyphus. vt. ff. ad exhi. l. iulianus. §. sed ꝛ si qs ꝛ. pbat exp̄sse. ff. de aur. ꝛ arg. leg. l. q̄is. §. cū aurū. maior capacitas vel minor nō mutat formam substantialem rei vt. ff. de fi. instru. l. fi. nisi forte ex capacitate certe quantitatis assumeret denominationem vt contingit in mensuris publicis. C. de suscept. ꝛ arca. l. modios. lib. x. dico q̄ falsus modius modium facit: vt
20 no. ff. de dolo. l. arbiter. §. de eo. ¶ Sexto videdum † est de reb⁹ incorporalibus vt sunt iura seruitutes actiones ꝛ obligationes et similia. Dico q̄ quedā sunt iura fm iuris dispositionē indiuidua ꝛ tunc ipsoꝝ forma substantialis est ipsius rei natura. Et ideo natura actionis ōr ipsi⁹ figura. vt. C. de rei vxo. act. l. j. §. cū aūt ꝛ hoc etiā ptz qr si nature actiōis aliqd addaꝫ tūc ōr noua actio. l. j. §. si quis aūt de rei vxo. actio. Ubicūq; autez reperitur aliter est impropria locutio vt patet cū iura senatusconsulti fi-cut regula ista attribuūtur trebelliano vt insti. de fideicommiss. here. §. qz. ff. de pactis. l. iuregentium. §. adeo. Sed qr consistit in indiuisibili adeo q̄ in ea non pōt aliquid addi nec detrahi quin corrumpatur ꝛ trāseat in
21 aliā speciē. vt. ff. de iusti. ꝛ iur. l. ius ciuile. vbi. statim vbi aliquid detrahit vel additur iuri naturali vel gentiū efficitur iuris ciuilis hoc patet † in seruitutibus in quib⁹ si aliquid detrahit non valet detractio vel transit in aliam speciē. vt. ff. de acceptil. l. ꝛ per iusiurandū. §. j. ꝛ §. sequenti. Itez nil pōt addi. ꝛ si addaꝫ erit non seruitus. vt. ff. de aqua plu. ar. l. si prius.
22 in prin. ꝛ qō ibi notaꝫ ꝛ hoc † patet in stipulationib⁹. ff. de vb. obli. l. j. §. si quis simpliciter. ꝛ §. sequēti vbi si responsioni aliquid additur vel diminuitur de eo qō erat posituꝫ in interrogatione vitiat stipulatio vbi dicit tex. q̄ alia res est ꝛ ista sunt vtilia ad multa vt ibi dixi. Sz in hoc objicit q̄ obligatio pōt tolli pro parte solutione acceptilatione et similibus: vt l. stipulationes. §. ij. de vb. obli. pōt etiaꝫ tolli in modo ꝺbendi ꝛ huic nil
23 potest addi vel detrahi. Et ideo dicunt iura q̄ certi sunt modi vt. l. obligationum fere. §. placet de actio. ꝛ obli. Sol. potest † cōsiderari ipsa obligatio prout cōtracta est ꝛ idē qr de bis que ipsam obligationē respiciunt nil potest addi vel detrahi ꝛ ideo nec conditio nec tempus nec locus adij citur. vt. ff. de leg. j. l. nemo pōt ꝛ. d. l. fere. §. placet. ꝛ ideo dictum est supra q̄ variatio in conditione vel tpe facit esse aliam rem sed ipse adiectiões apponuntur ꝓtum ad exceptionem per quā ipso iure obligatio non leditur nec mutatur vt dictis legibus. Secundo potest considerari obligatio respectu rerum que sunt in obligatione ꝛ tunc ipsis reb⁹ pōt addi
24 vel detrahi ꝛ illo respectu dicitur obligatio pro parte perimi in his que diuisionem recipiunt. Item predictis † obiicitur iurisditio que res indi-uidua est ꝛ tamē dicim⁹ q̄ multis modis iurisditio prorogatur. Respondeo ipsa iurisditio non prorogatur sed ōr prorogari respectu materie qr in plures personas vel in plures res extenditur ipsa tñ in se non recipit augmentum vel diminutionem. Exemplum vna scientia dicitur crescere qñ a pluribus scitur tamē in veritate ipsa in se non crescit hec non prose quor licet vtilia ꝛ necessaria sint.

1 ¶ Iger inundatus a flumine si flumen postea recessit qñ primo domi no restituatur.

Sed ius Est vt id obtineat. id est nullo mō id obtinens: sed cō-tra istud est insti. de rerum diui. §. alia. Sol. illud ve-
1 rum de rigore hic de equitate fm a30. ꝛ bene cū determinatiōe quā infra dicā. Dank in gl. alie sol. que etiā sunt bone in casu suo. Ideo q̄ † ipsaruz declaratione distinguam⁹ aut flumen recessit cū impetu ꝛ restituitur primo oño vt infra. primo ꝛ ita loquit tertia solu. glos. Ratio qr magis videtur fuisse inundatio q̄ alueus aut non recessit cū impetu ꝛ tūc aut apparet forma primi agri ꝛ oño primo restituitur vt hoc in scda glo. Nō qr non definit esse ager sed remanet forma aut forma nō apparet ꝛ tunc aut loquimur de rigore ꝛ nō restituitur primo oño vt in precedenti rubrica ꝛ insti. de rerū diui. §. alia. aut de equitate ꝛ tunc restituit primo oño fm a30. vt hic qō intelligo nisi flumē fecerit ibi alueū per decez annos inter ꝓsites. ꝛ. gg. inter absites sic em̄ glibet ꝑscripsisset ergo flumen cū habeat titulū de iuregentiū. ar. ff. de capti. l. in bello. §. si quis seruum. Itē q̄ dicit in toto fundo idem in parte fundi eadē ratione. Item sicut recuperat fundū seu partē eius ita videtur per eandē rationē equitatis q̄ habeat ius acquisitionis aluei dimissi vel eius quod adderetur per alluuionē ꝛ ista est mens istius litere si bene inspiciatur.

Aliud sane. Tertia pars loquitur de inundatione fundi.

1 ¶ Species pro figura.
2 Inundatione licet perdatur possessio tamen dominiū non mutatur.
3 Prescriptio nūq̄ pōt perfici in possessionib⁹ existētib⁹ iugta flumina.

1 **Speciem.** Id est formā. vel speciē † id est figurā vel speciem ppriē hoc nō facit trāsire in aliā speciē nō mutat magis em̄ est tangere seu cooperire ad tps q̄ inundare. facit. ff. de acquire. do. l. ergo. §. alluuio. de flumi. §. j. §. fossa. Sed ꝺ de acq. pos. l. iij. §. sed
2 labeo. Sol. † per inundationem nō mutat⁹ dñium vt hic sed pdit possessio
3 vt ibi: qz illo instanti non pōt possideri qō no. † pro possessionib⁹ q̄ sunt ppe flumina in qbus nunq̄ pōt perfici pscriptio propter interruptionē. Itē ꝺ. ff. qbus mo. vsusfru. amit. l. si ager. Sol. pōt dici q̄ nec aqua iacet dñium pdit sed aq̄ recedēte restituit vt ibi. ꝛ qō hic dicit non mutat expone. i. mutare nō videt recedēte aqua. Vel veri⁹ dic q̄ in lege ꝺcia pronuntur duo casus. Primo qñ flumen fecit alueū: ꝛ sic cōcordat cū pcedenti. Scōs qñ nō fecit alueū: ꝛ qō ibi dicit nō reuertit dicit quatenus de facto exiuit. vt ibi no. per glo. Itē ꝺ. ff. qb⁹ mo. vsusfru. amit. l. cū vsusfructus. in prin. Sol. eodem modo ꝛ ita dicit glo. sup bac. l. Deo gras.

¶ Finis tractatus de Alueo domini Bartoli.

¶ Incipit tractatus de iurisditione editus per dñm Bar. de sagofer.

1 ☞ Factum a iudice quod ad eius iurisditionē non pertinet vel spectat ad eius officium non est ratum habendum.
2 Snīa confessio. pcessus ꝛ preceptū facti coram iudice non suo sunt nulli: nisi in causa recōuentionis ꝛ qñ iurisditio ordinarij fit prorogata.
Jurisditio delegati non prorogatur.
3 Prorogans iurisditionē iudicis ordinarij potest penitere vsq; ad litem contestatā hꝫ teneaꝫ ad interesse si cōuenerit.
4 Snīa lata in ducentis a iudice qui vltra centum iudicare nō poterat hꝫ non valeat in ducentū valet tamē in centum.
5 Utile ab inutili in ꝺcibus in quantitate separatur.
6 Rei vendicatio an detur pro iurisditione q̄ non.
7 Officiū iudicis daꝫ habēti ius in aliq̄ dignitate: ꝛ est actio cōfessoria.
8 Laicus qui delictū cōmisit ꝛ postea effectus est clericus a quo iudice pu niatur cōcludit q̄ a iudice laico si effect⁹ sit clericus in fraudem.
Fraus ex quibus presumatur.
9 Incola deliquēs i loco ꝛ trāsferēs se ad aliū locū ingrit⁹ ꝛ posit⁹ i bānum a iudice delicti poterit ingri ꝛ cōdēnari a iudice domicilij. p dcō delicto.
10 Fur q furtū cōmisit mutine posimodū aliud parme ꝛ depheūs p ptātē parme pōt p ipm tanq̄ famosus suspēdi si nō fuit aliter. p pmo punitus
11 Consuetudo in criminalibus inducitur per binum actum.
12 Judex ille ex pluribus habētibus eandē cognitionem in criminalibus prefertur alijs in procedendo qui prenenit in citando.
13 Duo indices si cōcurrant in citādo delinquentē ꝛ non apparet quis pri mo quis secundo citauerit debetur cōuenire quis eoꝝ pcedat vel per suū periorē cōcordant ꝛ pena per medium diuidatur.
14 Pro delicto ꝑmisso i ꝑfinio duaꝝ ciuitatū vr q̄ rector rōe dubij, pcedit.
15 Mandans homicidiū fieri an secuto homicidio in loco mandati delicti possit p iudicē loci in quo mādatū fuit factū ꝛ delictū sequtū puniri.
Argumentum de Jctibus ad delicta procedit.
16 Remissio in criminalibus de vbanitate nō de necessitate fieri dicitur.
17 Jurisditio delegati qualiter finiatur morte delegantis.
18 Jurisditio delegati pape papa mortuo non expirat.
19 Jurisditio vicarij epi etiam re integra non expirat morte epi.
20 Officiū executoris gre aplice non expirat etiā re integra morte ꝑcedētis.
21 Procurator⁹ qñ censeatur renocatus morte constituentis.
22 Jurisditio delegati an expiret morte ipsius delegati.
23 Delegatio si est facta pluribus iudicibus sine clausula q̄ si non oēs ꝛ alii quis eorum preueniat ille erit potior.
24 Clausula q̄ si nō oēs vel q̄ cōditio occupātis non sit melior apposita in delegatione operatur q̄ si vnus incipiat collega nō excludatur.
25 Si facta est electio de pluribus ad aliquod officiū vno eorū absente vel recusante exercitiū totius iurisditionis interim pertinet ad collegā.
26 Assessor presidis q̄ non habeat iurisditionē in sentētiādo hꝫ consuetudo contrarium obseruat.
27 Prefes si remouet ante tempus dicitur culpa assessorum.
28 Si vnus ex ꝑfidētib⁹ ciuitatis fuit cū exercitu ex̄ territorium ciuitatis q̄ ibi nō habeat iurisditionē nisi fiat reformatio vt facta i exercitu valeant.
29 Presidentes ciuitatis q̄ habeāt iurisditionē puniendi suos familiares in officio delinquentes.
30 Presidētes ciuitat⁹ q̄ possint cognoscere ō iuria familiarib⁹ suis illata
31 Judex extra ꝑuincia existens potest iurisditionē delegare ꝛ excōicatum sibi supposituꝫ absoluere.
32 Syndicus qui habet syndicare officialem an poterit cognoscere de homicidio per officialem cōmisso durante officio.
33 Parmensis si accusat⁹ coram bononiēsi ꝛ de delicto in territorio bononie si cōmisso ꝛ accusat⁹ cōparet declinādo forū ꝛ si delictū cōmisit illud se cō misisse in regno: an sup accusatione ꝑcedi possit nō obstāte exceptione.
34 Jurisditio est nomen generale comprehēdens merū ꝛ mixtum imperiū hꝫ non connertatur.
35 Cause meri vel mixti imperij vt delegari possint duo requirunt de iure ciuili: de iure canonico secus.

Universidad del Rosario | Archivo Histórico

PRimo igitur. Circa iurisdi
tionem sciendū est q̄ index ordinari⁹
vel delegatus statim q̄ fines sue po
testatis egcedit nihil agit: quia factū
per eum non valet ipso iure: vt extra de sen. & re iu
di. c. j. Cum ergo iudicat de eo quod ad eius iurisdi
tionē non pertinet seu vltra quantitatem ad ei⁹
iurisditionē spectantē nō valet q̄ agitur. C. si a nō
cōpe. iud. l. j. et. C. q̄. puo. nō est ne. l. si circa. extra
de consuetu. c. quāto. et. l. ii. ff. de iur. om. iudi. Non
em̄ intelligit iudicū q̄ iudicat ab eo qui ius iudi
cādi nō habet. ff. ad tre. l. j. in fi. vel ius donādi nō
h3. vt. ff. de penis. l. iij. in fi. Jtē si iudicat inter bo
mines nō sue iurisditioni subiectos vel ipsi⁹ dele
gationi subiectos cōtētos vt dicta. l. j. ff. de offi.
p̄si. l. ij. & extra de iud. at si clerici. de offic. dele. c. pe
nul. & q̄. q. ij. c. j. & l. ii. de iur. om. iud. Nō em̄ debet
īmittere falcē in messē aliēnā. q̄. q. j. c. scriptū. & ex̄
de elec. per venerabilē in p̄in. & ff. si seruꝰ. ven. l. si
cuti. Ꝑ. aristo. Et talis ſnia ab extraneo siue a non
suo iudice lata dr ſnia peregrina. iij. q. vij. peregri
nus. Idem si iudicat vltra tp̄s sue iurisditionis vt
ff. de penis. l. fi. nam transacto tpe iurisditio expi
rat. vt. ff. de offic. p̄esi. als p̄fec. vr. l. iij. de iurisdi.
om. iud. l. fi. Jdē si citat in loco sui territorij si tū
p̄nūtiat de rebus ex̄ territorio vel interdictū exi
stentibus q̄ si dici posset q̄ iudicare de bis valeat
tñ missionē facere nō pōt. ff. de bo. auto. iudi. pos.
l. cū vn⁹. Ꝑ. pe. & de re iudi. l. a dino pio in p̄nc. & die
vt pleni⁹ no. C. vbi in rē actio. l. fi. Conclusio † aūt
ad oia p̄dicta est q̄ factū a iudice q̄ ad ei⁹ iurisdi
tionē non pertinet vel spectat ad ei⁹ officiū non est
ratū habēdū. vt. ff. de re iudi. l. factū. & extra eo. tit.
c. ij. & c. quoties. lib. vj. & l. fi. ff. de iur. om. iudi. & id
circo † tā ſnia q̄ p̄ceptū q̄ p̄fessio & oēs p̄cessus co
rā iudice facti nulli⁹ sunt momēti vt ex̄ de iud. at si
clerici. & ff. de penis. l. ij. in fi. Predicta aūt fallunt
in casib⁹ suis vc3 in recōuētione cause ciuilis. vt. C.
de sen. & interlo. o. iu. l. cuꝫ papi. per aut. & q̄ir. & d. c.
at si clerici. aliq̄ ptes cōsentiūt sciētes eū q h3 als
ordinariā iurisditionez non dico delegatā l3 inter
eas dē personas nō cōsentiētes nō de illa re vel quā
titate. vt. C. de iurisd. om. iud. l. j. & ff. de iur. om. iu. l.
j. & ij. & plenius notā in. d. c. at si clerici. Sed tñ nō
attēdēs † hic esse differētiā si talis cōsensus durat
q̄uscq̄ lis ꝑte. si em̄ peniteret cōsentiētē q̄cūcq̄ aū
litē cōtestātā nō ꝓpellit huic cōnētioni stare vt est
casus de iur. om. iud. l. si cōuenerit. l3 penitēs pos
sit conueniri ad penā vel interesse si adiecta fuerit
vt. C. de pac. l. si pacto. & insti. de inu. stipu. ꝑ. alteri.
Et adde casus q̄ no. ꝙ. q. ij. in fi. ¶ Ex predictis pri
mo q̄ro. Quid † si iudex ꝑfert ſnias vltra quātita
tē sue iurisditionis vt puta h3 ptātē cognoscēdi de
causis cōsistētib⁹ vsq̄ ad quātitatē cētū aureoꝝ: l3
ipse fert ſnias in ducētis aureis nūqd valebit ſnia
in aliq̄ & an valebit ſnia & in qbus indicare potuit
& certe de vltrioze quātitate nō est dubiū. vt. ff. di
ctū est & ad idē. ff. mā. l. legatū l3 i ea quātitate in q̄
pōt an valeat ſnia gl. variauit in gl. nā alr dr. ff. de
iur. om. iu. l. fi. & idē esse, & alleg. ff. de fideiu. l. grece
ꝑ. illud. & alr. C. de re iud. l. ij. Unde q̄dā ita distin
guunt. aut iudex ꝓnuntiat vltra q̄ possit & debeat
& tunc ipso iure nō vz vt. d. ꝑ. idē rñdit. Jdē si vltra
q̄ pōt: vt. C. q̄ñ. puo. non est necesse. l. circa. aut vltra
q̄ debeat. Si vltra id q̄ pōt nō vz vt. C. ō mo. mul.
l. fi. sed vī veri⁹ q̄ illō inutile tñ vitiet vt. d. l. circa
vt. ff. mā. l. fi. ꝓcuratoꝛ & q̄ō no. C. de fac. fan. eccl. l. il
lud & clare dr extra de ꝑbē. c. dilectus. q̄ l3 ſnia nō
possit ꝑ pte valere & ꝑ parte nō valere vt. d. l. in B
iudicio. ff. fam. ber. ex̄ eo. c. pl3. verū est q̄ñ vna spe
cies alteri coheret nō als. vt. d. l. in hoc iudicio: sed
in ℣ctib⁹ † separabile vtile ab inutili: q̄ quantitas
est ipso iure diuisa vt no. de re iudi. hoc amplius &
cū vitiata quātitate inutili remanet vtilis: & in ea
valet vt. ff. de vſur. l. placuit & de vb. ob. l. j. que qui
dē inutilis adiectio ita vitiat q̄ non babet ꝓo ad
iecta. ff. de verb. ob. l. si quis stipulatus a te. ¶ Se
cundo † q̄ro an papa possit iurisditionē vēdicare.
Et dixerunt quidā q̄ non quia dicūt q̄ iurisditio
est quoddā genus: sed aliq̄ in genere vēdicari nō potest. ff. de rei vendi.
l. si rem. in ꝓn. ergo &c. Jtē alia rōne: q̄ dicunt: iurisditio est quoddā ius
tion: ꝓ ꝓsonā. in iure cū cōsistētia inco: ꝓoralia sunt. ff. de rerū dim. l. j. ꝑ. j.
ergo vēdicari nō potest cū ea vendicanē que possidēntur. C. de alie. iu. mu.
can. fac. l. j. & ff. de rei ven. l. vendicantē. & l. vēdicatio. sed inco: ꝓoralia non
possidēnt. ff. de vſuca. l. sequīt. ꝑ. si vīa. ergo vēdicari nō possunt. sic disꝑ
satio cū cōsistat in iure: vt. l. disponit. tñ verū distinguīt. Econtra videt q̄
sic: q̄ cū nō ꝓ iure seruitutis vel vsusfruct⁹ dar actio: vt insti. de act. ꝑ. ij. &
iij. Sed pōt rñderi q̄ illud ideo: q̄ sunt actiones in rem scripte: vt ibi dr.
Jtē vī ad id q̄ō sicut filiū meū sine libertū vel colonū in quib⁹ ius ptātis
habeo possum vendicare: vt plene no. ff. de libe. & bi. l. j. ꝑ. pe. sed hic fiet
vēdicatio ad ista tñ de iure romano vel quiritū. Preterea ibi videntur
ꝑsona ꝓpter ius q̄ō in ea prætēdit: l3 in ꝓposita q̄ōne nunq̄ possit iurisdi
tio vēdicari. l3 ad hoc rñdeo q̄ si recte intelligas q̄ per p̄dicta iura q̄ō
est sublata. naꝫ semp eꝫ esse persona vel in qua vel ꝓpter quā iurisditio
vendicaī q̄ō pōt esse multis de causis. ex̄ de p̄script. cū olim. ex̄ de maio. et
obe. per totū. ℣. q. viij. oēs basilice. ff. de iur. om. iudi. l. et quia. Vel dic q̄
ibi petit iurisditio tēporalis vel secularis dignitatis: vt puta ius comita
tus: vel marchie: vel baronie: vel ius alterius dignitatis ſpūalis: vt puta
decanatus vel ꝓpositura vel alia dignitas. Jmplorabit etiā cognitio
nē ptoris vel officiū iudicis. licitū est em̄ † ei q̄ h3 ius in aliqua dignitate 7
vt possit eā petere: sed q̄ nō cōpetit sibi aliqua actio h3 officiū iudicis. ff.
de minō. l. q̄ō si minoꝛ. ꝑ. fi. & de libe. ex̄ bi. l. i. ꝑ. hoc interdictū. & talis actio
siue officiū erit nobile. & hoc tenet spec. in ti. de actio. ꝑ. dominio. ℣ porro.
rei vēdicatio aūt ē in p̄dictis nō cōpetit: q̄ ꝓ reb⁹ tantū co: ꝓoralib⁹ dar:
ꝑ. 3. dictū est. & ꝓsset dici q̄ actione cōtēlioria agi possit ſm Jnno. & ple
ne ex̄gta de ex̄cep. c. venerabilis. ¶ Tertio q̄ro: quidā laicus delictū cō 8
misit & postea effect⁹ est clericus: a querit ad quē spectet cognitio illi⁹ deli a
cti an ad iudicē secularē de cui⁹ foro erat tēpore p̄petrati criminis: an ad
iudicē ecclesiasticū in cuius iurisditiōe nūc inuenit ꝓ susceptionē ordinis
clericalis. Et ꝓmo vī q̄ sit cognitio iudicis secularis: q̄ debemus specta
re tp̄s delicti. ff. de penis. l. j. & l. mozis. i fi. & de statuli. & statulibe. & sic spe
ctamus ips̄ ℣ctus. ff. de ℣hē. emp. l. rutilia. ff. ꝓ soc. l. iij. & ff. de mino. l. iij.
ex̄ de ele. c. dudū. & vī casus de adul. l. adulter. ꝑ. si eo tēpore. vñ per cōmi
sionē delicti vī p̄uentus a iudice seculari. ar. ff. de iudi. l. si quis postea. et
de iur. om. iu. l. pe. ex̄ de so. cōpe. c. ꝓposuisti. ad idē facit: q̄ obnoxius mu
nerib⁹ realibus l3 efficiāt miles cogit ad illa munera subeūda. ff. de mu.
& bo. l. cura. in fi. C. de epi. & cle. l. sub ptextu. ff. de iure imu. l. semper. ꝑ. di
uus. q̄ noga caput sequīt vt delicta & bonores cū capite ambulent. ff. de
noga. l. j. de car. l. cū te. de iniu. l. iuriarū. Jtē q̄ seruus delinquēs si post
ea efficiāt monachus vt penā euitet dr de monasterio extrahi & pene tra
di: vt. d. ꝑ. j. si quis. de fur. l. si seruus nauē. ¶ Sic etiam eximitur a mili
tia & a militari solutur sacramēto miles qui ꝓpter metum delicti q̄ō
ante cōmisit nomē militie dedit. vt. ff. de re mili. l. fi. Ad idem. C. de decu.
l. oīs. lib. x. & de epi. & cle. l. officialis. in ꝓn. C. ad. l. cor. de fal. l. si quis decu
rio. ꝑ. nec ꝙ. no. in aut. de mā. ꝓnci. ℣. si ꝙ pu. C. de cur. vel. cohar. l. j. ex̄
de pe. c. cū dilect⁹. & de ꝙ. & vo. i e. c. ij. et de ex̄cusa. tuto. l. j. tutor. & l. ij. ad
municipa. l. incola. Econtra videt q̄ cognitio isti⁹ spectet ad iudicē eccle
siasticū de cui⁹ foro effect⁹ est. nam per ordinis assumptionez ex̄ēpt⁹ est a
iurisditione laicoꝛ. C. de epi. & cle. gl. quis emēfis. imo punitur pena sacri
legij laicus q̄ cognoscit et iurisditionē exercet in clericos. ex̄ de fo. cōpe.
c. ij. & de iura. calū. c. olim. vñ si iudex laic⁹ se itromittat non valet q̄ō agit
tanq̄ ab incōpetēte factū: vt ex̄ de in. c. j. lib. vj. Jtem q̄ deuenit ad eum
casum a quo non potuit incipere: ideo nō vitiat. ff. de serui. l. ꝓo parte. et
de re mi. l. qui vno. ꝑ. reus. q̄ supueniēs dignitas tēporalis eximit quez
ab alterius ptāte: vt in aut. cōsti. q̄ de di. in p̄inci. posita. C. de epi. & cleri.
l. sacrosan. & C. de decu. l. fi. multofortius dr q̄ supueniēs dignitas spiri
tualis d3 eximere a iurisditione laicoꝛ. vt. C. de here. aut. gazaros. Jtē
q̄ per assumptionē ordinis est postea defendēdus excusando. ff. de vac.
mu. l. iij. in p̄in. & l. bis onerib⁹. ꝑ. j. & ff. si q̄s cau. l. q aūt. de excu. tu. l. spa
donē. ꝑ. si aūt. & l. ité inter pertos. de arbi. l. nō distīguemus. ꝑ. sacerdotio.
rū. distīguēdo. nam si cōstat q̄ laic⁹ ꝓpter omissum delictū efficiāt cle
ricus in fraudē & causa euitādi penā delicti puniēdus est ꝓ iudicem secu
larē per iura p̄imo alleg. & maxime per. l. bos accusare. in fi. p̄imi rū. et
de adul. l. si maritus. ꝑ. legē. fraus aūt p̄sumit ſm Dy. si iam erat accusa
tus vel in crimine deph̄ēsus per. l. post ℣ctum. ff. de dona. Si aūt constat
nec est fraus p̄sumpta etiā puniēdus est per iudicē ecclesiasticū per iura se
cūdo alleg. ar. ff. de bo. eoꝛ. l. magine. vt cū de donatiōe agit deprehēdit
in babitu. ꝓbat ex̄ de sen. ex̄cō. c. si iudex. lib. vj. vel dic vt ibi no. ¶ Sed
rursus † querit q̄dā post delictū cōmissum fit nouiter incola alteri⁹ loci 9
vel se transfert ad aliū locū vbi ꝓmo domiciliū habebat ℣ quem index
loci vbi deliquerat ꝓcedit & eū ex cōtumacia ponit in bānū. Judex vero
loci vbi nunc inuenit delinquēs ꝓcedit ℣ eundē ex eodē delicto. Querit
vtrū de iure possit & videt q̄ non: q̄ quoties de delicto est semel cognitū
non debet ampli⁹ cognosci siue absoluēdo. ff. nau. cau. stabu. l. licet. ff. de
accu. l. is cui. ꝑ. is q̄dē. C. eo. l. si q̄s homicidij. siue etiaꝫ cōdēnādo. vt. ff. de
accu. l. senatus. & de excep. rei iud. per totū. cū nō debeat de delicto eiusdē
bis sepius q̄ri. Sz i casu ꝓposito index loci delicti cū semel q̄sierit eū ex
cōtumacia ꝺdēnādo segt q̄ scōs iudex eū punire nō dz. Lōtra q̄ sic: non
obstāte dicto bāno: q̄ ꝓ bānū non dr a pena delicti absolut⁹ vel ꝺdēnat⁹.

Non enim

Non em̄ fuit nomē eius receptū inter reos q̄ō sit per lit. conte. ff. de adul.
l. si maritus. ꝑ. p̄escribere. C. e. l. adulterā. & ideo diffinitiua ferri non po
tuit. C. de lit. cōte. l. j. in aut. de eꝛbi. reis. ꝑ. si vero. C. de accu. l. absentē. ff.
e. ti. l. iiij. & si obijciat ꝙ hoc licuit ex forma statuti quo cauet vt etiā cōtu
max possit diffinitiue cōdēnari. Rñ. ꝙ ex tali ꝺdēnatione nulla pena est
secuta vñ cōdēnatio opitulari nō dz. ff. de excē. rei in. l. cui daī. nec ex suo
delicto vel ex̄ sua improbitate dz actionē vel lucrū cōseq. ff. de fur. l. itaq̄
ff. de interdi. & rele. l. relegatoꝛ. ꝑ. si. de neg. gest. l. siue bereditaria boc vi
deverius ꝙ bānū fuit rōne cōtumacie & etiā ꝓ delicto aliter fuisset puni
tus nā si pūs fuisset sine pena nō euasisset. ¶ Quarto q̄rit † qd si ℳuti 10
ne fur vnū furtū cōmisit aliud ℳarme nec inuenit ꝙ fuerit de aliq̄ ꝑdi
ctoꝛ punit⁹ nūquid si deprehendat ꝓ potestatē ℳarme possit eū furcis
suspēdere q̄ō vī q̄ sepius cōmisit. ff. de pe. l. capitaliū. ꝑ. famosos. & q̄ bi
nus actus inducit cōsuetudinē. C. de epi. aud. l. ij & q̄ sepi⁹ cōmittendo vi
det famosus. i. fama vt ibi dr. Et no. ꝙ plura delicta concurrentia aggra
uāt pena delinq̄tiū q̄ graui⁹ puniunt. ff. de re mil. l. nō ois. ꝑ. q de ser
uoꝛ. C. de rap. virg. l. j. ꝑ. fi. Econtra vī ꝙ nō q̄ī territorio ℳarme vnum
tñ furtū cōmisit de q̄ tñ h3 punitionē ptās ℳarmēsis: vt in aut. qua in
prouincia. C. vbi de cri. agi opoꝛ. ff. de offi. ꝑsi. l. j. & fm oēs fustibus erit pu
niendus regulariter ꝓ vno furto q̄ō in loco sue iurisditionis cōmisit: vt
aut. sed nouo iure. C. de ser. fugi. vnde de alijs nihil ad eū. vt. ff. de serui.
vendi. l. loci corpus. ꝑ. cōpetit. Cōstat em̄ ꝙ de alijs index per eandem. l.
iij. & dictū est plenius. ℨ. in p̄in. buius tractatus: imo quo ad alia malefi
cia alibi cōmissa est remittēdus ad locū criminis puniendus per suū in
dicē: vt in aut. vt nulli iudicū. ꝑ. si qs vero cōpebēsoꝛ: & de act. l. si cui. ꝑ.
si. & boc vī veri⁹. Sz ℨui. de lisa. fm feroces rectores ℨinz seruat dicēs
ꝙ constat eos tūc famosos eē: a tō vt famosi puniēdi sunt. & intelligit † ꝙ 11
binus actus inducat cōsuetudinē in criminalib⁹ nō alias: vt extra de cā
posl. & ppie. c. cū dilectus. ¶ Qualiter aūt quis puniat ꝓ pluri⁹ fur
tis dic vt pleni⁹ no. ff. de pe. l. capitaliū. ꝑ. famosos. de causa dic. vt in aut.
bodie. C. de fur. ¶ Quinto q̄ro † q̄ plures sunt inducēs q̄ parē babeant 12
iurisditionem in causis: vt puta ptās & capitancus quoꝝ vterq; h3 iurisꝺ
ditionē in maleficijs & eius cognitionē. vt est in aliqbus ciuitatibus: vt
ℳerusij vel pone in scholarib⁹ q̄ bñt tres iudices vt in aut. habita. vel
pone in iurisditione p̄sidis p̄uincie rectores ciuitatis illi⁹ vt puta in
marchia vel in p̄imonio. ℳō accidit ꝙ perpetratū est delictum in illa
ciuitate vel territorio cui⁹ occasione rector p̄uincie potestas illius ciuita
tis incipit ꝑcedere: querit quis eoꝝ ꝓferet & ꝓferendus est qui in cita
tione ꝓuenit. vt. ff. de iudi. l. si q̄s postea. & l. vbi. & c. ꝓposuisti. ex̄ de foro
cōpe. ¶ Quinto q̄rit † si ita ꝙcurrāt in citādo q̄ nō appareat q̄s p̄ior & q̄s po 13
steriоꝛ citauerit. & ꝓmo videt ꝙ inuicem se impediāt per cōcursum & qui
preuenit ꝓcedere dz. ff. de le. j. l. bmōi. ꝑ. fi. C. q admi. ad bo. posl. li. ff. de
reb. du. l. q̄ties. vñ rōne incertitudinis neuter admittēdus. vī. ff. de vsufr.
l. si quis. ꝑ. interdū. & de re iudica. l. a dino. Ad idem q̄ vbi ratio ista inue
nit eo tpe & die confecta ita ꝙ nō appareat q̄ō fuerit primū & q̄ō posteri⁹
ratione incertitudinis neuter vz. ff. de bo. posl. fm tabu. l. j. ꝑ. j. & ibi no. et
in. ꝑ. si quis. Econtra videt ꝙ uterq; habeat iurisditionē. ff. de excu. tu. l.
si vnus. ꝑ. oꝛiundus. ne vn⁹ per aliū impediat: q̄ in boc sunt pares quia
par in parē &c. l. ille a quo. ꝑ. tēpestinū. ff. ad trebel. l. digna voꝝ. C. de le
gi. Sed ex̄ hoc seq̄ret valde absurdū. q̄ nō dz ꝙ eodē furto citari & di
uersa tribunalia vocari. ff. de re iudica. l. ℨ pupillus. ꝑ. j. C. de indi. l. nulli
ff. iudi. so. l. iam tū. & q̄ de delicto einsdē bois nō dz sepius queri. ff. nau.
cau. stabu. l. j. in fi. de accu. l. senatus. Et ideo dic q̄ō vnusquisq; illoꝝ re
ctoꝛ in dubio cōsequīr medietatē illi⁹ pene: & sic dividantur inter se ꝓ
dimidia parte & est expēssum. ff. de pig. l. si fundū. ꝑ. si alio in fi. & l. in deli
ctis. & ff. loca. l. in operis. & ideo inter se debēt cōuenire quis eoꝝ ꝓcedat
& alter desistat ita tpe exactionis quilibet dimidiā cōsequat vt dictum est
& als per superioꝛē cōpellerent cōcordare. ff. de excu. tu. l. chirographis et
de peti. ber. l. iij. de prebē. c. ad bec. & no. glv. di. si foꝝ. ¶ Et idem dr in si 14
mili q̄ne: videlicet q̄ cōmissum est delictū in confinio duarū ciuitatū &
dubitatur in cuius territorio est commissum: nam ratione dubij vterq;
ciuitatis rector ꝑcedere pōt: vt plene no. ff. de libe. agno. l. siue contra ibi
& si habet tūc. in beneficijs aūt simul pluri⁹ cōcessis dic vt extra de pre
bē. c. si a sede apostolica. li. vj. ¶ Sexto q̄rit ciuis veteris vbis tracta 15
tū habuit & mādauit in ciuitate viterbij cuidā seio ꝙ occideret ciuē viter
biēsem in viterbio ibi ipe captus cōfitet q̄ de mādato ciuis vbis vete
ris p̄dicta cōmisit & trāstulit se de vbe veteri & ibidez sibi mādauit ciuē
occidi rector viterbij formato ꝓcessu. ꝑcedit ad ſniam ℨ aliū ciuem vi
terbianū mandatoꝛ & post tps venit talis mādās in fortiaz cōmunis Vi
terbij petit ℨ eū executio tanq̄ ℨ bānitū & cōdemnatū. Sz ꝓ parte mā
dantis excusat ꝙ nullus est ꝑcessus tanq̄ ab incōpetenti inditus factus.
q̄ rector viterbij nullā h3 iurisditionez in eo ideo censendus est ꝑcessus
nullus tāq̄ fact⁹ ab eo cui⁹ potestas damnandi nō fuit: vt plene dictuꝫ est
ℨ. in p̄in. buiꝰ tractatus. Econtra per ciuē Viterbij allegatur ꝙ valid⁹
est ꝑcessus q̄ ex eo ꝙ mādans p̄dict⁹ mādauit secuta offensione. vt. ℨ. pro
batū est multis iurib⁹: & ar. Et cōfirmat primo q̄ h3 arguere de ℨctibus
ad delicta. ff. de actio. & obli. l. oēm. sed constat ꝙ ibi videtur quis contra
gisse vbi se soluturum constituit. vt. l. cōtrabitur. ff. & ti. ergo in proposito
ibi deliquisse videt vbi delinquendū mandauit & sic Viterbij deliquisse
videtur quia consideranda sunt nō solū verba sed eius effectus secutus

C. de libe. ꝓtect. l. iij. Jtem q̄ non inspicimus tempus cōditionis appo
te: sed existentis & consistentis. ff. de cōdi. & demō. l. legata sub condition
igitur & hic inspicit tēpus perpetrati criminis & locus vbi perpetratum
est quasi precedentia ex̄ postfacto ℨfirmentur. ff. de re. cre. l. proinde. ideo
Viterbij dicitur esse cōmissum. Jtem quia ad cōfirmandā donationem
factam inter virum & vxoꝛē non attenditur tempus facte donationis: ℨ
illud tempus ad quod cōfirmari potest scilicet mortis: vt ex tunc valeat.
vt. ff. de dona. inter vir. & vxo. l. si eum. ℨ. fin. et. l. seq. & ff. de admi. tu. l. ser
uus. ideo si punitur mandans sicut mandatarius. C. de accu. l. non ideo
minus. imo mandans ꝓ principali percussoꝛe habetur. l. ad sylle. l.
si. et si percussit tunc consummatum est mandatum per consummationē
delicti mandati. ff. de ver. sig. l. sepe. ad fi. igitur & si inspiciendum est deli
ctum cōsummatum: igitur & locus vbi cōsummat ad illud referendo: vt
d. l. proinde. Econtra videt ꝙ iudiciuꝫ sit nullū tanq̄ factū ab incompe
tenti iudice cū in cinem vbis veteris nullam habeat iurisditionē: man
datum autem interuenit extra territoriū Viterbij. vt. ℨ. ꝓponit. ergo &c.
argu. ff. de iudi. l. eum quem. & in. l. fi. de offi. recto. ꝓouin. l. iij. C. qui ꝓo
sua iurisdi. l. j. & ideo ad locum delicti remittēdus est vt ibi puniatur: vt
in aut. vt nulli iudi. ℨ. si quis vero cōprebēsorum. cum sit delictū graue
si vero esset lene in loco delicti puniret. vt eo. ti. ℨ. si quis ỽo cognoscat. et
no. iiij. q. q. in p̄inci. et hoc videtur verius. & ad. l. contra. tisse. rñ. ꝙ hec. l.
non ob. quia in casu nostro plura facta seu delicta commissa fuerunt ad 16
uersus quēlibet ꝓo se: sed ibi ꝓpter ꝓsolutio sunt ad idem quo ad ob
ligationem dissoluendam: ideo diuersum. ¶ Quod aūt dixi de remittēdo
ad suum iudicē intelligit de vbanitate nō autem cogitur. vt no. ff. de ac
cusa. l. si cui. ℨ. fi. sed ecōtra ꝓouincie iudex tenetur reum fugientē remit
tere ad locū delicti vbi puniendus est: & ita logtur. d. ℨ. fi ỽo quis cōpe
bensoꝛ. quia iudex loci delicti cognoscit & punit. ff. de accusa. l. fi. & aut.
qua in prouincia. sed cuꝫ non sit graue: sed leue delictū tunc sue p̄uincie
index non cogitur remittere sed puniet ipsum: vt in aut. vt nulli iudi.
ℨ. si vero cognoscat. & no. iij. q. vj. ex̄ p̄uincia. vt. ℨ. dixi. ¶ Septimo que 17
ritur: nunqd morte delegantis finiatur iurisditio delegati. Et distingue
aut delegatus moꝛitur naturaliter aut ciuiliter. Item aut moꝛitur re in
tegra aut non. ℳ primo casu sc3 q̄ñ moꝛitur naturaliter et re integra in to
tum finitur iurisditio delegati. vt. ff. de iur. om. iudi. l. & quia. insti. mā. ℨ.
recte. extra de offi. deleg. c. licet. & eo. ti. li. vj. c. si delegato. a ꝓrario sensu.
Si aūt moꝛif ciuiliter. puta q̄ relegaī deponif vel ex̄cōicatur vel depoꝛ
tatur: tunc si est res integra finitur delegatio. vt. ff. de leg. iij. l. cum pater.
ℨ. bereditatem. ff. de iure fil. l. stichus. ℨ. fi. ff. de dona. inter vir. et vxo. l. cū
hic status. ℨ. si donatur. et. d. c. licet. Ad idem q̄ō non: extra de offi. deleg.
c. j. lib. vj. Jn alioverо casu q̄ñ delegatus re non integra moꝛif ꝙ ex sola
citatione etiam si ciuiliter sine naturaliter moriaī delegans nō expirat
iurisditio delegati. ff. de indi. l. venditoꝛ. ℨ. j. quia per citationem perpe
tuata est iurisditio: vt extra de offi. deleg. c. gratum. et. c. si delegatus. & d. 18
l. a quia. ¶ Predicta fallunt † in delegato pape cuius delegatio obitu
non finitur cōmittētis sed tanq̄ ordinarius remanet in iurisditione sibi
cōcessa etiā post obitū cōmittētis non inspecto q̄ res sit incepta vel non
vt extra de offi. deleg. c. ij. lib. vj. & no. idē † in officiali vel vicario episcoꝑ 19
pi: quia l3 sit extraordinarius: vt extra de cōsue. c. nō putamus. lib. vj. nō
tñ re integra expirat iurisditio eius obitu cōmittētis. vt not. de offi. vic.
c. j. lib. vj. vnde summi pōtificis est speciale ꝓpter dignitatē & honoris
ꝓgatiuā. vt. ℨ. dictū est. vt. d. c. j. Sicut etiā tnō finit officius executoꝛū 20
ad exequendā aliquā gratiā vel prebēdam ab apostolica sede ꝓcessam: l3
re integra concedens moriaī. extra de offi. delega. c. super gratia. lib. vj.
¶ Sed quid de ꝓcuratoꝛe. dic ꝙ ꝓcuratoꝛ re integra reuocat morte 21
cōstituentis. vt. C. de ꝓcur. l. ꝓcuratoꝛ. nisi fit factus dñs per litis conte
stationez: tunc em̄ nō reuocaī. vt eo. tit. l. nullus. Jtem in alio casu morte
cōstituentis nō finit mandatū si dñs ꝓcuratoris ꝑsente & volente satisfe
dit ꝓo eo quia tūc etiam lite nō cōtestata nō reuocaī: vt. ff. eo. l. si defun
ctus. Si aūt fit ꝓcurator ad negotia. dic quādo reuocatus est morte dñi.
ff. man. l. inter causas. & insti. eo. ti. ℨ. recte. q̄ō est verum si res est integra
sc3 nō inceptis negotijs vel negotiationi cepte non connexis. Si vo res
non est integra vt q̄ cepta iam negotia vel eius connexa moꝛif dñs tunc
ꝓcuratio durat. ff. de insti. l. si quis mancipijs. ℨ. si impubes. extra de of.
deleg. c. si. ℨ. officiū. lib. vj. & ff. de neg. gest. l. eum actū. & l. aqui. ℨ. fi. & uola.
C. vbi causa pupil. l. j. de pac. pig. l. fin. ¶ Sed qd † contra si moꝛitur is 22
cui facta est delegatio. dic ꝙ si moꝛif re integra nō extendit eius iurisdi
tio l3 reuertitur in delegāte. ex̄ de offi. dele. c. j. lib. vj. Si aūt moꝛif re non
integra extincta est iurisditio eius: q̄ non reuertit vt dictis capitulis. et
arg. eius q̄ō legit & no. ff. mā. l. inter causas. in p̄inci. & l. si quis alium. ℨ.
arg. eius q̄ō legit & no. ff. mā. l. inter causas. in p̄inci. & l. si quis alium. ℨ.
morte. ¶ Octauo querit quid si fiat delegatio pluribus iudicibus de 23
eadez re: nec in delegatione est adiecta clausula ꝙ si nō oēs &c. q̄ ponitur
extra de offi. delega. c. si vno. an si aliqs eoꝝ ꝓueniat in cognoscendo erit
potioꝛ alijs consocijs suis. primo videt ꝙ sic. ff. de iurisd. om. iudi. l. cum
quedam. etiā si nō dū tulit sententiā. vt. d. l. j. ꝑ. fi. Ad idem. ff. de procu.
l. si pluribus. & quod not. ff. de iudi. l. vbi & q̄i. no. in. l. j. C. etiam per pro
curatorem &c. et q̄ nō. in aut. habita. C. ne filius ꝓo pa. ff. de leg. l. si plu
ribus. in fi. Ad idez. ff. de iudi. l. si quis postea. extra de fo. compe. c. ꝓpo
suisti. ¶ Econtra videt ꝙ nō. q̄ cū duob⁹ causa cōmittī in duob⁹ oibus
cōmissa videt. vt. ff. de arbi. l. non distinguemus. ℨ. cū aūt. pe. rñso. igitur

Universidad del Rosario Archivo Histórico

snia vnius nõ tenet extra de offi.delega.c.cum causam matrimonij.ff.de re iudi.l.quo ex tribus.vñ videt qõ non sit potior.ff. de noga.l. si quis a multis.ꝛ.ff.de pecu.l.si vero in quibus ꝺz ꝙ non prenenitur agendo vel litem contestando nisi perueniat ad sententia sed dic ꝙ primũ verũ est et cũ aliꝭ casib⁹ solui ideo solue secũdũ Wy.vt ipse no.in.d.l. si plures.§. fi.sed in quesito perdendo defideraꝝ snia.vt.l.si quis a multis.§. si vero.

24 ff.de noga. ¶ Quandoq; autem adẽcitur clausula q̃si nõ omnes ꝛc. vel illa ꝙ non fit melior conditio occupantis tunc siue vnus siue alter incipiat tamen collegam non excludit.vt.ꝺ.§.in plures.ꝛ.ꝺ.c.i. et extra de procur.c.si duo.lib.vi.idem si non fit ibi clausula insolidum nam quilibet agit pro parte.vt.ꝺ.l.si pluribus.ita tñ vt simul procedãt:vt dictũ est hoc in delegatis secus in ordinarijs quilibet per se ꝛ seorsum ꝺz iurisdi-

25 tionem.vt.ff.de offi.procõ.l.j.Et nõ ¶ facta conũcta commissione vel electione de pluribus ad aliqꝺ officium vel iurisditionẽ exercendũ vno eorum habente vel recusante interim totius iurisditionis exercitiũ ptinet ad collegam qui exercitiũ occupauit.vt.ff.de appella.l.imperatores.§.

26 magistrat⁹. ¶ Nono q̃ritur nunquid assessor preſidium habeat iurisdictionem in ferendo sentẽtiam quib⁹ assidet ꝛ dic ꝙ nõ sed sunt ferẽde per eos scilicet preſides vt no.ff.de offi.assessor.l.j.in glos.fi.vnde sententia lata per assessores non valeret nisi eam ferant ex delegatione a preſidibus eis facta vt in eadem glos.que innuit etiam si sint cause ciuiles vel tales criminales que delegari possunt vt ibidem dicitur sed de consuetudine

27 secus obseruatur in ciuilibus.† Item dicit ꝙ remoto preside ante tempus dicit culpa assessoꝝ ꝫ aũt ꝛtra vt tibi imputet q̃ imperitum elegit. ff.de rei ven.l.vtiq;.§.fi.ꝛ ibi no.ꝛ vide qõ no.gl.in.l.ij.C.de offi.eius qui

28 vi.alte.gerit. ¶ Decimo querit quidaꝫ de presidentibus ciuitatis init extra territorium vt puta quando ciuitas eorum facit ẽgrcitum ꝫ aliqꝺ castrũ extra ciuitatis territorium consistens:nunquid habeat ibi iurisditionẽ mandãdi ꝛ pronuntiandi inter suos subiectos certe dicendum est ꝙ non vt extra.ij.q.ij.c.i,qꝛ ibi ꝓinat⁹ est vt no.ꝫ.in pzin.tituli:ꝫ cautela est vt vel ante egressum vel post in loco sui territorij faciant reformari

29 vt que in egressu fiant valeant per ea que no.in.c.snia.q.penul.ꝓximo queri põt nunquid presidentes habeant iurisditionem puniẽdi suos familiares in iurisditione siue in officio delinquentes quod vꝫ.ff.de custo. re.l.mili.de penis.l.si quis forte.§.pe.ɣɣiij.q.i.c.ɣɣeo.ꝛ.c. cũ voluntatis non alias per.l.ij.ff.de offi.presi.licet posset dici contrarius. vt.C. de offi. pre.aug.l.ij.sed ibi forte loquitur de ordinariis iudicibus vnde in eorum priuilegium qꝛ forte habebat per se officiũ administrationis a populo,

30 ¶ Sz viterius querit nunquid presidentes possint cognoscere de iniuria eorum familiaribus illata.Et primo Pet.videtur ꝙ sic. ff. de arbi.l. etiã.de iudi.l.ꝛ in pzinatis.Contra videtur ꝙ non qꝛ ille loquitur in ciuili sed in criminali non videt.ff.de iurisd.om.iudi.l.qui iurisditioni ꝫ dominus Ja.de are.dicit qõ sic qꝛ per hoc vide snia tueri dignitatem.ff. de officio presi.l.obseruandum ꝛ tũc non est dicenda q̃stio potestatis sed dignitatis.vt.C.de here.l.manicheos.ad hoc facit quod no.ff.ad municip. l.de iure.ꝛ.ij.questio.ij.c.si quis.Jure vero decretaliũ non distinguitur

31 vt extra de prebẽ.c.lib.vi. ¶ Postremo dic quod licet iudex non possit extra territorium suum vel prouinciam iudicare.vt.ff. de iudi.l.j.ꝛ.ff. de interdi.ꝛ relega.l.relegatorum.ꝛ.§.sicut.§.liquidem. et dixi in principio huius questionis nec etiam potest ibi ordinare vt no.j.q.ij.extra volunariam iurisditionem põt idez exercere ꝛ delegare vt no. extra de verbo. sig.ex parte.Itẽ potest absoluere excõmunicatos suos in quacunq; prouincia vt ibi:pro tribunali aũt sedere in alterius prouincia non potest vt extra de offi.deleg.c.nouit.item non parochianũ alterius ꝓuincie ad peni-

32 tentiã recipere:vt no.extra de sepul.c.j. ¶ Undecimo queritur si coram syndico qui habet aliquem officialem syndicare prepomik vel instituitur actio de aliquo maleficio personali qõ dicit cõmissum per eũ officialem qui syndicatur suo durante officio vt puta de homicidio vel alio crimine personali cõmisso dñi ei⁹ durabat officiũ nũquid habet iurisditionem cognoscendi ꝛ puniendi.Et primo videt ꝙ nõ:qꝛ syndicus nõ habet merũ vel mixtum imperiũ sed solam cognitionem ꝛ punitionem de admini stratis neglectis vel ablatis per illum officialem occasione illius officij de quibus puniẽdus est per iudicem illius loci vbi officiũ gessit de aliꝭ potius videt cognitio rectoris succedẽtis in illo officio siue alterius qui de hoc habet iurisditionez q̃ ipsius syndici:quia ad ipm nequaq; spectat cognitio meri vel mixti secũdum formam statuti.Econtra videt quod possit qꝛ examinator villicationis audire debet generaliter omnẽ villicationis speciem ꝛ ipsum de omni eo qõ cõmisit punire per.c. qualiter ꝛ quando el.ij.extra de accu.sed generalis nũq; syndicatur de omnib⁹ in officio cõtingẽtib⁹ audire aut cognoscere ꝺz qꝛ qui oẽ dicit nihil excludit.extra de maiori.ꝛ obedi.c.abolite.in fi.ꝛ quia verbũ generaliter ꝓlatuꝫ generaliter est intelligẽdũ.ff.de serui.vꝺ.ꝺio.seruitutes.vñ etiã qõ ois syndicus de ꝓdictis punire nõ possit cũ in generali cõmissione nõ veniãt nisi nominati specialiter demõstrent.ff.de offi.eius cui mãda.est iurisdi.l.i. extra de offi.vica.c.j.lib.vi.vnde dicendum quod omnis sua autoritas dependet ex forma sue electionis ꝛ potestatis illi attribute.ff.de arbi.l.nõ distinguem⁹.§.nũc de officio sed cũ dict⁹ officialis dictũ delictũ commisit suũ officium exequendo:an teneatur vel non dic vt plene not.infra de

33 questio.ij.q.iij. ¶ Duodecimo querit quidam accusauit in curia bononiensi titiũ ciuẽ parmẽsem quẽ dicit deliquisse in territorio bononiensi.

dicit accusatus:ego dico nõ aũ litis cõtestãde hoc delictũ me non commisisse:sed posito ꝙ delictũ ꝓbaret ego declino forum vestrũ: qꝛ nõ estis in hoc iudex cõpetens.nã ꝫ maleficiuz est cõmissum in regno extra vim territorii.vnde nõ habetis de hoc notionẽ.iudex aũt mandat ꝙ rñdeat cũ ex serie accuse appareat eũ esse iudicẽ replicat accusatus:ofte ista exceptio est emergens:ꝛ ideo priꝰ est tractãda.ff.de libe.cau.liberis.§.fi.C.de ordi.iudi.l.j.de dilatio.l.a procedẽte.ita ꝙ cã cognita ꝓnũtiare debetis vos esse iudicem vel non esse.ff.de iudi.l.si qs ex aliena.dic fm Gui.de tuza.ꝙ procedendũ est ꝛp accusatione ꝛ in ꝓcessu apparebit quẽ finẽ causa habere debeat.C.qui accu.non pos.l.j.infra qnod scõm de delicto probabit.ar.ff.de re iudi.l.iij.§.ornamẽta.nã si constiterit de territorio tunc non valebit ꝓcessus:sed extra territoriũ remittit ad suũ iudicem.vt.ꝫ.in q.vij.in pronũtiando se nõ esse iudicẽ per dicta iura.Si aũt de necessita-

34 te sit ꝓnũtiãdũ dicvt.j.de qõnib⁹ vere emergẽtib⁹ queſt.penul. ¶ Circa materiã hui⁹ tractatuli est sciẽdũ ꝙ iurisditio est nomẽ gñale cõprehẽdens merũ ꝛ mixtũ imperiũ ꝫ nõ ꝙuertit:qꝛ nõ oẽs qui habẽt modicam cohertionẽ habẽt oẽm iurisditionẽ:vt no.ff.de iur.om.iud.l. imperium. sed nõ ꝙuertit:qꝛ oẽs qui habẽt hanc iurisditionẽ habẽt merũ imperiuz ꝛ mixtũ. Dis essi minor magistratus ꝫ iurisditionẽ ꝛ ꝓbet autoritatez manumittere volẽtib⁹:aut apud eũ instꝛa aperiũtur ꝛ pecuniarias causas iudicet ꝛ leues criminales:vt no.in.d.l.imperium.ergo ꝛc.vocãt mo

1 dica coꝛtio:vt eo.titu.l.mandata.§.j.Et pñt hec oĩa alteri delegari.vt d.l.j.ij.nisi.o.ff.de iurisdi.om.iudi.l.imperiũ.in fi.l.solẽt.ꝛ.l.ꝓtor.de off. vica.c.licet.ꝛ.cũ gñali.nõ tñ ille magistratꝰ ꝫ merũ impiũ vel mixtuz: qꝛ illud nõ cõpetit nisi maiorib⁹ magistratib⁹ de qbus habeẽ in.d.l.in

35 glos.de offi.eius cui mã.est iurisdi. ¶ Sayo q̃ cõpetunt iure magistratꝰ vt maiorib⁹ sicut qꝛ merũ imperiũ qõ consistit in facinoꝛosos hoies animaduerteꝛe mixtũ imperiũ ꝓsitens in missionẽ in possessionem.vt.d.l. imperium alteri demãdari nõ pñt.vt.d.l.j.magime punire.vt.d.l.§. bus ries rei. ¶ Que eñ meri vel migti imperij sunt per libellũ id est iudicem delegatum expediri nõ pñt.vt.d.l.ꝛ de offi.ꝓcons.l.nec qcꝙ.§. vbi decretum.ff.de offi.ꝓcons.ꝛ magime hec nõ veniunt in gñali delegatione:vt ea.l.in ꝓncipio.vt ergo delegatio meri vel migti imperij valeat duo fm ius ciuile regrũtur ꝫz spãlis cõmissio:ꝛ qõ adesse nõ possit vel abesse necesse ptingat vt ibi.sed tunc nõ venit vltimũ suppliciũ nec mẽbri mutilatio: nisi quo ad cognitionẽ tm:vt in aut.de colla.§.ad hoc.secus de iure canonico:qꝛ ea q̃ sunt meri vel migti imperij de qb⁹ no. extra de offi. deleg.c. qõ translationẽ.pñt delegari:ꝛ a ꝑsente si spãliter cõmittat.extra de offi. ordi.c.qõ sedes.ꝛ ꝺz.ɣɣiij.q.iij.illud.extra de rap.c.in archiepatu.ꝛ non solũ quo ad cognitionẽ sed etiã quo ad examinationẽ: vt ꝺz mere quoq; talis delegatio facta est habẽti iurisditionẽ vtputa alicui magistratui vt no.in.l.j.de offi.eius cui man.est iurisdi.ꝛ.c. qõ sedes. ꝓinceps autem hec oĩa legat.vt.ff.de testi.l.iij.ꝛ idẽ dinus.ꝛ no.in.d.c.illud. ¶ Patet ergõ ꝙ in terris ecclie non est dubiũ ꝙ pñt cõmitti vt dictũ est.dicũt enim in aliꝭ ꝓuincijs iudicẽ de ꝙsuetudine obseruare ꝺriam.

¶ Finis tractatus de iurisditione Bartoli.

¶ Casus in quibus citatio non valet fm Bartolum.

¶ Quando in angusta tpa.vt.v.q.ij.c.j. Sñ nõ expzimit causa quare sit citatus.v.q.ij.c.vlti. ¶ Sñ minus maturaꝝ per petitorium: vt extra de dolo ꝛ cõtuma.c.j.Non valet ratione tẽporis:vt qꝛ fit die feriata:vt extra de feriijs.c.conquestus.Ratione loci vt si fiat extra diocesim vltra duas dietas:vt extra de rescrip.c.nõnulli.Si fiat ad locũ periculosuz: vt extra de appel.c.ex parte.ꝛ ex q.cau.maio.l.metũ.in glo.ꝛ ad trebel.l.de etate. ꝛ vt lite non cõtest.c.accedẽs.lib.vj.Ratione iudicis si est euidẽs ꝙ nõ fit iudex:vt extra de offi.deleg.c.ex literis.Si rescriptũ apostolicum nõ sortiatur:vt eẽ de offi.deleg.c.ad innuendũ.Si euidens est iudicẽ esse inimicum.vt.v.q.ij.c.quia.Si citatus ꝫ poliaꝝ vt.iij.q.ij.c.si eps ante restõnem factã.Si liberꝰ citet patronum.ɣɣviij.q.ij.c.item si liberti.Ubicũq; euidenti exceptione põt qs se tueri.vt.ff.de iudi.l.non videt.sed vbi est dubium ꝺz ire allegaturus priuilegium:vt extra de appel.c. si duob⁹.ꝛ.l.ex quacũq; sunt.si qs in ius vo.nõ ierit.ꝛ.l.quis aliena.ff.de iudi. Sciendũ tñ est ꝙ si citatio nulla est ꝛ citatus nõ defendit procedit. vt.ff.iudi.solui l.si reus.ꝛ bi casus not.iij.q.ij.c.si eps.

¶ Finis casuum in quibus citatio nõ valet fm Bartolum.

¶ Incipit ritus iudiciorum ad practicam per Bartolũ de sagoferrato. Als dicitur tractatus quem debent seruare iudices in cognitionibus et decisionibus causarum.Barto.

Memorie iudicis Qui in tribunali quoli-bet preest occurrunt infrascripta seruãda circa decisionẽ ꝛ cognitionem causaruz quarũlibet vt in eis ordinate procedat. Sõ iudex facilẽ se prebeat in audiendis clamoribus quoruũcũq; quibus audi tis conuenientem petenti fieri faciat citationem.

Memorie Necessario in scriptis reddende:quia memoria hominis labilis est. vt.C.si mi.se ma.dige.l.iij. circa medium

circa mediũ.ꝛ de vet.iu.enu.l.tãta.§.fi qd aũt ibi oĩm hñe memoriã ꝛc. Et scriptura ad eternã rei memoriã est inducta.vt.C.de test.l.iubem⁹.in medio ibi eoꝝ nomẽ scribere nõ differãt ad eternã rei memoriã.Bart.

Judicis. Demũ primo coꝛã se ꝛ ante oculos habere ꝺz in faciẽdo iustitiã.C.de iudi.l.rẽ non nouã.ibi sit eñ ad sacrosanctas scripturas ꝛ.c.ex de accu.c.cũliter ꝛ qñ.circa meditũ. alꝭ egtatẽ.ff.de eo qõ cer.lo.l.qõ si ephesi.§.fi. Itẽ bene aliqñ reꝛ oculis debet inspicere quando est queſtio de finibus:vt.ff.fi.reg.l.si irruptione.in fin.

In tribunali. Jn quo necesse ꝫ stare ꝛ ibi sedere.ff.de integ.restitu.l.diuus.ibi pro tribunali sedente.ff.qõ met.cau.l.metuz.§.sed si eg facto.ibi pretore me abscindente ꝛc.interlocutuz.ꝫ in quo loco ꝺic in loco cõsueto et honesto.als nõ vz. ff.de iusti.ꝛ iure.l.pen.ꝛ.C.de sen.ꝛ interlo.om.iudi.l.cum sententia.ff.de arbit.l.si cũ ꝺies.§.pe.ꝛ de interroga.act.l.inoleuit.in fi.Bart.

Seruanda. Que seruari debeant per iudicem ritus et ordo in causis criminalibus et ciuilibus ꝺicitur et probatur.C.de fideiuss.l.fi.in.fi.

Ordinate. Ut.l.consentaneũ.C.quõ ꝛ qñ in.ꝛ in aut. qui semel.ibi posita.nã si non seruat ordinez ꝛ ꝓcessum nõ facit ordinate:nõ valet qõ facit.vt.C.de sen.ꝛ interlo.om.iudi.l.ꝓlatã.eẽ de ꝓbat.c.qm̃ cõtra falsam.q̃ snia seratur

1 sup certo inquantũ possibile est:vt insti.de act.§.curare auten. ¶ Itez q̃ bene.nam si male ꝓferat iudex non ordinate aut imperite.vt insti.de obli.q̃ ex quasi male in pn.ꝛ ꝺz facere litem suã imo arbiter cuz male et

2 inique decreuit.vt.C.de pac.l.si qs in cõscribẽdo.in fi.ꝛ ibi no. ¶ Itez q̃ affectione iudex nõ iudicet.vt.ff.de manu.vin.l.illud in causis.ꝛ qnõ affectione consanguinei.vt.ff.de re iudi.in fi.cuz in iudicio nõ ꝺebeat esse acceptio personarũ.vt in.ꝺ.c.qualiter ꝛ qñ.ꝛ fm allegata ꝛ ꝓbata iudicet.vt.ff.de offi.ꝓefi.l.illicitas.§.veritas.ꝛ sacramentũ ꝓestet index.vt in aut.iusiuran.qõ pre.ab bis.col.vj.de offi.fideliter egercendo.ꝛ fi con trafecerit poterit de periurio accusari.vt.C.ad.l.iul.repe.l.j.in fi.

Qui iudex. Quicũq; ordinari⁹ ꝛ delegatus ordinẽ in to tit.C.de sen.ꝛ inter. om.iu.cũ fi.ꝛ in arbitris cõpromissarijs

1 cũ arbitria sint redacta ad instar iudicioꝝ.vt.ff.de arbi.l.j. ¶ Secus si in arbitratore ꝛ amicabili cõpositore:qꝛ non tenẽt nec ꝺz seq ordinẽ in ris.vt not.plene.ff.ꝓ soc.l.si societatẽ.§.arbitroꝝ.cũ trib⁹ legib⁹ sequn.et nemini mirũ.Nã arbiter fuit inuẽt⁹ ad ſlitudinẽ iudicioꝝ.tñ in multis locis ex ponit arbiter.i.iudex delegatus. ꝛ magime in.l.arbitrio.ꝛ l.l. sequen.q satisfd.qnimo ꝛ filiuſſa.iudex eẽ põt.ff. de iudi.l.cũ pretoꝛ.§.fi.

Vocile. Audiendo ꝛ respondendo benigne:vt ꝛ als facit imperator in.l.precibus.C.de impube.ꝛ alijs sub stitutio.et.C.de transl.vt responsũ.ꝛ de prec.impe.offe.l.j.in fi.

Clamoribus. Supple nobiliũ et potentiũ accusando repelluntur.vt.C.qui accu.non pos.per totuz.titu.ff. de accu.per totũ magime in.l.hos accusare.cuz.l.seq.ꝛ seq.etiã denũtiã do multi repellũtur.vt no.eẽ de accu.c.cũ oporteꝛ.ꝛ.c.ingstitiõis.cũ fi.

Conuenientẽ. Quando agitur vt hic. Nã si citatio ꝛ sententia nõ fuerint cõcordes

1 inuicem processus non valet.vt.ff.de condi.indebi.l.cũ fundus. et.C.de excepꝛ.rei iudi.l.si ex testamento.in fi.cũ simil.

Gratione. Continentez qnq;:vt in decre.iij.q.vt in consti.regni.q̃ incipit.edictoꝝ ordinem ꝛ omittat non est de iure.qꝛ oĩm actionũ ipsa citatio est ꝓncipiuz. vt insti.de pena tem.lit.§.fi.qui incipit.oĩm aũt ꝛc.Que citatio nisi fiat de mandato iudicis valet.vt de exhi.re.l.oĩm.ꝛc.Fallit in casib⁹ ibi not. qñ per officiales.vt.l.ea quidẽ.C.de accu.cuz fi.ꝛ dictum est peremptorie ad differentiã alioꝝ edictoꝝ q̃ not.de ꝓbat.c.qm̃ cõtra falsam.q snia feratur sup certo inquantũ possibile est:vt insti.de act.§.curare auten. ¶ Itez q̃ bene.nam si male ꝓferat iudex non ordinate aut imperite.vt insti.de obli.q̃ ex quasi male in pn.ꝛ ꝺz facere litem suã imo arbiter cuz male et inique decreuit.vt.C.de pac.l.si qs in cõscribẽdo.in fi.ꝛ ibi no. ¶ Itez q̃ affectione iudex nõ iudicet.vt.ff.de manu.vin.l.illud in causis.ꝛ qnõ affectione consanguinei.vt.ff.de re iudi.in fi.cuz in iudicio nõ ꝺebeat esse acceptio personarũ.vt in.ꝺ.c.qualiter ꝛ qñ.ꝛ fm allegata ꝛ ꝓbata iudicet.vt.ff.de offi.ꝓefi.l.illicitas.§.veritas.ꝛ sacramentũ ꝓestet index.vt in aut.iusiuran.qõ pre.ab bis.col.vj.de offi.fideliter egercendo.ꝛ fi con trafecerit poterit de periurio accusari.vt.C.ad.l.iul.repe.l.j.in fi.

Qui iudex. Quicũq; ordinari⁹ ꝛ delegatus ordinẽ in to tit.C.de sen.ꝛ inter. om.iu.cũ fi.ꝛ in arbitris cõpromissarijs cũ arbitria sint redacta ad instar iudicioꝝ.vt.ff.de arbi.l.j. ¶ Secus si in arbitratore ꝛ amicabili cõpositore:qꝛ non tenẽt nec ꝺz seq ordinẽ in ris.vt not.plene.ff.ꝓ soc.l.si societatẽ.§.arbitroꝝ.cũ trib⁹ legib⁹ sequn.et nemini mirũ.Nã arbiter fuit inuẽt⁹ ad ſlitudinẽ iudicioꝝ.tñ in multis locis ex ponit arbiter.i.iudex delegatus. ꝛ magime in.l.arbitrio.ꝛ l.l. sequen.q satisfd.qnimo ꝛ filiuſſa.iudex eẽ põt.ff. de iudi.l.cũ pretoꝛ.§.fi.

Vocile. Audiendo ꝛ respondendo benigne:vt ꝛ als facit imperator in.l.precibus.C.de impube.ꝛ alijs sub stitutio.et.C.de transl.vt responsũ.ꝛ de prec.impe.offe.l.j.in fi.

Clamoribus. Supple nobiliũ et potentiũ accusando repelluntur.vt.C.qui accu.non pos.per totuz.titu.ff. de accu.per totũ magime in.l.hos accusare.cuz.l.seq.ꝛ seq.etiã denũtiã do multi repellũtur.vt no.eẽ de accu.c.cũ oporteꝛ.ꝛ.c.ingstitiõis.cũ fi.

Conuenientẽ. Quando agitur vt hic. Nã si citatio ꝛ sententia nõ fuerint cõcordes

questio criminalis est. si ciuilis non bănitur sed dănetur ad tertias partem bonorum mobiliu3 decernatur actor mittendus in possessionem bonorũ repertorum pro mensura debiti declarati ꝛ hoc habet locum in curia iustitiarij. nã in curia baiulorum non damnatur ad tertiam partem bonorum mobiliũ sed penam vnius augustani tantum decernendo actorem mittendũ in possessionẽ debiti declarat qđ debitum declaratur ꝑm consuetudinem regni. que incipit. Contumacem. ꝛ in illa cõstitutione. que incipit. Mei vendicatione connentur ꝛc. cum suis si.

ITem post de equitate. quam iudex semper debet habere ante oculos. vt. ff. de eo quod certo lo. l. quod si ephesi. in fi. cum similibus.

Iterum vocetur. Quo vocato ꝛ monitoriũ edictu3 ad peremptoriu3. cũ. l. seq. breuiter bodie abbreuiata est magis ꝙ olim vt enidẽter curiosus lector videre poterit. nam olim per interualla3 nõ minus. xxx. dierum per eiusdem regis edic. ꝛ erat per. xxx. dies ꝛ hoc tẽpus bodie in citatione extendi nõ potest. sed abbreuiari ꝑ qualitate ꝛ illud ius antiquum quod inducebat. iiij. bodie est diminutũ per hoc ius ꝛ per constitutionẽ regni illam edictorum ꝛ vbi manifeste patet.

Banniatur. Hoc nouum est: ꝑm cõstitutionem regni est inductum etiã in criminalibus. vt in cõsti et generalia iura ꝛc. cũ cõsti. seq. pena eorũ ꝛc. Ad hoc vt habeas plenissimã materia3: dic vt no. Rof. in libellis suis criminalibus ibi ꝛ qualiter ꝑm constitutionẽ regni in accusationibus concedatur. nam duobus sequentibus ꝛ dic ad maiorẽ declarationem qđ si fecerint per duos menses in bãno impetratur ab ea curia a qua bannitur vt fiant litere de capiendo eum ꝛ mouentur per constitutionem illã clementis imperialis. ꝛ per illam constitutionez sequi potest interim qđ dicitur qđ si captus est bãnitus tanto tẽpore stabit in carcere quãto tẽpore stetit in banno sz officiales nostri tẽporis pro illo tẽpore pro quo debẽt esse in carcere cõponunt pro pecunia ciuilis. de quo quero qr ciuilis non bãnitur sed dãnatur vt sequitur in constitutione regni penam nomine ꝛc.

Repertoriũ. Hoc probat de bo. auto. iudi. post l. cuz pponas. ꝛ aut. ibi posita ei qui. ꝛ dicit ibi no.

Unius augustani. In cõstitutione regni q̃ incipit in ciuilibus autem causis als est. ff. constiterit penã. ig. vnciarum ꝛ caue qr posset te decipere qr confuse loquitur caute no. qr in criminalib⁹ omnia bona aduocanẽ ad opus curie in ciuilibus decerni debent per iudicem actorem mittẽdum fore in possessionẽ pro mensura debiti declarati ꝛ non in plus. cum hoc cõcordat curia baiulorũ cum curia iustitiarij ꝛ aliorum maiorum. sed diuersificatur. qr iustitiarij dãnant cõtum acem in ciuilibus corã eis ad tertiã partem bonorum mobilium. vt in dicta cõstitutione penaz. ig. vnciarũ. sed baiuli nostri pro cõtumace ꝛ pro quolibet mense: vt in dicta constitutione in ciuili als est. ff. constituta pena. ig. vnciarum. que pena augustani non excedit penã quatuor augu. ¶ Per quatuor vices potest de eacontumacia dãnari si perseueret quolibet mense vna quatuor mensium quolibet mense ad vnum augustalem vt dicit notabiliter cõstitutio vna ad officium baiulorum precipue circa medium ꝛ in fi. no. eã. ꝛ sic quantum ad hoc videtur correcta. l. C. de modo mul. que permittebat mulctari infra. iij. de eodẽ pacto. ibi dum dicit tertie tantum ꝛc. bodie vero ãsi multari debet in prealle. consti. baiulorũ. cetera dic vt ibi babes in tex. no. hunc tex. declaratu3 caute in eo qđ dicit debitum declarari ꝑm illas duas cõstitutiones videlz cõtum acia ꝛ alia rei vẽdicatione. nã scire debetis qđ oibus modis actionibus personalibus que multe sunt in corpore iuris: ꝛ magime in arbore dñi Jo. insti. de act. in illis habet locum qđ dicit debitum declarari qr mittitur in possessionẽ pro mẽsura debiti declarati. vt. ff. s. pro qi digi. ꝛ. C. ibi bonorũ suo3 ꝛc. ac per illã solã cõstitutionẽ tantũ sed in actionib⁹ realibus vbi punit reus in aliquo etiam
2 ciuiliter tunc nõ potest dici q̃ declaretur debitum. ¶ Imo falsum dicere si diceres q̃ ponet actor in possessionez rei petite causa custodie infra annum qđ no. ꝑm iura antiqua: primum decretum post annũ do3 mitti vt adiudicetur in missionem in possessionẽ res illa cõuocatur ꝑm decretũ interponit ꝛ possessor efficit si contumax est ille reus ꝛ missus esset verus dñs illius rei efficit ꝑm consti. regni. rei ven. conuentus nuper ꝑ gi. alleg. ꝛ sic referas predicta. ꝛ nõ decipieris referẽdo constitutionẽ cõtumacẽ conuentũ ad reales ꝛ curiosus lector videre põt. ꝛ de ista materia vide in his duabus constitutionibus. ꝛ sic intelligas.

ITem reus si cõpareat in termino offeranẽ duo libelli in curia per actorẽ quoru3 vnus apud curiam remaneat: alius a iudice assignetur cõuento ꝛ hoc scribatur apud acta in hac forma die tali talis mẽsis apud talem locũ libellus presens oblatus est in iudicio ꝛ apud acta per talem ꝛ similiter per curiã oblatus est ꝛ lectus dicto presenti cõuento ꝛ recipienti eum.

ITem si reus est cõtumax tam in ciuilibus ꝙ in criminalibus ꝑm qđ si cõparet reus ꝛ actor nõ cõparet. Et predicta hic que locũ habent quo in criminalib⁹ aut nõ venit actor: quia contumax ante lit. contest. ꝛ tunc poterit ad sertã partem bonoꝝ mobiliũ ꝛ applicatur fisco aut curie ꝛ in expensis resartiendis vt de iure antiquo. vt. ff. ad carbo. l. quesitum. Idẽ de iure cõstitutionis regni accusatorũ temeritate dic vt ibi. aut est contumax accusator post lit. contest. ꝛ tunc condẽnatur ad tertiã partẽ bonoꝝ suorũ mobiliũ. ꝛ si esset reus ꝛ sic iterato citatur. procurator vt veniat ad probandũ ꝛ si nõ veniat puniat in. c. augu. ¶ Ista est pena inducta de nouo loco turpil. per cõstitutionẽ regni predictã. sed in causa ciuili non video aliqd innouatũ esse ergo. l. ꝓperandu3. C. de iudi. qr qñ punit actor si nõ veniat ante lit. contest. ꝛ sic vtimur sed innouata est pena. g. parte litis si datus est per curiã termin⁹ partibus ipsis ad vendendum post lit. contest. qr si non veniũt punitur ꝓ equalibus portionibus in. g. parte litis vt in cõsti. regni que incipit. interdum. ꝛ dic vt ibi no. ꝛ insti. de pena temeliti. in pn. ꝛ in auf. de liti. §. ad ecludendum.

Offerãtur duo libelli. vt. ff. c. ppi. sed cui offert certe iudici alioquin male faceres. lz aut. offeratur. videatur dicere contrariũ. sed glo. supplet offerant sz per iudices. qr semp iudici fides est adhibẽda. vt. C. de eden. l. procuratoꝛ. de cõdi. ob tur. cau. l. j. C. de liti. aut. litigiosus ꝛc. deniq; indeꝛ illũ det parti. vt. j. sequitur. sed olim libellus fiebat fine scriptis ꝛ cũ scriptis: vt. ff. de eden. l. j. bodie vero necessaria est scriptura. vt in dicta aut. offeratur. sed in modicis ꝛ in lenibus causis que sunt a mediaꝝncia infra nõ datur libellus. vt in consti. regni. que incipit. dilationes in iudicijs per. c. nouũ. in cle. ex de ver sig. c. sepe. saltem offerẽda petitio. sed qđ si reus non vult recipere vt accidit multoties. dic qꝛ indeꝛ põt ipsum cogere cum iudicium reddatur in inuitum. ff. de verbo. obli. l. inter stipulatem. §. j. ꝛ ipsum mulctare. vt dixi. s. in. c. item. post ptin. in glo. que incipit. in consti. regni. nam multa sunt iuris remedia quibus indeꝛ põt defendere iuris ditionem suam que nominari solent ex ordine. ff. si quis ius di. non obtẽp. l. j. dic vt ibi.

Die tali. De quo die semper esto memor qđ scribat ꝛ ponatur als processus vitiaretur. argu. rationum vbi dies ꝛ consul. non ponit non valet. vt. ff. de edẽ. l. j. §. editiones. ꝛ. ff. de accu. l. libellorũ. cũ si. dic vt ibi no.

ITem si lecto libello petat cõuẽtus terminũ ad ꝓponendũ exceptiones dilatorias ꝛ dat sibi dũmodo nolet vnã exceptionẽ incõtinenti ꝑm qđ cauet iure canonico licet non multũ expresse dicat ibidẽ. ꝛ hec omnia scribatur apud acta vt dicit ex de excep. c. pastoralis. in glo. ꝛ in cõsti. regni. exceptiones dilatorias.

ITem si lecto libello hoc nouũ vt legat petat triduu3 qđ concessum est sibi de iure constitutionis regni. hic in tex. als vide plene ibi. ꝛ ex de excep. c. pastoralis. ꝛ i dicta cõstitutione exceptiões dilatorias sacramẽto ꝓtius ꝓtestato qr nõ iudicij differendi causa hoc facit als non auditur. vt ibi. ꝛ. j. ꝓpri. c. et vna3 exceptionẽ nominare puta excõmunicationis ꝛ aduerte qr capitulu3 hoc locũ habet tã in ciuilibus ꝙ in criminalib⁹ et in dilatorijs vt in regula cõstitutionis supra allegata: curiosus lector videre poterit. Bar.

ITem si opposita exceptione dilatoria incõtinenti de ea non cõstet sed dilationes requiri debet indeꝛ recipere sacramentũ ab opponẽte qr non faciat animo calũniandi seu prorogãdi ꝛ ꝓterea ꝑ fumo se credat probare posse ꝙ postea si nõ probauerit in termino sibi dato opponens ad expensas oẽs sacramento partis cũ taxatione iudicis declarãdas dãnetur.

ITem si opposita exceptione. vt in. d. c. pastoralis. ꝛ in cõstitutione exceptiones dilatorias.

Amnetur. Ro. qr damnari debeat in expẽsis: lz nũquid in eodẽ iudicio an debet sup his exigi pensis libellus dari. respon. eadem sentẽtia fieri debet. vt. C. de iudi. l. sancimus. ꝛ in aut. ibi signata in fi. ibi no. Bar.

ITem si lecto libello reus nõ opponat dilatorias. sed lis contestatur incõtinenti scribatur litis contestatio in hunc modũ. Die tali apud talẽ locũ: dictus talis conuentus lecto sibi dato libello litem contestando negauit posita in libello saluis iuribus ꝛ defensionibus suis sibi cõpetentibus ꝛ competituris. Si vero fit litis contestatio per procuratorem fiat per verbum ignorantie de ineptitudine libelli semper protestatione premissa.

ITem si lecto libello sic. hic quero vtrũ iudex vel pars teneat ei qui vocat vulgarizare libellũ credo de iure qr nõ. vt. ff. de insti. l. j. z si populus. §. proscribere. lz do3 ventre ꝛ habere aduocatũ suũ qui intelligat ꝙ eo fed de ꝛgiue tudine seruatur contrariũ vt tota die videmus fieri sz in litis conte. ꝑm tenorẽ legis. C. de lit. cõte. aut. offerat. ꝓbare vero poterit per testes instrumẽta literas ꝛ cõfessiones partis per aliũ omnẽ modu3 probandi. ¶ Itẽ qñ super aliqua interrogatione faciẽda parti suo sacramento si interrogatio fit. procuratoꝛi interrogabit procurator de credulitate dicẽda qđ inde creditur sic cogit respõdere per verbũ credat qđ possit sic et debet fieri est regu. ff. de iura. calũ. l. ij. per vnã colũnã. in glos. mag. et sic põt dici tripliciter iuramentũ bodie esse prestandũ in iudicio q̃ duo sacramẽta ꝓbanẽ de faciẽda calũnia. c. i. in. vi. ꝛ tertiũ sicut bodie fit ex cõsuetudine. qđ vocatur credulitas vt dixi. ꝛ oĩa tria genera sacramẽtorũ in iudicio versanẽ. caueat tñ respondẽs qđ nõ varius inueniatur in respõdendo. ¶ Et hec quidẽ vera sunt in principali que nõ habent locum in teste per dicta iura. vt ibi no. in. c. ex literis. de iureiur.

Die tali.

Die tali. Et infra negant ꝛ affirmauit scribatur simpliciter lite conte. confessus hoc ꝛc. bona est cautela qr sic saluis iuribus ꝛc. vt. ff. qui. mo. pig. vel hypothe. so. l. si debitor. ibi salua causa pignoris ꝛc.

Si vero per verbũ ignorãtie. Si vero ꝓ principalem fiat lit. conte. oportet fieri per negationem vel affirmationẽ ꝛ animo contestãdi litem. als nõ valeret. vt no. C. de lit. conte. l. j. ꝛ in constitutione. regni dila. cum si. ibi no. qr bonus aduocatus necesse habet qr protestatio seruetur.

De ineptitudine libelli. Idest insufficiens. vt. ff. de neg. gest. l. nesennius. de ver. sig. l. si testator. cũ si. ꝛ qr si ineptus est actio siue libell⁹ pditur lis. vt. ff. de insti. l. fz ꝛ si. §. pe. ꝛ. ff. si mẽ. fal. mo. di. l. j. cũ si. ¶ Caueat aũt aduocat qr nõ alleget in iudicio falsa. als punirẽ de falso. sicut videm⁹ in tabellione et iudice. vt C. de test. l. iubem⁹. in fi. si aliqs aduocatus allegat ꝛtra iura puta exceptionẽ dilatoriã opponẽdo post litem contestatam punitur libza auri ꝛ mulctabitur in hoc. vt. C. de excep. l. si qs aduocatus. que est pe. in tit.

ITem post litem contestatam recipiatur sacramentum calumnie ab vtraq; parte ꝑm formã consuetam iuris. ꝛ aut. signate. C. de iura. calũ. aut. principalis.

ITem post litẽ conte. calũnie qr sacramentuz si recusatur ab actore nõ audit in causa si a reo punit ꝓ confessio. vt. C. de iura. calũ. l. j. §. si actor. ꝛ. §. finaũt reus.

ITem post iuramẽtũ calũnie deꝛ terminus ad ꝓbãdũ vtriq; parti. ꝛ hoc scribat apud acta curie.

ITem post sniam ad ꝓbandũ ꝑm arbitriũ iudicis. vt in cõsti. regni. de excessu iuris cõtest. lit. legitime. in fi. ꝛ dic vt ibi do. ꝛ in. d. c. qñ contra falsam. extra de proba.

ITem dato termino ad probandum offerant duo libelli ꝛ exceptiones in causa scribatur dies exceptionis ipsoꝝ hoc tamen attento qꝛ offerant die quo cõtestatur lis vel sequenti per principales personas. Sed si per procuratorẽ causa agitur debet procurator etiã articulos generales eodẽ vel sequẽti vt. s. alios vel infra terminũ sibi datum ad probandũ offerre potest. ꝛ hec omnia scribãtur cum diebus ꝛ locis quibus offeruntur. videlicet die tali apud talem locum presentes articuli siue exceptiones oblate sunt in iudicio ꝛ apud acta per talem saluo iure impertientiarum recepti.

ITem dato termino ibi offerat. dic hec pallegata cõtestatio litis legitime corrigit multa ꝛ infinita in ra olim emẽ oẽs defensiões seu articuli dabant vsq; ad sentẽtiã. vt. C. sen. rescin. nõ pos. l. peremptorias. bodie vero ex ista constitutionẽ ꝛ aliam huius regni offeruntur eodem die vel sequenti.

ITem qđ si testes. pducant infra terminũ iurẽt aduersa parte psente vel contumaciter absente: et hoc scribat apud acta: vcz die tali apud talẽ locuz predicti testes pducti per talẽ cõtra talem in tali causa iurati sunt corpaliter ad sancta dei euãgelia dicere veritatem super articulis sine exceptionibus in ipsa causa oblatis ꝑtermissis prece pretio odio vel amore parte presente ꝛ protestante cõtra personas ꝛ dicenda per eas vel si pars est contumax parte contumaciter absente cuius contumacia primo accusetur seu accusata probetur anteq; iurent testes.

ITem si iurẽt testes aduersa parte presente vel contumaciter absente. vt. C. de testi. l. si qñ. ꝛ no. qr testes debent esse iurati als eis non crederet nisi sint iurati. vt. iiij. q. iij. c. nihil. ver. iusu. ꝛ ex de testi. c. quoties. ꝛ. d. l. si quando. Die tali ꝛ infra iurati sunt corporaliter. vt. d. l. si quando. ꝛ. c. quoties. ꝛ. c. sicut. cum si.

Retio. Ut ex de testi. c. j. ꝛ. c. quoties. cũ multis si. ꝛ de hac oppositione faciẽda ꝛ testes ꝛ protestationẽ dic vt no. in sentẽtia paga. ex de testi. c. opponi aũt potest.

ITem si testes iurauerint die non feriato possint etiaz examinari die non feriato.

ITem si testes. quia non est de substãtia recipere testes postq̃ sunt iurati vt recipi possint die feriata. imo plus quod postq̃ sunt infra terminũ iurati poliunt etiã post terminum examinari. ratio est qr lex dicit qđ testes iurati babent ꝓ examinatis. vt. ff. de acq. here. l. antisti⁹. de bo. pos. l. ex testõ. de test. mil. l. j. §. j.

ITem postq̃ sunt testes producti examinẽtur in secreto ꝛ interrogentur de causa scientie loco ꝛ tempore ꝛ aliis circunstantijs diligenter.

In secreto. Ut. C. de testibus. l. nullum. ibi ita iudici iurare secretum ꝛc.

Lijs circunstantijs videlicet auditur: visu: scientia: credulitate ꝛ fama: ꝛ certitudine omnia predicta tegtualiter no. extra de testi. c. causam que.

ITem post examinationem testiũ infra terminũ elapsuz terminus datus ad probandũ vel infra terminuz dummodo per partes renuntietur eidẽ termino fiet publicatio in hac forma die tali apud talẽ locũ partibus presentibus ꝛ volẽtibus facta fuit publicatio testium: tũc inde productoꝝ ꝛ datus esse terminus vtriq; parti ad recipiendũ copiam ex eisdẽ vsq; ꝛ per totã talem diem q̃ copia data vel non si aliqua partium vel ambe eligant reprobare testes detur ei termin⁹ cõpetens ad hoc in hac forma que sequit. Die tali apũ talẽ locum talis eligit reprobare testes partis aduerse cui datus est terminus ad reprobandũ vsq; ꝑ totalem diẽ. post vero examinationem testiũ ad repulsam predictoꝝ debet fieri publicatio testiũ in simili forma. post hec vero si aduocati facient rubricas de dictis testium ꝛ recipiant rubrice. licet bodie non multum habeantur in vsu.

ITem post examinationẽ testiũ publicatio. hoc est dicere rediganẽ in publicũ que testes dixerunt occulte. vt ibi. d. l. nullũ. ꝛ instrumenta vt possit sciri qđ in causa ꝓbatũ est. sed vtruz publicatio sit necessaria. seu de substãtia. pcessus: ita qr si omittatur nõ valeat id qđ agit. Dic qr est necessaria. vt no. in gl. o. C. de sen. ꝛ inter. om. iu. l. platã. ꝛ. C. de iud. l. iubem⁹. ꝛ in aut. de test. §. qr vero.

Die tali ibi copia. Quod est de iure romano. concor. ff. de iure fisci. l. in fraudem. C. de eden. l. is apud quem. cum similibus.

Die tali apud talẽ locũ. intellige sane de his testibus quos ꝓ te nõ pduxisti. nã si quos testes etiã examinatos ꝛ te eos reprobare non potes: vt. C. de testi. l. testiũ. dic vt ibi. ꝛ nimirũ si reprobantur testes edictum de testibus est. ꝓhibitorium. vt. ff. de testi. l. j. §. j. ibi quibus nõ interdicitur ꝛc. nã illi admittuntur qui non reprobãtur. ff. de iudi. l. cum prętor ꝛc.

ITem post rubricas factas vel nõ factas debẽt aduocati disputare sup efficacia ꝓbatarũ siue allegare in scriptis qr sibi de iure videtur allegandum caute. no. qr post rubricas assumptas aduocatz nõ dabit indeꝛ ad disputandũ ꝛ cõcludendum in causa de iure cõstitutionis regni. vt no. consti. vniuersos ꝛ singulos iudices qbus peractis fiat cõclusio ꝛ renũtiatio in causa ꝛ deꝛ terminus ad audiendum sniam in hac forma. ¶ Die tali apud talẽ locũ facta est cõclusio ꝛ renuntiatio in causa predicta vtraq; parte presente ꝛ volẽte ꝛ datus est termin⁹ vtriq; parti ad probandum peremptoriũ ad audiendã sententiã ipsam vcz per totum talẽ diem hoc tñ habeat memoie iudex qr a die renuntiationis seu cõclusionis dabit suam sententiã. j. dicem dies. vt in. d. consti. in vniuersos.

ITem Post rubricas quod facere debent immediate post publicationẽ testium postq̃ viderũt ꝓcessum attẽdant tñ iudices qr post conclusionẽ debent ipsi iudices facere sententiã ꝛ dare infra. g. dies. vt in ꝛsti. vniuersos. dic vt ibi in glo. no. ꝛ. j. eo. hoc tñ habeat. cum si. c. noui.

Quibus peractis concludo qr necesse est ꝛ de substantia processus: vt in. d. l. iubem⁹. C. de iudi. ꝛ dic vt not. C. de sen. l. hac lege.

Detur terminus quod facere potest. vt no. insti. de ver. oblig. §. omnes. in glo. que incipit no. q. de facto.

ITem feratur sententia ꝑm qualitatem negotij agitati ꝛ ꝑm allegata ꝛ probata.

ITem feratur snia qr si nõ faciat iudex teneꝛ ex titu. de obli. que ex quasi maleficio. insti. eo. ti. per totum.

Secundum allegata ꝛ probata vt dicunt iura. ff. de offi. presi. l. illicitas. §. veritas. ff. de mino. l. intra vtile. vbi dicit iurisco3 sultus ꝑm ea que sunt ꝓpositа ꝛ vbicũq; iurisco3 sultus scevola loquitur in corpore iuris. ¶ Sed an sententia debet esse conformis libello. dic qr fic. ff. eo. d. l. vt fundus.

ITem si post sententiæ ꝓlationẽ si pars succumbẽs anteq̃ iudex surgat vna voce appellat ab ipsa sentẽtia cuius appellatio recipiat et scribat apud acta in hac forma die tali apud talẽ locum. talis clericus post ꝓlationẽ snie predicto iudice sedente ꝓ tribunali ab ipsa sentẽtia appellauit vna voce petens cum instãtia apostolos sibi dari ꝛ processum totu⁹ cause predicte quoꝝ apostoloꝝ copia detur sibi. j. xxx. dies als nõ. Sinautez fiat appellatio postq̃ iudex surgit est facieda in scriptis. j. g. dies numerãdos a die pronuntiationis sentẽtie. Et oĩa que dicta sunt de appellatione recipienda habeant locũ quando reus est victus. vt. s. sed si cõfessus tunc non audiatur appellãs neq; iudex appellationẽ recipiat.

ITem si post ibi iudex surgat. quod potest facere vna voce appellando eodem die dummodo in ea iudicij figura fit iudex. vt. ff. de ap. l. fed ꝛ si apud acta. dic vt ibi.

Die tali iudice ꝓ tribunali sedente qr dico necesse non esse vt ꝓ tribunali sedeat dũ in ea figura iudicij iudex fiat vna voce appellat. vide quod dixi. s. si aũt post. g. dies ꝛ vltra nõ audiat appellare volẽs: vt. C. si contra ius vel vti. publi. aut. q̃ supplicatio. cuz si. ꝛ aut. bodie. C. de ap. olim vero de iure digestoꝝ infra triduum et biduum appellatur ꝛ correctum est qñ ap. sit. l. ij. §. biduum.

Petens cum instãtia apostolos quod facere tenetur iudex vt no. s. ꝛ. C. de ap. l. ꝓconsul. ꝛ. l. eos. ꝛ. §. super his. et ad iudicem ad quem appellatum est debent mittere per iura allegata: imo appellationem coguntur recipere ꝛ si non recipiunt puniuntur. vt C. de appel. l. quoniam iudices.

Universidad del Rosario | Archivo Histórico

Tractatus

Et omnia. quia victus ⁊ cõfessus non audiit appellans: secus si victus tantũ. ℟ ipse talis bene appellat: vt. C. quo ap. non reci. l. obseruare. ⁊ dic vt ibi no. in tex. ⁊ in glo. Bar.

¶ Explicit tractatus ritus iudiciorum ad practicam per Bar.

¶ Incipit tractatus de arbitris per Bar.

1 ☞ Arbiter quis esse possit.
2 Arbiter dicitur qui partes iudicis sibi vendicat.
Arbitrator qui consilio suo tanꝫ amicabilis compositor litem bona fide decidit.
3 Arbitri sententie standum est nisi sit nulla.
Arbitratoris sententia reducitur ad arbitrium boni viri.
4 Arbiter cogitur sententiam dicere arbitratoꝛ non.
5 Reductio ad arbitrium boni viri a sententia arbitratoris petitur infra decem dies si est iniqua.
6 Snia an sit lata ab arbitro vel arbitratore cognoscit ex mõ̃ pcedẽdi.
7 Renũtiari reductiõi ad arb. boni viri an possit remissiue. ⁊. j. nume. 20.
8 Arbiter potest pronuntiare de expensis et vsuris quando debent officio iudicis: secus si ex stipulatione.
9 Duo ex tribus arbitris non possunt pronũtiare altero mortuo.
10 Duo ex tribus arbitris licet nõ possint tertium absentem cogere vt pronuntiet. inde ex tamen eum cogit vt conueniat.
11 Unꝰ ex arbitris nõ põt cõmittere vices suas alijs nisi sit cõpromissuꝫ.
12 Si duo absente tertio ꝓnũtiãt ipo postea ratum hñte snia duoꝝ nõ vꝫ.
13 Arbiter non punit contumaciam litigantium.
14 Arbiter si solus stipulatus est penam si eius sententie non pareatur ⁊ pena sit commissa quia vnus non paruit: ipse exigit penam quam exactaꝫ prestabit parenti. vel ei cedit actionem.
15 Arbiter si mortuus est eo tempore quo certum est alterum ex litigatoribus adesse non pꝺsse die statuta pena non committitur.
16 A sententia arbitri non appellatur ⁊ que sit ratio.
17 A snia lata sup pena cõmissa qz nõ ptiũ snie arbitri an possit appellari.
18 Arbiter ab arbitratore in quibus differat.
19 Clausula apposita in compromisso ibi in arbitrum et arbitratorem ꝙ resoluatur in disiunctam.

Tractatus de arbitris.

1 Primo videndũ est qs possit esse arbiter ⁊ est sciẽdus ꝙ potest esse homo liber paterfa. et filiusfa. integre fame homo libertinus compos mentis ⁊ etiam infamis oumodo sint maiores. xxv. annis. ff. de arbi. l. sed ⁊ si iussa. cum. l. seq. ⁊. l. pedius. j. rũ. ⁊. l. in seruo. ⁊. l. sed si in seruum. ☞. §. ꝫ ne-
2 ꝙ. ⁊. l cuꝫ homo. ⁊ redde singula singulis. Also ꝙ quis possit esse arbiter videndum est quid differt arbiter ab arbitratore. arbiter est qui vendicat sibi partes iudi. l. pompo. ☞. recepisse. eo. titu. arbitrator est qui consilio suo tãꝫ amicabilis cõpositor litẽ decidit bona fide ⁊ bono motu nulla iuris solẽnitate seruata ⁊ absq; iudiciorum strepitu. vt. d. l. pompo. ☞. pe-
3 Itẽ sciendũ ꝙ litigatores debẽt stare ⁊ parere sententie arbitri siue sit equa siue iniqua qz debẽt sibi imputare litigatores qz talem elegerũt arbitrũ. l. diẽ proferre. §. stari. eo. ti. ⁊ hoc verũ si credat se bene sententiare ⁊ non contra legẽ: qz tũc secus. nã si pronũtaret minores. xiiij. an. posse testari non valeret talis pronũtiatio. vt. l. ij. C. qñ ꝓuo. nõ est necess. sed snie arbitratoris ⁊ amicabilis cõpositoris si esset iniqua nõ esset standũ ⁊ posset reduci ad arbitrum boni viri ⁊ in hoc differunt arbiter et arbitrator. l. societatẽ. §. arbitratorũ. ff. ꝓ socio. l. hec ꝑditio. j. rũ. ff. de cõtra-
4 ben. emp. l. si libertate. de ope. liber. de leg. ij. l. j. in fi. cum si. Itez arbiter ☞ compellitur snĩam dicere. l. i. §. tametsi. ff. eo. ti. sed nõ arbitrator etiaz si
5 suscipit. C. de cõtrahẽ. emp. l. si. ibi aut si nolit. Sed quero ☨ infra quantũ tempus potest peti reductio ad arbitrium boni viri. ℟ñ. põt peti reduci si est iniqua. j. ꝙ. dies a tpe snie late ad instar supplicationis. C. de pci-
6 impe. offe. aut. ꝙ supplicatio. ¶ Sz quid si dubitatur ⁊ an ipsa snia sit lata ab arbitro vel arbitratore qz si esset lata ab arbitro esset standuz siue equa siue iniqua sit. sed si lata ab arbitratore an possit reduci ad arbitrium boni viri. ℟ñ processus negotij facti per ipsum boiem electuz ab ipsis partibus super hoc ostẽdet ⁊ declarabit vtrũ lata fuerit snia ab arbitro
7 an nõ. facit. C. de test. l. nec codicillos. ¶ Sed an ☨ possint litigatores renuntiare vt nõ possit reduci ad arbitrium boni viri snia arbitratoris: dic
8 vt dixi in. l. i. C. eo. tit. ¶ Quero ☨ an arbiter possit pronuntiare de sumptibus ⁊ vsuris qdam dicunt qz nõ qz vltra compromissum arbiter nõ potest. l. non distinguemus. §. nã ⁊ iul. eo. ti. sed dic ꝙ de expẽsis põt ꝓnuntiare cuz sint accessorie ⁊ dependẽtie ab ipso negotio principali. ar. l. ad rem mobilem. ⁊. l. ad legatũ. ff. de procura. ⁊ qz iudex de his pronuntiat. l. sancimus. C. de iudi. ergo ⁊ arbiter. l. j. ff. de arbi. ⁊. l. solem⁹. de iudi. de vsuris aũt distingue aut debeꝫ vsura iudicis officio: qz est forte bone fidei cõtractus ⁊ tunc poterit pronuntiare qz est vna obligatio sortis ⁊ vsurarum. C. de vsur. d. viij. Aut est in stipulatione ⁊ tunc nõ poterit ꝓ-
9 nuntiare. ff. de appel. l. cũ in vna. ¶ Quero ☨ tres sunt arbitri vnus decessit an alij duo possint pronuntiare. ℟ñ. non: quia finitum est compro-

missum. ff. eo. l. ite si vnus. §. i. ⁊ qz mores omnia solut: vt in aut. de nup-
10 §. deinceps. sed an duo ☨ ex ipsis poterint absentem tertium cogere vt veniat cũ ipsis. ℟ñ. ꝙ non: qz in hoc sunt pares ⁊ par in parem non habet imperium. l. nã ⁊ magistratus. j. eo. Quid ergo fiet adibunt iudicẽ ⁊ euz citabit ⁊ ei precipiet vt conueniat cũ ipsis duobus. arg. l. iij. §. ait prętor.
11 ⁊. l. litigatores. §. j. ff. e. Sed ☨ an vnus ex ipsis poterit committere vices suas alijs duob⁹. ℟ñ. nõ nisi fic fit cõpromissum. vt. l. pedius. §. fi. ff. eo. vbi dicit non vt recipiat snĩam ꝛc. ⁊. l. non distinguemus. §. fi. ff. de arbi.
12 Quid si duo ☨ ex ipsis ꝓnũtiauerunt tertio absente ⁊ postea ratũ habuit quicquid per eos factũ fit an snia duoꝝ valeat. ℟ñ. videt qõ sic. l. fi. C. ad mace. ff. de iudi. l. licet. ⁊. ff. qui satisda. cog. l. iulian⁹. cũ fi. ⁊ hec oia habes no. in. l. j. ⁊. ij. C. de arbi. sed tu dic cõtra qz ꝓsens esse debet qũ ꝓnũtiaꝫ. l. si in tres. ff. eo. ⁊ ratihabitio nõ habet locũ vbi facto ⁊ ꝓsentia opus est ꝙ habꝫ in. l. obligari. §. tutor. ff. de auto. tu. ⁊ insti. de auto. tu. §. tutor. ⁊. C. de lega. l. fi. lib. ij. ⁊. l. fi. C. de pre. cu. nõ alie. eo. li. ¶ Sed an arbi-
13 ter ☨ poterit panire cõtumaciã litigantiũ quidã qz sic. l. non ex oibus. ff. eo. tu. dic cõtra qz hoc solũ iudicib⁹ permissum est. l. ij. §. fi. ff. de iudi. nisi in cõpromisso hoc actum sit ex ꝓsse. arg. l. nõ distinguemus. §. nunc. de
14 offi. ⁊. §. fi. ff. eo. ¶ Sed qd si arbiter ☨ est solus stipulatus penam si non pareatur eius snie ⁊ non pareꝫ per vnũ ex litigatoribꝰ vñ pena cõmissa est cui applicetur ista pena videt fisco qz ꝙ ab indigno ꝛc. j. de his qui. vt indig. l. hereditas. ff. de inof. test. l. papi. §. meminisse. cum si. sed tu dic ꝙ arbiter exiget eã ⁊ exactã prestabit eis qui parebũt snie qz oia cõmoda debẽt applicari snĩam seruãti. C. de transac. l. si gs maior. si aũt arbiter nollet exigere ipsam penam tunc dico ipm esse cogendũ cedere actionẽ ipsi cõpetenti seruanti snĩam contra nõ seruantẽ snĩam: qz hoc videtur actum tacite inter partes ⁊ ipsum arbitrũ vnde ex ꝓsse dr̃ haberi.
15 l. cũ quid. ff. si cer. peta. ¶ Sed qd ☨ si eo tẽpore mortuus sit arbiter quo iã certũ est alterũ ex litigatoribus adesse nõ posse die statuta an contra eum pena cõmittatur ⁊ videtur ꝙ sic. ar. l. cũ stipulatus sim mihi a proculo. ff. de ver. obli. ⁊. ff. de dã. infec. l. damnum. §. sabini. sed tu dic contra per hec inra. ff. de arbi. l. arbiter. ff. si qs cau. l. si cũ. §. i. de ver. obli. l. insu-
16 lam. ⁊. l. in illa stipu. ¶ Unde sciendũ est ☨ ꝙ a snia arbitri nõ appellatur l. j. C. de arbi. ⁊. l. nõ distinguemus. §. cum quidam. ff. eo. nisi ex consensu partium fuerit. l. ex cõsensu. §. j. ij. rñ. de appel. Sz que est ratio ꝙ a snia arbitri nõ potest appellari. Respondeo qz nulla habet iurisditionez vñ cũ ipso iure nõ teneat eius snia ab eo non potest appellari. l. j. C. quãdo ꝓuo. nõ est ne. vñ metu pene statur ei⁹ sententie. d. l. j. C. de arbi. quare merito per appellationẽ rescindi non potest. sic alibi dr̃ de gradu q nullus est ꝙ nõn põt rescindi l. nã ⁊ si sub conditione. ff. de iniust. ⁊ rup. test.
17 ¶ Quero de questione ☨ que fuit in ciuitate bitigie de facto inter duos fratres Johannẽ ⁊ Martinũ litigantes adinuicẽ qui cõpromiserunt in laicũ cõmunem tanꝫ in arbitrũ ⁊ arbitratorẽ qui arbiter auditis iuribus vtriusq; partis ꝓnuntiauit contra ꝛMartinum: postea in ꝓssu tẽporis duz ipse ꝛMartinus nollet parere snie ipsius arbitri Joannes petebat penã ab ipso ꝛMartino coꝛã iudice qui ꝛMarti. dicebat dñe iudex non teneoz ad penaz eo qz snia illius arbitri non tenuit nec valet qz nõ fuit legitime lata ⁊ ipse iudex auditis allegationibus condemnauit ipsum ꝛMarti. ad penam compromissi. at ipse ꝛMartinus grauatus ex snia dicti iudicis appellauit ad quẽdam iudicem appellationis opponebatur per ipsam partem ꝙ talis appellatio non valebat: nec tenebat nec debebat admitti. primo qz non potest appellari a snia arbitri ergo nec ab aliqua que oziret ex ipsa iuxta regulã iuris qõ statuitur in principali debet statui ⁊ in accessorio. l. cum pncipalis. ff. de reg. iur. ⁊. l. fin. C. per quas perso. no. acqui. Itẽ si hoc liceret inducere conceditur per aliã viã contra. l. bi. §. si cũ his. de transac. non enim debent captari verba. l. que dicit nõ appellari a snia arbitri. l. pe. ad eẽdi. Preterea cum quid ꝙ habetur ex cius spes. l. oia. de spoz. preterea si hoc posset ipse ꝛMarti. seqtur ꝙ oẽs sententie arbitri essent eiusmodi. cõtra. l. ne in arbitris. C. de arbi. ⁊. l. si prętor. de indi. Itez si hoc liceret lites ex litib⁹ oriretur. cõtra. l. fi. de fruc. ⁊ lit. expen. imo lites sunt dirimende. l. quidaz estimauerunt. si cer peta. Econtra videtur pluribus rationib⁹: qz appellatio est fauorabilis ⁊ cõmune auxiliũ. l. iij. ff. rem ra. ba. ergo appellatio admittenda. l. ij. ⁊. l. cũ quidã. de lib. ⁊ posthu. preterea nulla. l. cauetur ꝙ ipse ꝛMarti. non possit appellare. ergo ꝛc. ergo videtur cõcessum. l. nec non. §. qõ eis. ex qui. tau. maio. Preterea tã in maioribus ꝙ in minorib⁹ licitũ est appellare. l. ⁊ in maioribꝰ. C. de ap. nõ ob. l. i. C. de arbi. qz respõ. ꝙ hoc non est verũ qõ sic probo nã. l. dicit ꝙ ab execution nõ appellaf. l. ab execution. C. de appel. tamen si modus iudicati excedat põt appellari. vt. d. l. itẽ video ꝙ tutor nominatus appellare non potest. vt insti. de exc. tut. §. qui aũt. tamen põt. j. l. dies excusationes suas ꝓponere vt ibi dicit et nisi iudex tũc eas admiserit põt tutor ꝓuocare. ff. quoꝝ ap. non reci. l. i. §. j. ⁊ cũ appellatio descẽdit ab ea snia qz non potest appellari quapro-
18 pter dicendum est ita in questione ꝓposita cũ non possit reddi ratio diuersitatis. ar. l. a titio. ff. de verb. obli. ¶ Quero in quo ☨ arbiter discrepat ab arbitratore dic ꝙ in tribus arbiter sup lite arbitrator super contractu. l. si societatẽ. §. arbitrorum. ff. ꝓ socio. Scdo qz arbiter tenetur cognoscere fm formã iuris ciuilis. l. cũ antea. §. licet. C. de arbi. Arbitrator vero ex equitate. vt. l. si. C. de contrahẽ. emp. ⁊ ex hoc sequit. Tertio qz snia arbitri non potest reduci sed arbitratoris sic. l. vñ si numerus. ff. ꝓ socio.

ꝓ socio. Itẽ arbiter cogitur snĩam dicere arbitratoꝛ non. vt. §. dictuz
19 est. quid est ergo ☨ q quotidie fiunt cõpromissa in arbitrum ⁊ arbitratoꝛ rem cũ iste vie fiant cõtrarie. Sol. copula ponit ꝓ distinctiua fm quosdã ⁊ alteram viaz necesse habet eligere verbis vel factis ⁊ sic iudicabimus de eo tanꝫ de arbitro vel arbitratore vel fm Jaco. but. potest sustineri communis modus qz arbiter potest assumi super lite: qz super lite pocontes transigere intelligunt. ⁊ de hoc in concordia non sunt super tali trãsactione in contractu tanꝫ arbitrator assumitur et sic diuersis respecti-
20 bus sit arbiter ⁊ arbitrator. Sed quero ☨ an possit renunciari iuri peten di reductionẽ ad arbitriũ boni viri. sunt opi. ☞y. in. c. scieti. de reg. iur. dicit ꝙ nõ qz in quacũq; hmõi conuẽtione est tacita dispositio legalis per modũ conditionis. l. quidã cũ filiũ. §. videamus. ff. de ver. obli. et. l. quero. §. inter locatorẽ. ff. loca. qui satisda. cog. l. fi. quando ergo cõueniũ tur tacite intelligitur si fuit arbitramentum equũ et si non fit causa conquerẽdi: sed hec argumenta ☞y. nõ procedunt in casu quo conuenissent simpliciter. Jaco. de are. tenet indistincte conuentionẽ valere quasi per hoc arbitramẽtum ex partiũ conuẽtione censeretur esse arbitriũ. arg. l. in conuẽtionibus. ff. de ver. obli. sed arbitriũ non potest renocari per supradicta. sed durũ est ꝙ talis renuntiatio inducat remissionẽ futuri doli ⁊ inuitat arbitrũ ad delinquendũ contra. l. iuris gentiũ. §. fi pacisc ar. de pac. Ex quo quidã sibi enitãt absurditatẽ predictã ⁊ assumunt consiliũ vt remittatur dolus futurus: et ita tacet conuentionis forma ꝙ partes remittãt petere reductionez ad arbitriũ boni viri ⁊ renuntiẽt arbitrio iudicis quo mere petitur reductio: sicut ptz in actione depositi in cuius consequentia põt dolus futurus remitti: sed nõ fuit Jac. bu. q sequit opi. Jnno. in. c. quintauallis de iureiur. aut queritur de iure aut de cõsuetudine. primo casu aut laudũ est iniquũ re ipsa et nocebit conuentio ⁊ renũtiatio: aut ex ꝓposito ⁊ nõ valebit ꝓpter predictam rationẽ. ar. l. ij. C. de rescin. ven. cessante tamẽ conuẽtione ⁊ renũtiatione ꝓpter vtriusq; iniquitatẽ vel alteri⁹ tantũ posset corrigi et reformari de cõsuetudine aũt talis renũtiatio ⁊ tale pactũ nil operatur. qõ no.

¶ Explicit tractatus de arbitris editus per dominum Bar. de sagoferrato legum doc. famo.

¶ Incipiunt differentie inter ius canonicũ ⁊ ciuile fm Bar.

1 ☞ Cõpromittere de iure ciuili cũ iuramẽto nõ debet iure cano. sic.
2 Procurator iure cano. ab vniuersiate constituitur iure ciuili non licet fm Jaco. sic.
3 Possessorium recuperande iure ciuili datur aduersus deiectorem vel quia mandauit vel quia ratum habuit iure cano. aduersus quencunq; res illicite peruenit.
4 Judex secularis de iure ciuili cognoscit de causa spirituali incidenter secus de iure canonico.
5 Prelatus iure ciuili non constituit procuratorem in causis sue ecclesie iure canonico sic.
Prelatus in bonis ecclesie habet plus iuris ☩ tutor in bonis pupilli.
6 ꝛMulier iure ciuili in criminalibus testis esse potest iure cano. non.
7 Lis inter patrem ⁊ filium in potestate esse non potest iure ciuili iure canonico sic.
8 Contra absentẽ in criminalibus lite non contestata iure ciuili an procedatur. ⁊ quid iure canonico.
9 Casus quibus lite non contestata possunt recipi testes.
10 Accusatus ⁊ condẽnatus de crimine iure cano. suũ accusatorem accusare non potest. secus iure ciuili nisi amiserit libertatem vel ciuitatem.
11 Testes super nouis capitulis testib⁹ apertis iure cano. induci possunt iure ciuili non.
12 Crimina iure ciuili alia publica alia ꝓuata iure cano. omnia publica.
13 Restitutio in integrum iure ciuili ecclesie non datur cõtra libertatem in re cano. sic.
14 Jurisditio iure cano. ppetuaꝫ citatione iure ciuili litis contestatione.
15 Judex appellationis iure ciuili non delegat cognitionem cause retenta prolatione sententie iure cano. sic.
Judex ordinarius iure cano. simpliciter committit cognitionem cause principalis iure ciuili secus quia ter audire debet.
Judex ordinarius iure ciuili audientiam causarum solum consiliarijs suis committit iure cano. quibuscunq;.
16 A sententia lata a subdelegato iure ciuili appellatur ad delegatum iure cano. non. nam si tota causa committitur appellatur ad primuz delegãtem si pars ad delegatum.
17 Etas vtilis iure ciuili est. xxv. annorum iure cano. est. xxi.
18 Furtum iure cano. sumitur pro qualibet illicita detentatione iure ciuili secus quia contrectatio rei aliene fraudulosa.
19 Ea que sunt meri vel mixti imperij iure cano. delegantur non de iure ciuili nisi causa absentie.
20 Res de qua data fuit tenuta iure ciuili recuperatur vsq; ad. xxx. annos iure cano. vsq; ad. c.
21 Rescissoria post quadrienniũ iure ciuili datur postliminio reuersis iure canonico non quia eo tempore non currit prescriptio.
22 Latrones ⁊ depopulatoꝛ notoꝛi⁹ fugiẽtes ad ecclesiã inde extrahi pñt iure cano. alij nõ. sed iure ciuili etiã homicide adulteri ⁊ raptores vgi.
23 Jurare per creaturas iure cano. non est permissum iure ciuili sic. Jurare per membra dei vtroq; iure prohibetur.
24 Actio in libello de iure ciuili exprimitur iure cano. secus.
25 Jnstantia iure ciuili finitur triẽnio a die litis contesta. iure cano. non.
26 Judex ordinarius iure ciuili non recusatur iure cano. sic.
27 Delegatus de iure ciuili cũ recusatur causa suspicionis non est proponẽda nec probanda iure cano. sic coram arbitris aliam vide. nu. 167.
28 Ecclesia iure ciuili aduersus prescriptionem restituitur iure cano. non tamen ipse dicit quod sic fictus minor.
29 Torneamenta iure ciuili ⁊ cano. prohibita.
30 Fama sola iure ciuili non ꝓbat iure cano. facit vitandũ esse excõicatum.
31 Predicatores ⁊ confessores possunt eleemosynas iure canonico recipere ab vsurarijs iure ciuili non sua autoritate sed de manibus dominorum debent recipere.
32 Clerici parisius commorantes iure cano. laicum ꝓ causis pecuniarijs coram episcopo conueniunt quod non est iure ciuili.
33 Clericus iure ciuili potest in non suum iudicem ecclesiasticum consentire iure canonico non.
34 Cõtrahens in loco potest a iudice loci si ibi inueniatur citari et absens omni remedio prętorio compelli vt cõpareat iure ciuili sed de iure cano. solum pronuntiat de mittendo si alibi egritat.
35 In causa matrimoniali. ⁊ in causis electionum iure ciuili non peruenitur ad diffinitiuam absq; litis conte. iure cano. sic.
36 Rigor in causis ecclesiasticis iure canonico nõ seruatur sed discretio iure ciuili secus.
37 Sequestratio iure ciuili non fit propter rei absentiam iure cano. sic.
38 Offerens se liti iure ciuili condẽnatur ac si rem possideret sed iure canonico non.
39 Consanguinitas iure cano. probatur per testes de credulitate ⁊ auditu iure ciuili testes non probant.
40 Sententia in causa matrimoniali iure cano. potest fine scriptis ferri qõ iure ciuili non reperitur.
41 Dicto vnius testis iure ciuili non statur iure canonico sic quando non est preiudicium alicuius.
42 Abbas in causa monasterij iure ciuili iurat de calumnia in animã suaz iure cano. in animam maioris partis conuentus.
43 Testes iure ciuili absolute magis cogũtur testificare ꝙ de iure cano.
44 Frater iure ciuili non accusat fratrem de magno crimine iure canonico accusat de hereli.
45 Parentes iure ciuili non testificantur contra filios iure cano. sic.
46 Exceptio dilatoria iure ciuili debet ante litem cõtestatam proponi iure cano. quandocunq;.
47 Sententia lata ⁊ transacta in rem iudicatam quis vltra non auditur in re ciuili sed iure cano. sic in causa matrimoniali fraude probata ꝑ vnuz testem ⁊ iuramentum.
48 Cessio recepta a clerico iure cano. presumit simulata iure ciuili non nisi doceatur simulatio.
49 Laicus ingrediens monasterium iure ciuili aliquid retinere non põt sz iure cano. potest aliquid concedere loco prebende.
50 Promittens aliquid dare sub pena si aliquid obmittit iure ciuili tenetur ad totam penam iure cano. secus.
51 Pro iure iudicando licite iure ciuili licet accipere iure cano. non.
52 Ordinandi ad sacerdotium iure ciuili debent aliquid offerre ordinanti ⁊ notario sed iure cano. non possunt.
53 Promissio facta de dãdo alteri iurata iure cano. valet iure ciuili secus.
54 Transigere iure ciuili super criminibus ingerẽtibus penaz sanguinis licet sed iure cano. videtur aliter.
55 ꝛMatrimonium inter pares simul habitantes iure ciuili presumitur. sz iure cano. adulterium.
56 Promissio pene ⁊ datio arraꝛ i mrimonio iure ca. nõ vz iure ciuili sic.
57 Pater etiam filia recusante potest eã iure cano. maritare iure ciuili nõ. nisi indignum vel turpem daret.
58 Consensus parentũ in mrimonio iure ciuili requirit non de iure cano.
59 Infamis qs videt effici iure cano. ꝓ oi crimine sed de iure ciuili non.
60 Filij nati ex incestu vel nefario coitu iure ciuili a patre alendi nõ sunt in re canonico sic.
61 ꝛMatrimonium inter seruos iure ciuili esse non potest iure cano. sic.
62 ꝛMulier infra annũ iure ciuili licite nõ trãsit ad scda vota iure ca. sic.
63 Ego. et etiã non perfecte etatis que fuit a viro cognita in domo patris. et nondum traducta ad domum viri viro mortuo lucratur quartam.
64 Statutum ꝙ ꝓpe premoriẽte vir lucretur dimidiam dotis habet locum etiam in sponsa de presenti ⁊ ad domum non traducta.
Item an idem sit in sponsa.
65 Spurius iure ciuili ad decurionatum non prohibetur iure cano. sic.
66 Contrahentes iure ciuili licite adinuicẽ se circũueniunt sed ecclesia iure cano. pro venditione rei sue vltra iustum pretium licite non recipit.
67 Heres iure ciuili non implẽs voluntatem defuncti perdit hereditatem excepta legitima si est filius sed iure cano. etiam filius perdit totum.

Universidad del Rosario | Archivo Histórico

68 Sacrilegio iure ciuili imponit duriorē pena quā de iure cano.ꝛ nu.79.
69 Pena pecuniaria iure ciuili ab ecclesia infligi potest iure cano.non.
70 Pactum nudum regulariter iure ciuili nō producit actionem sed iure cano.sic quia datur conditiō.
71 Pupillus iure ciuili non iurat nec seruare tenetur iuramētum iure cano.sic ſi est doli capax.
72 Fur iure cano.dicitur qui non intrat per ostium iure ciuili secus.
73 Prescriptio in iurib⁹ que nō h3 causam continuam fit duplicato tpe iure ciuili sed iure cano.in oibus iuribus sufficit prescriptio.gl.annorum.
74 ¶Mortui pro suis sceleribus si sint in morte contriti tradūtur sepulture iure cano.sed iure ciuili non absq; permissu principis.
75 Pena incestus ꝛ adulterij iure cano. mors est:sed iure ciuili mulier in monasterium detruditur.
76 Bestiū non meo noīe iure cano.ratū habere possum secus iure ciuili.
77 Reus proponens exceptionem dilatoriam ꝛ non probans ante sententiam in expēsis condemnatur.sed iure ciuili condemnatio expensarum non fit nisi in fine cause.
78 Incendiarius aliter iure cano.aliter iure ciuili punitur.
80 Plures si vulnerāt aliquē qui mortuus sit iure cano.oēs tenētur de occiso iure ciuili ille solus ex cuius vulnere apparet ipsum mortuum.
81 Accusatus si accusator non probat iure ciuili absolvitur sed iure cano. purgatio indicitur in qua si deficit condemnatur.
82 Sortilegus punitur iure ciuili capite sed iure cano.pena q̄nq; aureoꝝ.
83 Incestum committens cum monacha iure ciuili pena capitali punit iure cano.clericus deponitur laicus excommunicatur.
84 ¶Matrimonium iure ciuili soluitur altero ex coniugibus volente monasterium intrare.secus iure cano.
85 Nuptie inter consobrinos iure ciuili cōtrahi possunt iure cano.secus.
86 Legatū rei aliene iure cano.non valet iure ciuili si cū distinctione tū.
87 Bona fides ꝛ titulus nō requirit iure ciuili in pscriptione iure ca.sic.
88 Patria potestas iure ciuili durat in omni etate sz iure cano.quo ad matrimonium ꝛ iuramentum adueniente adulta etate.
89 Filiusfa.iure ciuili voto non obligatur iure cano.secus.
90 Stuprum iure canonico proprie cum virgine iure ciuili etiam cū vidua puero vel soluta.
91 Fornicatio simpleꝝ iure ciuili non punitur iure cano.sic.
92 Peccans cōtra naturā iure ciuili pena capitis punit iure cano.mitius.
93 Pater occidens filiam in adulterio deprehensam iure ciuili non punitur iure cano.sic.
94 Viro iure ciuili non permittitur vxorem verberare.clerico vxorato sic de iure cano.
95 Coniunx iure cano.non vouit castitatem iure ciuili sic.
96 Gradus aliter iure ciuili aliter iure cano.computantur.
97 ¶Mulier rapta raptori iure ciuili non potest nubere iure cano.sic.
98 Lex bene a zenone non habet locum in rebus ecclesiasticis.
99 Alienātur res immobiles ecclesie cum minori solennitate de iure cano. quam iure ciuili.
100 Locator finito tpe pōt domuz alteri locare iure ciuili sec⁹ iure cano.in scholare inquilino qz alius scholaris nō conducit sine cōsensu primi.
101 Emphyteota iure ciuili si non soluit canonem elapso biēnio cecidit iure cano.non quia potest moram purgare.
102 Fructus pignoris iure ciuili sortem extenuant iure canonico nō in duobus casibus.
103 Res sacre vel religiose iure ciuili non possunt in obligationem venire iure cano.sic ex causa necessitatis.
104 Testes in testamento iure ciuili requiruntur septē iure cano. sufficiūt duo vel tres.
105 Institutio vel relictum collata in voluntatem alterius iure ciuili non valet iure cano.sic.
106 Fructus iure ciuili dicuntur deductis expensis sed decime iure cano. soluuntur de fructibus nulla facta deductione.
107 ¶Mora iure ciuili non fit re ipsa sed interpellatione.sed iure cano.in tarda solutione decimarum fit re ipsa.
108 Noua vectigalia imponens aliter iure ciuili ꝛ aliter iure cano.punit.
109 Desponsata de facto que non potuit consanguinitate impediēte despōsari.non potest cum altero fratre matrimonium contrahere iure cano. secus de iure ciuili.
110 Iuuenis qui puellam septem annorum duxit quam attentauit cognoscere ꝛ non potuit iure cano.non poterit cum illius consobrina matrimonium contrahere.secus iure ciuili.
111 Eligentes abba.iure ciuili iurant secus de iure cano.
112 ¶Matrimonium iure ciuili consensu sine verbis contrahi potest iure canonico non in valentibus loqui.
113 Testes ꝛ ornamenta iure ciuili cum mortuis non sepeliuntur iure cano. archiepiscopus cum pallio sepelitur.
114 Archiepiscopus iure canonico pallio non vtitur extra prouinciam qō de iure ciuili videtur.
115 Dignitati iure cano.quis licentia obtenta cedere cogitur.
Cedens bonis iure ciuili re integra illa recuperare potest.
116 Liberti ecclesiastici multa specialia habent de iure cano.que non inuenit iure ciuili.
117 Pene multe iure ciuili imponuntur que iure cano.non traduntur.
Pena carceris est ex grauioribus penis quam ecclesia infligat.
118 Pena falsi iure ciuili alia est a penis iuris cano.
119 Patronus presentans indignū iure ciuili priuatur sed iure cano.non.
120 Pene multe reperiunt a iure ca.cōstitute q̄ in iure ciuili nō habent.
121 Interfectori iure cano.imponitur pena minor q̄ de iure ciuili.
122 Pugnare quis potest pro defensione possessionis ꝛ rerum suarū iure ciuili sed iure cano.clericus etiam cum saraceno non pugnat.
123 Vulnerās iure ciuili qñ dubiū est an vulneratus ex vulnere mortuus sit non tenet de occisione iure cano.sic.ꝛ ideo non ministrat in sacris.
124 Corrumpens virginem licet iure ciuili non teneatur eam in vxorē accipere iure cano.sic.
125 Stuprum committens iure cano.minori pena punitur q̄ iure ciuili.
126 Raptus proprie in sponsa committitur iure ciuili secus iure cano.
127 Empta ex pecunia fenebri iure cano.vēdunt ꝛ pecunia restituit sed iure ciuili emēs ex pecunia mea ꝛ noīe suo nō habet ius in re empta.
128 Quis in frōte iure ciuili nō bullatur in pena de iure cano.aliquādo.
129 Vtens falsis instrumentis ꝛ penitens iure ciuili non punitur sed iure cano.secus in vtente falsis literis a apostolicis.
130 Blasphemator dei ꝛ sanctorum iure ciuili punitur vltimo supplicio iure cano.laicus excommunicatur clericus deponitur.
131 Mutans sibi causam possessionis iure cano. tanq̄ indignus priuatur suo beneficio secus iure ciuili.
132 Noualis terra que de iure ciuili dicatur ꝛ que de iure cano.
133 Possidens mala fide iure ciuili dicitur possidere secus iure cano.
134 Malefactores rerum ecclesie coram ecclesiastico conueniuntur iure cano. sed iure ciuili actor sequitur forum rei.
135 Petens plus debito iure ciuili in triplo condēnatur ꝛ in expensis iure cano.solum in expensis.
136 Impediēs legatū iure cano.excōicatur iure ciuili tradit hostibus.
137 Fugiēs ex bello publico iure ciuili capite punitur iure ca.est infamis.
138 Existentia in bonis nullius occupanti conceduntur iure ciuili tamē iure cano.episcopus non occupat diocesim vel parochiaz in locis nemini attributis nisi a superiore concedatur.
139 Nil innouatur iure ciuili questione restitutionis in integrum pendente sed iure cano.sic interposita cautione.
140 Delegatus ab ordinario iure ciuili non exequitur suam sententiam secus iure canonico.
141 Sententia plurium valet iure ciuili sed iure cano.contra eum q̄ criminaliter est condemnandus omnes debent concordari.
142 ¶Missus in possessionem in actione reali statum possidet iure canonico non nisi elapso anno.
143 Bona hereticorum iure cano.publicantur ꝛ filijs auferūtur sed iure ciuili non auferuntur filijs catholicis.
144 Bona cōmittentiū enormia delicta in ecclesiā in fiscū ecclesie committuntur iure cano.sed iure ciuili bona dānatorum reseruantur filijs.
145 Judices seculares in criminibus exequūtur gladio iure ciuili secus in re canonico.
146 Pena mortis iure ciuili infligitur iure cano.non.
147 Appellari a sententia appellationis quando possit.
Appellatio rescindit pronuntiatum.
Appellari q̄ licet a sententijs que secum trahunt executionem.
148 Judex ap.a quo appellatur iure cano.statuit terminum infra quē appellans prosequatur appellationem iure ciuili non.
149 Appellari ad imperatorem omisso medio iure ciuili non potest.secus de iure canonico.
150 A sentētia interlocutoria iure cano.appellatur iure ciuili nō potest.
151 Judex a cuius sentētia est appellatum iure ciuili non recusatur in alia causa secus iure cano.
152 Appellari a sentētia in causa momentanee possessionis iure ciuili non licet secus de iure cano.
153 Testes in causa appellationis publicatis attestationibus super eisdem capitulis iure cano.recipi non possunt iure ciuili secus.
154 A sententia episcopi iure ciuili appellatur ad secularem:iure cano.ad metropolitanum vel ad papam.
155 Prescriptio non currit iure cano.tempore prelati male alienantis iure ciuili hoc non reperitur.
156 Juramentū calumnie iure cano.non habet locū in spiritualibus causis sed veritatis secus iure ciuili.
157 Questio natalij iure cano.spectat ad ecclesiasticū sed iure ciuili secularis etiam incidenter cognoscit.
158 ¶Minor iure cano.censetur maior in spiritualibus secus iure ciuili.
159 Positio mere negatiua iure ciuili fieri non potest iure cano.secus.
160 Senex ꝛ valitudinarij iure ca.cōpellunt ad testificādū iure ciuili sec⁹.
161 Criminosi etiam non damnati iure cano.repelluntur a testimonio si crimen probatur secus iure ciuili.ꝛ nu.164.
162 Accusari post mortē qb⁹ casib⁹ possit iure cano.ꝛ iure ciui.quo bona.
163 Testes iure ciuili etiam in ciuilibus compellūtur.sed iure canonico tā tum in criminalibus.

¶Mulier

165 ¶Mulier iure ciui.non accusat virum de adulterio secus iure cano.
166 Pro adulterio iure ciuili agitur pena corporali iure canonico ad tori separationem.
168 ¶Maritus excluditur quinquennio ab accusatione adulterij iure cano. non ad separationem tori.
169 Judices ordinarij ꝛ delegati aliquid iure ciuili habere possunt iure cano.delegatus habet expensas.
170 Sniа in notarijs cōtra ordinē lata iure ciuili nō valet iure cano.sic.
171 Officio iudicis expediuntur ea que desiderant cognitionem et decreti positionem ꝛ non delegantur iure ciui.secus de iure cano.
172 Actor iure ciuili potest reum trahere coram diuersis iudicibus pluribus actionibus iure cano.secus.
173 Parentes pro filijs iure ciuili non testificant sed iure cano.super consanguinitate sic.
174 Ordinarius causam trecentorum aureorum iure ciuili nō delegat nisi iusta causa iure cano.sic.
175 Prorogari potest iurisditio de persona ad personā de iure ciuili etiaz delegati secus de iure cano.
176 Vir iure canoñ.accusat vxorem adulteram solum ad separationē tori ius ciuile hoc non habet.
177 Filiusfa.iure ciuili absq; patris consensu in iudicio esse non potest iure cano.potest esse in spiritualibus.
178 Heres conficiens inuentarium non tenetur vltra vires hereditarias iure ciuili:sed iure cano.videtur secus quia tenetur.
179 Consuetudo subsequens iure ciuili preiudicat iuri scripto sed iure cano.ita demum si fit rationabilis ꝛ prescripta.
Consuetudo iure ciuili sumitur que tendit circa factum ꝛ pcessum iudi. iure cano.que circa ius priuatum aliquorum.
180 Locus religiosus iure ciuili efficitur ex eo q̄ mortuus infertur iure cano,nisi pontificis autoritate.
181 ¶Mortui iure canoñ.in ecclesia sepeliuntur iure ciuili extra ciuitatem sepeliri debent.
182 Bona fides in vsucap.a principio iure ciuili tātummodo requiritur iure cano.continuo.
183 Bona fides in longissima prescriptione iure ciuili non requiritur sed iure cano.requiritur titulus.
184 Prescriptione interrupta litis contestatione iure ciuili possidens potest etiam prescribere iure cano.secus.
185 Pena nulla iure ciuili non excedit quadruplum iure cano.secus iustitia suadente.

QVus itaq; ꝑsens in quatuor partes commodo diuidere. In prima quidē differētias ponā que fiunt inter ius canonicū ꝛ ciuile circa inchoandum ꝛ ordinandum iudicium. In scōa subijciaz differentias quas inuenio inter predicta iura circa decisionem causarū ꝛ negotiorū. In tertia tradā differētias circa executionem sententiarū. In quarta ꝛ vltima adijciam differētias inter prefata iura quas reperi in appellationib⁹ ꝛ appellationū causis. ¶In primis

1 ¶Pono differentiā inter ius ciuile ꝛ cano.qz de iure ciuili non debet cōpromitti cuz iuramēto:vt.C.de arbi.aut.decernimus.sed de iure cano. etiā cū sacramēto est permissum cōpromittere.vt extra de arbi.c.cū tpe. ꝛ.c.cū ex parte. ¶Addo ¶aliā differentiā qz de iure cano.vniuersitas cōstituit procuratores.vt eꝛ de pcu.c.in causis.ꝛ.c. petito.ꝛ de inra.calū.c. cū causam.ꝛ cano.oēs administratores generali vocabulo procuratores

2 appellāt:vt.j.q.iij.c.saluator.ꝛ eꝛ de iura.cal.c.in pertractādis.ꝛ.c.imperatores. Sz de iure ciuili dicit Azo q̄ vniuersitas nō pōt procuratorem cōstituere qz procurator fit a singulari dño:vt.ff.de procu.l.ij.ꝛ qō est vniuersitatis nō est singulorꝝ.vt.ff.de in ius voc.l.sed si hac lege.ſ.si seruus. ꝛ qō cuiusq; vni.no.l. sicut.ſ.i.nec ob.aut.de san.epi ſ.si qñ. qz exponit ibi procu.i.procūrās:ꝛ sic p syndico ponit. Alij doc.iuris ciuilis:vt Jac.de

3 ęrūt.ar.hui⁹.ſ.si qñ.q̄ vniuersitas pōt facere procuratorē.ꝛ qō vniuersitas est dña:vñ procuratorē cōstituit. ¶No. ¶aliā varietatē:qz de iure ciuili possessioniū recuperāde possessionis nō daꝛ nisi aduersus deiectorē: vel qz mādauit:vel qz ratā habuit deiectionē.ff.de vi ꝛ vi ar.l.cum a te. vt eꝛ de or.cog.c.cū dilectus.ꝛ de restī.spo.c.cū ad sedē.in fi.de iure vero cano.latiꝰ pt⁹ aduersus quēcūq; res illicite perueniꝛ.vt in.d.c.cum dilectus.ꝛ ibi no.ꝛ eꝛ de restī.spol.c.sepe.ꝛ.iij.q.j.c.reintegranda. ¶Aliam

4 ¶differentiam no.q̄ de iure ciuili inde⁊ secularis posset cognoscere de questione spūali incidenter.vt pbatur.C.de iudi.l.quoties.ꝛ de ordi.iudi. l.adiec.ꝛ de iurisd.om.iudi.l.quidē.ꝛ de iudi.l.j.licet nō cogaꝛ a iure cano nico secularis inde⁊ nec incidēter pōt cognoscere de spūalibus causis. extra de or.cog.c.tua.ꝛ q ſi.sint leg.c.causam.ꝛ.c.latoꝛ.ꝛ de hoc dictū est.

5 de iudi.c.at si clerici. ¶Not. ¶aliā differentiā qō de iure ciuili dicim⁹ prelatū nō posse constituere procuratorē in causis ecclesie sue ante lit. cōtest. ad instar tutoris ꝛ curatoris.C.de procu.l.neq;.ꝛ ibi no.eg.l.iulia. Sed de iure canonico est secus extra de procu.c.petitio.ꝛ reddit ratio diuersi tatis inter prelatū ecclesie ꝛ tutorez vel curatorē qz plus h3 prelatus in bonis ecclesie vtputa cū vtaꝛ ꝛ fruatur reb⁹ ecclesie q̄ tutor vel curator in bonis pupilli vel adulti.vt hic plene no. Ber.eꝛ de rescrip.c.edoceri.

6 ¶Animaduerto ¶aliā differentiā inter ius canonicū ꝛ ciuile.qz de iure canonico mulier non accipit in testez si criminaliter agaꝛ.qqiij.q.v.c.mulier inter.ꝛ eꝛ de ver.signi.c.fozus.ꝛ no.extra de testa.c.tam literis.sed iure ciuili ita pōt esse testis mulier sicut masculus nisi in testamento.vt.ff. desta.l.qui testamēto.ſ.mulier.ꝛ no.in.d.c.fozus.ꝛ nisi sit dānata de pu-

7 blico crimine.l.ex eo.ff.de testi.ꝛ.l.j.eo.ti. Jnsuper notari ¶pōt alia varietas:qz de iure ciuili non pōt esse lis vel iudicium inter patrez ꝛ filium in patria potestate cōstitutum.ff.de iudi.l lis nulla.ꝛ de hoc vide quod ibi no.sed de equitate canonica videt esse permissum.vt.ij.q.vij.c. qualiter. dic vt ibi no.sane dici pōt qm non sit differentia quo ad hoc.ꝛ qō illud.c. intelligēdum est fm legis distinctionē. ¶Reperimus aliaz differentiā

8 ¶qz de iure ciuili ꝛ crimine nō procedit cōtra absentē li.nō contest.fallit in casu cōtra apparitores.vt.C.de penis.l.ne diu.p contumacia autē procedit sicut cedit.vt.C.de requi re.l.ij.si autē lis est contestata:ꝛ liquet de causa nunq̄ cedit cōtra absentē:imo audit quādocūq; venerit.ff.de requi.re.l.annus. Sed in minoribꝰ qz pena relegationis vel dānū estimationis cōtinent vñ procedit cōtra absentē.ff.de pe.l.absentē.ꝛ ibi no.fallit.C.de adul.l.q̄uis.l3 cano.dicerūt.aut liquet de causa aut nō si liquet de crimine pōt condemnari absens.iiij.q.v.c.j.ꝛ.qqiiij.q.iij.c.de illicita. Si vero non liquet expectandus est.vt.qj.q.iij.c.rursus.ꝛ.c.quicunq;.in boc videt male dicere:qz nō distinguit si lis est cōte.vel non:vñ potes dicere fm Ber.qꝛ q̄nq; lis est contest.ꝛ liquet de causa loquitur ꝛ h3 locuz.

9 c.rursus.ꝛ.c.quicūq;.nam ¶ante litem cōte.non sunt testes recipiēdi in crimine.eꝛ vt lit.non contest c.i.fallit in casibus.iiij.q.iij.qz ea.ꝛ.C de pe. vt diu.nullo em priuilegio gaudere dz qui male administrādo cōtubernales aufugit.C.vbi de ratioci.l.ij. Jtē in causa ingitionis.vt eꝛ de do. ꝛ cōtu.c.veritatis.ꝛ ibi no. Jtē vbi qs infamatus deficit in purgatione. extra de pur.ca.c.cum pꝛ eꝛ de simo.c.de hoc. Jtem in hereſ post mortē qqiij.q.iij.c.sane ꝓfertur.sed in causa ciuili non ꝓcedit lite non contest.c. qñ. Jtē in causa appel.C.de temp.ap.l.vlti.eꝛ de appel.c.sepe. Jtē in ab

10 sentia actoris.eꝛ de do.ꝛ cōtu.c.causam que.hodie videt correcta per.c. qñ frequenter.ꝛ.C.qño ꝛ qñ iu.aut.qui semel. Jtem vbi agitur de inofficioso.vt.C.si ab heredi.se abſti.aut.si omnes.ꝛ.ff.de minoꝛi.l. in causa. ſ.causa. Jtē in casu subiectionis.eꝛ de simo.c.cū olim. Jtē fm quosdaz in causa libertatis.ar.C.de vſu.ꝛ fru.leg.l.ij. Jtē in trebellianica restitutione.C.ad trebel.l.pe.ſ.cū aūt. Jtez cū electus non cōparet.eꝛ de elec.c. 10 oudū.in fi.ꝛ no.boc.iij.q.viij.de accu. ¶Est ꝛ alia ¶repugnantia qz iure ciuili condēnatus de aliquo crimine post ipsam condēnationē in suum accusatorē pōt accusationē inchoare si non perdit ex illo crimine ciuitatē vl libertatē.ff.de publi.iudi.l.is q.ꝛ ibi plene no.ꝛ hoc ideo.qz parcit ei q pronocatus voluit se vlcisci.ff.de bo.li.l.si cum maioꝛ.ſ.si libertus. Jn iure aūt canonico cū qs est condēnatus de crimine amodo suum accusatorē accusare non pōt neq; extraneū.vt.vi.q.i.c.qui crimē.ꝛ de hoc

11 no.iij.q ij.c.negāda. Alia est differētia ¶qz iure canonico possunt induci testes apertis attestatiōibus sup nouis articulis.vt eꝛ de fide instru. c.cū ioānes.ꝛ eꝛ de testi.c.ex tenore.ꝛ.c.veniens. Sz de iure ciuili nō possunt induci testes sup nouis attestationib⁹ vt ibi in glo.oꝛ. ¶Habem⁹

12 aliā ¶differentiā qz de iure ciuili alia sunt publica crimina et alia priuata publica crimina tradunt.vt.ff.de pub.iud.l.j.in tex.ꝛ in glo.ꝛ insti.de pub iudi.per totum ꝛ ti.seq. Sed de iure cano.vident oia crimina publica esse.vj.q.j.c.infames.ꝛ ibi no. ¶Subijcio aliam ¶ iure ciuili ecclesia

13 nō restituitur contra libertatē sicut minoꝛ cōtra libertatē non restituit. ff.de mino.l.si ex causa.in fi.ꝛ.l.j.C.si aduer.liber.per totum ꝛ minoꝛē et ecclesiā.l.equiparat.vt.C.de sac.san.eccle.l.fi.ꝛ ex qui.cau.maio.l.leg pu blica.sed iure canonico concedit ecclesiā in integrū restitui contra liber-

14 tatē.qij.q.ij.ꝛ si illi.ꝛ ibi no. ¶Refero ¶aliā differentiā quare iure ciuili perpetraꝛ iurisditio delegati per solam litis contestationez:vt si postea moꝛiatur delegans non finiatur mandatuz. Si vero moꝛiaꝛ an expiraꝛ iurisditio delegata.ff.de iurisdi.om.iu.l.ꝛ qz.cōcordat etiam aut.de liti. ſ.oēm.col.viij. Sed iure cano.nō cōsideraꝛ tantū lit.contest.sed sufficit sola citatio ad perpetuādam iurisditionē vel rescriptū eꝛ de offi.dele.c. gratum.ꝛ.c.licet.ꝛ eꝛ de offi.dele.c.vlti.ſ.i.ꝛ not.in.c.relatuz. ¶Surgit

15 alia ¶differētia:qz fm legē inde⁊ appel.non potest delegare cognitionez cause appellationis retenta prolatione finie.C.de iudi.aut.ad hec sed secus fm cano.vt eꝛ de offi.iudi.deleg.sup questionū.ſ. intentionis.ꝛ ibi no. Jtē circa idē fm legē ita nō potest inde⁊ principalis cause causaruz cognitionez cōmittere nisi litē faciat cozā se contestari ꝛ semel audiat in medio ꝛ semel in fine.vt in aut.vt defun.seu fune.ſ.illud.ꝛ.ſ.seq. col.v. C.de iudi.aut.ad hec.sed fm cano.nō requirit qz semel audiatur in principio:semel in medio semel in fine:sed simpliciter potest causaruz audiē tiam cōmittere.vt in.d.ſ.intentionis. Jtem circa idem fm leges inde⁊ cōmittit audientiā causarū tantū consiliarijs suis.vt in.d.aut.ad hec.et in aut.de iudi.ſ.si qs autē.coll.vj.sed fm cano. potest inde⁊ cōmittere

16 cuicūq;.vt eꝛ de offi.dele.c.pastoralis. ¶Est ꝛ alia differētia ¶qz leges indistincte dicūt qz si delegatus cōmittit alicui causam ad euz est appellandum.C.qui pro sua iurisditione.l.vnica.de hoc tū dic vt ibi no. Sed ius canonicū distinguit vtrū delegatus cōmittit totam causam:et tunc appellatur ad ipsum delegantē primū vel non cōmittit totam causam ꝛ tunc appellatur ad ipsum delegatum qui scōo delegauit.vt eꝛ de offic.

17 deleg.c.super questionuz.ſ.porro.ꝛ est ratio vt ibi no. ¶Aliam ¶vero

Universidad del Rosario | Archivo Histórico

differſitatē inuenio q: lex virilē etatē interſtat. xxv. an. ff. de mino. l. j. et C. de bis q ve. eta. impe. l. ſi. ſed aliter ſm cano. interpreta. vt virilis etas ſcz. xxv. an. vt. xxv. di. is preſens benedictus. ꝛ eſt ratio vt ibi no. ¶ Po-
18 tes no. ¶ aliam differentiā q: iure ciuili furtū diffinitur contrectatio rei aliene fraudulosa ꝛc. ff. de fur. l. j. ſ. furtum. ꝛ no. do. Alꝫo. in ſumma de fur. in prin. Sed de iure canonico furtū large ſumitur ꝑ qualibet illici-
19 ta contrectatione. vt. xiiij. q. v. diſs. ¶ No. aliā ⁊ differentiā de iure ciuili ea que ſunt meri vel mixti imperij nō poſſunt delegari niſi quando contingit ordinarium proficiſci. vt ff. de offi. eius cui man. eſt in. l. j. ſed de iure cano. ſecus poteſt dici nā delegatio cōmittit. xxiij. q. iiij. ſicut. ꝛ no. eſt
20 de offi. ordi. c. cui⁹ ſedes. ¶ Rurſus ⁊ aliā differentiā no. nam de iure canonico poteſt recuperari ꝓprietas rei de qua eſt data tenuta vſq; ad. xl. an. cum præſcriptiones de iure canoſi. ſunt quadragenales ſed de iure ciuili poteſt recuperari vſq; ad. xxx. an. C. de præſcrip. xxx. an. l. cuꝫ notiſſi-
21 mi. xvj. q. iij. ſ. pe. de hoc not. eſt de offi. or. c. paſtoralis. ¶ Aduerte ⁊ ad aliam iure ciuili poſtliminio reuertentibus datur reſciſſoria. j. quadrienium. inſti. de acti. ſ. rurſus. C. de in integ. reſti. l. ſi. ſed ſm cano. cum nō currat eo tempore præſcriptio non datur reſciſſoria. xvj. q. iij. ꝑma actio
22 ne. ꝛ ibi no. ¶ Item eſt alia ⁊ q: iure canonico qui fugerint ad eccleſiam non debent inde extrahi. ¶ Excipiuntur publici latrones et notorius depopulator. xvij. q. iiij. ſicut antiquitus. ꝛ eſt de immuni. c. inter. iſti ſoli excipiuntur ꝛ non alij ſm cano. ſed iure ciuili excipiunt homicide: adulteri: ꝛ raptores virginum qui in eccleſia ſunt capti de iure cano. xxxi. q.
23 j. ſi quis de raptoribus. ¶ Admitti poteſt talia differētia de iure canonico non eſt permiſſum iurare per creaturas niſi vbi inuenitur exꝓreſſum vt per euangelium: per altare: per crucem. vt. xxj. q. j. c. conſiderare. ꝛ. c. clericum. ꝛ. c. habemus. ꝛ. c. ſi aliqua. ꝛ. ꝛ. q. v. periurat. Sed de iure ciuili permiſſum videtur. ff. de iureiur. l. ij. ſ. ſi. ꝛ. l. ſeq. ꝛ. l. qui per ſalutem. Sed vtroq; iure concordante prohibitum eſt iurare per membra dei. vt. xxij. q. j. ſi quis per capillum. ꝛ in aut. vt non lngu. cōtra na. circa me-
24 diū. coll. vj. ¶ Nō omittimus ⁊ aliā differentiā iure ciuili actio eſt ꝓponenda in libello q: ſine actione nemo experitur. vt. ff. de nego. geſt. l ſi pupilli. ſ. ſi. ff. de admi. tu. l. quoties. ſ. item ſi. ꝛ ar. ff. de eden. l. j. ⁊ inſti. de actio. in prin. ⁊ nis alij. vt Alꝫo dicunt contrariū: ꝛ ad hoc tamen dic vt no. ff. de eden. l. j. ſm cano. vero nemo tenetur edere actiones. eſt de iudi.
25 c. dilecti. ꝛ ibi no. ¶ Tardigima differentia ⁊ non remanet indiſcuſſa: iure quidē ciuili inſtantia iudiciꝫ periit curſu triēnij numerando a litis conteſta. C. de iudi. l. properandum. fallit in caſibus ſpecialibus ibidem no. Sed de iure cano. inſtātia iudiciꝫ triennio non finitur. eſt de iudi. c. venerabilem. ⁊ huius recitentur aliorū opi. quas dic vt ibidē not. ¶ Innenias
26 repugnantia ⁊ in alio reperitur: q: de iure ciuili ordinarius non poteſt recuſari. vt no. C. ſi qua pre. po. l. j. ſ. illo. ꝛ quādo imper. inter pup. ꝛ adue. l. j. ꝛ de iuriſdi. om. iu. l. ſi. ꝛ hec eſt verior opi. Bal. ſed Abarti. contra quod dic plene. vt no. C. de iudi. apertiſſimi. Jure canonico etiam ordinarius recuſari poteſt. eſt de fo. cōpe. c. ſi quis contra clericum. ꝛ de appel.
27 c. cū ſpeciali. circa eandē materiā. ¶ Eſt etiā varietas inter ⁊ ius canonicum ⁊ ciuile: q: de iure ciuili cū recuſatur delegatus non eſt neceſſe allegari cauſam ſuſpicionis: ꝛ ſic etiaꝫ nec probari. vt. C. de iudi. l. apertiſſimi. ſ. j. ſuper verbo putat. ꝛ ver. ſuſpicionis. ꝛ aut. ibi poſita. ſed quādo contingeret. ꝛ eſt argu. ff. ad treb. l. q: poterat. et de appel. l. ſi perluſoꝛio. Aliꝫ vt pleius de iure ciuili dicunt cauſam ſuſpicionis eſſe proponendam ⁊ probandaꝫ: quod dic plene. vt no. in. d. l. apertiſſimi. Sed de iure cano. cōꝛa arbitris cauſa ſuſpicionis eſt proponenda ⁊ probanda. eſt de
28 offi. deleg. c. ſuſpicionis. ꝛ eſt de appel. ſecūdo requiris. ſ. j. ꝛ. c. cuꝫ ſpecia li. ¶ Differūt ius cano. ⁊ ciuile: quia de rigore iuris ciuilis aduerſus præſcriptionem eccleſia reſtituitur a tēpore præſcriptionis cōplete infra quadrienniū. C. de tempo. in integ. reſti. l. ſuperuacuā. nam eccleſia ⁊ res publica equiparātur. C. de ſac. ſan. eccle. l. ſi. ⁊ res publica reſtituit. C. ex qui. cau. ma. l. reſpublica. ſed de equitate canonica non reſtituitur eccleſia contra præſcriptionem. vt dicit Bern. ⁊ Hoſ. ne iura canonica de præſcriptione loquentia ſint fruſtra ⁊ voluit tamē preiudicare eccleſijs per
29 præſcriptionē. xvj. q. iij. c. placuit. ꝛ. q. iiij. c. volumus. ꝛ no. eſt de in integ. reſti. c. auditis. in apparatu Ber. hec autem non omitto dicere de iure cano. poteſt ſubtiliter dici vt eccleſia reſtituatur contra præſcriptionē cum eccleſia equiparatur minori. eſt de in integ. reſti. c. j. ꝛ. c. auditis. cuꝫ ſimi. ¶ Jtē differunt ⁊ iure ciuili torneamēta non eſt prohibitū. nam indeg gratia virtutis oſtēdende permittit. ff. de aleato. l ſolet. arg. ff. ad legem aquil. l. qua actione. in. ſ. ſi quis in conſuetis. Jure canonico prohibitum eſt. eſt de tornea. in. c. j. ꝛ hoc ibi no. ſed melius puto dicendum q: tornea
30 menta ſunt prohibita in iure ciuili. C. de gladi. l. vnica. libro. xj. ¶ Item differunt nā in iure canonico fama aliqua facit excōmunicatum vitandum eſſe. eſt de ſen. excō. c. cum deſideres. ſed de iure ciuili ſola fama non probat ſed eſt ſemiplena probatio. vt. ff. de tritica. l. iij. ¶ Item differūt
31 ⁊ iure canonico ꝓdicatores ⁊ confeſſores poſſunt recipere eleemoſynas ab vſurarijs ⁊ raptoribus alienarum rerū: quaſi geſtores eorū quoꝛuꝫ res extorte ſunt cū non habeant vū viuant aliunde. eſt de ſen. excō. c. cū voluntate. Sed iure ciuili tales ꝓdicatores ⁊ cōfeſſores nō ꝑnt ſua autoritate recipere: ſed manibus dominoꝝ. ff. qō met. can. l. extat. nec poſſent hoc habere contra prohibitionem dominoꝝ qō iure canonico concedit. C. de nego. geſt. l. vlti. ꝛ no. Jnnoc. in alleg. decre. c. cum voluntate.

32 ¶ Item differunt iure cano. ⁊ clerici pariſius moꝛātes etiā in cauſis peculiarijs poſſunt conuenire laicos cōꝛā eſos. eſt de fo. cōpe. c. qō clericos. quod non eſt de iure ciuili: que ſit ratio q: epiſcopus eſt ibi comes. vt ibi
33 no. ¶ Jtē differunt iure ciuili ⁊ q: clericus poſſet conſentire litigare coram iudice non ſuo non tamē eccleſiaſtico. vt. C. de iuriſd. om. iudi. l. j. ff. de iudi. l. ij. C. de epi. audien. l. ſi qui ex conſenſu. ꝛ. l. epiſcopale. Sed iure canonico ſecus niſi conſenſus ſui epi accedat. eſt de fo. cōpe. c. ſignificaſti.
34 iiij. q. vj. c. nō licet ix. q. i. ꝛ. ij. ¶ Jtem ⁊ notari poteſt alia differētia iure ciuili ſi quis contrahit in vno loco poterit citari a iudice illius loci ſi ilo co inueniatur ꝛ ſi non inueniatur poteſt mulctari: ꝛ omni remedio pretorio compelli: vt veniat prout approbatur. ff. de iudi. l. heres ablens. Sꝫ iure canonico poteſt iudex loci contractus ſolummodo pronuntiare de mittendo ſi alibi cōuentus exiſtat: vt no. in decre. Jnnoc. romane de fo.
35 cōpe. ꝛ vide que no. in decre. c. licet. eo. ti. per Jnno. ¶ Jtē differunt iure ciuili nō poteſt procedi ad diffinitiuam ſniam lite non conteſt. niſi in cauſa appellationis. vt. C. de temp. appel. l. vlt. ſ. illud ſꝫ iure canonico in cauſis matrimonialibus vbi agitur de coniungēdo federe matrimonij: non de diſſolnendo ⁊ in cauſis electionuꝫ bene poteſt procedi ad diffi nitiuā vſq; ad lit. conteſt. vt eſt vt lite nō conteſt. c. j. ⁊. c. quoniā. ſ. porro.
36 ¶ Jtē differunt iure canonico in eccleſiaſticis pſonis ⁊ negotijs nō tamen rigoꝛe ſed diſcretio eſt ſeruanda ſed aliter de iure ciuili. eſt de dolo et
37 contu. c. j. ⁊ de reſti. ſpo. c. ſepe. ⁊. ff. ſi quis ius dicē. l. j. ¶ Jtem ⁊ differūt iure canonico pōt fieri ſequeſtratio ꝓpter abſentiā rei. eſt de do. ⁊ contu. c. ex literis. Sed iure ciuili in eo caſu non fit ſequeſtratio. C. de probi. ſe. l. vnica. ⁊ ibi no. ⁊ in alijs caſibus fit de iure canonico ſequeſtratio qui
38 de iure ciuili nō ſunt exꝓreſſi. vt no. eſt de ſeque. poſ. c. cū dilect. ¶ Jtem differunt iure ciuili ſi quis offeraꝫ liti condēnatur ac ſi poſſideret rem que petitur. ff. de reiven. l. is quem ſe. ⁊. ff. de peti. here. l. qui ſe liti. Sꝫ iure cano. in negotijs eccleſiaꝝ ceſſat hoc ius ne delicta pſone redundent in dānum eccleſie. xvj. q. vj. c. ⁊ ne ſi epiſcopū. ꝛ eſt vt lite pen. eccleſia. vbi
39 de hoc. ¶ Jtē differunt ⁊ iure cano. ad ꝓbandū conſanguinitatez admittitur ad teſtimoniū de credulitate ⁊ de auditu. eſt de proba. quoties. ⁊. c. licet. Sed de iure ciuili non reperitur ꝙ admittatur talis probatio
40 in hoc caſu. ¶ Item differunt iure canonico in cauſa matrimoniali poteſt ſnia ferri ſine ſcriptis. de teſti. Albe. ⁊ ibi no. ſed de iure ciuili non inuenitur ꝙ caſu poſſit ſnia ferri ſine ſcriptis. C. de ſen. ex peri. recitan. l.
41 ſi. ⁊ ibi no. ¶ Item differunt iure ciuili non creditur dicto vnius teſtis C. de teſti. l. iuriſiurandi. Sed iure canonico credit aliquando vni teſti. quādo ſcz non eſt preiudiciū alicui⁹ puta. queritur inter aliquos vtrum quis ſit baptizatus vel eccleſia ſit conſecrata. de cōſe. di. iiij. c. paruulos. ⁊. c. cum itaq; ⁊ quādoq; queritur vtrū quis penitētia egerit. eſt de ſimo.
42 nemo. ⁊ eſt de peni. ⁊ remiſ. c. omnes. ¶ Jtē differūt ⁊ iure ciuili abbas in cauſa monaſterij iurat de calūnia in animam ſuam q: perſonā habet legitimā ⁊ cauſa ſit cum eo tanꝫ cum legitima perſona. C. de iura. calū. l. ij. ſ. q⁹ obſeruari. ⁊. ſ. hoc etiaꝫ. ⁊ ibi no. ⁊. C. de epiſ. ⁊ cle. aut. cauſa que ſit cum mo. ſed de iure cano. debet iurare in animā maioꝛis partis conuentus in conſi. Augduñ. c. preſentium. de teſti. ⁊ no. eſt de elec. c. duduꝫ.
43 ¶ Jtē differunt iure ciuili magis abſolute compellunt teſtes ferre teſtimoniū q⁹ iure canonico. C. de teſti. qm̄ libera. ⁊ eſt de teſti. c. ſuper. ij. et no. Jnno. eo. ti. c. j. Preterea clerici de iure canonico non ſunt cōpellendi: niſi cū alie probationes haberi non poſſunt. xiiij. q. ij. c. q⁹ q⁹.
44 ¶ Jtez differunt ⁊ iure ciuili frater nō poteſt accuſare fratrē de magno crimine: vt qui accuſare nō poſſunt ſi magnū. ⁊ eo. ti. ſi ſoꝛoꝛe. Sed de iure cano. frater poteſt accuſare fratrez de hereſi. eſt de preſump. c. literas. arg.
45 xxij. q. ij. ſi audieris. xiiij. diſt. diaconi. ¶ Jtē differunt ⁊ iure ciuili parētes non poſſunt eſſe teſtes contra liberos: etiā volētes. C. de teſti. l. parētes. Sed iure cano. ꝑnt teſtificari cōtra ſe. eſt de preſum. c. literas. ꝛ. xiiij. di.
46 diaconi. ¶ Jtē differunt ⁊ iure ciuili dilatoria exceptio dz ꝓponi ante lit. cōteſt. ⁊ poſtea non pōt opponi ſi ante litez cōte. ſit omiſſa. C. de pcu. lita demum. ⁊. ff. de iudi. l. ſed ⁊ ſi ſuſceperit. C. de excep. in fi. Sed de iure cano. inſtantia recipit in exceptiōe ex quo poteſt opponi in q̄libet par-
47 te iudicij. eſt de exce. c. exceptionem. ⁊ in decre. c. pia. ¶ Notari pōt talia differētia nā iure ciuili lata ſnia non audit aliquis aduerſus eaz poſtq̄ trāſiuit in rem iudicatam. C. ſen. reſcin. nō poſ. l. j. ⁊ de appel. hi qui vt lite pen. qui licitam. De equitate vero cano. audit qs fauoꝛe matrimonij ſemiplene ꝓbata fraude ꝓ iuramenti ⁊ per teſtes vnū. vt eſt de in integ. reſti. c. ex lris. ⁊ ſic pōt intelligi. iiij. q. v. q⁹ qs. in fi. ⁊ hoc pōt ita iurare de rigoꝛe iuris q: ibi abſens legitime citatus preſumit contumaz ſi nō venit. vt. iij. q. ix. decernim⁹. lx v. diſt. ſi forte. ff. de re iudi. l. contumacia. Jꝫ talis preſumptio poteſt elidi per aliā preſumptionē ſiue ſemplenam probationē. vt. ff. de re iudi. l. diuus. vnde per ſacramentum potuit ibi tolli preſumpta contumacia. vt. xxxv. q. iij. extraordinaria. ⁊ opti. arg. eſt qui ma. ac. poſ. c. cū in tua. item circa idem ⁊ in alio dictat contrariuꝫ ius cano. nec etiā ibi tranſit in rem indicata ſnia cōtra matrimonium. vt ex de re iudi. c. latoꝛ. ⁊. c. conſanguinei. idē ⁊ in alijs caſibus ſpecialib⁹. xxv. q.
48 ix. qui totū. ⁊ ibi no. ¶ Item inſurgit ⁊ alia varietas quoniam iure cano. ſi clericus ceſſionem recipiat preſumit de iure ceſſio ſimulata. vt ex de alie. in. mu. can. fac. c. ex parte. clerici enim ab illicita negotiatiōe prohibentur. xiiij. q. iij. clerici. ⁊. c. canonum. ⁊ xxxviij. diſt. fornicari. iure ciuili non inuenitur niſi aliter doceatur ſimulatio. C. man. l. ꝑ diuerſas.

⁊. l. ab

49 ⁊. l. ab ana ſtaſio. ꝑbari tamē poteſt. C. de procu. l. militem. ¶ Jnſuper alia differētia bona ⁊ ſubtilis inuenit: q: iure ciuili igreſſus monaſteriū monachus vel canonicus regularis nō pōt aliq̄d retinere. C. de ſacroſan. eccl. aut. ingreſſi. ⁊ cū alteri⁹ iuris eſt nō pōt aliq̄d habere. ff. de acq. re. do. l homo liber. ⁊ de regu. iur. l. q in ſeruitute. ⁊ ar. ff. de vſuris. l. placuit. Sed iure canonico pōt pure ⁊ ſine peccato aliq̄d de ſuis bonis concedere loco prebēde: eſt de ſimo. tua nos. ⁊ eſt de pba. in ſpentia. ⁊ de ſucceſ. ab inte. q⁹ dilectus. in fi. ⁊ de eo dic vt not. in dicta decre. tua nos. et
50 eſt ne cle. vel. mo. c. fin. ¶ Eſt ⁊ alia ⁊ ſoria: nā iure ciuili q aliq̄d ꝙmiſit q⁹ cōſiſtit i dādo ſub pena ſi aliquid omittit dare ad totā penam tenetur. ff. fami. her. l. heredes. ſ. in illa. ⁊. ff. de ver. obli. ſtipulationū. l. ij. in fi. ⁊. l in executionē. ⁊ plene no. ff. ſi quis cau. l. ſi ſeruus. ſ. ſi plurium. Sed de iure canonico ob. excep. ⁊ Jnno. ad. ſequit opi. vt eſt de pe. ſnā q⁹ dicit ibi
51 plene no. in apparatu ordinario. ¶ Notari ſolet alia ⁊ ſoria ſm Jo. iure cano. non licite recipit aliq̄s vt indicet furē eſt de fur. q cū fure. cū ca. ⁊ ar. j. q. j. ſ. et his verbis. ⁊ ibi no. ſed de iure ciuili etiā qs licite recipere poteſt vt indicet furē. ff. de cōdi. ob tur. cau. l. ſi ob tur. ⁊. ff. de ꝓſcrip. ver. l. ſo
52 let. ⁊ in eis no. ¶ Nota ⁊ aliā differētiam q⁹ de iure ciuili ꝑ gbuſdam cō ſuetudinib⁹ debebāt aliq̄d offerre illi qui ordinabātur: ⁊ etiā tabellionibus ꝓ ſcripturis ordinator. vt in aut. de ſan. epi. ſ. ꝓo conſuetudinibus: ſed iure cano. eſt ſec⁹: ⁊ ſi fieret eſſet ſimonia. vt. i. q. ij. ſicut epiſcopū:
53 et ibi no. ¶ Habemus ⁊ aliā differētiam: q: iure cano. vt hec ꝓmiſſio. ꝓmitto tibi me daturū titio. g. maxime ſi iterueniat iuramētū. ar. xxij. q. v. iuramētū. no. j. q. vij. quo. ſed de iure ciuili ſecus eſt. vt. ff. de vb. obli. l. ſtipulatio iſta. ſ. alteri. niſi in caſibus q no. inſti. de inuti. ſtipu. ſ. alteri.
54 ¶ Diuerſitatē aliam reperimus ⁊ q: iure ciuili tranſigere ꝓmittitur de criminibus publicis igeritibus pena ſanguinis excepto crimine adulterij. de alijs vero criminibus publicis q̄ ſanguinis penam non ingerūt nō licet tranſigere excepto crimine falſi. l. trāſigere. C. de tranſac. ⁊ dic vt ibi no. Sꝫ iure cano. videt aliud dicēdū vz q⁹ nullū crimē ingerat pena ſanguinis. item i cā ſpuali nullo mō lz deſiſtere pecunia accepta: vt eſt de re
55 ſcri. c. ſi. ⁊ de hoc no. ij. q. iij. ſ. in oibus. ¶ Jtē differūt ⁊ q: iure ciuili inter pares cōiter habitātes ⁊ tractantes ſe. vt vir ⁊ vxoꝛ ꝙmittat matri monij: vt. ff. de ritu nup. l. in liberū. Sed de iure cano. potius ꝙmittur adulteriū niſi oſtēdatur ſolēnitas nuptiarū. vt. xxx. q. v. aliter no. xxx. di.
56 bis qui nō. ¶ Item alia ⁊ differētia ſolet tradi a doctoribus in iure ca. promiſſo pene neq; ſtipulatio arrarū nō videt valere i mrimonio: vt eſt de ſpon. gēma. q: eadē rō. ꝓhibitionis eſt in penis ⁊ in arris. vt ar. eſt de trāſac. c. inter coꝛporalia. ſed ſm legē pene ꝙmiſſio nō valet. ff. de verb. obli. l. titia. ſ. idē rūdit. valet tū arrbarū ꝙmiſſio. C. de ſpon. l. ſi. ⁊ de hoc
57 no. in. o. c. gēma. ¶ Habem⁹ aliā dīam ⁊ q: de iure cano. pater non pōt filia renuente eā maritare: vt eſt de deſpō. impu. c. j. ⁊ eſt de ſpō. c. cū locū. xxvij. q. ij. ſufficit. Sed filia iure ciuili non pōt patri reſiſtere volēti eam maritare niſi dederit ei turpē pſonam vel moꝛibus ſuis indignū. ff. de ſpon. l. ſed q̄ patris. ⁊ hec differētia no. eſt de deſpon. impu. c. j. ¶ Jtē cir
58 ca ⁊ idē differūt q: iure ciuili conſenſus parētum regrit in matrimonio. C. de nup. l. nec filiā. ⁊. ff. de ritu nup. l. nuptie. ſed iure cano. non requirit
59 niſi de honeſtate. vt. xxvi. q. ij. c. j. ⁊ ibi plene not. ¶ Nota ⁊ etiā aliā differētiam q: iure ciuili nō ꝓ quolibet crimine cōdēnatus efficit infamis: ſed ꝑ quibuſdā ſic. vt. ff. de pu iu. l. infamē. ⁊. ff. de bis q no. infa. l. qd ergo. ſ. fi. ⁊. l. athlete. ſ. vlt. ⁊ plene diſtingue. iij. q. vij. ſ. porro. Sed iure ca. nō vī bec diſtinctio ſibi locū vēdicare cū omne pctm̄ infamet. vt. iij. q. v.
60 conſtituimus. ⁊. q. vj. infames. ⁊. c. oēs. ⁊ no. in. d. ſ. porro. ¶ Jtē ⁊ aliam differētiam not. q: ſm rigoꝛē iuris ciuilis filij nati ex inceſtu dānato vel nephario coitu non ſunt alēdi a parentibus. vt in aut. quib. mo. nat. effi. le. ſ. fi. ⁊. C. de natu. lib. aut. lz ſed de equitate cano. q̄ cōſideranit ius naturale: ſec⁹ eſt ex de eo q ꝺuꝑit i matrimoniū. c. cū haberet in fi. ⁊ ibi not.
61 plene. ¶ Subijcio aliā differētiā ⁊ q: de iure ciuili nō pōt eſſe iter ſuos matrimoniū nec; inter ſeruū ⁊ liberā: ſed ꝺz contuberniū. C. de nup. l. cū ancillis. Sed iure cano. ſeruus ſicut liber recte matrimoniū ꝺbit. vt eſt
62 de cōiu. ſeruo. c. j. ¶ Jtē no. aliā dīam ⁊ q: iure ciuili mulier prohibet. j. tps luctus hoc eſt. j. annū trāſire ad ſecūdas nuptias. ⁊ ſi ꝺium fecerit: efficit infamis ⁊ patiť alias penas cōtētas in. l. j. C. de ſecū. nup. Sꝫ iure cano. ſtatim moꝛtuo primo viro mulier pōt ſine aliqua pena eſt de ſecū.
63 nup. c. ſup illa. ⁊ ibi no. ⁊. c. vlt. ¶ Sed q̄ro ⁊ anteq̄ marit⁹ duceret vxoꝛē ad domū ſuā eā cognouit carnaliter in domo patris vxoꝛis an ea moꝛtua lucreť quartā quāuis ducta nō fuit i domo viri ſui. dic q⁹ ſic etiam ſi ipſa nō fuerit ꝑfecte etatis. ff. de ritu nup. l. ſi ꝑfectius. de leg. j. l. ſi. arg. ff. de ꝓtiui. cre. l. ij. ff. de ri. nup. l. ideo. Jtē etiā alia rōne vxoꝛ lucrať quartā ꝑpter copulā carnalē: q: matrimonia iure pontificali non iure fori regūtur. ij. q. ij. c. hinc diſtinguēdo. ⁊ in matrimonijs malitia ſupplet etatē et per carnalē copulā fit matrimoniū legitimū. eſt de deſpon. impu. c. illis. et ciuenis. et. c. adoleſcens. vt de malitia refert Goc. in dialo. in quodam puero. ix. an. qui nutricē ſuam gravidauit. vt no. xx. q. i. in prin. Et nota
64 ⁊ q⁹ ſtatutū diſponēs q⁹ vir ꝓmoꝛtua vxoꝛe lucreť dimidiā dotis bz locum ſine fuerit traducta ad domū mariti ſiue fuerit ſecuta copula carnalis ſiue non dūmodo mrimoniū fuerit ſctum ꝑ verba de ꝓſenti. vt. l. nuptias. ff. de re. iur. ⁊. l. nihil. ff. re. amo. ⁊ ibi no. ⁊ de iſta q̄ne eſt caſus ſingularis in. l. deo nobis. C. de epi. ⁊ cle. Sed iuxta hoc q̄ritur an erit idem in ſpōſa pone q⁹ maritus debeat lucrari tertiam partē dotis vtrū idem

erit in ſpōſo. Vel ponamus q⁹ filia maritata excluꝺatur ꝑ ſtatutū vtrū idē erit in ſpōſo. doct. dicūt q⁹ nō. vt. l. nō ſine. C. de bo. que libe. ⁊ ibi per Ꝑe. ⁊ Ly. ⁊ Guil. ad hoc. ff. q̄ō fal. tu. auto. l. an in patrē. vbi no. ⁊ vide p
65 ſcribētes. in. l. deo nobis. C. de epi. ⁊ cle. ¶ Jtē no. aliā dīam ⁊ de iure ciuili ſpurij nō prohibētur eligi ad decurionatū vel ad alios honores. ff. de decur. l. ſpurij. in prin. ⁊ l. gñaliter. ſed de iure ca. ſecus eſt. vj. diſt. c. i. ⁊
66 ij. et ibi de hoc not. innocen. ¶ Poſſum ⁊ aliā differētiā ponere ecce iure ciuili licitū eſt cōtrabētibus adinuicē ſe circūuenire vſq; ad dimidiā iuſti pretij. ff. de mino. l. in cauſe. Sed iure cano. pōt dici q⁹ ecc. de re ſua quam vēdidit in caſibus cōceſſis nō debet recipere vltra iuſtū pretium. vt eſt de dona. per tuas. ⁊ hoc not. xxij. q. ij. c. hoc ius. in gloſ. ordinaria.
67 ¶ Nota aliā differētiā ⁊ iure ciuili ſi gs heres non implet voluntatē defuncti ꝓut ꝙ in totū hereditate hoc ſaluo: q: ſi eſt de liberis ꝺz retinere legitimā. C. de fideicō. l. ſi. ⁊ aut. hoc amplius. ſed cano. idiſtincte dicūt he redes q nō parētvoluntatib⁹ defuncto⁹ ꝓinari i totū ſucceſſione. xj. q. j.
68 ſilueſter. extra de voto. licet. in fi. ⁊ not. in. d. c. ſilueſter. ¶ Nota ⁊ aliā differentiā q: iure ciuili imponit pena ſacrilego ꝺurioꝛ q⁹ iure cano. ff. ad. l. iul. pe. l. ex ſacrilegij. Jure vero cano. diuerſe pene imponūtur. nā ſi cōmittit in ꝑſona eccleſiaſtica talis ipſo iure eſt excōicatus. vt. xvij. q. iij. ſi quis. Si vero in re eccleſie fiat ſacrilegiū tūc poſt tertiā admonitionem eſt excōicatus. vt in. c. ſquis. Jtē imponit pena pecuniaria q̄ꝫ maioꝛ
69 q̄ꝫ minoꝛ. vt. e. c. q⁹ qs. ⁊. c. ſi qs cōtumag. ¶ Vide aliā dīam ⁊ nā iure ci. pena pecuniaria pōt ab eccleſia infligi. q. q. i. c. ſi gs cuiuſlibet. ⁊ xxiij. diſt. q⁹ q⁹. eſt de ar. dilecti ſed iure cano. ſecus. xxij. q. ij. c. fraternitas. et eſt
70 de penis. ſnā. ⁊ no. xj. q. j. ſi in antiquis. ¶ Jnſup eſt ſoria ⁊ q: de iure ciui. ex nudo pacto nō oriť actio. C. de pac. l. legē. ff. de pac. iurisgē. ſ. quiimo. ver. igit nuda. fallit i certis caſibus ibi notatis. Jꝫ iure ciuili como. dicimus nudo pacto dari actionē. ſ. q̄dictionē ex cauſa. ar. xxij. q. v. iuramēti. ⁊. xxj. q.
71 ij. q̄cūq; ſuffragio. ⁊ ibi no. eſt de teſt. iudicātur. notari pōt talia differentia iure ci. impubes non iurat. ⁊ eius iuramētū nullū eſt. ff. de iura. cal. l. ij. ſ. i. ⁊. C. ſi aduerſus vēdi. aut. facta puberū. fallit in caſu vbi pupillus obligať et exꝓ ſacro ſuo vt ſi manumiſſus iurat ſtare opas manumiſſori ſuo. vt. ff. de libe. cā l. ſi. Sꝫ iure ca. pōt pupillus iurare ſi doli capaz ſit ⁊ ſi nō ſeruat iuramētū ꝑinrat. xxij. q. v. paruuli. ⁊ ibi de hoc. Ego dico ſatis ꝑ babiliter poſſe defendi. q⁹ etiā iure ci. ſacramentū pupilli doli capacis
72 valeat: vt bū no. i. d. c. paruuli. ¶ Jtē aliā dīam not. Tiure ca. ℞ ipſo eſt aligs fur. q⁹ non intrat ꝑ oſtiū ⁊ q⁹ intrat cameraꝫ alo furādi. xxiij. q. iij. tres ſponas. ⁊ de peni. di. i. vt ſit. ꝓterea. et. c. ſi quā. de iure ci. ſecus eſt.
73 vt. ff. de fur. l. vulgaris. ⁊. l. q furti. habem⁹ aliā dīam: iure qdē ciui. in preſcribēdis iuriſb⁹ q̄ cōtinuā cām nō bñt regrit duplicatū tps. vt. C. de ſeruitu. l. ſi. ⁊. ff. q̄eadmodū ſeruitu. amit. l. ſi ſit cōſtituta. Jꝫ fm ca. in oibus iuriſb⁹ habētib⁹ cōtinuā cām vel nō ꝑſcriptio ſufficit. gl. anno. vt eſt de ꝑſcri. de quarta. ⁊ innit: eſt de ca. poſ. cū eccleſia. ⁊ ibi no. gnimo ipſmo dico q⁹ regrit tm̄ tps cui⁹ nō extat memoria ſm. l. vt. ff. de aqua plu. ar. l. j. in fi. ⁊ iura in primo alleg. q̄ loquunt de tpe duplicato intelligo de iuribus acqſitis: vt tāto tpe nō vrēdo amittant. vt in eis ptz. ¶ Jtē differūt
74 iure ca. ⁊ qui ꝓ ſuis moꝛtuis ſcelerib⁹ nō traduntur eccleſiaſtice ſepulture. xxiij. q. v. placuit. eſt de furtis. fures. nīſi fuerint in moꝛte contriti. xxiij. q. iij. c. vlt. Sed iure ciui. nō cōcedūtur ſepeliri alicubi niſi prius fue
75 rit petitū a ꝓncipe. ⁊ cōceſſum. ff. de pub. l. j. ij. ⁊. iij. ¶ Jtē differunt Tiure ca. pena inceſtus ⁊ adulterij moꝛs eſt. vt. xxiij. q. v. relegātes. ſed de iure ciui. mulier adultera non occidit: ſed detrudit in monaſteriū ſcōm q⁹ cauet. C. de adulte. aut. ſed hodie pōt dici q⁹. c. relegātes loquit ſm iura que erant ante ius autēticoꝝ ſcōm que iura tam adulter q⁹ inceſtuoſus vtriuſq; ſexus gladio puniať. C. de adul. l. quāuis. ⁊. ff. eo. ſi adulteriū. in
76 prin. ¶ Jtē differunt ⁊ iure ca. q⁹ meo noie nō eſt geſtū poſſum hr̄e ratiꝫ xxj. q. j. c. vlt. eſt de his q̄ fiūt a ꝑela. ſine con. cap. c. iij. ⁊ de elec. ſicut. ig. q. j. lugdunū. de iure ci. q⁹ nō eſt meo noie geſtū ratū hr̄e nō poſſū. ff. de vi et vi. ar. l. ſi vi a me. Jtio ſenſu. ⁊ de neg. ge. l. ſi pupilli. ſ. ſi ergo. fallit in ca
77 ſibus ibi no. ¶ Jtē differūt ⁊ iure cañ. ſi quis ꝓponit exceptionē ꝺilatoriā poſt fundatā intētionē actoris ⁊ cōtingat eū in ꝓbatione illius exceptiōis deficere cōdēnat actoꝛ i expēſis: vt de do. ⁊ cōtu. finē. ⁊ ibi no. Sꝫ iure ci. ſ. expēſarū ꝺdenatio nō bī niſi in fine cauſe vbi victus victori cō
78 dēnať i expēſis. C. de iud. ꝓperādū. ſ. ſinaūt. ⁊ ibi no. ¶ Jtē differūt ⁊ de iure ca. incēdiarius patiť penā: q: excōicať ⁊ in ſeruitio deivel in hiſpania vel hieroſolymis ſtare teneť ꝑ annū. vt. xxiij. q. viij. ſi qs mēbroꝝ. ⁊. c. peſſimū. ⁊ eſt de incēdio. c. j. ſed iure ci. qui edē vel edificiū aut acerūū frumēti iugta domū poſitū incēdit debet cōburi: ſi vero alia ꝑſona eſt beſtijs ſubijcit: ſi vo alia ꝑſona capite puniatur: vt de incend. rui. nau. l. q edes. ⁊. l. ſi. ⁊ de pe. l. capitaliū. ſ. q ob inimicitias. pōt accuſari. l. cor. de ſic. l. iam. in prin. ⁊. C. q accu. poſ. l. data. ⁊ hoc ſi dolose incēdiū fecerit: ſi aūt culpa vel negligētia incēdiū fecerit tenetur emēdare dānū ⁊ als puniť eſoꝛ. of. iud. de dāno dato. vt. d. l. q edes. ⁊. ff.
79 de ꝓuatis. deli. i. ſi. ⁊ eſt de dā. da. c. ſi. ¶ Jtē dīnt ſm cañ. ſacrilegi ⁊ ſures capitali pena puniri pñt. xxiij. q. v. homicidas. ⁊. q. viij. q pcuſſit ſed iure ci. ꝑ furto nō moꝛit aligs: Jꝫ alias puniť. vt. C. de ſer. fug. aut. nouo iure. niſi ſit famoſus latro. vt. ff. de pe. l. capitaliū. ſ. famoſos. ⁊ dicit ibi ſed in ſacrilego ſonat ius ci. cū cano. ff. de penis. l. aut facta. i ꝓnc. ff. ad. l. iul. pec. l. ſacrilegi. in ꝓn. ⁊ hoc ſi ſit verū ſacrilegiū. vt q⁹ ſurripiať ſacrū de ſacro: alias eſoꝛdinaria pena ꝺponiť. vt. d. l. ſacrilegi. ſcōo riſo. ⁊ vide

Universidad del Rosario Archivo Histórico

de pena sacrilegij ſm ius ci.⁊ ca.vt no. Jnno.eẽ de ſnia e.c.cū ꝓ cauſa.
80 ¶ Jtē differūt ſm ius ci.ſi plures vulnerauerūt aliquē q mortuus eſt et certū ſit de cui⁹ vulnere ſit mortuus de cuius vulnere nō eſt mortuus nō cēſetur homicida.ff.ad.l.aqui.l.huic ſcrip.nā vulnus vnuſcuiuſq; cōtēplādū eſt.ff.ad.l.co.de ſic.l.ſi.Sed iure ca.ſecus dicimus ar.l.oi.ſi qs poſt.ſufficit eñ q ſumpſerit arma lz nō occiderit ipſe ſed ali⁹.eẽ de cle.
81 pcuſ.c.pñtiū.⁊ no.ɣɣiij.q.viij.ſi q̄nto.⁊ ibi vide ꝺ pena. ¶ Jtē ꝺfnt ꝙ iure ci.ſi accuſator nō ꝓbat reus abſoluit etiā ſi ipſe nihil ꝓbet ſeu pſtitерit.C.de edē.l.q accuſare.⁊ ꝺūt eſſe ꝓbationes luce clariores in criminibus.C.de ꝓba.ſciāt.fallit in caſib⁹ in qbus teneť reus ſe exonerare etiā ſi nō ꝓbeť cōtrariū.C.de fal.l.vbi falſi.⁊ de aboli.l.vbi fallaciter.⁊.l.accuſare.ſed iure ca.ſi ℨ aliquē laborat infamia indicij ei purgatio.⁊ ſi deſecerit i purgatione tanꝯ cōiuctus punit.eẽ de pur.ca.cū.ꝓ.⁊.c.cū dilectus.⁊ de ſimo.inſinuatū.⁊ de conſe.diſt.i.⁊ no.ij.q.v.ꝓbyter ſi a plebe.
82 ¶ Jtē differūt ꝙ iure ca.ſortilegi ⁊ diuinatores ⁊ qui eos cōſulunt puniunť pena.v.aureoꝝ.ɣɣvj.q.v.q̄ñ diuinationes.qō aūt legiť de ſortilegis.c.ij.diſpēſatio eſt:ſed de iure cini.puniť capite talis ſortilegus.C.de
83 mathema.l.nemo. ¶ Jtē differūt ꝙ de iure ca.q cōmiſit inceſtū cum muliere deo data vel monacha ſi clericus eſt deponeť ſi laicus excōicať ɣɣvij.q.j.ſi qs eꝑs iure ciuili puniť pena capitali.ɣɣv.q.ij.ſi quis nō di-
84 cam.C.de epi.⁊ cle.l.ſi qs nō dicā. ¶ Jtē differūt ꝙ de iure ci.diſſoluiť matrimoniū ſi alter cōiugū vellet intrare monaſteriū ⁊ intret.vt in aut. de nup.ℨ.diſtrahunt.Sz iure ca.ſec⁹.ɣɣij.q.ij.agathoſa.⁊ ibi no. ¶ Eſt
85 et alia ꝺ⁹ria de iure ci.pñt ℨbi nuptie iter cōſobrinos.vt.C.de nup.l.celebrādū.⁊ inſti.de nup.ℨ.duo.ꝙ nō lz de iure ca.q attinet ꝑbi in quarto ḡdu cōſanguinitatis vel affinitať, ꝓhibenť ℨbere mr̄imoniū.vt eẽ de
86 cōſan.⁊ affi.nō ꝺz. ¶ Jtē differūt ꝙ iure ci.ſi qs legat rē aliena aut ſciēter aut ignoranter ſi ſciēter vꝫ legatū.⁊ teneť heres rē redimere vel preſtare eſtimatioñē.Si vo ignoranter.⁊ tūc aut cōiuncte pſone aut nō cōiuncte
87 pſone:ſi cōiuncte pſone legatū vꝫ ſi nō cōiuncte pſone nō vꝫ legatū.vt.C.de legatis.l.cū aliena.ſed iure cano.nō tenet legatū rei aliene:vt eẽ de teſt.ſi
88 lius.⁊.ɣɣj.q.ij.ſi eꝑs. ¶ Jtē differūt ꝙ iure ci.nō requirit titulus ⁊ bona fides in preſcrip.ɣɣɣ.vel.gl.anno.C.de ꝓſcrip.ɣɣɣ.an.l.ſicut in rē.⁊.l.oēs.Sed de iure ca.ſecus.vt eẽ de ꝓſcrip.ſi diligēti.⁊ ibi no.⁊ e.ti.c.ſi et
89 ibi no. ¶ Jtē differūt ꝙ iure ci.durat patria ptās in oēm etatē filij:ſed de iure cano.ſoluit patria ptās adueniēte adulta etate quo ad mr̄imoniū carnale et ſpūale ⁊ q̄ ad iuramētū.ɣɣij.q.ij.c.puella.ɣɣiij.q.iij.trib⁹.
90 et no.ɣɣij.q.ij.honorať. ¶ Jtē ꝺfnt ꝙ iure ci.filiuſſa.nō obligať voto.ff.de le.ſi qs rē.ꝙ.voto.⁊.ff.de polli.l.ij.ℨ.voto.Sz de iu.ca.ſic.ɣɣiij.q ij.honorať.⁊ ibi no.⁊ vide notabilē gl.diſtinguēte in.l.deo nobis.in.ℨ.hoc etiā cognitū i ꝙbo igratū q̄ incipit ob ℨ ipm.C.de epi.⁊ cle. ¶ Jtē diffe-
91 rūt ꝙ iure ci.ſtupꝛū cōmittiť in virgine vidua vel puero vel cū ſoluta muliere q̄ nō bť loco cōcubine.ff.de adul.l.ſtupꝛū.ſed iure ca.ꝺz ꝓpter ſtupꝛū virginū defloratio.vt.ɣɣɣvj.q.j.ℨ.j.lz q̄ñq; dicať ⁊ ponať ſtupꝛū
92 ꝓ adulterio.ɣɣɣij.q.iiij.nemo.ɣviij.q.ij.idololatria. ¶ Jtē ꝺfnt ꝙ in re ci.ſimpleꝝ fornicatio nō videť puniri imo ꝑmiſſa vr̄.ar.C.de dona.inter vi.⁊ vgo.l.ij.ff.de .2cu.l.in cōcubinatu.ſz de iure ca.ꝓhibeť q̄libet fornicatio ⁊ canonicū crimē fornicatio.ɣɣɣij.q.iiij.nemo.⁊ ibi not. ¶ Jtē
93 ꝺfnt ꝙ q peccat ℨ naturā puniť pena capitis de iure ci.C.de adul.l.cū vir.⁊ auť.vt nō lugu.cōtra naturā circa ſi.coll.vi. Sed iure cano.nō ita grauis pena imponiť eẽ de exceſſi. ꝑla.clerici.ɣɣɣij.q.ij.flagitia. ¶ Jtē
94 differūt ꝙ iure ci.ignoſciť pñi q inuenit filiā in adulterio ſi interficit eā: vt.ff.ad.l.iul.de adul.l.nec in eo.⁊.l.ſe.⁊.l.marito.et in aut.vt lice.ma.et auie.ℨ.pe.⁊ vlti.col.viij.ſane vir mitius puniť ſi interficit vgoẽ in adulterio deprehēſam.C.ad.l.iul.de adul.l.gracchus.ſed iure can.nec pater excuſať a culpa vel pctō ſi caſib⁹ ꝓdictis:qꝫ gñaliter ꝺz nō occides.ɣɣiij.q.v.ſi nō lz.imo exꝑreſſe viro interdicitur.ɣɣɣiij.q.ij.admonet.⁊ ſoli iudices canones cognoſcant ſi occidit.ɣiij.q.v.cum homo.et.c.ſi homicida.
95 nā eccleſia nō vtitur gladijs niſi ſpūalibus.ɣliij.q.ij.inter hoc.⁊ ibi not.
96 ¶ Jtē differūt ꝙ iure ci.nō ꝑmittiť viro vgoẽ verberare.vt.C.de rep.l.cōſenſu.tñ pōť eā cozrigere.viij.q.i.ſi q̄ alteri.⁊ ibi no.arg.ff.de pe.l.reſpiciendū.Sed iure cano.clericis eſt ꝑmiſſum vgoẽs ſuas cuſtodire:ligare:⁊ corrigere eas ad ieiunia nō tñ mortificare.ɣɣɣij.q.ij.placuit.⁊ eſt
97 ratio in clericis potius ꝙ in aliꝭ:vt ibi no. ¶ Jtē differūt ꝙ cōuuꝫ non pōť de iure cano.vouere cōtinētiā ſine licētia alterius cōiugis.ɣiij.q.v.c.j.ij.⁊.ɣij.Sz iure ci.ſecus qz rūpiť matrimoniū ſi aliꝰ velit vouere caſti
98 tatē. ¶ Jtē differūt ꝙ iure ci.ſit cōputatio graduū ℨ mō:qz ſingulis ꝓ ſonis ſinguli gradus diſtinguūtur. Vñ duo fratres ſunt in ſcō gradu. lz iure ca.due pſone ponunť i eodē ḡdu.ɣɣv.q.v.c.ad ſedē.⁊ rō vtriuſq; dicti ibi habeť i tex. ¶ Jtē ꝺfnt iure ci.ſit cōputatio graduū vſq; ad.vj. tm̄ quāuis hic fiat exēpli gr̄a vt ꝺz: intelligi cōputationē debere fieri i relinis gradib⁹ vſq; ad decē.vt inſti.de ſucceſ.cog.ℨ.ſi.⁊ inſti.de gradi.et
99 ɣɣɣv.q.v.ad aplicā.ſed iure cano.ſit cōputatio graduū vſq; ad.vij.tm̄.
100 vt in.d.c.ad apoſtoli.⁊ ibi bť in tex. ¶ Jtē ꝺfnt iure ci.mulier rapta nō poteſt nubere ſuo raptoꝛi.⁊ hoc dicebant antiqui canones.ɣɣɣv.q.ij.de puellis.et.c.ſi auť.⁊.c.placuit.⁊.C.de rap.vir.l.vna.ℨ.ſinauť.⁊ in auť. de muliere q̄ ꝓꝑijs rap.col.ix.ſz nouo iure cañ.ſec⁹ ē.vt eẽ de rap.c.ac-
101 cedēs.ɣɣɣ.q.ij.deniq;.⁊.c.tria. ¶ Jtē ꝺfnt iure ci.q emit a fiſco rē alienā tute facit ſm tenoꝛē.l.bñ a ꝛenone.C.de quadri.ꝓſcript.lz iure cañ.nō obtinet locū.l.illa in reb⁹ eccleſiaſticis.vt extra de reb⁹ eccle.nō alie.c.ij.

ſeruamus ſpecialia q̄ de iure ciui.nō inuenim⁹.vt eẽ de ſeruis nō ꝺz.de
117 famulis.⁊ ibi no.in glo.ꝙ Jnnoc. ¶ Jtē differunt ꝙ nā iure ciui.eſt q̄dā pena metalli:q̄dā eñ dānanť in metallū ⁊ iſti grauioꝛib⁹ vinculis affi-ciuntur.Alij in opus metalli:⁊ iſti leuioꝛibus penis afficiūtur et ambo iſti ciuitatem ⁊ libertatem amittūt.Alij vero dānantur in miniſterium metalloꝝ:ideſt vt ſeruiāt dānatis in metallū:⁊ bi ciuitatē amittūt nō libertatē vel boc ſi ad tp̄s dānanť.Si vero in perpetuū vtrūq; amittūt.ſ. ciuitatē ⁊ libertatē.vt ff.de penis.l.ante dānati.⁊.ſ.cū pena.⁊.ℨ.ſe.lz iure cano.hmōi pene nō inueniunť imposite ⁊ ſi imponerēt̄ur nō retracta
118 rēt̄ur.vt eẽ de calū.c.j.Sed iſtis penis eqpararī pōť pena carceris quā ꝓ⁹ graniozib⁹ infligit eccleſia.vt eẽ de hereticis.c.pe.⁊ vlti.⁊ pena qua quis redigiť in ſeruitutē.ɣɣɣij.di.eo.vel tradiť curie ſeruiturus vel ven
119 ditur.lɣɣɣj.di.clerici. ¶ Jtē differūt ꝙ iure ci.pena falſi eſt deportatio ⁊ omniū bonoꝝ publicatio.⁊ boc in libero boſe:in ſeruo aūt eſt vltimū ſupplicū.ff.de fal.l.j.ℨ.vlti.ſm cano.vero multiplex eſt pena falſi.ſcōm ꝙ multe ſunt falſitates.vt not.Hoſ.in ſum.de fal.ℨ.pena falſi. ¶ Jtem
120 differūt ꝙ iure ci.ſi patronus repꝛeſentat indignos ꝓinaꝫ iure ꝓſentandi ea vice ⁊ deuoluiť illa poteſtas ad ſuperioꝛem.vt in auť.de ſan.epi.ℨ. oꝛatoꝛiū.Sed iure cano.patronus nō ꝑdiť talē poteſtatē eẽ de of.oꝛ-
121 di.cū nos.⁊ ibi no. ¶ Jtem differūt ꝙa iure ciui.iterfectoꝛi impoꝰnitur certa pena.C.de bis qui pa.vel libe.am.l.vnica.Sed iure ca.non ita puniť q⁹ deus nō diligit mortē peccatoꝛis:ſed vt cōuertat ⁊c.ɣɣvj.q.j.cognouimus:ſed imponitur certa pena mag.vt eẽ de bis qui ſi.oc.c.de in
122 fan.⁊ ibi de boc. ¶ Jtē differūt ꝙ iure ci.qs pōť pugnare ꝓ poſſeſſione ſua armis ⁊ res ſuas tueri ⁊ hoſtē ꝓuenire in percutiēdo.vt.C.vñ vi.l.j.q̄ lice.ſine iu.ſe vin.l.j.⁊ de aboli.l.inſallaciter.⁊.ɣɣij.q.ij.ꝺñs:lz iure cano.nō lz clerico pugnare cū armis etiā cū ſaraceno.extra de voto. ex multa.l.ꝺi.clericus q pānū.nec ꝑpter res ſuas defendēdas ꝺz armis reſiſtere.ɣɣij.q.viij.c.j.⁊.c.plenioꝛ.⁊ ar.ɣɣɣvj.diſt.ſi qs vult:et extra de
123 homi.ſuſpicionis.⁊ ibi de boc. ¶ Jtē differūt ꝙ iure ci.ſi qs vulnerauerit ⁊ vulneratus ſit mortuus ⁊ ſit dubiū an decꝛeſſerit eꝫ illo vulnere nō teneť de occiſo.ff.ad.l.aqui.huic ſcripture.ℨ.ſi ſeruus.ſed iure cano.i tali dubio nō ꝺz occiſor talis in ſacris oꝛdinib⁹ miniſtraꝛe:extra de bo-
124 mi.ad audiētiā. ¶ Jtē differūt iure ci.q corꝛuperit virginē lz alīs gra uiter puniať:nō tñ cogiť eā accipere in vgoẽ imo ꝓhibitū videť matrimoniū inter eos vt in aut.de rap.mulie.ſed iure ca.eā cogiť accipere in
125 vgoẽ:vt eẽ de adul.c.j. ¶ Jtē differūt iure ci.q cōmiſit ſtupꝛū regulaꝛiter ⁊ ſi vilis ſit ꝑſona verberať ſi vero ꝑ vim capite puniť.vt inſtitu.de pub.iu.ℨ.ij.⁊.ℨ.ſi autē.ſed iure ca.minoꝛ pena imponiť:nā qs eā quā ſtuꝓrauerit i vgoẽ accipiat aut ſi renuendā putauerit in monaſteriū mitťit exēcōicatus pniam agēs ibidē extra de adul.peruenit. ¶ Jtem differ-
126 rūt iure ci.ꝑpter raptus cōmittiť in ſpōſam:de rap.virgi.l.vnica.lz iure ca.ſecus eẽ de rap.cū cauſam.ɣɣviij.q.ij.ℨ.j.⁊ no.i.d.c.cū cauſam.per
127 Jnno.i apparatu oꝛdi. ¶ Jtē differūt iure ci.ſi qs rē emit eꝫ pecunia mea:ſed noſe ſuo nō bz ius in illa.ff.de reiven.l.ſi eꝫ pecunia.ff.de fur.l. qui vas.ℨ.ſi.C.de ꝓba.l.ad ꝓbationē.fallit in caſibus not.in illa.l.ſi eꝫ pecunia iure cano.ſi ſit empta eꝫ pecunia fenebri ꝺz illa res vēdi.⁊ reſtituť pecunia:vt a peccato qs liberet.vt eẽ de vſu.cū idē eſt ſi de alia pecu
128 nia res ſit empta.j.q.j.nō eſt imputāda.⁊ ibi no. ¶ Jtē differunt iure ci.nō ꝺz qs in penā ſignari vel bullari in frōte.C.de penis.l.ſi qs in metallū.Sed iure ca.q̄ñq; ꝑmittiť eẽ de falſis ad audiēt̄iam. ¶ Jtem diffe
129 rūt iure ci.ſi qs vtitur falſis inſtrumētis ⁊ peniteat nō puniť de falſo. C.de fal.l.ſi falſos.iure ca.ſecus in literis apoſtolicis eẽ de fal.dura.⁊.c.
130 ad falſarioꝝ. ¶ Jtem differūt iure ci.blaſphematoꝛ dei ⁊ ſanctoꝝ puniťur vlti.ſupplicio.vt in aut.vt nō lugu.cōtra na.col.viij.ſed iu.ca.ſi laicus eſt excōicať ſi clericus deponiť.ɣiij.q.i.ſi qs capillū.⁊ imponiť pnia
131 eẽ de cle.male.c.ſi.⁊ ibi de boc no. ¶ Jtem differunt iure ci.ſi qs mutauerit ſibi cām poſſeſſionis habēt locū iura q̄ habemus.C.de acqui.poſ. l.cū nemo.⁊.l.eꝫ liberis.⁊ qō ieis no.ſed iure ca.ſi qs mutauerit cauſam poſſeſſionis ⁊ bñficiū tanꝯ indignus ſuis bñficijs eſt ꝓuiandus.eẽ de
132 cauſa poſſeſ.ꝓ totū. ¶ Jtē differūt iure ciui.ꝺz q terra q̄ anno ceſſat ſi precideť melius fructificet.ff.de verb.ſig.l.ſylua.ℨ.nouales.Sed iure cano.ꝺz noualis terra ad cultrā redacta de nouo:cuius nō extat memoꝛia q⁹ culta fuiſſet:eẽ de ꝑb.ſign.c.j.⁊.c.quid per nouale.⁊ eẽ de ꝓiui.c.ſi. Preterea etiā de iure ci.ſumiť in hac ſignificatione q̄ñq;:vt.ff.de pe.he-
133 re.l.vtilis. ¶ Jtē differūt iure ciui.poſſidet etiā qui mala fide poſſidet poſtꝯ ꝓſcripſit.extra de ꝓſcri.vigilāti.⁊.C.de ꝓſcri.ɣɣɣ.anno.l.ſicut in rem.⁊.l.oēs.ſed iure ca.nō iure poſſidet q mala fide poſſidet:nō eñ preſcribit aliquo tpe.vt extra de preſcrip.c.vlt.⁊ extra de ꝑb.ſig.ius dictū.
134 ¶ Jtē differunt iure ca.male factoꝛes rerū eccleſie tanꝯ ſacrilegi ſub iudice eccleſiaſtico pñt cōueniriꝛ:eẽ de ſo.ꝑe.cū ſit de iure ci.actoꝛ sequiť foꝛū rei.C.de iuriſ.om.iud.l.iuris oꝛdi.⁊.l.ſeq.niſi forte in vno caſu.C.de
135 epi.⁊ cleri.auť.item nulla cōmunitas.⁊ ibi no. ¶ Jtē differūt iure ci.ſi quis petat plus re cauſa vel loco:ſi aliquid dānī infert damnū in diſtracione ſpoꝛtularū patitur qui plus petit in triplo ⁊ in expēſis per regulam generalē q̄ dicit victus victoꝛi ꝛc.C.de iu.ꝑpterandū.⁊ inſti.de acti. ℨ.ſinauté.ſed iure cano.cū in foꝛo eccleſiaſtico nō ſeruāt̄ ſpoꝛtule:vt eẽ de vita ⁊ bone.cleri.cū ab omni.nō cōdenatur in boc triplo.ſed ad expē-

136 ſas tñ:vt extra de plus pe.c.i. ¶ Jtem differunt iure ci.ſi quis legatū impediat tradiť hoſtibus.vt ſit hoſtiū.ff.de legi.l.ſi.ſed de iure cano.ex-
137 cōmunicatur.ɣiij.diſt.ſi quis. ¶ Jtē differūt iure ci.qui fugit in bello publico capite puniatur.ff.de re milli.l.non oīs.ℨ.qui acie.ſed iure ca.eſt
138 infamis.vi.q.j.infamis. ¶ Jtē differūt iure ciui.que in bonis nullius ſunt cōceduntur occupāti:vt inſti.de re.diui.ℨ.item ea.⁊.ℨ.item lapilli.ſz iure cano.in locis habitis ab hoſtibus vel nemini attributis aliqs epiſcopus nō pōt occupare dioceſim vel ius parrochie niſi ei cōcedat a ſuꝑioꝛe.extra de ꝑba.cū cauſam.⁊ ibi ꝙ Jnno.no. ¶ Jnſurgit alia diffe
139 rētia ꝙ nā iure ci.pendēte q̄ſtione in integrū reſtitutionis nihil eſt innouandū neq; ſnia interim executioni mādatur.C.nil no.in integ.reſti.pē dē.in rubꝛo ⁊ in nigro:ſed iure cano.mādatur ſnia executioni pēdēte.q. in integrū reſtitutionis nūmodo interponatur cautio de mādando oia retro ſi cōtingat cōcedi beneficiū in integrū reſtitutionis:vt extra de in integ.reſti.c.ſubſtituta.ij.q.j.ſicut.vel dic ꝙ ibi eſt preſumptio cōtra pētē in integrū reſti.vt not.in decre.ſubſtituta.ℨ.allegata.⁊ ad boc.C.ad
140 l.co.de fal.ſatis. ¶ Jnnoꝛ aliā diferētiā inter ius canonicū ⁊ ius ciuile:qz de iure ci.delegatus ab oꝛdinarijs non exequeť ſniam ſuā:ſed recurriť ad delegantē vt eā exequatur.ff.de re iudi.l.a diuo pio.in pꝛincip. neq; poſſet in poſſeſſionē bonoꝝ quē mittere.ff.de in.oīn.iu.l.iubere ca nere:ſed iure cano.illa ſubtilitas nō ſeruať:ex quo eñ aliquid cōmittit oīa videťur eſſe cōmiſſa q̄ ad cauſam ſpectare dicuntur.vt extra de offi.
141 dele.ſuſpicionis.⁊ boc no.ij.q.iij quiſquis.⁊ extra de foꝛo cōpe.ſi qs cō tra clericū. ¶ Jtē differūt iure ciui.ſi plures fuerint in diſcoꝛdia obtinet ſnia pluriū.ff.de re iudi.l.duo ex tribus.ſed iure cano.nō valet cōtra
142 eā q eſt criminaliter condēnādus:ſed cōcoꝛ.debet eſſe ſnia.vj.q.iij.ſi qs eꝑs.⁊ no.extra de iudi.c.iij. ¶ Jtē differūt iure ci.miſſus in poſſeſſionem in actione realiſtatim poſſidet.C.de ꝓſcrip.ɣɣɣ.vel.gl.anno.ſi quis emptionis.ℨ.pe.ſm ꝛdar.Jo.⁊ Alꝫ.quāuis Bul.cōtra.vt ibi no.iure autē cano.miſſus in poſſeſſionē in actione reali non eſt verus poſſeſſoꝛ: niſi poſt curſum āniv eẽ de eo q mit.in poſ.cauſa rei ſeruā c.ſi.⁊ de offi. oꝛdi c.paſtoralis.vñi.verū ⁊ no.de dolo ⁊ cōtu.c.cōtingit. ¶ Jtem diſe-
143 runt iure cano.bona hereticoꝝ publicantur.⁊ filijs auferūt̄ur ⁊ aliꝭ ꝓpinquis.eẽ de hereticis c.vigēte.⁊.ɣɣɣiij.q.iiij.quaꝫ ꝓ totū. Sed in re ciui.nō auferūt̄ur filijs catholicis.C.de here.cognouimus.⁊ auť.item ſed ſm cōſtitutionē Federici cōſonare videťur iura cano. ¶ Nota aliam
144 differētiā i iure cano.bona eoꝝ qui cōmittit enoꝛmia delicta in eccleſia cōfiſcāt̄ur i fiſcū ecclēſie.ɣviij.q.iij.ſi quis de oīnceps.⁊.c.quiſquis.⁊ no. ɣɣvij.q.ij.c.ſi quis rapuerit.Sed iure ci.bona dānatoꝝ tradūt̄ur heredi
145 bus.C.de bo.dam.auť.bona. ¶ Jtē differunt ꝙuia iure ci.executio ſit gladio in talib⁹ criminibus ꝑ iudices ſeculares.ff.de iu.om.iudi.l.imperium.⁊ de offi.preſi.l.illicitas.ℨ.qui vniuerſas nō habēt hoc iudices cano.nec ipſe papa quo ad executioné ɣɣɣij.q.ij.c.inter. ¶ Jtem diffe-
146 runt ꝙ nam iure ciui.infertur pena mortis.vt eẽ de cle.vel mo.c.ſententiam.quāuis diſtance de iure cano.ſint q̄dam pene que equiparantur mor ti q̄ relinquuntur iudici ſeculari ad puniendū:vt extra de fal.c.falſarioꝝ.
147 ¶ Jtem ꝙ poſſumus notare aliam differētiam:quia iure ci.ſi quis appellat a ſnia excōmunicationis pēdente ap.non eſt excōmunicatus:ſed per appellationē ei reſcindiť pronūtiatum.ff.ad tertul.l.j.in fi.⁊ quia appellatione facta exemptus eſt a iuriſdictione eius:et ſic ſua ſnia cū iterū non aſtringit.ff.de iur.om.iudi.l.ſi.C.ſi a non compe.iudi.l.ſi.⁊ a ſententijs que trahunt ſecū executionē etiam appellare lz.ff.de pe.l.qui ad ſtatuam.⁊ in.l.ſeruoꝝ.ℨ.ex cauſa.⁊.l.qvltimo.⁊ de ap.l.iiij.ℨ.in diē.Sed dic ꝙ aut ferťur in diē vel ſub conditione:⁊ tunc ſi appellať interim non durat effectus excōicationis aut ferť pure ⁊ boc caſu remanet excōicať
148 etiā pēdēte appellatione.vt eẽ de ap.c.paſtoralis. ¶ Jtē adhuc aliā differentiam habemus:quia iure ci.indeꝝ appellationis nihil poteſt innouare in pꝛeiudicium cognitionis de appellatione. vt.C.de ap.l.iij.ff. nil no.app.pen.per totum. Sed iure cano.poteſt indeꝝ a quo appellatur ſtatuere terminum.ſ.quem appellans proſequatur appellationem: vt extra de ap.c.cū ſit roma.⁊ in.c.abbate.⁊ in conſilio lug.de ap.oꝛdi.
149 ¶ Aliam differentiam habemus:quia iure ci.non pōť appellari ab imperatoꝛe omiſſis medijs:vt in preſidibus prouinciarum.et alijs ad quos poſſet appellari ad papam omiſſis alijs:extra de ꝓiui.antiqua.
150 et.ij.q.vj.ad romanā.⁊ extra de appe.ſi duobus.⁊ ibi no. ¶ Alterius eſt alia differētia de iure ciui.non appellatur ab interlocu. vel grauami ne:vel ante diffinitiuam ſententiam.C.de iudi.apertiſſimi.et de epiſ.audi.l.ij.⁊ quo.ap.non reci.l.ante diffinitiuam.Dē iure vero cano.a qualibet interlocutoꝛia vel grauamine appellatur.de ap.cum cauſam.⁊ c.di-
151 lecto.⁊.c.cum dilectus.⁊.c.coꝛdi nobis.extra eo.ti. ¶ Jtē differunt iure ci.ſi appellatū eſt a iudice in vnam cauſam in alia vero non poteſt recuſari quaſi offenſum.ff.an apud eum a quo appel.l.vnica.iure vero cano.
152 no.ſecus eſt eẽ de app.ad bec. ¶ Audi ꝙaliam differētiam iure quidem ci.non appellatur a momētanea poſſeſſione.vt.C.ſi de momen poſ.ſue. app.l.vnica.⁊.ij.q.vj.c.ſi ꝓpter.ℨ.de poſ.ſm vero cano.appellatur.vt eẽ de teſti.c.ſignificauerūt.⁊ extra de elec.dilect⁹.⁊ de app.ſup eo.⁊ not.
153 in.d.c.ſi ꝓpter.ℨ.ſi de poſ. ¶ Jtē differunt ꝙ iure cano.apertis ⁊ publicatis atteſtationib⁹.poſtea i cauſa app.nō poſſunt recipi teſtes ſup eiſdē articulis.extra de teſti.fraternitatis.lz iure ci.ſecus qz in cauſa appellationis poſſunt recipi teſtes ſuper eiſdē articulis.C.de ap.l.eos.ℨ.j.⁊.ij.⁊

Universidad del Rosario Archivo Histórico

C.de temp.app.l.per banc.ꝛ no.in.d.c.fraternitatis. ¶Item differunt
154 ꝙ iure ci.a ſnia epiſcopi pōt appellari ad ſeculare iudicē.C.de episco.
au.auc.ſi quis litigantium. Sed iure cano.appellat a ſnia epi.ad metro
politanū vel ad papā.extra de offi.dele.c.i.ꝛ de offi.or. duo.ꝛ.ij.q.vj.ad
155 romanā. ¶Item differūt iure ca.non currit pſcriptio toto tpe prela
ti male alienantis vel dilapidantis.vt.xvi.q.iij.ſi ſacerdotes. Sed iure
ci.non habemus hoc.ſed curreret pſcriptio ſtatim poſt alienationem.C.
156 de ſacroſan.eccle.auc.quas actiones. ¶Item ꝑ pbabiliter notari pōt
alia differentia iure ci.inſpecto etiam in tempo ralibus cauſis iuraretur
de calū.C.de iur.ꝑpter calū.l.i.vbi dicit in oibus.ꝛ ibi dō dicit ſine pro
pter quid aliud fuerit iuratū ꝛc.ſed iure cano.in ſpūalibus cauſis nō iu
ratur de calū.ſed iurat de veritate dicenda.vt ex de iur.cal.literas.ꝛ ibi
no.ꝛ ratio reddit in tex.illi? dicētis.iſtud vero ſciendū eſt ꝙ in ſpirituali
bus cauſis nō procedit ur ſm leges ſed ſm cano.vt in.d.c.literas. ¶Eſt
157 et alia ¶differētia iure quidē cano.queſtio natalū ſpectat ad iudicē eccle
ſiaſticū.ꝛ ſi ꝙſtio de ſucceſſione moueat coꝝ iudice ciuili vel ſeculari.ꝛ in
cidat ꝙſtio natalū nō decernet ex de ord.cog.tuā.ſed iure ci.de tali ꝙſtio
ne icidēter index ſecularis poſſet cognoſcere.C.de iud.l.quoties.de ord.
158 cog.adite.de iurisd.om.iudi.ſi idem. ¶Item differūt ꝙ: iure cano.mi
nor cenſetur maior in cauſa matrimoniali ꝛ ſpirituali ex de reſti.ſpo.ex
parte ſiliꝛ.ꝛ in voto.xx.q.ij.c.i.ꝛ.ij.ꝛ in his caſibus pōt agere ꝛ conueni
ri.ꝛ ideo darē ei in integrū reſtitutio. Sed iure ci.ſecus.C.qui legi.ꝑſo.
159 l.j.ff.de mino.l.ait prætor.ſ.geſtum. ¶Item differunt ¶iure ci.mere ne
gatiue non poteſt fieri poſitio:qꝛ ea ſunt ponibilia que pbabilia:ſz me
ra negatiua nō pōt ꝓbari.C.de pbaba.l.actor.et in locū ꝓbationis ſunt
poſitiones inducte:vt in auc.de his q ingre.ad appel.l.ij.ſ.qō obſerua
ri.de equitate vero canonica mere negatiue poteſt fieri poſitio ſi als pro
bari nō poteſt ꝛ iudici equū videat i decretali Jnno.quarti. ſtatuimus.
150 ex de confeſ. ¶Item differunt ¶iure ci.ſenes ꝛ valitudinarij non com
pelluntur ad teſtimoniū ferendū.iiij.q.iij.inuiti.ff.de excu.tu.l.ij.ſed iu
re cano.cōpelluntur ꝑpter peccatū ex de fal.c.i.ꝛ.xj.q.iij.quiſquis.extra
de iudi.nouit.ꝛ eſt arg.de vac.mu.l.i.ſ.corporis debilitas.ꝛ extra de te
161 ſtī.ſi qui teſtiū. ¶Item differunt ¶iure ciui.ꝑpter crimen et peccatum
non repellitur quis a teſtimonio niſi ſit quis dānatus de crimine.ff.de
bis q notā.ifamia.l.athletas.ſ.calūniator.ff.de teſt.l.iij.ſ.lex iulia. Ju
re canonico repelluntur crimino ſi ſine ſint damnati ſiue nō dūmodo ꝓ
betur eius crimen.vt extra de teſt.ſup eo.ꝛ.c.teſtimonium. ¶Itē diffe
162 runt ¶iure cano.poteſt qs accuſari poſt mortez in quibuſdam caſibus
vt excommunicetur poſt mortem:vt in crimine hereſis.xxiij.q.c.fin.
¶Itē hereticos aliquos inſtituit heredes.ex de hereti.c.ſi qs. ¶Itē
ſi in notorio crimine quis deceſſit..lxxxviij.di.ne quid.xxiij.q.iiij. pla
cuit.et de quocūq; crimine pōt agi contra defunctū ꝑpter dāna illata ci
uiliter ſm canonicam equitatem.argu.xvij.q.vj.ſi epiſcopū.ex de rapt.
c.pen.ex de vſur.tua.iure vero ciuili nō permittitur aliquē accuſari poſt
mortem niſi ꝑpter bona.C.ad.l.iul.ma.l.fin.de hereti.l.manicheos.ff.
de accu.l.et iudicioꝝm.et ſi reus vel accuſator.l.vlt.ꝛ de apoſta.l.apoſta
163 tarum.ꝛ no.xxiij.q.ij.in ꝓnci. ¶Item nota ¶differentiam iure canoni.
non ſunt teſtes cōpellendi niſi in cauſa criminali vt de teſtib.cogen.deli
ctorum.et dic plene vt ibi not.ſed iure ciui.teſtes in qualibet cā cōpellū
tur exceptis quibuſdam perſonis.ff.de teſtib.l.iulia.ꝛ.l.inuiti.ꝛ quod in
164 eis not. ¶Item differunt ¶iure ci.non repelluntur a teſtimonio tanq̄
infames criminoſi niſi de crimine condemnati.ff.de teſti.l.iij.ſ.inl. iure
vero canoni.repellitur crimino ſus a teſtimonio etiā ſi non ſit condēna
tus de crimine ex de excep.denicp.ꝛ ibi no.ꝛ de teſti.teſtimonium. ¶Itē
165 ¶differunt iure ciuili mulier non accuſat de adulterio virum maxime in
iure mariti.qz ipſa non habet thorum.C.ad.l.iul.de adulte.l.j.ꝛ ſm hoc
loquitur canon.xxij.q.i.apud miſericordem.ſ.publica.ſed ſm cano.vi
detur ꝙ poſſit accuſare virum de adulterio.ex de ꝑcu.tua.argu.in auc.
vt lice.ma.et aui.ſ.qz vero plurima colli.ix.et no.in alle.ſ.publica.ꝛ dic
196 vt ibi. ¶Item differunt ¶quia iure ciui.agitur de pena corporali ipo
nenda vt inſti.de pu.in.ſ.ſicut et in.l.iulia.de adulte.et.C.de adulte.quā
uis et in autentica ibi poſita. Sed iure canonico agitur tantum ad ſepa
rationem thori et ad lucrum dotis vel donationis ꝑpter nupti. vt ex de
procu.tue.arg.C.de repu.l.conſenſu.et in auc.vt lic.ma.ꝛ auie.ſ.qz vero
167 plurima. ¶Itez differunt ¶iure ciui.allegata cauſa ſuſpicionis iudex
recuſatus compellit partes arbitros eligere coram quibus litigatur.C.
de iudic.apertiſſimi.et.l.cum ſpeciali. ſed iure cano.recuſato iudice eli
guntur arbitri coram quibus cognoſcitur de cauſa ſuſpitionis ꝛ ſi cau
ſa non fuerit vera tunc idem index procedit in cauſa ſuſpicionis illa non
obſtante. Si vero inuenta fuerit vera ſiquidem recuſatus index eſt ordi
narius aut compellet partes eligere arbitros aut remittet ad ſuperiorez.
vt ex de ap.reprehēſibilis.ꝛ.c.ad h̄ ꝛ.c.cū ſpeciali. Si vero eſt delegatus
nullo modo eliget arbitros quia ſuſpenſa eſt eius iuriſditio.ex de appel.
168 ſecundo queratur. ¶Item differunt ¶iure ciui.excluditur maritus ab
accuſatione adulterij per ſpatium quinquenij.ff.de adul.l.miles.ſ.adul
terij.ſed iure canonico non excluditur quo ad petendam ſeparationem
169 thori.xxxiij.q.ij.admonere et ibi not. ¶Item.differunt ¶iure ciui.iudi
ces poſſunt a partibus q̄ coram eis litigant aliquid habere ſcz delegati
a principe in ꝓncipio cauſe duos aureos in fine vero alios duos et non
vltra vt in auc.de iudic.ſ.ne autē.et arg.C.de teſta.l.hac conſultiſſime.

ordinarij aūt non debent habere niſi ſportulas.arg.C.de epiſ.ꝛ cle.auc.
generaliter.ꝛ.iij.q.iij.offeratur:ſed iure cano.iudices nihil poſſunt per
cipere vltra expēſas quas delegati debēt percipere quando pronūciā
tur extra de vita ꝛ hone.cle.cū ab omni.ꝛ de hac materia ibi no. ¶Itē
170 ¶differunt iure ciuili in notoꝝ iſs ꝓceditur extraordinarie: ſed ſentētia
lata etiam in notoꝝ iſs contra ordinem iuris non valet.C.de ſen.l.ꝓcla
tam.ꝛ de accu.l.ſi abſentem. Sed iure cano. poteſt procedi extraordina
rie ꝛ iuris ordine non ſeruato.extra de coha.cle.ꝛ mul.c. noſtra.et.c.tua
171 nos ꝛ de hoc no.in.c.veſtra.ꝑ Jnnoc. ¶Itē differunt ¶iure ciui. ea que
deſiderant cauſe cognitionē ꝛ decreti poſitionē:ꝛ expeditiūr officio iu
dicis non delegantur.ff.de offi.ꝓcon.ꝛ leg.l.nec quicq̄.ſ.vbi decretū:
ſed iure cano.ſec̄ extra de offi.archi.ad hoc.ꝛ.c.i.ꝛ.q.i.eps.ꝛ.c.placuit
172 et no.ꝑ Jnn.extra de reli.do.c.cōſtituī. ¶Itē differūt ¶iure ciuili plu
ribus diuerſiq̄ actionibus perſonalibus poteſt quis cōuenire eundez
coram diuerſis iudicibus niſi ratio diuerſitatis impediat.ff. de quibus
rebus ad eundem iudi.eatur.l.i.et.ij.C.de iudi.l.nulli.et.ff.de libe.cā.l.
ſi pariter.ꝛ.l.cognitio.Sed iure cano.ſecus:vt extra de reſcri. qz nōnul
173 li. ¶Item differūt qui de iure de ciuili parentes ꝑ filiꝛ nō teſtificant
l.parentes.C.de teſt.ſed iure cano.parentes admittuntur ad teſtimoniū
faciendum de conſanguinitate que dicitur eſſe inter virum et vxorem
vtrum ſit vel non ſit ꝛ hoc fauore matrimonij.ꝛ quia per eos melius ſci
ri poteſt q̄ per alios.vt extra qui ma.acc.poſ.ſed ſup ipſo cōtractu ma
trimonij diſtinguit.vt extra de teſtib.ſuper eo.iure vero ciuili parentis
174 teſtimonium in cauſa filij non valet.C.de teſti.l.parentis. ¶Itē ¶ dif
ferunt iure ciuili ordinarius cauſas medias non pōt committere niſi in
ſta cauſa ꝛ appello cauſas medias cauſas pecuniarias de trecentis au
reis:vt.C.de peda.iudi.l.placet.ꝛ ibi no. Sed iure cano.poteſt cōmitte
re ſine aliqua iuſta cauſa:dūtamen ſe malitioſe exonerare non querat:vt
extra de offi.deleg.c.paſtoralis.in ꝓn.ꝛ ibi de hoc ꝛ hoc modo itelligit
eod.ti.ſi pro debilitate quānis prealleg.decre.in delegato a principe vel
175 papa loquaſ. ¶Item differunt ¶iure ciui.pōt fieri prorogatio de per
ſona ad perſonam habente iuriſditionem ordinariam vel etiam delega
tam.C.de iuriſd.om.iud.l.i.ꝛ ibi no.ff.de iudi.l.ij.in princ.ſed iure cano.
176 ſecus ex de offi.deleg.c.p.et.g.ꝛ ibi no. ¶Item differūt ¶iure cano.po
teſt accuſare virꝝ vxorem adulteram ꝛ agere ſolum ad ſeparationem tori
et eſt hic modus agendi nec eſt materia ciuilis nec materia criminalis:
vt extra de ꝓcu.tue.vbi de hoc.Sed iure ciuili nō habem⁹ inſtū modū
agendi.imo virꝝ primo debet ſe inſcribere ꝛ accuſare cōiugem vxorē de
adulterio vt puniat pena legali:et poſtea eā repudiare.vt in auc.vt lic.
177 ma.ꝛ auie.ſ.qz non plures. ¶Itē differunt ¶iure ciui.filiuſfamilias in
oibus cauſis regulariter nō poteſt eſſe in iudicio abſq; cōſenſu patris nec
etiā in caſtrenſi vel quaſi:vt.C.de bo.ꝙ lib.l.cū nō ſolū.ſ.neceſſitatē.ꝛ.ff.
de man.l.i.ſ.ſi.ꝛ.l.ij.ff.de caſt.pe.ſed iure cano.tenemus ꝙ in ſpirituali
bus poteſt eſſe in iudicio ſine patris conſenſu:ſed pōt requiri autoritas
ſui ꝓlati de hoc no.de ꝓcu.accedēs.per Jnno.ꝛ ex de eta.ꝛ quali.inde
178 coꝝ. ¶Alia differētia ¶nota ꝙ iure ciuili heres q fecit inuētariū non
teneretur vltra vires hereditarias.C.de iur.delib.l.ſcimus.ꝛ ibi de hac
materia plene no.ſed iure canonico illa ſolēnitas non videtur attēdi ſz
in cōtractib⁹.ꝛ i delictis ſi aliqd peruenerit ad heredē ſiue nihil ſine lis
fuerit conteſtata cū defuncto ſiue nō ſemp heres tenetur inſolidū.xvj.q.
vj.ſi epm.ex de rapto.in literis.ꝛ de hoc habemus no.xij.q.ij.eps qui ſi
lios ꝑ q̄ apparet etiā in alio caſu differre a iure ciui.ꝙ heres non tene
tur de delicto defuncti niſi lis fuerit conteſtata cū defuncto.C.ex deli.de
fun.l.vnica.ꝛ ibi plene no. ¶Itē iure ciuili heres nō teneꝫ niſi ꝓ por
tione ꝓ qua eſt heres.C.de heredi.ac.l.ꝙ hereditarijs. ¶Nota aliam
179 ¶differētiam:qz iure ciuili ſubſequēs cōſuetudo vincit legē et iudicat
iuri ſcripto:ꝛ quidē gn̄aliter ſit gn̄alis.ſpecialiter autē qñ particularis
eſt cōſuetudo in aliquo loco.ff.de legi.ꝛ ſe.con.l.de quibus in ſi.C.que ſit
lon.conſue.l.ij.ꝛ ibi no.ff.cōmu.prę.l.vendito:.ſ.ſi cōſtat iure vero cano
nico ita demū ꝓiudicat cōſuetudo iuri cōi ſi rationabilis ꝛ legitima pre
ſcripta eſt.vt ex de cōſue.c.ſi. ¶Illud autē non omitto qz leges ſumunt
conſuetudinē q̄ attēdit circa factū ꝛ ꝓceſſum iudi.ꝛ etiā q̄ attendit circa
geſta cōiter hominū alicuius ciuitatis caſtri vel terre.Sed canoniſte ſu
mūt cōſuetudinē que attēditur circa priuatū ius aliquoꝝ ꝛ ita loquitur
dicta decre.de cau.poſ.ꝛ ꝓpte.cū eccleſia.q̄ quidē cōſuetudo de iure ciui
180 li appellatur pſcriptio. ¶Itē no. ¶alia differētia iure canonico locus
ſit religioſus vel res autoritate pōtificis.de religi.domi.ad hoc.ſz iure
ciuili ſit religioſus ex eo ꝙ mortuus inferꝫ vel cū inde extraberetur vel
etiā cū ab hoſtib⁹ capitur definit eſſe religioſus.ff.de relig.l.cū in diuer
181 ſis.ꝛ.l.cū loca. ¶Alia ¶eſt differētia iure canonico homines ſunt ſepe
liendi potius in eccleſia quā alicubi qꝛ eoꝝ ꝓximi quoties ad eadē lo
ca ſacra veniūt:ꝛ eoꝝ ſepulturas inſpiciūt recordant de eis ꝛ ꝑ eis dño
preces fundunt.xiij.q.ij.ſed nō deprimūt. Scōa ratio eſt:quia ſpecialiter
cōmēdantur patronini? illoꝝ ſanctorum in quoꝝ honore dedicata eſt
eccleſia:vt eadē.q.non eſtimemus ad ñ. Tertia eſt ratio:qz minus ibi ve
xantur a demonijs vnde in cemiterijs videtur eſſe requies defunctoꝝ.
xxi.q.ij.autē.ſed lex ꝓcepit ne corꝑa in ciuitate ſepeliantur ne ciuitas
182 coꝛrūpatur fetoꝛe.C.de relig.l.mortuoꝝ. ¶Itē no. ¶alia differētia ſm
leges in vſucapione requirit bona fides ꝛ ſm ab initio.C.de vſuca.trans
foꝛ.l.vnica.ſ.hoc tm̄ modo.de iure cano.continuo exigitur bona fides.
xvj.q.iij.

183 xvi.q.iij.ſ.poteſt.Itē ſcom ¶leges in lō giſſima preſcriptiōe nō requirit
bona fides nec iuſtus titulus.C.de ann.exceptio.l.j.ſm cano.ꝓſcribens
debet habere bonam fidem:alias ꝓſcriptio non ꝓcedit.ex de ꝓſcri.vigi
lanti.xxxiij.q.ij.ſi virgo.Et aduertendū eſt ꝙ ſcom cano. requiritur ti
tulus in lō giſſima preſcriptiōe ex de preſcrip.ſi diligenti.ꝛ ibi no.ꝛ hic
habes plura.xvi.q.iij. in ſii. ¶Eſt ꝛ alia differētia circa idē ſcom leges
interrupta preſcriptiōe p lit.ꝙteſt.pōt poſtea ꝓſcribere poſſidens.C. de
preſcrip.xxx.anno.l.ſi.ſed ſcom canoni. nō pōt poſtea preſcribere poſſi
dens cū ꝓiurā ſe habere malā fidē ꝛ de ſuo iure titubare.C. de acq. poſ.
l.nemo.vñ non ꝓſcribet ad mille annos:vt ex de preſcrip.qñ.ꝛ not.hoc
184 xvi.q.iiij.per ſingulas. ¶Alia poteſt ¶differētia notari:iure ciuili nul
la pena dꝫ excedere quadruplū inſti. de actio.ſ. oēs. Jure vero canoni
co alteri inuenit iuſtitia ſuadente.xvij.q.iiij.quiſquis.ꝛ.xij.q.ij. cum de
uotiſſimam.ꝛ hec de iſtis dicta ſufficiant.Amen.

¶Expliciunt differentie inter ius canonicum ꝛ ciuile.
ſm Bar.de ſagoferrato eximium legum doct.

¶Incipit tractatus de Guelphis ꝛ Gebellinis.
domini Bar.de ſagoferrato.

1 ¶Guelphi ꝛ Gebellini originē ſumpſerunt tpe federici barbaroſſe
Guelphi zelatoꝛes fidei os loquens:ꝛ confidentes in oratiōnibus inter
terpetatur:ꝛ ſequentes eccleſiam.
Gebellinus in fortitudine ꝛ fidens:interꝑetat ꝛ exiſtens cōtra eccleſiā.
2 Guelphus bodie ōꝛ qui affectat ſtatū illius factionis q̄ in aliquo loco
appellatur guelpha non habito reſpectu ad eccleſiam.
Gebellinus affectans ſtatum illoꝝm qui appellantur gebellini nō ha
bito reſpectu ad imperatorem.
3 Quis nō poteſt eſſe in vno loco guelphus ꝛ in alio gebellinus accipiē
do guelphum ꝛ gebellinum ꝓpꝛie primo modo.
4 Guelphus ꝙ bodie quis eſſe poſſit in vno loco ꝛ in alio gebellinus.
5 Quis vno reſpectu poteſt eſſe guelphus ꝛ alio gebellinus.
6 Partialitas guelpha vel gebellina que tendit ad ꝓpriam vtilitatem et
non ad bonum publicum eſt illicita.
7 Partialitas guelpha vel gebellina tendēs principaliter ad bonum pu
blicum vt ciuitas recte gubernetur eſt licita.
8 Partialitas que vult deponere primo de regimine eſt illicita ſi regimen.
erat bonum ſecus ſi tyrannicum ꝛ malum.
9 Qui conatur deponere tyrānū etiā ſi peruenerit ad actum non tenetur
pena de ſeditioſis:ſi boc agit ad vtilitatem publicam.
10 Honeſto viro nō decet eē factiōis guelpheꝝ gebelline niſi ex magna cā.
11 Guelphum eſſe vel gebellinum qualiter probetur.
12 Euntes in exercitum de mandato regentium ciuitatē non dicuntur eſſe
factionis regentium.
13 Filius preſumitur eſſe illius factionis cuius erat pater.
14 Statutū piſanū ꝙ nullus guelph⁹ ad aliqō officium remittaꝫ intelligi
tur de eo qui eſſet factionis guelphe in ciuitate piſarum.
Statutū in dubio intelligitur de his q̄ fiunt in territorio ſtatuentis.
15 Liuis piſaꝝ q adheret ciuitati inſidiāti ciuitati piſarū dicitur guelph⁹.
16 Liuis piſarum qui gerit officiū in ciuitate peruſij que guelpha eſt non
tamen dicitur guelphus in ciuitate piſarum.
17 Ciuitatē aliquam eſſe factiōis guelphe vel gebelline qualiter probetur.
18 Aliquem mutaſſe factionem qualiter probetur.

Ista cum Circa literalem expoſitionem ſcri
pſiſſem:ꝛ ſuper hāc tertiā partē ty
beris meus animus ferreꝫ per me ciuitatē tudertinā ibiq̄ vidi q
ea que literaliter ſcripta ſunt de fiumine ꝛ alueo. allego
rice et moraliter dici poſſunt de his que in ciuitate Tu
dertina precipue frequētantur: nā tota noſtra vita flumen ſeu aqua flu
minis eſt. Jugta illud oēs morimur ꝛ quaſi aqua dilabimur in terra q̄
ꝛc.ij.regum.xiiij.c. Alueus vero ſuper quem iſte aque decurrunt ſunt il
la ad que affectiones habemus iugta illud Matthei.v.c.vbi eſt theſau
rus tu⁹ ibi eſt ꝛ coꝛ tuū. ¶In illa vero ciuitate Tudertina reperi duas
affectiones:quidam enim vocantur guelphi quidam gebellini ꝛ ibidem
in quolibet officio publico debebant eſſe tot de vna affectione: quot de
alia ꝛtingit etiā qō ille qui eſt de vna affectione certo tpe mutat alueum
ꝛ incipit eſſe de alia ꝛ circa hoc plura dubia oriuntur ideo aliqua videa
mus. ¶Primo vnde illa noia originem ſumpſerunt ꝛ de eoꝝm ſignifi
catione. ¶Secundo quid bodie importent. ¶Tertio vtrum habere
iſtas affectiones ſit licitum. ¶Quarto qualiter probetur aliquem eſſe
iſtarū affectionū ſiue loquamur de priuato ſiue de republica. ¶Quin
to qualiter ꝓbetur aliquem affectionē mutare. ¶Circa primum ſcien
dū eſt ꝙ olim magna diſcordia orta fuit inter romanā eccleſiam ꝛ Fede
ricū qui vocat⁹ eſt Federicus barbaroſſa tūc romanoꝝ imperatoꝛe a q̄
cū in eccleſie devotione perſiſteret aliquas leges habem⁹:vt ptz in vſib⁹
feudoꝝm quez poſtea eccleſia priuauit ſperio. vt.c.ad aplice. de re indi.
li.vi.ꝛ de elec.c.fundamenta.ꝛ in alemania agnatio illius Federi.cogno
minabaꝫ oñi de gebello cū tñ dicta diſcordia diu duraret magna pars

Italicoꝝ adheſit illi imperatoꝛi depoſito ꝛ illi dicti ſunt gebellini qua
ſi adherentes illi dño de gebello. Alij vero adheſerunt eccleſie ꝛ vocati
ſunt guelphi quaſi zelatoꝛes fidei.de prędictis habemus figuram primi
regum vltimo.c.ꝛ.ij.regum.j.c.in principio.vbi fuit cōflictus ꝛ occiſus
in monte gebello q interꝑtatur locus fortitudinis ita ille Federicus im
peratoꝛ quondam tunc reꝓbatus confidens in fortitudine dom⁹ ſue
de gebello conflictus ꝛ confuſus fuit a guelphis:hoc eſt a zelatoꝛibus fi
dei. Hoc enim nomen guelphi habetur gen.xxx.c.ꝛ interꝑtatur os lo
quens ꝙ in ꝓpoſito eccleſie congruit.ꝑ verba eiñ excōicationis ſenten
tie plata per ſummum pontificem fuit ille imperatoꝛ confuſus:ꝓprie
ergo loquendo ſicut gebellus interꝑetatur locus fortitudinis ita gebel
lini interꝑetantur confidentes in fortitudine ſcz tpali militū ꝛ armoꝝ
ꝛ ſicut guelpha interꝑetatur os loquens ita guelphi interꝑetantur cō
fidentes oratiōnibus ꝛ in diuinis ſicut faciebat Jnſtinianus imperatoꝛ
2 C.de vet.iur.l.j.in principio. ¶Circa ſcom vero ¶quid bodie dicta no
mina importent dico ꝙ ex his predictis apparet predicta noia ſignifica
re affectiones hominū affectantes enim ſtatum eccleſie cōtra illum ini
micum vocantur vno nomine bodie vero nomina ꝓdicta durāt ꝑpter
alias tamen affectiones.videmus enīz q̄ plures qui guelphi vocantur
eſſe rebelles eccleſie ꝛ alios quā plures qui gebellini vocantur eſſe rebel
les imperij:ſed ſicut contingit in ꝓuinciis ꝛ in ciuitatibus in quib⁹ ſunt
diuiſiones ꝛ partialitates neceſſe eſt vt dicte partes aliquo noie vocen
tur:ideo dicta noia imponūtur tanq̄ magis cōia:in quibuſdam vero lo
cis ad alia particularia denenitur de quibus ad preſens non curo ꝛ iſta
ſunt partialitates:vt.ff.de captiuis.l.ſi quis ingenuā.ſ. qui alteruter.
Dico ergo ꝙ bodie ille oꝛ guelphus qui adheret ꝛ affectat ſtatum par
tis que appellatur guelpha:ꝛ gebellinus qui adheret ꝛ affectat ſtatum
partis que appellatur pars gebellina ꝛ in hoc non habetur cōmuniter
reſpectus ad eccleſias vel imperiū:ſed ſolum ad illas partialitates que
in ciuitate vel ꝓuincia ſunt.vt.d.ſ.qui alteruter.ꝛ ibi ſentit glo.ſu
per ver.diſſenſiſſent dum dicit vel ciues cōtra ciues vel vna ciuitas con
tra aliam item dicte partialitates ſunt q̄ſi inter ꝑdictos ꝛ tñ nullus re
bell at dño ſuo.ſ.eccleſie imperio vel regi vel populo qui tenet imperiū.
vt.d.l.ſi quis ingenuam.ſ.in ciuilibus.ꝛ illa verba eſſe oſtendunt acci
3 dētia facti. ¶Ex hoc infero tria. Primum ¶ ꝙ ſi accipitur guelphus ꝛ
gebellinus ꝓout primo modo fuit inductum quis nō pōt eſſe vno loco
guelphus ꝛ alio gebellinus. Ratio eſt qz ille affectiones ſcilicet eccleſie
vel imperij reꝓbate reſpiciunt vniuerſaliter totum mūdum ꝛ vniſoꝝ
miter:ideo dicere quod quis vno loco eſſet vnius affectionis ꝛ alio loco
alterius cōtingeret repugnātia ſicut quis tutoꝛ nō pōt eſſe actoꝛ duoꝝ
pupilloꝝ inuicē litigantium ſuper eodē:vt.ff.de auto.tu.l.accipiētes. et
ibi no.facit quod dicitur nemo pōt duob⁹ dominis ſeruire.ſ.contrarijs
4 Matthei.vj.c. ¶Secūdū infero.ſ. ¶quod ſm quod dicta noia bodie ac
cipiūtur quis vno loco pōt eſſe guelphus ꝛ alio gebellinus qō ptz dicte
affectiones ſunt circa diuerſa:vt ptz pone ꝙ in vna ciuitate eſt vnus tyꝛā
nus qui cū ſua ſecta oꝛ guelphus cui affectioni aliqs bonus homo eſt
aduerſus:qz aduerſatur iſti homini tyꝛāno in illa terra dicitur gebelli
nus:ꝛ in alia ciuitate nō depēdēte ab illa ponatur vnus tyꝛānus gebel
linus certe ille bonus hō aduerſabit illi tyꝛāno ꝛ ibidē eſt guelphus.ar.
eius quod dicimus de tutoꝛe qui pōt eſſe actoꝛ vtriuſq; coꝝ qui conten
dunt circa diuerſa tamen.vt.d.l.accipiētes. ¶Tertium infero ¶ſcilicet
5 ꝙ quis vno reſpectu pōt eſſe vnius affectionis ꝛ alio reſpectu alterius.
Exemplum in ciuitate Peruſij ſunt multi q volunt reputari gebellini
reſpectu primo quo nomina iſtarū affectionum fuerūt inducta quaſi re
putantes ſibi ad honorem ꝙ tam antiquo tpe ſui genitoꝛes ita nobiles
fuerunt ꝙ illius affectionis reputarentur. Sed quantum ad ſtatum qui
modo regit ciuitatem ſunt guelphi. et ideo dicit ſe gebellinum origine:
guelphū quo ad ſtatum ciuitatis nec eſt cōtradictio qñ diuerſis reſpecti
bus iſta proferuntur facit id qō dicimus ꝙ eodē reſpectu ꝓ eadē pecu
nia quis nō pōt eſſe principalis ꝛ fideiuſſoꝛ:vt.l.generaliter.de fideiuſſo
ribus:ſed diuerſis reſpectibus ſic:vt.ff.de duo.re.l.reos.in ꝓn. ¶Cir
6 ca tertium ¶ſcz vtrū habere iſtas affectiones ſit licitū dic ſi plures ſunt
vnius affectionis vel ſi quis adheret vni affectioni nō propter bonum
publicū:ſed propter ꝓpriam vtilitatē: vel vt alius oppꝛimatur iſtud
eſt ſimpliciter illicitū:ꝛ ſi boc inuicē conueneritꝫ eſſet punibile:quaſi con
trabētes ſocietatem in penam innocētium:vt.ff.ad.l.iul.de vi.l.ex ſena
7 tuſconſulto:ꝛ de cōciſſionibus.l.j.qñq; ¶tamen eſt vna pars in ciuitate
tendēs principaliter ad bonū publicū:vt ciuitas recte ꝛ quiete guberne
tur:nec tamē poſſet aduerſarijs reſiſtere niſi ſubvno partialitatis nomi
ne:ꝛ tūc puto talem affectionē ꝛ partialitatē communi eſſe licitam. ſicut
enim ad tuitionē rerū licet cōgregare amicos:ita multomagis ad tui
8 tionē publicem:vt.ff.de vi ꝛ vi ar.l.iij.ſ.cū igitur.qñq; ¶non ſolum vult
vna pars reſiſtere:ſed vult deponere de regimine alios regentes tunc ſi
quidem inſurgerent aduerſus iſtud regimen iſtud eſſet ſimpliciter illici
tum.vt.C.de ſeditioſis.l.j.ꝛ ibi no.de eo qui volebat deponere poteſtatē.
¶Si vero regimē qō volebat deponere erat tyꝛānicū ꝛ peſſimū tūc cū
boc eſſet vnius partialitatis licitū eſt duobus cōcurrētibus primo ba
bendo recurſum ad ſuperioꝛem cum non poſſit illa tyꝛānis deponi ſine
magna difficultate. Secundo quod ipſi hoc faciant ꝓpter vtilitatem
publicam vt ſtatus ciuitatis reſtaureꝫ ſecus ſi hoc facerēt vt ipſi nouā

Universidad del Rosario | Archivo Histórico

tyrãnidẽ innouarẽt alijs expulsis. ¶Primũ ꝑbat qꝛ licitũ est eis ius dicere ꝓpria autoꝛitate qñ nõ habeẽt copia iudicis. vt. C. de iud. l. nullus. et ibi no. ff. de his q̃ i frau. cre. l. ait ꝓtoꝛ. §. si debitoꝛẽ. ꝛ. tꝛiij. q. ij. c. oꝛigit dñs. Si ergo hoc ꝛ ꝓo singulaꝛi cõmodo ergo ilꝫ ad liberandũ rempu. ad quã defendẽdam oẽs admittunt. vt. ff. de no. oper. nũ. l. de pupillo. §. fi. ꝛ. l. se. ꝓeterea si hoc permittit ℑ depopulatoꝛẽ agꝛoꝝ vel desertoꝝ militie multomagis ꝺꝫ permitti cõtra eos q ipsam remp. ꝛ eius statum depopulãtur vt redigãt sub iugo seruitutis. ¶Scõm ꝑbatur quod ad ꝓpriã vtilitatẽ nõ liceat. qꝛ illi q occupatã per tyrannidẽ tenẽt rempu. vel eã possidẽt ab ipsa rep. vel dño superioꝛi ab aliquo ꝓuato. Alius qui talẽ tyrãnũ deponere conaꝝ ꝓpter se videt facere illicitũ. vt. ff. devi ꝛ vi. ar. l. j. §. qui vi a me. et. l. colonus. et. l. cũ fundũ. ¶Ad vtilitatẽ ergo publicam licitũ est et si peruenerit ad actum ita q rumoꝛ vel tumultus irrepserat in ciuitate nõ incidit in legẽ. C. de seditiosis. qꝛ licet facit vt dictũ est ꝓo hoc induco Thomã de aquino in secũda secũde. q. xij. ar. ij. in fi. vbi fic ait. Regnũ tyrãnicũ nõ est iustũ: qꝛ nõ ordinaꝝ ad bonũ cõe: sed ad bonũ ꝓpriatũ regẽtis. ꝛ ideo perturbatio huius regni nõ ꝺꝫ rõnem seditionis nisi forte qñ fic inoꝛdinate perturbaretur tyrãni regnũ quod multitudo subiecta maius dãnum pateretur ex perturbatione sequenti q̃ ex tyranni regimine dico ergo q̃ assumere dicta noĩa licet significent diuisionẽ ꝛ partialitatem: tũ si fiat ad iustũ ꝛ debitũ finẽ licitum est. nam et paulus apostolus sciens q̃ vna paꝛs esset fauceꝝ altera phariseoꝝ exclamauit in cõsilio viri fratres. Ego phariseus sum filius phariseoꝝ actuum. ꝛ giij. c. ¶Multos tũ vidi Peruſij cũ cõtra tyrãnos facereẽt seditionẽ. licet sancto ꝛ iusto zelo mouereꝝtur: qꝛ predicta noĩa diuisionẽ et scissuram important: puto ꝛ q̃ honesto viro nõ deceat aliquid dictoꝝũ nominũ assumere nisi ex magna causa vt dictũ est. ar. ff. ad exhi. l. facto. si in danda ꝛc. ¶Circa quartũ veroꝛ ſcz qualiter ꝑbetur aliquẽ esse istarum affectionum dico tria ꝓbanda. Primo q̃ partes sint in ciuitate. Secũdo q̃ tali parti q̃ tali noĩe vocatur adhesit. Ex his cõcluditur q̃ sit illius affectionis q̃ examinemus. primo dixi q̃ debẽt ꝑbari partes esse in ciuitate. Ad qõ sciendũ est: q̃ qñq; in ciuitate sunt due partes: quarũ quelibet habet partẽ regiminis. vt in ciuitate Tudertina. tũc facilis est ꝓbatio. qñq; sunt due partes quarũ vna regit ciuitatẽ alia stat deiecta sed alio tpe regit. ꝛ tũc similiter facilis est ꝓbatio ſcz eoꝝũ q iam regebãt et eoꝝũ qui modo regunt. Qñq; vna ciuitas multũ ab antiquo recta est sub vno noĩe. ꝛ tũc difficile est ꝑbare aliquẽ esse alterius partis q̃ illius sub quo noĩe ciuitas regit: vt statim dicã. Scõo dixi debere ꝑbari q̃ tali noie vocaꝝ talis paꝛs: istud est difficile. ¶Tertio dixi ꝓbandum q̃ talis homo adheret illi parti: hoc autẽ ꝑbabit in ciuitate Tuderti multum de facili: qꝛ ibi vocãtur ad officia publica sub illo nomĩe ꝛ aliter nõ admitteꝛẽtur: tũc patet q̃ per illius affectionis hoies geri nõ põt. vt. ff. de acq. here. l. p herede. §. papi. vel qꝛ hic exꝑsse dicebat se esse illius actionis sufficit nemo ibi videt dicere qõ mẽte nõ agitauit: vt. l. labeo. de sup. leg. vel qꝛ illi parti fauebat in cõsilijs ꝛ in armis. ꝛ in alijs factis. et intelligo hoc in factis volũtarijs. Quid tẽm si vna paꝛs erat ex ciuitatẽ et alia q̃ ciuitatẽ regebat fecit exercitũ cõtra illos certe qui inerũt ex hoc nõ dicẽtur illius affectionis cũ intrinſecis. nã inerũt ex iussu regẽtium ciuitatẽ quibus habebãt necesse obedire: vnde in dubio videt factũ magis ex necessitate q̃ ex voluntate: vt. ff. de acq. here. l. q in aliena. §. si q putat. vel si nil tale ꝑbari põt ꝛ sufficit si ꝓbaretur de suis ascendẽtib⁹. illius em̃ affectionis ꝑsumitur filius cui⁹ fuit pater: vt. C. ad. l. iul. maie. l. quisquis. ꝛ. ff. de edil. edic. l. q̃ si nolit. §. qui mancipia. Redeo ad id qõ dixi de ciuitate q̃ ab antiquo recta est sub vno nomine: nec noĩe partiali tatis habet exititios vel si habet non habet eos sub noĩe de quo queriꝝ. Exemplum ciuitas Pisana ab antiquo recta est sub noĩe Gebellinoꝝ. ꝛ ls exititios habeat tũ intrinseci ꝛ extrinseci illo noĩe nũcupantur. Et vt hoc declarẽ pono. ſtatutũ est pisis q̃ nullus guelphus ad officiũ aliqõ remittatur. dico em̃ hoc statutũ debere intelligi de eo qui esset eius affectionis in ciuitate Pisarũ ꝛ respectu illius ciuitatis. statuta enim in dubio debẽt intelligi de his q̃ fiunt vel resꝑciãt territoꝛium statutis: vt. ff. de iurisdi. om. iudi. l. si. de bo. auto. iu. pos. l. cum vnus. §. pe. de cõsti. c. vt animarum. lib. vj. Et ideo cũ in illa ciuitate nõ sit talis paꝛs nõ videtur q̃ quis possit habere affectionẽ ad id qõ nõ est: vt. l. cũ q ita. §. fi. de ver. obli. de fideiuſ. l. fideiuſſoꝛ obligari. in ꝓin. de regu. iur. l. cũ ꝓincipalis. de stip. seruoꝝ. l. vſufructus. Unde dico ſ si in ꝓuincia esset aliqua ciuitas affectionis guelphe q̃ insidiaꝛeẽ statui ciuitatis Pisarũ ꝛ aliquis ciuis illi ciuitati adhereꝛet de dãno angilũ cõsilium vel fauoꝝ cõtra statum ciuitatis ille vero guelphus esset. ar. ff. ad. l. iul. l. cuiusq;. vere em̃ in ipsam ciuitatẽ ꝛ cõtra ipsam cõmittit. Sed si poneres ſ vnũ pisanũ esse rectoꝝ in ciuitate Peruſij. cuius status guelphus est: tũ nõ aduerſat sed amicaꝝ ciuitati Pisarũ: tũc licet ille talis sit guelphus Peruſij nõ tũ ꝑ hoc ꝺꝫ guelphus pisis: nec statuto cõꝓhẽditur cũ respectu diuerſoꝝ põt quis esse diuerſarũ affectionũ. vt dictũ est. ar. ff. de aut. tu. l. accipiẽtis. ideo dico si ꝑbaretur q̃ aliquis esset natus ex ꝑle guelpha illo respectu quo antiquitus erat tpe quo erat dissensio inter eccleſiam ꝛ illũ Federi. imperatoꝝem: nõ tũ ob hoc dicitur guelphus illo respectu quo statutũ loquitur. vt. s. dixi: nec puto q̃ sufficiat ꝓbare per famã vel q̃ aliquis sic reputatur: nã de iure quilibet creditur esse eius affectionis cuius est patria sua. est enim de preceptis iuris ꝛgen. vt parentibus ꝛ patrię

pareamus. vt. ff. de iust. ꝛ iu. l. vt vim ergo sola fama vel sola suspicione inducitur cõtrarium. Quia ergo predictoꝝ difficilis ꝓbatio est: ideo in quibuſdã ciuitatibus in certo lib. omnes describuntur qũ talis affectionis esse dicũtur vt sic ex libri inspectione doceantur qõ tamen odiosum ꝛ cõtra equitatẽ est. ¶Qualiter autẽ ꝓbetur q̃ vna ciuitas castrũ vel queuis cõmunitas sit affectiõis dubitatiõis est. Et vt hoc clare ſcat pone statutũ est in ciuitate Peruſij q̃ quicũq; ciuis fecerit caualcatam vel exercitum ℑ aliquã terrã guelphã puniaꝝ certa pena contingit q̃ cõtra quẽdam nobilem de hoc ꝓcedebatur. vnde ad offensam erat ꝓ bãdum illã terrã esse guelphã: ad defensam erat ꝑbandum q̃ erat gebellina. vnde de modo ꝑbandi dubiũ erat ꝛ ꝓbatio de fama vel q̃ sic esse reputabatur vt puto nõ ſufficit. vt dictũ est. De modo ergo dubitatur. ¶Respondeo terrã esse alicuius affectionis intelligo cum fic sunt qui illam regunt: vt. ff. de condi. ꝛ demon. l. municipibus. de rebus dubijs. lege cũ senatus. ¶Circa eos vero qui regũt ꝛ gubernãt ciuitatẽ sunt modi diuerſiãã quidã hoc exꝑimunt cũ rectoꝛes earũ iurẽt officia: ſcz offi cium exercebunt ad ſtatũ ꝛ ad honoꝛem talis partis. Et quãdoq; predicta talia in eoꝝm ſtatutis cõtinẽtur. Et ꝓbatio predictoꝝm est clara. Quãdoq; ciuitas in quib⁹ officiales sunt permixti. vt tot guelphi ꝛ tot gebellini: ꝛ tunc fiquidẽ sunt plures illi qui sunt vnius affectionis: tunc illi parti cedit de cuius affectione plures sunt ꝛ plures debent esse regẽtes. vt. l. q maioꝝ. ad muni. ꝛ de pac. l. fi. plures. facit de acqui. re. do. quic quid. §. cũ partes. Si vo in regimine sunt equalis numeri vt est tuderti. Tunc dicẽdum est quod nõ fit guelpha nec gebellina: ſed tertia species scilicet cõmunis dicta. l. quicquid. §. cum partes. Quedã sunt ciuitates ꝛ castra que ſimpliciter reguntur absq; alicuius partialitatis nomine: tũc videdum est ſi in ciuitate vel ꝓuincia sint partialitates cui parti adhe sit ꝛ fauoꝛem ꝓstitit dicta terra ꝓout dictum est. §. de ꝓinata perſona q̃ ſi hoc nõ potest ꝓbari nec de hac nec de illa affectione esse ꝓsumetur cum possibile sit ꝛ de facto sunt multi homines ꝛ multe terre q̃ nulli predictarum affectionum adhereant qõ ſaltem clare apparet in ciuitati bus vltramontanis. ¶Circa quintum ſciſcet qualiter approbetur affectiones mutatse ꝛ loquoꝝ de eo de quo cõstat alicuius affectionis fuiſſe qõ enim nõ fuit nõ potest tolli vel multari. vt. ff. de iniuſto teſta. l. nam et ſi. ver. post defectũ. ꝛ de condi. ꝛ demon. l. titio ꝙſufru. in ꝓin. ad q̃ dico q̃ iſte partialitates vt dictum est ſunt quedã affectiones ſicut ꝛ poſſeſſio cõſtitit in quadam affectione animo poſſidẽdi ꝛ a veteribus ſcriptũ est nemiñ ſibi cauſam poſſeſſionis poſſe mutare nulla extrinſecus accedẽte cauſa. vt. ff. de acqui. poſ. l. iij. §. illud. ꝛ. l. qui bona. §. q̃ vulgo. et de vſucapionibus. l. nõ ſolum. in ꝓin. cum ſi. ita hic nemo põt mutare partialitatẽ ꝛ affectionẽ nulla extrinſecus accedẽte cauſa ꝛ qõ ad mutationẽ affectionis ſeu voluntatis cauſa debeat ſupponere, ꝑbatur naturaliter: nã cũ obiectũ voluntatis ſit bonũ. ſcz exiſtẽs vel apparẽs. ideo quis adheret vni parti: qꝛ illud videt ſibi bonũ. Et ſic cum voluntatẽ mutat oporteat q̃ ſit aliquid ꝓpter qõ ab illa volũtate recedat ꝛ alteri adhereat inde moti ſunt legũ latoꝛes dicentes nemo põt ſibi cauſam poſſeſſionis mutare nullo extrinſecus ſuperueniente. Cauſe autẽ mutationis quas cõiter videmus ſunt inimicitie ſuperueniẽtes cũ aliquo potentioze ſe in affectione illa vel ſi ei obuenit hereditas vel magnũ lucrum qõ cõmode habere nõ põt niſi illã partẽ dimittat vel alteri adhereat vel ſi noua affinitate cũ aduerſa parte iungaꝝ. ff. de ꝓcu. l. filiuſſa. ꝛ. l. ſeq. ꝛ ſe. l. affinita te. Iſta igit ſi interueniãt cũ partis deſertione faciũt ꝑbationẽ affectionis mutate ꝑ dicta iura. qd autẽ ſi aliqs dicat ſimpliꝛ ſe mutaſſe volũtatẽ ꝛ ſe velle alteri parti adherere ꝛ hoc iurare an ſit credendũ dico inſpiciendũ qualitatẽ ꝑſonarũ ſm q̃ docet tex. de re mil. nõ oẽs. §. a barbaris. facit qõ ꝺꝫ de gẽtili qui nouiter venit ad fidẽ. gl viij. di. per totum.

¶Explicit tracta. de Guelphis ꝛ Gebel. ſm. d. Bar. de ſaꝝoferrato.

¶Incipit tractatus de regimine ciuitatis ſm Bar. de ſaꝝoferrato.

1 ¶Primum regimẽ qõ fuit in vbe romana regibus expulſis fuit ad populum quod Ariſto. nominat politicum.
Democratia dicitur regimen regẽtium ad ſui commodum ad oppoſitum diuitum vel alicuius gentis.
2 Scõs modus regẽdi in vbe roꝛo. fuit ꝑ ſenatoꝛes ꝛ talis modus est bonus ſi tẽdit ad cõmune bonũ qõ Ariſt. appellat nomen maioꝛitatum.
Oligarchia per ariſtotelem dicitur regimen paucoꝝm diuitum nõ tẽdentium ad commune bonum.
3 Tertius modus regẽdi fuit ꝑ vnũ ſi in cõmunẽ ꝛ bonũ finẽ tendit vocatur dñs ſi in malum ad ꝓpꝛium cõmodum dicitur tyrannus.
4 Seꝛ modi regendi habentur tres boni ꝛ tres mali.
5 Septimus modus regẽdi eſt in ciuitate romana nunc. ꝛ dicitur regimẽ monſtruoſum. ꝛ nu. 28.
6 Ad iuriſtam pertinet inueſtigare quis modus regendi ſit melioꝛ.
7 Tres modi regendi boni.
8 ℳonarchia ideſt gubernatio vni⁹ regis eſt optimus modus regẽdi.
9 Tria requiruntur in quolibet regente. l. perfecta ratio recta intentio et perfecta ſtabilitas.
10 Omne regimen vnius non dicitur regimen regis.

Regi

11 Regi per reges an bonum ſit. ꝛ nu. 13.
12 Rex a ſubditis quid exigere poſſit.
14 Id quod euenire poteſt conſideratur quãdo illud de quo agitur ad hoc naturaliter ꝛ veriſimiliter tendit.
15 Triplex diuiſio ꝓpꝛ. qꝛ q̃dã ciuitas magna q̃dã maioꝛ q̃dã maxima.
16 Ciuitas magna in primo gradu magnitudinis melius regiꝛit ad poꝓpulũ q̃ q̃ regatur per paucos diuites vel per vnum ſolum.
17 Ciuitas Senarũ. lxxx. annis recta fuit ꝑ nobiles diuites ꝛ tale regimẽ tempoꝛe regis Caroli quarti fuit expulſum per populares.
18 Regimen ad populum magis dei q̃ hominum dicitur.
Carolus quartus approbauit regimen ad populum.
19 ℳagnates ꝛ vili ſſimi excluduntur a regimine ad populum.
20 Ciuitas maioꝛ ſecũdo gradu magnitudinis melius gubernaꝝ per paucos diuites ꝛ bonos q̃ ad populum nec per vnum.
Ciuitas Venetiarum ꝛ ciuitas Florentie ponuntur in numero ciuitatũ maioꝛum ꝛ reguntur per paucos diuites.
21 Ciuitas que eſt conſueta regi certo modo illo regi debet.
22 Ciuitas maxima ſeu populus maximus melius regiꝛ q̃ vnũ regem.
23 Regimẽ qõ ſit ꝑ electionẽ magis diuinũ eſt q̃ illud qõ ſit ꝑ ſucceſſionẽ.
24 Periculoſum eſt habere regem alterius nationis.
Omnes chriſtiani dicuntur fratres.
25 Imperiũ romanũ poſtq̃ fuit ab italicis exaratum ſemper decreuit.
26 Populi parui per ſe nullo modo regi poſſunt niſi alteri ſubmittantur vel alteri adhereant.
27 Tyrannus eſt peſſimus omnium modoꝝm regendi.
28 Regimen plurium maloꝝ hominũ nõ eſt ita malũ ſicut regimẽ vnius tyranni ꝛ quomodo hoc intelligatur.
29 Regimen plurium maloꝝm non diu durat et de facili deducitur ad tyranidem vnius.

Quia hec eſt ultima pars tyberis ꝛ ſic ĩ vbe romana q̃ caput eſt mundi. Ideo circa modum regẽdi ciuitatẽ aliqua videamus ꝛ hec inſpectio circa duo eſt. ¶Primo in modo regendi quo ad leges ꝛ hoc vel ex iure ſcripto vel ex nõ ſcripto: vt inſtitu. de rerum diui. §. conſtat. quod non proſequoꝝ: quia in variꝫ locis hoc varie traditum eſt. ¶Secũdo in modo regendi quo ad perſonas regentium ꝛ circa hoc eſt aliqualiter examinãdum. ¶Primo videamus quot modis ciuitas regitur. ¶Secundo quis ſit melioꝝ modus quis deterioꝝ. ¶Tertio circa predicta aliqua quotidiana dubia videamus. Bar. de ſaꝝoferrato legum doctoꝝ.

1 ¶Primo quot modis regitur ciuitas ex legibus noſtris colliguntur tres modi regẽdi boni et tres eis contrarij. Aliquos modos apertius declarat Ariſt. iij. Politicoꝝ ꝛ ibi eos modos ſuis noĩbus nominat nos vero ꝛ de illis noĩbus mentionẽ faciemus ꝛ noĩa ſm ꝓſens tps cõgruentius inſeremꝰ in vbe quidẽ romana expulſis regibus tres modi fuerũt regendi. Primus ꝑ ꝓpꝛm: vt. ff. de oꝛig. iur. l. ij. §. ex actis. vſq; ad. §. deinde. q̃ difficile eſt: ꝛ iſtud regimẽ vocat Ariſt. politia ſeu policitũ: nos autẽ vocamus regimẽ ad ꝓpꝛm ꝛ hoc qñ regimẽ tale bonũ eſt cũ ꝑ regẽtes cõſideraꝝ bonũ cõe ꝓncipaliter oĩm ſm ſtatũ ſuũ: ſed ſi illa multitudo regẽtiũ intẽderet ad ſuum cõmodũ ꝛ ad oppoſitionẽ diuitũ vel alicuius gentis tũc eſt regimẽ malũ ꝛ greco noĩe vocat Ariſtoteles democratia. nos autẽ appellam⁹ ꝓpꝛm puerſum. ꝛ iſtos duos regẽdi modos habemus. ff. de muneribꝰ ꝛ bo. l. ij. §. ꝓſes. ꝓincie. vbi qñ honoꝛes ꝛ munera equaliter diuidũtur ſm debitos gradus ꝺꝫ regimẽ debitũ bonũ. qñ inequaliter: qꝛ aliqui grauantꝫ aliqui alleuianꝫ ꝺꝫ regimẽ malũ per qõ reſpublica deſtruit. Secũdus ꝛ regendi modus in vbe romana fuit per ſenatoꝛes et ſi ꝑ paucos diuites bonos ꝛ prudentes: vt. ꝺ. §. deinde. q̃ difficile et tũc ſi illi pauci tẽdũt ad cõe bonũ ꝓncipatus eſt bonus ꝛ ꝑ Ariſtotelem appellaꝝ regimẽ maioꝛẽtum. nomẽ autẽ magis cõmune eſt qõ ꝓnꝺixi ſcz ꝓncipatus vel regimẽ bonoꝝũ. Et ſi illi pauci nõ tendũt ad bonũ cõmune: ſed aliqui diuites vel potẽtioꝛes oppꝛimẽtes alios intẽdentes ad ꝓpꝛium lucrũ: tũc regimen eſt malũ ꝛ vocatur ꝑ Ariſtotelẽ oligarchia qõ idem eſt qõ ꝓncipatus diuitum vel regimẽ malorum quod nomẽ ſatis cõmune eſt de quo habem⁹. ff. de offi. ꝓꝛe. l. illicitas. §. ne poꝛtẽtioꝛes. Tertius ꝛ regẽdi modus eſt ꝑ vnũ de quo. ff. de oꝛig. iur. l. j. §. nouiſſime. ꝛ iſtud ſm Ariſt. appellatur regnũ. nos vero ſi iſte eſt ꝺñs vniuerſalis appellamus imperiũ. vt. ꝺ. §. nouiſſime. Si vero particularis aliqñ appellatur regnũ: aliquando ducatus marchia vel comitatus vt. g. coll. de ꝑbi. fe. alie. per feu. l. imperialem. §. poſtea. ducatus vero cõ muni noĩe appellamus regimẽ ꝺñi naturalis ꝛ hoc ſi dictus ꝺñs in cõmunẽ ꝛ bonũ finẽ tẽdit. Si vero tẽdit in malũ finem ꝛ in ꝓpꝛium cõmodũ ſm Ariſt. appellatur tyrãnis: fic etiã ſm leges ꝛ mores appellatur. vt de ſacroſan. eccle. l. decernimus. ꝛ. l. omni nouatiõe. ꝛ ibi no. ff. ex. qui. cau. in poſ. ea. l. fulcinius. §. quid ſit latitare. Habem⁹ ergo ſex modos regendi tres bonos ꝛ tres malos: ꝛ vnuſquiſq; ſuus ꝓꝛijs nominibus appellatur. verũtamen omne regnũ malum poteſt cõmuni nomine appellari tyrannis: ſcilicet tyrãnis populi: tyrannis aliquoꝝũ: ꝛ tyrannis vnius. Eſt ſeptimus modus ꝛ regiminis qui eſt in ciuitate romana: nũc peſſimus ibi ſunt multi tyranni per diuerſas regiones adeo fortes q

vnus cõtra alium nõ ꝓualet. Eſt enim regimen cõmune totius ciuitatis adeo debile q̃ cõtra nullũ ipſoꝝũ tyrãnoꝝm põt: nec cõtra aliquem adherentẽ ipſis tyrãnis niſi quatenus ipſi patiũtur qõ regimen Ariſtoteles nõ poſuit ꝛ merito. eſt enim res monſtruoſa quid em̃ ſi quis videret vnũ corpus habẽs vnũ caput cõmune debile ꝛ multa alia capita cõmunia fortioꝛa illo ꝛ inuicẽ ſibi aduerſatiua certe monſtrũ eſſet. appellẽtur ergo hoc regimẽ mõſtruoſum. hoc em̃ diuina ꝓmiſſione factũ est vt oſtẽdãt q̃ oĩs gloria mũdi cadueca eſt. ciuitas em̃ romana caput mozũ caput politiarũ ad tãtã monſtruoſitatẽ circa ſui regimẽ venit q̃ verius dici põt q̃ nõ est regimen nec regiminis formã habet. arg. ff. de ſta. ho. l. non ſunt liberi. ꝛ est exꝑeſſum. de offi. ord. c. qm̃ in pleriſq;. Bar.

6 Secundo uidendũ est qs ſit melioꝛ modus ꝛ regẽdi. hic inueſtigatio neceſſaria est iuriſtis qm̃ oĩs vniuerſales dũ de reformatione ciuitatis tractãt vel iuriſtas cõſulõt vel eis cõmittũt vel cũ ipſi aſſidẽt apud eos de regimine ciuitatis q̃rela ꝓponitur quis est ergo melioꝛ regẽdi modus inueſtigandum est q̃ tractat Ariſto. iij. politicoꝝũ: ſed clarius tractat Egidius romanus de ordine hereditarum ſancti Aug. in lib. qđ fecit de regimine ꝓncipũ q̃ fuit magn⁹ phs ꝛ in theologia magiſter: ipſius ita q̃ opinio nẽ ponã ꝛ eius rõnes vbis ſuis vel Ariſt. nõ tar. illa em̃ iuriſtis q̃bus loquoꝝ nõ separẽt. vtar aũt rõnib⁹ ſuis ꝛ ipſas ꝑ iura ꝓbabo. poſtea quid mihi videtur deſcribam dicit ergo ille ſ Egidius q̃ tres ſunt modi regẽdi boni de quibus. ſ. dictũ eſt. Primus eſt modus regendi multitudinis ſeu ad populũ hic bonus eſt ſi ad dictũ finẽ tendat. Secũdus regẽ 7 di modus est melioꝛ ſcz regimen paucoꝝũ. Tertius regendi ꝛ modus eſt optimus ſcz monarchia ſiue gubernatio vni⁹ regis iſtud ſcilicet q̃ regimen vnius ſit optimus ꝓncipatus ꝑbat quatuoꝛ rõnibus ex quib⁹ cõcludit illa duo ꝛ primo ſic pag. ꝛ vnio ciuiũ debet eſſe finalis intẽtio regẽtis. vt. ff. de offi. ꝓꝛeſi. l. cõgruit. in ꝓin. ꝛ in aut. de mãdatis ꝓnci. ꝺ. deinde cõueniens. col. iij. Sed hic pag. ꝛ vnitas magis poteſt effici ꝛ obſeruari ſi regatur per vnũ q̃ per plures ergo melius eſt regi per vnum. hoc ꝑbatur ſic. In ꝓncipatu plurium non põt eſſe ea pax niſi quatenus illi plures ſunt vnũ per volũtatem qõ patet: qꝛ ſi diſcordant impedi tur eoꝝũ actio per cõcurſum. vt. l. cõſilio. §. fi. ff. de cura. furio. ꝛ de ſerui. vꝛb. ꝓ. l. ltinere cum ſi. eꝛ hoc arguitur ſic ꝓpter qõ vnũquodq; ꝛ illud magis. C. de ſacroſan. eccl. auĕ. multomagis. ꝛ. ff. de iurein. l. qnãto ma. Sed regimen plurium eſt bonũ ꝓpter vnitatẽ: ergo multomagis eſt melius regimen ipſius vnitatis q̃ q̃ ſit ꝓpter vnũ. Scõo ꝑbatur qꝛ ex hoc ipſa ciuitas ꝛ reſpu. reddit potẽtioꝛ. qõ ſic ꝑbaꝝ. virtus quantomagis eſt vnita tãto fortioꝛ est q̃ ſit in plures diſperſa. vt in aut. de cõſan. ꝛ vte. fra. ꝺ. qꝛ igit. colla. vj. ſi igit tota ciuitatis potentia congregeꝝ in vnũ eſſet efficacioꝛ ꝛ p illã princeps ꝓpter maioꝛem potẽtiam melius poterit gubernare. Tertio ars ſeu artificiũ tãto eſt melius quãtomagis imitaꝝ naturã. vt. l. ſi pater. i fi. cũ. l. ſeq. ff. de adopt. ſed tota ciuitas vna ꝑſona et vnus hõ artificialis eſt imaginatus: vt. ff. de in. l. ꝓponebaꝝ. et de fideiuſ. l. mortuo. ſed in hoĩe naturali videmus vnũ caput ꝛ multa mẽbra: ergo ciuitas ſi ſic regaꝝ melius regiꝛ: qꝛ magis imitatur naturã ad idem extra de offi. oꝛ. c. qm̃ in pleriſq;. ꝛ hocvidet determinatũ. vij. q. j. c. in apibus. vbi apes ꝛ multa q̃ carent ratione ſibi regẽ vnũ conſtituunt. Quarto dicit ipſe hoc cõſtare ex perimento qm̃ dicit ſe videre ꝓuincias non exiſtentes ſub vno rege eſſe in penuria nõ gaudere pace ꝛ mole ſtari diſſenſionibus ꝛ guerris. Exiſtentes vero eõdem guerras neſciunt pace letantur: abũd. antia flozẽt. Ex qbus concludit q̃ bonũ eſt regimen populi ſiue multitudinis ſi ad vnũ finem tendũt: ſed regimẽ paucoꝝm eſt melius: qꝛ habet de vnitate. ¶Monarchia vero ſeu vnius regis regimen eſt optimũ eo q̃ ibi ꝑfectiſſime vnitas reperiꝝ. ſz cõtra ꝑdicta idẽ Egidius facit aliquas rationes quas ſumit ex dictis Ariſt. ꝛ eis nititur reſpõdere ipſas ita q̃ referã. ꝑbãdo per iura ad que. ꝑbanda ꝓmitto ꝛ q̃ 9 in quolibet bene regente tria requiruntur. ¶Primo perfecta ratio ad diſcernendum: vt ſciat iuſtum ab iniuſto licitum ab illicito ſeparare: vt. ff. de iuſti. ꝛ iu. l. j. ¶Secunda debet habere rectam intẽtionem. ¶Tertio debet habere perfectam ſtabilitatem iſta ꝓbantur ex diffinitione iuſtitie dum dicit q̃ eſt cõſtans ꝛ perpetua volũtas ius ſuum vnicuiq; tribuens: vt. ff. de inſti. ꝛ iur. l. iuſtitia. et his tribus fiunt tria argumenta contra ꝓdicta. Primo ſic quanto ſunt plures tanto plura videntꝫ in eis ſpicacioꝛ est ratio ad diſcernendum q̃ in vno: vt. C. qui te. fa. poſ. l. hac conſultiſſima. in fi. ergo iſto reſpectu melius eſt regi per plures. Scõo ſic recta intentio regentis tunc eſt quando conſideratur bonum publicum magis q̃ ꝓpꝛium: vt. C. de cadu. tol. l. j. §. pe. ſed ſi multitudo dominatur poſito q̃ intendant bonum ꝓpꝛium nihilominus tamen recedunt per hoc a communi bono q̃ ſi vnus regnaret. ꝛ ꝓpꝛius commodum intenderet ergo melius eſt regi ꝑ plures. Tertio reges ꝺꝫ habere perfectam ſtabilitatem: vt ꝓ aliquo nõ corrumpatur quia volũtas debet eſſe cõſtans ꝛ perpetua: vt. ꝺ. l. iuſtitia. Sed multitudo dif ficilius naſcitur ꝛ difficilius corrumpitur q̃ vnus: vt. l. hac conſultiſſima. in fi. ꝛ ar. C. de teſti. l. iureiur. ergo melius eſt regi per plures. Ad que reſpondens dicit q̃ vnus rex vel ꝓnceps debet ſecum habere multos cõſiliarios ꝛ valentes viros. ꝛ ideo videbit tanq̃ multi nec de leui poterit corrũpi niſi totũ conſilium corrumpatur: ſed ſi dictus rex ſequeretur caput ꝓpꝛiũ iam non eſſet rex: ſed tyrãnus talem ergo dominari non

Universidad del Rosario | Archivo Histórico

esset bonū ita dicit ipse ista dicta non puto simplr intelligēda ideo more
10 iuristarū loquēdo pro ꝓdictoꝝ declaratiōe ꝑmitto tꝫ nō omne regimē ipsius vnius dr regimen regis.nā qñ est vnus q regit ꝛ tm iste est index vt sunt ꝓides ꝓinciarū ꝛ pcōsules vt titulis de offi.ꝓſi.ꝛ de offi.pcō. et leg.sunt potestates ꝛ rectores ciuitatū:vt.C.de sen.ex peri.re.l.ſi.et ibi nō.et.C.de defen.ciuitatū.ꝛ in aut.ꝑ totū.isti enim habēt iudicare ſm leges ꝛ tenēt statum regium.ſ.cōpetentē ministris nec ad eos competunt regalia:sed ciuitates quas regūt vel ad alīū superiorē vel fiscū. vt.C.de modo mul.l.multarū.ꝛ.C.vbi cause ſiſ.l.j.et.ff.de iure ſiſ.l.j.ꝛ per istos iudices deus regit populū iudeozū ꝓ multa tpa vt babem⁹ ꝑ totū libzū iudi.Qñq; vnus regit ciuitatē vel ꝓinciam qui facit leges ꝓout vult ꝛ
11 oia ad eū pertinēt ꝛ istud dicitur regimē regis. Quod tamē sit iustius regimē ius videamus vt sic cognoscamus an sit bonū regi ꝑ reges. de hoc sic ait dns per Samuelē ꝓphetā primi regū.viij.capi.hoc erit ius regis qui imperaturus est vobis filios vestros tollet et ponet in curribus suis faciet⁹ sibi equites ꝛ precursores quadrigarum suarū ꝛ constituet sibi tribunos ꝛ cēturiones ꝛ aratores agrorū suoꝝ filiasq; vras faciet sibi vnguētarias ꝛ focarias ꝛ panificas agros quoq; vestros ꝛ vineas ꝛ oliueta optima tollet ꝛ dabit seruis suis:sed ꝛ segetes vestras et vinearū redditus decimabit vt det eunuchis ꝛ famulis suis seruos etiā vestros ꝛ ancillas ꝛ iuuenes optimos ꝛ asinos auferet ꝛ ponet in opere suo:greges quoq; vestros adecimabit vos quoq; eritis ei serui ꝛc. Ecce verba dei ſm hoc videtur pessimū regi per reges quia tot mala inferunt subditis ꝛ ꝙ peius est eos redigūt in seruitutē que mozti similis est.vt.l. seruitutū.ff.de reg.iur.sed per sanctos doctoꝛes exponūtur dicta verba ꝙ nō debēt intelligi omnia ꝓdicta esse licita regi:sed solum ea que supra ponūtur vt grauia tunc ea faciat rex cū cepit esse tyrānus qō de facili fit et sic ꝙ eis futurū erat:ideo sic ꝓdixit ꝓdicta vba cū dicit hoc erit ius regis qui imperaturus est vobis quasi dicat hoc non liceat omni regi:sed ille qui imperaturus est vobis hic ius sibi vsurpabit displicebat eīm dominꝰ q regē fecerat vt eodē.c.dicit:ꝛ hoc esse verū apparet ex eo ꝙ legitur Deuteronomij.xvij.c.vbi gd bonus ꝛ rectus ex facere debet euidēter dicit.ait eīm dns de rege futuro hec vba vez.Cūq; fuerit constitutus nō multiplicabit sibi equos nec reducet populum ī egyptum equitatus numero sublenatus ꝑsertim cū dns ꝓceperit vobis:vt nequaq; amplius ꝑ eandē viā reuertamini nō habebit vxores plurimas q̄ illiciāt animū eius neq; auri ꝛ argēti immēsa pondera posiq; autē sederit ī solio regni sui describet sibi Deuteronomiū legis hui⁹ in volumine accipiēs exēplar a sacerdotibus leuitice tribus ꝛ habebit secū legetq; illud oibus diebus vite sue vt discat timere dnm deū suū ꝛ custodire verba et cerēonias eius q̄ in lege ꝓcepta sunt nec eleuet cor ei⁹ in superbiam super fratres suos neq; declinet in partē dextrā vel sinistram ꝛ longo tempore reget ipse ꝛ filij eius super israel.hec sunt verba dei que aliqualiter executianus.ait eīm cū fuerit cōstitutus ex hoc innuitur ꝙ debet quis ab alio rege constitui non ipse sua autoritate sibi regnū assumere.tunc enim non esset rex sed tyrānus.vt.j.dicetur.deinde ait non multiplicabit sibi equos quasi dicat fugiat pompā seu vanā gloriā.Unde non multiplicabit sibi equos est eīm multiplicare vltra q̄ expediat sibi habere:nec reducet populū in egyptū ꝛc.hec vba possunt intelligi ad literā vt iacēt ꝙ nū q̄ ire debebit rex iudeozū ad occupandus terrā egypti pōt etiā intelligi allegorice.q.d.nō reducat rex populū in seruitutē que seruitus significatur ꝑ egyptū vbi populus in captiuitate tenebat.Prohibet ergo per hec verba populum grauari oneribus psonalibus q̄ quasi sunt species seruitutis nō habebit vxores plurimas.supra ꝓhibuit vanam gloriam hic prohibet in rege luxuriā illa eīm separat aīam regis a vero iudicio nō solū erga boies:sed ꝛ erga deū vt accidit in salomone qui effectus est idolatra vt legit.j.lib.regū.xj.c.neq; argēti et auri immēsa pondera hic prohibet auaritiā:sicut eīm ꝑpter pompā nimis expendit ꝛ ꝑpter hoc populus aggranatur ita ꝑpter auaritiā nimis a populo extorquetur. Postq; autē.s.prohibuit aliqua fieri hic aliqua fieri mandat.describet Deuteronomiū legis huius ſm Isidoꝝ interpretatur secūda lex ꝛ est figura euāgelice legis debet ergo rex esse fidelis ꝛ catholicus ꝛ hoc ꝓcepit lex.C.de episc.au.statuimus.accipiens exemplar a sacerdotibus leuitice tribus ꝑ illos sacerdotes figuratur sancta mater ecclesia a qua exempla christiane legis oīs rex debet assumere.nec eleuet cor eius in superbiā hic reddit vt aliqua alia ꝓbibeat scs superbiā cordis que omniū vitioꝝ est radix.sup fratres suos apparet ergo ꝙ illi qui sunt subditi non sunt serui regis:sed fratres ꝛ sic ꝙ in precedenti autoritate dictū est non de vero rege:sed de tyranno intellegit.nec declinet in partē dexteram vel sinistram quasi dicat rectum sit iudicium nō amoze vel odio quasi dicat sit iustus.debet ergo bonus rex esse fidelis christianus iustus nō ꝓpositus:nec subditoꝝ granatoꝝ non luxuriosus non auarus:nec superbus alia autē debet facere rex que ponūtur.xxij.q.v.c.regū est ꝛ.c.rex debet.
Sed ea que ibi ponūtur ad predicta aptāntur:sed licet ibi ponatur quid
12 rex facere debeat ꝛ qualis esse debeat nō tm ibi ponitur quid ꝛa subditis possit exigere rūdet expēsas maiestatis regie cōgruentes facere debeat sed hoc habemus expressum.x.col.que sint rega.c.i.vbi dicitur q̄ ad regem pertinēt omnia tributa vectigalia ꝛ census publici que ibi specialiter nominanꝰ ꝙ ad regē etiā ptinet ꝛ ex causa necessaria ponere collectas vt ibi dr et etiā iure.ff.ꝑbatur ꝙ reges habeāt oēm potestatē.vt.ff.

13 de origine iur.l.ij.ſ.initio.viso ergo ꝙ sit ius regis redeamus ꝛad.q.an expediat ciuitati vel populo regi ꝑ regē ꝓout bonus est habens dictas cōditiōes optimū regimen est regnū regis ꝑ rōnes supra factas.Et ita intelligo dictū Aristote.ꝛ Egidij.Si vero cōsideramus illud qō euenire pōt;q; rex qñq; vertit in tyrānum ipse vel descendētes ab eo tunc dico
14 co tꝫ cōsiderare debemus ꝙ euenire pōt quum illud de quo agitur ad hoc naturaliter ꝛ verisimiliter tēdit.vt.ff.loca.l.ſi quis domum.ſ.i.ꝛ de dā.infec.l.bona.ſ.cū inter.al's nō debet hoc cōsiderari:q; casum aduersamq; fortunā ꝛc.vt.l.inter stipulantē.ſ.sacrā.ff.de ver.ob. ¶Hoc ꝓmisso tꝫ facio triplicē diuisionē ciuitatū seu populoꝝ:nam aliqua est ciuitas seu gens magna in primo gradu magnitudinis. Quedā est ciuitas seu gens maioꝝ:ꝛ sic in ſcdo gradu magnitudinis.Quedā est ciuitas seu
16 gens maxima:ꝛ sic in tertio gradu magnitudinis.Si loquamur de gēte seu populo magno in primo gradu.tūc dico ꝙ nō expedit illi regi per regē:primo hic ꝓbaꝫ per tex.q; cū ciuitas romana erat in primo gradu magnitudinis expulit reges qui cōuersi erant in tyrannidē:vt.ff.de ori. iur.ſ.exactis.ꝛ.ſ.in vtero.et hoc ꝓbaꝫ per rōnē.de natura regū est esse magnificos in faciendo magnas expen.vt ī aut.de immēſis do.ꝑ Arist. in lib.ethicoꝝ:sed redditus regales vnius populi magni in primo gradu magnitudinis non sufficerent ad expē.regales.ideo oporteret ꝙ extorqueret a subditis ꝛ efficeret tyrannus.Status ergo talis regis veri similiter tēdit ad tyrannidē:ergo nō est bonū regimen inspecto eo quod verisimiliter euenire pōt.Et hec est ratio quare deo displicuit ꝙ populus regē petijt primi regū.viij.c.nec expedit tali populo ꝑ paucos vt ꝑ diuites ciui.nā cōtingit in his ciuitatibus esse diuites in paruo numero cōtingit alterā de duobus.q; aut multitudo populi de illoꝝ paucoꝝ regimine indignabit quātūcūq; bene regat vt fuit ī ciuitate Senarum. fuit eīm annis fere.lxxx.quidā ordo hominū diuitū regētū ciuitatem bene ꝛ prudēter tñ ꝙ populi multitudo indignabatur oportebat eos prestare cū magna fortia militari.Qui ordo depositus est in aduētu Caroli.iiij.illustrissimi romanoꝝ imperatoris tunc regnātis ꝛ ipsius principis factū cōprobat ꝙ talis regēdi modus in talibus ciuitatibus nō est bonus.aliud incōueniens pōt sequi:q; illa pauca vt naturaliter euenit: poterūt inter se diuidi ex quo ciuitatibus occurrūt rumores seditiones incēdia ꝛ ciuilia predia vt sepe videmus in ciuitate Pisarū.expedit ante hoc populo qui est in primo gradu magnitudinis regi per multitudinē qō vocatur regimē ad populū.vt.ff.de orig.iur.l.ij.ſ.exactis. vsq; ad.ſ.q; difficile.ꝛ q̄ istud regimē sit bonū apparet:q; illo tēpore multū
17 vbs romana augmētata est vt patet.e.l.ſequēti ꝛ ſe.hoc etiā apparet ex dicta autoritate libri re.videtur eīm ꝛmagis regimē dei q̄ hoim hoc etiā experimur in ciuitate Perusina q̄ isto iure regitur in pace ꝛ vnitate crescit ꝛ floret regētes eā ſm vices suas a nullo se custodiūt:sed ipsi custodiūtur ab hominib⁹ ꝛ sepe visum est ꝑ cōsiliū hoim cōmuniū delibe
18 rari quedā q̄ sapiētib⁹ ꝛ prudētib⁹ male facta visa sunt.euētus vero manifestauit esse prudētissima facta hoc ideo est q; magꝭ dei quā hoim regimen est būn regēdi modū dictus illustrissimus imperator cū apud eū essem maxime cōmendauit.istud ita q; regimē appellamus regimen ad populū seu regimē multitudinis vt dictū est.istud autē regimē sic est dictū qñ iurisditio est apud populū seu multitudinē nō aut ꝙ tota multitudo simul acta regat:sed regimē aliquib⁹ ꝑ tēpus cōmittit ſm vices et
19 scōm circulū.vt.ſ.exactis.ꝛ in cor.de deien.ciui.ſ.interim q̄ autē dico per multitudinē intelligo exceptis vilissimis.vt.C.de digni.l.ne qs.lib. xij.ité de isto regimine possunt excludi aliq magnates q̄ sunt ita potentes ꝙ alios opprimeret.vt.ff.de offi.ꝓſi.l.illici.ſ.ne potētiores.ꝛ ita ob seruari videmus:sed in dictis ciuitatibus ſi honores ꝛ munera ſm gradus debitos distribuunt bonū est regimen ꝛ ad superiorē spectat reformatio.vt.ff.de mune.ꝛ hono.l.iij.ſ.ꝓſes ꝓincie. ¶Scdo est videndū
20 de gēte seu populo maioꝝ:ꝛ sic in ſcūdo gradu magnitudinis tūc istis nō expedit regi per vnū regē per rōnes supradictas nec expedit regi ꝑ multitudinē.esset enim valde difficile ꝛ periculosum tantam multitudinē congregari.Sed istis expedit regi per pancos: hoc est per diuites et bonos boies illius ciuitatis ita ꝙbaꝫ expresse.ff.de orig.iu.l.ij.ſ.deinde quia difficile vbi aucta ciuitate romana facti sunt senatores eis q̄ data est omnis potestas.sic eīm regit ciuitas Venetiarū sic ciuitas Florētie bas enim pono ī numero ciuitatū maioꝝ in his eīm cessant suspiciones predicte.ꝫā licet dicātur regi ꝑ pancos dico ꝙ pauci sunt respectu multitudinis ciuitatum:sed sunt multi respectu ad aliam ciuitatem:ꝛ ideo sunt multi:q; ꝑ illos regi multitudo non dedignaꝫ.item q; sunt multi non possunt de facili inter se diuidi quin multi remaneāt medij qui statum ciuitatis sustētant ꝛ de isto modo regēdi ꝑ pancos qñ ciuitas augmentata est in ſcūdo gradu magnitudinis ponit glo.in d.ſ.interim.in aut.
21 de defen.ciuitatum.predicta tamē vera nisi de antiquo regendi modo ciuitatis aliud apparet potest eīm esse ꝙ vna gens vel populus ita assuefacti sunt certo moda regendi: ꝙ eis quasi in naturam conuersum est et aliter viuere nescirent tunc antiquus modus regiminis seruandus est: vt
22 ff.de mu.ꝛ ho.l.i.ſ.j.et.l.iij.ꝓſes.ꝛ.l.xx.honore.ſ.de honorib⁹. ¶Tertio videndū est de gēte vel de populo maxime q̄ est in tertio gradu magnitudinis.hoc autē fere posset cōungere in ciuitate vna ꝑ se sed ſi esset ciuitas q̄ multū aliis ciuitatib⁹ ꝛ ꝓincijs dñarēt huic genti bonū est regi per vnū hoc ꝓbaꝫ.ff.de orig.iur.l.iij.ſ.nouissimo.vbi aucto multū

imperio

imperio romano ꝛ captis multis ꝓincijs deuentū fuit ad vnū scilz ad principē.hoc etiā ꝓbant oēs rationes.ſ.facte per dictū fratrē Egidium
24 cauet in ſi.ſ.ſi.Reges vero particulares sunt magis ex cōstitutis tboim vt.ff.de inſt.ꝛ iure.l.ex hoc.Et ideo ex his ꝑmittit q̄ vadāt per succeſ.et ita dr intelligi qō dicit Egidius in dicto libro de regimine ꝓncipum.ꝛ determinant q̄ melius est regimen ire per successionē:dz enim trāsmitti ſicut cetera oia bona ꝛ iura ꝛ de vniuersali secus q; esset contra autoritate tem diuinā ꝛ cōtra canones.Ex eo ꝙ qō dicit de numero fratrū tuoꝝ. no.q̄ piculosum est habere regem alterius nationis:sed dices ergo quo modo per ecclesiā translatus est imperiū romanoꝝ in germanos.i.theutonicos:vt extra de elec.c.venarabilē.Ifiō oēs christiani dicūtur fratres nostri:ꝛ sic non est ventū cōtra dictā autoritatē.in boiemyero saracenum paganū vel infidelē nō posset trāsferri:ꝛ ideo segtur nec poteris alterius gentis regē habere:ꝛ ꝑpter boc necessaria est examinatio eius qui coronandus est impator.vel expone illa verba ſm Augustinū vt ꝛbaꝫ in
25 glo.non poteris.i.nō debebis per regē cū alterius gentis regnū non ita fideliter cōseruaꝫ.Et ideo imperiū romanū posiq; fuit ab italicis separatū semper decreuit in oculis nostris:boc tñ absq; dei iudicio occulto
26 factū non est. ¶De populis aūt paruis nō dico.illi eīm vel alteri ciuitati subsistunt.vt.ff.ad municipa.l.qui ex vice.vel alteri ciuitati vel regi cō federantur aliquo federe:ita q̄ alteri⁹ maiestatē veneranꝫ.vt.ff.de capti. l.nō dubito.ꝛ videm⁹ in ciuitatib⁹ ꝛ castris que sub protectione ciuitatis huius perusine sunt.Sicut eīm corpus humanū debile ꝛ parū non pōt per se regi sine auxilio tutoris ꝛ curatoris:ita isti ppli paruī per se nullo modo regi pōt nisi alteri submittātur vel alteri adhereant:ꝛ hec de trib⁹
27 regendi modis qui boni sunt. ¶Quero de malis tꝫ modis regendi qs̄ sit deterior.in hoc oēs philosophi dicunt ꝙ tyrānis est pessim⁹ principatus.tenet eīm vltimū gradū malitie.ideꝫ predictus Egidius in dicto lib. dicit eīm q̄ vt dictū est regimen ideo dr bonū:q; per illud maxime tenditur ad bonū cōmune:sed per tyrannū maxime ab intētione cōis boni recedit ꝙ tes vel boni credunꝫ vel oñetur multitudo quāꝫ illi regētes tendant ad ꝓpriū ꝛ non a deo est:ꝛ sic est regimē peius ꝙ eversi tñ nō tm recedit ab intentione cōis boni:q; ex eo ꝙ plures sunt aliquid sapit de natura cōis boni:sed si vnus est tyrannus etiā totum recedit a cōi bono ꝓpter ea sicut virtus vnita in bonū est melioꝛ ita vnita in deteri⁹ est deterioꝛ.tyrannus aūt est pessim⁹.boc aūt est ita manifestū ꝙ demōstratio
28 ne non eget.boc aūt quod.s.dictū est ꝙ regimen pluriū maloꝝ boim non est ita malū sicut regimen vnius tyranni: intelligēdū est q̄ si plures tendūt ad vnū ꝛ nō possunt nisi simul.Secus si glibet per se tyrannidez exerceret vt vnus de altero nō curaret.vt.s.dixi de regimine mōstruoso qō est nunc in vrbe romana:sicut enim si in vno corpore est vnus humoꝛ corrupt⁹ qui predominaꝫ ꝛ malum est.si tñ oēs humores essent corrupti sibi inuicē aduersarenꝫ vt ꝑnissum est. Ue ergo illi ciuitati q̄ bz plures
29 tyrānos ad vnū tendentes.id ꝛaduertendū est ꝙ regimen pluriū maloꝝ vel regimen ppli peruersi nō diu durat sed de facili in tyrānidem vnius deducit.hoc eīm de facto sepius vidim⁹:hec etiā permissio diuina est cuꝫ scriptum sit.qui regnare facit hypocritam ꝓpter peccata populi.Job xxxiiij.c.ꝛ quia bodie italia est tota plena tyrannis ꝛc.

¶Incipit tractatus presumptionum oñi Bartoli de saxoferrato.

1 Presumitur Contractus simulatus tfine alia qua probatione istis cautelis quisequūtur.Primus inter patrē ꝛ filiū.ff.de ꝓba.qui testm. secūdus inter maritū ꝛ vxorem:vt.ff.de do. inter vir.ꝛ vxo. l.titia.et.l. quintus mutuus.et.l.ſi sponsus.ſ.circa.et.l.iij.ſ. i.ff.de ꝓtraben.emp.l.ſi quis donationis.Tertius est.ff.de auto. ꝓstan. l.v.ſ.sane. Alij duo colliguntur.C. mandati.l. per diuersas.ꝛ.l. ab ana-

stasio.et vide que ibi dicentur ꝛ qō dictum est in vxore:idem est in econo-
2 mo.vt.C.de epi.et cle.auc.licentia. Presumitur tignorantia vbi nō probatur scientia.ff.de ꝓbatio.l.verius.C.de epi.audi.l.ſi legibus.ꝛ.C.qui mili.non pos.l.super seruis.ꝛ de reg.iur.c presumit.ꝛ ibi per Dy.presumitur aliquē habere bonā famā.C.qui mili.non pos.l. super seruis.ꝛ. C. de ꝓscrip.x.vel.xx.an.l.longi temporis.ꝛ.ff.de publi.l.quicūq; in fine. Presumitur taliquem viuere nisi ꝓbetur mortuus.vt.ff.de dona. inter
3 vir.ꝛ vxo.l.ſi moꝛs.et.C.de capt.l.nec vos.et.C.de dona. inter vir.ꝛ vxo. auc.bodie.presumitur aliquem sane mētis nisi ꝓbetur furiosus.C. de codicillis.l.nec codicillos.presumitur quis omni tpe bonus qui semel fuit bonus.ff.de re mili.l.non oīs.ſ.a barbaris.et sic ex precedenti vita.presumitur in presenti siue in bonū siue in malū ꝑsumitur quis omni tempoze malus qui semel fuit malus:hoc est in eodē genere mali.ff.de accusa.l.ſicut.ſ.eisdem.ꝛ de suspec.tu.l.iij.ſ.finaliter.ꝑsumit spontanea voluntate factuꝫ nisi ꝓbet coactio seu coacta.ff.qō met.cau.l.ij. ꝑsumitur indignus officio nisi ordinaꝫ fuerit inuitus.C.de epi.ꝛ cle.l.ſi quēdā. ꝑsumitur falsarius qui suspecta scriptura vtitur in iudicio vt ei fidem apponat.vt.C. de ꝓba.l.inde⁹.ꝑsumit q̄ miles nō accꝑiet pecuniā mutuo nisi in castrensibus negotijs.vt.C.ad macedo.l.ſi.et est ꝑsumptio iuris:ꝛ de iure contra quā nō admittit ꝓbatio in ꝛnum.ꝑsumitur patrē vel matres voluisse reseruare lucra eis vel alteri ꝓ eis acquisita nisi ꝓaliter in alteruꝰ transponat.vt.C.de secun.nup.aut.nunc aūt ꝑsumitur fratrem voluisse castrēsia bona retinere reliquēdo fratribꝰ bona paganica.vt.C.de re mi. als de te.mi.l.j.ꝓsumit mulierē stipulatā fuisse dotē sibi reddi cū ex⁹ dotē dedit ꝑ ea:nisi ex⁹ dotē sibi reddi ꝓaliter stipulat⁹ fuerit. vt.ſi.sol. ma.l.q̄ties.ꝛ.C.de rei vx.ac.l.vnica.ꝑsumit aliquē possidere qui sub imagine alterius persone possidet quā ꝛsupponeꝛat C.de distr.pig.l.qui sub imagine.ꝓsumit quis idoneus nisi ꝓbet ꝛnum:vt extra de ꝓsump.dudum.ꝑsumit per naturalē effectū q̄ filꝰ voluerit in totum patrē liberari quem vult esse liberatū ab actione tutele.vt.ſi.de libe.leg.l. aurelius.ſ.titius.lz sublata sit bodie illa questio.ꝓsumit donatio rōne ꝓmissionis: vt.C.de dona.l.censualis.ꝛ de cap.l liber captus. ꝑsumit ꝓra aliquez ex posteriori actu.vt.C.de adul.l.ſi gs adulterij.ꝛ ibi est ꝑsumptio violenta sicut contra cōfessum ꝛ ꝓuicti est ꝑsumptio de ꝑsenti ad ꝓteritum.ꝑsumit aliquē habuisse animū occidēdi ꝓximū nisi ꝓbet ꝛnum.vt.C.de fica.l.j.qō ꝓbaꝫ si ꝓcuriat cū basta cū ꝓcerat ꝓtere cum ferro:vt no. glo.ſi.l.j.ſ.dim⁹.ff.de fica.ꝛ ibi no.ꝑsumit aliquē aio iniurianti dixisse verba q̄ videnꝫ iniuriosa nisi ꝓbet ꝛnum.C.de iniur.l.ſi nō cōuiti.ꝑsumit aliquē fuisse filiū mariti natū ex vxore in domo mariti ꝛ ex eo in patria prāte existente ꝛ ecōtra ꝑsumit ꝓxa filiū si pater vel marit⁹ fuit per decē menses absens vt.ff.de bis qui sunt sui vel alie.iur.l.ſi filiū ꝑsumit suspectus qui operas suas gerit per iniquꝰ.ff.de ꝓcura.l.que oia. ꝑsumit q̄ potenti nō sit facta iniuria nisi aperte ꝓbet.ſi.qō me.cau.l.nō est verisimile. ꝑsumit snie acquieuisse qui in multis casib⁹ fecit qō in snia cōtrect.ff.fa. berciſ.l.quedā.ꝑsumit snie acquieuisse qui dilationē petit ad solueudū: vt.ff.de re iudi.l.ad solueudū.ꝑsumit agnoscere ꝛ approbare iudicū patris qui ab heredib⁹ aliqua emit vel ꝙduxit vel filia fecit.vt.ff.de inoff.testa.l.ſi vt ꝓponis.ſ.i.ꝓsumit filiū agnoscere ꝛ cōprobare ꝓtis iudiciuꝫ qui petenti legatū ex testō paterno patrocinium ꝓstat.vt.ff. de inoffi.testa. l.ſi.ꝑsumit aliquā esse vxorē nisi ꝓbetur ꝛnum.vt.ff.de ritu nup.l.in libera muliere.ꝑsumit qs bonus si natus est de bona ꝑgenie ꝛ ecōtra. vt.ff. de redhibito.l.ſi seruus cōis.ſ.que mācipia ꝑsumit vxorē habere ex bonis mariti nisi ꝓbet ꝛnum q̄ aliūde habuit.vt.C. de dona. inter vir.et vxorē.l.etiā.ꝛ.l.qntus.ꝑsumit q̄ ꝑspicere sibi velit qui dotē dedit vt sibi redderet etiā in illū casum qui fuit expressus nisi ꝛnū ꝓbet per mulierē. ff.de ꝙdi.ob cau.l.ſi ex⁹ranea.ꝑsumit inuit⁹ nisi ꝓbet volēs se feciſse qui oia fua bona alienauit.vt.ff.de bis que in frau.credi.l.luci?.ſ. que oia.ff. de seruitu.l.inuitum.als de procura.ꝑsumit q̄ vsure sint ꝑmisse q̄ longo tēpore sunt solute.vt.ff.de vsur.l.cū de in rē verſo.ꝑsumit debitor libe ratus qui bz penes se instrm debiti cancellatū vel incisum.vt.ff.de ꝓba. l.ſi chirographus.ꝑsumit mulierē concepisse ex alio post mortem viri ſi vltra vndecim menses ꝑperit:vt in aut.de restitu.ꝛ ea que pa.ſ.mulier. ꝓesumit ex ꝓterito cū ꝑsens vel ad ꝑsens colligit.ff.qui.mo.pig.vel hypo.ſol.l.ſicut.ſ.superuacua.ꝑsumit ꝓ aliquo in eius bñficio cōseruando.vt.ff.de inoffi.test.l.papinian⁹.ſ.meminisse.ꝓesumit q̄ res sit filij q̄ fuit patris.vt.C.de ꝓba.l.sine possidetis.ꝑsumit oia solēniter acta ꝓmissa in instrīs:vt insti.de inuti.stip.ſ.ſi scriptū.ꝛ.l.sciendū.ff.de ver.ob. ꝓesumit q̄ aligs sit perpetuo furiosus qui in furore est de ꝓsenti.vt.C. de vsufru.l.ambiguitatē.ꝓesumit donationē factā fuisse ante matrimonium nō factā tēpore matrimonij.vt.ff.de iure dot.l.ſi res estimata. ꝑsumitur aliquē pactū fuisse de pignore non petēdo ſi de iure dota⁹ pact⁹ est. l.j.ff.qui.mo.pig.vel hypo.ſol.ꝑsumit ifantem ꝓximo mortuum qñ ipse mater in naufragio sunt mortui.vt.ff.de pact.dota.l. inter socerum. ꝛ de reb.dub l.ſi mater.ꝓesumit patrem mortuū ante filiū cuꝫ ambo in bello sunt mortui.vt.l.qui duos.ff.de reb.dub.ꝑsumit masculū ꝓximo natum cū mulier masculū ꝛ femina simul parit.ff.de reb.dub.l.ſi fuerit.ꝓesumitur matrē ꝓximo mortuā cū ipsa ꝑijt simul cuꝫ filio pubere:als pupillo. ꝓesumit vxorē ꝓximo mortuā cū ꝑijt cū marito.vt.ff.de reb.dub.l.q duos.ſ.ſi maritus.ꝑsumit in fraudē creditoꝝ facere q̄ oia bona sua alienauit.ff.que in frau.cre.l.oēs.ſ.lucius.ꝑsumit aliquis dignꝰ nisi ꝓbetur

Rr

Universidad del Rosario Archivo Histórico

indignus.vt.ff.de ma.testa.l.seruus.presumit incendiū factū culpa inhabitantis.vt.ff.de offi.pfec.vigil.l.iij.presumit ꝓmissio in dubio facta iter pñtes ⁊ non inter absentes.vt dicit glo.in.l.j.in ver.inter absentes.C.de ꝺben.⁊ cōmit.stip.presumit diuisio inter fratres qñ stant separatim vel vnus ab altero per annos.x.inter presentes:et.xx.inter absentes: vt no.glo.in.l.penul.C.cōmuni diui.⁊c.Bar.ll.doctor.

¶Incipit tractatus de carceribus.

1 ¶Carceratus inter ꝑsonas pauperes est triſtior.
2 Carcer est locus securus ⁊ horribilis repertus non ad penam sed ad delinquentiū vel debitorꝫ custodiam.
Carcer vnico casu iure ciuili datur ad penaꝫ nec ad perpetuos carceres quis dānatur secus iure canonico.
3 Carcer vnde dicatur.
4 ¶Mulier honesta nō carcerat ꝓ debito ciuili niſi renuntiauerit velleianoꝫ omni alij iuri.
¶Mulier inhonesta etiam ꝓ debito carceratur.
5 Doctor nō potest ꝓ debito carcerari nec reqratur an habeat arma.
6 Filiusfamilias etiam ꝓ debito carceratur.
7 Pupillus ꝓ debito ac etiam delicto carcerat ſi est doli capaxꝫ in integrum restituatur.
8 Tutor quando est non soluendo carcerari potest.
¶Sententia lata super incarceratione potest quādocūqꝫ omni die appellari.
9 Debitor tpe feriato ob hominū vtilitatem nō potest carcerari niſi ferijs fuisset per debitorem renuntiatum.
Item niſi esset oriundus de partibus vni necessaria ad victum hominis non nascuntur.
Item niſi esset ſuſpectus de fuga.
Ferijs introductis ob hominū vtilitatē renūtiari potest.
Carceratum die feriata iudex die feriata relaxat.
10 Creditor qui facit capere debitorem vt ſuſpectū debet ſummatim indici fidem facere de debito.
11 Debitor in die feriato in honorē dei ⁊ in ferijs repētinis nō carcerat.
Statutū nō potest tollere ferias introductas in honorē dei.
12 Captura in criminalibus potest fieri quacūqꝫ die etiam feriata ⁊ etiam tortura propter criminis immanitatem.
13 Carcerari quis potest ꝓ quolibet debito exigibili.
14 Pro debito ſiſci quis carceratur.
15 Pro collecta quis carcerari potest.
Statutum facit collectam munus ordinarium.
16 Judex propter paupertatem potest collectam remittere.
17 Carceratus iniuſte potest ab amicis cū violentia extrabi de carcere.
Amici condēnati iniuſte poſſunt de facto impedire executionem.
18 Eximens ex iniuſta causa aliquē de manibus familie captum ꝓ debito ciuili tenetur ad illud debitum.
19 Carceratus ꝓ debito ſiſci potest ibi ꝓ debito priuati recōmendari.
20 Carceratus ꝓ debito potest ꝓ aliquo delicto ibi recōmendari.
21 Carceratus ꝓ delicto quando poſſit ꝓ alio delicto recōmēdari.
22 Carcerari debet quis in loco publico ad hoc deputato a cōmuni.
Detinentes aliquē per.xx.horas cōmittit crimē priuati carceris.
Pater pōt incarcerare filiū causa correctionis etiaꝫ clericū nec cōmittit priuatū carcerem nec incidit in canonē ſi quis ſuadente.
23 Debitor an poſſit ſe aſtringere proprio motu ad ſtandum in certo loco.
24 Pena fugientium de carcere est ꝙ pena capitis puniuntur.
25 Fugiens de carcere ſi ostium erat apertum mitius punitur.
26 Custos carceris debet esse homo diſcretus.
27 Custos carceris punit pena capitis ſi carcerati ex delicto ꝓpter ei⁹ dolum vel culpam aufugiant ſi ex debito ciuili creditori.
28 Plures poſſunt esse custodes carceris.
29 In cauſis carceratorū ꝓcedit ſummarie ⁊ de plano ⁊ ex officio iudicis.
¶Miserabilis persona que dicat arbitrio iudicis relinquitur.
Relicta ꝓ carceratis dicunt ad pias cauſas.
30 Creditor tenetur alere debitorem ſuū carceratū pauperem.

¶In christi noie amen. Quia legū pre
1 cipaliter inuēta ne pauperes persone moleſtijs afficiantur Ideo quia mihi viſum est ꝙ inter ꝑsonas pauperes nulla adeo triſtior ⁊ pauperior inueniatur ꝙ persona carcerata ideoꝙ de carcere aliqua ſum dicturus ⁊ ſubsequenter de persona carcerata ⁊ etiam de eius custodibus. Et ꝙ vt ait Tulius primo de officijs oīs ēm que de aliqua re ſuſcipit inſtitutio ꝺz a diffinitione ꝓficiſci vt intelligat quid ſit id de quo loquat ad ꝙ cōcor.ff.de iuſti.⁊ iur.l.j.ideoꝙ videamus quid ſit carcer⁊ vñ dicatur ⁊ ſubsequenter videbimus de persona carcerata quis poſſit carcerari.⁊ ꝓ quanto debito poſſit carcerari ⁊ in quo loco poſſit carcerari.⁊ qualiter puniat fugiens de carcere. Et ſimiliter videamus quis poſſit esse cuſtos carceris qua pena puniatur cuſtos
2 carceris ⁊ an plures poſſint esse cuſtodes carceris. ¶Venio † ad primū videlicet ad diffinitionē ⁊ pōt ſic diffiniri.carcer est locus securus ⁊ horribilis repertus non ad penā ſed ad delinquētiū vel debitorum cuſtodiam Primū verbū huius diffinitionis dū dicit locus securus cōprehēdit ea.j.in ver.ſalubrib⁹ locis xx.C.de cuſ.re.nā certe iſte locus debet esse ſecurus ne carcerati fugiant ⁊ ibidē debent esse catene ferree ⁊ cōpedes ⁊ alia ergaſtula quibus mediātib⁹ carcerati poſſint ſub fida cuſtodia retineri. vt est tex.in.d.l.ibi dū dicit vt cruciator desiſt⁊c.ibi dū ſubditur horribilis nam carcer est loc⁹ horribilis tum ꝓpter ꝓnationē ꝙuerſationis horum tum ꝓpter imunditiā.vt cōprehēditur in.l.ſi quis in ea culpa.ff.de cuſto.reo.dū dicit ſqualore carceris nec tū in tm debet esse horribilis ꝙ ad penā carceratorū redundet cū carcer ſit inuentus ad cuſtodiaꝫ nō ad penaꝫ vt.ff.de pe.l.aut dāna.§.ſolent. fallit aūt in vno caſu ſpeciali in.l.j.§.j.ff.de aleato.hinc est ꝙ de iure ciuili nemo ad perpetuū carcerem potest damnari.vt.d.§.ſolent.ſec⁹ aūt de iure canonico.vt in.c.ꝙuis. extra de peñ.in.vj.⁊.c.reperiūtur.j.q.j.¶Circa ſm vnde † dicat carcer ⁊ pōt dici carcer ꝓ charitate secus qz ibi nulla charitas oſtēdit ꝓpinquo vel pōt dici quaſi carens claritate qz ibi maxima est cecitas ⁊ obſcuritas vel aliter ⁊ aliter interꝑtat ſcōm diuersas expoſitiones.Scōo quero † gs poſſit carcerari.⁊ primo qro an mulier poſſit carcerari ⁊ dicendus est ꝙ aut querimus nunquid poſſit carcerari ꝓ debito ciuili aut ꝓ delicto.
Primo caſu aut mulier est honeſte vite:aut mulier est meretrix.ſi quidē mulier est honeſte vite ⁊ fame tunc non poſſet carcerari: imo iudex pena capitis punitur ſi facit eam carcerari.vt no.in.d.l.j.C.de offi.diuer.iudi. ⁊ in aut.ſed nouo iure.que est poſita in.C.de cuſto.re.vnum tū dico ꝙ ſi ipſa mulier ſumpſiſſet tutelā filiorū ſuoꝝ ⁊ renūtiaſſet velleiano ⁊ omni alij exceptioni ſibi cōpetēti:ꝙ per illā renūtiationem pōt carcerari iſtud expreſſe etiā no.tenet.Bar.ff.de teſt.tute.l.ſi quis ſub cōditione.aut ipſa mulier est infamis vt quia meretrix ⁊ tunc dico ꝙ pōt carcerari etiā ꝓ debito ciuili vt no.do.Ly.in aut.ſed nouo iure.C.de cuſto.re. Scōo caſu principali cū queritur an potest carcerari ꝓ delicto vide.d.aut.ſed nouo
5 iure. ¶Scōo † quero an legis doctor poſſit carcerari ꝓ debito. ⁊ dicēdum est ꝙ nō ſicut nec mulier imo punitur iudex pena capitis. iſtud no.glo.ſing.in.l.medicos.C.de ꝓfeſ.⁊ med.lib.xj.nec etiam doctor debet requiri a familia potestatis an habeat arma vt notat Barto.in.d.l.medicos. ¶Tertio † quero an filiuſſa poſſit incarcerari ⁊ est dicēdum ꝙ tam ꝓ debito ciuili ꝙ ꝓ criminali pōt carcerari ⁊ qō ſic pōt ꝓbari.nam ſi filiuſſa.pōt cedere bonis.vt.l.penul.C.qui bo.ce.poſ.⁊ ille qui cedit bonis cedit ne ī carcerē detineat.vt.l.j.C.qui bo.ce.poſ.ergo ꝓſumitur ꝙ pōt carcerari licet glo.ſ.videat tenere cōtrariū in.l.iij.§.ſedvtrū.ff.de mi. ſed iſta glo.reꝓbat cōmuniter per do.magine per Bart.ff.ſo.ma.l.ſi
7 filio. ¶Quarto † quero nūquid pupillus poſſit incarcerari ꝓ delicto et videt dicēdum ꝙ ſic magine ſi est doli capax ꝙ vt no.in.l.ſi.C. de cuſto.re. ibi dū dicit etatēqꝫ ꝛc.idē credo ꝓ debito ciuili dūmodo ſit doli capax ſed tū pōt in integrum reſtitui ſi aliquo caſu fuit leſus per titu.ff.de tuto.
8 ¶Idē dico de quacunqꝫ ꝑsona ꝓ debito carcerata. ¶Itē ꝓ† de bito pupilli debitoris vbi tutores renunciaſſent iuri ſincarcerati. vt not. Bal.in.l.j.C.qui bo.cede.poſ.cūmodo nō ſit ſoluendo nā ſi ſoluēdo esſet de iure ciuili non poſſet carcerari vt est gl.ſing.in.l.iiij.§.tutores.ff.de ſuſpec.tut.⁊ ſi incarceratur dum est ſoluendo potest a tali ſententia lata ſuper incarceratione appellare.⁊ iſtam appellationem poterit interponere etiam ſi exitiſſet per tres menſes vel plures numerandos a die late ſententie ſuper carceratione. Nec ob. aut.ſed nouo iure.C.de appella. q̄ dicit ꝙ appellatio debet interponi a ſententia lata infra.x.dies quia illa debet intelligi in actu momentaneo quādo illa interponitur in actu motaneo ſed ſi illa interponitur ab actu ſucceſſiuo vt est in caſu noſtro:tunc appellatio ſemper potest interponi:qz omni die dū detinet debitor iniuſte alias indebite in carceribus videtur ſemper ferri ſententia ſuper ipſa incarceratione omni die:ita videtur ſentire do.bal.in.l.ij.C.de epiſc.au.
¶Scōo principaliter querit qñ pōt carcerari aliquis ꝓ debito vel delicto. Unde qro nūquid poſſit aliquis incarcerari in die feriata ob vtilitatem hoīm introducta. Scōo an die feriata ob honorem dei. Tertio an
9 in die feriarū repentinarū. Circa primū dico † ꝙ non pōt incarcerari de iure:qō ꝓbari pōt ſic:nā de quo magis videt ineſſe:⁊ nō ineſt nec de quo minus:aut. multomagis.C.de ſacroſan.ecc.ij ſic est ꝙ magis videt ꝙ tē poze meſſiū non pōt cogi quis venire ad iudiciū cū ſit minor citatio verbalis ꝙ perſonalis.vt no.per Ly.in.l.cū clerici.C.de epi.et cle.alias incipit oēs:⁊ tū hoc est falſum.vt in.l.fin.ff.de fe.ergo nec citatio perſonalis poterit fieri ⁊ est ratio vt dicit tex.ne boies ab agricultura remoueantur predicta aūt recipiunt limitationē niſi renuntiaſſet debitor ferijs. ar.l.ſi qs conſcribēdo.C.de pac.nā talibus ferijs bene pōt renuntiari. vt no.in cle.ſepe.de verb.ſig.idē dico ꝙ ſi iudex in die feriata feciſſet aliquē carcerari ꝙ in die feriata etiaꝫ poſſit facere execarcerari vt per doc.in.l. mineri in ꝓin.ff.de enic.itē ſecus esſet ſi debitor esſet oriundus de partib⁹ vbi non recolligit granū neqꝫ vinū neqꝫ alia neceſſaria ad victū iuxta no.ꝑ Jnno.in.c.ꝙeſtus extra de ferijs.item ſecus esſet ſi debitor esſet ſuſpectus ita ꝙ de eius fuga timeret iuxta no.per doc.in titu.de decur.in ꝓn. ⁊.C.de ferijs.in.l.ſi.in gl.nā ꝓpter ſuſpicionē fuge pōt debitor capi etiaꝫ die feriata:vt est gl.in.d.l.ſi.C.de ferijs.⁊ ibi plene per Bar.⁊ propzia autoritate poteſt capi.l.ait pretor.§.ſi debitorem.ff. de his que in frau. cre. nec hoc caſu est citandus debitor qui accuſatur tanqꝫ ſuſpectus per creditorem iuxta no.per Bald.in.l.creditor.⁊.l.ij.ff.ſi certum peta. ¶Sed iuxta

10 iuxta † predicta quero nunqd qñ creditor accuſat debitorē ſuſpectū de fuga:⁊ petit a iudice vt ſibi det familiā qua mediāte poſſit capere debitorē qa:⁊ petit a iudice vt ſibi det familiā qua mediāte poſſit capere debitorē nunquid ipſe creditor habeat neceſſe oſtendere ſummatim iudici inſtrumentū debiti vel alia iura.reſpondeo ꝙ ſic ſicut in ſimili videmus. nā ſe questrū qō petitur fieri ob timorē fuge non pōt fieri niſi oſtēdat inſtꝛ ꝺz de
11 biti vt est tex.no.in.l.ej hac.C.de eroga.mili.an.libr.xij. ergo multoma gis qñ capi debet perſona. ¶Circa ſm † videlicet an in ferijs inductis in honorem dei poſſit quis capi ꝓ debito ⁊ dicēdū est ꝙ nō.vt.d.l.ſi.C. de ferijs.niſi esſet timor fuge.vt.§.dictū est.idē credo de ferijs repētinis.nā in ferijs repētinis quis nō pōt capi ſicut nec in ferijs inductis in honorē dei:quod patet qz quis predictis non pōt renūtiare:⁊ Jo.an.in predicta cle.ſepe.niſi forſitā ex forma ſtatuti aliter diſponeret:nam ſtatutū ſm quoſdā bū pōt tollere ferias inductas in honorē dei et hoc videt ſentire gloſ.⁊ bal.in.l.quadraginta.C.de ferijs. Sed albe.ō roſa.in.l.ſi.de fer.tenet Jziū de qua queſtione ibi plene examinat iſtā materiaꝫ. ¶Et ꝓdicta
12 † locum habēt in ciuilib⁹ in criminalib⁹ aūt puto ꝙ quacūqꝫ die pōt fieri captura perſonalis ſi ſit crimē grane ar.ei⁹ qō no.in.l.iij.C.de epi. audi. ⁊ ibi no.per Bal.itē ſecus eſſet ſi eſſet aliquod periculū nā ꝓpter enormitatē criminis ⁊ pericula multa concedunt q̄ ats nō cōcederent.ar.l.ſi quis filiō exheredato.§.pe.ff.de iniuſ.rup.teſt.nā ꝓpter iniquitatem criminis pōt etiā fieri tortura die feriata in honorē dei:vt ſingl⁹ no.Bald. in.d.l.iij.C.de epi.aud.vbi oīno vide ⁊ hoc cū ad tps quo poteſt fieri in carceratio. ¶Reſtat modo videre ꝙ quo poſſit fieri incarcerari et primo qro an ꝙ debito ꝓinato poſſit quis incarcerari.ſcōo an ꝓ debito fiſci.tertio an incarceratus ꝓ debito ꝓiuati poſſit recōmēdari ꝓ debito fiſci.itē an incarceratus ꝓ debito poſſit ibi ꝓ delicto recōmēdari
13 itē an econtra. ¶Circa primū † rūdeo ꝙ ꝙ quolibet debito pōt fieri ī carceratio.vt no.in.l.iij.§.tutores.ff.de admi.tu.ꝓ debito autē cōditionali vel in diē non puto ꝙ poſſit incarcerari ſicut nec poteſt peti efficaciter. item puto ꝙ ꝓ debito naturali tū vel ciuili tantū nō pōt fieri incarceratio ar.l.ſi is.§.ſtunius.ff.de ſol.⁊ ar.l.j.§.ij.ff.ne vis ſi ei. ¶Circa ſecū
14 dum † videlicet an ꝓ debito fiſci pōt incarcerari rūdeo ꝙ ſic ſi non vult ſoluere tex.est in.l.j.C.de exac.trib.lib.x.ꝙ ꝓbat ratione.nam debitor fiſci pōt cedere bonis vt est gl.ſing.inſti ꝓ ſo.§.itē ſi quis et glo. in.l.ij. C.qui bo.ce.poſ.Sed ceſſio bonoꝝ fit vt debitor libereat a carceribus er-
15 go ꝛc.Sed nunquid † ꝓ collecta de iure quis pōt incarcerari.Rñ.ꝙ ſic vt no.in l.nemo carcerē.C.de exactio.trib.lib.x.⁊ magime ſi ſtatutum faciat collectā esſe munus ordinariū qō pōt.vt est tex.in.l.j.C. de iudi.li.x.
16 dico tñ ꝙ iudex propter pauptatē pōt collectā remittere. vt est gloſ.no.
17 in.l.oēs.C.de annonis ⁊ tribu.lib.x.vnū tñ dico † ꝙ ſi debitus iam esſet ſolutꝰ vel alio modo ſatiſfactū ita ꝙ carceratio eſſet facta iniuſte potest carceratus ab amicis cū violentia extrabi de carcere etiam iudice renite. iſtud tenet do.Guil.de gabu.in.d.l.nemo carcerē.nā iudici iniuſte aliquid facienti pōt reſiſti ſicut ꝓinato vt in ſimili videmus ꝙ ſi iudex non vult deferre appellationi legitime interpoſite ab amicis condemnati in cauſa criminali ⁊ velit facere executionē ꝙ infra decē dies datos ad appellandū ꝙ ꝓpria autoritate pūt amici ꝑedire executionē.vt no.Jnno.
18 in.c.ſi qñ.extra de oſſi.dele.⁊ Bal.in.l.addictos.C.de epiſ.au.dico † tñ in debito ciuili ꝙ ſi aliquis ex iniuſta cauſa aliquē de manibus familie de carcere eximeret tenet ad illud debitū ad qō tenebat carceratus. vt.C. de
19 exac.trib.l.quoties.per do.de perufio.Circa tertiū † an incarceratus ꝓ delicto fiſci pōt recōmēdari ꝓ debito ꝓinati.Rñ.ꝙ ſic.vt est tex.in.d.l. quoties.C.de exac.tribu.⁊ no.per Barto.in.l.ſaccularij.ff.ad.l.iul.maie.
20 ¶Reſtat † quarto videre an incarceratus ꝓ debito poſſit ꝓ aliquo delicto recōmendari ꝛc.hic dicendum est ſm doc.noſtros ꝙ ſic.vt no.do. Barto.in.l.iij.ff.de cuſto.reo.⁊ ibi no.idē eſſet econtra ſi eſſet incarcerat⁹ ꝓ delicto ꝙ poſſit ꝓ debito recōmendari.vt ibidē no.per Bart.ſed ſi
21 esſet poſitus † in carcerib⁹ ꝓ vno delicto an poſſit recōmēdari ꝓ alio delicto diſtingue aut delictū ꝓ quo erat primo carceratus erat tale delictū qō impediebat executionē fiendā in alio ꝙ quo recōmēdat et tūc nō pōt fieri recōmendatio. Aut impediebat executionē in delicto ꝙ quo recōmēdat ⁊ tunc bene poterit fieri recōmendatio vt ſi erat primo poſitus in carcerib⁹ ꝓ vno manu tūc non pōt recōmēdari ꝓ capite qz iſte executiones ſenō cōpatiūtur vnde primo fiet executio in manu demū in capite.vt est glo.no.in.l.oēs.C.de dela.li.x.ꝙ dicta ſufficiāt circa debitus ꝓ
22 quo poſſit recōmendari. ¶Reſtat † modo videre in quo loco poſſit quis incarcerari ⁊ circa iſtum paſſum vnico medio me expedio.ſ.ꝙ nullus ꝺz incarcerari niſi in loco publico a cōmuni deputato aliter ille qui incarcerat ipſum ſi tenet per.xx.horas dicitur cōmittere priuatū carcerē. vt no. de priua.carce.l.j.⁊.l.capite quinto.ff.de adul. Fallit aūt ſi pater filiuꝫ in carcerē causa cozrigendi ipſum nā tūc pater nō dicit cōmittere priuatū carcerē.vt no.Ly.de priua.car.l.j.⁊ imo plus dico ꝙ ſi ipſe filius esſet clericus pōt ⁊ non incidit in canonem.c.ſi quis ſuadēte dia.xvij.q.iiij. iſtud
23 tenet Ray.in ti.de ſen.ex.§.ſequit.ver.circa ꝑdicta † aūt ꝙ dixi ꝙ nō pōt incarcerari quis ꝓ delicto in quocunqꝫ loco ꝓinato ſunt vera niſi ipſe debitor ꝓpria motu ſe adſtrinxiſſet ad ſtādū in aliquo loco.vt no.Jnno. in.c.ex referipto de iureiu. Si autē ſimpliciter ſuo iuramēto promiſiſſet tunc dico ꝙ per iſtam promiſſionē nō tractat.vt no.Bar.ff.ſo.ma.l.alia cā.§.elegāter.⁊ per eūdē.ff.de ꝛdi.⁊ de.l.titio cētū.⁊ hec de loco ſufficiant.
24 ¶Iſtunc reſtat videre de pena fugientis † ⁊ dico ꝙ capite punit. vt.C.de

effrac.⁊ expila.lib.x.⁊ certe ſciēdū est ꝙ ille qui fugit de carcerib⁹ videt delictū cōiteri vt.l.ad cōmētariēſem.C.de cuſto.re.vnū tū dico ꝙ nunqꝫ presumitur ꝙ reus fugiat ſi eſt ſpes de ꝓximo ꝙ debeat relaxari glo.ſ. in no.in.l.ſi pecunia.§.ſi.ff.de cōdi.ob cauſam.qō no.arg.ff.de re iudi. Sed
25 iuxta † predicta qro quid ſi oſtiū carceris erat apertū an minus puniatur ⁊ dico ꝙ ſic facit optime text.in.l.j.§.j.ff.de effrac.⁊ expila. ¶Reſtat
26 modo † videre quis poſſit esse cuſtos carceris ⁊ dico ꝙ hic cuſtos carceris debet esse homo diſcretus nam cum ipſe habet carceratos cuſtodire debet esse homo diſcretus ⁊ dico ꝙ predicta ſunt in arbitrio iudicis. ¶Que
27 rot † ulterius qua pena puniꝫ cuſtos carceris ⁊ dico ꝙ ipſe punitur capite ſi ꝓpter dolū vel culpā incarcerati ex delicto aufugiāt.vt est tex.l.i.miles in fine.ff.de cuſto.reo.in ciuili aūt puto ꝙ ſi dimiſit pecuniam ꝙ ipſe tenetur ad illā quantitatē creditori ad quā debitor erat obligatus hoc ꝺz Julius de galbano in.l.quoties.C.de exac.tribu.li.x.⁊ dicit ꝙ agitur co
28 tra illum cuſtodez ꝺdictione ex illa.l. ¶Advltimū † quero nunquid plures poſſent esse cuſtodes carceris:⁊ dico hic ꝙ ſic.vt.l.miles.in fin.de cuſto.reo.⁊ dico ꝙ quilibet de familia pōt retinere clauē vnaꝫ carceris gl.
29 eſt in cle.j.de bereti.gl.in verbo claues. ¶Ultimo † qro qualiter in incarceratorum cauſis procedat ⁊ dico ꝙ ꝓcedit ſummarie ⁊ de plano naꝫ in cauſis miſerabiliū perſonarū ꝓceditur ſummarie ⁊ de plano iſtud tenet Ly.in.l.fina.C.ſi quis alteri vel ſibi ita ſupplet in.l.j.C.qñ impera. interpu.⁊ vidu.⁊ videt esse tex.⁊ ibi Bal.in.l.ſi.C.de cuſto.reo.nam miſerabilis persona ꝺz esse illa ſcōm ꝙ iudici videbit.vt no. ꝑe. de bellapertī.in l.i.C.qñ impera.inter pupil.⁊ vi.preterea facit qō not.glo.ſi in aut.ꝑterea C.de col.cuz itaqꝫ ſit ꝙ iſte ſint miſerabiles perſone ⁊ pie qz relicta carceratorum ꝺicunt relicta ad pias cauſas:etiā ſi ſint carcerati ꝓ debito: vt no.Bal.in.l.ſi id qō.C.de ſacroſan.eccle.ideo credo ꝙ in tali cauſa ꝓcedatur ex officio:⁊ de plano:vnū † tū hic in fi.dico ꝙ ſi aliquis creditor ſe
30 cerit ſuū debitorē incarcerari ⁊ debitor non ſit ſoluēdo ita ꝙ nō poſſit ſe ſuſtentare ꝙ creditor tenet ipm alere in carceribus:⁊ iſtud tenet Ray.de for.in.l.iudices.C.de epi.audi.Et ſic est finis. Laus Deo.

¶Incipit tractatus de percuſſionib⁹ ex quibus moritur quis ex interuallo an ex illis mortuus dicatur per do.Bar.

1 ¶Mortuus ex vulnere quando quis preſumatur.
2 Mortuus poſt vulnus qñ dicat mortuus ex vulnere.
3 Modicū parū vel magnū tps qō dicat relinquit arbitrio iudicis.
4 Si vulnere durante alia ſuperuenit infirmitas quando preſumatur mortuus ex vulnere.
5 Si ſanato vulnere alia infirmitas ſuperueait ⁊ mortuus est vulnerans de occiſo non tenetur.
6 Si ſanato vulnere languor eiuſdē vulneris cōtinue affecit percuſſuz ita ꝙ currentibus aliis humorib⁹ magima cauſaꝫ afflictio ⁊ mozit vulnerans de occiſo tenet exploratꝰ tū pri.cōilio medicorum.
7 Vulnerans nō mortifere ſi vulnerato ſuperuenit febris ⁊ mozit an teneatur de occiſo.

¶Super hoc. Frequenter materia dubitationis
1 emerſit.Ecce aliqs † ab aliquo percuſſus mozit.an ex vulnere mortꝰ ꝑſumat: ſic diſtinguas aut est certū ꝙ mortifere est percuſſus aut est dubiuꝫ ſi certū est ꝙ vulnus ſit mortale:tūc nō est locus cōiecture. vt.ff. ad.l.acq.l.vt ait lex.§.ꝙ ſi mortiferū.⁊.l.ita vulneratus.in princi.⁊.ff. de verbo.obli.l.cōtinuus.§.eū ita.⁊ ꝑdicta ſepe arbitrio boni viri cōmittuntur qui est medicus expertus ar.in.l.continuus.l.cū ita.ff. de verb. obli. Quādoqꝫ aūt est dubiū an ſit mortale vel non ⁊ tūc lex videt innuere ꝙ Qui poſt vulnus deceſſit videt ex hmōi vulnere deceſſiſſe.vt.l.huic ſcripture.§.ſi ſeruus.ver.ſi manumiſ.ibi ꝙ eo mortuo demum apparuit.ff. ad.l.aqui.⁊ non ob.qō in ꝓin.illius.§.ōz vulnerat⁹ mortifere quaſi eſſet certuꝫ ꝙ mortifere ꝛc.Reſpon.illud mortiferū exꝑone vt putabit nō eſſe erat mortale qz alias eſſet cōtra ꝑdictā.l.ſi ita vulneratus.ad.l.aqui.nam ꝑſumit ſemper vulnus mortale ex quo quis poſtea deceſſit quia nihil interest occidit quis illū:an mortis cauſam ꝓbeat.ff.ad.l.coz.de ſica.l.nihil intereſſe.⁊ ad.l.aquil.l.qui occidit.§.ꝓc.⁊.l.qua act.§.cel.⁊.l. ita vulneratus.in ꝓin.⁊ extra de homici.c.ꝓſbyterum.⁊.c.decetero.⁊.c.ad audientiam.⁊ est optimū argumētū.ff.de dāno infe.l.damni infecti.§. ſabinus. niſi inducat ꝑſumptio facti ꝑcedētis⁊ ſubſequentis.vt.l.ſi quis.C.ad.l. iul.de adul.ff.qui.mo.pig.vel hypo.ſo.l.ſi.ut.§.ſuperuacuaꝫ.ff. de accu. l.ſi cui.§.eiuſdē.qz regulariter ex his ꝙ procedūt ⁊ ſequunt ꝑſumptionem accipi oportet.vt.ff.mā.l.ſi.ꝑcu.in princ.ff.depo.l.j.§.ꝙ ſi tibi.⁊.§. ſi ſeruus.in fi.Opz eñ iudicē cūcta rimari.vt.C. de iudi.l.iudices. ⁊.xxx.q. v.c.iudicantē.habet quippe iudex qui debet ſuper hoc indicare peritos medicos qui ꝑſiderata quantitate loco ⁊ qualitate vulneris ſcōm artem exponant ⁊ referāt ſi vulnus fuerit mortale vel occaſione eius vulneris mortis cauſa data ſit.vt.C. de re mi.l.vlti.alleg. ſeinel lib.xij.⁊.ff.deve.in
2 ſpi.l.iij.⁊ extra de ho.c.ſignificaſti. ¶Sed vt oīa † clara habeas ſi q̄ritur an mortuus poſt vulnus ꝑſumat ex vulnere mortu⁹ leges ⁊ canones hūc articulū variare videtur ⁊ vario modo loquunt qz qdā dicūt ꝙ ꝑſumit mori ex vulnere ſi mozit infra dies tres ⁊ alibi dicit ꝙ ſi aliquādiu vigit ⁊ non digit quātum:vt egra de homici.c.ad audientiaꝫ.alibi dicit infra

Universidad del Rosario Archivo Histórico

paucos dies ⁊ nō dicit quantū. vt. d. c. ꝓbyterum. ⁊ alibi dicit si moritur
post octo menses ꝙ ꝓpter pligitatē tēporis nō ꝓsumit mortꝫ ex vulne-
re: vt extra de cle. percus. c. ij. sed sumpto argumēto a Ihio sensu ex illo. c.
videt posse dici ꝙ si infra octo mēses moriat̄ ꝓsumat ex vulnere mortꝫ
qō argumētū valet. vt. ff. de offi. ei⁹ cui man. est iurisd. l. j. §. huj⁹ rei. ⁊ quia
Ihiorū cadē est disciplina. ff. de his q̄ sunt sui vel alie. iur. l. j. Item in lō-
bardia si moriat̄ infra annū ꝓsumit moti ex vulnere: vt in lombar. de
pla. ⁊ bo. l. in oibus. ⁊ de pla. ⁊ fer. ꝓuo. l. si qs ser. alieno. ⁊. l. nō oēs plage.
3 Sed tū in bac̄ varietate modicū parū vel magnum iudicis arbitrio re
linquas. vt. ff. de iure deli. l. j. in fi. ⁊ de effrac. l. j. §. expilatores. ⁊ de verb.
obli. l. cōtinuus. §. cū ita. vel ꝙ magnū vel modicū sit ex dictis sapientuꝫ
arbitrat̄. vt. l. antiqui. ff. ſ pars here. petat̄. instī. qui ma. nō pos. §. eadem.
vt sez media vīa eligat̄. sed glo. in dictis iuris⁹ rōnem nō assignat quare
magis in vnā ex his animū applicemus q̄ ad aliam. vt. ff. de nego. gest.
l. nec sennius. in fi. glo. vbi de hoc facit mētionē. sz hoc ita verū est si vuln⁹
factū vsq; ad mortem duret: qz al's ex eo nunq̄ ꝓsumeret quis mortuus:
vt arg. in. l. si ꝓ quo parte. §. versum. ff. de in rē verso. ⁊. ff. qō cuiusq; vniuer.
l. ité eotū. §. qō si actor. ⁊. ff. de fideiuſ. l. qui sic. ⁊. l. stipulatus es. in fi. ⁊ de
4 bere. vel act. ven. §. illud. Sed qd̄ tū eodē durante vulnere alia supuenit
infirmitas ⁊ mortuus est: nunqd̄ ex illo vulnere ꝓsumit mortu⁹. dic ꝙ
sic: qz semper vulnus ad alia accidētia vidē dedisse causam: vt extra de
homi. c. ꝓesbyterū. ⁊. c. audientiā. ⁊. c. ceterum. ⁊. ff. ad. l. cor. de sica. l. iul. ⁊
ad. l. aql. l. qua act. §. celsus. sed hec ita vera sunt si ꝓpter imperitiaꝫ vel
negligentiā medicantis vel ꝓpter culpā ꝓ inordinataꝫ vitā filī? percussi
ipse decessit: quia tūc illud nō ꝓsumit. vt. ff. ad. l. aql. l. qui occidit. §. fi. ⁊. d.
5 l. qua act. §. fi. ⁊ extra de homici. c. exhibita. ⁊. c. tua nos. Ihtez quid si ꝓst
vulnus sanatum alia infirmitas supuenit ꝙ mortuus fuerit: nunquid po
terit percussor de homicio condēnari. ⁊ dic ꝙ nō. vt extra de homi. c. ad
audientiam. quia cessante causa cooperāte cessat effect⁹ ⁊ maligna suspi
6 cio: vt. ff. de adop. l. in omni extra de ꝓp. c. cum cessante. Ihtez qd si ꝓst post
vulnus sanatū ⁊ consolidatū stimulus ⁊ lāguor vulneris cuiusdē cōtinue
redūdauit ⁊ affecit percussum: ita ꝙ refluentibus ⁊ ꝯcurrētib⁹ aliis one-
ribus ⁊ humoribus ad locū sit afflictio magima ⁊ mortē nunquid ꝓsu-
matur mortuus occasione primi vulneris. dic ꝙ sic: qz semp prima causa
perseuerasse videtur ⁊ causam mortis dedisse ꝓsumit. sz ad tps vocauer. t
extra de homi. c. ad nostrā. ⁊ in decre. de peni. dist. ij. c. qō si seinel. ar. ff. de
edi. edic. l. qui tertiaz. ⁊. C. de cur. fur. l. plus exꝓlorato. tū super hoc ꝓsilio
medicoꝝ ⁊ ꝓmissa tēporis quantitate. vt. §. dictum est vnde infirmitas il
la causetur. si ergo nō mortifere vulneratus qs fuerit ⁊ negligētia perijt
ꝓpter vulnus non tū agit̄ de occiso. Idem est si mortifere percussus est
sed ab alio occisus vel ruina vel naufragio perijt. vt. l. huic scripture. §.
7 fi. ff. ad. l. aquil. Quid si est ꝓcussus nō mortifere puta cum baculo vel
cum paruo lapide vel calce ita ꝙ omnes medici dicunt ꝙ ex illo vulnere
non moriet ⁊ postea supuenit febris que ipsum tenuit vsq; ad mortez: tū
medici ꝓsitentur ꝙ ex illo vulnere nō fuisset mortu⁹ nisi superuenisset fe-
bris: nūquid ille percussor de vulnerato an de occiso tenebitur. ⁊ certe vi
detur ꝙ de vulnerato teneri debeat. vt. l. qui occidit. ⁊. l. huic scripture. in
fi. ff. ad. l. aquil. l. ita vulneratus. Ité qz iniuria cōsilit in effectu facientis
tantū. ff. de iniur. l. illud. nam voluntas ⁊ ꝓpositū distinguunt delicta. l. q
iniurie. ff. de furtis. ⁊ de penis. l. respiciendū. §. delinquunt. nō em̄ crimen
Ibitur nisi voluntas nocēdi interueniat. vt. C. ad. l. cor. de sica. l. j. non aūt
est verisile ꝙ occidere volnerit qui pugno: calce: gleba: baculo: vel lapide
paruulo percussit. vt. ff. ad. l. cor. de sica. l. j. §. diuus. ꝓterea si inferatur
alicui modicum vulnus res ista nō habet in se delictū. ff. de edi. edic. l. j. §.
mori. ⁊ vltra q̄ ꝓgrediat delictū nō debet ꝓgredi pena. vt. ff. de penis.
l. sancimus. ff. de vulg. ⁊ pupil. l. ex facto. §. si iulian⁹ longin⁹. ꝓterea exemplo
dz medicis qui de egritudine testificant. vt. C. de re mili. l. semel. §. causa.
⁊ no. in. l. septimo mense. ff. de statu ho. ⁊ in aut. de non alie. §. qō aūt. ꝓ-
terea ex quo mortu⁹ est de febre non dz percussor ꝓdēnari de occiso sicut
non ꝓdēnaretur si ab alio al's fuisset occisus vel alio casu mortuus. vt. §.
dixi: sz etiam mortifere primo eū vulnerauit. ff. ad. l. aquil. l. item mella. §.
celsus. ⁊ l. huic scripture. Item nec ei debet ex postfacto casu delictum
crescere. ff. de re mili. l. ois hereditas. §. nunq̄. cū ergo a principio nō fue-
rit mortifer̄ vulnus ex postfacto: sz febricitauerit cum occasione vulne-
ris non mortuus fuerit: non dz crescere pena eius delicti vt de occiso te-
neatur. ⁊ in predicta. l. potest ponī ex̄ꝑluz qō hoc tractam⁹: nec obstat ꝙ
occasione vulneris ⁊ percussionis sz modice superuenerit febris ex qua
mors est secuta: qz inter eum qui occidit ⁊ eum qui causam mortis ꝓbuit
differentia est. vt. ff. ad. l. aquil. l. qua act. ⁊. l. celsus. Econtra videtur ꝙ de
occiso agi possit ⁊ teneatur: qz occasione vulneris supuenit febris ex qua
mors est secuta. ⁊ q occasionem facti dat feciſse dicit. ff. vi bo. rap. l. in plu
ribus. §. cum aūt. in fi. nec ob. ꝙ fuerit modicū vulnus de quo aliqs veri
similiter mori non potest: qz bene qñq; qs moriē de leui vulnere de quo
alius non moreretur. vt. d. l. qua act. §. si seruū egrotū. nec obstat ꝙ gleba
vel baculo vel lapide paruo eū percusserit: quasi non sit verisile talē per-
cutientem velle occidere: qz quocūq; modo eū occiderit verū est dicere eū
occisum siue baculo siue gleba siue alia parua re ⁊c. vt. d. l. qua act. §. j. fa-
cit ad hoc quod de minore ꝺe muliere dicitur qñ casus priorīs actionis
incidunt in ſacturam: ⁊ sm qō in initio ipsius subueniē: ita ex postfacto si
lesio occasione priorīs actiōis eueniat. vt dicit tex. in. l. si mulier perfecte.

C. ad vell. ⁊ in. l. iiij. §. scio. ff. de minor. ⁊ de hac opi. videt text. expressus
in. l. ait lex. ⁊. l. huic scripture. §. j. ad. l. aquil. ad idem facit. l. si vulnerato
seruo. eo. ti. non ob. qō dicitur in. l. qua act. §. celsus. eo. ti. ꝙ differentia est
an occidat an causam mortis prebeat. qz rñ. illud verū quo ad actionē et
ad cōmodū agendi ciuiliter vel criminaliter: qz qñ occidit agitur actiōe
l. aquilie directa. qñ vero causam mortis ꝓbuit agit actione in factum vel
vtili aquillia ⁊tra occidentē. Sed q̄tum ad effectuꝫ iuris idem est vtroq;
casu qñ agitur de homicidio. vt arg. ff. de neg. gest. l. antepe. ff. de fuo cor.
l. j. ⁊. ff. si quis cau. l. enim qui. §. qui iniuriarū. ⁊ no. ad. l. aquil. l. item mella.
§. si alius. vnde forte esset distinguendum quo aio ille percusserit: an aio
occidendi necne. ⁊ de isto perpendā ex factis aut dictis precedētibus vel
sequentibus ⁊ qualitate ictus seu percussionis ⁊ gladij vel teli cum quo
percussit. vt. ff. ad. l. cor. de sica. l. j. §. diuus. ⁊. l. lege. §. cū quidam. arg. ff. de
leg. j. l. si seruus plurium. §. fi. vt dicamus ꝙ primo casu teneatur de occi
so. arg. ff. ad. l. cor. de sica. l. is q cuz telo. ⁊. ff. de penis respicie. §. deliquūt.
vbi animus ⁊ ꝓpositū distinguit delictū: vel potest dici ꝙ semp teneatur
de occiso: sed tū debet pena mitigari ex quo non facit aio occidendi: vt in
d. §. diuus. ⁊. l. lege. §. cum quedā. fm Ꝺdof. Bar. ll. doctor.

Ordo iudicij domini Bartoli de sagoferrato.

Fecsunt que in iudicijs frequentantur ⁊ fiunt. Nam primo aditur iudex competēs: citatur re⁹: offertur libellus reo: datur terminus reo ad respondēdum libello: recusatur iudex: opponunt̄ exceptiones per reū: dat terminus ad replicandum: fiunt interrogationes ante litez contestatā: satisdat a partib⁹: cōtestat̄ lis: iurat de calūnia: statuit̄ termi-
nus ad probandū de iure vel fm ꝺsuetudinē: fiunt positiones et respon-
siones: fiunt interrogationes seu capitula sup̄ qbus testes debeāt respō
dere: diuerse fiunt qōnes per aduersariū que debent fieri testibus: produ
cunt testes ⁊ probationes ⁊ debēt altera parte ꝑsente aperiri vel per con
tumaciaꝫ absentis. Producunt̄ instr̄a: ⁊ tunc iudex debet dare terminū
ad opponēdū contra instr̄a: si dicunt̄ suspecta debet dari copia actorum:
deinde dat̄ terminus partibus ad allegandum causa cōmittit̄. ⁊ habetur
cōsiliū sapiētis: fertur diffinitiua sn̄ia vel interlocutoria: appellat̄ infra
tempus: mandatur sn̄ia executioni per. l. a diuo pio. ff. de re iudi. Ad
summariā igit̄ notitiam attingendā venio ⁊ distinguo decē tēpora circa
ipsam totalem causā⁊ instantiā. Primū est tempus est ante citationez.
Secundū est tps citationis. Tertium est tēpus respōstationis. Quartū
est tēpus ꝓponendarū dilatoriarū exceptionū. Quintū tēpus est litis
cōtestate. Sextū tēpus ꝓducendarū exceptionū. Septimū tēpus renun-
tiationis ꝓducēdorū testiū. Octauū tēpus disputationū ⁊ allegationuꝫ
ꝓponendarū. Nonū tēpus earūdez renūtiationū. Decimam tempus
ꝓlate sn̄ie. Circa primū sez ante tps citationis duo no. vnum gene-
rale ex bonestate sez anteq̄ aduersariū trabas moneas eum vt tibi satis-
faciat. ff. de serui. vt. ꝑe. l. quidam iberus. ⁊. C. de pigno. l. debitores. et in
aut. vt cū de ap. cogno. circa fi. col. viij. Aliud est speciale necessarium. vt
si sit libertus non citet patronū nisi venia petita. l. j. de in ius voc. Item
nec filius emancipatus patrē vel matrē. C. eo. l. si. Si autē est in ptāte nul
lo modo nisi in castrensi vel quasi. ff. de iudi. l. lis nulla. sed ipse domū est
corrigēdus. C. an seruus ex suo facto. l. siue seruꝰ. qō tps ante citationem
non est de substātia. nam est causa perēptoriarū ⁊ que ex incōtinēti fiunt
videntur inesse. l. lecta. ver. dicebā. si cer. pet. Circa scōm tps citationis
quatuor nota. Primum pertinet ad ipsum iudicē sez vt qālibet partez
citet ad instantiā actoris. vt in aut. de mā. ꝓin. nisi sint ꝑsone a iure exce
ptuate. l. j. §. iij. ⁊. iiij. ff. de in ius voc. Scōm pertinet ad ipsum qui facit ci
tari vt congruo tpe non soleni citatio porrigat̄: al's reus venire nō teneā.
l. dies festos. C. de ferijs. ibi nulla videat admonitio. Item ꝙ nō assignet
terminum in die solenni. nam tunc reus impune non paret. ff. si quis in
ius voc. non ie. l. ij. in fi. Et hoc casu proximo si reus venerit ꝺsueuit exꝑ
sas petere ab actore si ignorauit factum: puta dicit sibi assignatū diē so-
lennem ⁊ actor ꝺsueuerat eidē ꝺdēnari tanq̄ eum in ius temere vocaue-
rit. l. eū quem temere. ff. de iudi. Ité al's idem videt etiā si ius ignorauit.
Si titulus ignorantie seu talis ignorātia in damno vitando nō noceat.
l. error. ff. de iur. ⁊ fac. igno. Tertiū respicit partē citati: qz tenetur venire
etiam si sit de aliena iurisdi. l. si quis ex aliena. ff. de in. ⁊. l. ex quacūq;. ff. si
quis in ius vo. non ie. j. rñ. Et caute intellige sez cū sit dubiū an sit de iu-
risditione sua. ff. de iudi. l. ij. §. si dubitet. al's non. ff. de iur. om. iudi. l. si. ⁊
de fe. l. j. Quartum respicit ipsam citationez qualiter fieri debeat. habes
extra. q. j. cū de illicita. ⁊. d. §. si dubitet. respicit ⁊ citationē istā perēptoriā.
ff. de iudi. l. ad peremptoriū. cū. l. seq. lz. d. l. ad peremptorium. ante diffini
tiuā sn̄iam loquaſ. Nez si reꝰ non venit in ipso perēptorio fit missio olim
in oibꝰ suis bonis: bodie vō ꝓ o mensura debiti declarati si est actio per
sonalis: vt i aut. de intro. ⁊ exhi. re. §. fi. si vero qdā. ⁊ de bo. au. iu. poſ. ⁊ de
cau. poſ. l. ꝓhibita. ⁊ ex q. cau. in poſ. ea. l. j. ante missionē quidem ꝺz inter
uenire summaria cognitio cause. l. si is a quo. ff. de re. iu. al's vt in poſ. le
ga. Si vero realis et vocatus latitet vel aliter dolose desijt possidere fit
missio bonorum oim: ⁊ sic sequit̄ venditio: vel fit remissio rei petite. ff. ex
q. cau. in poſ. ea. l. fulcini⁹. §. idē videamus. ⁊. §. celsus. ⁊. C. vbi in rem. l. si
quis. C. de prescri. xxx. an. l. si qs emptionis. §. pe. ⁊ regrit hoc casu cause

cognitio

cognitio summaria. d. l. si quis. C. vbi in rem ac. Quidam tū dicūt debere
fieri missionē rei debite petite ad instar personalis actionis. d. §. si vero
quidam. sed vltra obtinet de cōsuetudine: ⁊ si fit missio in possessionē rei
petite reus infra annū audit̄ etiā super possessione oblata cautione. per
d. l. si quis. ⁊ hoc si litis est vera ꝓtestatio facta missione per ꝺtumacia nō
venientis audit̄ de ꝓprietate sed nō de possessione. C. quo et qñ in. l. ꝑsen
taneū. Idem si esset quasi cōtumaz: qz veniēs tū audit̄ de ꝓprietate. C.
vbi in rem act. l. ij. Circa tertium tēpus ꝑstantionis ꝙdero duo. Hā
aut venit reus: aut actor: aut uterq;: qñq; actor ⁊ nō reus. vt. §. dictuz est.
Primo casu non potest petere reus se absolui ab instantia iudicij sed vt
cancelletur edictum. ff. de iudi. l. post edictū. ij. rñ. et. l. ꝓperandū. in ꝓin.
C. eo. ti. vel potest petere vt actor citetur: ⁊ eo nō cōpārēte cognoscit iudex
de ꝓncipali lz lis nō sit cōtestata. hec babes de forma citationis actoris
vt in aut. de litigio. §. omnē vero. col. viij. ⁊ vno ti cōtingente q̄ reus pe
tat actorē citari: sed sufficit se absolui. Scōo cōsentit actor: petere exꝑen-
sas si plures sint facte citationes: ⁊ ad primam non venit. faciūt hec iura
ꝓ eo. ff. si quis in ius voc. non ie. l. j. ij. rñ. et si quis ius di. l. j. rñ. ⁊. C. de
iudi. l. sancimus. consuetū est fieri ꝺdēnationes in quibusdam partibus
iudex tū consuevit istā qōnem reseruare discutiendaz in ꝓcessu cause vel
negotij. Quidam tū dicūt nō ꝺdēnari reū ante peremptoriū cū ante non
dicatur cōtumaz. l. cōtumacia. de re iudi. ⁊. l. cōtumaz. ꝙ est verum q̄tuz
ad missionē non q̄tum ad exꝑensas per. d. l. vel illud intelligit q̄tum ad
diffinitiuam sn̄iam boc casu valet qñ uterq; adest exꝑedit ⁊ sufficit actoꝝ
ri suam petitionē ꝓponere sine scriptis ad euitandā ipsi⁹ cause prorogā
tionem que fit libelli oblatione: sivero simplr ꝓponit ⁊ sine libelli obla
tione pars aduersa confessa fuerit ꝺdēnatio nulla sequitur: sed iam con-
dēnato assignabit ipsius solutio que ꝓ vera cōdēnatione tribui cōsue
uit. ff. de consti. l. j. et. l. ceterum. lz in criminali boc casu post cōfessionē sit
facienda cōfessio. ff. de excep. rei iudi. l. confes. ⁊. C. de penis. l. si sniam. Si
aūt vult sibi deferri libellū gñaliter vt de iure cōiter sibi offertur. in aut.
de exhi. reis. §. sancimus. col. v. Consuetū est aūt iudici libellum offerri ⁊
porrigi per iudicem reo in aut. de litig. §. ad excludendos. circa princip.
col. viij. Cautiones vero que in. d. §. dicunt de cōsuetudine nō seruantur:
nec que dicunt in aut. de excep. §. j. col. vij. Qualiter aūt debeat formari li
bellus no. C. de eden. l. j. ⁊ sic reus respondet datis inducijs dilatorijs in
summa. no. q̄ si petitio actoris fuit inserta citationi ita ꝙ conuentus post
fit certiorari: ⁊ sic plene deliberare denegabuntur inducie deliberatorie:
⁊ sic cōsuetū est fieri per dictos petitores per. d. c. ꝓterea. extra de dila.
Circa vero quartū tps exceptiōis no. q̄ reus ꝺz esse caut⁹ ne eas ꝓ-
ponat inordinate. nam si exceptiones cōtra rescriptū competant expedi-
tioni via possunt ea primo proponi per eas causas vires rescripti quo
sublato tota iurisditio euanesceret. nam sublato principali euanescit acces-
sorium. vt. C. de ꝓpo. l. iiij. de vsur. l. eos. et de inoffi. test. l. papi. in princ. §. j.
et. C. de codicil. l. fi. Si autē hz exceptiones contra personā puta: qz dicat
actorē excōicatum: ⁊ ita repellitur ⁊ cōtra iudicē cū sit suspectus. qz eius
inimicus vel aduersarius sit de eius familia vel ex aliqua alia causa tūc
si tu vis iudicem recusare ne forte exceptio opponat contra personā ⁊ in
ea obtineat. Tertio ad recusationez iudicis recurrat. ff. de iudi. l. ij. circa
princi. Nam cum recipiendo interlocutoriā iudicē approbauerit nō pote
rit postea reprobare. l. pompo. de nego. gest. de testi. l. si quis testibus. de
sen. ⁊ interlo. om. iudi. l. pe. secus si succumberet cū utraq; via reus inten-
debat declinare. l. cōtra matorē. ff. de inoffi. test. Si vō nullā hz exceptio-
nem ⁊ si habet ꝓbare non poterit. cōsueuerūt multa ꝓponi ꝺtra libellū
de obscuritate et de multis alijs que no. in tex. ⁊ glos. in. l. si rem. ff. de rei
vendi. ⁊. ff. de ꝓpri. l. j. §. si quis autē. ⁊ de fur. l. in actione. ij. rñ. in. §. plane.
Et no. q̄ qui ꝓponunt exceptionē ⁊ non ꝓbant ꝺdēnantur in expēsis. c.
finē litibus. de dolo ⁊ cōtu. ⁊ debet etiā terminus assignari ad oēs excep
tiones dilatorias. vt. c. pastoralis. de excep. post quem terminū volens
ꝓbare non audietur nisi in tribus casibus notatis in. d. c. pastoralis.
Sequitur videre de tēpore litis cōtest. litis aūt ꝓtestatio fit per narra
tionē ⁊ rñsionem. l. j. C. de lit. cōtest. de iureiur. l. ij. in ꝓin. siue respondeat
negando siue ꝙfitēdo. nam lz ꝙfiteatur libello oblato adhuc tū ꝺdēnan-
dus est. ff. de ꝺdi. instī. l. iuli. non obstat ad. l. aquil. l. ꝓinde. §. fi. nam qō
ibi dicit ꝙ nulle sunt partes iudicis in cōtentem intelligit q̄tū ad co-
gnoscendum an de facto cōstet: sed tñ in ꝓnuntiādo confessione tñ facta
ante libelli oblationē non ꝺz sequi cōdēnatio. vt. §. dictū est. qz ibi nulla
fuit cognitio cause: hic aūt sic cum libellus oblatus est et inducie date et
tēpus datū ad rñdendū: ⁊ ideo potest sequi ꝺdēnatio. post cōdēnationez
vero duo nota. Primo q̄ statim sit ꝑstandum iuramentō de calūnia
sed ꝓius actori q̄ reo. C. de iura. calū. l. ij. circa principi. nec potest remitti
a partib⁹. d. §. sed q̄ veremur. potest tū tacite remitti vt a pluribus credi
tur. ff. de ꝓcura. l. filiuſſa. §. veteranus. Scōo no. q̄ positiones fiunt
cōtra factū: nec vna pars tenet alteri respōdere nisi ab ipso interrogan-
te primo id ꝓponatur: vt in aut. de his qui ingre. ad appel. §. fi. col. v. cum
sacramento ꝓpōsito. Nam sub eiusdē attestationib⁹ dici intelligit. vt. ff.
qō quisq; iur. an rubro ⁊ nigro. compellit autē reus si obscure rñdeat de-
clarare aliogn punit ac si taceret. ff. de inter. acti. l. de etate. §. qui tacuit. ⁊
et. §. qō aūt. et. §. ex ea. si sit ꝑsona suspecta ad malignandū. ff. de inter. ac.
l. qui interrogat. ⁊ qui satisd. cog. l. fideiuſſor. §. fi. Quidā tū iudices con-
ſueuerunt partē interrogatā cogere rñdere vtrum credat vel non credat.

arg. C. de iur. cal. l. ij. circa ꝓin. ⁊. §. q̄ obseruari. sed errāt cū interdum sit
necessariū vt dubitent. l. qui interrogat⁹. de pe. here. ⁊. l. si debitorez. C. de
iureiur. ⁊. l. iusiurandum ad pecunias. C. de excep. ⁊. l. si quidē. ff. de cōdi.
indebi. l. fi. ⁊ not. C. de iur. calū. l. ij. §. j. ibi ꝙ quis credat ⁊c. Cautus tamē
debet esse actor in positionibus ne ꝙunctiue copulenē. nam poterit alte
ra pars totū negare. ff. de reb. dub. l. is qui. §. cū ita. ⁊. §. vtrum. instī. de he
re. instī. §. fi. ⁊ in disuncta sufficit q̄ altera pars sit vera. d. §. nec propona
tur in plurali dicendo bos fundos meos cum idem intersit in his qō in
copulatiuis sed non refert an pars rideat ad interrogata aduerse parti
in iudicio. ff. de interrog. act. l. fi fine interrogatione. in princi. ⁊ not. q̄ ad
oēs interrogationes nō cogitur quis rñdere nisi tñ ad qōnes pertinen
tes. l. ad ꝓbationē. C. de proba. ⁊. l. quoties. §. fi. ff. de noga. ⁊. ff. de iureiu.
l. qui iurasse. §. fi. ff. de interro. act. l. ij. §. fine. C. ne vxor ꝓ o mari. l. si. C. si
man. ita fu. alie. l. j. ⁊ de predi. mino. l. si quid. ⁊. ff. ad. l. fal. in cōmune. §. fi. ⁊
l. momentanee. C. qui legit. per. stan. in iudi. nec ad eas de qbus dubitat:
nec ad eas que essent Ihie ꝑcedentibus rñsionibus: nec incident in peri-
rium. Rñsi. contra fiat fibi ꝓiudicium. C. si aduersus ven. l. j. ⁊. d. l. si quis li
bero. in fi. ff. de petit. here. nec negare q̄ ꝓbari non pōt. C. de ꝓba. l. actor.
et sola illa poni debent que ꝓbari possunt. Nam loco ꝓbationū sunt iste
positiones inducte in aut. de his qui ꝭngre. ad app. §. vj. coll. v. Iudex ta
men ex officio suo de negatorijs potest expedire: vt per Inno. in. c. statui
mus. ⁊. c. denegata. ⁊. C. de non nu. pecu. l. in Ictibus. Ihn summa no. q̄ de
eodez potest quis sepius interrogari. ff. de questio. l. repeti. q: potest esse
q̄ ꝓius non crederet: sed q: nunc aperte sunt attestationes credit. ff. de
damno infecto. l. qui bona. §. fi quis stipulatus. et argu. ff. de interroga.
act. l. penul. ⁊ scias q̄ magna subtilitas est in his positionibus faciēdis.
nam quandoq; quod negatur directo fit per obliquū sicut ex diuersis ge
neribus potest cognosci. Item caue ne responsio sit ambigua: sicut notarij sit
obscura. nam tunc accipiendum est qō est vtilius. l. si qs intentione. ff. de
iudi. ⁊ facias cogi vt confiteaꝰ certū. ff. de cōfes. l. certū. teneas aūt q̄ posi-
tiones nunq̄ fiunt nisi lite cōtestata: vt extra de lit. ꝙtest. c. liberatus. ⁊. c.
dudum. Circa vō tps ꝓbationū que ꝓducunt suppositioni vel negatio-
ni nota duodecim. Primo q̄ ꝑsonte aduersa parte testes ꝓduci debēt
nisi abesset ex causa contumacia. l. si qñ. C. de testi. Scōo q̄ debeāt esse iurati. l.
si qñ. ⁊. l. iurisiurandi. C. eo. ti. Tertio q̄ debeāt pasci seu exꝑensas eis da
re pars ꝓducens eos. l. si qñ. C. eo. ti. Quarto q̄ sup circūstantijs factis
a parte contra quā ꝓducunt vel eius aduocato possunt fieri interroga-
tiones. ff. de adul. l. si postulāte. §. qñ. ⁊ he interrogationes consueuerunt
tradi iudici in facto vt per ipsum fiat. Nam si ipsa pars interrogaret vi
deretur quodammodo indiciſſe testificata. Quinto q̄ si altera pars quo
dāmodo indicit testificata non poterit postea ꝓducere testes: vt in aut.
qui semel. de proba. ⁊ in aut. de testi. §. illud. al's quia vō. coll. viij. ⁊. ff. de
fe. l. si. Sexto q̄ ex quo quis produxit tertio non poterit quarto nisi cum
cause cognitione. d. §. quia vero. ⁊. d. l. si. de cōsuetudine vero que est opti-
ma legum interpres. l. si de interꝑtatione. de legi. danē plures dilationes
Septimo q̄ si testis ꝓpofuit aliquod verbū obscurū illud poterit decla
rare. l. in ꝓtoritijs. ff. de ꝓcto. ⁊ lib. l. in cōuentionalibus. ff. de ver. obl. l. si
quis intentionē. ff. de iudi. potest etiā testis si nō studiose errauerit incon
tinenti corrigere. extra de testi. c. ꝓterea. Octauo q̄ post publicationez
testium iudex examinet si consule fuerint testificati. ff. de questio. l. repeti.
extra de testi. c. cum clamor. in causa tū lz ꝙfuse depofuerint iterū rite exa
minet si aduersario placuerit: insup etiā eorum dicta ad id admittantur.
extra de testi. c. veniēs. Nono nota q̄ iudex ex officio suo cogit testes testi
ficari ⁊ ad testimonium venire ex officio sicut ad cognoscēdum signa ⁊ si-
gilla testamēti. vt. ff. de tab. exhi. l. ij. §. exhibere. in criminalibus aūt cau
sis sm canonistas testes non cogunt̄: vt in. c. dilectorum. de testi. cog. De-
cimo nota q̄ iudex non ꝺz pati ineffrenatam multitudinē testiū ꝓducti
nē. ff. de testi. l. quāq;. Que aūt sit ineffrenata multitudo interꝑtatur vltra
quadragenariū numerū. extra de testi. c. cum causam. Undecimo no. q̄
lite non ꝙtesta. nō admittunt̄ ex parte actoris nisi in casib⁹: vt in aut. de
testi. §. bac vero. ⁊ in. c. qñ frequēter. vt lite nō ꝙtesta. reus aūt indistincte
suos testes ꝓducit sm doc. in. l. ꝓcur. §. fi. de doli exce. ⁊ de tempo. in
inte. resti. petēde. ⁊. C. de dila. l. si qñ. Duodecimo no. q̄ causam sui dicti
debent exꝑimere q̄ intelligit si fuerint requisiti. C. de testi. l. j. ⁊. l. fola.
Nam in directis dicit q̄ de singulis circūstantijs prudēter sunt requirē-
di sc̄ilz de causis: loco: tēpore: fama: visu: auditu: scientia: credulitate: cer-
titudine. extra de test. c. cū causam. Productis itaq; testibus segtur ipsa
renūtiatio productionis qua facta iudex attestationes publicat ⁊ ad eas
publicandas partibus assignat terminuꝫ quibus publicat ⁊ approbat
exemplum vel originale remanet apud iudicē vel de cōsuetudine penes
scriptores: vt in. c. qñ cōtra fal. Post hec segtur tēpus sez dilputationū
⁊ allegationum ꝓponendarū. de quo in aut. de testi. §. si vō dicunt. ⁊. §. fi.
col. viij. nam partes diem exigunt ad obꝰiciendum in personas et dicta
testium ad executionē ⁊ vtrum ꝓbationes sint plene vel semiplene vel
alio modo: sunt aūt appositiones multiplices: ⁊ ꝺ ius tū qñq; ꝺne: qñq;
plures exigunt fm qualitatē ꝑsone sez an fuerint rogati qō in qbusdam
casibus exigit. Ité an testes fibij ꝑsis ꝺdicant vel alter alteri: vel sint libe
ri vel serui: vel sint amici vel inimici: honesti vel inhonesti: cogniti vel
incogniti: vel an plura dixerunt: vel an varia circa hoc et multa alia que
sunt in aut. de testi. col. viij. per totum. C. et. ff. de testi. Qualiter autē testis

Universidad del Rosario Archivo Histórico

ptextu criminis repellit: q̄rit an sit criminalis vel ciuilis quod an sit crimen periurij vel sit crimen mẽdacij: an adhuc in eo perseueret: ⁊ an illud crimen infamiã cõmittit. extra de testi. c. testium. tenet q̄ post publicationem non licet opponere nisi in trib⁹ casibus scz si ante publicationẽ fuit protestatus vel si sic poterit de nouo dicisse quod objcit vel iuramẽto firmaret q̄ adhuc malitiose nõ probat ⁊ probatur hoc extra de test. c. presentium. ⁊ circa hoc tps scõm ius canonicũ exceptio peremptoria potest opponi ⁊ probari licet vterq; patet post q̄ dicit testificata: de testi. c. ex tenore. quod intellige si reprobatio fecisset ante publicationem testiũ super peremptoria proponenda: secundum ius ciuile dicunt secus esse cum dicerit testificata. aut. de testi. §. quia vero. ⁊ ponunt pro se. C. sen. re. non po. l. peremptorias. C. de proba. l. executiones. scõm tñ vtrũq; ius in causa appellati põt opponi ⁊ probari. l. eos. §. si quis autẽ. C. de ap. ⁊ l. per banc. C. de tẽpo. app. de testi. c. fraternitatis. de fide instru. c. cuꝫ Jo. ⁊ secũdũ hoc opposita in prin. ⁊ non probata vel semiplene probata potuerunt in causa appellationis probari. ¶ Nonum tẽpus est renuntiationis probationibus ⁊ allegationibus tam de iure q̄ de facto de quo. C. de iudi. aut. iubemus. que dicũt in causa conclusum ⁊ hic ⁊ in hac decretali q̃m contra falsam. iudex aũt sepe ⁊ sepius vtrãq; partez interrogat. l. iudices. C. de iudi. ⁊ iudex inquirit q̃stiõq; eũ coegerit equitas. l. pe. de iterroga. ac. ¶ Decimũ tps est sententie quã iudex nõ debet ferre subito sed prehabita informatione seu dilatione ⁊ causam in scriptis proferre. l. ij. C. de sen. ex periculo reci. Et quo eñ protulit non habet postea facultatẽ eam remittẽdi vel corrigendi nisi quo ad grãmaticam ⁊ ornatũ sententie tenorẽ perseuerantẽ. l. actor. ff. de re iudi. Et no. q̄ sentẽtia debet cõtinere condẽnationem vel absolutõ alias nõ valet. C. de sen. l. preses. vel equipollẽs de re iudi. l. in summa. de arbi. l. q̃d tñ. ⁊ l. arbitrium. si cer. pe. l. certum. debet etiã referri in publico nõ in secreto. l. cũ sentẽtiã. C. de sen. vbi dari cõsueuerunt more maiorũ. vt. ff. de iureinr. l. pe. Item vtrãq; parte presente vel saltem citata. ff. de re iud. l. quesitũ. C. quomodo. ⁊ quando iudex. l. ea que. Jtẽ debet seruare ordinem iudicij. l. prolatã. C. de sen. Item debet esse certa non incerta de sen. que sine cer. quãti. l. iij. ⁊ insti. de actio. §. curare. Item iudex lata sentẽtia desinit esse iudex cum sit functus officio suo. l. iudex post q̄. ff. de re iudi. et ideo nihil de facto potest addere vel minuere nisi quo ad grãmaticã vt supra dixi vel multa que remittit propter inopiam. vt. l. si. C. de mo. mul. vt de expẽ. ⁊ similib⁹: hoc idẽ dic. vt. l. paulus. de re in. l. litigato. de fru. ⁊ li. expen. debet eñ iudex victus victori condẽnare in expẽsis: alias de suo vel ei⁹ successore tenetur refundere. C. de iudi. l. properãdũ. §. finaũt alteruter. nec põt minus cõdẽnare q̄ iuratũ sit ppter taxationem facta a iudice. aute. de iudi. §. oportet. colla. viij. Si vero pronideẽ ex iusta cã nec vꝫ esse in sumptibus condẽnandum id suo facto decernat. d. §. oportet. §. aliũ tñ. q̄ si nulla est sententia interlocutoria: idẽ iudex põt cognoscere. C. qũo ⁊ q̃n iudex. l. si preses. ⁊ de sen. et interlo. om. in. l. j. de accu. l. iij. Si aũt esset delegatus quidã dicũt cũ nõ posse cognoscere: sic intelligunt qõ est. C. qũo ⁊ q̃n iudex. l. si vt proponis. l. a. j. aliꝫ dicunt idẽ in delegato qõ in ordinario. d. l. j. sed negat eũdẽ delegatũ posse cognoscere. C. sen. rescin. non pos. l. j. Jtẽ no. q̄ non super incidẽti sed sup principali põt cognoscere de oz. iudi. l. j. ⁊. ij. ⁊ hoc cuꝫ distinguit q̃s ciuilis inciderit in ciuili ⁊ hoc in modum exceptionis vel defensionis ⁊ habent locũ. d. ll. non ob. de mino. l. in ciuili. j. ff. ⁊. ff. de p̃ina. l. j. nã sunt specialia hoc casu p sententiã latã in principali p̃iudicat in incidenti. d. l. ij. de oz. iu. nec ob. l. pe. ff. de bis q̃ sunt vel alie. iu. ⁊ de li. agno. l. si qs a liberis. §. pe. vbi lata super principali non p̃iudicat in incidẽti q̃ ibi non fuit habita plena cognitio sup incidẽti vt ex predictis. ll. expresse patet sinaũt q̃s sit emergens super ea p̃nuntiabilꝫ nõ expectato exitu principali. l. a p̃cedẽ. C. de dila. Si aũt ciuilis criminali vel criminalis ciuili. C. de oz. iu. ⁊ si criminalis criminali. C. de adul. l. ij. §. si publico. ⁊. C. de libe. cã. l. si filiũ. Si vero ciuilis a criminali in modũ accusationis proponitur ciuilis supsedet donec sup criminali p̃nuntiat. l. si. C. de oz. iu. ⁊ supradicta habent locũ vbi altera sit p̃iudicialis. Si vero vtrãq; est ciuilis ⁊ principaliter proponit hꝫ locũ. l. qui p̃ioz. ff. de iudi. ita vt nihilominus q̄ recõuenit pendẽte lite p̃iori possit sup petitiõe p pactũ inducere lꝫ alius p̃imo p̃bet ⁊ postea super qõne recõuẽtionis sua sniã p̃ferat. ⁊ in questione recõuẽtionis incõtinẽti. vt in aut. de ejecu. §. sancim⁹. vij. col. extra de non nu. pe. c. pe. tenetis q̄ q̄ recõuenit ante litẽ cõte. dꝫ offerre libellũ conuẽtionis. d. §. sancim⁹. quidã dicũt posse recõueniri vsq; ad sentẽtiã sed primũ placet. Si vero vtrãq; questio est criminalis ⁊ principaliter intẽtatur ferua qõ no. in. l. is qui. ff. de iud. Jtez no. q̄ si actor plene probat vincit alias reus vincit. l. qui accusare. de eden. ⁊c. Bar.

¶ Finis tractatus de ordine iudiciorum ſm Bar.

¶ Incipit tractatus successionum ab intestato ſm Dy.

1 ¶ Liberi succedunt ab intestato parentib⁹ ⁊ trãsuersalib⁹ exclusis.
2 Filiozum quot species.
Filij legitimi ⁊ naturales ex legitimo matrimonio vero vel p̃sumpto.
3 Filij naturales quinq; modis efficiũtur legitimi ⁊ q̄ legitimati succedũt sicut legitimi.
4 Legitimatus dicit legitimus etiã quo ad honozes ⁊ ordinem.
5 Filij naturales tñ dicunt nati ex cõcubina vnica in domo retenta.
6 Filij naturales qualiter succedant patri matri: succedunt ex testamẽto et ab intestato.
7 Filij legitimi tantũ dicunt inducti a lege: vt adoptione.
8 Arrogatio fit coram p̃incipe: ⁊ qualiter succedat arrogatus.
9 Adoptio fit coram quocũq; magistratu. ⁊ qualiter adoptatus succedat.
10 Spurij propie appellant in iure nostro p̃imo filius meretricis filij sacerdotis ⁊ natus ex filio ⁊ libera.
11 Spurij non possunt succedere patri.
12 Spurius succedit matri etiã cũ legitimis si mater non est illustris.
13 Jncestuosi propie dicũtur nati ex linea trãsuersali in gradu p̃hibito.
Nefarij dicuntur nati ex linea descendenti.
Adulterini qui ex adulterio.
14 Spurij ⁊ alij dãnati non succedũt patri nec matri repellunt ab ordinib⁹ ⁊ dignitatibus nisi per p̃incipem fuerit dispensatum.
15 Ascendentes descendentibus qualiter succedant.
16 Collaterales qualiter collateralibus succedant.
17 Frater si moritur sine liberis ⁊ ascendentibus relicto fratre ex parte patris tantũ ⁊ fratre ex parte matris qui ex parte patris in bonis patris ⁊ ex parte matris in maternis in alijs equaliter succedunt.
18 Frater vtrinq; cõiunctus p̃fertur fratribus ex vno latere tantum coniunctis ⁊ solus fratri vtrinq; cõiuncto succedit.
19 Filij fratrũ succedũt in stirpes ⁊ non in capita.
20 Collaterales naturales tãtũ ⁊ nõ legitimati qualiter inter se succedant.
21 Collaterales legitimi tantũ qualiter inter se succedant.
22 Spurij vel bastardi ĩliter inter se succedãt ab ĩtestato ⁊ agnatis patris.
23 Fiscus quibus casibus succedat.
24 Ecclesia p̃lato decedenti ab intestato succedit in bis que ab ecclesia vel ecclesie contemplatione habuit.
25 Vir quibus casibus succedat vxori.
26 Seruus quãdo possit succedere ab intestato.
27 Successio ab intestato cessat donec põt habere locũ successio ex testõ.
28 Progimior in gradu p̃fertur posteriori in successione.
29 Hospes alumno siue victrico siue hospiti ab intestato non succedit.
30 Jn successione ab intestato que immutata sunt per ius nouissimum.

Ab intestato successionum materia in corpore iuris videtur esse dispersa tz in tex. q̄ in glo. ideo ne iuris plicitas ⁊ glo. varietas multitudinẽ personarum reuolnat. C. de ca. tol. l. vnica. §. in p̃ nõ scripto. ⁊ vt ipsoz nõ titia veri⁹ ⁊ clari⁹ habeaẽ: notitiã p̃tẽ ordinare dispositi: nec immerito cũ sit materia quotidiana. ff. de li. leg. l. legauj. ⁊ q̃m ob diuisionem oĩs res clarius aperitur. ff. de excep. do. l. j. Jdeo sciendum est q̄ gradus successionũ diuiditur in hos gradus: superiores inferiores ⁊ transuersales insti. de gra. §. j. in aut. de here. ab intesta. §. j. ¶ Circa p̃imũ † gradũ sciendũ est q̄ si quis ab intestato moriens habet liberos succedunt liberi exclusis parentibus ⁊ transuersalibus: ⁊ succedunt equaliter ⁊ indistincte: licet olim secus si sint sui iuris vel emãcipati masculi vel femine. instit. de here. que ab intesta. §. j. ⁊. ij. ⁊ in aut. eo. §. j. ⁊ intelligas liberas vsq; ad infinitum. vt. ff. de verbo. sig. l. liberorum. ⁊ ideo vocantur liberi: vt si ex vno filio p̃mortuo sit nepos vel p nepos vna cũ alio filio defuncti vocãtur. insti. de here. ĝ ab intest. §. cum filium. quod ita debet intelligi q̄ nepos vel p̃nepos vnus vel plures tantum accipiunt de hereditate quantuz acciperet eius pater si viueret: vt in aut. de here. que ab inte. §. finautez. coll. viij. Verũ quia multe sunt species liberorum: nam non omnes filij succedunt. Sciendum est ergo † q̄ filiozũ quidã sunt naturales ⁊ legitimi: quidã legitimi tñ: quidã naturales tantum: quidam spurij: quidam incestuosi: quidam nefarij quidam adulteri: vt in aut. qui. mo. na. effi. le. §. palam. Dicuntur autem filij naturales ⁊ legitimi qui nati sunt ex legitimo matrimonio contracto vel p̃sumpto q̄ fuerit contractum. vt in aut. p̃alleg. §. legitimi. colla. vij. ff. de in ius vocan. l. quia. ff. de bis qui sunt sui vel alie. iur. l. filiũ extra de filijs p̃sby. c. michael. ⁊ isti succedunt equaliter ab intestato et filij eorum in stirpem. vt. s. dictum est. Filij † autem naturales legitimi dicũtur illi qui erant p̃imo naturales postea effecti sunt legitimi: quod fit quinq; modis. Primo si pater obtulit eos in seruitium curie: vt in aut. qui. mo. na. effi. sui. §. j. Secundo si matrem dicti filij pater sumat in vxorem. vt in. d. titu. §. si quis igitur dotalia. ⁊ insti. de nup. §. fi. extra qui si. sint legi. c. tanta. Tertio modo per rescrip. p̃incipis qõ fit quãdo non hꝫ alios legitimos. vt in aut. qui. mo. na. effi. legi. §. illud mihi. Quarto si pater in testamento illud dicat ſi quos velit esse legitimos q̄ debeant filij testatoris ostendere p̃incipi ⁊ supplicare q̄ confirmet q̄ pater fecit et p̃incipe confirmante erunt legitimi partim a testatore partim a p̃incipe siue a lege qõ intellige hoc testatorem posse facere si legitimos non habeat. vt in aut. p̃eal. §. bis vero. Quinto si pater tractat in testamento eos esse naturales filios ⁊ appellat eos filios in testamẽto. vel in alia scriptura in qua tñ scriptura sint subscripti tres testes vt in aut. vt liceat ma. ⁊ aut. §. hoc aũt. col. viij. in. j. co. Et scias q̄ predicti modi permittuntur volẽtibus filijs ⁊ nõ inuitis vt in aut. qui. mo. na. effi. leg. §. generaliter aũt. de successione istoruz est sciendum q̄ omnes legitimati quatuor modis vltimis succedunt sicut legitimi. vt. s. aut. p̃eal. §. verbis. ⁊ adoptiuis ⁊ legitimis

nis ⁊ legitimis. Jn legitimatis vero in seruitio curie aliꝫ modus seruat. nã sicut legitimi soli primi efficiunt sui ⁊ nõ agnatis p̃fi: ac agnatis sibi: ⁊ alia seruantur vt in aut. q. mo. na. effi. sui. §. q̄ vo filiũ. vsq; ad. §. trib⁹.

4 Jtẽ si † queras vtrum tales sint legitimi non solum quo ad successionez sed etiam quo ad honozes ⁊ ordinem ⁊ dic q̄ sic vt in. d. c. tanta. Dicunt
5 † autem filij naturales tantum qui nati sunt ex concubina vnica et in domo et licet a iure canonico reprobetur concubinatus ex. l. nostra nomen assumpsit: ⁊ ideo sicut quis eodem tempore plures vxores habere non potest. ff. de bis qui no. insta. l. ij. et. l. quod ergo. §. i. extra qui si. sint legitimi. c. per venerabilem. in fi. ita nec plures concubinas. vt. l. ij. in fi. ff. de concubinis. et. l. in concubinatu. in fi. ⁊ in aut. quib. mod. na. effi. sui. §. si quis autem defuncti. in autenti. de tri. ⁊ semi. §. consideremus. Jsti
6 † autem succedunt isto modo nam si persona defuncti careat liberis et ascendẽtibus filius naturalis succedit in totum. Si aũtẽ superiores existant tunc relicta legitima parentibus reliquum poterit in naturalibus distribuere si autem legitimi existant vt descendentes mater talium naturalium. s. concubina et ipsi naturales succedunt in vnam vnciam et solam mediaz habere possunt: vt in aut. qui. mo. na. effi. sui. ver. descrip. cum ver. se. Ab intestato autem succedunt naturales vna cum matre in paternas substantias in duas vncias non existentibus legitimis liberis: nec legitima coniuge: licet eius coniunx vt legitima non adijcitur sicut tamen ne naturales possint capere vel succedere extantibus autem liberis vel legitima coniuge in nihilum admittuntur sed ali debent ab heredibus arbitrio boni viri ⁊ quod dixi de filijs idem intelligas de nepotibus vt no. in aut. qui. mo. na. effi. sui. §. si quis autez defunctus. C. de na. li. aut. licet. sed licet pater non succedat nisi vt dictum est mater tamen ex testamento et ab intestato succedit cum legitimis. C. ad tertul. l.
7 pe. filij † autem legitimi tantum dicuntur qui sunt inducti per. l. nam et adoptio describitur. Adoptio est legitimus actus per quem filius describitur et efficitur qui non est. vt. ff. de adop. l. j. ⁊. ij. et insti. eo. in princi.
8 Et est duplex. l. arrogatio ⁊ adop. arrogatio † que fit coram p̃incipe ⁊ de illo qui est sui iuris ⁊ efficitur in p̃tem arrogãtis ⁊ lꝫ olim oia efficerẽtur arrogantis bodie tñ quantũ ad vsumfructũ tñ. vt no. ff. de vsufr. l. j. ⁊. ij. ⁊. l. si pater. §. si arrogator. ⁊ insti. de acq. per arro. per totum. ⁊ in isto succedit sicut legitimus ⁊ naturalis ⁊ si pater exheredaret eum iniste restituet bona arrogato ⁊ quartã partem illius portionis quã habiturus fuisset arrogatus: si arrogator moriuus fuisset ab intestato. Si aũtẽ eum emanciparet sine causa restituetur ac si cum causa: bona tamen sua restituet. ff. de adop. l. si arrogator. ⁊ insti. eo. §. idem. C. e. t. l. ũ adoptionibus. in fi.
9 De secunda † autem adoptione scias q̄ ipsa fit coram quocunq; magistratu: ⁊ fic de illo qui est in potestate et licet olim transiret in potestate adoptantis bodie tantum si detur in adoptionem auo paterno vel materno ⁊ filius qui eum dedit erat emancipatus. arg. ff. de col. l. ij. et instituto. eo. §. j. et. §. sed bodie. et in isto dic q̄ eo casu quo adoptiuus transit in potestatem aui paterni vel materni succedit sicut filius legitimus et naturalis ⁊ ideo serua in eo quod in illo. Sinautem detur extraneo quo casu non transit in eius potestatem dic q̄ patri adoptiuo succedit ita demum si decedat intestatus. Non autem pater adoptiuus tenetur tunc eum instituere imo potest eum exheredare sine pena et preterire nec poterit ille filius succedere agnatis patris adoptiui nec ipsi etiam ab intes-
10 tato. C. de adop. l. in adoptiuis. vsq; ad. §. fina. De filijs † autem spurijs scias q̄ tribus tantum modis appellantur spurij p̃prie in iure nostro. vno modo qui patrem habent incertum sicut filius meretricis. secundo qui habet certum sed habet talem quem secundum deum ⁊ honestatem monstrare non licet: vt puta filium p̃sbyteri vel monachi. vt ff. de sta. bo. l. vulgo. non enim videtur esse qui non est habilis vel non potest cum honestate monstrari. ff. quod cuiusq; vni. nomine. l. i. §. j. et q satisf. co. l. quoti. ff. de mu. ⁊ bo. l. vt gradatim. §. fi. Tertio dicuntur spurij qui nati sunt ex seruo et libera. vt. C. de suis et leg. here. l. libe. de istis
11 autem † dic q̄ patri succedere non potest. Primo casu quia incertus et sic conditionem patris sequi non potest. ff. de statu bo. l. cum legitime. Secundo casu q̄ pater habetur pro incerto iuris fictione et vbi iuris fictio est pro veritate accipitur siue seruatur. ff. de testa. lege lex cornelia. insti. qui. mo. ius pa. po. sol. §. ab hostibus. Tertio casu non potest quia cum sit filius serui ei succedere non potest nisi in casibus notatis. ff. communia de suc. l. seruus. et merito cum seruus non habeat bona. vt. ff. de
12 ver. sig. l. paterfa. dicas tamen † q̄ succedit matri solus si mater non est illustris vel vna cum alijs legitimis vt insti. ad orfi. §. per nouissimuz. ⁊ etiam aue: alias aue materne. vt. ff. vnde cog. l. modestinus. Sed si mater esset illustris tunc non succederet cuz legitimis. vt. C. ad orfi. l. pe. Et est ratio quia mater semper est certa. ff. de in ius vo. l. ⁊ quia. De alijs au
13 tem tribus incestuosis nefarijs ⁊ adulterinis sciendum † est q̄ incestuosi p̃prie dicuntur secundum ius ciuile p̃prie nati ex linea transuersali in gradu p̃hibito. nam incestus dicitur inter tales cõiunctos licet alie inueniantur persone. ff. ad. l. iul. de adul. l. adulterium cum incestu. Nefarij dicuntur qui nati sunt ex linea descendenti: ita tales complexus dicuntur nefarij. instit. de nup. §. ergo. Adulterini qui ex adulterio nascuntur aliquando omnes isti dicuntur damnati: aliquando spurij vt insti. de nup. §. aduersus. de iure cano. vocantur manseres noti et spurij vt extra de renun. c. nisi cum pridẽ. §. persone vero. ⁊ ibi plene in fi. qui fi-
14 sint legitimi. c. per venerabilem. in fin. Jsti autem filij † a successione repelluntur paterna et materna et non solum isti sed omnes qui nascuntur ex nuptijs p̃hibitis alio de quatuor modis qui not. instit. de nup. §. sunt et alij. cum isti damnantur a lege non possunt succedere si parentes vellent: nec etiam sunt alendi. vt in aut. qui. mo. na. effi. sui. §. fi. repelluntur etiam ab honoribus. ff. de mu. ⁊ hono. l. generali. §. spurios. nisi in subsidium: vt ibi dicit text. vel nisi imperator eos admitteret cuz clausula non obstante aut. qui. mo. na. effi. sui. in p̃incipijs legitimationis. Jtem ab ordinibus et dignitatibus repelluntur. extra de elec. c. cum in cunctis. ⁊ de filijs p̃sbyterorum. c. j. in fin. nisi per papam vel episcopuz super ordinibus fuerit dispensatum vel fuerint religionem ingressi vel in dignitatibus personaruz per papam fuerit dispensatum. vt in. d. c. fi.
15 ¶ Expedita linea † descendenti sine gradu: restat vt de ascendentibus videamus. ⁊ nota. q̄ tot sunt species filiozum vt digi quot sunt species parentum cum ista sint correlativa filij ergo pater. Si ergo persona defuncti careat descendentibus et habeat ascendentes vna cum collateralibus si quidem solum legitimos ascendentes et naturales habeat filius. si quidem solum patrem et matrem ⁊ mater ⁊ pater sibi succedunt. Si vero est pater vel mater et alij ascendentes vt puta auus paternus vel maternus quilibet succedit in virilem portionem licet eorum dispar fit numerus: et ideo si est ex vna parte auus paternus et auia et ex alia auus maternus vel auia et econtra tantum habebit auus maternus et auia quantum paternus auus vel auia. Idem dicam in omnibus ascendentibus. vt in aut. de here. ab intesta. §. consequens. que est posita. C. ad tertu. aut. defuncto. Sinautem habet ascendentes vna cum transuersalibus si quidem habet fratres vtrocz parente coniunctos admittuntur isti fratres vna cum ascendentibus proximis. s. patre et matre auo vel auia in virilem portionem. Jtem filij filiozum fratrum similiter admittuntur si moriui sint fratres vel aliqui ex his. Alij autem sunt fratres qui sunt coniuncti ex parte patris tantum vel filij eorũ vel alij trãsuersales an succedant cum parentibus dic. vt auten. vt fratrum filij. §. j. Olim tamen erat aliter. l. pe. C. ad tertu. de legi. here. l. de emancipatis. in p̃in. de bo. que li. l. quecunq; ⁊ cõmunia de suc. l. si. tamen ille omnes coniunguntur: ⁊ hoc de filijs legitimis et naturalibus qui decedunt relictis parentibus. Si autem sint filij legitimi decedentes relictis parentibus dic idem quod in superioribus exceptis legitimis per oblationem curie in quibus dic q̄ si decedunt sine liberis succedunt parentes seruata tamen parte curie in aut. qui. mo. na. effi. legi. §. sciendum ergo. ⁊ C. quãdo ⁊ quibus quarta pars debeatur. l. j. ⁊. ij. in p̃in. lib. ⁊ Jn naturalibus autem dic q̄ parentes eis succedunt eodez modo et eodem iure quo ipsi parentibus succedunt vt sit par eademq; ratio pietatis. ff. de inoffi. testa. l. nam ⁊ si parentibus. in aut. qui. mo. na. effi. sui. §. quibus. et hoc fm Azo. Sed Pla. dixit patrem insolidum succedere filio naturali etiam si filius sit spurius et istud aliqua lex non probat. De filijs tamen legitimis descendentibus dic q̄ adoptator vel arrogator in cuius potestate transiuit quod est si fuit paternus vel maternus auus. vt. s. dictum est vino filio habet vsumfructum in bonis filij instit. de acquir. per arroga. in p̃in. Sinautem ab intestato succedat talis filius ipse ei succedat tã filio legitimo et naturali eo saluo q̄ non posset dicere matrem succedere cum adoptare non posset: vt instit. de adop. §. femine. Sinautem fuerit extraneus qui in adoptione est dic q̄ in nullo succedit ei cum non egrediat de potestate patris naturalis. C. de adop. l. cuz in adoptiuis. §. sed ad tertu. s. quia damnantur a lege. De filijs autem spurijs dic q̄ ipsi nõ succedunt parentibus eqna ratione ita nec parentes eis. matres autem bene succedunt eis eadem ratione qua ipsi matribus si tales filij decedant sine liberis. Nam si liberi exterent mater non succederet. C. ad tertu. l. j. §. liberi. ff. vnde cog. l. ij. §. j. itaq;. De incestuosis autẽ ⁊ nefarijs vel adulterinis sic dãnatis dic q̄ patres non succedunt eis. nam qua ratione ipsi
16 patribus nõ succedũt eadẽ ratione ipsis nõ succedunt. Restat † vltimo explicatis duobus gradib⁹ vt ad tertiũ transeam? s. transuersalitũ in quo no. q̄ sicut descẽdẽtiũ plures vocãtur fratres ac ascendentiũ ita ⁊ transuersalium totidẽ sunt species. Si igit defuncta persona careat liberis ⁊ ascendentibus ⁊ collaterales habeant ista distingue: aut habet fratres ex vtrocz parente tñ aut filios fratrum tñ si habet simul fratres et filios fratrum. Primo casu succedunt soli fratres. Secundo casu soli filij fratrum. Tertio casu simul succedunt fratres et filij fratrum in stirpem et non in capita. ff. de colla. bo. l. pretor. Et ita exemplificatur si decedat quis relicto fratre vno ⁊ tribus filijs ex fratre p̃mortuo ex vtrocz parente tantuz habebit frater solus quantũ tres omnes filij ex fratre p̃mortuo et succedunt isti omnibus alijs collateralibus exclusis. Jn alijs fratribus qui sunt coniuncti vno parente tantũ puta patre vel matre q̄ ceteris agnatis ⁊ cognatis exclusis predictis collateralibus. s. fratribus ⁊ filijs fratrum ex vtrocz parente coniunctis succedunt defuncto scilicet fratres ex vno parente coniunctis tantum exclusis alijs collateralibus scilicet patris auunculis amitis et materteris et hoc verum est indistincte siue masculi siue femine agnati vel cognati sint in potestate vel sui iuris et hoc colligitur in aut. de here. ab intesta. §. reliquum
17 ⁊. §. seq. C. de legi. here. aut. cessante. ⁊ aut. tres fratres. ¶ Sed pone † qs moritur sine liberis ascendentibus relicto fratre ex parte matris tantũ ⁊ alio ex parte patris tantũ qualiter succedunt isti sicut alij sic defuncto.

Universidad del Rosario Archivo Histórico

respon. frater ex parte patris in bonis paternis succedit fratri ex parte matris in bonis maternis. C. de legi. heredi. l. de emancipatis. in fin. in alijs aũt bonis aliunde quesitis succedunt equaliter. Nam ℣tum ad illa bona sublata est differẽtia cognationis siue agnationis: vt in aut. itaq;
18 C. cõia de succel. l3 Placẽ. cõtra in hoc. Quid si decessit ℣ relicto frate ex parte patris tm̃ & frater ex parte matris tm̃ et alio fratre ex vtroq; parente coniuncto qualiter succedũt. respon. fm Azo. q; ille qui est coniunctus ex vtroq; parente succedit in omnibus bonis tam paternis q̃ maternis & in aliunde quesitis alijs duobus fratribus excluſis. et est ratio quia iste habet duplex vinculum sc3 paternũ & maternum: merito ille prefertur illi qui non h3 nisi vnũ: vt in aut. de consan. & vte. fra. circa mediũ. et. C. cõia de succes. aut. itaq;. Pla. dicit Ʒium ex parte patris hoc casu in bonis maternis admitti coniunctum vtroq; parente ad alia bona q̃
19 est contra dictam aut. ¶ Sed pone q̃ ℣ aliquis decessit relicto vno filio ex fratre premortuo & relictis duob⁹ filijs etiã ex alio fratre premortuo: nunquid isti succedunt defuncto in capita vel in stirpes. Rſi. fm Azo. in stirpes non in capita ita vt glibet habeat suã partẽ: et ita fm eum hereditas diuidit in tres partes vt videt velle concludere per eandẽ aut. ℌ. si vero. neq; fratres neq; filios fratris per quod innuitur filios fratris debere succedere in stirpes & non in capita & huic opi. assentio. Nam semper inuenio filios fratris succedere in ius patris sui. instit. de here. ab intest. ℌ. filius. & in predicta aut. ℌ. si vero. & d. coll. et. C. vnde liberi. l. ij. Si autẽ decedat quis sine ascendentibus & descẽdentibus in filijs fratrũ. dic tunc q̃ illi qui sunt progimiores in gradu ad successionẽ eius admittuntur: et inter eos fiat diuisio in capita et non in stirpem non habita differentia: an sint agnati vel cognati: masculi vel femine: in pñte vel sui iuris: vt in aut. post fratres. C. de legi. here. & ibi no. h3 olim succederent vsq; ad septimum gradũ vt ibi cum sublata differẽtia agnationis & cognationis: vt. ℌ. de naturalibus aũt legitimatis a patre. dic vt. ℌ. in his scripti excepto vt qui legitimantur per oblationẽ curie succedũt ab intestato agnatis vel cognatis nisi ipsi soli pater legitimus efficiatur: vt in aut. quib.
20 mo. na. effi. sui. ℌ. quibus. ¶ De naturalibus aũt & collateralibus & nõ legitimatis. dic q̃ inter se fi sunt fratres ex eadem matre tm̃ succedunt quoniã nõ est hoc in spurijs. vt. ff. vnde cogna. l. ij. & l. si spurijs. instit. de legi. agna. succes. ℌ. vulgo. sed pone q̃ sint duo fratres spurij & a diuersis matrib⁹: nunqd inter se succedãt. Pone ergo q̃ sacerdos vel monachus ex diuersis matribus h3 filios pone largius questionẽ. quidã solutus de vna muliere dico cõcubina tm̃ habuit filium vnũ & de alia habuit filũ aliũ qui vulgariter appellaẽ in lõbardia bastardus: nũqd isti inuicẽ succedãt ab intestato: & an succedãt agnatis patris vel agnatis mris. videt q̃ sic: q; fratres sunt alijs progimiores: ideo admittuntur. in aut. de her. ab inte. ℌ. reliquũ. Nec ob. si fuit ex parte patris tm̃: q; sola naturalis causa inspicit. C. de suis & legi. aut. in successione. Itẽ delictũ patris qui ad aliã mulierẽ accessit non debet nocere filio. ff. de penis. l. crimen. ff. de decurio. l. i. ℌ. nullus. Econtra videtur q̃ non tanq̃ cognatus ei. Nam cognatio fit per matres. insti. de legi. agna. suc. in prin. tanq̃ agnatus: non cũ nulla fit inter spurios agnatio siue ius agnationis: tunc eñ per patrem agnatio ℣bitur cũ legitime nuptie sint ℣cte. instit. de nupt. ℌ. si aduersus. institu. de legi. agna. suc. ℌ. i. et. ij. igitur iure agnationis vel cognationis cũ nõ veniant merito repelluntur cum alia iura successionis non reperiant in iure nisi vt sibi succedant a iure vel a. l. vel se. consul. qõ vltimũ credo verum: vt in aut. q. mo. na. effi. sui. ℌ. i. in fi. ℌ. fi. & ℌ. si vero. et ibi. ꝑbatur de incestuosis siue nefarijs seu dãnatis & alijs fratribus dic agnatis vel cognatis nullo modo succedere cũ omni beneficio. l. careant. vt falle. aut. in fi. nam talib⁹ inter vinos pater donare non potest. C. de incest. nup. l. si quis incestus. qõ de istis dictũ est: intellige non ex matrimonio vno: q; tetẽtes sunt tales progeniti: sed si aliter ignorauit. dic vt extra de spon. c. in tua. & qui fil. sint legi. c. ex tenore. Si aũt ex predictis colli. apparet ex successione ab intestato. prima enim causa liberor. scõa ascendẽtiũ vsq; in infinitũ. ff. de in ius voc. l. parentes. tertia transuersaliũ. isti vsq; ad. ℌ. gradum: sive agnati siue cognati sint hodie succedunt. vt instit. de legi. agna. succes. in fine.
23 Istis tantem deficientibus succedit fiscus exceptis quibusdã casibus in quibus alij fisco preferũtur. preferr enim vxor. C. vnde vir & vxor. l. j. Itez vxore deficiente preferuntur aliqui etiam: vt puta decedit miles nauicularius coartalis fabricensis: vt de predi. naui. per totum. Item socius liberalitatis in periculis. vt. C. si socius liber. imperia. lib. x. Certũ est enim q̃ collegium siue socius prefertur fisco. vt. ℌ. alleg. l. boc de predictis lati-
24 cis vendicat locum. De clericis & aũt scias tu legista q̃ si clericus prelatus moriatur intestatus in bis que ab ecclesia vel contemplatione ecclie habuit succedit ecclesia tm̃ modo: quod intellige. vt. C. de sac. sanc. eccle. in aut. licentia. in fi. ij. q. fi. C. fi. bis deficientibus succedit ecclesia. extra de succes. ab intesta. c. j. & plene in. c. ij. eo. ti. plura circa boc non curami ponere. Postremo videtur q̃ quedam innouata sunt & quedã irregularia in successione ab intestato. Nota ꝑmo q̃das regularia & cursus per que sunt innouata ab intestato. C. cõia de suc. l. victrico. & l. affinitatis. dicũtur autẽ affines oẽs illi qui per vxorem mihi cõtingunt. ff. de gradi. l. nõ facile. ℌ.
25 affines. vxori & vir succedit qui non dicit affinis fi vxor decedat sine ascẽdentibus siue descẽdẽtibus siue collateralib⁹ fisco excluſo. vt. l. j. C. vnde vir et vxor. et alio casu vt in aut. ibi posita. Item & alio casu si vxor decedat relictis filijs emãcipatis vel nepotibus vel pater vna cum eis habet
26 vtilem vsumfructũ. C. de bo. mater. l. iij. Itez est & alia regula q̃ seruus non potest esse successor. vt. l. seruus. C. cõia de succes. fallit cũ mora est facta in libertate prestanda. C. ad orfi. l. fi. de his qui. vt indig. l. fi. Itez fallit
27 cũ decessit apud hostes. C. de suis & legi. l. apud hostes. Item est & alia regula donec potest habere locus successio ex testõ cessat ab intestato. ff. de re iudi. l. ℌdiu. C. cõia de suc. l. ante q̃. fallit ista regula si fic dicat testator te heredem instituo si legitime valuerit. ff. de here. instit. l. si ita quis here
28 dem instituat. & Item est alia regula qui ꝓgimior est in gradu ꝓgimior & potior est in successione. C. eo. l. adminiculo. quod intelligo fm distinctionem supra positam: sc3 de successione ascẽdentiũ & collateraliũ. Item
29 Test regula q̃ nullus hospes potest etiam ab intestato succedere alũno siue victrico siue hospiti. C. eo. ti. l. nutritoribus. & in aut. oẽs peregrini.
30 ibi posita. & Ultimo restat que sunt per ius nouissimum immutata h3 ex precedẽtibus possit satis perpendi: tñ olim non succedebat filius emancipat⁹ patri de iure prętorio hodie sublata est differentia patre potestatis & emãcipationis: vt in aut. de succes. ab intest. ℌ. i. que est. C. de legi. here. aut. in successione. Item olim nepos: vtputa filius filij nõ admitteba tur ad successionẽ cũ auũculis nisi cũ diminutiõe tertie partis. C. de suis & legi. l. si defunctus. & l. illam. C. de colla. Sed hodie equaliter succedũt. Item olim ascendentes puta mater per officium pater vo iure prętorio. Sed hodie de iure ciuili. vt in aut. defuncto. Item olim si pater emancipabat filiũ ℣cta fiducia non succedebat de iure ciuili: hodie semper in emãcipato ℣cta fiducia presumit. vt insti. de legi. agna. suc. ℌ. fin. & in aut. de here. ab intesta. ℌ. & consequẽs. Item olim pater ad successionem filij fratrib⁹ extantibus vocabat mater ad interesse vsufructus. ff. ad tertu. l. fi. bodie autez in viriles admittunt. vt in aut. defuncto. Item olim admittebant consanguinei de iure ciuili & vterini de iure prętorio. vt instit. de succes. co. Hodie autem predicta differentia est sublata: vt in predictis aperte cauet. Dy. de musello excellentissimus doctor.

¶ Tractatus testimoniorũ fm Bartolum de saxoferrato.

1 ¶ Testes an ꝓbent iudicis arbitrio relinqui & lex facta cõsideratione circa personã & dictũ testium.
2 Testis debet reddere causam sui dicti sufficientez simpliciter si de ea fuit interrogatus.
3 Testis interrogatus in causa scientie si dicit scio q; sic non ꝓbat.
4 Testis reddere debet causam dicti per alterum ex quinq; sẽnibus corporeis.
5 Testis dicens quem dominũ & non reddens causam dicti etiam non interrogatus non ꝓbat.
Idem si dixerit quem ebriosum.
6 Testis deponens super his que discursu intellectus percipiuntur debet reddere causam sui dicti etiã non interrogatus: secus si fine discursu vel modico.
7 Testis deponens fundum valere. g. non ꝓbat nisi reddat causam sui dicti.
8 Testis deponens quem dominũ & adiciens causam q; vidit eũ tanto tempore q̃ prescripsisset ꝓbat vtile dominium.
Testis de causa cause si non interrogatur: non deponit.
9 Testis dicens aliquẽ possedisse q̃ ꝓbet etiã si non adiecit causam.
10 Testis deponens aliqua vera esse q; audiuit dici non ꝓbat.
11 Dicta testiũ qũ testificata per ipsos sunt deperdita probãtur per testes qui dicunt vidisse testes in cã iurare solẽniter examinari & eorum dictaꝝ disse ꝓbantur.
12 Testis deponẽs de credulitate nõ ꝓbat nisi in cõsistẽtib⁹ in peritia.
11 Testis deponens se vidisse probat: h3 interrogat⁹ causam non deponat.
14 Testis deponens de vita & moribus alicuius si reddit causam: q; sanguine⁹ vel vicinus probat.
15 Vinum esse dulce. si testis dicit & reddit causam quia bibit probat.
16 Testis qui dicit titium promittere scio qõ ꝓbet.
17 Testis dicens scio quia presens fui vel interfui qõ ꝓbet.
Qui dicit se fuisse presentem necessario dicit et intelligentez: secus si aliũ dicit presentem.

Lex vel testator

18 Lex vel testator mandãs aliqd fieri & aliquo pñte intelligit & intelligẽte.
19 Notarius dicens aliquid factum in presentia alicuius induxit etiam intelligentiam.
20 Testis qui deponit per verbũ videtur non ꝓbat.
Testis dicens vidi titiũ possidere & mihi videtur q̃ sunt. g. anni ꝓbat.
21 Substantia rei apud legistas quomodo capiatur: & est aut rerum corporalium aut incorporalium.
22 Substantia rerũ comprehendit per accidentia rerũ que sensu percipit.
23 Testis deponens super his que ita nobis communia sunt q̃ aspectu ab omnibus cognoscuntur: vt in lapide ligno & similibus et dicat q̃ erat lignum q; vidit ꝓbat.
Testis q̃ dicit nescio ne sibi sit Ʒius intelligitur nisi vt supra dicit.
24 Testis deponens circa aromata lapides pretiosos & similia sufficit q̃ dicat se vidisse & se scire illius conditionis esse.
25 Quidditas rei q̃ non põt nisi per valde peritos cognosci quo ꝓbet.
26 Binomius si aliquis sit qualiter probetur esse illum de quo agitur.
27 Homo ex auditu vocis non cognoscitur.
28 Idẽtitas fundi qualiter probetur.
29 Idẽtitas animalis qualiter probetur.
30 Testis deponens super idẽtitate rei mobilis vt probet qualiter deponat & qualiter probetur.
31 Fructũ idẽtitas qualiter probetur.
32 Testis deponens super perẽptione vel amissione rei vt probet qualiter deponat: & peremptio seu amissio rei qualiter probetur.
33 Pastoribus asserentibus multa animalia in pascuis & itineribꝰ peremptaꝝ sit credendum.
34 Testis deponens vinum esse quia vidi nõ probat nisi dicat & gustaui vel odoraui vel vidi in taberna vinaria.
35 Negatiua coartata dicitur probari qñ quis refert se ad certũ corpus puta talis res non est lignum.
36 Hominem vjuũ fuisse qualiter causa reddi debeat vt probetur.
37 Mortuũ aliquem esse qualiter probetur.
38 Fama probatur mors alicuius: ex quibus causis progredi debet.
Mors inuenis luxuriosi bellicosi & vagabundi quomodo probetur.
39 Si testis dicit quẽ mortuũ qz interfuit eius sepulture h3 cadauer non viderit: sed si tunc dicebatur probat.
40 In maximis causis mors per famã non probatur.
41 Testis deponẽs super morte alicuius vere vt ꝓbet qualr reddat rõnem.
42 Titũ fuisse qui aliquid fecit qualiter probetur per testes: & an sufficiat si dicat testes se vidisse.
43 Qui dicit vidisse aliquid fieri de nocte probat si dicat vidisse q; erat lumẽ lune vel magnus ignis.
44 Testis qui dicit titium fuisse qui illud fecit q; nõ se aspiceret in speculo illum vidit non probat.
45 Testis deponens se antea titium cognouisse: q; erat vicinus suis continuus ꝓbat.
Si in pueritia ipsum cognouisse non probat.
46 Judex hominẽ exhibet vt recognoscatur a teste qui dixit aliquid factum ab aliquo & nomen ignorat.
Mortuus vt ex aspectu recognoscatur exhibetur.
47 Testis deponens super longitudine vel latitudine alicuius rei ꝓbat si dicit q; vidit mensurari. & idem si
Testis dicit rem magnã vel paruam quia vidit.
48 Testis deponens super mensura fundi vel muri limitate probat: si est peritus in mensura & dicat se mensurasse vel mensurari vidisse.
Mensura fundi indeterminate ab omnibus cognosci potest.
49 Pondus determinate probatur per testes dicentes se ponderasse vel vidisse ponderari indeterminate vero si dicit q; manibus ponderauit.
50 Testis deponens determinate circa mensuram vini vel olei si dicit quia mensurauit vel mensurari vidit probat si vero indeterminate satis est q̃ dicat q; vidit.
51 Mensuratio totius corporis in non consistentibus pondere numero vel mensura difficilis est & non fit nisi a peritis.
52 Quantitas corporum separatorum quorum numeratio est facilis fit per numerationem.
53 Testis si dixit q; vidit tradi. g. corbes frumenti probat secus si dicit q; vidi tradi acerũ frumenti qõ erat decem corbes.
54 Testis deponẽs de quãtitate verbis qualiter deponere debeat vt ꝓbet.
55 Fama ꝓbat quãtitatem numerũ miliarium existentiũ de loco ad locum.
Mensura quãtitatis miliarium fit per longitudinem itineris secundus quod cõmuniter commeatur.
Mensura super distantia vel vicinitate fieri debet per directum: & qñ per terram fieri non potest fit per aerem cum chordula.
56 Intelligere substantiã incorpoream non pertinet ad iuristam.
57 Miraculum dicitur quasi admiratione plenũ & est id cuius effect⁹ est manifestus & causa eius omnibus simpliciter occulta.
Miraculorum tres gradus & qualiter probentur.
58 Qualitates substantia animate anima rationabili sunt tres.
Sacrm est sacre rei signum item in miraculis gratie visibilis forma.
59 Christianũ aliquem esse vel sacerdotem qualiter probetur.
60 Juristã aliquem esse qualiter probetur.
Jurista an sit sufficiens ad doctoratum probatur per testes eiusdem vel maioris peritie.
61 Testis deponens aliquem cerdonem vel artificem alicuius artis si dicat q; vidit eum exercere dictam artem probat.
Cerdonem esse bonum probatur per testes eiusdem vel maioris peritie.
62 Mercatorem esse officiũ est non artificium.
Mercator dicitur qui cum quadam perpetuitate mercatur.
Mercatorem esse qualiter probetur per testes.
63 Mercator qui per quinquenniũ dimisit consuetudinẽ mercandi nõ dicitur mercator: & ex hoc probatur q; desinit esse mercator.
64 Artifex qui per decennium artem non exercuit non dicitur artifex et ex hoc probatur qõ desijt esse artifex.
65 Scholaris quod desierit esse scholaris quãtum tempus requiratur arbitrio iudicis relinquitur.
66 Virtus est habitus electiuus immediate consistens quo ad nos determinatam rationẽ & vt sapiens determinabit.
67 Virtuosus quis probatur: probãdo actu tales qui apud iudicem et bonum virũ virtuosi determinantur.
Judex apud iuristas dicitur bonus vir.
68 Virtutum moralium quatuor sunt cardinales. ℌ. prudẽtia: iustitia: fortitudo: & temperantia.
69 Prudentia est habitus cum ratione actiuus circa bona vel mala.
Scientia sapientia & prudentia differunt.
70 Sapientia est habitus speculatiuus cõsiderans causas altissimas & ad iuristas etiam spectat.
71 Scientia est habitus speculatiuus demõstratiuus ratione vera considerans causas inferiores: & hec spectat ad naturales & etiam ad iuristas.
Lex est inuentio & donum dei.
72 Ars est habitus ratione nature factus.
Jus ciuile appellari potest sapientia scientia & ars.
73 Prudentia consistit circa particularia & ea que contingenter eueniũt vt inter se consiliare & disputare: & recta ratione vniuersalia particularibus congruẽtius applicãtur.
74 Prudentẽ aliquem esse qualiter probetur & q̃ requiruntur octo. ℌ. memoria intelligentia experientia docilitas deliberatio solertia prouidẽtia circunspectio & cautio.
75 Prudens quilibet presumitur nisi contrarium probetur.
76 Prudens prudẽtia perfecta ea perfectione que in hominibus cadere potest naturaliter qualiter quis possit esse.
77 Prudentia particularis est cum ad ℌ. plus quid prudentes inueniũtur qui habent ea que generaliter supra de prudentia dicuntur.
78 Eremite & vite contemplatiue dediti quo ad se sunt boni & prudentes et alioũ negotiorum inexpertes.
Eremite excusantur a tutela & ad prelaturam non promouentur: & si sunt vite laudabilis in testimonijs multum creditur.
Episcopũ oportet esse prudentem non solum literarum peritia sed seculariũ negotiorũ dispensatione.
79 Economica prudentia pertinet ad regimen familie.
80 Carolus quartus concessit bar. & eius descendentibus potestatem concedendi veniam etatis.
81 Mores ciuitatis qui dicantur.
Habitus in moribus probatur per tempus trium annorũ.
82 Eliquẽ honeste viuere qualiter interpretetur.
83 Testis qui dicit aliquem prudentem diligentẽq; patremfamil. quia per trienniũ vidit diligenter gerere negotia sua probat & interrogatus quid respondeat.
Testis qui dicit se continue vidisse intelligitur de visione cõtinua que cadit in socium vel vicinum.
84 Modicus defectus animi non facit quem non prudentem videri sed vitium notabile & damnosum.
Judeus publicus fenerator non reprobatur vt imprudens.
85 Prudens vt quis dicatur & diligens circa celebrationem actus particularis a se gesti siue gerendi tria sunt necessaria sc3 prudentia circũspectio & cautio qualiter testes reddere habeant cãm cum deponant.
86 Prudentia regnatiua consistit in bene operando bonum finez boc est in quietem & bonũ subditorũ non in fidem sui lucri vel gloriam.
87 Prudentia regnatiua in principe presumitur quando gradatim ascendit vel ꝑ ita de eo fit fama vel ex vnico actu notabili declaratur et boc iure ciuili.
88 Prudentia regnatiua alia in principe ecclesiastico alia in seculari requiritur.
89 Nullus vilis qui ex turpibus lucris lucratus est dignitatem h3 prudentiam regnatiuam.
Ad probandum in aliquo esse prudentiam regnatiuam non requiritur tantũ tempus quantũ in economica.
90 Actum particularem fuisse prudentem factam a regente quod probatur per circunstantias vt supra in economica.
91 Prudentia ciuilis siue politica que in subditis requiritur consistit vt in bonum finem domini operetur.

Universidad del Rosario | Archivo Histórico

Mercatorem vel artificem prudentem diligentęq; esse probaturvt supra in economica.

92 Prudentia militaris consistit in bene operando in finē victorie ob quietem reipublice.

Prudētia militaris q̄ i aliquo sit generalr vl particulariter q̄liter ꝓbet. Nobilis ⁊ assuetus equis p̄sumit q̄ prevaleat in militia equestri.

Carnifices ⁊ fabri p̄sumit q̄ prevaleant in militia pedestri.

93 Jn prudētia que contingit ex etate vel casu est opposita prudentie n tie particulari ad suūpsius regimen.

94 Furiosum quē esse probaꝫ si testis dicit q̄ vidit eum furere ⁊ actus furiosum facere secus si dicit q̄ vidit eu3 carceratum nisi adderet ⁊ audiuit verba insania dicere.

95 Actus factus ab habente dilucida interualla quādo in furore ⁊ qñ in sana mente dicatur factus.

96 Aliquem furorem fingere ex suspicione potest cognosci.

Ve q̄dā q bienio finxit se demētē vt vindictā de inimico sumeret ⁊ fecit.

79 Jmprudentes ex sensus defectu qui.

Rudus ⁊ surdus qualiter dicantur ⁊ probentur imprudentes.

98 Pentecapti alij stulti alij fatui: ⁊ qualiter probentur.

Stulti dicti a stupore q̄ stupēda non stupent ⁊ non stupenda stupent.

Fatui a fando dicuntur i. loquendo q3 suam fatuitatē loquendo fatētur.

99 Alia que opponuntur prudentie economice.

100 Dolus est omnino oppositus prudentie economice.

101 Dolosus deceptor vel similis q̄ quis sit probatur ex vno actu.

Dolosus qs non dr̄ si post dolū cōmissum per trienniū bonā vitā ducat.

102 Dolus an fuerit cōmissus in aliquo actu particulari qualr probetur.

103 Testis deponens aliquem fugitivum equum calcitrosum vel quid simile: vt probet qualiter deponat circa scientiam.

104 Asserens aliquid esse qō non est qñ dicatur dolum committere.

Scientia alicuius tripliciter sumitur.

105 Dolus aduersus solertiam qualiter probetur.

106 Dolus dicitur qō verbo vel facto cōmittitur fraus qō facto.

107 Latior culpa an sit dolus.

108 Dolus manifestus dicitur de quo p̄sumptiones ita clare sunt vt iudex in claram fidem inducatur.

Dol⁹ p̄sumpt⁹ dr̄ qñ p̄sumptiones nō sunt ita clare ſz aliq̄ indicia appēt.

Minor excusatur a dolo p̄sumpto.

109 Lata culpa est deuiatio indeliberata ab ea prudētia que ineſt cōiter omnibus qui sunt eiusdem institutionis ⁊ professionis.

110 Lata culpa potest cōmitti contra q̄libet prudentie partem.

Testimoniorū

Usus frequēs est necessarius Et circa personas et modum procedēdi cogendi iurandi examinādi ⁊ publicandi multa dubia oriuntur ad q̄ declaranda p̄sens opusculū nō intēdit. Postēq; vero predicta discussa sunt ad dicta testium litigantes veniunt ⁊ an dicta sufficientia sint ad probandū id qō intenditur ad disputationē veniunt super quo iurium cōditores ⁊ antiqui iuris interpretes ac etiā moderni cuncta vniuersaliter tractanerunt qō ad particularia trahere est cōtentiosum partibus iudicibus ꝑ eorum qñ ꝑ se molestē ferunt litigantes ꝑpter q̄ veritas sepe subuertitur scandala sepe oriūtur. Super his viri scholastici ⁊ etiam causidici remanēt scientes quibus obuiare cupit scribētis intētio. Jgit̄ p̄mit ille g trinus ⁊ vnus bene ministrabit eidē ita posteris tradet si qd bene traditū est ei soli aſcribatur si quid vero minus bene vel imperfecte imbecillitati scribētis illud lector attribuat. Dis em̄ imperfectio q̄ hic est scribētis est. audet em̄ scribēs scribere q̄ etiā minus bene dicta p̄funt. incitant em̄ alios ad inuestigationem perfectā. Cupit igitur scribens corrigi ⁊ suppleri charitas enim eu3 incitat ad laborē vel vt det fitiētibus potus vel vt via aperiatur per quā inducaꝫ intelligentia vbi his plena sunt vasa. Jlle qui scribit est Bar. de saxoferra. ll. doc. minimus peruſij ciuis. Cuius in tradēdo forma hec est vt horum vnum opuſculum facit testimoniorum liber vocatur qui liber per rubricas subscriptas diuiditur quelibet aūt rubrica per multas particulas diuiditur sicut sunt multa testimonia ⁊ quelibet per se particella testimoniū nuncupetur seu nominetur ⁊c.

1 **Testium** Dicta an ꝓbet princeps certa. l. non tradidit sed ⁊ ius dicēti in becverba scripsit vt. ff. ō testi. l. iij. ſ. idē diuus. Tu magis scire potes quanta fides adhibenda sit testib⁹ q ⁊ cuius dignitatis ⁊ cui⁹ estimatiōis sint ⁊ q simplr sint visi dicere verū vtrū vnū eundēq; p̄meditatū sermonē attulerit an ad ea q̄ interrogaueris ex parte veritatis rnderint. Nic annotandū est p̄ssimū principē nō in sola indicis ptāte h̄ posuisse sed ei quatuor iniunxit. ¶ Primū circa personas ꝺ̄ dicit q ⁊ cuius dignitatis et estimationis sint ⁊ hec ad p̄sentē tractatū nō pertinēt. ¶ Scōm circa ipsi⁹ testis dictū respectu ipsius testis dicti ꝺ̄ subiicit ⁊ hoc ꝺ̄ dicit qui simplr sunt visi dicere verū. ¶ Tertiū circa ipsum dictū respectu habito ad aliorū testiū dicta ꝺ̄ inuenitur vtrū vnū eundēq; p̄meditatū sermonē attulerint. ¶ Quartū circa ipsum dictū respectu habito ad circūstantias tēporis loci ⁊ similiū dum dicit an ea q̄ interrogaueris tēpore veritatis respōderint ad que tria p̄sens inuestigatio intendit. Primo igitur quis testis videat simpliciter dicere veritatē subsequenti testimonio declaret.

2 **Testis** Cām ⁊ sui testimonij faciat manifestā in aut. ō testi. ſ. ⁊ iz. qō interp̄etatū est. vt no. C. de testi. l. ſolā. per Jnno. de test. c. cū cām. Si interrogat⁹ fuerit de cā als stabit dicto suo qr̄ ꝺbosus esse nō ꝺz. hec manifeste docent q̄ q cām sufficiētē sui dicti nō reddit nō simplr sed malitiose loqr̄, vl loquit simplr ea simplicitate q̄ stultitiā includit q̄ est legib⁹ inimica q̄ vero causam sufficientē assignat vcz simplr hoc est pure ⁊ sine plica visus est loqui simplr q̄ simplicitas legibus est amica. Qualiter aūt causa reddaꝫ declarabit in sequenti.

3 **Testis** Jnterrogat⁹ ⁊ de cā ei⁹ qō dixerat dixit scio q̄ scio vel q̄ sic est. Rūsum est hui⁹ dicto standū nō esse per Jnno. ex⁹ de test. c. cām. ⁊ spe. eo. ti. ſ. nunc tractādū. ſ. de vsu. ⁊ cū eadē fit rō cū dicto qō esse nō ꝺz. ff. de pe. here. l. p herede. ⁊ no. de offi. pcu. cesa. l. ſi. in p̄n. ⁊ de pcu. l. labeo. ⁊ de exce. l. j. cui assentio: nā dictū ꝺz. ꝓbarit p aliud manifestū⁹ eo nō p idē vl p aliud manifestū equ vel minus.

4 **Testis** Cām sui ⁊ dicti reddere ꝺz p id qō aliquo corporis sensu percipit q̄ ꝑm naturā nil est in ītellectu qō ꝓius nō fuerit in sensu. vñ si de aliquo visibili interrogęt ꝑ visum cām reddat vt dicat qs id sic scire q̄ vidit: ⁊ eodē modo si de dicto vel cantu per auditū. Si de odore podoratū. Si de sapore per gustū. Si de lenitate vel asperitate per tactū et pariter de similibus istud legibus cōprobaꝫ. vt. ff. de testa. l. q testō. in fi. de bis q̄ in testa. del'n. l. j. in p̄n. l. testiū. C. de test. ibi in eo q̄ requir̄ eos fuisse p̄sentes: ⁊ in aut. de here. ⁊ fal. ſ. si vero absint. ibi se adfuisse ⁊ vidisse a nostris maioribꝰ est receptum per Jnno. in. d. c. cū cām. ⁊ in spe. eo. ſ. nūc tractandū. ⁊ Ja. de are. ⁊ Ly. c. eo. l. testium. sunt etiā quedā q̄ p diuersos sensus p̄cipim⁹: vt motū alicuius rei p visum per tactū ⁊ auditū vt motū cāpane per sonū. Simili ter ⁊ alicui⁹ rei q̄ p visum ⁊ per tactū percipim⁹ q̄ñq; etiā ad cognitionē non sufficit vnus sensus ⁊ tunc vtraq; ratio reddi potest seu debet.

5 **Testis** Dixit ⁊ aliquē esse dñm rei ⁊ causa3 nō addidit qm̄ nec interrogatus fuit an eius dicto staturi. est p Jnno. in. d. c. cū cām. ⁊ in spe. in. d. ſ. nūc tractādum. non esse standū q̄ enim traditū est valere dictū sine cā cū nō interrogęt in his receptū est q̄ ab aliquo sensu corporis percipiunt vt dictū est. dñiū aūt magis ab hoibus rōne iudicat q̄ sensu percipiatur hoc antē ad iudicē pertinet non ad testē. Jtē dicendū est si testis dixerit aliquē ebriosum vel iracundū ⁊ cām non adiecit cū etiā hoc sensu non p̄cipiaꝫ ⁊ hoc iure vtimur ⁊ hoc ꝺ̄ vr̄ his q̄ cōstituta sunt in l. testiū C. de testi. ⁊ numerationē pecunie posse ꝓbari per testes qui viderunt: solus em̄ color vr̄: an aūt sit pecunia vel aliud ⁊ an sit aurea vel argētea iudicat intellect⁹. Et similiter per auditū solum vox audit̄ significatio autē in intellectu percipit: sensus aūt corporis maiorib⁹ ⁊ infantib⁹ est ⁊ nobis ⁊ in brutis illi tamē nō iustificant q̄m̄ carēt iudicio per aliud ergo ꝑ q̄ id q̄ sensu percipitur ratio reddi ꝺz. cū ergo ō sensu corporis percipi latius assumendū est. ſ. id q̄ per omnē sensū3 homini in notitiā deducitur ita q̄ illud ignorare in supinā ignorantiā caderet ⁊ ita senserūt qui dictā doctrinā primitus tradiderūt quis em̄ tam stultus q̄ ignotas reperitur vt pecuniā an sit aurea vel argētea nō cognoscat aspectu: vel quis est qui ex sono verborū intellectū nō capiat: tales quidē vt demētes iudices nō admittant ⁊ super eorū testimonio nō dispārat sed, ꝑpter personā nō creditur ⁊ vt ⁊ hoc euidētius declaretur considerari op3 q̄ res quedā sensu percipiunt ⁊ ex his cū magno discursu per intellectū aliqd iudicat̄ vt quē esse dñm nā q̄ vidit titulu3 ⁊ q̄ vidit legitimis tēporib⁹ possidere ex his cōcludo dominiū. per modū em̄ cuiusdā syllogismi ad notitiā huius deducit ⁊ hec sunt q̄ dicta non sufficiūt nisi causa reddaꝫ per p̄missa q̄ sensu percipiunt. Sed quedā sunt q̄ nō solo sensu absq; discursu aliquo vel saltē cū modico percipit intellectus vt quē possidere ⁊ loquor de ea possessione que facti est numerare pecuniā quem ambulare ⁊ similia. ⁊ in his dictū sufficit cui3 nō interrogęt de causa eius cuius grā de facto q̄nem occurrētem subdamus. testis dixit fundū valere. q̄. an. ꝓbet si non fuit interrogat⁹ de cā: dixit nō ꝓbare: nā valor fundi nō nisi cū magno discursu percipiꝫ ex fructū quātitate exitu ⁊ circunstantijs rerū ex⁹ valore. Syllogisat enim intellectus ex his nec horum est cōis notitia: in frumēti vera estimatione vel alterius ad alia vsum bois destinati secus esset: nā ex solo affectu vel tactu estimationis est cōis notitia in equo vero estimādo sicut in fundo discursus requiritur ⁊ forte vehementior.

8 **Testis** Dixit ⁊ aliquē dñm ⁊ cām adiecit q̄ vidit eum possidere tāto tēpore q̄ p̄scriptio fuisset. Rūsum est p Jnno. i. d. c. cū cām. ⁊ in spe. eo. ſ. nūc tractandū. vtile dñium pbatū si nō fuit vlterius interrogatus: sicut em̄ probat dictus si nō interrogaꝫ de cā: ita sufficiēs causa est si de causa cause vel eius circūstantijs nō interrogaꝫ: hic de ea p̄scriptione intelligendū est in qua titulus nō requrit̄: ⁊ sic ex eo q̄ possidere cōspexit sine magno discursu comprehēditur eū dñm: q̄ si titulus requiraꝫ nō sufficeret nisi de titulo sufficiens testimoniū redderetur est em̄ quid a possessione separatum.

9 **Testis** Dixit ⁊ aliquē possidisse ⁊ cām nō adiecit videbatur nō ꝓbare. q̄ possessio est ius inſitēdi rei non ꝓhibite possideri: hoc q̄ppe sensu nō percipit̄ sicut nec dñium. Sed rūsum est p gl. in. l. ſtipulatio ista. ſ. hic quoq; de vb. ob. ⁊ per Jnno. in. d. c. cum cām. ad possessionē que facti est ⁊ sensu percipitur hoc referendū: idē in similibus que ius ⁊ factū sonant.

Testis

10 **Testis** Dixit ⁊ aliqua vera esse q̄ audiuit dici rnsus est qō non ꝓbet. vt no. C. de testi. l. testium. de aqua plu. arcē. l. ij. ſ. idez labeo. ⁊ c. l3 ex quadā. ⁊ c. series. ex⁹ de testi. in aut. de here. ⁊ fal. ſ. si vero absunt. colū. j. ⁊ in spe. eo. ſ. j. ſ. stē q̄ nō perbibet testimoniū. de auditu alieno. regulariter non valere. huius rō est: q̄ rō nō est manifestior dicto: sed equ vel minus: iudex em̄ nō audit a teste ⁊ ex eius dicto cert⁹ nō reddit: ideo de cā querit si igitur ab alio se audiuisse respondit ignotus per ignotius ostēdit: sed si addat se audiuisse ab aliquib⁹ qui se vidisse dixerunt causa videtur aliqualiter manifestior dicto sufficiens tū est: nō em̄ testi creditur nisi in iudicio per iudicē iuramēto p̄stito parte p̄ute vel cōtumace solēniter examinēt: sed cum testis audiuit aliū se aliū vidisse dicentē ista solēnitas defuit igit̄ insufficiens ex cā: sed forte ⁊ si scriptura continens dicta testiū deperiret ⁊ extarent qui dicerēt se vidisse aliquos testes idoneos iurare in causa ⁊ solēniter examinari: ⁊ dicerent se vidisse tunc eorū testimonio standū esset vt no. ff. eo. l. curēt. facit. C. eo. l. testiū. in fi.

11 nitas defuit igit̄ insufficiens ex cā: sed forte ⁊ si scriptura continens dicta

12 **Testis** Dixit ⁊ aliqua vera esse q̄ credit sic eius dicto standū nō esse ab oibus ꝓfessum est per Ja. de are. et Ly. in. l. testiū. C. eo. magis em̄ iudicat q̄ testetur nisi causa3 propter quam credit sufficientē annectat nisi in his qne cōsistunt in artis peritia vt medici ⁊ obstetrices ⁊ similes qui de crudelitate deponunt nō em̄ sunt propzie testes sed magis vt iudices assumentur ad illum cause artis iudicandū. vt. l. j. de ven. inspi. ⁊ q̄ ibi no.

13 **Testis** Dixit ⁊ aliqua se vidisse ⁊ interrogat⁹ de causa nullū reddit rnsum est per Jnno. eius dicto standuz in. d. c. causam. q̄ in dicto sensu exp̄imit q̄ verū est q̄ cām de monstratum est amplius demonstrari frustra est: vt. ff. de dote p̄cle. l. j. in fi. nec repugnat q̄ visus decipi p̄t similiter ⁊ ceteri sensus nā intelligimus personas testium esse p̄obatas in quibus scām q̄ cōmuniter accidit non cadit sensus deceptio ita q̄ nō cognoscebaꝫ ab eis pozzo si sensum decipi cognoscerent non testificantur.

14 **Testis** Dum de vita ⁊ moribus alicuius interrogaretur deposuit ⁊ causam scientie reddidit q̄ ⁊ vicinus ⁊ cōsanguineus est. videbaꝫ eius dicto nō standum q̄ per illum sensum corporis causam reddit: dicebā standū esse sufficit enim sensum exp̄imere vel aliquid per q̄ ꝑm cōmuniter accidentia p sensum babeatur notitia q̄ eius vicinus vel consanguineus est videt ꝑm q̄ cōmuniter accidit vitā ⁊ mores eius per visum: ergo causam reddidit se videtur hoc etiā legibus cōprobatur. vt. C. de in integ. restit. l. de tutel. ff. vnde cogna. l. optaui. extra de p̄scrip. c. quoſdā. ⁊. c. ſi. ff. loca. l. oñs hoc reoīū. de fun. instru. l. ſi ita. in fi.

15 **Testis** De sapore vini interrogat⁹ dixit esse dulce ⁊ causam reddit q̄ bibit vr̄ non valere q̄ bibere tactum respicit sapor autē babetur per gustum sed cum per talem tactū perueniatur ad gustum iustam causam reddidisse videtur: gustus enim quidā tactus est vt Aristo. dicit.

16 **Testis** Dixit ⁊ q̄ vidit titiū promittere seio an tale testimonium valeat dubitaꝫ q̄ magis auditu q̄ visu percipiꝫ actus promittēdi sed respōsum est p Ja. de are. ⁊ Ly. in. l. testiū. C. de testi. ⁊ per spe. eo. ti. ſ. nunc tractandū ver. de auditu videtur aliter dici ⁊c. q̄ appellatio videndi vr̄ cōis ad omnē sensum quo aliquid percipiꝫ quotidie em̄ dicimus vidi tale vinū esse dulce: ⁊ vidi talem rem esse duram vel molem ⁊ similia cū recte alio sensu percipiatur an aūt de tactu hoc posset dici probabiliter dubitatur: sepe em̄ dicimus nos manib⁹ tangere id qō non est tangibile vt in epistola canonica Joānis in p̄n. Jbi manus nostre p̄tractauerūt que sunt de regno vite. Sz in nostrā claram pervenit notitiā sed illud pro claro intellectu apponit nō q̄ vnum tangere pro alio sensu ponatur.

17 **Testis** Dixit se aliquid scire quia p̄sens fuit: vel quia interfuit: an ꝓbet. non enim per sensum aliquā causam reddit: ⁊ potest esse q̄ fuit p̄sens nō tamen vidēs nec audiens q̄ plerique dixerūt: pro hoc. C. de erro. ad uoc. l. j. et ibi gl. ⁊ Jo. an. extra de testi. c. p̄sentiū. lib. vj. ⁊ Spe. eo. titu. ſ. i. ver. item q̄ nō perbibet. arbitror tamē q̄ ꝓbet q̄ enim dixit se p̄sentē scire credit per sensum cū non sit interrogatus vlterius: vt in p̄cedentib⁹ est relatū. non autē potuit scire se p̄sentē fuisse negotio nisi id intellexisset hoc etiā imperiali cōstitutione ꝓbatur que dicit validuz esse eius testimonium qui sub p̄sentia sua dicit debitū esse solutū. C. eo. l. testium. Sed cōtra facit in aut. de here. ⁊ fal. ſ. si vo absint. vbi innuit q̄ debet dicere se p̄sentē fuisse ⁊ vidisse. Sed sol. patet aliud est dicere se p̄sentem: ⁊ aliud ſi aliuz diceret fuisse p̄sentem: quod ad p̄sentiam corporis refertur que sensu percipitur non ad p̄sentiā animi alterius q̄ testis que sensu non percipitur ⁊ ita intelligunt̄ contraria. Sed ſi leg⁹ testator: vel cōtractus aliquid fieri debere aliquo p̄sente requireret semper intelligit̄ p̄sente ⁊ intelligente. ff. de arbi. l. otiem. ſ. cozā. de verb. signi. l. cozā. secus ſi notarius[a] in instrumēto aliquid factū esse ab aliquo p̄sente narraret: quia de p̄sente ⁊ intelligēte intelligetur: verba enim notarij ⁊ iudicis sunt cuz effectu iuris intelligēda aliter q̄ in teste: vt patet in ver. promisit. ff. de ver. obli. l. sciendum. ⁊ quod ibi dixi. ⁊ insti. de inuti. stipula. ſ. si ita scriptum. et de fideicommiſ. ſ. fina.

20 **Testis** Sup aliquo deposuit dicēs q̄ sic sibi vr̄ quida3 putabant eū ꝓbare exēplo indicuz qui ꝓnuntiāt sibi sic videri: ſz hec dissimilia sunt. istud em̄ verbū mihi referr̄ ad iudiciū intellect⁹ q̄ iudici cōgruit ⁊ nō testi. vñ dicebāt nō ꝓbare nisi ꝺ̄ q̄ dicit sibi videri sit cōiūctū sensui vt si dixit q̄ vidit talē possidere ⁊ vr̄ sibi q̄ sint. q. anni ex eo em̄ q̄ vidit ꝺiūcto eo q̄ sibi vr̄ bonū est testimoniū[b] vel si dixit se vidisse vnū hominē: ⁊ videtur sibi q̄ fuerit Titius: ⁊ filia.

b

Ost Tractatū rerū vniuersaliū pertinētiū ad testiū dicta est ad particularia descēdēdū. Dis aūt res sup q̄ pōt testis interrogari: aut est res aliq̄ in actu: aut in potentia ad esse. Jtē earū que sunt in actu: aut est res aliqua intra intentionē: aut est res aliqua extra in tentionē. Jtē earū que sunt extra aut est substātia: aut quantitas: aut qualitas: aut relatio: aut actio: aut passio: aut tps: aut situs: aut habit⁹: aut est aliq̄ cōpositū ex p̄dictis vel aliquib⁹ p̄dictorū: ⁊ p̄dicta per suas rub. j. singulariter p̄sequemur q̄ tamē ea q̄ sunt in potētia nō intelligunt̄ nisi p ea q̄ sunt in actu q̄ vero sunt in actu ⁊ in intentione nō intelligunt̄ nisi p ea que sunt extra ideo ab his q̄ sunt extra est inchoandū: ⁊ primo de substātia videamus.

a

¶ Notarius. Et q verbū pnia a notario scriptūnecesario includat intelligētia allegando bar. hic tz etiā do. meus Soz. in p̄si. c. iiij. col. iij. ꝺ. lz posset ꝺ hoc in fi. in. j. vol.

Ubstātia Si accipiaꝫ pro genere generalissimo vel subalterno vel specie aliqua. ⁊. indiuiduuz siue dicamus q̄ sit intentio sola siue q̄ sit ex⁹ animā vt dialectici disputāt ad tractatū nr̄m nō pertinet nō em̄ illo modo sumpta in nostro est cōmercio. lz em̄ dicaꝫ hoiem deberi in gñe nō tñ ipm genus vel spēs ita debeꝫ. ſz istud indiuiduū qō solueꝫ. igitur

21 prout ⁊ in hoc nomē substātia respicit idiuidua q̄ in nr̄o cōmercio sunt inuestigatiōis nr̄e est aut em̄ substātia est rez incorporaliū aut corporaliū. de in corporalib⁹ testificari nō possum⁹ directe q̄m̄ sensu nō percipiunt sed p alia dicta vl facta cōprehēdūtur. ideo de his sub titulo de actione ⁊ passione dicet̄ corpalis aūt res sensu cōprehēditur igit̄ de his dicendū est lz em̄ iurisc̄onsult⁹ res corpales subdiuidat in p̄les tñ ille subdiuisiōes magis q̄litates rerū q̄ substātią respiciūt ideo de his tractatu de q̄litate dicet. de substātia ergo rerū corpaliū est dōm.

b

¶ Bonū testimonium. adde intellige hoc vt notaui ad Bar. in. l. quid tñ. ſ. si arbiter. ff. ō arbitr.

Em Aliquā esse cōstat oē id q̄ sensu percipiꝫ sed q̄ fit vel fuerat eius substātia si dubitaꝫ ad testes decurrit̄ quānis em̄ res corpales ⁊ visibiles sint: ipsa tñ substantia inuisibilis est vt in boīe aia. vñ circa rōnē dicti

22 testis pōt. pbabil⁹ hesitari. aduertēdū igit̄ q̄ p rerū accidētia q̄ sensu p̄cipiunt substantiā cōprehendimus. hoc autē tripartitū est. q̄da ⁊ em̄ ita nobis cōia sunt q̄ aspectu ab oibus cognoscunt̄ vt lapis lignū ferrū ⁊ similia ⁊ in his sufficit si testis dicat lignū suit q̄ vidi ⁊ si vlterius interrogęt qd vidit et dixit vidi habere formā ligni seu q̄litatē ligni satis exp̄imit si vlteri⁹ interrogęt q̄ erat illa forma seu quales ille qualitates nō cogitur rndere nec ꝺz interrogari qm̄ nō habemus noīa manifestiora his nō em̄ color ligni est albus simplr nec niger nec vllo alio noīe exp̄ssius dici pōt q̄ cū dico color ligni est recte testis de his interrogat⁹ dixit nescio alr q̄ digerim ⁊ si simplr dicat nescio ꝺz intelligi eo mō

24 ne sibi ꝺnius sit. Quedā aūt ⁊ nō oib⁹ cōia sunt sed certe cōditioni boim vt aromata lapides ꝑtiosi et filia q̄ a mercatorib⁹ ⁊ eorū artificib⁹ manifeste cognoscunt ab alijs nō. tūc p cā sufficiēti duo testem opz dicere. ſ. se vidisse ⁊ se scire illu⁹ cōditionis esse credit em̄ in hoc cū nihil ꝺnū. ꝑbet ꝺ q̄ simplr dixerit se vidisse ei nō stat nisi p alia illi⁹ cōditio docēat. Alia vo t sunt q̄ nō p boies illi⁹ artis nisi per

25 valde peritos cognoscunt̄ qd sint q̄ sepe contingit in his reb⁹ q̄ multas silesb̄t tūc si res de q̄ dubitaꝫ pōt bri q̄ ius dicit q̄busdā peritis ꝓmittat q̄ ō rei qdditate renūtiēt q̄b⁹ stat ⁊ illō magis iudiciuz q̄ testimoniū est vt in his q̄b⁹ cōmittit irarū cōparatio faciēda q̄ si de qdditate rei q̄ desipt vl bri nō pōt dubitek ⁊ tā difficilis fuerit cognitionis. ⁊ hoc cōstat testib⁹ peritis q̄ talē rē viderūt esse credēdū est vt in his q̄ priuilegio ꝓ deperditoꝝ tenorē ꝓbāt

Universidad del Rosario | Archivo Histórico

cõstitutũ p canones esse cõperimus ⁊ qõ a nostris ꝓceptorib⁹ approbat.
26 Cõtingit ⁊ aliqñ aliquẽ esse binomiũ ⁊ ex aliqua honesta cã nomẽ ꝓpriũ cõmutasse tũc dicẽdũ est iustũ esse errorẽ q alio noĩe philippus vocat vel
27 q alio noĩe nũcupat causam aũt dicti reddit vt ꝺ.illud aũt ⁊ ꝙ a quibꝫdã est receptum vt auditu vocis cognoscat homo nunq̃ approbaui. multe em̃ similitudines reperiunt in vocibus ⁊ sepe vidi vnũ alterius vocẽ fingere vt auditu idem oĩbus videretur ⁊ in voce eiusdẽ multas mutationes videmus vt idẽ nõ videatur alia em̃ est vox pueri alia adulti alia iuuenis alia senis alia sani alia egrotãtis vt rauci alia iuuenis alia saturi vel ebrioſi. Ex loco etiã apparet mutatio vocũ alr em̃ percipimus vocem existentis in eodẽ cenaculo alr eius qui esset in alio existente medio parte. Et etiã tẽpore cõtingit mutatio vocũ alr em̃ vocẽ percipimus cũ ventus egpirat aliter quieto tẽpore cũ hec sit quedã aeris repercussio apparet hoc non vniformiter fieri quin tũ iudicũ aliquod faciat non negandum.

28 Vnc ⁊ Eandẽ rẽ numero esse istã cũ illa de qua retro aliã quidã fuisse ponit si de re aliena ab hoĩe loquit̃ fortis ꝓbatio est: hec em̃ dubitatio cõtingit interdũ in rebus solo coherentib⁹ pone em̃ instr̃m. emphyteosis cõtinere fundũ cui⁹ fines sunt: fundus titij: fundus sẽpronij q̃ curſu tẽporis dños mutauerũt vt igit̃ illũ esse eundẽ fundũ cũ eo qui in instr̃o cõtinetur ostendã hoc modo habeo ponere ⁊ ꝓbare ꝙ talis fundus cui⁹ olim erãt tales fines et talis fundus cui⁹ hodie cõfines sunt tales est vnus ⁊ idẽ fundus ⁊ si testis hoc dixerit verũ esse ⁊ ꝙ cã adiecerit q̃ vidit olim illos fuisse possessores dictorũ fundorꝫ q̃ p finibus apponunt nunc vero videt possideri ab istis sane dixit non em̃ de dño finiuꝫ disputak. sed sufficit ꝙ testis aliqd dicat ꝓpter qõ illi fines taliter denotati fuissent: sed cõstat a possessore fundum denominari solere. Sed aliqñ vetustas vt testes habeant de visu nõ patitur tũc puto sufficere si testis dixerit se a suis audiuisse antiqs fidedignis ꝙ talis fundus q̃ ꝙ fine apponit iam fuit titij postea venit ad alium gradatim singulos nominãdo vsq̃ ad eũ q nũc possessor est ⁊ hec est opinio circuncolẽtium hoc em̃ receptũ est sufficere in ꝓbatione cõsanguinitatis
29 q̃ grauius est. Aliqñ ⁊ dubietas ℔ occurrit in animalibus vt si dubitaꝫ virũ equus vel mulus sit ille q̃ ante fuit titij: nõ em̃ ista per faciẽ cognoscãtur vt boies sed cũ corpora aialiũ nõ cognoscanꝫ sup corio possunt esse signa ꝙ que recognoscanꝫ de facili ex quib⁹ testis sui dicti cãm poterit cõprobare. Aduertendũ est ne contingat deceptio: q̃ quedã sunt q̃ mutari pñt facto hois vt in bone cornua q̃ in ignẽ apposita in partẽ aliam volni possunt. Quedã etiã animalia igneo ferro signantur vt valeant recognosci.
30 Sepe etiã ⁊ de hoc dubitari contingit in speciebus aliarũ rerũ mobiliũ: ⁊ harum quedã sunt multa variet ate cõposita vt libre vasa argentea ⁊ talia varijs formis ornata ⁊ his similia ⁊ hec recognoscunꝫ de facili: ⁊ testis ideo se recognoscere dixit ꝙ vidit et diligenter aspexit puto sufficere sicut de aspectu faciei de hoĩe diximus. Quedã horum sunt magis simplicia: ⁊ tunc ꝓpter multã similitudinẽ quã cum alijs einsdẽ speciei reperiũ tur habere recognitio difficilis est ⁊ harum quedã accipiunt formã opere manu factã: quedã ab ipsa natura formata producunt: prime quidem qz einsdem hominis oꝛre scõm varietatẽ tẽporis sunt diuerse de facili possunt habere signa vel in ipsarũ cõtectione cõcurrẽtia vel ex postfacto accidentia ex quibus recognoscunꝫ tunc testem oportet per illa signa vel ipsorum vnã tantũ causam notabilẽ reddere cũ receptum sit ꝙ per duas demonstrationes vel vnã notabilem res certa demonstrat: ꝙ si hec signa deficerent causam reddi oꝛ per aliqꝺ qõ sit extra ipsam rẽ. Exempli grã quedam referamus. interdum ex vase ad fidẽ de rei idẽtitate adducimur Quid em̃ si habebã cultellos cõis forme in vagina diffomi ⁊ apud te vagina dignoscitur cum cultellis: vel quid si in marsupio diffomi diffomiter ligato pecuniã certã posui ꝙ marsupiũ apud te est cũ tanta pecunia: ꝙuis enim cultelli p se nec pecunia per se recognosci nõ valeãt ex vase tñ eadẽ esse numero recte dicã. Interdum etiã aliarum rerũ coadunatione adducitur ad dicẽdum idem esse. qd enim si in marsupio forme cõmunis posui certã quantitatẽ pecunie aureẽ: certã argenteã: certam ere contaminatã ⁊ marsupium apud te reperiatur illius forme cõmunis cum eisdem quãtitatibus certe ad fidem adducoꝛ ꝙ corpora sunt eadem. Interdũ ex persona habentis hoc cõprehenditur: quid enim si scyphum meũ cõis forme perdidi: ⁊ apud te reperiaꝫ nẽpe cũ a me causam habeas illũ eũdẽ esse certũ est nisi aliud doceaꝫ expresse vel quid si apud famulum pauperẽ reperiatur scyphus argẽteus forme cõis dicã esse scyphum dñi sui quez eiusdem forme cõis ante habuisse cõstat nisi aliud doceatur. hoc etiã Salomonis ꝓbak exemplo qui illius iudicauit esse infantẽ que ex ij diuidi contradixit nec bis ℨdicit ꝙ cõstitutum est: hanc igitur rerum multiplici
31 tatẽ reus doceat. Quedã ⁊ ab ipsa natura formata producuntur vt fructꝰ in quibus cũ natura vniformiter operetur ex forma vt pluriũ recognitio est impossibilis: vt in vino ⁊ in frumẽto in eadẽ regione nato igitur recurrendum est ad signa que ab extra veniunt. Si em̃ frumẽtum meũ fuit certo loco depositum ⁊ ibi reperiaꝫ illud idem esse presumitur: nisi denuntiatione doceaꝫ: si tamen aliqui fructus essent qui summũ gradũ bonita

tis attingerẽt: bi certi dicunt vt cõstitutũ est: ⁊ tũc recognitio esset possibilis ex colore odore sapore ⁊ similib⁹: licet aũt hec ꝓbatio ꝙ sit eadẽ res difficilis sit: tamen probatio ꝙ non sit eadẽ res facilis esse potest ex diuersitate forme ⁊ etiã qualitatum que non possunt abesse absq̃ corruptione substantie vt ꝙ liber parui voluminis efficiatur magni voluminis absq̃ adiectione chartarum. aliud in his qualitatibus que adesse ⁊ abesse possunt absq̃ corruptione substantie.

32 Erẽptam ⁊ Rem seu deperditam esse qualiter ꝓbetur dubium est qñ hoc priuationẽ significat: ⁊ quãtum ad eum ad quã rem peruenisse nõ cõstat: satis liquet rem non esse vel deperditã esse si adhibita diligẽti inqsitione rẽ nõ reperit ⁊ nõ reperire se asserit nisi per aduersariũ aliud doceatur sed si ad aliquã rem pueniſſe constat ⁊ ipse rẽ deperditã vel peremptã esse dicat hoc ꝓbare debẽt: hoc aũt interdũ iuramento solo ꝓbatur vt si ad rem exhibendã solo iudicis officio arcebatur: vt constitutum est in eo a quo instrumenti ꝓducti exhibitio postulatur sed si ad hoc iure obligationis tenebatur tunc hoc ℨ manifeste ꝓbare ꝙ in rebus solo cohẽtibus fit de facili per aspectum vt si ibi erat domus q̃ nunc non est si ibi erat fundus qui nunc non est q̃ casu ante perijt. In rebus vero mobilib⁹ etiã possibile est ꝙ quis casum viderit quo res peremꝑta est vt rem extinguit incendio vel impetu aquarũ vel facto hominis et in his directo per visum testis rationẽ dicti reddere potest ꝙ si talis casus visus non fuerit potest aliquando ex natura ipsius rei ꝓbari peremptio sunt em̃ quedã que longo tẽpore seruari nõ possunt sed modico tẽpore naturaliter pereunt vt fructus quorũ quidã paucis diebus quidã mẽsibus quidã anno pereũt ⁊ animalia sue etatis tẽpus longissimũ habẽt naturaliter limitatum qõ tẽpus si elapsum fuerit rem constat esse extinctam vt est in boue ciꝰ ctum. In his vero que seruari possunt est ad alia indicia recurrendũ vt si borrea in quib⁹ res erat reperta sunt fracta ⁊ alie similes ꝓsumptiones hec omnia legibus comꝓbatur. An autem perdentis culpa interuenit se presumantur alibi dicemus.

33 Ura ⁊ Carnium in abundantia babendarũ cõmissa est alicui⁹ a populo perusino qui a ialia multa emerunt in apulia ⁊ cõduxerunt ea in territorio perusino ⁊ ea tenuerunt per annũ faciebantq̃ de eis occidi ꝓout quotidiana necessitas exigebat pastores q̃plura ex illis aialib⁹ in itinerib⁹ ⁊ in pascuis perẽpta ⁊ perdita retulerunt ⁊ sic in li. rationis dicti officij scriptum est qui ab eis rationes exigebant non adhibebãt eis fidem. dixi si cõiter sic alias cõtigisset vt ex tanto numero tot aialia alio tẽpore perdidissent ⁊ hoc ꝓbaret ⁊ etiã eis hic verisimiliter euenisse ⁊ sic ꝓbatũ esset deperdita per hoc verisimile si em̃ in hoc gñe causarũ etiã de hoĩs morte per verisimilia receptũ est ꝓbari multofortiꝰ hoc dicẽdã in pastorib⁹ deponẽtib⁹ esse credẽdũ sicut em̃ duci de morte militis creditur sic ⁊ pastori de morte animaliũ est credendum ꝙ ita equum visum est. vt. l. lata ipsius ciuitatis sic terminaretur.

34 Jnum ⁊ Digit ⁊ q̃ vidit dixi ꝓbare qz hic ꝙ dixit vidit omnẽ sensum respicit per quẽ ad istius notitiã peruenitur sed si dixit q̃ vidit colorẽ dubium habet nam aqua tincta nebulis vel moris colorẽ vini ℔ similter ligniũ ⁊ vine. Quedã ergo per testẽ addi opꝫ. ſ. q̃ vidi ⁊ odorani. ex his em̃ duobus sensibus circa vnũ nõ cõtingit deceptio cõiter vel dicat q̃ vidi ⁊ gustaui vel vidi hoc in taberna vinaria vl extrahi de vase vinario ⁊ similia secus autẽ si in apotheca speciarij. potuit em̃ esse sirupus vel quid simile visus ergo in predictis sine alijs adminiculis ad fidẽ iudicem non adducunt. sunt autẽ alia adminicula vel sensus alij attendunt vel locũ vel tempus licet em̃ in cereo paschali tẽpore facto vue videantur aspectu tamen ex loco ⁊ tẽpore cõprehendimus cerã esse ad illam similitudinẽ coagulatam: aliud si in vite tempore cõgruo viderentur qõ in similibus arbitror
35 admittendũ ⁊ etiã ⁊ ex his modis negatiua directo ꝓbak. ſ. ꝙ talis res non erat lignum ⁊ similia. cũ enim ad certũ corpus non referamus est negatiua coarta ⁊ sic per qualitates quas percipit sensus directo repꝛesentatur eidẽ q̃ alia substantia non est sicut cum diem video directo cõprehẽdo noctem non esse ⁊ econuerso vt ꝓculus respõdit de alijs vero negatiuis infra locis suis dicetur.

36 Ominem ⁊ Viuũ fuisse vel aliud a ial digit. qualiter aũt huius dicti causa reddik est manifestũ si de sano loquamur. dico em̃ me scire q̃ vidi operationes hois vel alterius a ialis illius speciei. ſ. edere bibere ambulare loqui ⁊ similia. Sed in puero pot esse dubiũ quid em̃ de partu quem dicũt natũ viuũ sed statim mortuũ alij negant viuũ fuisse de eo q̃ in actu moriẽdi erat quẽ quidã iam mortuũ alij adbuc viuere dicũt. Rideo si testis digerit viuere q̃ vidit eũ monere nõ ꝓbat. nã in mortuo sepe visuꝫ est vẽtositates in corpe motũ facere dicat igit̃ testis quo motu vt si tibias vel brachia extendere vel arctare vidit boc quidẽ actio vel pactio anime est vel si dicat se sensisse diastolẽ ⁊ fistolẽ pulsum hec quidẽ a corde causantur vbi radix spiritus vitalis est. Jdem si dicat q̃ emittere ⁊ trahere flatum aperire oculos ⁊ claudere hoc ꝓculdubio viuentis sunt.

37 Ortuum ⁊ Hominem digit qualiter causa siue ratio reddatur beñtatio est moꝛs em̃ est priuatio vite si priuatio ergo negatiua cuius difficilis probatio est. Sed animaduerte de morte quid in causis parnis quid in magnis

magnis maioribus ⁊ maximis in paruis quidẽ vbi preiudiciũ modicuꝫ versatur vt si de aperiendo testamẽto tractak ⁊ similia. nõ solũ per visum
38 sed per leuẽ presumptionẽ ꝓbatur moꝛs. Jn causis vero ⁊ magnis vbi magnũ preiudiciũ vertit vt si de bereditate cõtenditur vel alio cõmodo pecuniario etiã magno per famã mortẽ ꝓbari iuris interpretes tradiderunt qõ intelligendũ opinoꝛ nõ de fama q̃ ab boibus vilibus ⁊ causis leuibus sumpsisset oꝛiendi illã em̃ leuẽ presumptionẽ reputo quã in precedenti articulo sufficeret receptũ est. Sꝫ intelligo de fama q̃ ab hominib⁹ oꝛiginẽ trahat. Quid enim si intrauit mare ⁊ supernenit tẽpestas ⁊ expectato tẽpoꝛe cõgruo nõ est reuersus ⁊ perquisitus ꝓloca verisimilia nec ipse est inuentus nec nauis est inuenta. Quid etiã si in magno exercitu visus est ⁊ finito alias secuto cõflictu nõ est inuẽtus ⁊ expectatus est ⁊ a consanguineis ꝓquisitus. Quid em̃ si per loca nõ insidiosa trãsiuit: nec postea est repertus. Quid etiã si ꝙ loca insidiosa transiturus de domo recessit mercator bone vite diues ⁊ a familia expectatus per tẽpoꝛa nõ reuertitur ⁊ perquisitus nõ reperiꝫ. dico fama q̃ ex causis istis ꝓgredit ⁊ similib⁹ nõ est leuis ꝓsumptio sed ꝓbatio q̃ iudicẽ ⁊ bonũ virũ adducit ad fidẽ: sit ergo causidicus in probãdo attẽtus. Sed si ponamus senẽ discessisse ⁊ tãto tẽpoꝛe stetisse ꝙ nunc si viueret centũ annoꝝ etatis esset: erit equidẽ hec sufficiens ꝓbatio. qualiter aũt possit talis etas ꝓbari. ſ. in ti. de tẽpoꝛe discernemus. De ꝓfugo aũt seu vagabundo vel alio in quo ꝓdicta iudicia cessant plus dubitationis est sed causas absentie inuestigãdas arbitroꝛ. Si enim propter inimicoꝝ potẽtiam aufugit ⁊ sꝑ mundũ occultat et vbi sit ignoꝛet quãtiscũq̃ tẽpoꝛibus ignotus extiterit ad mortis fidẽ iudex nõ adducetur nisi indicia alia doceatur vel ad excessum etatis lõgissime ⁊ legitime veniaꝫ sed si per mundũ vagari cepit iuuenis luxoꝛ luguriosus bellicosus tũc ab eo tẽpoꝛe de eius vita cepit dubitari si postea qn̄ quẽnii sit elapsum: nec de eius sospitate aliter aliqd sit notũ: mortẽ ꝓbata arbitroꝛ hoc enim imperator cõstitnit in muliere q̃ virũ tanto tẽpoꝛe expectaut ⁊ ℔ hoc per posteriores leges mutauerit. tũ quantũ ad matrimoniũ ℨbendo tractaretur graue est em̃ vxoꝛẽ ꝓpriã alij copulatam recipere ⁊ bona apud aliũ translata retractare dicte ꝓbationes nõ sufficerent. Sed cõstitutũ est ꝙ si mulier mortuũ virũ audierit illius sub quo militabat dictũ recipiat qui acta cũ iuramẽto deponat ꝙ ille de quo queritur pro veritate mortuus est: q̃ cõstitutio ostẽdit famã solam nõ sufficere nisi saltẽ dicto vnius testis causa idonea cõprobet. Sed aduertendum est ꝙ cõstitutio nõ requirit ꝙ dicak ꝙ viderit eum mortuũ sed ꝙ in veritate moꝛtuus est que veritas põt in nostrã notitiã peruenire etiã sine visu sicut receptũ est de eo qui iurat de veritate dicenda qõ in aliis testib⁹ non sufficeret ſm ea q̃ relata sunt sed finge quẽ in terra longinqua moꝛtuum qui sub nemine militabat qualiter in hoc genere causarũ talis fiet probatio puto ꝙ si fama esse ꝓbaretur in loco vbi causa agit ⁊ ꝓbaret etiã ea forma certi loci vbi moꝛtuus ꝺr sufficere vt illi⁹ loci fama loco dicti ei⁹ sub quo militabat succedat: qõ em̃ dictum est in hoc genere fame, ꝓbatione non sufficere intelligendũ est de fama simpli quẽ mortuũ esse nõ de fama que in certo loco est vbi qs moꝛtuus dicitur: bec em̃ est vehemẽtioꝛ.
39 Pone testes ⁊ dicere quẽ moꝛtuuꝫ qz interfuerunt eius sepulture non ꝙ ipsi viderint cadauer qz erat in capsa coopertum linteis vel pãnis involutũ sed si tunc ab hominib⁹ dicebatur ꝓculdubio in hoc genere causa non ꝓbabit satis em̃ ad fidẽ indicem adducit ſm ea q̃ cõmuniter a no-
40 stris maioribus obseꝛnatur. Jn maximis vero ⁊ causis vbi hois vita periclitatur vt si de homicidio accusetur vel de puniẽdis seruis qui non iuuerunt dñm vel de torquendis eis ꝓ homicidio inueniendo lege cautũ est ꝙ debet constare ⁊ liquere hominẽ interemptũ. i. liquido apparere. qõ quãdocq̃ sit per rationem officialis qui ad hoc mittitur qñcq̃ ad testium examinationẽ recurritur vt in occisis possunt aliquando manifestam causam reddere vt si viderunt eum capite mutilatum si viderunt venas gule precisas ⁊ inde sanguinẽ effundi donec frigidus remaneret et ne si sensu ⁊ similia. Aliquando talia signa visa non sunt vt in eo qui dicitur suffocatus nõnunq̃ etiã ad sui defensionem dicit quis aliquẽ ante natural iter mortuum q̃ ab eo percutereꝰ nõnunq̃ contingit ⁊ mortem expedire ꝓbari vere in causis maioribus ⁊ magnis vt cuꝫ certa die ⁊ hora quis moꝛtuus dicitur: hoc enim ita limitate raro in famaꝫ deducuntur vnde
41 ad ⁊ probationem testium de visu peruenitur. Si igitur dicit testis q̃ talem vidit moꝛtuum nec interrogetur vlterius: puto sufficere: ⁊ si interrogetur quomodo cognouit ꝙ moꝛtuus esset: ⁊ si dixerit ꝙ vidit euꝫ absq̃ aliquo motu: absq̃ emissione ⁊ attractione spiritus tetigit ⁊ nullus motus erat in pulsu: hec enim certa signa sunt moꝛtui. Sed si diceret q̃ moꝛi ⁊ expirare vidit eum puto sufficere satis enim cõmuniter cognoscitur id nec verbis clarioribus potest expꝛimi sed ⁊ si dixerit quia vidit habere omnia signa ⁊ omnẽ aspectũ moꝛtui satis expꝛimit: est enim ille aspectus cõmuniter notus etiam in moꝛtuo de recenti: hec enim testificatio euangelico coꝛroboꝛatur testimonio dicente. ad Jesum aũt cum venissent. vt viderunt eum iam moꝛtuũ non fregerunt eius crura. sed ⁊ si testis dixerit ꝙ eum sepeliri vidit hec sufficere suspectum est: sed si quis viderit vel in

mari: vel in flumine prosici ⁊ corpus nunq̃ reuisuꝫ est de illius morte recte testificatur licet nõ viderit moꝛtuum: certũ enim post illum actũ quez modico tẽpoꝛe victurum ⁊ salutis nulla indicia superesse. Si quis etiã viderit qñ in carcerẽ claudi vbi nil erat ad victũ: ⁊ carceris custos fuerit ita ꝙ eidẽ carcerato aliquid ꝙ ipse nõ vidisset inferri nõ potuit post aliquot dierũ cursum recte testificaꝫ de moꝛte ℔ cadauer nõ viderit: ⁊ multa his silia visa sunt q̃ enarrare magis laboriosum est q̃ subtile.

42 Jtiũ ⁊ Esse vel ⁊ fuisse vult aliquis ꝓbare qz pars aliqd factũ esse fatetur ⁊ vnũ hominẽ sed illuꝫ fuisse titiũ negat propter qõ ad testes recurrit. Si testis dixerit titiũ fuisse illum qz vidit satis est idẽ si dixit vidi faciẽ eius satis: expꝛimit: nam paulus respõdit ꝙ per imaginẽ recognoscimur tot em̃ deus fecit in facie ꝙ fere est impossibile reperire hoies qui in facie oĩno similentur: secus puto si a tergo dixerit se vidisse huic autẽ dicto de visu derogaret ex loci distãtia si enim a longe dixerit se vidisse: aduertẽda est distãtia vt si est tanta in qua sensus cõmuniter possit decipi plenã fidem nõ facit: secus si distantia esset modica ⁊ hoc a nr̃is maioꝛib⁹ est receptũ: ⁊ ideo vt ꝓdicta cessent sepe dicto testis adiicit qz vidit ⁊ presens fuit sed si simplici ter dicat vidit intellige de visione plenaria q̃ est de propinquo nisi interrogetur vlterius cũ etiã a longe videre se dicit: cõsueuit apponi loci distãtia vel per mensurã vel per exemplũ alicuius loci distãtis vel per mensuraꝫ vel per exemplũ alicuius loci notoriꝰ vt ex hoc cognoscat an iudex ad fidẽ adduci debeat: sed si simplr̃ dixerit a longe se vidisse nec de distãtia ali
43 quid expꝛimat: eius dicto ad plenã fidẽ standuꝫ nõ puto. ℨdicetiã derogat ex tẽpoꝛe. qd em̃ si de nocte dixerit se vidisse cũ em̃ illo tpe sensu deciꝑiat faciliter nõ putarẽ ei standũ nisi bene se recognouisse expꝛimeret vel ex approximatione multa vel ex lumine alicuius magni ignis vel lune.
44 Et etiã derogat ⁊ ex qualitate q̃ qualiter sit est videndũ: qd em̃ vt ex facto accidit si testis dixerit ꝙ oũ in taberna tõsoris in speculo se aspiceret: in eodẽ speculo illum vidit ⁊ titiũ fuisse cognouit: huic em̃ dicto standum nõ arbitroꝛ: illa em̃ visio per lineã reflexã fit: ⁊ imago persone multo minoꝛ ꝙ sit nr̃is oculis cernitur sicut si multũ persona distaret: ideo nõ facit fidẽ sicut ꝺr de distãtia loci receptũ est. Sꝺ aũt dictus est ꝙ fuisse dicere, se vidisse et rõne illa nõ ꝓ subsistere: nõ em̃ sufficit videre solũ nisi etiã anteriꝰ precedat notitia de quo in reddẽdo causam de causa nil dicit ſz cuz nullius dictũ intelligi debeat vt loquaꝫ vt stultus magime in ꝓpotꝝ vbi de teste logmur cuius persona vt idonea est recepta. dicendũ est sufficiente causam reddidisse vt sic dicẽdo se vidisse illũ fuisse titiuz oia digisse videat q̃ ad cognoscendũ quid ꝙ titius requirunt nisi interrogeꝛ vlteri⁹: cui cõgruit qõ relatũ est sufficere cãm dicere nisi de causa etiã fuerit interro-
45 gatus: ſz si interrogat ⁊ fuerit si eũ prius cognoscebat: ⁊ qua notitia rñdere tenet: si enim dixerit: qz erat suus vicinus cõtinuus vel alr cũ eo assiduẽ quersabat satis expꝛimit: ꝙ si eũ dicit vidisse semel tm̃ ⁊ leui notitia: ⁊ postea magnũ tẽpus excessit tunc plenã fidem nõ faceret: de facili em̃ talis recognoscẽdi notitia perdit: vel ex imbecillitate memorie cognoscentis vel ex mutatione q̃ incognita persona cõtingit ꝓpter antiquitatem seu infirmitatẽ: ⁊ alios casus. Sed si eũ in puericia recognouisse se diceret nunc ad etatẽ adultã seu virilẽ ꝓcesserit ille qui ꝺr cognitus ꝓculdubio non ꝓbaret, ꝓpter magnã mutationẽ q̃ contingit in mẽbris et hoc expresse ex edicto ꝓtoris de partu custodiendo colligitur ista em̃ iudicia-
46 lis inuestigationis sunt ſm causarũ varietatẽ. Jnterdũ ⁊ testes digerunt ꝙ viderũt hominẽ aliqd facere quo aũt noĩe vocetur ignoꝛãt tunc ad iudicẽ spectat illum boiem eghiberi vt si ille fuerit cognoscat a teste. Sed si de moꝛtuo boie queraꝫ quis sit puto ex aspectu recognoscivt digimus in viuẽte nõunq̃ tñ in moꝛte tanta sit permutatio vt recognitio sit difficilis ex cõspectu faciei tunc de necessitate recurritur ad eos qui partiũ coꝛporis recognoscunt signa que cooperte poꝛtantur.

Qualitas. ⁊ Alia est coꝛporis cõtinui ꝓmanentis ꝓpter motuo vel per aliqꝺ tps alia coꝛporũ separatoꝝ altera rei flugibilis ⁊ trãseũtis vt qualitas tpis de quo non habemus nisi pñs qõ em̃ ꝑteritũ est esse desinit qõ vero futurũ est nõdũ est de ℔ in ti. de tpe dicẽ. Alia est ꝓtitas qualitatiua pudentes em̃ suo ingenio q̃litates metiunt per gradus vt bonus melioꝛ optimus pessimus optimus ⁊ mediocris ⁊ alijs modis diuersis ⁊ hoc in tit. de relatione ponemus. De primis ergo duab⁹ inuestigandũ est de qualitate coꝛporis cõtinui queramus vel de linea lõgitudinis vel latitudinis vl de superficie tota vel de toto coꝛpoꝛe hec aũt q̃litas quatenus ad nos spectat cognoscit per mẽsurationẽ ad aliqd aliud ideo cõstitutũ est ⁊ de cõsuetudine obseruak vt ciuitas suas habeat mẽsuras ⁊ pedera ad quas rei quãtitas mẽsuratur ⁊ discernatur vt puta pedẽ passium cantarũ modiũ stariũ
47 ⁊ similia. si igit ⁊ de lõgitudine alicuius rei querik determinate vt quot pedũ sit tota longitudo talis rei testis dixit esse decẽ pedũ qz vidit sufficiẽtem causam nõ reddit quia per visionẽ solam ipsius rei de hoc certi non reddimur debet ergo dicere qz vidi mẽsurani vel mensurari vidi. mensurare em̃ longitudinẽ ⁊ latitudinẽ cõmuniter oĩbus notũ est. si vero de hoc indeterminate querak põt per visum simplicẽ cãm reddere ⁊ vt si testis interrogatus dixerit rẽ paruã vel magnã vel mediocrẽ qz vidit satis em̃ expꝛimit hoc em̃ satis est ab hoĩb⁹ cõmuniter cognoscibilis per aspectũ in rebus q̃ eiusdẽ ꝑcici sunt. Jdẽ si dixerit interrogatus de lõgitudine alicuius rei respõdit esse decẽ pedũ ⁊ vltra qz vidit: tantum enim potest esse

Universidad del Rosario Archivo Histórico

Excessus q̄ decem pedū esse ab boibus qui illud viderūt cognoscāt idē si
48 dixerit nō esse decē pedū q̄ vidit. ❡ De superficie vō totius corporis mēsu
randi tractāt cū fundus vendit ad mēsuram ⁊ cū de aliquo pariete quot
cānarū sit q̄rit vel de tabulis vt de edificio ex tabulis cōpilato q̄rit quot
pedū sit ⁊ silibus ❡ em̄ cōiter oib⁹ notū nō est sed cōsistit in artis ꝑitia
ideo si res de qua q̄rit haberi pōt est ꝑ iudicē mēsuratorib⁹ cōmittēda q̄
si res bñ non pōt nō est credēdū testib⁹ qui de rei mēsura dicerēt limita
te nisi eos cōstet in dicta arte pitos ⁊ se mēsuasse vel mēsurari vidisse te
stenē vt in precedētib⁹ est de substātia dictū. ❡ Indeterminate vero de tali
quātitate p visum ab oibus recognosci ⁊ testificari est facile de toto vero
corpore mensurādo difficile est si q̄rat q̄m corpus qōlibet p superficiē tegit
q̄ est fm̄ omnē eius visionē ⁊ accedit ad mēsurā q̄ inest state corporis inte
gritate ⁊ est possibilis si dividat vel perforet tunc superficies erit. ❡ Est ergo
necesse q̄ ipsius corpis quātitas p aliq̄ extrinsecus ostendat vt cōtingit
in his q̄ pōdere ⁊ mēsura cōsistūt. Si em̄ q̄rat de quātitate masse auri vel
argēti nō de lōgitudine vel latitudine sz de toto corpore q̄rit. ⁊ si dicat q̄
est libra vel alter⁹ pōderis nō rīdeē de quātitate pōderis pōdus em̄ q̄n
tas est sz in his reb⁹ quas cōsistere in pōdere dicimus hoc eu enit vt ex pō
dere grauiori vel leuiori maior vel minor quātitas discernat vñ cōgrue
49 de pondere rīdeē. Si igit ❡ testis dixit massam esse decē librarū q̄ vidit
nil ꝓbat nō em̄ p visum cōprehēdit pondus solū em̄ superficies vt ⁊ posset
esse cōcauitas intrinsecus. sz si diceret pōderaui ponderib⁹ vel vidi pon
derib⁹ pōderari satis esset etiā si de pōderib⁹ limitate nō dicat pondera
em̄ ⁊ pōderādi modi cōiter cognoscūtur. Sz si diceret q̄ pōderauit vt q̄
suis manib⁹ ponderauit idē puto q̄ ponderare in vero eloquio idē est q̄
ponderib⁹ examinare sz si diceret cū manib⁹ tetigi vel in meis humeris
sublenaui vel portaui tūc pōt indeterminate testificari de pōdere nō de
terminate lz em̄ per tactū iudicet de pōdere nō tñ determinate nisi instra
50 pōderatoria adhibita fint. ❡ Sicut em̄ si q̄rat ❡ de quātitate eozū q̄ mēsu
ra cōsistūt vt vini olei ⁊ dicat decē lagenas esse vt fuisse in aliquo vase q̄
vidit ⁊ ita determinate loquit̄ non ꝓbat nisi adiciat q̄ mensurauit vel
mēsurari vidit. secus si indeterminate loquat fm̄ q̄ est in ꝑcedētib⁹ dictū.
Aduertendū est tñ q̄ sz per mensurā totū illud q̄ in vase mēsurato conti
netur cū mēsuratū cōprehendat tñ vere ⁊ ꝓprie in vase nō est nisi illa sup
ficies vini vel olei q̄ tangit superficiē vasis cetere vero partes vini vt olei
vna super aliā successiue in vase cōsistunt tamē totū in vase esse dicimus.
51 ❡ In bis vero ❡ q̄ nō cōsistunt in pōdere vel mēsura vel ad ista nō redu
cunt mēsuratio totius corporis est difficilis nec posset fieri nisi a peritis
in arte opz em̄ q̄ mēsuretur superficies cuiuslibet diuisionis q̄ sunt sex scilz
s. ante ⁊ post dextra ⁊ sinistra exēplū de taxillo. Ex bis q̄ sit quātitas to
tius corporis colligit posset etiā hic esse deceptio si intra corpus esset cō
52 cauitas. Corpoꝝ vero ❡ separatoꝝ ꝑ quantitatis inuestigatione scire
oportet q̄ quedā sunt corpora ita minima q̄ eozū dinumeratio esset im
possibilis vt in farina ⁊ cinere ⁊ etiā in ceteris pulueriб⁹. In quibusdam
vero dinumeratio est difficilis possibilis tamē vt in frumētis ⁊ in bis si
cut in corporib⁹ liquidis per mensurā vel pondus quātitas cognoscit ⁊
etiā in modo attestādi est idē q̄. s. dictum est. Eozū vero corporū quorum
numeratio facilis est quātitates cognoscūtur per numerū: numerus aūt
percipi potest tam per visum q̄ per tactū recte ergo dicit testis q̄ fuerūt
decem aurei q̄ vidit ⁊ si de materia constaret ⁊ solū de numero dubitare
tur recte dicetur etiam si certus esset q̄ fuerunt decē q̄ tetigit ⁊ ista quā
titas que numerus vocatur est ab oibus cognoscibilis.

53 **Q**uirit testis. ❡ † Vidi tradi decē corbes fruмēti eu
probare iudicaui. tunc em̄ ad mēsurā
se vidisse tradi dño de necessitate inferē q̄ mēsurari vidit alio
si dixerit se vidisse tradi acerum frumenti q̄ erat decē corbes
boc enim non dicit esse traditum ad mensuram sed dicit acerum tradi
tum tante quātitatis esse boc enim visu determinate non percipitur
vt traditum est idem in similibus.

54 **M**as vini † Plenum fuerat totum cōsumpserat de eius
quantitate q̄ est ad mensuram vasis recurren
dum est q̄ fit replēdo eum de alio ad mensurā ⁊ hoc est ab omni
bus notum vel mensurādo quantitatē ꝑ atij vacui ⁊ hoc cōsistit in artis
peritia qui igitur aliquo dictorū modorū vas viderit mensurari de quā
titate ⁊ continentia ipsius recte iudicat.

55 **M**icena † Milia ❡ passuū i singlos dies dinumerari pe
torinbet qualiter aūt hec probet distātia dubi
tatur dixi si vulgi opinione ⁊ fama inter loca certus miliariū
numerus nuncupat illi standū nisi ꝓbetur ꝑ ium credendum
est em̄ illud vulgare ⁊ antiquū a certa antiquorū mēsuratione sumpsisse
exordiū. Est aūt qui postulat mēsurari illud suis expēsis mos gerendus
est: erit aūt hec mēsura facieda pariter fm̄ q̄ cōiter comeat fm̄ ipsius lō
gitudinē ⁊ hec cū de dādo spatio ad veniendū q̄rim⁹. Sed sup aliqua lo
corū distantia vel vicinitate querat ꝑ directū est facienda mēsura itinere
non attēto ⁊ si loci dispō p terrā ad mēsurādū nō patiat q̄ forte palustris
vel spinosus erat per aerē est fienda mēsura vt est cōstitutū in extrauaga
ti q̄ monasteriū mendicantiū cōstrui infra certū numerū cānarū interdi
cit q̄ mensura fiet chordula per directū trāsducta. est enim possibilis mē
sura cuiuslibet distātie p aspectū tñ: sz hoc nō oib⁹ sed geometris tātū si
de hoc determinate logmur: indeterminate vero est cōiter cognoscibile.

Qualitas Sine substātia naturaliter esse nō pōt sub
stantia aūt aut est corporea aut incorporea.
Corporea aut est aiata aut est inaiata. Animata alia ē aia rō
nabilis alia sensitiua alia vegetatiua alia inaiata. de q̄libet aūt
56 ergo quozūlibet est videndū. Sed ❡ substātia incorporea est de in quo cū
sit simplex q̄ no vnlla est q̄litas ⁊ tā summas res ad inuestigādū iuristaꝝ
nō spectat intelligētia. Alie etiā sunt substātie incorporee ⁊ sīr nō sunt in
uestigationis nr̄e hmōi etiā sunt aīe separate q̄ de his q̄stō querit in fo
ro ciuili de cui⁹ memoria dānāda tractat: Bē aūt sit ꝑpter ea q̄ gessit in vi
ta: vñ cū qualitas quā habuit ī vita: diceret homo ꝑpter q̄ dānaē memo
ria doctrina sumet: de hoc etiā querit cū de aliquo cōprobādo in sanctū
agit: tunc em̄ vita ⁊ miracula sunt, pbanda vt est sacris canonib⁹ cōstitu
57 tū: vitā ꝓbare facile est. de miraculis videamus. ❡ Miraculū ❡ quasi ad
admiratione plenū ⁊ est miraculū id cuius effectus manifestus est: cā aūt
eius oīb⁹ simp̄r est occulta q̄ solus deus scit: vñ q̄ a deo fiunt ꝑpter cās
nobiles ignotas q̄ vires nostras excedunt ideo miracula nūcupant. Et
sancti do. tradūt hoc trib⁹ modis cōtingere. ¶ Primo circa substātiam
facti vt q̄ deus facit aliqua q̄ natura nullo modo facere pōt vt q̄ sol stet
vt fuit tēpore Josuevel q̄ homo habeat corpus glorificatū: vt Christus
post resurrectionē ⁊ id q̄ in sacro altaris fide cernimus ⁊ ista in miracu
lis summū gradum obtinent. ¶ Scō q̄ illud fit q̄ natura facere potest
nō in illo in quo fit sicut resurrectio mortuoū illuminatio cecoꝝ ⁊ simi
lia: pōt enim natura dare vitā alias facere vitā: sed nō in mortuo ⁊ potest
prestare visum sed nō tamen in vera cecitate. ⁊ hoc tenet scōm locū in mi
raculis. ¶ Tertio q̄ illud q̄ fit natura facere potest: sz nō illo ordine vt
q̄ aliqs virtute diuina subito liberat a febre nullis adhibitis remedijs
vel cū non cōsueto, pcessu nature panis multiplicat: pōt em̄ homo natu
raliter facere panē: sed nō illo ordine. liquet ergo q̄ miraculū, pbari opz
ꝓbādo aliq̄d nature alias vere ita q̄ vires nostre nature egceduнt vel
in substātia eius q̄ fit vel in subiecto eius in quo fit vel in ordine faciēdi
sed si illud potuisset per causas naturales reduci nō esse miraculum clare
ꝓbat: q̄ autē ❡ Deus faceret ꝑpter inuocationē illius sancti ꝓbat in
uocatione vel voto ad illum sanctū emissis quib⁹, pbatis recte concludi
tur illam animā esse beatā: q̄ tñ in istis potest faciliter esse deceptio illud
est determinationi ecclesie romane reseruatū: cui standum est.

58 **S**ubstantie † Alie aīe rationabili q̄litates tripli
ces sunt vt iurisconsultus super edicto
ediliū curuliū distinguit. Aut em̄ sunt in anima aut in corpo
re aut in vtroq̄ in anima vero q̄litas q̄q̄ supernaturaliter
infundit: vt in sacramēto fidei nostre. Sacramētū em̄ est sacre rei signum
Item sac⁹m est in miraculis gratie visibilis forma: vt sancti ❡ Docto. do
cent in baptismo em̄ quedā qualitas animab⁹ nostris infunditur bec est
gratia per quā ꝑsoni dicunt eodē modo in ordine sacerdotali in aīa in
funditur quedā grā q̄ est quedā qualitas in aīa per quā sacerdos ordiez
59 in similibus. Si ergo ❡ querat an aliqs sit christianus. ⁊ dixerit testis q̄
sic q̄ vidit eum baptizari satis exprimit. modus enim ⁊ verba sacramēti
huius cōmuniter oibus nota sunt sed si probaretur q̄ ritū christianoꝝ
seruauerit diu in foro nō oia presumunt̄ soleniter acta ⁊ soleniter, pcessis
se. idem si dubitaretur an aliquis sit sacerdos debet probari q̄ fm̄ stylū
ecclesie fuerit ordinatus. idē in similib⁹. hec autē canonistis relinquenda
sunt ⁊ theologis ad q̄ magis ꝑ ad nos pertinet.

Aliequalitates Sunt naturaliter acq̄site homi
nibus de quib⁹ Aristote. facit
quatuor spēs. Prima vocat habitus ⁊ dispositio ex quib⁹ oī
sciētificus alicui⁹ sciētie vt grāmaticus phȳsicus vl legista vl
artifex alicui⁹ artificij: vt cerdo faber ⁊ similes. vl vtuosus vel vitiosus. ⁊
iste q̄litates si quidē de aia faciliter mouerent oī dispositio si difficilr ha
bitus: q̄ habitus acquirit ex frequētibus actib⁹ ⁊ quanto plus frequēta
tur tanto plus sen maior fit habit⁹. Omne em̄ artificiū per exercitiū su
scipit incrementū. de his ergo qualitatibus probandis videamus.
60 **A**ristā † Esse solū vna ꝓbatione ꝓbare possunt iuris
periti quos dicere sufficit sic esse: q̄ eū exami
nauerūt in hoc em̄ verbo interrogatio ⁊ respōsio includit ⁊ sic
per sensum cā redditur. idē si dixerit q̄ vidit ipsum allegare le
gē ⁊ allegationib⁹ respōdere vel aliquē actū qui in aliis ꝑ in iuristā non
caderet. Sic in ceteris speculatiuis sciētijs puto idē. testis aūt qui iurista
nō esset cōiecturis aliquib⁹ probabiliter demōstraret vt q̄ eum in habi
tu aduocatoū vidit incedere ⁊ eū vidit coram iudice aduocare lz qd dī
xit ignoraret. hec enim tantā presumptionē inducerent q̄ ei staretur nisi
in ium doceret per iuristperitos qui per examinationē ita nō esse ficut
esse peritum dicitur comprehendunt ⁊ idē in ceteris scientijs. quarto pe
riti fm̄ mores ciuitatis vtuntur diuerso habitu a cōmuni. Et si queratur
an sit iurista: nō curatur magneyel parue sufficientie sit. Si vero determi
nate queratur an iurista sit sufficiens ad doctoratum vel ad aliud simile
tunc testē oportet esse eiusdē sufficientie vel maioris ꝑ sit ille de quo que
ritur: secus si esset maioris: nullus em̄ potest iudicem certum reddere de
eo q̄ vires intelligentie ipsius testis excedit.
61 **C**erdonem Esse † vel artificem alicuius artis mecha
nice testificari potest quilibet cuz id opus
quod ex artificio illo resultabat ab illius artis artifice processisse
omnibus

oibus notum est. Si ergo testis dixerit cerdonem esse: q̄ vidit eū exerce
re dictam artem satis probat si non interrogetur vlterius: sed si adiece
rit q̄ vidit eū operari in illa arte nō probat: q̄ ꝓparare cotiū cerdoni
est operari in illa arte nō tamen est artifex: vt ergo lucida sit probatio di
cat q̄ vidit eum aliq̄ opus facere quod certum sit absq̄ illius artis ꝑ
ritia fieri non posse et hoc cum simpliciter an sit cerdo queritur. Si vero
queratur quantū gradum perfectionis in illa arte quis teneat vel quan
tum artificem illum vnus excedat non potest testimoniuz reddi recte nisi
per illos qui sunt in artificio illo periti.

62 **M**ercatorem ❡ Seu negotiatorē esse non est artifi
cium q̄m ex cōmuniui dicitur absq̄
singulari doctrina ⁊ ideo hoc officiuz appellamus nisi in hoc
alij sint perspicatiores alijs nō ergo mercator ꝑ huius rei no
titiam bz: q̄ sic oēs mercatores dicerent: sed hanc appellationē persone
ex vsu mercandi adijcimus non ex vsu qualibet nō em̄ qui ꝑpter emine
tes necessitates mercatur mercator dī sed qui cū quadā perpetuitate de
putauerit se ad hoc. Idē in ceteris q̄ in officio magis q̄ in artificio consi
stunt. ⁊ ita a legulatoribus ⁊ a nostris predecessorib⁹ est receptū. Testem
em̄ qui hoc deponit cām op⁹ reddere concludētem predicta: puta q̄ vidit
eum tabernā tenere vel mensam ad hoc vel q̄ vidit eum sic agere sic con
trabere vt faciunt hi qui mercatores appellantur.

63 **L**iquā ❡ Ex predictis † qualitatibus nō habere quem
ꝓbatur coipso q̄ ium non probatur sed si
constet eu semel talem fuisse qualiter probeē q̄ talis esse desie
rit dubitabile est: puto q̄ si querat de his que in officio consi
stunt probari opz q̄ deposuit animū exercendi illud: eq̄ eo enim talis di
cebatur talis esse: ⁊ durare presumit donec de cōtrario doceatur: q̄ ꝓ
babitur si egresse de eius constiterit voluntate: vel si forte possessionē fa
cit in qua negotiari nō licet vel si tanto tēpore mercandi cōsuetudinē di
miserat q̄ animū dimisisse verisimiliter probatur ad q̄ quinquēnij re
quirit reperitur in notarijs reipu. ⁊ etiā in domesticis cōstitutum. Sed
64 si † de artificijs mechanicis dubitabatur plus difficultatis bz q̄m ex ha
bita ⁊ peritia illius artificis talis oī qui habitus est de facili mobilis ma
gime cū talia artificia sic consistant etiam in modicis vt in scripturis re
digi non sit necesse sed probabiliter dic q̄ si per decennij desierit tale arti
ficiū egercere q̄ artifex esse designat. tāto enim tēpore oblionē leḡ pre
sumit vt statuit de possessione perdenda. ¶ De scientijs vero speculati
nis cū varias ⁊ implicitas habeant cōclusiones alia inspectio est. Quid
65 em̄ ❡ si scholaris in quo nōdum habitus sciētie firmus erat vel habitua
tus erat habitu multū leui ad exercitū armorū se transtulit ⁊ a studio ex
toto cessauit, pculdubio per actus tales habitus tales dicunt extincti mo
dico tempore q̄ tēpus iudicis arbitrio relinquendū est cuiuscūq̄ tamē
fuerit firmissimi habitus per decēnij cessationē ab actu absentia ⁊ extin
ctio presumetur vt dictū est ex q̄ predictis ergo liquet qualiter probetur q̄
talis esse desierit potest etiā per peritoꝝ examinationē probari.

66 **E**virtutibus Et vitijs oppositis videamus.
Est aūt ❡ virtus vt Aristoteles
ait habitus electiuus imediate cōsistens quo ad nos determi
nata ratione ⁊ vt sapiēs determinabit. eg̃ eo q̄ dicit habitus
apparet q̄ est qualitas aīe de qua nūc tractamus. Eg̃ eo q̄ dicit electiu⁹
differt ab habitu alicuius sciētie vel artis qui nō est habitus electu⁹ sed
sciētificus pōt aliqs aliq̄d scire ⁊ nolēs ⁊ sic actus scire necesse nō eligitur
per imperiū volūtatis q̄ nō est in actib⁹ virtuosis. Eg̃ eo q̄ dicit imedia
te cōsistens differt a vitijs q̄ in extremitatibus assistit vt nil largiri aua
ritia est: oia largiri ꝓdigalitas est: ⁊ vtriq̄ vitiū tenere mediū tēperantia
est ⁊ est virtus idē in similib⁹. Eg̃ eo q̄ dicit quo ad nos apparet q̄ fm̄ di
uersas cōditiones ꝑsonarū diuersificatur mediū. alia em̄ est moderata
expēsa in nobili ⁊ diuite alia in rustico ⁊ paupere. ⁊ ideo iura bec mode
ranē fm̄ nobilitatē natalium ⁊ patrimonij quantitatē. ⁊ idē de alijs. Eg̃ eo
em̄ q̄ dicit determinatā rationē apparet q̄ habitus electiuus dz fieri ad
finē boni bonū em̄ est debita rō ⁊ causa omniū. si em̄ fieret in malū finem
67 nō esset virtus vt diceē inferius. Eg̃ eo vero ❡ q̄ dicit vt sapiēs determi
nabit apparet boc cōmissuz arbitrio boni viri boc est iudicis qui sapiēs
est bonus vir apud nos est q̄ merito dī vt. ī. ꝓbabit apparet ergo eg̃ ꝑdi
ctis q̄ cū habitus aīe nō possit, pbari nisi ꝑ actus extrinsecos q̄ ille vir
tuosus, pbaē cuius actus tales, pbanē qui apud iudicē ⁊ bonū virū vir
tuosi determinantur. ⁊ ecōtra de vitijs est sz q̄: bec est generalis doctrina
studiosos certos nō reddit ideo est ad particularia delendendū.
68 **V**irtutū Alie morales alie theologice. ¶ Primo ❡ mo
raliū quatuor sunt ꝓncipales quas cardinales
vulgo appellamus sicut est ostiū in cardinib⁹ ita ⁊ his quatuor
oēs alie renoluūtur ⁊ sunt he. s. prudētia: iustitia: fortitudo: ⁊ tēperantia.
huius ratio est q̄: ad recte viuēdū primo requirit in boīe recta ratio per
quā inter se syllogizat ⁊ q̄ melius est cognoscat ⁊ boc pertinet ad prudē
tiā. ¶ Secūdo cognitionē boni dz sequi operatio ⁊ tunc si est ad alterū ⁊
pertinet ad iustitiā que ius suū vnicuiq̄ tribuit. Si vero respicit opera
tionē ꝓout est inter se tunc prudētia sola nō sufficit licet em̄ quis cogno
scat q̄ melius est pōt est esse aliquis appetitus qui cōtrarietur vt vltra ve
lit ⁊ vt hic appetitus nocius limitetur est necessaria alia virtus que dici
tur tēperantia. Quādoq̄ est aliquis appetitus per quē ab eo q̄ bonū co

gnoscit desistit ꝑpter timorē vel laborē ⁊ adhuc appetitū nostrū refrenā
dum alia virtus necessaria est. s. fortitudo. ⁊ bec vera sunt ⁊ legib⁹ probā
tur de qualibet ergo singulariter videamus.

69 **P**rudentia † Est vt ait Aristoteles. lib. vj. ethicoꝝ
habitus cum rōne actuus circa bois
70 bona vel mala. ad q̄ declarandū sciendū est q̄ sapiētia sciētia
⁊ prudētia differūt. Est em̄ sapiētia † habitus ꝑ speculatiuus ꝑ
deras causas altissimas ⁊ boc ptinet principaliter ad theologiā ⁊ metha
phȳsicā q̄ deū ⁊ cās primas cōsiderāt ⁊ de pncipijs oīm aliarū sciētiarū
iudicāt ⁊ etiā de ista ad iuristas. vñ merito oīz: est em̄ res sctissima ista ciui
lis sapiētia vt vlpianus ait ipsa em̄ cās altissimas cōsiderat q̄ est domina
rū atq̄ humanarū rerū notitia ⁊ cognitio indicat de pncipijs aliarū sciē
tiarū reprobat em̄ pncipia oia q̄ fidei catholice repugnāt ⁊ hac cōside
ratione bon⁹ inde⁹ recte sapiēs dī ⁊ cū ad cōsiliū, sapientis recurrit vulgo
71 de iurisperito intelligit. Sciētia aūt ❡ est habitus speculatiuus demon
stratiuus rōne vera cōsideras cās inferiores ⁊ hoc ad sciētias naturales
spectat boc quidē de vniuersali ⁊ necessario se habentib⁹ boc noie scie
tia ⁊ iuri nr̄o attribuit ꝓncipē in prima ꝑsōne ffor. ⁊ merito q̄ etiam
cās inferiores cōsiderat nō solū em̄ diuinarū sed etiā humanaꝝ est cogni
tio sz etiā de vtilib⁹ iudicat. Jura em̄ ad singulares plonas sed generaliter cō
stitunt̄ est etiā de necessario se habētib⁹ leges em̄ cōstringūt oim vitas
⁊ eis oēs obedire opz magime q̄ est inuētio ⁊ donū dei: vt ait ❡ emostbe
nes ⁊ retulit ❡ Marcellus in. l. ij. ff. de legi. nec predictis obuiat q̄ mutabi
lia sunt p pncipis imperiū vl vlterius cui attinet q̄ etiā iura que natu
ralia sunt mutabilia sunt diuino imperio vel alter⁹ cui ❡ Deus cōcesserit
vt in miraculis declaratū est nec tñ per hoc minus oīr necessario se ꝑ. be
72 re. Ars ❡ vero est habitus rōne nature factiuus: vnde per talē habitū in
spicitur opus faciendū q̄ transit in materiā exteriorē vt aliq̄ opus do
mus liber ⁊ similia quozū operū bonitas nō cōsistit in faciēte sed in ope
re isto. quocūch enim appetitu bono vel malo artifex opus fecerit eg̃ hoc
bonū vel malū non dī sed eg̃ ipso opere q̄ nomē etiā iuri p iurisconsti
buitur dū dicit ius est ars boni ⁊ equi. ⁊ merito cum iura nr̄a vt plurimū
actū exterinsecū intuentur: ⁊ accu materie intrinsecū non pmiat. nec pu
nit. apparet ergo q̄ fm̄ diuersas considerationes pōt ms nr̄m appellari
sapiētia scientia ⁊ ars cū fit recta ratio stabilis ⁊ recta ratio factibilium.
73 Hunc ❡ ad prudentiā redeamus q̄ differt a predictis q̄m prudētia cōsistit
circa particularia ⁊ ea q̄ cōtingenter eueniūt vt inter se cōsiliare ⁊ dispu
tare ⁊ recta rōne vel a particularibus congruēub⁹ applicare ⁊ boc est vl
tima diffinitio. s. posita. Est em̄ prudētia habitus ⁊ hic pz q̄ requiritur
frequentati actus vñ iz constet aliquē esse magnū iuristā vel medicū non
tñ sequit ergo est pōt esse aliquis vt medicus ad boc em̄ regrit q̄ per pra
ticā precedentē habitū fecerit ad aptandū vlia particularib⁹ ⁊ bec recta
rōne si em̄ fine ratione ⁊ casualr bene operet vel cuz ratione non recta q̄
non in bonū finem nō erit prudētia est em̄ habitus actiuus per boc inte
dit q̄ nō sit speculatiuus. Speculari em̄ est circa cognitionē vniuersaliū
q̄ necessario se habēt sed cōsiliari ⁊ disputare intra se ad contingētia per
tinēt. oī em̄ actiuus vt differat ab arte q̄ est habitus factiuus differūt em̄
agere ⁊ facere boc loco q̄ factio transit in materiā exteriorē agere est fm̄
operationē manēs in materiā Iz labeo in ti. de verb. sig. verbū agere latius
assumpserit. Est em̄ iste habitus circa bois bona vel mala sic circa cōtin
gentia. s. ei ⁊ ea bona agētia ⁊ conseruātia ⁊ diminuētia circa etiā ins no
strū cōsistit ⁊ circa mala fugiēda ⁊ ꝓcauēda ne eueniāt: vel si euentura sunt
74 minus ledant q̄ ergo talē habitum bz prudens est. boc autē, pbare † per
pbationes necessario cōcludētes aut ipossibile aut difficile est valde. cōsi
stit em̄ actus perfectus talis virtutis ex q̄ multis q̄ sunt in anima et extra
ipsam diffundat ex quib⁹ virt⁹ apparet. q̄ aūt sunt illa q̄ requirunt in di
uersis diuersimode tradita sunt ⁊ p diuersa nosa sed ego ponā eo ordine
⁊ bis noibus q̄ nobis magis cōgruunt oico ergo q̄ acquirit. Primo co
gnitio q̄ si quidē est preteritoꝝ oī memoria si presentiū dicitur intelligē
tia. Secō requirit ipsius cognitionis acq̄sitio q̄ q̄q̄ ꝑcedit ex doctrina
q̄ ab alio percipit ⁊ bec appellatur docilitas q̄q̄ ⁊ per inuentionē expe
rimentalē ⁊ bec appellat experiētia ⁊ bec cūch fit cū tarditate ⁊ appellat
deliberatio q̄q̄ fit cū velocitate ⁊ quasi subito ⁊ appellat solertia. i. facti
lis ⁊ ꝓpta cōiecturatio ⁊ boc sepe expeditū est. Tertio requirit vis co
gnitionis vt cōtingētia adaptent recta rōne ad boc aūt requirūtur tria.
Primo vt bec ordinētur ad aliquē bonū finē ⁊ boc ptinet ad prudentiaz
q̄ respicit futura. Secō vt adaptent circūstantie negotij ⁊ bec vocat circū
spectio per quā prouidet ne impediméta occurrāt. Tertio vt euadamus
impediméta si occurrēt ⁊ bec vocatur cautio. ⁊ in his etiā cadit vel expe
rientia in se vel docilitas ab alio ⁊ eg̃ his dī homo, puidus circūspectus
⁊ cautus si ergo bene cōpūtes octo sunt q̄ requirunt memoria intelligen
tia experientia docilitas deliberatio solertia prouidētia circunspectio et
cautio. Quis sit ergo ille in quo omnia predicta cōcurrant vniuersaliter
des mihi ⁊ laudabimus eū. sunt em̄ multi in quibus predicta imperfecte
cōcurrunt multi enim sunt in quibus predicta perfecte cōcurrunt in quī
busdā speciebus agendorū ⁊ boc cognoscere scire ⁊ probari nobis expe
diens est. ⁊ ideo de his aliquid tangamus.

75 **P**rudens. ❡ † Prudentia perfecta presumitur quili
bet maior nisi contrarium probetur. qui
bet etiā naturaliter bonum appetit ⁊ cuilibet inest ratio eg̃ eo q̄

Universidad del Rosario · Archivo Histórico

bomo est:qz etiã quedã principia stabiliũ z agendorũ bzlz nõ pfecte.Et hoc inest nobis naturaliter vt cõsultus peritior ei credat humiliter cũ scriptũ sit ne inniteris prudẽtie tue:ideo ad ostendendũ quo scientia z prudẽtia iuris cuilibet inesse pſumit.Paulus in tit.de bo.pos.ait scientiã nõ bãc accipi q̃ viris prudẽtibus sit:sed eã quã qui aut per se bzant consulendo
76 prudẽtiores.Prudẽs vero † perfecta prudẽtia ea perfectione q̃ in boib⁹ cadere põt naturaliter põt esse in quibuscã specieb⁹ agendorũ ex quo diuersificationes agendorũ dicunt ipsius prudẽtie.quedã eñ prudentia est circa regimẽ suiipsius q̃ appellatur prudẽtia singularis seu particularis.alia est prudẽtia q̃ regit multitudo et hec multiplex est:aut eñ est multitudo coadunata ad totã vitã vt vna domus seu vna familia z ad eius regimen prudẽtia requirit q̃ dr economica sive nõ sit coadunata ad totã familiã sed ad vniuersalia vt multitudo ciuitatis vel regni z ẽ in pncipe dr prudẽtia regnatiua in subdito vero videt prudẽtia politica.Si vero sit multitudo que congregetur ad certũ finẽ vt exercitus ad pugnandũ z similia tunc dicit prudentia militaris.de qualibet istarũ aliquid videamus.

77 **Rudẽtia** † Particularis est cũ ad suiipsius regimen quidam prudentes inueniũtur qui habẽt ea que generaliter.ẽ.de prudẽtia dicta sunt.Et notãdũ q̃ quo ad alios prudentes quis esse non potest nisi quo ad suiipsius regimen prudens sit sed hoc non conuertitur.sunt enim † aliqui
78 qui quo ad se boni z prudentes sunt aliorũ vero negotiorũ inexpertes de illis dicitur sancta rusticitas sibi soli prodest qõ de eremitis z aliis viris contemplatiuis z a vita actiua separatis dictũ est isti a tutela egcusantur sm leges z bi ad prelaturã sm canones non promouentur.oportet ergo episcopũ esse prudentẽ nõ solum literarũ peritia sed secularium negotiorũ dispensatione bis in dicendis testimonijs multũ creditur si sunt vite laudabilis nec eorũ fides vacillat.bmõi autẽ prudentia quam existimo particularẽ in viuendi z conuersandi modo probabitur z per eũ reddere testes rationẽ oportet vt in sequentibus clarescat.

79 **Economica** † Prudentia.i.dispensatiua ad regimen familie pertinet:habentẽ eã diligentem patrẽfa.appellamus boc nobis probandũ bipartite occurrit.s.vt diligenter seu prudenter esse patrẽfa.simpliciter nullius singularis actus respectu vel alicuius actu:respectum primũ occurrit cũ de aliquo creando tutore queritur vel de etatis venia concedenda:hoc imperiali constitutione docetur qua de eo cui etatis venia est concessa.est cautũ q̃ idoneis vocatis testibus mozũ suorũ instituta ꝓbitatesq̃ cõmunis testimonio bonestozis vite edoceãt:quid est eñ q̃ amorũ suorũ instituta dicit apparet per actus extrinsecos prudẽtie esse probatos.Sed qz ex actibus quis nõ efficitur virtuosus vel prudens nisi faciat eum retinere mozes vt in diffinitione virtutis z prudẽtie docuimus: ideo subdit probitatem que cõmuni testimonio vite honestiozis edoceãt.
80 ex vita enim z conuersatione honesta presumimus eum mozes retinere: ecõtrario cõtrarium.ideo cautũ est legibus impntandũ esse cõtutozi qui eũ tutorẽ suspectum nõ fecerit si eum male viderit conuersari:hec quidez mihi † precipue inuestiganda sunt cũ carolus quartus sanctissimus et nobilissimus imperator inter alia multa cõcesserit vt ego meiq̃ descendẽtes quos legibus doctos esse cõtigerit per vniersum imperiũ etatis veniam concedere valeamus seruata forma qne legibus reperitur inserta. Quid ergo mozũ instituta sint quid honestior vita inferendus est primo: postea qualiter probent mozes licet per loca z tẽpoza variẽtur.tamẽ boc intelligẽdũ est de bonis moribus:verbigratia.Labeo dixit super edicto
81 de iniurijs nõnunq̃ † tamẽ dicũtur mozes ciuitatis.i.populi ipsius ciuitatis:vt sunt mozes quivim legis obtinent z consuetudines que pro lege seruantur z ad banc inducendã loci z tẽporis cursus requiritur:vt in materia cõsuetudinis est receptum:z de bis nõ loquimur in pseñti nõnunq̃ vero dicũtur mozes ciuitatis z singulorum de ciuitate bi qui legis vicem non obtinent z vitas hominũ nõ constringunt:quilibet enim sm suum placitum suam familiã regit:sua animalia pascit:fruges predia colit.z generaliter sue rei quis moderator z arbiter est.que vero in predictis a pluribus obseruantur illi mozes ciuitatis dicuntur et quod dico a pluribus sm gradũ intelligo:aliter enim disponenda est familia diuitũ z magnatũ:aliter mediocrium z humiliũ iuriscõ.ostendit dum de alimentis pupillo prestandis tractauit:sm q̃ ait mozũ instituta ideꝫ solidata z firmata quasi dicat habitum mozũ qui est difficilis mobilis probari oportet.ad boc autẽ non longi temporis cursus requirit.Est enim boc in iuuene.xx.annorũ de quo cõstitutio loquit impossibile reperiri sed boc facile est colligi ex constitutione principis que de monachis loquit.Dit enim si vitium in priori est gestum vita humana est natura quodãmodo labitur ad delicta:attamen sufficit ad meliorẽ purgationem peccatorũ z virtutum argumentũ triennalis temporis testimonium.apparet ergo q̃ ex moribus triũ annorũ probatur babito ex bis enim inducitur virtus. Virtus enim est habitus vt dictũ est.z boc verũ etiã si vitium precessit q̃ intelligo nisi magnus habitus vitiosus precesserit.Quid eñ si post perfectam etatem longo tẽpoze vitam gesserit vitiosam tunc talem habitus non puto per bonos mozes triẽnij emendari:sed tunc longioris temporis cursus requiritur vt in decurione z curiali volente ad clericatũ ascendere cõtra senatũ.vita honestiore z honesta intelligo:vt ex bis que in pri-
82 mo relicta constructione prosequitur.Ostenditur † bic vnum iuris præceptum scilicet honeste viuere q̃ interpretatũ est quo ad se.bec autẽ honestas species temperantie est z ideo sicut virtutes cetere consistũt in medio vtiq̃ sm q̃ vir bonus z sapiens determinabit:z boc ex multis comprehenditur sez ex conuersatione cũ bonis vt dictũ est z boc sm temperãtiã: nõ enim honestũ esset homini mediocri assidue cuꝫ magnatibus z viris preexcellentibus conuersari nec eorum vestibus vti nec nimis delicatis nec sordidis vtatur sed medio quodã:vt vel solus vel sociatus mediocriter tamen sm suam conditionẽ et regionis morẽ incedat z q̃ potibus et cibis cõgruis in qualitate z quãtitate z congruis horis sm persone conditionem vtatur z q̃ sit tẽperatus in lingua nec lugurie deditus z generaliter nulli notabili viro sit submissus in bis vero tota secularius vita consistit bec probabilibus autoritatibus probarentur:sed ita manifesta sunt q̃ probatione nõ indigent.Apparet ergo probãdos esse mozes respectu ad alios vite honestatẽ respectu sui:sine bis economica prudentia
83 non cõtingit esse probata.Ad testium † dicta super bis veniẽtes dico q̃ si testis dixerit aliquẽ esse prudentẽ diligentẽq̃ patremfa.quia per triennium vidit eum diligẽter gerere negotia sua z bene honeste viuere quod satis sufficienter probat bic enim diligentia z honesta vita in communẽ hominũ notitiã cadit vnde recte per visum causa deponitur etiã si actus singulariter non exprimatur nec bis obstat q̃ per triennium continuum testis videre non potuit:quia etiã si testis expresse dixerit continue se vidisse debet intelligi de illa continua visione que cadit in socii vel proximi non q̃ omni momento vidisse exigatur vt labeo ait in muliere cui legatur duꝫ cũ filio suo cõmuniter erit:z si testis particulariter interrogatur quos actus eum facere viderit debet respõdere:vtputa:qz vidit eum ad modũ diligentis patrisfa.suam familiã regere siue predia colere fructus congruo tempore vendere z bis similia z si de omnib⁹ actibus emergentibus in predictis nõ expresserit dictũ eorum nõ vitiatur z si diuersi testes
84 dixerint actus ad boc pertinentes vidisse singulares nõ erunt vt in similibus a nostris maioribus est receptum quãto vero tẽpore predicta magis declarãtur:tanto lucidior probatio redditur in quibuscã tamen puto aliquẽ esse prudentem diligentẽq̃ patremfa.vulgi opinione probari vt in cabibus in quib⁹ receptum est ex vulgi opinione probari quẽ vergere ad inopiã:vel male vti substantia sua z in bis similem rationẽ habentibus.Et quibus dico q̃ sic omnia que requirũtur ad economicã prudẽ
84 tiam sunt probata.Et aduerso docetur † q̃ vsurarius est dico si aliquid ex aduerso probẽt:si quidem sm morẽ ciuitatis in seculari persona p.mo dico reputat apud bonum virũ ex boc probationẽ nõ infringi.maior eñ pars hominũ aliquo defectu tenet vt enim in corpore modicus defectus non facit corpus iudicare morbosum vt si cũ deus absit ita nec defectus modicus anime quo ad nos faciet quẽ non prudentem videri sed fivitiũ est nobile z dãnosum vt usurarius:fur:latro:raptor:falsarius: et similia tunc ex bis redderetur non prudens:nisi ex secta vel locorũ veritate esset aliter statuendum quid enim de iudeo creando tutore alteri iudeo qui in omnibus diligens reperitur atq̃ honestus sed in boc deficit q̃ infidelis est z christianis publicus fenerator q̃ licet apud nos grauissima sunt non tamen apud sectam eorũ nempe ex boc nõ reprobatur vt imprudens boc ea lege probari videtur que tutorẽ esse permittit quid etiã q̃ dolenter refero vt quibusdam ciuitatibus accidit quasi omnes etiã honestiores publice usurẽtur oportebit quippe iudicẽ qui hunc habet citare tutorẽ propter curritiã populi z errorem eorum z semitas impenitentes neminẽ reprobare tamẽ venia talibus non concederem.cũ vero tractamus de aliquo prudente z diligente alicuius certi actus celebrati nõ ꝓpter hominũ prudentiã hominẽ prudentẽ probamus cuꝫ prudentia sit habitus mẽtis qui singulari actu non limitatur sed proprie tractamus an actus sit puter factus boc est in quocũq̃ prudẽte z diligẽte:z bec lex ostendit z p negotijs vtiliter ceptis actiones concedunt z pro bis que diligenter gesta sunt minorẽ nõ restituunt ad hoc autẽ requirunt tria.s.prudentia circunspectio z cautio:prudentia respectu finis puta vt emat rem sibi necessariã circũspectio respectu circunstantiarũ:vtputa res que emitur casinate vel alteri casui verisimiliter nõ subiaceat q̃ nõ sit vicinis pestilentib⁹ confinata vel similibus.Cautio vt euadantur impedimenta si forte contigerit vt de euictione sibi promittatur idonee z boc a quocũq̃ prudẽte fieret z si ex causa boc redũdaret in damnũ nõ imprudẽtie boc imputaretur ſz facto siquidẽ vero deficeret factũ diligens non dr prudens vt Ulpianus super edicto de minoribus ait.Quidã actionẽ negotiorũ gestorũ agebat probauit se aliquod negotiũ vtiliter z diligẽter gessisse per testes qui pro ratione ita esse dicunt q̃ quilibet prudens z diligens paterfa.ita fecisset sm mozes illius ciuitatis an sufficientẽ rationẽ reddiderint dubitaꝫ.dixi aduertendũ qz quedã sunt negotia que quo ad oes boies illius ciuitatis seu quodãmodo vniformiter se habent vt in cultura vinee fundi olineti z si de istis querat sufficies ratio reddit q̃ talis diligẽtia in cõmunẽ omniũ hominũ notitiã cadit.Quedã sunt negotia q̃ diffomiter valde se habẽt vt emere vel vendere pro alio equũ seruũ funduꝫ z similia z in bis predicta ratio nõ est sufficiens ratio.bec enim diligẽtia in cõmunẽ homi num notitiam non cadit bz ergo testis dicere in ratione circũstantias vt istud negotium appareat factum diligenter vtputa q̃ equus venditus erat seneꝫ vel alium defectũ habebat ꝓpter quẽ illũ vendidisset quilibet diligens paterfa.vel negotia q̃ gerebat erant magna z diffusa vnde quilibet diligens potius emisset equum causa visitandi negotia q̃ continue conduxisset ad vecturam z q̃ equus ille emptus est cõmuni pretio bis exemplis cõtentissimus.Nec predictis ob.q̃ supra diximus cum de bominis prudẽtia simpliciter queritur sufficere si testis dicat q̃ congruo tẽpore vidit quẽ bene z diligẽter gerere negotia sua.cum enim de bois prudentia queritur simpliciter sufficit si simpliciter causam reddit sicut cum queritur an iudex ius dixerit que notitia in eũ cadit qui actus exteriores viderit qui pertinent ad ius reddentẽ licet ex bis sit forsan aliqs actus iniquus z si de actu singulari querit an in eo ius dixerit nisi oẽs ipsius actus z circũstantias quis cognoscat de eo recte non testificari.

86 **Egnatiua** † Prudentia consistit in bene operando in bonum finem boc est in quietem z bonum subditorũ non in finem sui lucri vel gloria boc quidem requirunt in principe boc est in quolibet potestatem gerente publice boc in quolibet posito in dignitate presumit nisi contrarium probetur z in probanda non requiritur persone examinatio q̃ circa scientiã per examinationez expeditur.Circa mozes sm canones idoneus presumitur.
87 Jura vero † ciuilia banc prudentiaz aliqualiter pbari exigunt z q̃ ex eo estimatur q̃ quis fecit dũ in inferiori gradu consisteret si enim indignus qs esset inferiori gradu idigniozi esset superiori vt Pomponius respondit.est etiã constitutũ vt gradatim a minoribus ad maiores gradus perueniatur.boc enim videt esse necessitas nam gerẽdorũ bonorũ non permiscua facultas est sed ordo certus huic rei adbibitus nã nec prius permiozem magistratũ quisq̃ nisi prius minozes fuscperit gerere potest vt callistratus ait q̃ autoritas ostẽdit eoipso q̃ quis per gradus precedentium dignitatum transiret ad maiores gradatim ad sequẽtes idoneus presumat nisi cõtrarium doceatur z boc non immerito q̃ sm Aristotelẽ virũ principatus ostẽdit.In principatib⁹ eñ tot occurrunt ardua quorũ expeditio opz oibus esse manifesta q̃ iuste ad fidem addacimur q̃ est idoneus nisi de cõtrario discernat.Si gs tũ presumptioni soli standum non putaret:putarem sufficere si per eos qui eis suberant fama bona boni regis prebeatur nec enim in bis satis ad fidẽ iudicem adducunt bec autẽ precipue in quolibet pfide requirit vt subditis institia seruet bonas leges condendo z bene iudicando q̃ qualiter ꝓbet in tractatu de institia dicetur potest etiaz de vno principe vnus actus notabilis declarari q̃ ex eo solo ad fidẽ addu cimur q̃ habeat prudentiaz regnatiuã.vt de Salomone legit in libro regum qui in questione de in-
88 fante dixit:afferte mihi gladiũ.Notandum † est q̃ sm diuersitatem gradũ in principibus diuersa debet esse prudẽtia regnatiua.Alia eñ requiruntur in principe ecclesiastico vt in epo quẽ ponit Apostolus vt sacris canonibus declarat.Alia requirunt in principibus secularibus z in aliis z sm diuersitatẽ graduũ diuersa notaui.In eo vero qui nunq̃ gradũ dignitatis tenuit inspicitur forte si fuerit ꝓsiliarius vel decurio ideo constituti est:vt qui non sunt decuriones ad honores non promoueantur si vero nullo modo dignitatis gradũ tenuit per se vel per aliquem ascendendo quasi impossibile est probari eũ habere prudentiã regnatiuã:quomodo enim potest probari habitus prudẽtie regnatiue in eo in quo nunq̃ aliquis actus alias precessit cũ habitus ex actibus generetur.verũtamen tũc esset sola dispositio intuẽda que ex natalibus z facultatibus presumitur.z callistratus in titu.de mune.z bono.respondit in bac eñ prudentia requiritur persona oi turpitudine depurgata. infamis enim de iure vel de facto ad nullã dignitatẽ vocat.vt cõstitutũ est:licet bec prudẽtie economice non repugnet.potest eñ tutor esse infamis vt patet ex edicto pretoris in quo tutor infamis ad postulandũ pro
89 suo pupillo admittit:nullus enim † ex vilissimis negotiatoribus adiectus adbibitusq̃ officijs si de fozib⁹ z ministris vel ex turpibus lucris lucratus fuit aliquã dignitatẽ habere potest.vt constitutum est.Si qua de bis prohberentur apparet talẽ carere prudentia regnatiua z merito. sunt eñ tales pusillanimes q̃ vitium repugnat prudentie regnatiue in qua magnanimitas z magnificentia requirit.vt inferius declarabitur nec puto in bac prudentia probandum tanti temporis cursum requiri quãtum z in economica dicimus in dignitate eñ facilius homo cognoscitur.Sunt etiã actus excellentes z notabiles q̃ cũ maiori deliberatione fiunt ideo ex bis habitus prudentie facilius generatur z predicta si simpliciter querat an aliquis sit prudẽs tali prudentia. Sed si particu-
90 lariter † z simpliciter querat de aliquo actu singulari facto ab eo q̃ presidet an prudenter sit factũ dubitat tunc erũt probãde circũstantie vt in economica dictũ est z manifestius in tractatu iustitie declarabitur.

91 **Politica** † Sine ciuilis prudentia requirit in subditis que in boc consistit vt in bonũ finẽ obsi operet. eget enim ciuitas multis.s.oño cuius prudẽtia regat eget subditis diuersarũ conditionum.nã alij consiliarij regentiũ.vt ait Pomponius decuriones dicti sunt eo q̃ in numero decẽ eligebantur cõcilij publici gratia z eodẽ modo alij qui alia munera subibant istorũ actus multũ appropinquat actib⁹ regentiũ ideo eodẽ modo eorũ puto pbare prudentiã prout dictũ est de prudentia regnatiua.Alij sunt negotiatores alij alia ministeria:artificia;z officia exercẽtes.bi sunt oẽs actus ad ciuilẽ vitã ordinandã vt in libro cõuersationis ciuilis declarat:licet tñ predicta ad finẽ ciuilis boni innẽta sint boies tñ vtuntur bis ad finẽ proprij boni.s.vt propriã substantiam augeant z sic ẽ vsum pertinet magis ad prudentiã economicã.quid ergo si prudẽs z diligens mercatoz vel artifex alicuius negotij eo modo probandus est quo dico de economica aut de boc vniuersaliter querit aut respectu certi actus z i boc inspiciendi sunt mozes ciuitatis.s.hominũ eiusdez negotij z artificij q̃ si forte in ciuitate tantum vnus esset artifex mozes eorũ intuendi sunt qui in vicinis ciuitatibus operantur vt est in similibus constitutum.

92 **Militaris** † Prudentia cõsistit in bene operando in finem victorie ob quietẽ reipublice loquor autem de militia armata z bec militia alia est terrestris:alia marina.Terrestris alia pedestris alia equestris z inter bos alij sunt regẽtes alij q regunt z regentiũ qdã sunt q̃ presunt toti exercitui q̃ continet multos numeros milituꝫ alij presunt legioni alij cohorti alij ale.vt vlpianus sup edicto de infamib⁹ notat z istorũ presidentiũ prudentia fine multipliciter siue respectu certi actus pbãdo occurrit eodẽ modo probat quo dictũ est.ẽ.de prudẽtia regnatiua.Aliorũ vo q regũt prudẽtia militari si pbari expediat exercitio illius act⁹ pbari oportet vel i actibus bellicis ẽ bostes vel in bastiludijs z certaminib⁹ que glorie causa fiunt in ciuitate p illa acta boies apti reddunt ad arma z q̃ virib⁹ victoriosus egistit nostrã vocationẽ cõsequit vt imperator in tit.de athletis cõstituit.aliorũ vero q̃ in bis exercitati non sunt prudẽtia militaris directo pbari non põt presumptio est tñ q̃ in militia equestri prenaleant nobiles z alij assueti in equis.In militia vo pedestri prenaleant boies robusti corde z magime carnifices q̃ in exercitio gladij z effusione sanguinis sunt experti z etiã fabri z malleatores qui in actib⁹ percutiendi operã dant assiduã vt dixit Vegetius de re militari z etiã Egidius romanus de ordine eremitarũ in libro quez fecit de regimine principum in vltima parte sui vbi de re militari multa pulchra tractauit.

93 **Posita** Prudẽtie sunt diuersarũ specierũ sm q̃ diuerse species prudẽtie posuimus que postea diligenter sequamur.prudentie † qdẽ particulari que ad suiipsius regimen ptinet opponit imprudẽtia q̃ cõtingit ex etate vel casu.Ex etate vt in pupillo maxime infame vel infantie ꝓpter q̃bus cuꝫ nec se nec familiã suã regere sciant dat tutor qui z psone z familie sue bz curã.In adulto vo non presumit imprudẽtia talis:ideo nõ psone:sed bonis curator dat.bec autẽ etas q̃liter probabitur in tractatu de tpe declarabit. Ex casu vero cõtingit imprudẽtia in bis qui carent iudicio intellectus: qõ contingit in quibusdã actibus furozis z oz furiosus in q̃busdã est in q̃busdam nõ sm furorẽ z bic q̃nq̃ ex sensus defectu ꝓcedit vt surdus et mutus q̃ q̃nq̃ nihil z q̃nq̃ aliq̃d intelligũt z illi nullo alio noie speciali nũcupant sed eos mutos vel surdos vel morbo impeditos legappellat q̃nq̃ stante sensus integritate cõtingit aliquos esse dementes z bos oẽs mentecaptos appellamus ſz z sm diuersas causas aliis etiã noib⁹ nuncupant vt stultus z fatuus z bis etiã dat curator q̃ persone z patri-
94 monij curã bz.furiosus † probat ex actibus z si testis dicat q̃ vidit eũ furere z actus furiosorũ z facere satis exprimit sunt eñ tales actus cõiter noti.Sed si interrogetur vlterius oportet testẽ exprimere actus.i.qz fine causa astates ibi vidit pcutere z astates sine causa fugere lapides pũcere sine cã z similia.Quid si dixerit q̃ viderit eum detineri in carcere vel ligatũ funib⁹ vt furiosum pnto boc nõ sufficere sed adminiculari sed si adderet q̃ in vinculis vidit eum insania vba dicere sufficeret si predicta aliquo tpe fecerit sufficit dicere ad boc vt furiosus etiam bodie pſumat nisi aliud doceat:ait eñ lex ipm tãdiu esse sub cura quãdiu sanitatez recepit:q ergo dicit q̃ sanitatẽ recepit docere dz. Sed si doceret q̃ alternatis vicib⁹ in sanitate fuerit z in furore.z sic bz dilucida interualla sanitis erit ad tollẽdã illã consequentiã legis.s.q̃ bodie furiosus presumat
95 vt rescripti vba ostendũt.Sed tan actus de quo agit in quiete vel sanitate factus fuerit in dubio ipse actus ostẽdit.Quid eñ si matrẽ vel filiuꝫ vel cõiunctũ pcussit qd si cõtractũ fecit in quo enormiter lesus est:certe ipse actus ostẽdit eũ in pfecta quiete non esse:z in talib⁹ imperator requirit qb actus p eos fiant p interualla que pfectissima sunt.Sed si act⁹ fecit que q̃s p eos fiant p interualla que pfectissima sunt.Sed si act⁹ fecit que qsq̃ diligens fecisset:in pfecta qete factus esse presumit.Sed an
96 † qs furorem fingat põt dubitari forte ei imputarẽ q̃nq̃ ꝓpter simulatũ furorẽ vt ciuilia munera detractet vel eniteat z ideo cause cognitionẽ adhibendã puto:vt ait Ulpianus in rescripto predicto si monitus nec subest vlla suspicio matrẽ ab eo simulatione dementie occisam:ex suspicionib⁹ ergo simulatio arguit z ex vita pambula.Quid eñ si homo est silꝫ facere cõsuetus vt sunt illi quos vulgo camarotes appellam⁹.Et actu etiã suspicio arguit qd eñ si inimicũ ꝑpinquũ interfecit antiquorũ eñ relatu ꝓcepi in bac ciuitate quẽdã cupiditate vidicte fratris occisi ficto colore demẽtie apposterasse z demẽs p biennium cõmeauit inimicũq̃ suũ interfecit de se vt a demẽte nõ precaqẽte qõ de suspicione dico intelligo nõ leui:sed non de tali q̃ ad finẽ iudicẽ ducat z in bis etiã mul-
97 tũ operat aspectus z fama.Aliquos vo imprudentes † esse contingit ex sensus defectu stante mẽtis integritate cũ eñ ad prudentiã regrat pseñtiũ notitia z memoria preteritorũ z prudẽtia futurorũ ista enim propter defectũ sensus in tales nõ cadit merito vt imprudẽtes curatorũ cõsilio regunt vt mutus z surdus loquoz antẽ de bis q nutu nõ ꝓcipiũt tñ q̃ sufficiat ad rectũ iudiciũ intellect⁹ quos infanti iurisconsultus Modestinus in ti.ad trebel.egparat licet ergo nutu intelligat aliq̃ minima vt ad cibum vel ad potũ ptinẽtia z filia nihilominus imprudẽs est bec eñ in infante cõtingit.Sed si mutus z surdus nutu vel alio modo sufficienter pci-

Universidad del Rosario | Archivo Histórico

peret nō ō: imprudens vt ibidē ad Detianus ait: & merito in eo sufficienter cadūt ea que ad prudentiā requirunt. Qō dico de muto & surdo idē si esset cecus vel quouis alio modo ꝑpter sensus defectū in eū non caderet notitia eorū q̄ ad prudentē requirunt merito in lege dictū est generaliter curatorē dari bis q̄ aliquo perpetuo morbo rebꝰ suis superesse nō possent. istorū autē sensus defectus qualiter per testes probet in tractatu de sensibꝰ dicemus. hos vero non percipere nutu probat ex eo ꝙ testes debēt videre ꝙ cuj eis aliqd nutu significabat: nec voce: nec nutu nec alio modo respondebant per quē eū intelligere comprehēdere ꝓsit.

98 Ad decimum ꝗ vero qui stante sensus integritate carent iudicio intellectus. quidā stulti: quidā fatui appellant. Stulti dicti sunt a stupore q̄ stupenda nō stupent vel nō stupēda stupescunt qd ex̄ si mortis metus litis vel fame vel cōcussionis omnium bonorum imminеat & hoc tanꝝ nō cognoscens nō respondere ꝓcurat nec stupescit & sua auferri patit a quocūq; vel cōtra quid ex̄ si quolibet leui casu vt a casu mortis non terretur. ꝓpter hoc stultus est & bis actibꝰ approbat. Fatui vero dicunt a fando hoc est loquēdo: q̄ loquēdo sua fatuitatē ostendūt. bi probant per eos qui viderūt eos aliena loqui & qui ꝙ vicos more insanorū deridentia loquunt. vt Ulpianus ait in ti. de edili. edic. & predicta ſm vocabulorū ꝓprietates licet in iure q̄nq; istis vocabulis abutamur. Sed qd si multa verba ordinate ꝓferant inter que alia fatua interserūt certe in illo actu fatuus ꝓsumit. vt ad Modestinus respōdit in eo qui in heredis institutione inseruit conditionem si reliqs eius in mari ꝓiiciant hec aut̄ ꝓsumptio remoueri potest perspicuis rationibus. vt ibidem ad Modestinus ait: vt si homo erat bistrio vel alias cōsuetus similia ybaꝓferre & ad risum ꝓuocantia vel si bumilitatis causa nō reputās se dignū in ecclesia sepeliri talia verba ꝓtulit erunt quippe bmōi ꝓspicue rationes vel ꝓbationes de aliquo dubitāt an quis sit furiosus vel mentecaptus morbo perpetuo dixi boc peritorū medicorum iudicio cōmitendū vel etiā si morbus eū per annū tenuerit perpetuus ꝓsumitur in tantū enim cerebrū leditur & cura reddit impossibilis huic etiā particulari pendentie opponuntur oēs mali & inbonesti actus intrinseci vel extrinseci etiā si totaliter nō puniantur sed eorū inuestigatio ad iuristā non pertinet sufficiat ꝙ de honestate circa prudentiū economicaꝫ dixi-
99 mus. Opponuntur & etiā economice prudentie omnia ea que cōtingūt hanc esse fine illa. Opponuntur etiam omnia alia subscripta ꝓsumūt enim legūlatores quēlibet minorē hac prudentia carere: ideo eis tutores vel curatores dant. ex etate ergo hec imprudentia ꝓsumit. Opponitur etiā omnis culpa. est autē culpa deuiatio ab eo ꝙ a prudēte fieri debet. culpa alia est leuis alia leuior alia est latissima seu leuissima que est dolus alia lata &c. opponitur etiam prudentie omnis ignorantia ex qua re ipsa contingit deceptio de qualibet ꝓsequamur per ordinez. & primo de dolo videamus quomodo opponitur prudentie.

100 Dolus & ex parte eius cōtra quē cōmittitur quoniā ex eiꝰ culpa substantia eius minuit: ꝙ eius qui cōmittit qm̄ non recta ratione nec in rectum finē agit. Labeo aūt cuius diffinitio est approbata diffinit dolū malū esse calliditatē: fallaciā: machinationē ad decipiendum fallēdumve alterū adhibitū vt interpretatū est. Calliditatē in tacendo. Fallaciā in mentiēdo. Machinationē in arte verborū que nō tacet nec dicit nec ex̄presse mentit verbis generalibꝰ & equiuocis loquendo aliū decipere nititur. Cōmittitur dolus aliq̄n a nobis agente eo cōtra quē cōmittitur vt furtū: rapina: & bis silia delicta que in ꝓpriuz nomē cadunt de qbus suo loco dicet. Aliq̄n dolus facit alium facere. ꝙ alias fa-
101 ctur⁹ non erat vel facturus erat. alio tm̄ modo. nūc videndū est si indefinite: q̄rit an aliqs sit dolosus deceptor vel quouis alio simili mō nūcupat⁹ vnius talis actꝰ. ꝓbatio sufficit sicut receptū est fugitiū vel furē esse qui semel fugit vel furatus est. Cur autē hec tā varie qō ad ꝓbationē bone virtutis cursus triēnij requirit ad malitiā vero ꝓbandā sufficit vnus actus naturalis & civilis ratio subest ista ēm enormia nō fine multiplici deliberatione cōmittunt licet semel in actū extrinsecuz ꝓducantur ex qua multiplici deliberatione inducit habitus merito simpliciter dicit talis de tali vitio vitiosus cui civilis ratio subest vt homo ab his cōmittendis desistat cognoscēs ex vno actu saltem de facto diffamari valeat si tū post talē cōmissum bona vita triēnalis sequatur talis amplius nō dicet quātū ad prudentiā economicā. vt superius dictū est.

102 De aliquo† actu particulari si queratur an in eo dolus sit cōmissus dico circa quodlibet eorū q̄. s. dixi ad prudentiā requiri pōt dolus cōmitti ad prudentiā etiā vniuersaliter loquēdo requirit rectitudo mentis. si ergo ad mētis rectitudinē turbandam aliqd cōmittit ista sunt ꝓspicua indicia doli vt receptū est in eo qui vinū album dedit ꝓ aqua vt sumēs ebrius fieret. idē puto si qd aliud tale cōmiserit ex quo mentez alienari contingit. Si ꝙ in particulari queraꝫ requirunt nouē. s. memoria preteritorū: notitia presentiū: experientia: docilitas: deliberatio: solertia: ꝓuidētia: circūspectio: & cautio. Circa quodlibet istorū: aut ēm qs habet experientiaz a se vel eget docilitate ab alio. dico igit in bis in qbus qs habet experientiā per se & a se & nō cadit dolus: qm̄ scienti dolus de quo bic loquimur non inferꝫ circa docilitatē ergo dolus solū cōmittit ꝓprie sed q̄nq; docilitas qualibet dictarū specierū pōt respicere. ideo large loquēdo circa qualibet dicere possumus dolum cōmitti & ideo aliq̄

exēpla circa qualibet ꝓout est possibile inseramus. Rem aliquā emi a te de ea aliqua ꝓsentia vel ꝓterita intimasti que vera nō erant que si sciuissem empturus nō erā vel nō tāto ꝓtio. pho ea te dixisse & sciuisse & vera non esse probamus est dolus. tua ēm dolositate & fallacia me decepisti & tui lucri causa. Idē si ꝓcurasti vt per expressionē nō veri factā cū alio vt audirem vel dicerē mihi ab alio mea decipit notitia ꝙ si verbis generalibus vsus est vt bonus est bic sermus bic expresse non ōr dolus cōmitti nō enim decipit mea ꝓdētia cum ea particulariū notitia requirat. Idē si sciebas aliqd ꝓteritum vel istans de re nec me certiorasti: cū ēm ex natura cōtractus reddere me docilē tenearis tacēdo imꝓbato more versatus es & meā ꝓdētiā decepisti: quare ergo tacitur-
103 nitas est. pbata nisi probet cōtrariū. Si. pho te sciuisse probatus est dolus. sicut autē ea q̄ dici nō debēt ex generali locutione nō vident expressa vt dolus videat esse cōmissus ita ēm ea que taceri nō debent si verbis generalibꝰ expriman⁹ nō videtur expressa vt excusent a dolo vt in eo q̄ sciebat seruitutē deberi dixit si qua seruitus emerserit se nolle tenerivel si sciebat fundū alienū vel ꝑ alimentis obligatū: bac ēm machinatione verborū me decepit si ergo ipsius sciētia. pbatur. pbatus est dolus nisi singulariter cōtrarium expresse doceaꝫ. boc quidē nostris legibꝰ cōꝓbat de emptore idē. Quid ēm si cuz equū haberē eum a me emisti ꝓtio parui-
104 ori: ex boc nāq; ꝓsumit dolus. Imperator enim constituit ꝙ do lus emptoris q̄litate facti nō quātitate ꝓtij estimet: qō autē dixi qualitate facti interpretatū est si emptor falsa dixit de re vituperando eū dissimulando ꝓsentia: & annuntiādo futura. Quid ēm si cū equū in nundinis emisse dixisti eū mihi habere notū ipsumq; pauidū calcitrosum vel aliter vitiosum vel ꝙ certo tpe anni cōsueuit infirmari: ꝓpter qō tibi vēdidi eū nēpe si. pbatur ꝙ boc dixisti: & sciebas bocverū nō esse. pbatus est dolus: & boc cū emptor vituperet seu expriмat: sed si laudes rei vēdite tacet vel nō exprimit cōsideranda est regula Ulpiani q̄ generaliter loquit: tūc contrahentē eū imꝓbato more in celādo versandū esse: ad officiū autē emptoris ſm mores nostros nō pertinet rem q̄ vendit laudare: tūc ergo dolū nō cōmittit: predicta vera nisi forte venditorē
105 in re subditā vel aliter enormiter errare viderit. Quid enim si rusticus aurū vendebat ꝓ ere vel lapidē pretiosuz ꝓ vitro vel alio vili lapide: boc qppe emendo imꝓbato more versatus est & dolus est: et predicta que circa rem ipsam sunt vt qualitas ipsius. Quid ēm si cū scirem rerū magnā copiā euenturā. & ric ipsarū pretiū minuendum & boc tibi nō indicaui. & ric pretio carioꝛi emisti. vel qd si scirem penuriā magnam futuram ꝑpter casum q̄ aduenerat mercatoribus q̄ cōsueuerūt poꝛtare nō tibi indicaui. & te emi pretio viliozi bic quippe dolus non videt. & boc qppe Thomas de aquino in scīa scē cū tractat de peccatis q̄ occurrūt circa volūtarias cōmutationes sic ait: cū in futurū res expectat esse minoris valoris ꝑpter subuentū negotioꝛū que ab emētibꝰ ignoraꝫ vēditoꝛ q vēdidit ſm pretiū qō inuenit nō videtur cōtra iustitiā facere si qō futurū est nō exponit si tū exponeret vel de pretio subtraheret abunde virtutis esset ꝙuis ad boc non videaꝫ teneri ex iustitie debito predicta vera puto cū tacet: secus si eius qō sciebat cōtrariū asserebat. tunc enim est mendaciū inexcusabile qō in dolū incidit: vt declarabit in sequenti & boc de bis que ab aliquo ꝛtrahentiū ꝓferuntur. finaūt tertio statim subiungā eū cui mutuare volebam affirmasti idoneū esse cū nō esset an dolū dicaris cōmittere responsum est nō teneri de dolo: q̄ bec actio nō dat nisi ex magna & euidenti causa & nisi ex ꝓspicuis. ꝓbatur indicijs: vt si. pbetur te boc sciuisse non idoneū esse tū lucri causa idoneum affirmasti: vt Caius ait: tunc autez lucrū intelligit si tibi illā pecuniā soluturus erat vel erat tecū aliqñ cōtracturus cū ēm simpliciter dico quē idoneuz etiā si eū pauperē scio excuso qm̄ ſm multos ꝓ bonis moribus reputatur ne illius detegaꝫ paupertas: vñ imꝓbato more versatus nō est sic excusabile est: sed eo ꝙ inde cōmodū expectat mēdacium inexcusabile est. idē si te ingessisti ad boc dicendū cū de boc nō esses interrogatus: nō enim est excusabile ꝙ qs ad mentiendum se ingerat cū etiā alius eo ipso ꝙ se ingerit suspectus reddat: idē si in finib⁹ assueratis non stetisti si interrogatus vel non vltra. pcessisti dicēdo ꝙ boc nō babebā inuestigare ab alio. boc enim imꝓbato more versatus est. & tale dictum ſm mores bonos culpabile magis est q̄ laudabile. me enim impedisti ab alio fieri docilē. Idē si. cū aliqa se diceret titiuz cū esset semꝓnius & tu sciens affirmasti. licet ēm excusabile sit si eius paupertatem nō detegas non tantū excusabile est si eū aliū esse affirmes q̄ si tacēdo vero tertius dolū nō cōmittit. nō enim cogebaꝫ se rei q̄ ad se nō pertinebat immiscere: sed loquendo ambigue eque dolū cōmitteret. ex quo ēm suo dicto ce-
106 pit aliū instituere clare loqui debet. Sup predictis† ad dicta testiū descēdamus: q̄nq; aliquid dixisse. pbatur ꝑ testes qui audierunt: sciētia ēm alicuius qui aliqd audiuit tacuit vel obscure locutus est cuz maiori difficultate. pbaꝫ cū facti ignoratia regulariter presumaꝫ. Q̄nq; tū sciētia directo. pbatur vt si affirmauerit serui fugitiui nō esse. equum nō esse calcitrosum. pbatur ꝑ testes qui dicunt se vidisse ꝙ seruus se ꝓsente vel illo fugit equus eo ꝓsente calcitratus est & similia. Q̄nq; isti testes de visu baberi nō possunt tūc sciētia aliter vehemētioribus probationibꝰ probāda est vt si seruus de quo aliqd affirmauit suus domesticus fuerat per tēpoꝛa: si equum de quo affirmauerat tenuerat & recalcitranerat vt ꝛ receptū est in tutoꝛe qui etatē & conditionē pupilli & consanguineus

guineus cōsanguinei scire ꝓsumit. idē si ei fuerat dictū & denūtiatum per epistolam vel erat de boc fama in vicinia vt cōstitutū est in tutore ꝑ per epistolam vel erat de boc fama in vicinia vt cōstitutū est in tutore ꝑ istis modis scire se esse tutorē datum ꝓbaꝫ. idez illud ꝓbabimus in istis modis scire se esse tutorē datum ꝓbaꝫ. idez illud ꝓbabimus in istis modis scire se esse tutorē datum ꝓbaꝫ. idez illud ꝓbabimus in volēte adire hereditatē: q̄ istis modis. pbatur scire qui qđ mortuuz esse se institutū & similia. & boc cum ꝓbāda est sciētia alicuius qō fuit in esse: si nautē tractaretur de ꝓbāda scientia alicuius qō non fuit in esse: vt si volo. pbare te sciuisse ꝙ seruus nō erat cecus vel qz liber nō erat corruptus: tūc si quidē est talis negatiua que ꝑ visum vel alium sensum perci-
104 pi pōt: suberunt oēs modi ꝓbādi quos diximus als cessaret modus ille quo ꝑ sensum. pbaꝫ cetera locū habere. Superest† aliud: qz eoipso ꝙ cōstat nō esse vel fuisse id qō asseueratū est appareꝫ asseuerantē dolo fecisse. nulla ēm subest causa quare non digerit ꝓpria malitia nisi aliqd ad doli excusationē ꝓbet boc loco subiungendū est ꝙ sciētia alicuius tripliciter sumitur. scire enim dicimus rem per causas cognoscere vt in sciētijs cōtingit dicimus ēm aliquid esse. qz per rōnes illius scientie sic demonstratur & in bis dolus faciliter excusaꝫ & difficiliter. pbatur: si ēm iurista aliquid cōsuluerit vel medicus & apparet cōtra veritatez dixisse non ꝓsumitur dolus cōmissus: potest enim in bis qs de facili errare & potest moueri rationibꝰ apparētibus nō existentibꝰ nisi. pbaretur corruptus pecunia vel precibꝰ vel ꝙ dixerit cognoscere se facere contra iustitiaz: vel si aliqua perspicua indicia supereſſent. Sēd o modo dicimus scire ea quorū notitiā habemus ex sensibꝰ nostris videlz visu auditu &c. & in bis dolum vehementer opinamur vt qō est nobis ab alio nūtiatuz vel ꝙ fama percipimus per banc scientiā dolus quādoq; ꝑbatur qñq; excusatur. Quid ēm si dixi tale qd esse qō non est si ꝓbo mihi ꝓnuntiatum fuisse vel famā esse excusabor. & predicta legibus cōꝓbantur: & aduersus eā partē prudētie que deliberata ōr docilitas dolus cōmittitur vt si cū deliberare vellem de adeūda vel repudianda hereditate ali quis mihi persuasit: vt repudiem qm̄ solnendo nō erat vel vt optem talem seruū cum meliozi in hereditate nō esset de dolo tenebik si callide fecit. vt Ulpianus ait: qualiter autē. pbetur ꝙ callide fecerit: ꝓbatur ex
105 bis q̄ dicta sunt. Aduersus solertia† dolus cōmittitur vt si cū ad iudicium pergerem iturus in termino aliqd intimasti aut dixisti aliqd ꝓpter qō nō habui necesse ire cū verū non digeris dolū cōmisisti: tua ēm calliditate mea solertiam impediuisti: aduersus prudentiaz que futura respicit. certe pōt dici ꝙ dolus cōmittitur cū circa preterita vel presentia qs mentit ex boc ēm ex prouidentia futurorū qs decipitur: sed si nul lo dicto de preterito vel de presenti mihi persuasisti vt aliquid facerem vel non facerem si quidē in aliquā delicti speciē caderet ex qualitate facti qō persuaderet dolus. pbatur ꝙ si in delictū non caderet vt si psuasisti ꝙ ante tēpus fructus vēderem vel nō venderē: q̄ sic tibi melius videtur ego tibi credidi cū tamē esset deterius boc idē cū difficultate dolus. pbatur. nā an sic putares cū persuasisti solū ex tua deliberatione cōsistit que potuit decipi sicut in specialibus dictū est ꝓbandi ergo mo-
106 dus bic erit idē qui ibi eadē aduersus circūspectionem & cautionem dicenda sunt fraus quid sit potest dubitari: sed Labeo per ti. de pac. ait. ꝙ ineſt dolo fraus qō varie interpretatū est. Quidā† ēm dicunt ꝙ dolus est genus fraus est species. s. quādo mei cōmodi causa committo: alij ꝙ dolus quādo re & consilio fraus quādo re tantū in boc videntur magis glossatores inclinare huic etiā assentit Thomas de aquino dicens qō dolus cōmittitur sine per verba sive per facta fraus vero per facta tantum cuius testimonio standum est. Sed aduertendū puto ꝙ interdum fraus sumitur ꝓ specie distincta a dolo. naz ad dolū requiritur ꝙ fiat cōtra aliquā personā vt patet ex eius diffinitione. s. ad decipiendū alterum. fraus etiā si non contra personam sed legis ꝓcepta principaliter fit vt cum fraus legi fieri ōr sed quādoq; contra personam dolus est genus species vero est fraus licet iura quandoq; istis vocabulis abutanꝫ ex dictis autē & alijs dicendis modum ꝓbandi lector inueſtiget.

107 Atiozem † Culpam doluz' esse ꝓculdubio displicebat: Celso verissimum visum est cuius sniaꝫ approbata est. quidā tamē a significatione verborū sine causa recedentes exponunt latiorē. i. latā dolū esse. i. dolo cōparari ꝙ nec menti nec verbis cōgruit est ergo bic latior culpa dolus. s. ꝓsumptus differūt ergo a dolo sicut manifestū a ꝓsumpto. Exempluz ponit Celsus si rebus depositis adbibuit eādē diligētiā quā in suis. ex varijs autē legibꝰ varia colligunt exēpla quorū pauca referā. Dicit ergo Ulpianus in ti. man. dolus est si qs nolit ꝓsequi qō potest aut si quis non exegerit qō exigere potest aut si quis nolit soluere qō exegit & Paulus respōn in ti. ad le. fal. dolo carere non videtur qui controuersia hereditatis mota legata sine cautione dat licet autem ois dolus. pbetur ex ꝓsumptione &
108 indicijs ille† tamen dolus ōr manifestus de quo ita clare ꝓsumptiones habenꝫ qō iudex in claram & perfectā fidē deducit quādo autē ꝓsumptiones ita clare nō sunt aliqua tamen apparēt indicia dolus ꝓsumptus ōr qui idē est qō culpa latior. bic dolus ꝓsumptus non sufficeret si criminaliter ageretur qm̄ ꝓbationes tunc requirunt que sunt luce clariores ab boc dolo ꝓsumpto excusaꝫ minor. vt in tit. de edē. receptum est licet non excusetur a manifesto bic dolus sicut leui ꝓsumptione inducitur ita ꝓsumptione leni tollitur vt ꝓsumptus dolus non dicaꝫ. Quid enim si res suas ꝓtiosiores rebus depositis pretulit excusatur vt in tit. mā. receptū est. Idē si res ꝓprias pretulit cōmuni-

bus non est dolus ꝓsumptus ꝓterea ius enim qō in rebus cōmunibus habebat non est ꝓsumptio ꝙ eas dolose perire pateret vt in tit. fami. berci. receptū est. Circa predicta autē in modo ꝓbandi insistendum non est quoniam ex se patet & clarius patebit in sequenti.

109 Ura Culpa† est deuiatio indeliberata ab ea prudentia q̄ ineſt cōmuniter omnibꝰ qui sunt einsdem instructionis & ꝓfessionis ideo autē ōr deuiatio generaliter vt cōprehendat deuiationem siue faciendo sine omittēdo & qō dico indeliberata ad differentiā doli ōr qui ex deliberatione manifesta vel ꝓsumpta cōmittitur. Ex eo ꝙ ōr ab ea prudentia apparet ꝙ prudentie opponitur. Ex eo ꝙ ōr que ineſt communiter oībus differt a leui leuiori & leuissima vt patebit inferius. qō vero infra ōr qui sunt einsdez conditionis & ꝓfessionis adijcitur ꝓpter latā culpaz que cōmittitur ab aliquo in aliqua arte perito cuius experientia cōmuniter oībus nō ineſt qui sunt einsdem artis. ōr autē lata culpa que est manifesta & publica & oībus ptz vt Paulus de verbo. signifi. ꝓponens ait late culpe finis est nō intelligere qō omnes intelligunt vel potest dici lata culpa boc est ampla et magna nā vt Ulpianus ibidē ait. lata culpa est negligentia nimia intelligere quod oēs intelligunt & etiā boc sensu bic assumimus. Ista enim est culpa magna maioz est culpa latior: maxima est culpa dolus. non ēm potest ma-
110 ior culpa esse ea que ex vera deliberatione cūmittitur bec autē culpa lata potest cōmitti contra qualibet prudētie partem. Quid ēm si qs ignorat presentia vel preterita que cōmuniter oēs sciunt vel qd si prudentes nō cōsuluit de eo de quo oēs cōiter aliorū cōsiliū quereret: vel qd simile fecerit latā culpam dicemus eē cōmissam: cōmittitur enim bec culpa faciendo qō fieri non debet & in nō faciendo & in omittendo seu negligendo qō fieri debet cōmittitur de qbus aliqua inferamus exempla. In faciendo quidē exempla sunt multa qui mea gerebat negotia domū edificauit nec legū formā seruauit lata culpa est: & probatio manifesta. Conductor pullum nimie & ꝓmature onerauit: vnde mortuus est: lata culpa est. ꝓbabitur autē boc per boies qui talis aialis ministerio vtuntur pullos eorum cōmuniter ante dictū tempus non sunt soliti onerare. et bic per testes qui dicūt ꝙ sic viderant onerari per boies dicte conditio-
111 nis. In modo ēm faciēdi† faciendū est ꝙ de factis que habent causam permanentez ex aspectu presenti potest de malitioso preterito iudicari. vt ꝙ murus sit male factus vel domus male composita. vel liber male scriptus & similia. & sic testes possunt dicere male factuz esse illud opus. qz illud viderunt. & qz cōmuniter boies illius cōditionis et artis a tali defectu abstinere viderūt. vel dicunt ꝙ viderūt cōmuniter boies illius artis sic operari ꝙ opus in tale vitium non incideret. Sed si dixerit testis ꝙ omnes boies illius artis a tali vitio vidit abstinere. videtur qō falsum afferuit quia nō potuit oēs boies illius artis videre. sed eius dictum sustinendum puto. vt intelligatur oēs quos vidit operari exēplo iurisconsulti. qz volens ꝓbare ꝙ liberozum educatio fit iuris naturalis rationē adiecit dicens: videmus ēm omnia aialia huius iuris peritia cēseri. constat enim ꝙ non oīa animalia viderat. & ꝙ ait in ti. q̄ satisf. cog. inter oēs. s. de boc interrogatos. & plura similia. Diceret aliqs potuit vidisse paucos. sed boc nō contingit in artibus que in ciuitatibus multū frequētantur. in bis vero que raro non ꝓbarenꝫ in bis vero q̄ habent causam transeuntē cōtingit etiam ꝙ ex presenti notitia possunt multa facta preterita indicari. vt si mēsor certū agri moduz retulit eius cuius culpa potest ex presenti experiētia demonstrari. Idē in eo q per seruū imperitū scidit. vel vineā imperite putauerit nā infra certū tempus pōt imperitia facti ꝑcedentis detegi. & sic ille erit modus ꝓbādi: quē digi. Quedā vero facta ita pertrāseunt. vt ex nulla presenti notitia possit de preteritis indicari. vt si equum tibi cōmodatū currere vel saltare plus solito coegisti vltra id qō cōmuniter boies illius conditionis se cisent: tūc per testes qui actū viderūt esset ꝓbandū. Quedā autē in faciendo. modo digi banc culpā cōmitti potest cōtingere respectu loci tēporis persone & omnium qualitatū quas circa delicta iurisc̄sultus dixerat. que per singula explicare longissimū esset nec expedit. Quoniā
112 † dictū est in boc libello qualiter ꝓbentur oīa que requirūtur ad boc colligit omittēdo seu negligendo cōmittitur lata culpa. bec autē negligentia sensu non percipitur. ideo non sufficeret testē dicere ꝙ vidit. sed oportet aliqua facta dici ex quibus indez de negligētia iudicet. oportet aūt per negligentē omitti id qō cōmuniter boies illius cōditionis non omisissent. bec autem negligētia ex bis que presentia sunt. ꝓbatur recte cōmissa. per totū enim annū ex vinee aspectu cognoscitur si putata nō fuerit ex multitudine sarmētorum. vel si prediū cultū non fuerit cognoscit ex multitudine berbarū & spinarū. cōmuniter autez oibus ineſt bec ꝓdētia: vt vinee putētur predia colentur. boc itaq; iam notū est quod ꝓbatione non indiget. poterit ergo testis dicere. vidi vineā non putatā agrū non cultū isto anno: qz vidi. ex boc enim sola negligentia coloni qui in latā culpam cadit cōꝓbēdit. Quedā vero negligētia ex aliquo presenti cōprehendi nō potest. & qm̄ necesse est per testes de visu probari vt si domuz omisisti claudere & fures ingressi sunt: vel si certa hora & certo loco venire debuisti qō facere omisisti. potest idē ꝓbari per testes q illa & tota hora steterunt & viderunt qō nō venisti. nec venire potuisses quin te vidissent. Interdū latitudo loci vel tpis nō patitur. vt ꝓ testes de visu te nō venisse ꝓbari posset. quid enim si debebas venire ꝓ rusium. qs

Universidad del Rosario | Archivo Histórico

enim per visum cõprehendere posset te non venisse in tã lata terra.vt si
est lata terra:vel qd simile infra annũ venire debeas certo loco vel ali-
quã impositionẽ soluere.ꝛ modo occurreret qõ duo illo loco toto anno
stetissent.tunc enim difficile est.tũc autẽ alius modus pbandi videt in-
nentus si forte inde publicus cõfectus est liber oĩm venientiumvel oĩm
soluentiũ in quo talis non reperitur.poterit etiã pbari per illos qui in
ciuitate illa explorauerunt a pfonis qui scire boc debebãt.ꝛ in locis in
qbus verisimiliter venire debebant.ꝛ non reperitur cũ venisse probatũ
est eũ non venisse vt Põponius respondit.Si lucius titius ante kalẽ.
in Italiã non venerit decẽ dare spondes vt nõ ante peti possit ꝑ explo-
ratũ sit.nec venisse nec venire posse:cui cõgruit qõ est receptũ sic proba-
ri quẽ non esse soluendo scẽ per discussionẽ vticẽ discussioni locum esse
iura cõsuluerũt:cũ aliter probari nõ possit ad istas cõiecturas recurri
113 necesse est.ponẽ aliquem negligentẽ infirmo medicũ non adhibuisse.
hic culpa lata est.pbabitur autẽ per astãtes ꝛ vicinos cũ medicus de fa
cili ad infirmũ non vadat quo minus per vicinos non videat si infirmi
tas fuerit longa.ita qõ necesse fuit per medicũ visitari sepius etiã per
medicos ciuitatis poterit ista negligentia pbari si singulariter digerit
de se non vidisse venisse.bi eñ magis de facto suo interrogank quã testi
ficentur.Dicet aliquis nõ sufficit pbare medicũ nõ esse adhibitũ forsan
enim non erat in ciuitate.nisi boc pbetur dic in ciuitate ꝛ locis in quib⁹
esse presumit copia medicorũ peritorũ legibus ꝛ canonib⁹ cõprobatur.
Jn alijs autẽ locis ad hãc negligentiã argnẽdam pbari debet.ibidem
medicũ fuisse q poterat adhiberi.ar.ei⁹ qõ Ulpia.ait tunc imputari so
cio:si alij nõ cõmisit.cũ eñ abfuturus fuerat facilis erat p alium societa
tis administratio predicta ꝛ exerceri poterat ꝛ boc si persone conditio ꝛ
quantitas patrimonij regrebat.vnde medicus etiã ex vicinis ciuitati-
114 bus quereret.Similis dubitatio ꝓzitur vbicũqꝫ negligentia aliter ar
guitur in eo q̃ persona vel rem aliquã non adhibuit.vbi necesse erat.ꝛ
boc cũ de culpa in aliquo certo actu adhibita querik.contingit interdũ
queri simpliciter an aliquis sit negligens desidiosus culpabilis tali cul
pa que in latã culpã cadat.bi sunt qui licet ex fermonib⁹ mentis compo
tes videantur.tũ furiosi faciũt exitũ:quib⁹ tanꝫ prodigis dak curato⁹.
vt diuus pius rescripsit.ꝛ Ulpia.in titu.de tuto.ꝛ cura.retulit.bi ꝓpie
prodigi nõ sunt qñ prodigalitas in expendendo ꝓsistit nec ꝓprie ap-
pellantur desidiosi seu negligẽtes qñ hic culpa etiã in faciẽdo cõmitti-
tur.vt nimia seuitia in seruos:vel nouas et periculosas negotiationes
inchoando.talem ergo dicimus culposum.ad boc igit vt buic culposo
ꝛ prodigo curato⁹ detur probari oportet sic male tractare eum negotia
sua:q̃ nisi subueniatur ei deducetur in paupertatẽ.vt eiusdẽ principis
rescripto cõtinek siue boc faciendo siue negligendo ostendat.pone enim
aliquem solũ in necessarias causas expendere.tñ ob boc pecuniam sub
vsuris accipere.ꝛ prediorum suorũ culturam negligere suoscꝫ fructus
pati marcescere potius quã suo tẽpore vendere ꝓ alijs fideiubere in-
caute impositiones publicas non soluere ex quo in graues penas inci-
dit.ꝛ similia.ꝛ ista quidem ꝓprie ad prodigalitatem non pertinẽt.sed
magis ad imprudentiam que potest culpositas nominari.

115 **Euis** †Culpa que ponit ꝓprie ad iuristam pertinet di
uersimode consideratur.aliter enim sumitur in re-
bus alienis.seu alijs debitis aliter in rebus communibus inci
denter.aliter in cõmunibus ex cõuentione.primo modo leuis culpa est
deniatio indeliberata ab ea prudentia que inest diligentibus hominibus qui sunt eiusdem cõditionis ꝛ professionis.q̃ paulus volens osten
dere cum dictus esset in pignoratitia actione venire.ꝛ dolum ꝛ culpam
subiungit hec verba.Ea igitur que diligens paterfa.suis rebus prestare
solet a creditore exigitur:ꝛ idem in ti.ad le.aqui.ait culpam esse q̃ cum
aliquid diligenter proniderí potuit.non est prouisum per boc dico qõ
ab ea prudentia que inest diligentibus differt lata culpa.per illam eñ
deniatur a prudentia que cõiter inest omnibus.per hanc autez ab ea q̃
requiritur in diligentibus ꝛ expertis hominibus illius cõditionis.ce-
tera diffinitionis verba exposita sunt in precedenti.Contingit autẽ hãc
culpam cõmitti circa oẽs prudentie partes tam in faciendo q̃ in omit-
116 tendo aliqua exempla ponamus.Facta† quedã sunt que sua natura re
gulariter hanc culpã includunt.vt si furtũ rei cõmodate factũ esse asse-
ris.diligens enim homo bene custodiẽdo precauisset.nisi forte ab vsu
re factũ esset.vel ab alia psona fida de qua cõfidendũ magis q̃ precauẽ
dum erat vel si fortia facta esset vel magna vis adhibita doceatur. Jtẽ
si equũ.quia ferrum perdidit asserem dãnificatũ:diligẽs enim homo
117 sua prouisione ab boc precauisset sepius pedes videndo.Quedã† vero
facta culpam sine expressione manifestant.vt si vineam meã vindemia-
sti ꝛ vinum vuis cõmixtis in dolijs recõdidisti tpe debito possum tamẽ
tuã culpam arguere.q̃ cõiter omnes boies diligentes illius conditio-
nis similes vuas habẽtes faciũt ꝛ facere soliti sunt per tpa preterita se-
paratim.ꝛ boc p testes qui dicant se vidisse qõ tu illas cõmiscuisti ꝛ qõ
ex boc res mea in tantũ sit deterior.vel ꝑbare possum ostendendo quã-
tus sit valor vini excussi ex vuis separatis.ꝛ quantus est valor vini ex-
cussi ex vuis cõmixtis tũc exce ssus apparet q̃ diligens paterfa.boc de-
118 buisset ꝓuidere.† Omittẽdo etiã ꝛ culpa cõmittit.hui⁹ aũt exẽpla facili-
a.ꝛ modi probandi faciles sunt:ꝛ qñ ex predictis colligitur nõ prose-
quar.Ex reb⁹ vero cõibus cõmunione incidẽti incidit culpa q̃ sic diffi-

119 nitur.† Leuis culpa est deniatio indeliberata ab ea diligẽtia quam
suo tpe seu illo tpe suis rebus adhibet.Paulus enim in ti.fami.ber.sic
ait.nõ tamen talẽ diligentiã prestare debet heres qualẽ diligens pater-
fami.qñ per suã partẽ causam habet gerendi.talẽ enim diligentiã pre-
stare debet qualẽ in suis rebus.eadẽ sunt:ꝛ si duobus eadem res legata
sit.nã ꝛ hos cõiungit ad societatẽ non cõsensus sed res ex his verbis a
viris subtilis ingenij prolatis apparet.qualis culpa estimetur ꝛ quali-
120 ter aliter q̃ supra sumak.hec autem statim declarabunk.Circa† res ve
ro cõmunes ex conuentione culpa sic diffinik.Leuis culpa est deniatio
indeliberata ab ea diligẽtia quã ante contractũ in rebus suis adhibere
solebat.Paulus eñ ait socius socio culpe noie tenetur.culpa autẽ non
ad exactissimã diligẽtiã dirigẽda est.sufficit eñ talẽ rebus cõmunibus
adhibere qualẽ rebus suis adhibere solet.qz qui parũ diligentẽ sociuꝫ
sibi acquirit de seipso queri debet:boc idem imperator in libro institu-
tionũ constituit.sed cauillari potest:cũ eñ adhibere debet diligentiam
illã quã in suis adhibet presupponit eũ diligentẽ ꝛ sic tenetur ad id qõ
diligẽs homo facturus esset.videtur enim idẽ in alienis qõ in cõmuni-
bus:sed fateor qõ eum videntur presupponere diligentẽ.illa tñ diligen
tia que cõmuniter inest oibus que largo modo diligẽtia est.sed non p
prie vt hic sumitur.qõ si sic acciperet diligentia.vt accipitur qõ declara
bitur in culpa sequẽti.credo qõ idem sit in alienis ꝛ cõmunibus.Quius
121 gratia † scienduꝫ est qõ licet plures alias species possumus facere.tamẽ
inter se quelibet bz gradus suos.dolus enim maior est si fit corruptione
pecunie q̃ si fit precibus.sic eñ ex alijs causis bz maior ꝛ minor. Cla-
tior culpa dicit maior vel minor ꝑm qõ leuis vel grauis est doli ꝑsumꝓtio.Lata eñ culpa bz maior vel minor ꝑm qõ in eo erratum est.vel ma
nifestũ:vel manifestius:vel manifestissimus.Similiter ꝛ culpa leuis de
qua loquimur.nã inter hoies diligẽtes vnus est in maiori gradu dili-
gentie q̃ alter:in ꝓposito ergo dico qõ culpa leuis in rebus alienis esti
matur si deniat ab ea diligentia vel prudentia que inest hoibus diligẽ-
tibus eiusdẽ conditionis ꝛ pfessionis.intelligo autẽ de hoibus diligen
tibus simpliciter in quocũqꝫ gradu diligẽtie quis deniet in leui culpa.
Jn reb⁹ vero cõibus sufficit qõ habeant eandẽ diligentiaꝫ quã in suis
122 forsan eñ in suis erat in summo gradu diligentie. Subest† alia du-
bitatio:qd erit si quedã cõmunia erant forte merces quarũ similes pro-
prias nunq̃ habuerat qũo talis culpa poterit estimari:cũ ad exemplus
suarũ teneak.nec tale reperiatur exẽplar.nẽpe ex predictis apparet re-
sponsio.videak enim in quo gradu diligẽtie erat in suis rebus.licet res
istis esset cõmunib⁹ dissimilis in eodẽ gradu diligentie in cõmunibus
esse censetur.boc ex verbis predictarũ legũ ostendik.dicunt eñ requiri
eã diligentiam quã in suis simpliciter nec ad res similes cõmunibus se
astringit.si tñ similes res reperiantur culpa talis clarius denũtietur.ꝛ
qõ testes baberent dicere facile esset:sed qñ ad gradus diligentie recur-
rimus est difficilis.sed in culpis sequentib⁹ declarabit. Allia etiã du-
bitatio subest cũ rebus cõmunib⁹ incidẽter culpa estimetur si nõ adhi-
bet eã diligentiã quã in suis adhibebat.Quid enim si tunc in suis nul-
lam diligentiam adhibebat:nec tunc circa res suas aliquid fecisse pro-
bari potest.Dico diligentia est quedam exercitio prudentie:prudentia
autem est habitus mentis.ꝛ sic consistit in animo sicut ergo possessio se-
mel habita animo retinek ꝛ continuak nisi probetur interruptio ita hec
diligẽtia,pbata igitur diligẽtia anteriꝛ suis reb⁹ illo tpe adfuisse pre-
sumitur.qd ergo articulandũ:quid pbbandum patet ex predictis.

123 **Enior** †Culpa est deniatio indeliberata ab ea prouden-
tia que inest diligentibus hoibus qui sunt eiusdem conditionis ꝛ professionis hanc culpam antiqui legisla-
res vel nostri iuris interpretes per speciẽ culpe distincte a leuissima nõ
posuerunt.sed de ea sicut de leuissima vniformiter iudicarunt.quia igit
inter eas non est iuris diuersitas antiquorũ sequentes vestigia vno no
mine leuissimam appellamus.

124 **Euissima** †Culpa est deniatio indeliberata ab ea
prudẽtia que inest diligentiorib⁹ homini
bus ꝛ diligentissimis qui sunt eiusdẽ conditionis ꝛ pfessionis
ꝛ qõ dico diligentibus ꝛ diligẽtissimis.dico ad differentiã leuis culpe.
ꝛ de deniatione ab ea que inest diligentiorib⁹. Gaius in ti.de act.ꝛ obli.
loquẽs de cõmodatario sic ait:exactissimam diligentiã prestare cõpel-
lit custodiende rei.nec sufficit eũ eandẽ diligentiã adhibere quã in suis
adhibet si alius diligentior potuerit custodire.ꝛ idẽ imperator libro in-
stitu.constituit de ea que inest diligẽtissimis.idẽ Gaius in tit.cõmodati
ait.in rebus cõmodatis talis diligẽtia prestanda est qualẽ quisq̃ dili-
gentissimus paterfami.in suis reb⁹ adhibet:cũ ergo receptũ est in com
modato venire leuissimã apparet q̃ deniatio ab ea diligẽtia q̃ inest di-
ligentib⁹ ꝛ diligẽtissimis est culpa leuissima.ex eo eñ qõ bz qualez qsq̃
diligẽtissimus.apparet loqui de diligentissimo cuiusq̃ gradus.Qua-
125 liter ergo cognoscank diligẽtes diligẽtiores ꝛ diligentissimi.ꝛ qualiter gradus inter eos videndũ est.cuius gratia vnũ exẽpluꝫ intelligi-
bile ponamus in etate senili que vt nostri maiores tradiderũt incipit a
lxx.anno exclusiue ꝛ terminatur in cẽtesimo anno.illꝫ enim est lõgissi
me vite tps.ꝛ sic in superlatiuo.Assumamus igit medium inter ista qõ
est.lxxxv.dico ergo q̃ vsq̃ ad istud mediũ est senilis etas.abinde supra
bz senioꝛ vsq̃ ad superlatiuũ.abinde infra superlatiuũ ꝛ bz longissimũ

vite tẽpus

vite tẽpus.ista tria causa doctrine ponank vt species.ꝛ quelibet istarum
habet suos gradus.nam quot anni quot mẽses vel quot momẽta sunt
in quolibet dicto⁹ tẽporum possunt dici gradus illius differentes ꝑm
plus ꝛ minus ita in ꝓposito imaginamur terminum a quo diligentia
incipit:ꝛ est illa cõis ꝓuidentia que cõmuniter oibus inest quãdocũqꝫ
rudibus ꝛ grossis post illam statim incipit diligẽtia ꝛ progreditur vsq̃
ad exactissimã diligentiã que vltra non ꝓgreditur.ille igitur qui ha-
bet diligentiã aliquã ascendendo gradatim vsq̃ ad mediũ totius la-
titudinis diligentie.ille dicitur diligens.ille vero qui excedit mediũ
vsq̃ ad vltimum terminũ.ille dicitur diligentior.ille vero qui vltimuꝫ
terminum attingit ille dicitur diligentissimus ꝛc.

Circa materiã testium per do.Bal.de perusio hic attẽde quãplura.

Sed iudex. Jsta dictio sed:aduersatur ꝛ corrigit inquãtum.l.C.dicebat q̃ eps nõ ad-
mittitur ad testificandum.Et nota q̃ iudex cause debet ire
vel mittere ad eũ quando episcopus producit.Scõo no.
quem debet mittere.qz per eũ debent scribi acta.boc decla
rat Jaco.bu.in.l.j.ff.de offi.pcon.ꝛ p Bar.in.l.si vni ex pluribus.ff.de re iudi.Jtẽ qz cause cõtinentia non diuidak.vt in.c.ad bec.eẽ de sequest.
pos. Tertio no.q̃ testis debet dicere quid nouit.i.qõ sensu percepit.
ff.de testa.l.qui testamento.ꝑ.fi.ꝛ qz veritas in oẽm partem eandẽ est ne-
cessaria.ex boc sequik q̃ debet deponere veritatẽ ꝓ vtraq̃ parte.No.
q̃ testis debet deponere de veritate nõ de credulitate ꝛ ꝓ vtraq̃ parte.
Circa boc vide que no.Bar.in.l.is potest.de acqui.heredi.tu dic qõ id
quod quis asserit presumitur credere.ꝛ que sit iusta causa credulitatis.
vide per Bar.in.l.cum quidam.ꝑ.j.de acqui.here.ꝛ ita seruat consuetu
do ꝑm glo.quam no.ꝛ adde quod dicam in.l.progi.ꝛc.

1 Presbyteri non tozquentur pro testimonio.
2 Testes vacillantes in testimonio tozquentur.
Notarius scribit vacillationem testis de mandato iudicis:trepidatio-
nem ꝛ mutationem coloris.
3 Falsum cõmittit etiam qui verum tacet.
4 Notarius cui facta est cõmissio de examinãdo testes potest de sua com-
missione esse rogatus.
5 Pro examinandis testibus in territorio alterius existẽtibus debet cõ-
missio fieri illi iudici.
6 Forma iuramenti qualiter testis habeat iurare.
7 Testis studiose nõ reddens causam sui dicti tenetur pena falsi.j.in tra-
cta.nelli.no.234.
8 Testis qui dixit se non recordari punitur nisi causa oblinionis sit pba
bilis:ꝛ quando excusetur.j.in tracta.Nelli.nu.234.
9 Locus cõmisse falsitatis in veritate tacenda quis debeat poni in libel
lis accusationis.
10 Judex ex officio in causa ciuili testes non examinat ꝛ examinati nõ p
bant secus in criminali.
11 Testis examinatus q iurauit ꝓbat licet ꝓduct⁹ in iudicio ꝛ nõ citatus.
12 Reatus excludit honorem.
13 Pena falsi testis que sit.
Potestas cõpellens testẽ dicere falsum punitur eadẽ pena qua testis.
14 Potestas nõ admittens defensionem iuris punitur ac si non admitte-
ret defensionem vere innocentie.vide.j.in tracta.Nelli.nu.232.
15 Judex punit testem falsum dicentem coram se parte presente sine cita-
tione.j.in tracta.Nelli.nu.237.
Sententia in notorio fertur sine scriptis.
16 Testis qui dicit se homicidam non potest ex boc punire secus si dixit se
falsum dixisse.
17 Judex cui non liquet plene de testis falsitate debet sniam temperare.
18 Testis qui non vult comparere ad testificandũ criminaliter puniatur
crimine stellionatus:ciuiliter tenetur parti ad interesse.
19 Testis quando inquiritur de falso debet apponi locus cõmisse falsita-
tis secus in notario ꝛ ibi rationem.
20 Testis q in causa deposuit ꝛ cõstat ipm nõ iurasse qualiter punitur.
21 Notarius qui nõ facit iurare testes an puniatur de falso.
22 Potestas qui habet arbitriũ procedendi non potest absoluere vel con
demnare ex depositione testium non iuratorum.
23 Notarius non reprobatur per duos vel tres testes deponentes contra-
rium sine redditione cause.
24 Notarius ꝛ testis tenek ad interesse partis etiam ratione erroris.
25 Oblinio in teste non est lata culpa.

1 **Presbyteri** non tozquentur ex cõmissione testimonij nõ tozquentur.
sed in alijs capitulis seruatur ius cõmune si falsum tñ dixe-
rint causam puniuntur.b.d. No.primo q̃ presbyteri oc-
casione testimonij nõ sunt tozquendi.licet ergo infames infamia facti ꝛ
criminosi non admittank ad testimonium sine tormentis tñ speciale vi-
dek in presbytero q̃ nõ tozquetur.vel dic q̃ nõ loquik de presbytero in-
fame vel criminoso.sed de eo q vacillat in testimonio.nam licet alij toz-
queantur:tñ presbyteri nõ tozquent.Et dic de boc vt sciamus qd debe-

2 Scõo no.Tregulã q̃ oẽs in testimonio vacillantes possunt ꝛ debent
tozqueri ꝑ eruenda veritate.Quãdo autẽ testis vacillat dicit Jnno.qõ
mandato iudicis notari⁹ debet scribere quo vacillat.Jtẽ si trepidat vel
mutat colorẽ in facie.qz oĩa ista sunt signa quasi falsi testimonij.ꝛ de b
ponit Jnno.in.c.qñ cõtra falsam.ex eo.pba.boc totũ in arbitrio iudi-
cis relinquik inquirendũ ex alijs cõiecturis nõ ex solo palloꝛe vult⁹ vel
trepidatione:vt.ff.de questi.l.de minore.ꝑ.tormenta. Tertio not.qõ
3 contra falsum testem datur actio parti ad interesse. Quarto no.† qõ
non solũ ille falsus est testis qui falsum deponit.sed etiam ille q tacet ve
4 rũ.i.tacet veritatẽ.ꝛ boc est valde notandũ. † Quero an ille notarius
cui est facta cõmissio de recipiẽdis testib⁹ possit talẽ cõmissionẽ scribe-
re ꝛ esse rogatus.Bar.in.l.ex sententia.ff.de testa.tut.dicit qõ sic.q dicit
qõ tutius est qõ alius scribat ꝛ roget circa hanc cõmissionem examina-
tionis testiũ cõmittendam.vide Bal.in.l.ij.ꝑ.qõ ab initio.ff.quẽadmo.
testa.ape.vbi dicit qõ si testes sunt in suo territorio.debet iudex mittere
5 suum notariũ ad recipiendũ testes ꝛ eorũ iuramenta ꝛ dicta sed† si esset
in territorio alterius.tunc facienda est cõmissio illi iudici de predictis ꝛ
qõ facta examinatione remittit dicta testium ꝛ iuramenta.vt ipse iudex
principalis cause publicet.Jtẽ iudex cõmittens debet mittere illi iudi-
ci articulos distinctos.ꝛ interrogatoria ꝑm q̃ testes interrogentur.Ex
6 hac.l.cõiuncta.aut.† sed iudex.ꝑ.eo.ti.colligik forma iuramenti testis q̃
debet esse talis.Ego talis testis iuro meram ꝛ plenã dicere veritatẽ ꝓ
vtraq̃ parte de bis sup quibus sum productus de qbus fuero interro-
gatus.ita colligik hic aperte.vñ posti⁹ testis deposuit correctio non ex-
cusat testẽ.nec presumitur correctio veritatis:nisi sciat antẽ testis lo-
quatur cũ parte ꝛ apertũ ꝓcessum ꝑm Jnno.q no.ex de accu.c.cum dile
7 cti.ꝛ ibi vide.Ex predictis etiam † apparet q̃ testis studiose reddẽs cau
sam nõ concludentem tenek pena falsi sicut si deponeret tacita veritate.
vt bic.secus si ex sui simplicitate sit locutus.sicut plerumq̃ faciunt rustici.
qui nesciunt melius reddere causam sui dicti.qz tũc magis habet locuꝫ
pena falsi:vt not.ff.de bis q no.infa.l.lucius.vbi glo.est notabilis ad id
8 qõ no.Ex predictis etiã dicit† q̃ si testis dixit nõ recordari ꝓ puniatur:
quia certuꝫ est q̃ debet recordari:certus debet esse ꝛ memor eorum que
iã fecit.vt no.Bar.in.l.filio.ff.de reb⁹ dub.si autẽ esset probabilis causa
oblinionis tunc nõ puniret.Super quo dicit Jnno.q testis debet ma-
gis recordari de loco ꝛ de personis q̃ de die.Quid si testis interrogatur
particulariter ꝛ diuisim de loco loci.puta in quo agro vel domo.et in q̃
parte agri vel domus:ꝛ certe videtur qõ si dicat se nescire in qua parte
agri vel domus q̃ ob boc nõ sit repellendus.ar.l.si qs fundũ.ff.de acq.
pos.quã vide si fecit necne. Alias sup tpe multũ est exercitabile dictuꝫ testis
qui dicit se non recordari ꝑm Jnno.q ita tenet.ꝛ no.ex de accus.c.qualꝛ
9 ꝛ qñ.in magna glo.vbi vide. Juxta† boc incidenter ꝗro qñ testis in ta-
cendo cõmittit falsum in tacenda fraude qs locus ponik in libello accu
sationis pro loco cõmisse falsitatis:nã nõ videt q̃ non factũ vel non di-
ctũ possit certo scribi loco.sed dicẽdum est per bãc.l.q̃ qñ omittitur ali-
quid in tacẽdo in iudice.locus iudicij est ille locus qui circũscribit deli-
ctũ ꝛ debet poni in libello ff.ad sil.l.j.ꝑ.occisorũ.ꝛ vide p Bar.in.l.libel-
lor.ff.de accu.de eo q fuit negligens in denuntiando qõ no. Deinde
nota q̃ testes debent esse petiti ꝛ ꝓducti ꝑm vnã expositionẽ:vel.i.citati
10 seu moniti ꝑm aliã. Juxta primã† expositionẽ quero.pone qõ testes
non sunt producti.sed iudex ex mero officio recepit eos.querik vtrũ di-
ctũ eorũ probet.ꝛ dictũ est qõ sic.dic qõ non in causa ciuili:qz non potest
iudex in causa ciuili inquirere de facto ex mero officio iuxta not.in.c.ad
nostrã.lo.ij.ex de iureiurã.ꝑ Jnno.Sed in criminali si quidẽ est ꝓcess
sum per inquisitionẽ potest ex mero officio recipere testes etiã post pu-
blicatũ processum.vt no.Jnno.ex de testi.c.cum clamor.ꝛ Archi.iiij.q.
iij.placuit.vbi plene vide.Sinautem esset,parcendum per accusationẽ tũc
post apertũ non potest.sed ante apertũ est questio vtrũ ab eo adiu-
uandã accusationẽ iudex mandatoriꝛ possit recipere testes ex mero offi-
cio. Jsta.l.facit qõ non ꝑm primã expositionẽ sed cõtrariũ disputando
disputauit Bar.in q̃stione q̃ incipit Judex maleficiorum.quã disputa
uit Pisis.ꝛ boc per id qõ no.in.l.idẽ est.ꝑ.si tibi.ff.de condi.ob tur.cau.
ꝛ in aut.de tabu.ꝑ.j.cũ sua glo.ff.de penis.l.si non defendant.ꝛ ex de col
11 lu.c.j.ꝛ j.de aboli.l.ij.vbi videt expresse ꝛ bene.Sed ꝑm aliã expositio-
nẽ reuoco in dubiũ.pone qõ testis est productus in iudicio ꝛ nõ citatus.
monitus iurat ꝛ deponit vtrũ valeat.videtur qõ nõ vt bic. Jlã videtur
suspectus se ingerendo.contrariũ determinat glo.in.l.post legatũ.ꝑ.is
vero.ff.de bis qui.vt indi.qõ verũ credo.nã eoipso qõ iudex differt sibi
iuramentũ tacite videt eũ monere q̃ deponat verũ.de iuramento autẽ
cõstat si notarius attestak iurasse q̃ credik notario eũ iurasse:vt no.glo.
12 in.l.theopõpus.ff.de do.prele.de quo ibi per Bar. Ultimo not.† qõ
reatus excludit honorẽ imo aggrauat reatũ.vt.C.vbi sena.vel cla.l.j.et
13 j.de.pcura.ꝛ conduc.do.Ang.l.ſi. † Extra quero qz materia est vtilis
qualiter punik testis falsum deponens in criminali.Respondeo qõ pu-
nitur pena talionis.vt no.ij.q.iij.ꝑ.j.in glo.ordi.ꝛ est tex.in.l.j.ꝑ.j.ff.ad
l.corne.de sica.ꝛ dicit ibi Bar.qõ eadẽ pena punik potestas compellens
eũ testẽ ad dicendũ falsum qõ est notandum.Adde ad boc qõ babes in
14 l.lege.ꝑ.fi.ff.ad le.iul.pecu.vbi est ali⁹ tex.qõ† potestas nõ admittẽs de-
fensionẽ iuris perinde punitur ac si nõ admitteret ad defensionem vere

Universidad del Rosario | Archivo Histórico

15 innocentie.qđ est notandū.de quo dicā in.l.raptores.¶ Scđo quero. bic pone qđ testis deposuit falsum ꝛ boc liquet iudici.an poterit eū condēnare sine citatione dic qđ non.quia quando factū est tale in quo certe persone condēnatio egigitur.tunc quantūcunq; sit indici notozium.tamen non procedit ad condēnationem:nisi p̄missa citatione.vt.ff.de remili.l.iij.ℊ.fi ad dic̄.est bene verum qđ in istis notoriis nō est necesse qđ sententia ferat in scriptis.vt no.in auc.vt iudi.sine quoquo suffra.ℊ.necessitatē.finaute aliquod factū est notoriū in quo non exigitur condēnatio.sed alia ordinatio vel inhibitio.verbi gratia.Statutū est factum in aliqua ciuitate cōtra libertatē ecclesie.tūc superior ex officio potest inbibere ꝛ mādare ne obseruetur.licet neminem citet p̄m Archidi.qui ita not.iij.q.j.c.ita lotharius.ꝛ ibi videas oino.Tu adde qđ si iudex deprehendit testē in falsitate non est necessaria citatio.ex quo est ibi pars p̄sens.dictū em̄ Archidi.debet intelligi parte absente.ad boc.C.de testi.l.
16 nullum.ꝛ qđ no.ff.de bis qui not.infa.l.ictus fustiū.¶ Tertio quero. pone qđ testis confitetur se homicidas ꝛ utrū iudex poterit eum punire ex sua confessione.dic qđ nō.qz non est facta in iudicio:qz non agebatur ad boc.de boc glo.ordi.iij.q.vj.c.boc qppe.secus si confiteat se falsum di-
17 cere:qz boc crimen incidit cause p̄incipali.vt.d.l.nullū.ꝛ adde† qđ quādo indici nō liquet plene de falsitate testis:sed suspicatur de eo tunc debet sn̄am tēperare.qz precedit sola suspicio seu p̄sumptio.vt.d.l.nullum.sed si ei bene liquet tūc debet punire per diffinitiuā.ꝛ debet exaggerare sn̄am.vt hic.nec debet diffinire.Ān alibi dicit glo.no.cōtra officiales qui penas.l.impositas.vel gratia vel dissimulatione differūt.l.j.ff.de deserto.lib.ℊ.qđ ipſi tenetur.qđ no.p̄o istis officialibus qui syndicantur.Deinde vos videtis hic ꝙ testis qui non dicit plenā veritatem
18 punitur.qđ in eo† qui vt veritas occulteur nō vult cōparere ad testificandum.Jnno.tāgit in.c.j.extra de fal.veritas est ꝙ vt falsus testis non pōt puniri ex isto capite.qz falsitas testis est ꝓprie periurū.sed iste non est periurus:qz nō accessit ad iurādū.sed s̄m quosdā tenetur de falso in genere.qz facit ne veritas appareat animo occultāde veritatis.qđ non credo verum.nisi forte esset testis rogatus qui assumpsisset sibi officiuz testificandi.nā post assumptū officiū non debet tacere veritatē.vt.l.j.in p̄in.ff.ad le.cor.de fal.tū probabilius est dicere ꝙ criminaliter puniat crimine stellionatus.ꝛ ciuiliter teneatur parti vel reipu.per actionem
19 de dolo.ar.eozū que no.per Ly.in ti.de sepul.viola.¶ Quero bic vnū cū tabellio iuret sicuti testis.vt.ff.de eden.l.quedam.ℊ.numularios.āre si tabellio accusatur de falso non ponitur locus iuramēti.secus in teste. Respondeo qz ille locus incertus.ꝛ ꝓpter omnimodā incertitudinē potest omitti locus.qz boc est ꝓpter factum rei magine in inquisitione.vt
20 no.insti.de publi.iudi.in p̄in.¶ Quero pone ꝙ testis in aliqua causa ciuili vel criminali falsum deposuit.postea constat eum non iurasse nūquid poterit de falso puniri.do.Ricar.mal.disputauit hāc questionem ꝛ determinauit qđ sic quādo dictū testis habet debitā formā ꝛ figuram testimonij.vt quia i actis publicis cum figuris publicis ꝛ in scriptis in ea figura exteriori ꝛ visibili deposuit:que deponūt testes q iurauerunt tunc istud dictū quantūcunq; nō habet in se iuramentum habet tñ figuraz esse ꝛ potest tanq̄ falsus testis accusari ꝛ puniri.ꝛ istud ꝓbatur in.l. si quis legatū.j.rñ.ff.de fal.si vero non habet debitā formam.vt quia nō in actis publicis.nec in forma qua veri testes deponūt.tunc nō punitur de falso.vt.d.l.si quis legatum.ij.resp̄ō.Facit ꝓo boc.l.j.ℊ.boc interdictū.de tabu.ex.bi.ꝛ que madmo.testa.ape.l.ij.ℊ.j.ꝛ vide Bar.in.o.l.si qs legatū.in fi.Sed nunquid criminaliter ꝓpter boc punietur.dicit idem Bar.in dicta sua disputatione ꝙ sic si ad boc deposuit dictum suum in schedula.vt postea per notariū in actis redigeretur ꝛ factum est.sed nō tanq̄ falsus testis:sed tanq̄ cōmittens falsum in genere.vt.ff.de fal.l.j. ℊ.qui in rationib⁹.sed si nō ad boc deposuit vt ponerentur in actis.sed vt dolose mēdacio suo alium lederet quē lesit ciuiliter tenetur de dolo.
ff.de fur.l.falsus.ℊ.si qs in persona.criminaliter autez tenetur crimine stellionatus.vt.ff.de cri.stel.l.iij.ibi.Itez si quis in posterum.si vero neminē ledere voluit.tūc nullo modo cuiquā tenet.ff.ad le.fal.l.venditor.
21 ¶ Sed nunqd tabellio qui fuit negligens id faciendo iurare testes tenetur de falso.videt ꝙ non.sed debet ab officio remoueri.vt.l.si qs.verno ex malitia.de offi.p̄refec.p̄re.cōtrariū tenet Ricar.qz p̄termissione solēnitatis falsum cōmittitur.vt.C.de testa.l.iubemus.in fi.ꝛ facit.l.j.ℊ. qui in rationib⁹.ff.de fal.ꝛ vide de oibus.Bart.in.d.l.si qs legatum.de fal.vel dic melius ꝙ iuramētū generale tabellionis est causa remota.ꝛ ideo nō debet poni locus iuramenti.sed iuramentū testis speciale est et causa immediata.ꝛ locus est concomitantia specierū nō generum.vt in
22 c.abbate sane.extra de re indi.li.vj.Quero† aliud pone qđ potestas habet arbitriū ꝓcedendi absq; solēnitate.vtrum ꝓcedere poterit ad cōdēnationē vel absolutionē ex depositione testium non iuratorum.dicit Bar.ꝙ sic.qz iuramētum testis est de iure ciuili ꝛ remissa solēnitate intelligitur remissum iuramentū.ita no.ipse in.l.filius.ff.de dolo.qđ non credo verū.qz quātūcunq; habeat arbitrium tñ debet constare de facto. vt.ff.de mili.testa.l.diuus.sed non cōstat nisi testis sit iuratus quia iuramentuz in teste est magis substantia ꝛ materia ℚ solēnitas.ad hoc facit
23 qđ no.c.sepe.extra de ỽb.sig.in cle.¶ Jnta predicta† quero vtrum tabellio possit reꝓbari per testes duos vel tres cōtrarium deponentes sine redditione cause.certū em̄ est ꝙ testimoniū ꝓbatoriuz non regrit

causam si testes nō interrogent de causa.de bis q̄ sunt facti sensibilis q̄ intuitiue cōprehendunt.nō dico in bis q̄ sunt iuris in quib⁹ nō debet esse cōiuncta cōsensu de necessitate alias non fit ꝓbatio.vt no.Jnno. in.c.cū causam.extra de testi.nunqd est ergo ita in testimonio reꝓbatorio do.Ja.in questione quā disputauit q̄ incipit.questio talis est.quidam petijt a titio.g.digit eleganter.quia qñ testis nō reddit causam nō interrogatus de ea nō ita ꝓbat perfecte.sicut ille q reddit bonam causam.ꝛ ideo tabellio talibus testib⁹ ꝓponderat.Jtē testes reddētes rationē ꝓualent s̄m eū quod est notādū.apparet ergo ꝙ duo testes reddentes legitimā rōnē ꝓponderant totidē testibus dicētibus vera esse tamen nō interrogatis de causa quia vera redditio cause ꝓponderat cause ꝓsumptiue.in bis autē in quib⁹ concluditur solū per viaz iuris ꝛ rationis ꝛ non per sensum meruī cozpozeū est certuz ꝙ sine redditione cause non resultat ꝓbatio testiū.vt in.d.c.cū causam.p Jnno.Adhuc
24 †adde qz notarius ꝛ testis tenent ad interesse partis non soluz ratione falsitatis que est studiosa mutatio veri sed etiam ratione errozis. quia error in notario ꝛ teste est lata culpa.vt.l.fina.j.de mag.conue.Obliuio
25 †autē non est lata culpa in teste.qz licitū est ei si nō recordatur dicere se non recordari.Adde no.per Bar.in.l.j.ℊ.si quis.ff.quēadmo.testa.ape. ꝛ no.Jnno.in.d.c.qualiter ꝛ qñ.extra de accu.ꝛ ista sunt aurea.

1 ¶ Ratio in teste attenditur ꝛ non dictū ꝛ ideo si testis dicit credo quia ꝓsens fui ꝛ vidi:ꝓbat.
2 Testis non ꝓbat quotiescūq; opposituz eius qđ testis deponit potest stare cum veritate cause per quā testis fundat dictum.
3 Testis quare non possit in scriptis deponere vel p nuntium remittiue.
4 Testis interrogatur de tempore quando est suspectus ꝛ quid quādo digit se non recordari de tempore.
5 Testis qui deponit sup vita ꝛ moribus alicuius:ꝛ reddit rōnem qz vicinus vel consanguineus qñ ꝓbet:contra Bar.ꝛ vide nu.13.
6 Fines antiqui qđ ꝓbentur per testes deponentes de auditu antiquorum ꝛ generali opinione.
Jn factis multum antiquis opinio generalis habetur ꝓo veritate.
7 Testes in tribus casibus debent cognoscere contrahentes.
8 Testis deponens de auditu quod ꝓbat qñ vsus non requiritur.
9 Ratio testis non debet esse idem quod dictum sed aliud a dicto.
10 Ratio testis debet procedere plena ꝛ simplici via non per difficultates intellectus.
11 Argumentum a toto integrali ꝙ procedat in testibus.
12 Argumentum a nomine procedit in teste.item
Argumentum ab impossibili.item
A cōmuniter accidentibus.
14 Argumentum a differentia situs vel loci quod procedat in teste.item
Ab eo quod est ꝓpzium hominis.
15 Mozs ꝓbatur per ea que accidunt mortuis.
16 Testis an reddat rationem dicti per locum ab autozitate.
17 Argumentum a similitudine rationis procedit in teste.
18 Testis qui dixit scio quia habeo menti ꝓbat.
19 Tacita substitutio vel tacita hypotheca ꝓbatur per testes probando expressam.
20 Testis debet reddere rationem dicti per sensum cozporis qui dicto cōgruat.ꝛ nume.22.
Testis qui in reddendo rationem dicit:videtur mihi quod possedit.g. annis ꝓbat.ꝛ nu.43.
21 Testis deponens super bis que percipit intellectu magis ℚ sensu non probat nisi reddat rationem dicti etiam non interrogatus.
23 Sensus visus est generale ad omnem sensum cozporis.
24 Testis deponens quia ꝓsens fui intelligit ꝛ intelligens.vt ꝓbet.
25 Dictum testis ambiguum quomodo declaretur remittitur.
26 Testis deponens de valore rei si deponit de credulitate vel opinione ꝓbat.
27 Testis deponēs super idētitate rei qualiter habeat deponere:ꝛ ibi si de sanitate vel infirmitate etate;vel senectute.ꝛ nu.33.
28 Uerba enuntiatiua in testibus non probant.
29 Testis super qualitate animi deponens qualiter ꝓbet.
30 Testis deponens super bis q̄ cursu temporis mutātur vt ꝓbet qualiter deponat.
31 Testis qualiter recte ꝓbet dānum esse datum culpa vel negligentia.
32 Articulus disiunctiuus non admittitur nisi super facto alieno.
34 Dictum testis insufficiens potest confessione partis adiuuari.
35 Si nomina rerum vel boim sunt variata quo fiet ꝓbatio remittitur.
36 Ratio eoz q̄ scripta sunt in libro rationū qualiter ꝓbetur per testes.
37 Testis qñ videatur repetijsse locū ꝛ tēpus alias dictū in dicto suo.
38 Judex ex causa non adhibet fidem testi clare deponenti.
39 Fama qualiter ꝓbetur.
40 Copia articulorum an detur parti petenti.
41 Copia interrogatoriorum fiendorum testibus non datur parti.
42 Si iudex omisit examinare testes super substātialibus publicato ꝓcessu possunt iterum examinari.
44 Testis qui semel declarauit dictum suum obscurum non potest illud iterato declarare.

Conuenticulam.

Conuenticulam. Prosequendo materiā testium non accipiēdo nisi id qđ do.Bal.in sua lectura tangit circa materiam testium id duz dicit modo venio ad testes.Et dicit ꝙ maior difficultas que sit in materia testium est concludere per ra-
1 tionē.Est autē ratio † testis duplex vna cōiuncta sensu.siue ipse sensus. ꝛ bec ratio ꝓponderat dicto.vñ si testis diceret ita:nihil scio nisi qz vidi contenta in articulo.tamē ꝓbaret veritatē articuli.in aut.sed iudi. dū dicit dicant qđ nouerint.vt.ff.de testa.l.q testamento.ℊ.j.ꝛ.de testi. l.testiū.in verbo ꝓesto fuerint.ꝛ in verbo sub ꝓsentia.Jdē multo fortius si testis dicit credo.qz vidi ꝛ ꝓsens fui.nā tunc ꝓbat vi rationis que necessario infert ita esse ꝛ fuisse.ꝛ ex boc do regulam ꝙ vbi testis in dicto minus ꝓbat in ratione vero ꝓbat efficacius semp attendit ratio. nā in teste ratio est que dat esse rei.i.testimonio.vt no.j.de testi.l.solam. facit qđ no.ff.de acqui.posl.l.si qs qui animo.ꝛ boc patet ꝙ cōtrariam regulā.nā vbicūq; dictū testis habet se in plus.sed ratio testis habet se in minus.tunc ratio minuit dictū.ꝛ si ratio esset friuola ꝛ nō concludens tunc trahit ad se dictū.vt nō cōcludat nec ꝓbet aligd.vt verbi gratia. si testis dicit scio:qz audiui a Martino.ꝛ ꝓbatur boc per rationē naturalē:qz cū ratio sit fundamentū destructa ratione destruit fundamentū.vt no.in ista.l.cōuenticulam.finaute dictū ꝛ ratio cōgrueret:ꝛ si qđē vtrūq; tendit ad ꝓbatū est efficax ꝓbatio.finaute neutrū tendit ad ꝓbandum tunc certū est ꝙ nulla resultat ꝓbatio.qz ex impertinentibus nil pertinens potest resultare.iuxta no.in simili in.l.j.ff.de eden.in ꝓnc.
2 Ex predictis infero quasdam cōclusiones.¶ Primo ꝙ vbicūq; oppositū eius quod testis deponit potest stare cuz veritate cause ꝙ quā testis fundat dictum suū ibi nunq̄ testis ꝓbat:qz ad concessionē cause impertinētis vel nō inferentis nō sequitur cōcessio antecedētis.verbi gratia dicit testis scio.quia credo.naz qz credulitas stat cum opposita veritate simul.i.stare potest testis nibil ꝓbat.nā possibile est qđ ego credo tū nō
3 est verū.vt no.j.de testa.mi.l.de tutela.¶ Sed quare † testes nō possunt deponere in scriptis vel per nūtiū.vide Bart.in.l.q boni.ℊ.pe.ff.de dā.
4 infec.ꝛ adde no.in.l.iureinr.C.de testi.Jtē testes † non sunt interrogādi de tpe:nisi qñ sunt suspecti.vt no.Bar.in.l.j.in fi.ff.de aqua plu.ar.ꝛ ibi qñ ꝛ qualiter valeat testimonium de auditu ꝛ credulitate.ꝛ quis sit modus ꝓbādi negatiuā.Sed qs sit modus qñ testis dixit se nō recordari de tpe.vide Bar.in.l.j.ℊ.si qs.quēadmo.testa.ape.ꝛ ibi dat conſilium
5 circa boc.Et ꝓo boc pono † quādam illationē cōtra Bart.dicit ipse qđ testimoniū de vita ꝛ moriz⁹ alicuius fundat per bāc rationē.quia sum vicinus.nā ista ratio coadiuuat.l.nā si sum vicinus ꝓesumoz videre vitam ꝛ mozes.vt.l.j.ℊ.j.ff.de flu.ꝛ de fun.instru.ꝛ instru.le.l.si ita.ꝛ.l.dōis bozreozum.ff.loca.Et si dicat testis nō deponit p sensum cozporis.ergo nō ꝓbat.Respondet ꝙ imo deponit p sensum cozporis nā ad depositionē eius qđ depono sequitur sensus iure ꝓesumptionis s̄m Bar.sed qđ istud non sit verū.ꝓbat.quia potest esse ratio vera.s.qđ sum vicinus ꝛ tamē dictum non est verū.non enim sequit dictū ad rationē.nisi dicamus sustinendo Bar.qđ aut loquimur de ꝓbatione necessaria ex eo qđ non apparet de causa immediate.aut loqmur de ꝓsumptiua ꝓbatione.ꝛ tunc refert aut loquimur de ꝓbando actū in genere.verbi gratia ꝙ qs sit male fame:vel ꝙ qs sit pauper vel similia:tunc sufficit ratio:qz sum vicinus:qz concludit per locū a cōmuniter accidentib⁹.vt.l.j.ℊ.j.de flumi.aut loqmur de ꝓbando actū in specie:ꝛ tunc aut est actus qui a cōiter accidētibus consueuit esse notus vicinis:vt mozs ꝛ etas ꝛ idez.vt ff.vnde cogna.l.optaui.Aut est talis actus qui a cōiter accidentib⁹ non cōsueuit esse notus vicinis:vel habet se pariter ad notū ꝛ ignotū:vt bomicidiū Petri vel furtū de re Martini.tūc nullo modo ꝓbat nō obst. ll.superius alleg.qz loquuntur quātum ad testes recipiēdos ad iudicis instructionē:ita loquit.l.dōis bozreozū.sed quātum ad ꝓbationē non ꝓbant:nisi reddāt causam congruentē.Ubi do talē regulā ꝙ semp ratio trabit ad se dictū ꝛ in suā naturā ipsum conuertit ꝛ destruit dictum si ei nō congruit.ꝛ tota virtus ꝓbationis stat in ratione.quia ois ratio
6 est argumētum vt supposui in p̄in.Ex bis † etiā infero contra Bar.dicit Bar.ꝙ si ego volo ꝓbare fines antiquos sufficit habere testes deponētes de auditu antiquoz̄ ꝛ de generali opinione.ratio est qz ita est verisimile per locū a cōiter accidētibus:sed ego dico ꝙ ꝓbare dictum cū opinione:nisi ꝓbetur per modū notozij non est ꝓbare:nisi solā famam. Est tamē verum qđ in factis multū antigs opinio generalis habeť ꝓo veritate:nec est necessaria alia ꝓbatio nūmodo talis opinio sit vniformis apud omnes.nec sit opinio de qua sit contradictio apud peritos:ꝛ ideo dicebat dōs Uabiens.cardinalis qđ licet ecclesia nō habeat instrumenta de ciuitatib⁹ suis.si tamen habet generalē opinionē:vt ita dixerim p̄scriptā apud oēs qđ hec sufficit ecclesie ꝙ plena ꝓbatione allegabat ipse Jnno.in.c.cū cām.extra de iura.calū.nā si non sufficeret nō posset ꝓbari ꝙ Cesar fuisset imperator s̄m Jnno.ꝛ adde qđ no.Jnno.
7 in.c.cū veniēs.extra de ỽ.signi.¶ Jtē scias ꝙ in tribus casibus testes debent cognoscere cōtrabētes seu partes.¶ Primo qñ factū venit ꝓbandū per testes.¶ Scđo qñ imperitus cōtrabit ꝛ in scriptis.¶ Tertio quādo fit inuentarium.vt no.glo.in.l.vl.ℊ.subscriptionem.C.de iur. deli.que limita per gl.l.iij.in p̄inc.ff.de testi.que dicit.aut in personali. ꝛ tunc sic.aut in reali ꝛ tūc non.¶ Modo pono quandam aliam ꝓpositionem ꝛ dico sic qđ quādo positio dicti sequitur ad positionē rationis
8 testis ꝓbat.Ex boc† infero contra Bart.qui dicit qđ coztina existente in medio.i.dempto visu auditus nō ꝓbat:quia dicit ipse qđ auditus potest decipi nisi sit cōiunctus cū visu.ex eo qđ vox recipit multas alterationes:ꝛ aliter se habet in sano.aliter in egro:aliter in inuene:aliter in sene:aliter in eo qui loquitur esse:aliter in robusto.ꝛ sic in.l.si nō sozitem.ℊ.libertus.de condi.indebi.Jtē quis posset esse homo suppositus qui ꝓo alio loqueretur ꝛ mutaret vocem.Sed ego dico ꝓo glossatoribus ꝙ talis ꝓbatio est sufficiens.nisi in casibus in quibus requiritur visus.vt no.in.l.ij.in fi.ff.de aqua plu.arcen.ꝛ.j.de iure deliberā.l.fi.ℊ. sin autem dubius.ꝛ ad boc.ff.ad sil.l.j.ℊ.occisorum.Et si dicatur vox ꝓtest permutari vel alius subijci.Rideo ꝙ boc non p̄esumitur.Jtē qui habet personā notam cognoscit qualitatē vocis in qualibet.in boc tamen iudex debet esse multum cautus ꝛ examinare singulas circunstantias.boc etiam habemus in illo Patriarcha qui non fuit deceptus in voce sed in tactu manuū dum dixit.Vox quidē vox Jacob est.manus autē est Esau.Sicut dixit reg Robertus legierio Andriocj nobili perusino.Jtē† adde qđ ratio nō debet esse idem quod dictū.sed aliud a dicto:ꝛ sufficeret quod dictum esset in genere.ꝛ ratio foret in specie.vt no.
9 in.l.j.ff.de excep.in glo.ꝛ ibi per Bar.facit quod not.in.l.si.ff.de offi.ꝓcu.Cesa.Jtē vide quod not.in repetitione aut.ingressi ꝙ testis in reddendo causam sui dicti potest omittere maiozem ꝓpositionem.ꝛ sufficit ponendo minozem.ꝛ ibi vide quedā alia ad materiā testis.ꝛ que no.
10 in.l.j.ff.si cer.peta.in.q.iij.per Barto.Post boc no.† quod ratio testis debet procedere plana ꝛ simplici via non per difficultates intellectus si tamen testis vult per argumētum fundare dictum:vt quando deponit super dominio vel possessione.dico qđ ꝓbat si ex bis que requirūtur ad esse prescriptionis vel dominij formal sui argumentū inferendo in causis facti in suo sensu cadentib⁹ conclusione iuris.qz tunc intellectus adminiculatur sensui.ꝛ supplet qđ deficit in sensu.vt not.Jnno.in.c.cū
11 causam.extra de testi.¶ Ultimo no.ꝙ in testibus procedat argumentum a toto integrali.nam si formal articulum de possessione partis.ꝛ testis dicit de toto includit partem.Jtē a toto numerali.quia si formal articulū de quinq̄ ꝛ testis dicit de decez ꝓbat.Jtē a toto generali. quia si formal articulū ꝙ p̄misit cblamydem sua ꝛ testis quod p̄misit omnia vestimenta ꝓbat.infra qui bo.cede.posl.penulti. Jtem a toto vniuersali.vt si pono ꝙ titius reliquit mihi immobilia.si testis deponit quod reliquit mihi hereditatem ꝓbat ratio predictorum hec est:vno cōcesso alterum de necessitate sequitur ꝓbato eo ex quo sequitur.ꝓ-
12 batur ꝛ id qđ sequitur de necessitate.Jtem† in teste procedit argumentum a nomine.nā ex nomine ꝓbatur substantia.vt dico quod iste erat titius.quia sic vocabatur infra de inge.ma.l.ad recognoscendos.Jtem procedit argumentum ab impossibili.vt dico ꝙ tali die non fuit vulnératus.quia precedēti die fuit occisus.vt.l.j.C.qui accu.non pos.Jtē ar-
13 gumentum a cōmuniter accidentibus.Circa† boc vide Bart.in.l.j.ff.si cer.petak.qui diuitie sanitas vel infirmitas ꝛ ꝙ quis sit male vel bone cōditionis potest ꝓbari per testem dicentē boc scire.quia vicinus vel consanguineus.vt.j.eo.l.qui ꝓbabilem.ꝛ.j.de ꝓbat.l.nec̄ natales.
14 Jtem† a differentia situs vel loci.vt quia non ijdē fines.ergo non idem locus.vt.l.eos.ff.finiū regun.Jtem procedat argumētum in teste ab eo ꝙ est ꝓpziū homini.vt homo erat in domo:quia ridebat vel quia loquebatur.leo quia rugiebat.nam accidentia magnā partem conferunt ad cognoscēdum quod quid est.vt Aristote.in primo de anima.Et ꝓo
15 † boc infero vnam cōclusionem.quod per ea que accidunt mortuis ita quod non viuentibus ꝓbatur mozs vt per sepulturas per nō habere sensum nec motū per alia quecunq; per que quilibet homo grossus intelligit eum mortuum s̄m Bar.qualiter mozs ꝓbetur vide Bar.in.l.j. ℊ.si.quemadmo.testa.ape.l.quoties.de naufra.lib.ℊ.¶ Ultimo dic qđ sunt quedam que non ꝓbantur per testem directe.sed indirecte.vt est argumentū a contrario sensu qđ confitit in perspicacia intellectus:nec
16 est res extra intellectū.Sed an † testis posset reddere rationem dicti sui
17 per locū ab autozitate.vide Bar.in.l.j.ff.si cer.peta.Jtem† argumentū a similitudine rationis.qz est quid abstractum a sensu sicuti testis bene
10 ꝓbat albū.sed non posset ꝓbare albedinē in abstracto.Jtem† quid si dixit reddendo rationē scio:quia habeo menti:dic quod potest.quia memoria melius colligitur per sensum auditus quā per aliud.vt dicit
19 Jaco.bnt.in.l.si arbiter.ff.de ꝓoba.Jtem tacita † substitutio vel tacita hypotheca nō potest ꝓbari directe per testem.quia que sunt in buma no ingenio adiuncta nō pertinent ad testem qui habet vti puris naturalibus nisi ad coadiuuādum vtatur ciuilibus.Sed indirecte ꝓbantur ista boc modo.quia testis ꝓbat ex̄plisim.et ad ꝓbationem expressi iuris dispositio sequitur tacitus.ergo ꝓbat tacitum legis auxilio cooperante non per se.vt.l.j.ℊ.de rei vxo.ac.ꝛ ibi per Bald.¶ Jugta
20 predicta † quero per quem sensum cozpozeuz testis debeat reddere causam sui dicti.dic per illum sensum cozpozeum qui dicto cōgruit.nam si volo deponere de facto alicuius reddam causam.qz vidi.vt.l.testiuz.C. de testi. Sed qđ si testis in redditione rōnis vel cause dixit.videt mihi ꝙ decem annis possederit titius an valeat eius dictum dic quod sic.vt
21 no.Bar.in.l.diui.ℊ.in ea causa.ff.de libe.causa.¶ Item quid si testis non reddit rationē sui dicti.sed solū deponit super bis que percipit in-

Universidad del Rosario | Archivo Histórico

tellectu magis quam sensu ⁊ rationem nō reddit.q; non fuit interroga
tus dicit Bar.quod dictum suum non valet.vt no.in.l.sciendum.ff.de
vbo.obli.⁊ per eū in consilio quod incipit cōmune Lutignali.⁊ in alio
consilio.vbi ponit de testibus qui dixerunt q; viderūt talem ad sui de-
22 sensionem fecisse si volam ☩ reddere causam de verbo alicuius dicti q; audiui.vt.l.sepe.ff.de offi.presi.⁊ de re mili.l.diuus.Si de sapore reddā causam:quia gustaui.vt.l.si emptorem.§.alia.ff.de cōtraben.emp.⁊ sic de similibus sensibus corporis tactu ⁊ odoratu. ¶Unum tamē addas
23 ☩quod verbum visus est generale ad omnem sensum corporis.nam dicitur in Ego.Vidi voces ⁊c.⁊ audiui.⁊ per intellectum vidi vt habetur ff.q.viij.c.testes.⁊ de cōfec.dist.iiij.c.venisti ad fontē.⁊.j.de rei vxo.act.§.videamus.⁊ per hoc posset defendi dictū testis volētis probare.quia Titius dixerat iniuriam ☙Martino interrogatus de causa scientie.respōdet quia vidit ⁊ inuetur qō intelligatur qō viderit sc; per intellectū corpoream alio sensu corporeo sc; auditu.simile dicit Bart.in.l.fi.C.de peri.no.lib.gj.qō si testis interrogatus de causa scientie quomodo scit. dixit q; tetigi cū manibus licet non esset res tangibilis q; referr ad sensum cōgruū illius rei.alia vide q̄ scripsi in.l.testiū.C.de testi.seu qualiter probetur lib;ū esse vel non esse correctū p testes.⁊ argentū esse purū vel mixtum.vide Bar.in.l.si quando.ff.de auro ⁊ arg.lega.vbi dicit qō sufficit si dicat se vidisse illud argentus fine mixtione.⁊ q; vidit libram.
¶Item ad hoc vt testis recte deponat oportet quod id super quo depo
nit sit aliquid formatum qō sensu percipi possit.vt no.per Bar.in consi
24 lio qō incipit.charissime domine ⁊c. ☩Sed iuxta hoc quero an sufficiat si respōdeat reddēdo causam sui dicti.q; fui presens:iuxtaur enim iuris presumptione q; viderit per sensum corporeum.vt dī.S.e.in prima conclusione.vbi tangit q; ex vicinitate probātur vita et mores titij.dōs Bar.dicit q; sic.vt.ff.de auto.tu.l.j.§.fi.Joan.an.tenet contrarium in.c. presentiū.ex de testi.lib.vj.⁊ hoc dicit Bar.quando testificatur de se ipso
stem fuisse presentem q; presumatur intellexisse.secus si cū testibus testificaretur fuisse presentē:q; tunc non sequitur ergo fuerunt intelligētes. adde no.per Bar.in.l.furioso.ff.de re indi.an ⁊ quando is qui est ꝑsens actui presumatur ibi fuisse vel aliter.Item dicit ibi Bar.q; quando lex vel homo precipit aliquid fieri aliquo presente debet intelligi eo intel-
25 ligente.vt dicit in.d.l.j.in fi.ff.de auto.tu. ☩Sed quero pro quo debet interpretari dictum testis ambiguus declara plenius per Bar.in.l.interstipulantē.§.j.ff.de vbo.oblig.⁊ per Jnno.in.c.causam que.ex de re
26 scrip.Item not.☩ circa depositionem valoris rei sufficit q; testis deponat de credulitate seu opinione.vt no.Bart.in.l.fi.C.de prędi.⁊ alijs
27 rebus nanicu.lib.gj.Sed☩ qualiter testis debet deponere caute sup recognitione rei ⁊ maxime interrogatus vtrum sit ille qui fecit.⁊ testis dicat se recognoscere dicta:interrogatus debet dicere:quia vidit ⁊ ispe git factū eius cum tali signo:⁊ cū tali cicatrice ⁊ similibus.vt not.Bar.in.l.stigmata.C.de fabr.lib.gij.super sanitate corporis.⁊ quacunq; alia qua re suspecta vel vitiosa.recte testis reddit causa de visu.vt no.Bar.in.l.j.C.de mendi.vali.lib.gj.⁊ idem dicit ibi de etate ⁊ senectute.de quo etiam not.plene in sua repe.l.de etate.ff.de mino.⁊ in.l.j.C.de cano.fru-
28 men.lib.gj.Sed☩nunquid verba enuntiativa in dictis ⁊ attestationib⁹ testium probent.dicit Barto.q; non in quodam suo consilio quod est quintum in ordine.⁊ ibi qualiter debet deponi super adulterio. ¶Sed quid si ipsi testes dicant q; viderunt dictum ☙Martinū accusatū percutere an probant ipsum esse ciuem cum in accusatione continetur qō ille ☙Martinus erat ciuis.dic quod nō:quia eorum dictum coarctatur per rationem scilz per visum:loco ⁊ tēpore:in accusatione contentis que ratio non potest trahi nisi ad delictū seu percussionem.nec potuerunt videre eū esse ciuem posito quod viderunt eum ibi habitare.vt.l.ciues.C.
29 de incolis.⁊ ita consuluit do.Ray.de monte vbano.⁊ cum eo videt tenere Jaco.de are.in.l.si presens.ff.de penis. ☩Quero qualiter testis debet deponere super aliqua qualitate animi.dic q; debet testificari p actus exteriores quos vidit.vt no.Bar.in.l.is.§.j.ff.de tuto.⁊ cura.da.
ab bis.⁊ circa hoc adde no.in.l.possessio.§.qui in aliena.ff.de acquiren.
posses.an animus sit iuris vel facti varietas significantis:seu significati in dictionibus grāmaticalibus que in vulgari non reperiunt diuersitatem habere non cadit in dictis testium:sed in legibus et statutis sic.
30 vt no.Bar.in.l.si quid earū.ff.de lega.iij.⁊ adde no.in.l.si qs filiabus.ff. de testa.tut.Item no.☩ caute qualiter testis debet deponere in bis que cursu tēporis mutantur: nam si dicat q; vidit iam sunt plures anni tales viuere non sequeretur:ergo viuunt hodie.vt no.Bar.in.l.ij.ff.iudi.
sol.ad probandum negligentiā ⁊ aliam negatiuam.vide in cōsilio dicti Bart.lvij.qualiter testis debet deponere.Item similiter qualiter quis
31 debet probare diligentiā suam q; cōsilium incipit.Charissime domine isti nostri nucerini.Sed qualiter debet probari recte damnum esse datum culpa vel negligentia:⁊ qualiter fit caute articulādum.vide Bart. in consilio quod incipit.cōmune Lucignali.⁊ ibi etiam dicit q; quando articulus est incertus:⁊ dictū testis est etiam incertū q; non valet testificatio illa:apparet ergo necesse q; dictus testis fit certum.vt ibi videtur
32 dicere quod est not.Item no.☩ q; nemo potest articulare subdisunctiue.nisi articuletur super facto alieno in quo est probabilis ignorantia.
33 vt not.Jnno.in.c.ex parte.ex de rescrip. ☩Item quomodo ⁊ qualiter probari debet etas maior ⁊ etas minor.dic super hoc vt no.Barto.in.l.

de eta.ff.de mino.⁊ vide ibi super quibus testis interrogatus respōdere non debet ⁊ qualiter in talibus caute respondere debet:⁊ ibi vide an sufficiat testem comprehendere dictum suum per sensum corporeum,an etiam per sensum intellectus:sed quid si testis non recordatur de tempo
34 re. Aduerte q; ☩ dictum testis est insufficiens ⁊ non concludens.⁊ ideo fiat vnus articulus quomodo ille contractus fuit celebratus inter partes.⁊ si partes cōfitebuntur.tunc dictum testis non probantis tempus adiuuabitur ex tali confessione ⁊ fieret valida probatio.vt not.⁊ magi
35 me per Bar.in.l.j.§.si quis.ff.quemadmo.testa.ape. ☩Sed qd si sunt variata nomina personarum ex aduentu:⁊ volo probare illū esse illum etiam eundem dominē.vel alium esse illum ⁊ eundem fundū:⁊ maxime quando mutata sunt nomina confinantium.vide Bar.in.l.demonstra-
36 tio.in prin.in.q.fi.ff.de condi.⁊ demon. ☩Sed quero qualiter redderetur ratio eorū que scripta sunt in libro rationū puta se aliquam tantum expendisse in tali domo.vide Bar.in.l.sub conditione.ff.de condi. ⁊ demon.vbi dicitur q; debet sic articulari:dico me tantum expendisse in tali domo ⁊ q; tantum expendisset quilibet bonus vir ⁊ ad probatio-
37 nem rerum.ff.ad le.fal. ☩Sed quero an si testis non repiloget seu repetat locum ⁊ tēpus alias dictum in dicto suo videatur repetisse prout
38 erat capitulatum:dic vt no.per Bart.in.l.labeo.de supel.leg.Sed☩ an possit iudex ex causa non adhibere fidem testi clare probanti.vide not.
39 per Bart.in.l.lucius.ff.de bis qui no.infa.Sed ☩qualiter probatur fama:dic q; testis dicere debet:⁊ de predictis est publica vox ⁊ fama.Interrogatus quomodo scit.Respondit quia audiuit publice dici:⁊ non dicat q; publice dicitur:quia nō redderet bonā causam:quia non de audi tu suo:⁊ sic de nullo sensu.vt not.Jaco.de are.in.l.testiū.C.de testi.Dy. consuluit de facto q; fama sit probata dicendo q; publice dicitur sic per
l.pe.in princ.ff.ad mace.ibi:sed q; publice.⁊.C.ad mace.l.j.⁊.ij.de quo ꝑ
40 Bar.latissime.in.l.de minore.§.tormenta.ff.de questi. ¶Sed q̄o ☩ an debeat dari copia articulorum alteri parti petenti.vide Jnno.in.c.per tuas.ex de testi.vbi dicit qō non.adde no.in.l.ij duo patroni.§.idem in-
41 lianus.ff.de iureiuran. ☩Sed quero quid de interrogatorijs fiendis testibus an debeat dari copia alteri parti.Jnnoc.dicit q; in dicto.c.per
42 tuas.ex de testi.dicit tū si iudex det non peccat.sed☩ quid si iudex omisit examinare testes super substantialibus.idē Jnno.in.d.c.per tuas.dicit quod etiaz publicato processu potest pars petere q; examinentur. Sed
43 pone☩ q; testis reddit causam cōgruam in primo dicto suo si post ea studendo reddat incōgruam an ꝑbet.verbi gratia dicit testis dico q; vidi titium possidere.postea interrogatus quātō tempore.respon.q; p.ānis vt sibi videtur.dic qō probat.vt.l.quid tamē.§.j.ff.de arbi.⁊ ibi ꝑ Bar. secus si dixisset in primo dicto.mihi videtur quod titius possederit ia;
44 sunt.p.anni.⁊ vltra.quia istud non valet.vt ibi. ☩Sed quero testis q; deposuit dictū suum obscurum declarauit semel dictum suū.an iterum interrogandus sit.dic qō non.vt.l.ij.§.qui obseruari.ff.de iura.calum. ꝑ Bar.in.l.j.ff.si cer.petat.sed an testis examinetur super maleficio seu super inquisitione.⁊ non interrogat de loco ⁊ tēpore an valeat eius dictum si non interrogatur de loco ⁊ tempore in inquisitione contentis. quod non.vt no.Bar.in.l.j.§.item notandum.ff.de aleato.

¶Jrca materiam testiū dic. Quidam reiciuntur ipso iure quidam officio iudicis.ipso iure vt pupillus et seruus illa ratione.quia testificari non possunt.vt.C.de testi.l.hac consultissima.in princ.ff.de testi.l.testiū.§.lege.Officio iudicis dic q; ex quibusdam causis repellatur quis a testimonio que.j.sequuntur.¶In primis si de eo multa mala dicantur.vt in aut.de testi.§.iij. ¶Scdo q; non est bone opinionis ⁊ fame.in.d.§.quarta.⁊.ff.ad.l.fal.l.sed cū testator. ¶Tertio quia pauper.vt in.d.§.iiij.⁊.ff.de suspe.tut.l.dicitur in tutore. ¶Quarto cū in alijs sit malus.ergo in hoc.q; cuz in vno deliquit oīm fact⁹ est reus.vt.ff.de leg.j.l.que.⁊ de bo.lib.l.in suis.⁊ ad fil.l.si qs in grauj.§.si quis. ¶Quinto cum reus fuerit.ergo adhuc presumitur. vt.C.ad le.iul.ma.l.quisquis.⁊ de ꝓbala.l.siue. ¶Sexto.q; non seruat legē que tribuit ius petentibus.ergo nō debet legis auxilium ⁊c.q; offerre minus.vt.ff.de mino.l.auxilium.⁊ de agri.⁊ cen.l.quoties. ¶Septimo.quia huius rei ignarus est ergo verberibus est subdēdus.vt in aut. de testi.§.quarta. ¶Octauo.quia infamis.vt.ff.de accu.l.qui accusare. ⁊ de testi.l.testium fides. ¶Nono.q; amicissimus est.vt.ff.de testibus.l. testiū.in prin. ¶Decimo.quia nō habet in bonis centum aureos.ff.de accusa.l.nonnullis. ¶Undecimo.quia suspicionez habet.quia est violenter.ff.de accusa.l.alij. ¶Duodecimo.quia varia dixerūt ⁊ tales puniendi sunt.ff.de testi.l.qui falsa. ¶Decimotertio.si data vel promissa fit ei pecunia.C.de testi.l.si quis. ¶Decimoquarto.quia malum testimonium in eum tulit.vt.ff.de testib⁹.l.ꝓduci. ¶Decimoquinto.quia minor est quatuordecim annis.ff.de testi.l.in testimonio.⁊ de minori.l. nullum. ¶Decimosexto.quia ea que dixit non conueniunt nature.vt ff.de testi.l.ob carmē. ¶Decimoseptimo.quia duo contraria simul dixit.vt.ff.de re indi.l.illa duo.C.de fide instru.l.scripture et.ff.de testi.l. vbi repugnantia. Sed in hoc casu vbi contraria dicunt non sunt admittendi.sed iudex debet verisimilia videre.vt dicta.l.ob carmen.in fi. ¶Decimooctauo.quia non reddit causam testimonij sui sine dicti.vt ff.de libera.can.l.si pater.§.ij.C.de fide instrumē.l.si res.ff.de trāsactio. l.cum hi.§.cum causę.ex de testi,c. causam. ¶Decimonono: si prolige

testimonium

testimonium fer at vt presumatur quod recordetur bene.vt.ff.de carbo. edic.l.iij.§.finge.alias causam.nam et alibi de tempore dixit lex quod non potest omnium teneri memoria.vt.ff.de ꝓbala.l.si arbiter.C.qui testamentum facere possunt.l.hac consultissima. ¶Vigesimo.si testis vacillat.ff.de ꝓbatio.l.in testibus. ¶Vigesimoprimo.si est inimicus.ff. de ꝓbala.l.testium.in princip. ¶Vigesimosecundo. si suspicio in testibus sit.vt.C.de testib.l. testium. in princip. ¶Vigesimotertio. si testis vnū ⁊ eūdem premeditatum sermonem attulerit.ff.de ꝓbala.l.testium. in principio. ¶Vigesimoquarto.quia damnatus est publico iudicio:⁊ non fuit restitutus:qui in vinculis qui custodia publica detinetur:qui cum bestijs pugnat vel se locauerit ad pugnandum: qui palam questū faciunt.et quidam propter reuerentiam.ff.de testib.l.testium.§.leg.iul. ¶Vigesimoquinto.quedam sunt persone que non coguntur ferre testimonium inter se:vez gener:socer:victricus:priuignus:sobrinus:sobrina ex sobrino natus.et omnes qui in primo gradu sunt patronus ⁊ patrona:vxor patroni patrone maritus:liberti et eorum filij:sponsus etiam generi appellatione continetur.ff. de testib.l. lege iul. cum.l. seq. Quidam similiter sunt q; inuiti nō vocantur ad testimonij dicendum: valitudinarij vel milites vel qui cum magistratibus causa reipublice absunt.⁊ illi quibus venire non licet:qui omnes no.in.l.inuiti.ff.eo.Et quidam sunt alij:vt publicani. Item bi qui non detrabendi testimonij causa abierint.Item bi qui exercitui prębēdam conduxerunt: ⁊ pupillis.ff.de testi.l.inuiti. ¶Vigesimosexto.quibus imperari pōt.⁊ qui sint not.de testi.l.idonei. ¶Vigesimoseptimo.qui est seruus in casu tamen ei credetur.ff.de testi.l.seruus. ¶Vigesimooctauo. qui sunt domestici. vt.C.de testi.l.etiam. ¶Vigesimonono.pater et filius nec volentes:nec inuiti inter se possunt ferre testimoniū.vt.C.de testi.l.si parentes ⁊ liberi.ff.eo.l.testis. ¶Trigesimo.qui in re propria testificantur.vt.C.de testi.l.omnes.ff.eo.nullus. ¶Trigesimoprimo.qui est adulterij crimine dānatus.vt.ff.de testi.l.scio. ¶Trigesimosecundo.qui est crimine repetundarum dānatus etiam bermapbroditus qui segu femineo incalescat.vt.ff.de testi.l.repetundarum. ¶Trigesimotertio.qui falsa vel varia:vel q; eorum dicta partibus referūt nō solum iſtis non credatur:sed puniūtur.vt.ff.de testi.l.qui falso. ¶Trigesimoquarto.qui ob crimen famosum dānatus est:nec testis esse potest:nec testimoniū dicere. vt.ff. de testib.l.ob carmen. ¶Trigesimoquinto.qui vindicaturus est super aliqua re:vel quia nouit. Item patroni causarum et executores. vt.ff. de testib.l.ob carmen.§.illud.et.l.fina. ¶Trigesimosexto. dicto vnius testis.l.iureiur.in fi. ¶Trigesimoseptimo.qui ab exercitu ignominie causa remittitur.vt.ff.de infa.l.quod ait. ¶Trigesimooctauo.qui artis ludicre cā in scenā prodierit.vt.ff.de infa.l.athletas. ¶Trigesimonono.qui lenocinium fecerit.vt.ff.de infa.l.athletas.§.j. ¶Quadragesimo.qui preuaricationis causa damnatus est.vt.ff. eo.l.j. ¶Quadragesimoprimo.q; vsuras vsurarum exercuit ⁊ improbus fenus exercuit. C.e.l.qui improbum.C.de infa.improbum. ¶Quadragesimosecundo. qui furti vi bonorum raptorum iniuriarū de dolo malo dānatus est: vel pactus.vt.ff.de infa.l.j.C.de infa.l.ij.et.l.nō dānatos. ¶Quadragesimotertio.qui eam vxorem duxit que virum intra tempus lugere voluit.C.de infa.l.decreto.quāuis bodie casus iste non pcedat de iure canoni. ¶Quadragesimoquarto.q; bina sponsalia eodem tēpore: vel binas nuptias suo nomine exercuit.vt.ff.ea.l.j.in fine. ¶Quadragesimo quinto.qui passus est eum filium quem babebat in potestate eam uxorem que nubit infra tempus luctus. vt.ff. de infa.l.j. ¶Quadragesimosexto.qui cōiunctus fuerit bereditatem expilasse.C.e.l.si te. ¶Quadragesimoseptimo.qui in testamento patris increpatus est.C. ea.l. ea que. ¶Quadragesimooctauo.q; per pretorē fuerit fustibus cesus.C.e.l.fusti bus. ¶Quadragesimonono.q; improbꝰ et detestabilis appellat.C.e.l. verbū precib⁹. ¶Quinquagesimo.q; separatur a sacrosanctis ecclesijs. C.de bereti.et manich.l.bi qui. ¶Quinquagesimoprimo. qui pupillā vel adultam filio copulauerit.C. de interdic. mat.l.j. ¶Quinquagesimosecundo.qui bereticorum vocabulo continetur. vt in aut.gazaros. ¶Quinquagesimotertio.qui depositi tutele pro socio mandati suo nomine damnati fuerint.ff.eo.l.j. ¶Quinquagesimoquarto. qui incestas nuptias contragerit.vt.ff.eo.quid ergo.§.eum. ¶Quinquagesimoquinto.qui deserto sacramēto venit ad secunda vota.vt in aut.eiusdem que est.C.de secun.nuptijs. ¶Quinquagesimosexto. mulier que nupsit in virum.et quando vir nupsit in mulierem.ff.ad.l.iul.l.cū vir.C.de adul. l.cum vir. ¶Quinquagesimoseptimo. qui falsam monetam cudunt.et qui adulteram monetam scienter expendunt: qui falsum testimonium dedit.vt.ff.de testi.l.,pducti testes. ¶Quinquagesimooctauo. q; prohibetur sua bona administrare:mutus:surdus:furiosus:mentecaptus: prodigus:reprobantur:q; periurus est quocūq; modo repellitur etiaz si non infamis:quia semper presumitur deierare. vt.ff. de accu.l. si cui. §.eisdem.de senato.l.cassius.C.de transac.l.si qs maior.⁊ no.ff. de infa. l.lucius.⁊ generaliter omnes qui reprehensibiles ⁊ notate opinionis ⁊ obscure fame censentur:non sunt in numero testium. ¶Quinquagesimonono.si testes iurauerunt absente parte cōtra quam proponitur.ex tra de testi.c.in nomine domini.C.eo,l. si quando. ¶Sexagesimo.si testes solēniter nō iurauerint.xxv.q.v.de parētela.extra de test.c.causas. C.de testi.l.iureiur. ¶Sexagesimoprimo.si pars testi testificata dicitur ante apertionē.extra de testi.c.constitutus.in aut.de testi.§.q; vero. ¶Sexagesimosecundo.si obscure deposuit et nō declarauit.extra testi. c.cum clamor.⁊ de testi.eo.lib.c.preterea.ff.de verb.obli.l. in cōuentionalibus. ¶Sexagesimotertio.si nō fuit lis contesta.nō valuit testificatio: nec testes sunt recipiendi:nisi in casibus. vt lite nō contesta.c. quoniam frequenter.⁊.c.ad hoc.alias.in aut.de testi.§.⁊ hoc verum. ¶Sexagesimoquarto.si fuerint data capitula ⁊ testes non deposuerunt sup illis malitia vel negligētia indicis.extra de testi.c.per tuas.C.e.l.j. ¶Sexagesimoquinto.si est cōsanguineus aduersarij.iij.q.j.c.cōsanguinea.⁊.c. accusantis. ¶Sexagesimosexto.qui dixit testimoniū contra te in causa criminali.vj.q.j.quicunq; ex.qō.v.⁊ si quis coniunctus. et.c. parnuli. ¶Sexagesimoseptimo.q cōfitetur de suo crimine tangens principale nō valet:sed debet de suo crimine puniri.extra de cōfes.cū sup. ¶Sexagesimooctauo.si est particeps eius cause.ff. de testi.l. nullus. ¶Sexagesimonono.non creditur matri asserenti se prægnantē ad hoc vt mittatur in possessionem bonorum defuncti per edictum.de ven.in possess. mit.ff.de ven.in pos.mit.l.j.⁊.§.j.⁊ de acqui.here.l.quidam.

¶Quibus potius credatur.

¶Ojectum est supra quib⁹ modis testes reijciunt nunc dicendū est qbus potius credat.Et dicendū qō illis poti⁹ fides adhibet illis q; sunt in dignitate positi et quāto magis in moribus tāto magis credit.⁊ imperatori magis quā presidi.⁊ sic de ceteris.C.de testi.l.oēs.⁊ de testi.l.testiū.§.que argumēta.qz fides testis ex ei⁹ dignitate approbat.in aut.de testi.§.fi gnamus.Item magis nobili q; plebeio.magis honesto quā inhonesto: magis diuiti quā paupi.vt.ff.de testi.l.testiū.in pn.Item magis creditur illis q; dicūt qō nature negotij quenit quā alijs.ff.de testi.l.ob carmē.

¶De numero testium.

¶Ojectum est supra quibus potius credatur:nunc de testiū numero.⁊ videndū est qō vbicūq; certus numerus testiū nō adiscitur.tūc duo sufficiant:qz plures locutio duoz numero contēta esse debet.ff.de testi.l. vbi. in quibusdā casibus tres alias quinq; testes regruntur.vt in mutanda voluntate q; per decēnū stetit.C.de testa.l.sancimus. ¶Item in diochita faciēda idest priuata scriptura.C.qui potio.in pigno.babean.l.scripturas.Item in inuentario faciendo.in aut.de bere.⁊ fal.§.hoc. Item in cōparatione literarum facienda.C.de fide instru.l.comparationes. Item caute deponendo idest priuata scriptura depositarij quando cōfitetur apud se depositum.in aut.de fide instrumentorum.§.fi quis igitur.⁊.§. sed et si quis. Item in instrumento in quo mulier confitetur se per fidei iussorem aliquid accepisse.C.ad vell.l.antique. Item in quibusdam casibus quatuor requiruntur ab eis.vt in predictis exemplis apparet.in quibusdam quinq;.vt in codicillis faciendis.C. de codicil.l.ima. Item in contractu excedente libram auri celebrato in ciuitate.C.si certū peta. auten.sed nouo iure. Item in libertate per epistolam vel inter amicos data:vel in instrumento manumissionis reddendo.C. de lati.li. tol.l.j. Item in confessione creditoris dicentis sibi solutum esse.C. de testib.l. testium. Item in testamentis in villis celebratis.C.de testamen.l.finali. Item in testamentis tantum inter liberos conditis vbi qualitercunq; confectum valeat.C.de testa.l. hac consultissima.§. ex imperfecto. et.C. familie berciscunde.l.finali.Quandoq; septem.vt.ff.de repudijs.l.nulus diuortium. Item in recusationem subdiaconi:acolyti:exorcite: lectoris:ostiarij romane ecclesie.vt in decre.ij.qō.iiij. Item in testamentis in scriptis vel sine scriptis.institu.de testa.§. finali.C. qui testamen. facere pos.l.bac consultissima. Quandoq; octo. vt in testamento ceci in quo non fuit notarius.C. qui testamen. facere possunt.l. bac consultissima.§.sed quia. Quandoq; vndecim. vt in accusatione eius qui militarem annonam defraudauit.C.de eroga. milit. an.l. per banc.lib.xij. Quandoq; quindecim.vt in subrogatione prepositi sacrorum scriniorum.C.de prepo.sa.scri.l. vel vnicuiq. Quandoq; xliij. vt in accusatione diaconi cardinalis.Quandoq; requiruntur.xlviij. vt in accusatione presbyteri cardinalis,Quandoq; requiruntur.lxxij. vt in accusatione episcopi cardinalis.Sed testes et accusatores sine aliqua sunt infamia. vt in decre.ij.q.iiij.

¶In quibus casibus debent rogari.

¶Ojectum est supra vbi certus numerus regrit nūc in qb⁹ casib⁹ rogari debēt.Dic breuiter i oib⁹ casib⁹ in qb⁹ incertus numerus regrit ibi rogari excepto in codicillis in qb⁹ nō est necesse.vt rogatio fiat.C. de codicil.l. fi.§.vlti.in alijs debent rogari.C.de testi,l.testium.⁊ aut.rogati.

¶De interrogationibus testium.

¶Vidimus supra de numero testiū.⁊ in quib⁹ possint rogari.Nunc videamus qualiter debeant interrogari.Dic quod interrogandi sunt de presentia.⁊ vtrum interfuerint ipsi testes maleficio perpetrato vel alij cōtractui necne. Item de visu auditu loco tempore de nocte vel de die tēpore nebuloso vel claro de mēse die ⁊ anno. Item q ⁊ quot interfuerūt contractui. Item si contrabētes erant stantes vel sedentes cum contragerunt. ¶Item si propositi fuerunt ⁊ si cognouerunt signa si ꝑsitti pa

Universidad del Rosario

mediator vel cognouit eum contra quem producitur. Item si fuit rogatus vel trāsiens hoc vidit. Item si impubes vel seruus decurio vel plebeius libertus aut ingenuus. Si ad dicendum testimonium pecuniam acceperit. si dānum vel emolumentum ad eum spectat. Item si simul viderunt ⁊ interfuerunt contractui. Item si fuerūt instructi vel rogati vt taliter dicerent. Item de credulitate ⁊ scientia ⁊ similibus circūstantijs. extra de testi. c. cum causam. ij. q. j. in pun. c. in primis. extra de testi. c. lz. iij. q. iiij. c. nihilominus. et. c. presentata.

¶ Quedam forma circa testes. de offi. iudi. circa quasdam questiones ad ipsos pertinentes.

ET in primis testes presente altera parte duci debent vt iurēt. vt ex de test. c. in noie dñi. Itē sufficit si iurat altera parte citata: lz sit absens p cōtumaciā. ex eo. c. j. ⁊. C. de testi. l. si qñ. ℌ. bis quoq;. Et debēt iurare presentibus partibus qd dicāt veritatē pro vtraq; parte. nec prece vel dolo odio vel amore negabunt veritatem vel admiscent falsitatē. C. de testi. l. iureiu. ggg. q. vj. de parentela. Item testes sunt alendi expensis pducentis. iiij. q. j. victus. C. de testib. l. quoniā liberi. Item si testificata didicisti nō poteris de cetero testes producere super eisdem articulis. extra de fi. instru. c. cū ioā. extra de testi. c. causa. et. c. fraternitatis. in auc. de testi. ℌ. quia vero. Item si testes produxisti nō babebis quartā productionem: nisi cum solēnitate legali quam habes. extra de test. c. fi. ⁊. c. licet. in auc. de testi. ℌ. qz vero. ⁊ debet iurare qd nullo modo didicit testificata. ⁊ qd malitiose nō facit. ⁊ qd eos pmo habere nō potuit. vt ibidem dicitur. Item no. qd vna debet esse dilatio de iure cōmuni. ⁊ infra quā debēt dari tres pductiones. ex de test. c. in causis. ⁊. c. significasti. ⁊. C. de dila. l. j. tamen de consuetudine generali dant dilationes tres ⁊ quarta cum solēnitate que est optima legū interpres. extra de ver. signi. habere. extra de consue. c. cū dilectus. ff. de lega. l. si de interpretatione. Itē quero quid si testis obscure dicit vtrū possit illud declarare. dic qd sic. ff. de pteo. stip. l. in pretorijs. ff. de iudi. l. si quis intentione. C. de legi. l. si imperialis. ex de testi. c. cum clamor. Item testis synodalis si errat pōt se corrigere incōtinenti. extra de testi. cog. pterea. Item queritur nunquid iudex post publicationem si cognouerit testes male deposuisse possit iterū examinare ⁊ punire si op⁹ fuerit. iij. q. viij. nihilominus. ff. de quest. repetita. extra de testi. cū clamor. ⁊. c. ℌsentata. C. de testi. l. si. ⁊ sic pmo ad aliud duces ipsos testes. ex de testi. c. causam. et. c. veniens. ⁊. c. presentata. Item queritur vrum iudex de officio suo possit ⁊ debeat cōpellere testes venire ⁊ deponere dic qd sic. C. de test. l. si quādo. nec vltra quindecim dies ipso detinere dz in indicio. vt. d. l. si q. ff. de tabu. exhib. l. iij. ℌ. exhibere. extra de vsur. tuas. dudū tamen ℌm canonistas hoc nō ꝓcedit in criminalibus. extra de testi. cog. c. dilectoz. uz. iij. q. iij. c. qui intendit. nec etiam si agit ciuiliter poterit literas habere qd testes cōpellant in criminalibus. extra de testi. cog. peruenit. Item no. qd ineffrenatā multitudinem testiū nō debet pati iudex ꝓduci. ff. de testi. l. j. ℌ. ℣. extra de testi. significauit. ⁊ numero. gl. extra de testi. cū causam. Item quero vtrū lite nō cōtest. possint ꝓduci testes. dic qd nō. extra vt lit. nō ꝓtest. c. quoniā frequenter. ⁊. c. ad hoc deus. in auc. de testi. ℌ. ⁊ hoc verum. ⁊. ℌ. ⁊ si vero. nisi in casibus in quibus possint ꝓduci etiam lit. nō contest. vt puta si timetur de morte testiū vel absentia diuturna ⁊ senes ⁊ valitudinarij. ⁊. j. annum annūtiabitur parti contra quam sunt pducti alioquin nō valet. p hoc faciūt omnia iura prozime ℌ. allegata. scilicet. c. quoniā frequenter. ⁊. c. ad hoc deus. ⁊. c. ⁊ hoc verū. et. ℌ. si vero. Item quero vtrum testes debent reddere causas dicti sui. dic qd sic: si sunt interrogati. C. de testi. l. j. ⁊. l. solā. vij. q. iij. ioānes. si aūt nō fuerint interrogati valet ei⁹ testimoniū. extra de sen. ⁊ re iudi. c. sicut nobis. ¶ Item quero quando mulier testis esse possit. dic ℌm leges in omni causa testis esse pōt exceptis testamentis. insti. de test. ℌ. testes. ℣. q. iij. decernunt. sed ℌm canones in causis criminalibus non pōt esse testis. extra de ver. sig. c. fozus. ggg. iij. q. v. mulierē. In ciuilib⁹ sic ⁊ magime in matrimonio. extra de testi. c. tam literis. ⁊. c. qñ aliqua. Itez scire debes quod postq̄ renuntiasti productioni testium debes protestari vt tibi salue sint exceptiones opponende tam contra dicta testium quam contra ipsos testes dicendo quod intendas aliquas exceptiones opponere. si talem protestationem non feceris non poteris post aperturam dictorum testium aliquid contra ipsos nec ipsoꝝ dicta opponere: nisi de nouo veniesset exceptio in notitiam. et si diceret actor: imo mei sunt primo recipiendi: qz habeo onus probationis. ⁊ priuilegium qui prior appellat. ff. de iudi. qui prior. ⁊ de ꝓba. l. ei qui. extra de or. cog. c. cū dilectus. Respondeat aduocatus imo mei sunt primo recipiendi. C. de inoffi. testa. l. liber. in fi. ff. de ꝓba. l. certum. de ferijs. l. ferie. de regu. iur. nō debet: sed totū hoc habet iudex terminare ex suo officio. vt videat si actor dicatur. vt nō ꝓducat vel vt impedit: vel fivere vult producere ad hoc. ff. de rei ven. l. in fundo. in fi. et videat si periculum est in mora. vbi nō potest seruari regula de rigore iuris. ff. de offi. procon. l. alioquin. et similibus. ¶ Item queritur vtrum teneatur producens dicere sup quo capitulo vult testes ꝓducere. Et hec in scriptis facere redigi. videtur qd sic: quia si vult ꝓbare inutile non est audiendus. C. de ꝓba. l. ad ꝓbationem. Item debet hoc dicere et predicere. vt sciatur vtrum velit quid tale probare qd sit admittendus: qz non omnia debent ꝓbari. ff. de pe-

here. l. si quis libertate. vltra medium. C. qui leg. perso. l. momentanee. potest respondere aduersarius tibi non dico: quia tibi non probo: sed iudici. pbo. ⁊ fidē facio. ⁊ ei dicam si debeo dicere. ff. de ꝓba. l. quinquaginta. C. de condi. ob tur. cau. l. j. bic qui petit sic respon. si debes dicere iudex dicet mihi: qz in iudicio nihil occultū nihil coopertū esse dz. preterea iudex nesciret vtrum esset vtile vel inutile ⁊ merita negotioꝝ ꝛc. C. si per vim vel alio modo. l. fi. vltimo dic qd debet hoc dicere coā iudice audiente parte aduersa vt possit cōtradicere si habet causam cōtradicendi. Item videtur qd id semper quo testes ꝓducuntur debeat in scriptis redigi: quia producens poterat scēa ⁊ tertia die dicere hoc non dixisse. ⁊ sic habitur materia negandi verum ⁊ probandi falsum. vt. ff. de eden. l. j. ℌ. editiones. ⁊ ibi plene respondeat aduersarius. sufficit qd ego verbotenus dico. et sic non teneor facere scribi. vt. ff. de eden. l. j. ℌ. ederi. Judex ex officio suo faciet scribi per personā publicā ne veritas possit deperire. ff. de testi. l. current. C. de fi. instru. l. plures. et hec locum habēt in omnibus que dicūtur a partibus in iudicio. extra de ꝓba. c. quoniā cōtra falsam. ff. de ꝓoba. c. quoties. interrogationes denē ergo in scriptis et in actis probandi. et iudex causam videat diligenter. et quod est illegitimū dimittat. deinde dat dilationem ad producendū seruata doctrina. C. de dila. l. j. ¶ Item quero vtrum qs cogatur dicere numerum et nomina testium. ⁊ dic qd nomina testiū quis nō tenetur dicere absolute nisi esset cōsuetudo loci: vel nisi apparet qd fraudulenter qs subticeret. ⁊ super bis institueretur aduocatus vtriusq; partis. ff. de exce. l. non ex omnibus. C. de post. l. pe. finita dilatione venient testes. ⁊ ille cōtra quem ꝓducūtur cognoscet eos: quia testes debent eos cognoscere contra quos producuntur. C. de iure deli. l. fi. ℌ. j. ⁊ ibi no.

¶ Qualiter exceptiones opponantur testi. ⁊ quid in ipsis exceptionibus fieri debet.

QUc quod si testes producuntur contra te ⁊ eis potes obijcere aliquā exceptionē illarū exceptionū. ppter quas testes submouent: vt qz seruus vel inimicus. ⁊. c. obijcias dicendo dico talē testē cōtra me introductū testē esse nō posse. ppter talē causam. ⁊ sic non est admittendus. vt. ff. de testi. l. ℌ. adhiberi. babebit rūdere pars imo admittēdi sunt. ⁊ vtrū causa illa vera sit disputationi seruabit vtrū sint admittēdi an ne. rūdeat aduocatus partis cōtra quā ꝓducūtur testes. isti testes nō debēt recipi sub cōditione: quia actus illegitimus est. C. de sen. l. pe. ff. de reg. iur. l. actus. ad hoc rū. si ℌstat qd nō pōt esse testis non dz recipi. vt. d. l. j. ff. de testi. ⁊ qz superfluis receptionib⁹ ⁊ superfluo iuramēto nō est qs grauādus. Si vero nō cōstat: sed incōtinenti vult facere fidē qd nō pōt esse testis recipienda est. pbatio. ff. ad exhi. l. iij. ℌ. ibidem. ff. ad treb. l. ille a quo. ⁊ ibi no. extra de testi. c. veniēs. ij. ex de resti. ꝑso. c. literas. vltra mediū. Recepta pbatione si iudex ꝓnuntiabit recipiēdos testes esse appellet ille cōtra quē testes ꝓducūtur. ff. qui satisf. cog. l. arbiter. ar. cōtra quoz ap. nō re. añ sen. Si vero ꝓnūtietur nō esse recipiendos appellet ille q ꝓducit si vult de iure canonico de ista appellatione cognosci. ⁊ cessabit interim causa principalis iure ecclesiastico ⁊ si incōtinenti non vult eos reprobare recipiant seruato in tpe disputationis quicquid. et inquantū dz eis credi. vt. C. de testi. aut. si vero. ff. de tute. l. mutū. ℌ. j. Cū vero cōstet testes recipiendo dicat ille cōtra quē producti sunt volo facere libellū ⁊ interrogationē meā cōtra testes quos vis producere. qd vsu magis est approbatū quā lege cautum. ¶ Quid si testes dubitāt vel vacillāt: nō valet eoz testimoniū. ex de app. solicitudinē: qz quasi cōtra ius est ⁊ dubitare ⁊ vacillare idē significāt. C. de acqui. pos. l. nemo. ¶ Quid si testis dicat nescire diē vel horā vtrū ipsi⁹ testimoniū valeat. dic qd sic. ff. de accu. l. libellos. nisi negotiū esset tale i quo regreretur sciētia dici vel horę. ff. qd vi aut clā. l. aut. ℌ. j. dicit qd si denūtiatū fuit nouū opus qd dz poni in instrumēto denuntiationis dies et hora dici. vt. C. de ℌben. ⁊ cōmit. ℌtip. l. pe. ⁊ etiā in casu in quo q prior est potior esset: vel vbi ⁊ de quo potiores derogāt priorib⁹. ff. de legi. l. ℌz ⁊ posteriores. ff. loca. ⁊ cōdu. l. in opis. ff. de pig. l. fi fundus. ¶ Quero vtruz debeat dari copia interrogatorioꝝ parti cōtra quā ꝓducit. cū in secretū sit dandū iudici: qz si pars sciret testē instrueret. ℌsi. si tales interrogationes cōtinēt qnes ad destructionē testis secretū sit oino. vt dictū est. Si vero qnes ad ꝓbandū intentionē vel receptionē illius ℌ quē producitur ⁊ tūc danda est copia ad hoc vt seruet equalitas. Et istud interrogatoriū de quo supra est facta mētio fiet si ℌluetudo est loci vel fori q̄ post apertura interrogant ad postulationē illius ⁊ tra quē ꝓducunt. satis est q̄ fiat tūc interrogatoriū post apertura. si non est cōsuetudo loci oportet q̄ fiat ante. ¶ Quid si testis dicat aliquod verbum ambiguum vel obscurū ad postulationē alicuius dico qd tale verbū ambiguū interpretabit per iudicē vel per testē ex suo officio. ff. de regu. iur. l. in ambiguis. et. l. neratius. ff. q testa. fa. pos. l. beres. ℌ. j. Si vero non dixit verbum ambiguum: sed dixit aliqd super quo ille contra quem ꝓducitur non potuit esse instructus. dico adhuc ipm testem esse interrogandum. ¶ Quid si inrauit. ⁊ adhuc non est datus libellus. ℌsi. dabitur postea: ⁊ differetur scribi dictum testis quousq; fit factus libellus: sed quātum expectabit testis. ℌsi. forte per. ℣. dies. C. de testi. l. si qñ. sed cuius expēsis interim. dic ꝓducentis. C. de testi. quoniam. de app. l. eos. Vel dic qd si quid est quod ei imputetur qui debet ferre libellū ipse interim faciet

expensas

expensas et desidie penam luat. C. de pol. l. fina. in fine. Quid si erat testa-
bilis eo tempore quo iurauit et inteſtabilis eo tempore quo scribit dic
spectari tempus iuramenti. C. de testi. l. testium. in prin. vel dic tempus
quo scribitur. ff. de testa. mili. l. antepe. vel distingue cuius dolo vel cul-
pa fuerit dilatum tempus. ff. de mino. l. intra vtile. j. respon. ff. de ꝓcu-
tuto. l. sed et si proferatur. C. ad. l. iul. de ambi. l. fi. Item quero vtrum di
cta testium debeant aperiri absente parte maxime parte contra quam
testes producūtur. Dic qd nō nisi absens esset per contumaciam. ff. ad. l.
iul. de adulte. l. si postulauerit. ℌ. de questione. ad hoc vt predicta pars
possit ꝓtestari contra personas ⁊ dicta testiū. vt extra de testi. c. ꝓsentiū.
Quid si non reperiuntur interrogati de omnibus interrogationibus
factis et approbatis. Respon. interrogentur vel index vel tabellio qui
ꝓtermisit reſarciet. ff. de in. l. nō quicquid. ℌ. vno. Quid si pars requi-
sinit testes. j. tempus. vt testificarentur. ⁊ ideo forte succubuit: quia non
testificati fuerunt. Dic qd imputabitur volenti eos producere si ne ce-
cit eos dicere. cum per ipsum remanſit quin faceret eos cogi. ff. de tabu.
exhi. l. locū. ℌ. boc. et hoc siue causa ciuilis siue criminalis sit. C. de testi. si
quando. ff. eo. tit. l. j. ℌ. j. quod verum est si non fuit petitum a iudice: sed
si petitum fuit et ipse iudex recusauit tunc iudex reſarciet dānum. ff. de
mag. conue. l. j. ff. de dam. infec. l. iiij. ℌ. pe. sed nunquid testis qui noluit
iurare tenebitur. dico qd sic: qz testificari publicū munus est. vt. ff. que
admo. testa. ape. l. cū. ⁊. l. si quis. ideo debet dānum reſarcire. ff. de admi.
tut. l. quidam. in fi. ⁊. l. tutor. ⁊. C. de execu. tut. l. quoniā. ¶ Quero quid si
testes sunt producti ⁊ publicati. ⁊ eozū dicta sunt admiſſa. sic distingue.
Siquidem apud iudicem sunt admiſſa: vel apud publicā personaz vel
aliter ipse reſarciet dānum ⁊ grauiter punietur. C. de app. l. ne causas. ⁊
de testi. si quando. Si apud illum contra quē sunt producti iterum pro-
ducantur ne possit obijcere ꝑpter vitium suū. vt qz semel sunt ꝓducti,
et ad hoc. ff. si quis omiſ. cau. test. l. quid autem. ℌ. non simpliciter. Sin-
autem apud illum qui produxit videtur qd imputet sibi. qd iterū non
detur ei facultas producendi: qz sic daretur materia ⁊ occasio delinquē-
di ⁊ fingendi se amiſiſſe ⁊ producēdi iterum ⁊ subornādi. ⁊ materia pec-
candi auferenda est. ff. de iureinr. l. ait pretor. ℌ. j. et de edendo. l. j. ℌ. edi-
tiones. Si probet se euidenti casu amiſiſſe producet iterū. vt. ff. de eden.
l. si quis ex arbitris. ℌ. si. ⁊. l. seq. Videtur tamen qd in primo casu possit
producere quando stetit per iudicem: qz periculosum ei esset litigare cū
iudice. et probare interesse est difficile vel ad minus per beneficium re-
stitutionis ex illa clausula generali si qua mibi causa ꝛc. vel ex illa spe-
ciali si perpetuo. Sed quomodo probabit dānum. dic forte sacramen-
to illius qui produxit testes. vt. ff. quod vi aut clam. l. semper. ℌ. boc. C.
vnde vi. l. si quis. ¶ Sed quero vtrum ille qui testes produxit teneatur
respondere positionibus factis per illum contra quem testes sunt pro-
ducti super dictis testium vel super personis eozum: vt qz ponat qd dic-
tum eozum non tenet: qz varia dixerunt ꝛc. vel quia sunt infames ꝛc.
Dubitatio huius questionis est qz poterit dicere producens. nō teneoz
accusare testem meum nec indicare turpitudinem suam. vt. C. vt nemo
inui. ag. sed illud habet locum quando principaliter et ab initio crimi-
naliter quis cogitur. Sed cum quis admitteretur ad probādū causam
remotionis. ergo et per quēlibet legitimum modum probationis. Sed
positio est legitimus modus probationis. ergo omnimodo tenetur re-
spondere. ¶ Item quero quid si aliquis volebat quod quis ferret testi
monium. p eo. ⁊ cum eum duceret ad testimonium dicendum testis iste
libenter volebat iurare. dixit. ⁊ exclamauit coram omnibus dicēdo do-
mine index de isto facto nibil scio qd ipse dixit: videlicet produces: hic
produces semper presens erat. vtrum amplius eum inducere possit du
bium est: quia testificata didicit. et sic videtur quod eum vltetius produ
cere non possit. Sed contrariū puto: qz differentia est inter testificata et
testificanda. Testificata dicūtur cum testes testimonium dixerūt. ⁊ eozū
dicta in actis redacta. ⁊ post aliqua partium didicit testificata. Testifi-
canda sunt que non sunt dicta sed dicēda: sed qd hoc sit verum aut. qui
semel, hoc euidenter probat. ¶ Quero vtrum postq̄ pars didicit testifi
cata possit saltem testes inducere ad corroborandum eozum dicta. ⁊ vi-
detur qd sic. vt in aut. de testi. ℌ. quia vero multi. Sed cōtra puto. ⁊ sic se
habet consuetudo. ¶ Sed nūquid postq̄ pars didicit testificata possit
testes inducere ad reprobādum testes. videtur qd nō: qz testificata didi
cit: cōtrarium puto: vt cū velit dicere pars qd sint criminosi ⁊ infames.
et si sciui eos ab initio infames vel criminosos esse. si tū ab initio prote
status fui de iure meo. ⁊ eis questio seruata est postea. ⁊ predicta probat
aut. ff. si dicatur. C. de testib. et. l. ff. si quis testibus. Sed ibi a principio sciui
testes esse infames ⁊ criminosos dum ꝓducerent. ⁊ nil dixi preiudicauī
mibi. ⁊ ita do. Azo dixit vt audiui. Sed si velim reprobare dictū testis
semper testes possum ꝓducere. vt in aut. de testi. ℌ. qz vero. Sed decre-
talis dicit quod si nibil ab initio protestatus fui nec aliquid dixi quod
post publicationem possum dicere criminosos vel infames. vt in. c. de
nicq̄. extra de excep. in glo. fi. ⁊ extra de testi. c. ꝓsentiū. sed nunquid ali
qua pars post publicationem pōt aliquas interrogationes facere a te
stibus aduerse partis per quas aliquid ꝓbet. videt qd sic. ⁊ in hac opi.
erāt multi doc. Bononie: sed cōtra dico qd possit causaz sui dicti explo
rare ⁊ sentētiam suā mutare ⁊ vitiare. vt. ff. de testi. l. beredes. et de here.
insti. l. asse. sup nouo tū capitulo ⁊ de nouo emergēte bene p ꝓsunt fieri

interrogationes ⁊ testes induci. vt. C. de testi. l. si qs. ⁊ extra de testi. c. fra
ternitatis. ¶ Quero quid si renūtiatum est testiū ꝓductioni. tamē non
didicit vtrū poterit non obstante renunciatione testes producere credi
mus quod sola renūtiatio nō facit qd testes vlterius non possint ꝓduci: sed scientia dictorum testium. vt in aut. de testi. ℌ. quia vero multi. et
C. de iud. aut. inbemus. nō em potest posteā testificata didicit testes pro
ducere. vt. C. de ꝓba. l. exceptiones. ⁊ de rei ven. l. officium. Sed quidaz
dicunt qd aut. corrigit. ll. illas ⁊ omnes alias que hoc dicūt: sed hoc no
bis dicere non placet. Sed domino meo visum est distinguendū. vtrum
quis produxerit testes extra iudiciū vel in iudicio. Si extra iudicium ⁊
didicerit testificata suoꝝ testiū non fiat ei preiudicium: sed si in iudicio
produxerit locū non hz hec aut. Itē pone qd testis digit se male digis-
se: vel pone qd testis digit aliud coram arbitro. ⁊ aliud coraz iudice. qd
erit hoc casu faciēdū. Et dicimus quod vltimo dicto stetur. ⁊ vt punia-
tur falsarius. ff. de testib. l. qui falsa. quod vltimo dicto stetur facit. ff. de
quest. l. repetita. ⁊ in aut. eo. ℌ. licet. ff. de inoffi. testa. l. sciens. Alij dicunt
quod primo stetur: quia presumitur qd corruptus hoc dicat. Ego neu-
trum dico nec credo. ⁊ ita de facto seruatur Bonoñ. Sed pone qd testis
dixit testimonium ⁊ notarius cause scripsit. ⁊ dum notarius legit dictū
suum in publicatione dicit testis se sic non dixisse: vel pone quod tabel-
lio legit citationem factam a precone qui dicit predicta die se nō citasse
nunquid stabitur dicto testis vel preconis siue tabellionis. dic quod sta
bitur scripture: nam talis facit fidem sine testibus. vt. C. de dona. l. do-
nationibus. ⁊ extra de ꝓba. c. quoniam contra falsam. ⁊ ibi dicit plene
per Jnno. Item pone quod testis tulit falsum testimonium die feriato
quāuis ipsum dictum non tenet: vtputa quia die feriato dixit. vt dictuz
est vtrum puniatur de falso. dic qd sic. C. de epis. au. l. si clericus. ff. ad. l.
cor. de fal. l. si quis legatis.

¶ De contrarietate testium quid sit tenendum.

CUm testes sunt contrarij distingue: aut vnus testis cōtradicit sibi ex pel-
se. ⁊ eius testimonium nō valet. vt. ij. q. ij. prima. extra de ap-
pella. solicitudinem. C. de libera. causa. l. cum precū. nisi hoc
fecerit corrigendo se. ⁊ incontinēti. extra de testi. c. preterea. Aut est fal-
sus ⁊ videtur in nullo valere dixi. ℌ. distin. ij. si ad scriptas. Aut vnus
testis contradicit pluribus: ⁊ tunc talis cōtrarietas non ꝓbstat. qz testi-
monii vnius nō iustificat nec dānat. ggg. q. iij. admonentur: nisi cōtra-
dicat pluribus testibus cum quibus scriptus est in vno instrumēto. ff.
quemadmo. testa. aper. l. j. in fine. Sed quid si in tali instrumento sunt
tot testes quod fine ipso sufficiunt quamuis vnus contradicat nūquid
talis contradictio obstet. et dic quod non. vt not. in. d. l. ℌ. prozi. allega.
Si vero plures pluribus subdistinguunt quidam: quia aut contradi-
cunt testibus ex eadem parte productis: et tunc nullius testimoniū va-
let. iij. q. ij. nibilominus. ⁊ videtur boc expressum. extra de ꝓba. licet
sicut quando diuerse scripture ex eadem parte producuntur que sibi cō
trarie sint. ⁊ tūc nulla ex illis valet. extra de fide instru. c. scripture. Sed
si contradicunt testes partis aduerse preualet plurium testimonium te
stimonio paucorum: nisi illi testes pauciores sint meliores vel magis
verisimiliter loquantur: banc opinionem non approbo: licet em testes
eiusdem partis contradicant non dico boc casu quod eozum testimo-
nia non valeant: licet ita fit in instrumentis: quia instrumenta sua po-
test quis preuidere an sibi contradicat: vnde imputet sibi si contraria ex
bibet instrumenta: sed in testibus nesciunt quid dicturi sint. Dic ergo
quod si testes contradicant testibus siue ex eadem parte siue ex aduersa
parte producti. Primo concordabit iudex contradictionem illam si
potest. extra de testi. cū tu fili. in decre. prima distinctione periculose. ex-
tra de ver. signi. nibil obstat. Idem potest dici de contrarijs instrumen
tis. extra de consue. c. cū dilectus. nisi sit manifesta contrarietas. iij. q. ij.
nibilominus. trigesima quinta questione sexta. de parentela. vbi ergo
testes contrarij sunt testimonium plurium preualet: nisi ex altera parte
tanta sit dignitas quod merito debeat preiudicare numero vel verisi-
milia loquatur: vel nisi per pauciores testes plura probentur quā per
plures. verbigratia plures testes probāt me possedisse rem per decem
annos. pauciores probant te possedisse per quadraginta annos talem
rem. et preterea dicunt titulum possidendi et dicemus valere testimo-
nium paucorum. extra de ꝓba. boc verum est vbi testes de eodem tē
pore introducti sunt. Sinautem testes ex vtraq; parte sunt pares et in
numero ⁊ in dignitate: tunc fertur sententia pro reo. extra de ꝓba. ex
literis. ⁊ de fi. instru. inter. nisi in matrimonio. ⁊ in causa liberali pro te-
stamento. ⁊ in dote. extra de senten. ⁊ re iudi. c. finali. Sinautem neuter
possidet: sed vterq; petit rem ab extraneo: tunc si vtriusq; partis testes
sunt pares diuidatur res si potest. extra de ꝓba. afferre. Si res est indi-
uidua pōt iudex gratificare ⁊ dare cui vult. extra de paro. c. primo. vel
res aut sorte dirimitur. ggg. vj. q. ij. sors. Si vero testes contradicunt in-
strumento: aut contradicunt instrumento in quo sunt scripti aut instru
mento in quo non sunt scripti. Primo casu preualent testes instrumen
to. extra de ꝓba. c. iij. ⁊ de consue. per tuas. ff. quēadmo. testa. aperiā. l.
j. in aut. de fide instrumen. ℌ. si vero. Secundo casu dicūt quidam quod
semper preiudicat vna vox mortue in aut. de fi. instru. ℌ. si vero. col. vij.
Alij dicūt quod si factū est remotū ab hominum memoria potius cre-

Universidad del Rosario Archivo Histórico

datur instrumẽto ꝺ̄ testibus. Sed si factum est certum potius credat testibus.tunc ideo quia memoria vltra annum non habetur.ff.de probatio.l.si arbiter.tunc idem quia testes consueuerunt eorum finem variare ex tractu temporis.ff.de carbon.edic.l.iij.§.due.ff.de dam.infec.l. qui bona.§.fin.Ego credo qꝫ contra instrumentum admittẽtur testes quantuncũqꝫ sit publicum.ex de prescrip.ad audientiam.C.de probat. l.cum precibus.non tamen credo quod testimonium duorum vel triuꝫ prevalet instrumento.nam cum instrumentum obtineat vicem duorum testium et preterea tabellio equipollet vel maior sit vno teste quod ad minus reprobetur instrumentum per quatuor testes.ex de fide instrumentorum.cum Joãnes.Fallit tamen hoc in duobus casibus. vbi videtur quod contra instrumentum non admittantur testes sicut contra inuentarium publice confectum non admittuntur testes.C.arbi.tute.l. fina.Et in confessione que fit a muliere in instrumento in quo confitetur se recepisse pecuniam pro intercessione.vt.l.antique.C. ad velleianũ. ¶Quero quid si vnus de collegio ferat testimonium pro collegio vel contra collegium an tale testimonium valeat necne.dic quod sic.vt no. ff.quod cuiuscꝫ vni.l.item eorum.§. vniuersitatem. Quero quid si aliquis accusatus est quod interfecit aliquem in quadam domo.testes producti ad probandum dictum maleficium probant quod dictum maleficium commissum fuit ante dictam domum vtrum sit probatum. videtur quod sic.vt.ff.de verbo.signifi.l.qui ante cal. ¶Quid si testis dicat quẽ vidisse tenuisse et possedisse.r nescit quid sit possessio nunquid eius dictum valeat.et si valet de qua possessione videtur ipsum probasse. Solu.dic quod eius dictum valet.r videtur probare illam possessionẽ super qua introductus est.vt not.ff.de verbo.obliga.stipula.illa.§. hec quoꝫ stipulatio.et ibi ꝑ ꝺ̄. ¶Quid si testis obscure deposuit in iudicio pro quo debet fieri interpretatio.dic per ꝺ̄.extra de regu. iur.c.cõtra eum.lib.vi. Pone statuto cauetur qõ si qs produxerit testes falsos quod soluat certam penam.modo quidam produxit vnũ. Modo queritur vtrum teneatur ad penam statuti dic quod sic.ff.de nego.gestis.l. ait pretor.in princi.§.negotij. ¶Item quero quid si duo testes dicant quod quidam fundus valet centum et non plus. duo dicant quod valet ducenta cui dicto stabimus. Dico quod stabimus dicto duorum.nã glos.dicit quod plus creditur duobus asserentibus affirmatiuam quã decem proponentibus negatiuam quamuis cõtrarium sit in arbitris. nam statur dicto illorum qui consenserunt in maiori quantitate quãuis sint pauciores in numero.vt plene not.ff.de arbi.l.diem proferre.§. idem queritur.¶Quero vtrum testes producti super vno articulo deberent super alio interrogari.videtur quod non. argumẽtum.l.si quis libertatem.in fine.ff.de peti.heredi.de iureiuran.l.si duo.§.fidem. in fi. C.de ordi.cogni.l.ij.sed contra facit autenti.si vero dicatur.C.ad tertul. Solu.ibi interrogatur an sit liber a natiuitate vel non. Et dic de materia ista per Jnnocen.extra de testib.c. per tuas. ¶Quero pone quod ex familia alicuius vnus deliquit.dicit testis quod nomen delinquentis ignorat:sed si videret bene cognosceret vtrum dominus debeat totam familiam exhibere.vt testis possit recognoscere delinquentem.dic quod sic.ff.ad exhiben.l.iij.§. si quis nogali.ff. de publi.l. si cum exhibuisset.§.ante actorem.extra de test.c.cum causa3. Idem si aliquis erat in loco aliquo et vnus deliquit. Idem si aliquis commisit maleficium. et dum commisit erat indutus aliis pãnis quam nunc sit quod debet se induere vt testis eum recognoscat. Pone quod testes falsum testimonium digerunt corrupti pecunia nunquid sufficit alterum probare.dic quod non.vt.l.diuus.ff.de re iudi.quibus ex cau.in pos. ea.l.fulcinius. §.ij.et.§. quid sit latitare.vi bono.rapto.l.ij.§. dolo autem.§. sequenti. et extra de probationibus.c.licet.nam ad hoc se astringit ex quo sic limitate locutus fuit.vt supradicta iura probant. Secus si dicerem quod testes falsum testimonium digerunt et pecunia corrupti sunt: quia tunc video2 duo ponere.et sufficit alterum probari.ff. de verborum signifi. l.sepe.§.quod vero credimus.et per dictum.c.3. allegatum. ¶Quero vtrum instantia iudicij perempta dicta testium perempta sint. Dic qõ aut instantia est perempta ante publicationem testium:et tunc dicta testium perempta sunt.nam postea non faciunt fidem. Aut instãtia post publicationem testium:et tunc dicta testium non percunt. vt not. Lyn. C.de iudi.l.properandum. Quid si testis adiciat aliquid falsum dicto suo seu in suo testimonio vtrum totum suum dictum corrumpatur. dic quod sic.extra de regu.iur.c.desleat peccato2. ¶Quero cum sint quidam qui non coguntur ferre testimonium.vt.ff.de testibus.l.inuiti.nũquid ipsis volentibus admittantur.dic quod sic.vt no.in glos.fi.dicte.l. prox̃i.allegate.

Quid si testis vnum dicit in vno iudicio aliud extra iudicium.dic qõ quandoqꝫ testis variat in eadẽ causa inter easdem personas:r tunc aut scõm dictũ est cum tormentis r statur secundo.vt.l.si postulauerit.§.ratio. versi. si negauerit.ff.de adul.aut sine tormentis:et tunc aut dicit animo se corrigendi et incontinenti.r potest et valet secundum in autenti.de testi.§. quia vero.in glo.mag.r extra de testi.c.sicut.aut non animo se corrigendi.r tunc habetur vt testis varians.r punitur.vt.l.eos.ff.de falsis.Quãdoqꝫ testis variat in iudicio ab eo quod dixit extra iudicium. et tũc aut primo testificatus est in iudicio.deinde contrarium dicit extra iudiciũ. et tunc statur primo dicto.l.generaliter.de nõ numerata pecunia.r.d.c. sicut.Aut dixit extra iudicium.deinde dicit contrariũ in iudicio.r tunc punitur vt falsarius.vt.l.eos.ij.respon. aut profert diuersa r varia testimonia cõtra diuersos:r tunc punitur.vt.d.l.eos.in.iij.respon.Et ista colliguntur ex dictis Barto.in.d.l.eos rc.

¶Tractatus Ad reprobationem testium compositus per Jacobum egidij vtriusqꝫ iuris doctorem. Jncipit doctrina ad reprobandum testes.Et in primis reprobãtur per Jnno.papam.

1 ¶Testis infamis non admittitur.
2 Serui testimonium reprobatur.
3 Monachus:canonicus regularis et similes testificantur in causis sue ecclesie.
4 Fratres minores r predicatores de licentia sui superioris testificantur et ipsis magis creditur.
5 Mulier non admittitur in criminalibus:in ciuilibus sic.
6 Minor in criminalibus non admittitur.
Impubes testificatur de bis que vidit in pupillari etate.
7 Furiosus et mente captus repelluntur.
8 Pauper admittitur sed ei tanta fides non adhibetur.
9 Excommunicati infideles r heretici repelluntur a testimonio.
10 Domestici et familiares repelluntur.
Quo dicitur domestica.
11 Testes debent cũ iuramẽto deponi r tale iuramentũ nõ põt remitti.
12 Testis in causa propria quis esse non potest.
Monachus pro ecclesia:r de vniuersitate p vniuersitate testificantur.
13 Venditor pro emptore non testificatur.
Fideiussor pro debitore sic.
Tutor curator r similes pro dominis non testificantur.
Aduocatus durante aduocatione non testificatur sed ea finita sic.
14 Testes singulares reprobantur.
15 Socij r consortes in causa communi non testificantur.
16 Particeps r socius criminum repellitur.
17 Testes obscuri et ignoti repelluntur.
Judex cogit testem dictum obscurum declarare.
18 Testis incontinenti potest dictum suum mutare in totum vel in partẽ et statur vltimo.
19 Testis non reddens causam dicti non probat.
Judex non interrogans testẽ de causa dicti tenetur parti ad interesse.
20 Jnimicus repellitur a testimonio.
21 Testis qui falsum dicit reprobatur.
22 Testificans corruptus pecunia repellitur.
23 Testis qui celat veritatem non probat.
24 Testis repellitur:si verisimilia non deponit.
25 Testes deponentes per eundẽ premeditatũqꝫ sermonem non ꝓbant.
26 Reprobantur qui de diuersis rebus deponunt.
27 Testes deponentes de diuersis personis reprobantur.
28 Reprobantur ratione computationis graduum.
29 Testes deponentes de diuersis locis non probant.
30 Testes iurantes r deponentes in ecclesia reprobantur.
31 Testis vnus si dicit de vno tempore alius de alio qõ reprobantur.
Testis qñ fit interrogãdus de tempore r varietas in tempore noceat.
32 Decima non probatur per testes quorum vnus dicit de fabis alius de ciceribus.
33 Officium iudicis quale esse debeat quando testes variant: siue inter se siue inter alios.
34 Testes dicentes vnum pro alio vel pluribus digerunt sua testimonia reprobantur:r tanꝗ falsarij puniuntur.
35 Usurarij r psistẽtes in pctõ mortali repellũt a testimonio.r nu.58.i fi.
36 Testis reprobatur ex illis causis ex quib⁹ iudex vt suspectus recusat.
Cause propter quas iudex suspectus recusatur.
37 Testes super eisdem articulis iterato recipi non possunt.
38 Testis qui alias protulit falsum testimonium repellitur.
39 Testis qui ꝓ tra me testificatus est si modo p me ꝓducitur repellitur.
40 Testes per oblicita testificata repelluntur.
41 Testis si secrete r figillatim non deposuit reprobatur.
42 Testis qui non fuit receptus a iudice vel ab alio de eius mandato nõ admittitur.
43 Testes recepti ante litem contestatam non probant.
44 Testes reprobantur quando deficiunt in numero requisito.
45 Testes si non sunt rogati non probant.
46 Reprobantur sola voluntate illius contra quem producuntur coram arbitro.
47 Testis non admittitur in illis casibus in quibus oportet probare per scripturam.
Casus in quibus scriptura requiritur.
48 Testes reprobantur quando articuli ꝓducti non faciunt ad causam.
49 Testes producti super id de quo est actum reprobantur.

Testis

50 Testis potest interrogari de facinoribus suis.
51 Multitudo effrenata testium reprobatur.
Numerus quadragenarius dicitur refrenata multitudo.
52 Testes quoꝫ dicta nõ sunt redacta in publicã formam nõ probant.
53 Producere testes vel instrumenta contra se quis non cogitur.
54 Senes et valitudinarij inuitꝫ non admittuntur.
Senex dicitur qui compleuit lxx. annos.
55 Progeneta non admittitur nisi vtraqꝫ parte volente.
56 Hermaphroditus non compellitur.
57 Ascendentes r descendentes inter se non testificantur.
Pater testificat ꝓ filio de etate:r an de impedimento matrimonij.
58 Frater contra fratrem in criminalibus non cogitur ferre testimoniũ:r de hoc late infra.nu.78.
59 Reprobantur testes si non dicunt se vidisse r interfuisse.
Testis deponens per verbum credit quam probationem faciat.
60 Juramentum testis in probando impedimento matrimonij quid continere debeat.
61 Testes qñ possunt reprobari ante apertura vel post apertura testiũ.
62 Testes a me productos quantum ad personam non possum reprobare sed dicta sic.
63 Reprobatio testium non admittitur vltra quartam productionem.
64 Testibus reprobatis que pena imponatur.
65 Judex vel notarius qui patitur dicta testium videre ante aperturam tenetur falsi.
66 Testis iudex vel notarius vel alius revelans secreta testium cause vel alterius rei tenetur pena falsi.
Judex qui revelat sententiam quam laturus est tenetur pena falsi.
67 Testis qui aliquid dicit quod prosit etiam parti contra quam producitur quod probat.
68 Judex cogit testes etiam non sue iurisditionis testimonium ferre.
69 Testes compelluntur testificari multa indicta et pignoribus capitis r alijs remedijs.
70 Testes in criminalibus coram iudice examinanꝰ in ciuilibus secus.
71 Volenti probare per testes non currit tempus donec testes sunt contumaces.
72 Heredes testis qui noluit comparere ad perbibendum testimonium et mortuus est tenetur nãum emendare probare volenti pro eo quod amisit:quia non potuit probare.
73 Testes recepti super processu nullo modo probant.
74 Articuli et interrogatoria debent poni in actis.
75 Si notarius dicat testes recepti super positionibus r actis factis qõ nõ sufficiat vt dicatur super quibus articulis sint recepti.
76 Testes iurati in termino quando examinari possint extra terminum late disputatur.

Testium facilitati ac varie-

tati et ipsorum falsitati machinationibusqꝫ fraudulosis per quos multa veritati contraria probibentur.vt C.de testi.l.testium. et furta clandestina committuntur dum dictis ipsorum iudiciaria autoritate qui dum babet scõm allegata et probata iudicare.vt.ff.de offi. preti.l.illicitas. veritas.r extra de sen.excõ.c.latoꝛ.r in decre.xxiiij.q.ij.si quis nõ certe. miseri domini rerum enormiter spoliatur.vt alibi dicit.l.ff.de vsucap. transfoꝛ.l.insontes.et innocentes grauiter puniuntur.cum sanctius sit delinquenti facinus impunitum relinquere quam innocentem aliqua tenus condẽnare.vt.ff.de pe.l.absentem.et in decre.xxi.q.j.c.j. Et in bis iniqui peiores sunt furibus latronibus abigeis et aliquibus criminosis. Nam falsi dictum testis tribus obnoxium est personis. primo deo q tactis sacrosanctis ecclesie scripturis presentiam ipsorum deuiat r periurat:deinde iudici quem mentiendo decipit atqꝫ fallit.postremo innocenti quem ledit testimonio suo falso. vt extra de fal.c.j. Jdeo propositum deuiare contra voces testium sceleratas r ipsorum quibus r ex quibus causis testimonia reprobantur.nil de contingentibus omittendo: quia nil videtur actum donec aliquid supereſt ad agendum. vt.C.ad fil. l.vlti.secundum iura canonica r ciuilia breuiter. ¶Reprobãtur testes

1 Tfi sunt infames.vt de testi.l.iij.§.lege iul.r extra de verb. signi.c.fozus. §.testes.Quibus casibus quidam infamantur infamia iuris r facti habetur.ff.quibus ex cau.infa.irro.l.ij.§.vlti.r.l.qui autem. r.l.athletas. §.ait pretor.r per totum.C.ex qui.cau.infa.irro.l.ea que.r.l. si te.r.l.decreto.r.l.fustibus.r.l.non dãnatos.r insti.de pe.teme. liti.§. ex quibusdam.nam infames ex quolibet actu legitimo repelluntur. vt.ff. quemadmo.test.aper.l.si quis.r.ff.de testi.l.scio.C.de sum. tri.l.j. vbi de hoc.

2 ¶Reprobantur testes si sunt serui.vt.C.de test.l.seruos.r.l.eos. quia serui timore dominoꝝ suppꝛimerent veritatẽ. vt extra de ver. signi. c.fozus.§.testes.r.iij.q.viij.c.item in criminali. r.iiij.q.c. accusatoꝛes. et C.de testi.l.quoniã liberi. ¶Sed nunquid monachus: canonicus re-

3 gularis:archipresbyter:abbas:r rector cum sint serui dei:r monasterij: qꝛ nihil ꝓpꝛij habent r renuntiant propꝛie voluntati.vt.xxi.q.j.c.nõ dicatis.r.xix.q.iij.c.statuimus.r.c.ingredientibus.r qꝛ sunt mortui mundo.vt.C.de epis.r cle.l.deo nobis.Sed nunquid sunt cõpellẽdi ferre testimonium.r pro locis suis testificari.r pro monasterijs. r suis ecclesijs vbi degunt.et certe sic.vt arg.xv.q.j.c.monachi.r.c.quivere.r in aut.de

4 san.epis.§.si quando.col.r. ¶Sed nunquid fratres minores r predicatores compellãtur testificari r dicere veritatem licentia prelati habita.et certe quia compellitur episcopus qui est religiosioꝛ eis prepositus tamen sacrosanctis scripturis non tactis.vt de epis.r cleri.aut.si iudex que est signata super.l.nec honore.et qꝛ isti sunt testes omni exceptione maioꝛes.et non est verisimile quod deierent vel suppꝛimant veritatem. cum hic sit precipuus timoꝛ nature.et sint filij precipue dei qui est via veritas et vita.vt.ff.de offi.prefec.preto.l.j.in fi. Et sepe solet filius similis esse patri.r de arboꝛe dulci dulcia poma cadunt.iuxta illud verbum christi. Si veritatem dico vobis cur non creditis mihi. r aliud verbũ. Jurauit dominus r non penitebit eũ.vt extra de iureiu.c. r si christus. nam si pro veritate deierent tanꝗ heretici repudiandi sunt quia quidam heretici non iurant.et hoc est quod legitur contra eos.xxij.q.j.clericum. et.c. considera. Serui enim admittuntur contra dominum.vt iij.q.iij.Item in criminali.in versicu.item serui.ff.de testi.l. serui. Et sic admittuntur isti religiosi compelluntur enim ad testimonium veritatis.nam als facultas probationum angustiaretur.quod esse nõ debet.

5 vt.C.de bere.et mani.l.quoniam.in fi. ¶Item mulieres a testimonio repelluntur:quia femine nõ admittuntur in criminali.vt.xxxiij.q.mulierum.et est ratio quia varium r mutabile coꝛ semper tenent. vt extra de verbo.signi.c.fozus.§.testes.vnde versus solet dici. Femina fallere falsaqꝫ dicere quando carebit. Beccharia piscibus:marecꝫ fluctibus tunecꝫ carebit:et alibi dicitur.Femina nulla bona qz ter mutat in hora. Jn ciuilibus autem admittuntur.vt.xv.q.iiij.§.ex eo. et.ff. de testi.l. ex eo.in criminalibus autem admittuntur cum ciuiliter agitur:vt contra bereticos.vt extra de testi.c.quoniam.et.c.tam literis. Jn testamentis et vltimis voluntatibus non admittuntur. vt.C.de testa.l. hac consultissima.in princi.r.l. qui testamento.§. mulier. ff. de testa. Jn codicillis autem bene possunt esse testes.vt.ff.de test a.l.q testamẽto.§. milites.

6 ¶Reprobantur testes minoꝛes.xxiij. annis in ciuili. iiij.q.iij.c.j.§. in criminali.versicu.item testimonium. Jn criminali repelluntur minoꝛes.xx. annis.vt.ff.de testibus.l.inuiti. la.§. Jmpuberes tamen in bis que viderunt in pupillari etate possunt testificari. et idem in seruo libero facto.vt.ff.de verbo.sig.l.notionem.§. instrumentoꝝum. ¶Repel-

7 luntur furiosi. r mentecapti sicut ab officio iudicandi.iij.q.viij.§.tria.

8 ¶Repellũtur pauperes:quia non tanta fides eis adhiberi debet: qz timoꝛ est ne pecunia corrupti testificentur:quia facilius corrumpuntur pauperes quam diuites.ff. de testib.l. testium. et in aut. de testibus.§. sancimus.ff.de excusa.tuto.l.spadonem.§.finali. Sed admittuntur interdum pauperes:quia non tantum ex facultatibus:sed ex fide testis idoneus reputatur.vt institu.de suspec.tuto.§.fina.et in aut. de testib⁹. §.si quis.et in decre.iiij.q.iij.§. si testes. Et quicquid dicatur pauperi nõ tanta fides adhibetur si inspicitur eius propositum. vt.ff. de testib⁹.

9 L.actione.§.in personam. ¶Reprobantur infideles et excommunicati hereticinon participantes communioni sancte romane ecclesie.vt.ij. qõne.viij.si bereticis.et.iij.q.iiij.ipsa pietas. et extra de sententia excõmunicationis.c.penultimo.nam excommunicatio est separatio a communione omnium fidelium.vt octana questione tertia.§. euidenter. Et ideo excommunicati ad testimonium non admittuntur: nec sententia: nec laudum:nec preceptum: nec arbitrium ab excommunicato latum tenet:nec vt patronus aduocare potest si sit excommunicatus: nec poterit esse in iudicio:lz se defendere posset et causam appellationis egerere.vt extra de appel.c.a nobis.et.c.inter.r.c. significauerunt. r.c.exceptionem.r extra de sententia r re iudica.c.ad abolendã. nec literas potest impetrare excommunicatus:nec pro alijs postulare.vt extra de sententia.r re iudica.c.per tuas.extra de officio ordinarij.c. ex parte. et extra de proba.c.j.nec mirum si non potest esse testis. Ex supradictis autem sex testes repelluntur cause autem sunt. Etas conditio segus discretio

10 fama.Et fortuna fides in testibus ista requires. ¶Item repelluntur testes si sunt domestici familiares:r serui liberti mercenarij qui sunt ad aliquos soldos cum dominis.et illi dicuntur domestici de quibus legitur.ff.de penis.l.respiciendum.§.furta.et.ff.ad fil.l. finali.et.ff. de regulis iuris.l.cum testimonio.de questi.l. predoni.ff. de edilitio edicto. l.ediles.§.familie.et.ff.de religio.l.familiaria. et vgo videtur domestica:quia est socia diuine et humane domus. et duo sunt in carne vna. vt C.de crimi.expi.bere.l.aduersus. Quidam dicunt quod vgo contra virum testificatur:non pro eo:quod non placet:quia qui agere nõ potest pro me nec contra me.vt.C.de testi.l.parentes.r.l.seruos. r extra de testi.c.in literis.vbi de hoc. ¶Reprobant testes nisi cum sacramẽto de

11 posuerint dicta sua.vt.C.de testi.l.iureiur. nisi sacramentum fuerit remissum testi.ac si iurasset habita fide partium voluntate:quia vnicuiqꝫ licet facere gratiã alteri de iure sibi competente.vt.C.de pac.l.si quis in conscribendo.et pactis priuatoꝝum potest iuris seueritas mitigari. vt C.de app.l.vlti.r.ff.de fer.l.j.sed sacramentum calũnia partiũ volũtate remitti non potest.vt.C.de iura.cal.l.ij.§.sed quia veremur.lz tacite sic arg.C.de procu.l.ita demum. Credimus tamen contrarium quod remitti non possit:nec tenet processus si remittatur cũ in l.predicta dicatur expresse testẽ debere iurare.r bodie fere testes cũ sacramento exprimi

Universidad del Rosario Archivo Histórico

mant veritatem propter malitiam ipsorum nedum sine sacramento: ℔ quidam contra nos sentiant: ℞ ita in quibusdam partibus de consuetudine obseruatur: sed nō exemplis: sed legibus est iudicandū cū omniū veritatem legum et iustitie sequi debemus vestigia. vt. C. de sen. ℞ interlocutionibus omniū iudicū. l. nemo. sed cōtra nos est. extra de testib⁹. c. tuis. sed illud. c. loquitur. in monachis ℞ cōuersis: licet quidam intelligant large prout litera sonat: sed litera occidit spiritus autem viuificat. Sed nunquid in causa criminali poterit sacramentum remitti vel in ardua alia causa nō credimus: q; vbi maius periculum vertitur ibi
12 cautius est agendum. ff. de carbo. edic. l. iij. ¶ Reprobantur testes in causa propria cum damnum et emolumentum spectat ad eos. vt. ff. qñ appellā. fit. l. j. & in propria. nec iudex esse potest. C. ne quis in sua causa. l. j. nec arbiter. vt. C. de arbi. l. vlti. sic nec testis. vt. C. de testi. l. omnibus. Jn causa tamen vniuersitatis communis et ecclesie monachi: licet conuersi ferunt testimonium pro eis quando nō est causa propria. vt. ff. qō cuiusq; vniuer. not. l. sicut. et de in ius vocando. l. sed si bac. &. qui manu
13 mittitur. ℔ij. q. ij. super prudentia. extra de testibus. c. insuper. ¶ Item ditor non testificatur pro emptore: nisi remissum sit onus euictionis ei: nec creditor pro debitore in causa pignoris: quia propria est causa ipsorum. vt. ff. de appella. l. ab executore. &. alio condemnato. ff. quando appellā. fit. l. ij. &. sed si ab aliis. Fideiussor testificatur pro debitore quando non est propria causa: quia regressum habet actione mandati contra debitorem. vt extra de fideiusso. c. vlti. C. mand. l. si fideiussor. et. C. de fideiusso. l. si vero. Sed debitor non testificatur pro creditore. Tutores curatores negotiorum gestores procuratores economus testificantur pro dominis ipsorum scōm vnam expositionem quam facimus. C. de test. l. mandati. Sed nec iudices: nec arbitri in causis quas recipiunt in mandatis: nec aduocati in causis quas recipiunt aduocandas: licet quidam dicant contrarium. et intelligant nomē executoris stricte. Nos distinguimus quod duráte officio predictarum personarum testes esse non possunt ne animose testificari videātur. post finitum officium possunt nedum vtrūq; festinant neutrū bene peragant. C. de assef. l. nemo.
14 ¶ Reprobantur testes si sint singulares. vt extra de electione. c. dudum. et. c. cum dilecti. nam annotatione vnius testis non pronuntiatur et si clare dignitatis honore prefulgeat. vt. C. de testi. l. iureiurā. nisi modica sit summa. et inopia probationum sit. vt. C. de rebus credito. l. iureiran. &. in bonefidei. Sed fallit in causis ciuilibus ℞ canonicis quod statur dicto vnius testis aliquando quod non prosequor nunc ne fastidium generem. et quia hic tantum tractamus de testium reprobatione non de ipsorum admissione: licet aliqua intendamus dicere ad reme
15 dium prouecte vtilitatis. ¶ Reprobantur testes in causa communi: quia consortes et socij non possunt testificari in causis sociorum. ℞ quia testificantur in causa propria quod prohibitum est. vt. ff. ℣ diximus. ℞ ar-
16 gumentum. ff. de ritu nupti. l. illud. ¶ Reprobantur si sunt participes et socij criminum. vt. C. de testa. l. quoniam. extra de testi. c. veniēs.
17 iiij. q. iij. item in criminali. in versiculo item liberi. ¶ Reprobantur si sunt obscuri et ignoti. vt in aut. de testibus. &. sancimus. possunt tamen cum tormentis admitti. Sed an iudex possit compellere testem. vt dictum suum determinet et declaret. certe sic ante publicationem et post. vt extra de testi. cogen. c. preterea. xxxv. q. vj. de parentela. ff. de questi. l. nepoti. Quod enim obscure dicitur pro non dicto habetur. vt. ff. de bis que pro non scrip. l. ij. et. ff. de interrog. act. l. de etate. &. nihil. Et obscurum dictum scriptum pro non scripto habetur. vt. ff. de bis que pro nō scrip. l. ij. Item si necessarie interrogationes sint omisse. iterum interrogantur testes. vt extra de testi. c. per tuas. et ibi not. Jnnocen. Item si testes obscure deponant vtrum interrogentur ante aperturam vel post.
18 vt extra de testib. c. cum clamor. ¶ Sed quid si testis sponte reuersus ad iudicem velit mutare dictum suum in totum vel in partem debet ne audiri si cum aliqua partium nō fuerit locutus. et de hoc queret iudex an fuerit locutus cum parte. si non fuit locutus admittet iterato dictū suum et stabitur vltimo dicto suo. vt. ff. de beredi. insti. l. si ita scriptum sit in principio. et. l. fi. cbum aut pamphilum. ff. de manu. testa. et ibi de hoc. et dic in corpore. aut. de testi. &. quia vero. ℞ in glos. magna que inci
19 pit. imo videtur. col. vij. ¶ Reprobantur si causam sui dicti non dixerint siue non reddiderint: quia dicitur attestatio indiscreta et nuda. vt C. de testi. l. solam. et. C. de edic. diui adri. tol. l. fina. et. ff. de transac. l. cum bi. et. ff. de proba. l. cum de indebito. et. l. nuda ratio. ff. de donatio. quia nuda ratio facit aliquem debitorem. et hoc est verum si de causa fuerint interrogati: aliter non tenentur reddere rationem sui dicti: quia testis non debet esse verbosus. vt de preci. imper. offe. l. instrumentorum. Sed an teneatur iudex parti ad interesse: quia de causa non interrogauit. Quidam dicunt quod sic. argumen. C. eodem. l. si quando. in fine. et de offi. prefe. preto. l. si quos iudices. nos distinguimus quod si iudex propter multas occupationes sui officij et oppressiones subiectorum sue subditorum non potuit testes examinare: quia pluribus intentus minor est ad singula sensus. parcitur sibi als tenetur: quia cum diligentia testem examinare debuit. vt dixit. l. famosa. C. de testi. l. nullum. ℞ argu.
20 extra de appel. c. nulla. xxvj. q. j. c. plures. ¶ Reprobātur si sint inimici eiusdem contra quem producantur si dicatur testis odiosus: quia criminalis lis fuit inter eos mota. ℞ hec approbātur: vt non antea audiatur quam de crimine iudicetur. Si vero ex lite pecuniaria procedat receptio testis tempore disputationis reseruetur: ne talibus testibus fides adhibeatur: multa leguntur. C. de testi. l. quoniam liberi. et in aut. super ipsa. l. signata. ℞ extra de testi. c. vltimo. dic de boc. vt in aut. de testi.
21 &. si vero a lite odiosus. ¶ Reprobātur testes si falsa testimonia proferunt vnum pro alio: quia falsitas est mutatio veritatis. vt. C. de testi. l. nullum. vbi dicit quorum voces falsitate carere non prospexit. vt in antenti. de fide instru. in princi. et de hoc membro infra dicemus copio-
22 sius. ¶ Reprobātur si promissione pecunie vel donatione verum vel falsum tulerint testimonium. vt. C. de testi. l. si quis testibus. xxvij. q. v. non sane. vltra factas expensas testes recuperare non debent. vt. C. de testibus. l. quoniam liberi. iiij. q. iij. a veritate. ff. de testi. l. testium. &. sabino. nec iudices ordinarij vel delegati vltra recipiunt: nisi in frau. vt extra de vita ℞ honestate clericorum. c. cum ab omni specie mali. versic.
23 nam qui. ¶ Reprobantur si non dicant veritatem: quia nō minus falsitatem committunt qui veritatem occultant quam qui exprimunt falsitatem. peccant mortaliter religiosi vel quicunq; alij si vocati ad testimonium veritatem celauerint. vt. ij. q. j. aliqua. ℞. xxij. q. j. predicādum. vt. xxxij. q. ij. preceptum. et magime peccat qui metu alterius veritatem celat iram dei super se prouocat: quia non magis timet deum quam humanam naturam. et post pauca reus est vterq; et qui veritatem occultat. et qui mendacium profert: quia ille prodesse non vult qui nocere desiderat.
24 vt. ij. q. iij. quisquis. ¶ Reprobantur si aptiora ℞ promptiora veri testimonia non protulerint. vt. ff. de testi. l. ob carmen. ¶ Reprobantur
25 si vnum ℣ et eundem sermonem premeditatum pronuntiauerint. vt. ff. de testi. l. testium. Et ideo male faciunt tabelliones qui non scribunt dicta testis extensum et longum. vt iste testis dixit volendo euitare labozem. Sed si dicit notarius in suis scripturis: talis testis dicit idem quod talis. vel multo deterius dicit interrogando testem scribit. dixit vera esse que in articulo continentur. ℞ sic non queritur de his que non sunt in articulo inclusa: quia iudex debet sermonem et vocem testis cōsiderare et constantiam et trepidationem. vt. ff. de questi. l. denuntiare. &. primo. Item reprobatur dictum testis si est repetitum. vt. v. q. v. &. ℔ aliud est. et. iiij. q. iij. in testibus. Item habet etatem: vt de se loquatur. vt in consti. distin. iiij. cum paulus. Et caute subinungit lex dirigendo sermonem ad sempiternum iudicem tu magis scire potes quāta sit fides
26 testibus adhibenda. vt. ff. de testibus. l. testium. ¶ Reprobātur testes si vnus dicit de vna re. alius de alia: quia singulares sunt in omnibus suis dictis. vt extra de electione. cum dilectus. ℞ extra de proba. c. licet.
27 ¶ Reprobantur ratione personarum: quia vnus dixit de vna persona alius de alia. vt extra de gradi. c. tua. ℞ argumen. l. ad probationem.
28 C. de proba. ¶ Reprobantur ratione computationis gradus paren-
29 tele. xxxv. q. vj. de parentela. ¶ Reprobantur si vnus dicit fuisse factū maleficium: vel commissum vel perpetratum in vno loco alius dicit in alio. Exemplo Danielis quando interrogauit testes. et vnus dixit sub pino: alius dixit sub cino. nam de loco testis dicere debet. vt argumen. C. de contraben. et committenda stipul. l. optimam. et. ff. de accu. l. libel-
30 lozum. ff. de inuti. stipula. &. item verborum. ¶ Item reprobantur testes si deposuerint ℞ iurauerint in ecclesia. vt extra de immu. eccle. decet.
31 lib. vj. ℞ ibi est glo. in argumentum. ¶ Reprobantur ratione temporis si vnus dicit de vno tempore alius dicit de alio tempore. vt. iiij. q. ij. nihilominus: sed an de tempore sit interrogandus testis. Azo dicit qō nō. Sed si esset suspectus: tūc iudex debet interrogare ℞ studere. vt testē capere possit in sermone querendo. si tempus erat nebulosum vel clarum quando hec acta fuerunt et qualiter erant induti vel calciati delinquentes: vel quid habebant in capite: ℞ qui consules erant tunc vel qs tunc erat imperator: et quo anno et quo mense ℣m vnam lecturam que legitur. ff. ad fill. l. quo anno admisit. Sed nos credimus de tempore etiam querendum. et si digerit bene quidem. et si non digerit. aut antiquum est negotium vel pactum ℞ simile. ℞ tunc non est curandum: quia omnium habere memoriam. et in nullo penitus peccare ꝛc. vt. C. de ve. iur. enu. l. tanta. &. non omnes per omnia. sed certi per certa quando meliores et deteriores inueniuntur. C. de vete. iur. enucle. l. j. et. ff. de probatio. l. si arbiter. ℞ ideo testes ex tractu temporis et varietate variare solent. vt. ff. de carbo. edic. l. iij. &. diu. ℞. ff. de dam. infec. l. qui bona. &. vlti. Si recens est et nouum: tunc vitiatur testimonium eius si de tempore interrogatus non digerit: nisi esset talis homo qui filium suum ℞ familiam suam ignorat que est crassa ℞ supina ignorātia. vt. C. de bere. insti. l. vlti. bas diuersitates superi⁹ declaratas vno versi. comprebēde. Res persona locus gradus bis sunt consona tempus. Sed bec dicunt vera in facto reiterabili. vt homicidio eiusdem hominis. Jn facto reiterabili. vt est adulterium diuersitatem temporis vel loci dicere non nocere. Nam ℞ si testes in his varient. vt non probent illud adulterium propter diuersitatem loci vel temporis. probant tamen adulterium cōtra quem producuntur. Sed boc probat decre. ex. c. ex tenore. ℞ ibi no. talis enim diuersitas in tempore non nocet. vt si vnus dicit in die dñico: alius dicit in bora nona illius diei. q; dictum secundi comprebenditur sub dicto primi: sicut babetur de tribus arbitris. si vnus dicit de duplo alij de decē. oēs cōsentiunt in. g. vt. ff. de arbi. l. dié proferre. &. si plures. quodq;

quodq; pluris est vtiq; tanti est. vt. ff. de iniur. l. furti. Sed esto quod testis dicat de dicto in alia aula. vel quid alud de domo: alius dicit de eadem idem erit. Item in facto durabili nō nocet diuersitas temporis: vnde si vnus dicat se vidisse episcopū vel presbyterū in bora tertia cenare missam alius dicit in bora sexta: missa enim tantum durare solet.
32 Sed ¶ quid si vnus interrogatur de decima. et dicit decimam fuisse soluta: interrogatus quid viderit solui. Respondit fabas. alius dicit cicera. nūquid ꝑbat decimam fuisse solutam. Respon. nō: quia in rebus diuersis non sane. vltra factas expensas testes recuperare non debent. vt. C. de testibus. l. quoniam liberi. iiij. q. iij. a veritate. ff. de testi. l. testium. &. sabino. nec iudices ordinarij vel delegati vltra recipiunt: nisi in frau. vt extra de vita ℞ honestate clericorum. c. cum ab omni specie mali. versic.
33 criminali in glo. que incipit. ℞ ita. Sed vt plenam ℣ perfectam habeas tibi traditam a maioribus nostris in hoc opusculo presenti tradimus et inserimus breuiter. et sic breuiter digimus distinguendum. Si testes quos ego induco varia ℞ diuersa ꝑponant erunt singulares in suis testimonijs singulariter. vt ex de ele. cum dilectus. ℞. c. in genesi. ℞. c. bene. et de ꝑba. c. licet. ℞ de appel. c. solicitudinem. ℞. ff. quando appel. fit. l. ij. ℞ C. de fur. l. j. et. C. de mune. patri. l. professio. lib. xij. Sed si quidam de testibus meis dicant pro me. quidam pro aduersario meo: iudex considerabit numerum ℞ conditionem illorum qui dicunt pro me. ℞ aliorum q dicūt ꝑ aduersario. ℞ qui dicūt verisimiliora et negotio aptiora. vt. iiij. q. iij. Jte in criminali versi. sepe. Si vero induco testes pro me et tu tuos pro te. ℞ testes tui dixerunt contraria bis que dixerunt testes mei: tunc considerabit numerum ℞ conditionem meorum ℞ tuorum: ℞ qualitatem dictoꝝ. ℞ sic preferre meos tuis ℞ tuos meis. ℞ si omnia paria inueniuntur. quod difficile est: tunc interpretabitur iudex ex officio suo si interpretari potest tunc potest absoluere rem. vt extra de probatio. c. ex literis. et. ff. de re iudi. l. inter pares. ℞. ff. de regn. iur. l. libertus. ℔ij. q. ij. cum redemptor. ff. de inoffi. testa. l. si quis iudicantium. xxx. q. j. si quis acce-
34 perit. ¶ Reprobantur testes ℞ tanq; falsarij puniuntur qui dixerunt vnum pro alio in dicendo ℞ varie. ℞ quicquid in vno suo dicto dixerūt de testimonio vel alio negauerunt vel pluribus reuelauerūt dicta sua. vt. ff. de testi. l. falsa vel varia. C. de test. l. nulla. de bac varietate diximus
35 in presenti et in alio. ¶ Reprobanⁱ testes si sunt vsurarij ℞ in peccato mortali constituti et vsurarij sint infames canonica infamia et non iuris ciuilis: vnde in terris ecclesie suppositis in tēporalibus ℞ spiritualibus obtinet quod bic dicimus. Jn alijs autem pronincijs dici aliud videret. et iura sunt ad boc paratissima. ij. q. vij. testis. iij. q. v. infames. ℞ in aut. de eccle. titu. colla. viij. ℞ extra de app. c. si duobus. Sed tu oppones mibi quod nullus poterit testificari cum pauci homines: aut nulli inueniantur sine peccato mortali. ℞ sic probationem facultas augustabitur quod esse non debet. vt. C. de bereti. l. quoniā. Sed responderi potest quod si isti tales sumant penitentiam anteq; testificētur quod omnia peccata in confessione leuantur: quia quilibet tenetur in anno semel saltem sumere penitentiā. vt ex de peni. c. omnis vtriusq; sexus. et corpus cbristi aliquando denegatur sibi ℞ ecclesiastica sacramenta et
36 sepultura. vt dicit dictum capi. ¶ Reprobantur testes suspicione qua libet quia iudex recusatur: quia tanta fides non adbibetur: imo dicunt quidam nec aliqua fides: vt qui sint suspecti in iudicando sint suspecti in testificando cum par sit suspicio: quia illud est generale quod omnes testes ℞ iudices debent esse sine suspicione. vt. ij. q. vij. testes. Cause propter quas iudex vt suspectus recusatur sunt iste. vt si iudex sit suffraganeus litigatoris alteri parti merito est suspect⁹. vt extra vt lite nō cōte. c. accedēs. el. ij. Item si a iudice appellatum sit in alijs merito est suspectus. vt extra de appella. c. ad bec vt proposuit. Item si iudex babet familiaritatem cum litigatore. vt. iiij. q. v. litigatores. ℞ ex de appel. c. inuenate. Qui autem sint familiares. digi supra. Item si est affinis. vt. iiij. q. viij. c. absens. Item de iniurijs. l. lex cornelia. Item si litigatores fuerunt homines iudicis. vt. ff. de offi. presi. l. senatus. Item si consanguinitate aliqua iungatur iudex litigatori. vt extra de appel. c. postremo. Item si est excōmunicatus. vt extra de offi. delega. cum. R. canonicus. Item si iudex babet similē causam. vt extra de iudi. causam que. arg. ff.
37 de excusa. tuto. l. propter litem. ¶ Reprobantur si recipiantur iterato super eisdem articulis quod fieri non potest. vt. ff. de test. in. l. produ-
38 ci. ℞ extra de testi. c. per tuas. ¶ Reprobātur testes si sunt cōicti alia causa falsum testimonium protulisse et deposuisse. presumuntur enim quod nunc falsa deponunt. vt. ff. de accusa. c. si cui. &. eisdem. ¶ Repro-
39 bantur ℣ si contra te testificati sunt et nunc pro te vis producere quod non potes: quia suborнati presumuntur scōm vnam expositionem. vt.
40 l. produci ff. de testi. ¶ Reprobantur testes statim postq; dicicisti testificata ante labentem dilationem post primam secundam et tertiam dilationem. et postq; terminus datus ad probandum est elapsus: nisi docueris te fuisse impeditum quominus producere potueris. ℞ si docueris te fuisse impeditum quominus producere potueris. ℞ si cluseris in causa testium productioni renuntiaueris. vt. ff. eod. l. vlti. et C. de test. l. apud antiquos. ℞ in aut. si quis in aliquo ibi posita. ¶ Re-
41 probantur ℣ testes si secrete et sigillatim non deposuerint secretū iudicis intrando. vt. C. de testa. l. nullum. Fallit vt quidam dicere voluerunt quando testes recipiuntur ad perpetuam rei memoriam: quia tunc publice testificari possunt. ℞ partib⁹ presentibus. vt extra de testi. c. significauit. et notare solēt doctores in illa questione que incipit queritur que fit differentia ꝛc. et not. do. Hugo in summa. vt lite non contesta. &. sunt
42 et alij casus. ¶ Reprobantur si a iudice non recipiantur vel ab alio eius mandato cum ipse impeditus receptioni interesse nō potest. vt. C. de episco. et clerj. auten. si iudex. et extra de offi. delega. c. super questio-
43 num. ¶ Reprobantur testes si recipiantur testes lite non contesta. q; regulare est: quia nec ad diffinitiuam sententiam: nec ad receptionem testium procedi potest lit. non contest. vt in auten. de testibus. &. penultimo. ℞ extra vt lit. non contesta. per totum. nisi infidentibus ℞ emergentibus: ℞ quando contingit iudicem facere inquisitionem. vt cum testes ad perpetuam rei memoriam publicantur vt in famoso teste. licet oīa per ex. plenius explicentur. C. de iudi. l. properandum. C. quomodo et quando iudex. aut. qui semel. et not. de bac materia. C. qui ad eccle. con-
44 fu. auten. presente. ¶ Reprobantur testes si deficiunt in numero quā do fuit certus numerus designatus introductus. vt in testamētis. vbi sunt necessarij. vij. testes. C. de test. l. bac ꝓsultissima. in codicillis q̄nq;. vt. C. de codicil. l. vltima. Et in debito quod celebratum est in scriptis. ℞ debitor vult partem illius debiti vel totum soluere creditori. vbi sunt v. testes necessarij. Item in donatione causa mortis vbi sunt. v. testes ne cessarij. vt. ff. de dona. causa mortis. l. vlti. alias vbi numerus testium
45 non adsicitur duo sufficiunt. vt. ff. de test. l. vbi. ¶ Reprobantur testes si non sunt rogati. vt in confectione testamenti. et in creditoris confessione dicentis sibi solutam pecuniam. vt in aut. nisi rogati. C. de testa. et in diuortio. vt insti. de mili. test. &. plane. ac testamenti apertione. vt. C.
46 vbi testa. aper. l. j. ¶ Reprobantur testes voluntate illius contra quē
47 producuntur coram arbitro. C. de testi. l. vlti. ¶ Reprobantur testes in omnibus casibus in quibus oportet probari per scripturam et non per testes: qui casus multi sunt in qb⁹ nō valet ꝑbatio facta ꝑ testes: sed necessaria est scriptura. ¶ Jn primis i emācipatione. vt. C. de si. instr. l. in emācipatione. vt. C. de emā. li. l. vlti. Jte cū salarij datur aduocato ꝑ patrocinio suo. vt. C. de suffr. l. vnica. Jte in 3cu celebrato ab ecclesia. vt in aut. boc ius porrectū. C. de sacrosan. eccle. Item in testamentis in scriptis babitis ℞ codicillis. vt. C. de testa. l. bac consultissima. Item in sententijs diffinitiuis et interlocutorijs que in scriptis sunt proferende. vt. C. de sen. ex peri. rect. l. ij. ℞. iij. Item in contractu emphyteotico. vt. C. de iure empby. l. ij. Item cum vadit clericus extra prouinciā qui literas testimoniales ferre debet alias fides non babetur quod sit cleri cus. vt. C. de episco. et cleri. l. si qua per calūniam. Item cum dicit aliqs se babere mandatum super iurisditione aliqua vel negotio a domino papa vel imperatore sacras literas debet habere: alias non creditur ei. vt. C. de man. prin. l. j. et extra de offi. deleg. c. cum in iure peritus. Item in donationibus infinuandis. que excedunt libram auri. ℞ in omnibus causis in quibus est necessaria autoritas iudicantis prestari. vt in emācipatione tutorum et curatorum dationibus et inuentarijs faciendis. et in singulis actis scribendis. Item in alienatione rerum minorum. vt extra de probatio. c. quoniam contra falsam. C. arbi. tut. l. fina. C. de administ. tuto. l. lex que tutores. et institu. de adop. &. ij. ℞. iij. C. de dona. l. si quis argentum. &. sancimus. Item in protestationibus fiendis ne tempus currat alicui. ℞ ad interrumpendas prescriptiones. vt. C. de episc. audié. l. si presul. ℞. l. vlti. ℞. C. de anna. excep. l. perfectius. Et in quodam alio casu qui legitur. C. si mi. ma. se diz. l. si quis alterius. potest tamen in omnibus supradictis ℞ in alijs etiam quando specialiter boc actum est. vt non valeat aliter contractus: nisi scriptura interuenerit. vt. C. de testi. l. testium. C. de fide instru. l. contractus cum minori numero illorū quos scriptura exegit. vt digimus. &. ℞ not. in. l. emancipatione. C. de fideiusi. ℞. C. de bono. pos. l. bonorū. ℞ extra de sententia ℞ re iudi. in. c. si di-
48 cat. et omnia not. ibi. ¶ Reprobantur ex quo probatio non relenat producentem: quia articuli non faciunt ad causam. vt. C. de proba. l. ad
49 probationem. ¶ Reprobantur testes si producantur testes extra vel super quibus non est actum. vt argu. ff. de petitio. bere. l. si quis libertatem. ff. de inreiur. l. si duo patroni. quia de qua re cognouit iudex de ea pronuntiare debet. vt. ff. de iudi. l. de qua re. et. l. solutionem. et. l. non potest. ff. familie berciscunde. ne fundus. ff. communi diuidun. ¶ Sed
50 ℣ queritur an testis debeat interrogari de facinoribus suis si furtum vel dolum vel rapinam commiserit: vel si fit excōmunicatus. et de alijs causis que tanq; infames de iure reprobantur. cum multe sint. vt dixerunt quidā. Et dixerunt quidam quod nō: q; non sunt ad boc producti. nam super alijs non debent testificari nisi super bis super quibus sunt producti. ℞ si super alijs deponant non tenent eorū testimonia per iura superius allegata. Alij dicunt qō non debent interrogari: sed si interrogentur ℞ confiteantur aliquid non tenet vel valet qō preiudicet eisdē vt illud per patientiam multa toleramus. ℞ illa multa fieri non debēt facta tamen tenent. ℞ multa a principio non tenēt que tractu temporis conualescunt. Alij distinguūt inter testes malitiosos ℞ male fame. Jnfamia facti notati interrogenf alij non. nos credimus interrogandos: q; iudicem oportet cuncta rimari. vt. xxx. q. v. indicātē. C. de iudi. l. iudices. ℞ in aut. ibi signata. nā interrogādi sunt testes de omnibus circunstantijs an sint honesti. et de alijs. vt. iiij. q. ij. et. xxiij. q. viij. cecidit. et de
51 pe. di. j. &. vt facta. ℞ extra de testi. c. cū causam. ¶ Reprobatur effrenata multitudo testiū per ipm iudicē refrenata saltē vsq; ad quadragenarium numerum terminata. vt extra de test. c. causam. ℞ extra de ꝑba. c. ℔. ℞ extra de cle. excō. mi. c. latores. ℞ boc intellige numerū minuēdo vel superstitem cū in dicto numero scōm magnitudinē cause ℞ paruitatem

Universidad del Rosario Archivo Histórico

et qualitatem psonarū.vt.xxvi.q.xix.pauca vel multa dicit.glv.di.disciplina.nō em̄ quadragenarij pñt ꝓueniri ex illa generali clausula rescripti.ex de rescri.c.sedes.sed hoc est magis ne cōueniātur ex clausula generali.Quidā alij dicūt qō determinat̄ p.c. Inno.qō incipit multis iuris articulis.p qō capitulū quatuor testes debēt interuenire p vnū
52 quēqz articulū. ¶Reprobantur ✝testes si eoꝝ dicta nō sunt redacta in publica monumēta seu forma.vt ex de testi.c.licet.x.C.de fi.instru.l. in
53 dices.x aut.ibi signata. ¶Reprobantur ✝testes vt cōpellat̄ quis testes vel instrumenta ꝑse vel sibi nocitura ꝓducere.vt.C. de testi.l. nimis.C. de eden.l.j.x.l. qui accusare. nisi in casu q est notatus cū ꝑs cōuenitur finito officio.cōpellit em̄ exhibere iudices.et alios domesticos.x familiares suos quos habuit in officio vt inueniātur:vel forte vt conferant testimoniū de his q̄ cōmissa sunt ī officio.vt.C.de accesso.l.j. ¶Reprobantur ✝testes q velut inuiti nō cōpellūtur cōtra volūtatē ipsoꝝ ferre
54 testimoniū:sicut sunt senes valitudinarij.et quicunqz magistratus qui reipublice causa absunt:vel qbus nō licet venire ad publicū:vel qui in exercitum annonā cōducunt.vt.ff. de testi.l.inuiti. Senes intelligūtur qui cōpleuerūt.lxx.annos sicut in excusatione tutele x publicoꝝ munerū obseruat̄.vt.ff.de iur.immu.l.iij.x.C.qui etate.l.j. Quidā male glosauerunt dicit hoc forte in valitudinarijs x infirmis mittere sacramentum eis ad domū.sicut alias fiet in iuramento necessario x iudiciali.vt
55 ff.de iureiur.l.ad personas egregias. ¶✝Reprobant̄ ꝓgenete ferre testimoniū:nisi vtraqz parte presente et cōsentiēte ꝓbibēt testimoniū possunt tamē admitti si volunt.vt in aut.de testi.ſ. qm̄ non possumus. cōtra in decretali noua.de testi.c.mediatores.q̄ loquit̄ ī simonia.vt ibi
56 loquitur.x quis dicatur ꝓgeneta.dic vt in seq.articu. ¶✝Reprobantur bermaphroditi.vel non cōpellūtur.sed qualitas sequs cōsideraꝝ.vt.ff. de testi.l.reputādarū.et.l.eq eo.bermaphroditus dicitur q vtrūqz seqū babere ꝓbetur.vt.ff.de sta.ho.l.queritur.ꝓgeneta est qui interest hominibus laudandis.et tanq̄ mediator interuenit inter contractus et ipsos ad concordiam reducit.vt.ff.de ꝓxe.l.ij. et vlti. ¶Reprobantur
57 ✝testes ferre testimonium ratione admīculi sanguinis et parentele. vnde liberi et parentes descendentes x ascendentes vsq̄z in infinitum testimonium inter se ferre non possunt. vt.C. de testi.l. parentes. Subdit in filiosa.milite testamēto faciente ante militiam qō potest esse testis. vt.ff.de testi.l.qui testamēto. Professio vero matris est recipiēda. cum queritur de etate filioꝝ.nō vt testis sit.sed ex eiusdem respōsione iudex melius inuestiget veritatem.x ita intelligitur.l.rem.ff.de ꝓbatio. et ad boc.iiij.q.iij. Item in criminali.q.q.v.item testis.ff.de testi.l.testis. Itez fallit casu[a]liter.vt cum queritur de etate x nationitate filioꝝ. vt extra q ſi.sint legi.c.rectissime.x.c.per tuas. ¶Item cū agitur de impedimento matrimonij rōne consanguinitatis et affinitatis. vt extra de testi.c. quoties.x ex de senten.x re iud.c.tenor.ex qui ma.accu.pos.c. vlti.xxx.q. vij.c.j.x.iij.et.c.ceterum. Si agitur ante matrimonium sit cōtractum vel non tūc admitti videatur:secus cum mares cum dissertis:secus super eo.extra de testi.in quo casu dicit in ipso tex.consultationi tue taliter respondemus.qz mater filie incrementū videtur diligere et honorem vbi
58 vir est potentior x superior dignitijs potentia x honore ac nobilitate suspectus esse videtur:vnde versus. Si qua vult apte nubere nubat pari. In criminali non ✝cogitur ferre testimonium frater cōtra fratrem:sed nec cogitur quis ferre testimonium cōtra socerum generum victricum ꝓnignum sobrinum sobrinam:et qui prioze gradu sunt vel cōtra parentes patroni sui. Item nec libertus viri compellitur cōtra vxorem. nec libertus vxoris contra virum. Item nec patronus cogitur contra libertum liberti.et volentes nō recipiūt cōtra patronos. Item est notabile qō libertus patroni mei cōtra me x libertum suū non possunt compelli ferre testimoniū:nec ꝓ eis cōpelli possunt.vt.ff. de test.l.iij.x.l. si aduersus.x sicut cōtra predictos nō cogitur ferre testimoniū. ita nec ꝓ
60 eis:qz testis iurat ꝓ vtraqz parte veritatem se dicturum:sed ego cogor dicere contra eum. ergo et ꝓ eo. Si autem velim vltro testificari testificabor ꝓ eis x cōtra eos:licet placentinus nil se legisse dicat de his nec hic omittamus in hoc membro quod.s. dixi. qz nullus existens in peccato mortali valeat ferre testimonium: licet aliqui doc. contradicāt et male ea suspicio que reddit iudicem et iudicātem suspectum. eadem simul reddit testimonium suspectum et ea ratione:x qz iudices et testes debent carere omni suspicione.x si hoc est in iudice multo fortius in teste a cuius sententia x dicto nō possumus appellare. ¶Reprobantur
59 ✝si non dicunt in vero se vidisse et interfuisse et in eoꝝ presentia esse actum x contractum maleficium.vt.C.de testi.l.testium. nā testes debēt iurare veritatem quam nouerint. vt.iij.qō.ix. certum. nec miscere falsum.vt.iij.q.ij.nullam.nec de suo aliquid adiciant:nec quod bonū videtur addant.vt.iij.q.ix. pura. Item quod dicant ꝓ vtraqz parte.vt xxiij.q.non sane. Unde regulare est qō dictum testis non valeat si dicat se ita credere facit tamen aliqualem ꝓsumptionē tale testimonium vt dicitur de priuata scriptura:sicut cū adiuncto ꝓtulero: sicut dicimus de delinquente tormentato accusante socios suos et complices in facinore cōmisso. Item in casu valet testimonium de auditu x credulitate.
60 vt de aqua pln.ar.x facti operis memoria.ff.de ꝓba.l.ſi. ¶✝Item cum agitur de impedimentis matrimonij consanguinitatis et affinitatis. tunc testis ꝓstet iuramentum continens duo:scilicet auditum et credulitatem.oz em̄ dicere ita audiuisse a maioribus.x credit.extra de test. quoties.xxx.q.v.de parentela.hodie oportet qō isti qui testificantur viderint aliquos in gradibus consanguinitatis cōstitutos. extra de testi. licet ex quadam.in fi.verumtamen forma iuramenti est qō iuret plene dicere veritatem.extra de simo.licet beli.vel cū agit de statu ecclesie vel monasterij qō aliqs ordinarius superior vel delegatus ad hoc missus qō aliquam ecclesiam vel monasterium reformet in capite et membris. tunc duplex est forma iuramenti testis:nam iurat dicere veritatem de his que scit vel credit in ecclesia vel in monasterio reformādo. vt in.d.c. et cum dilecti.de accusa. Item cum aliquis dicat testem infamatum de crimine cum de crimine contra eum nō ꝓbet infamatus iuret se immunem a crimine esse quo infamatur.x purgatores iurabunt se credere illum verū iurasse.extra de pur.ca.c.ſi.x.c.quoties.aliter em̄ nō possent iurare nesubeat anceps periurium qō permittendum non est.C.
61 de in lit.iur.l.videamus.ff.re.amo.l. marcellus. ¶✝Ultimo queritur an testes dati valeant reprobari.x quando x certe ante apertura possumus reprobare exceptiones in personas eoꝝ opponendo.et post apertura obijcimus contra personas.vt.d.l.ſi quis.et.l. testium. et.l.fina. Secundum ius cano.non licet post publicationem testium obijcere in personas:nisi iuramento opponens firmauerit qō boc ex malitia non procedat:nisi ante publicationē fuerit ꝓtestatus id:vel potuerit ostendere qō post publicationem didicerit quod modo obijcit in personas testium. ¶Sed qd si ꝑ ipso dixerit de facili se nō credere. vt extra de testi.c.presentium.x ibi no.Bar.testes vero ab aduersario inducti non possumus reprobare.vt dictum est. ✝Testes vero meos vel datos a me nō
62 possum reprobare si velim in eoꝝ personas opponere:quia quod a me approbatum est amplius nō possum reprobare.ff. de neg. gest.l. pomponius.C.de re.cre.l.generaliter.Sed dictis eoꝝ opponere possum. quia a principio premeditari non potui quid testes dicturi essent:secus in diuersis scripturis a me approbatis:quia a principio videre potui. et ipsis non vtendo prouidere.et banc materiam vide copiose.C. de fi. instru.l.scripture.extra de fun.instru.c.scriptura.x ex de testi.c.testimonium.et eo modo excipere mihi licebit cōtra tuos et alios inducere ad reprobandum personas tuoꝝ.x mihi a iure conceditur personas testium defendere.extra de simo.licet beli.x.c. per tuas. x etiā cōfirmare.
63 iij.q.iij. de iudice. ¶Ulterius non licet reprobare testes meos quos vltra produxi.nam ſi boc tibi liceret iam quartos produceres contra tertios computatis bis quos in principali produxi.x ſic liceret producere quartos.x ſic non esset finis x in infinitū ꝓduci. extra de testi. licet dilectus.infinitas enim est euitanda.C.de sacrosan.eccle.l. vt inter diuinum.C.de iudi.l.ꝓperandum.x extra de do. x contu.c. finem litibus. ff.de re iudi.a diuo pio.ſ.sed ſi emptor.ff.de arbi.l. non distinguemus. ſ.questum.Et idem dici potest ſi ego et tu produximus testes in principali causa.nam tibi licebit obijcere in personas eoꝝ idest meoꝝ.et in personas tuoꝝ.et sicut tui testes producūtur contra meos. et mei contra tuos sic cuilibet nostrum licebit tertios producere testes ad de-
64 fensionem illoꝝ quos in principali causa produxi.et ad reprobationem illoꝝ qui producti sunt ad reprobandū. ¶✝Sed queritur que pena imponatur testibus reprobatis:videtur quod nulla.C. de re. creditis.l.ij.nam iureiurā. religiosus habet deum vltorem. vt ibi dicitur. Sed distingue:quia pena periurij remotio iuris est.xxij.q.j. predicandum.hec enim imponitur ꝓ quolibet peccato mortali boc est in iudicio anime.si indicio corporis est pena depositionis.xx.q.iij. ꝓ sacramēto.in foro iudiciali est amotio a bñficijs.extra de iureiur.c.tua.j. x.c. querelam.sed hoc est secundum iura canonica.sed secundum iura ciuilia deum satis habet vltorem nisi iuramentum in contractibus opponatur.ff.de cri.stel.l.fin.x.C.de transact.l. si quis maior. x.C. de digni.l. quoties.lib.xij. Tu dicas testem reprobatum puniri motu iudicis.C. de testi.l.testium.et.l.nullum.nec eis fides amplius debet adhiberi:qz qui semel malus semper ꝓsumetur malus &c. Judicamus em̄ de ꝓterito et ꝓsenti ad futurum.vt.s.diximus. Quidam dicunt testem falsum posse conueniri ciuiliter actione in factum vt emendet dānum qō quis ꝓ testimonio falso passus est.cum bis duobus modis agitur.ff. de fal.l.dom.et.l.falsi.x.l.fina. non est dubium falsum.l. cornelia. de fal. teneri cuius pena in libero homine est deportatio et bonorum publicatio in seruo vltimū supplicū.ff.ad.l.corne.de fal.l.ij.primo respon. vbi dicit.ſ.vlti.qō pena legis corrigatur qui falsas testificationes facit x testimonia falsa adinuicem dicētia. hodie autem aliter videtur per iura
65 auten.nulli iudicium.ſ.fin. ¶✝Sed quid ſi iudex vel tabellio vel alia persona similis patiatur videre dicta testium productorum antequam aperiantur et publicentur aduocatis vel partibus sicut multi faciunt et male:certe tenentur crimine falsi.ff. ad.l. corne. de falc.l.j. in principp.
66 ¶✝Sed qd ſi testis iudex vel notarius reuelauerunt dicta secreta partibus vel aduocatis partium.certe crimine falsi tenētur.et boc in quolibet renelāte secreta cōsilij vel dignitatis vel ciuitatis vel secreta potestatis ꝓfectis.vel alicuius ꝓfectis alicui senatui. Et idē in iudice qui relevat sentētiam quam sit laturus anteq̄ ꝓnuntiet.ff.de fal.l.j.respon.vbi dicitur ſi causa ꝓnuntiandi vel nō dicēdi pecuniam accepit.
ar.l.j.ſ.is qui deponit.ff.de pe.l.ſi qs aliquid.ſ. institia.C. de bis qui
67 sibi ascri.l.pe.ff.de offi.ꝓcſi.l.obseruandū. ¶Sed quid ✝si testis dixerit aliquid

rit aliquid quod ꝓfit alteri parti cōtra quam ꝓducit. Dicunt quidā valere cum testis iuret ꝓ vtraqz parte dicere veritatē. Alij contra cuz tantū super articulo ꝓducentis sit inductus.ergo tm̄ sup his testificari oz.ff.de pet.here.l.ſi quis libertatē. Et de hac materia in alio casu tāgemus. Nos distinguemus:qz ſi apparet in actis sup quibus aduersarius ꝓducit testem q̄ cōtra ipsum testificari voluerit x aliqd in his testis dixerit valet x ꝓdest ei aliter nō.qua omnia in actis oz apponere.quia nō creditur iudici nisi quatenus constat per legitima documenta.C.de ꝓb.
68 l.ſi. de fi.instru.l.cōparationes. Sed querit ✝an iudex ordinarius vel de legatus ꝓssit vocare boies non sue iurisditionis ad testificandum sup negotio qō vertitur coꝝ eo.x lex videtur dicere qō sic.C. de testi.l. nullū Sed queritur an oēs testes qui sunt de iurisditione ad testificandū testimoniū veritatis ꝓssint cōpelli.x videtur q̄ sint compellendi in ciuilib⁹ magime.C. de testi.l.ſi qñ.x.ff. de tab.exhi.l. vtrū.ſ.exhibere.x in auc. de testi.coll.viij.tiiij.q.ij.q̄.x in criminalibus videnť testes esse cogendi. extra de test.c.cū causam.x de testi.co.c.ꝓterea.x.c.super bis.x.c.magistrū.x.c.ſi.x extra de simo.licet beli. ¶Item cum certe ꝑsone sint qbus nocet ſi denuntiat vt testimonium feratur veritatis.ff. de testi.l.iij.ſ.iul. x.l.inuiti. Sequitur q̄ in alijs personis aliter est seruādū.ff.ad muni.l. j. Sed hec vera sunt q̄ in criminalibus cōpelluntur testes ad testificandum cū de crimine ciuiliter agitur x ita seruatur vbi ꝑne pecuniarie ꝓ criminalibus imponuntur vt corporalis deportatio siue alie. Si vero iste pene imponunť corporales siue alie nō videnť cōpelli testes:alij dicūt ꝓ pelli istos testes q̄ se subtraxerūt gratia vel timore odio vel amore Alij dicūt ꝓpelli in criminalibus ſi aliter vitas ligare nō p̄t q̄ ꝑ testes quos qs cōpellere p̄t.x ita vī decretalis velle.xliij.q ij.q̄.extra de testi.cogen.c.j.x.c.cōtra.x.c. peruenit.prima veritas licet bodie consuetudo romane curie tz q̄ nullus testis cogatur vbi de crimine agitur qualiter cunqz agatur de crimine.x ita obseruatur in literis nō apponendo clausulam cōsuetam. Si aūt testes qui fuerūt noiati se gratia odio vel timore subtraxerunt per censuram ecclesiasticam veritatis testimoniū phi-
69 bere cogantur. Sed quero ✝esto q̄ testes cōpellantur ad perhibendum testimoniū veritatis qualiter cōpellant. Respōd. multa indicta. vt.ff.ſi quis ius di.nō obtē.l.j.vel captis pignoribus ad exemplū tutoris vel curatoris satisdare nolentium quoꝝ publicū est officium sicut testium vt insti. de satisda.tu.ſ.j.x de excu.tu.ſ.ſi.vel ad exemplū parentum nolentium alere filios.ff.de libe.agno.l.ſi quis a liberis. Item potest exbanniri ſm consuetudinem ciuitatis que tenenda x obseruanda est vbi libet.vt.ff.de offi.ꝓconsul.l.ſi aliena. Item per iudicem ecclesiasticum pōt excōmunicari ad quam penam deueniendum est cū alia deficiunt remedia.extra vt lit.non contest. tue. licet ꝓlati nostri temporis ꝓ huiusmodi minimis causis ipsos exercent tanq̄ gazaros x pueros minime instructos x ipsos ꝓsijciunt tanq̄ lapides x in ipsos sententiaz ex communicationis ferunt non recolētes eius quod legit.ff.de lib.x ꝓstbu.l.cū quidā.x.ff.de pe.l.interpretatione.xj.q.iij.nōne.x.c.deus omnipotens.extra de appel.reprehensibilis.xj.q.iij.indigne.x extra de sentē. excō.sacro.x nouissime. Inno.quartus cum medicinalis sit excōmunicatio.x nō mortalis exigit x requirit q̄ sententia excommunicationis pē-
70 sata correctione feratur x in scriptis certa de cā. ¶Sed ✝quare dicit de testibus q̄ in criminali sint coram iudice presentandi ad testificandum testes in ciuili si sunt in alia ꝓuincia sunt litere describēde ad aliū rectorem ꝓuincie vel loci vbi testes degunt x partes mittere vel eius procuratores vt ibidem recipiantur testes.C.de fi.instru.l. indices.x aut. ibi signata.x in aut.de test.ſ.ſi vero sancimus. Sed ſi iudex ꝑses vel rector non vult parere tabulis literis x recipere testes iuxta formam articulorum x interrogatorioꝝ x interclusoꝝ poterit ne iudex qui mandauit dictos testes recipi iudicem vel rectorem prouincie cū non obediat corrigere.x videtur q̄ nō.quia par in parem nō habet imperium. sed cū iurisditio cōmissa x talia destinanda cū literis supradictis nulla esset sine aliqua correctione qō lex non vult.vt.ff.de offi.eius cui man.est iurisdi. l.mandata.in fi.x.ff.de iurisdi.om.iudi.l.magistratibus.in fine. ¶Sed
71 ✝nunquid tempus currit ꝓbare volenti q̄ testes sint contumaces vocati legitime qui nolunt testificari.certe nō cum per ipsum nō stet. ar.ff. qui.ex cau.ma.l.sed x ſi per ꝓtestem.ſ.ait ꝓtor.x.ff.de leg.iij.l. pater filium.alias non restituitur. Si vero stetit per iudicem tunc contumaci non debeat iurisditio denegari.vt eadem.l.ſ.sed ſi cum decreto. ¶Sed
72 ✝quid ſi isti testes mozinť medio tempore x sic volens ipsos producere non p̄t ꝓbare de iure suo.x ita cū non sit deficiat ius sed iuris probatio.ff.de testa.tu.l.duo sunt titij.perdit ne emolumentū quod ex actione ꝓposita consequi poterat x ba bebat an heredes istoꝝ testium tenebantur damnum emandare quod sustinuerat.quia testificari voluerāt. Dicunt quidam q̄ non ex regula generali quia quando morte naturali extinguntur heredes nō tenentur nisi lis esset contestata cum defuncto vel in eo qō ad heredes peruenit.C.ne ex delic.defunc.l.i. Dic tamen cōtra.quia qui occasionem damni dat damnuz dedisse videtur. ff.ad.l.aq. l.qui occidit.ſ.in bac quoq̄.tamen peccat mortaliter.qz subtrahit testimonium alicuius qui non potest ꝓbare nisi per testes.ideo compellēdi sunt ad satisfactionem sicut in alijs mortalibus contingit. viij.q.j.illi
73 qui.xxij.q.j.predicandum.xxx.q.j.preceptum. ¶Sed ✝adhuc queritur esto q̄ testes sunt recepti super aliqua causa x questione et processus nō tenet ipso iure ordine non seruato. nunquid attestationes et acta valeāt. Dicunt quidam q̄ sic.C.de iudic.l.ꝓperandum.C.de testi.l. publicam. C.de re iudi.l.gesta. Sed nos contra sentimus:quia quando principale non tenet nec eius accessoriū.x quicquid sequitur ex eo:vel ob id.C.de legi.l.non dubium.C.de senten.x interlo.om.iudi.l.ꝓlatam. ¶Sed ad
74 hucꝫ articuli dantur ad ꝓbandū intentionem partis aduerse.x altera pars facit iterrogatorium ✝ datos articulos x certe vltro citroq̄ copia danda est.vt.ff.de eden.l.j.ſ.edenda sunt omnia. Sed an articuli et interrogatoria in actis poni debeant.certe sic vt nil de contingentibus omittatur et quia omnia sunt in publicam formam redigenda. extra de ꝓbatio.c.quoniam contra falsa. Sed quia adhuc ita dicitur in rubricella tabellionis isti sunt testes recepti a tali contra talem.necapparet testes receptos in presentia partium nunquid aduersa pars presente poterit reprobari.quia nō apparet de presentia nisi demonstretur. C.
75 de contraben.x cōmit.stip.l.optimam. ¶Sed quero ✝pone q̄ ita dicantur testes recepti super positionibus et actis factis.ficut faciunt tabelliones volentes vitiare laborem scribendi.an sufficit vt certum sit sup quibus articulis sint recepti. Dicunt quidam q̄ sic.vt videatur yndecū q̄ quomodocunqz in iudicio ius suum dedugisse.C.de anna.excep.l.ſi. Nos dicimus contra.quia generalitas parit obscuritatem.ff.de iure fis. l.ita fidei.q̄ generaliter dicuntur nisi specialia annotentur esse neglecta. ff.de iniur.l.item apud labeonem.ſ.hoc edicto &c.bec de reprobatione
76 ✝testium sufficiant. ¶Questio talis ✝est:datus est terminus vtriq̄ parti ad ꝓbandum.xv.dictum.ſ.quem terminum testes rei sui fuerunt vocati x iurauerunt coꝝ iudice et deposuerunt. elapso dicto termino fuit alius terminus partibus assignatus x peremptorius.j.quem ꝓbare deberent quicquid vellent.nec in dicto termino deposuerunt dicti testes. Que situm est an de iure possint dicta testium recipi x examinari x an possit ꝓceedi ꝺ dictis testibus non receptis neq̄ examinatis x q̄ testes sint recipiendi pluribus rationibus ostēditur. ¶Prima ratio est. quia licut actio tempore peritura perpetuatur per solam citationem ita q̄ possit lis contestari x in causa ꝓcedi.C.de anna.excep.l.vt perfectius. Ita x testium receptio perpetua videtur eq̄ quo citati coram iudice iurauerunt. vt postea et maxime cum dies iuramenti et dies depositionis scribi debeat.quid plura per solam citationē ꝑpetuatur iurisditio iudicis alias tempore peritura.extra de offici.delega.c.gratum.quantomagis debet perpetuari per acta iudicij.argu.a minori.C.de sacrosanc.eccl.auc. multomagis.ff.de diuer.x tempo.prescrip.l.de ecclesiis conibus. ¶Secunda ratio sumitur ꝓbationum facultas non est angustianda.ff. de bere.l. quoniam.imo est fauorabilis x ei leges pinguius subueniunt.C.de iureiur.l.generaliter.ff.de testi.l.ſerui.ff.de iterdic.l.neq̄.et sic nō videtur dicendum q̄ testes iurati non deponant ne ꝓbationuz facultas depereat. ¶Tertia ratio sumitur ex eo q̄ satis diligens videtur reus post q̄ curauit q̄ testes ita iurarent x compareant coꝝ iudice. vnde iudex debuit facere examinari tempore iuramenti. quod ſi nō fecit stetit p iudicem non per partem.x negligentia iudicis non debet afferre nocumentum:qz alteri p alterum non debet iniqua conditio inferri.ff.de reg. iur. l.non debet. Similiter posito q̄ non fuerit diligens reus in probando quia non fecit testes deponere suū dictum tamen in iudicijs mora purgatur.ff.ſi quis cau.l.ij.x quod ibi not.accur. Si ergo paratus est reus post terminum facere deponere audiendus est.ar.ff.de arbi.l.ſi cū dies ſ.ſi qs ex litigatoribus. ¶Quarta ratio est.quia iudex post peremptorium potest gratificari parti in ꝓeiudiciū alterius partis.extra de offi. deleg.c.consuluit.x que ibi Bar.no.x.C.quomodo x quando iud.l.j.pōt etiam post peremptorium testes iuratos examinare.arg.dicte.l.ſi cum dies.ſ.ſi quis ex litigatoribus x hoc ꝓ hac parte dicta sufficiant. Ecōtra quod testes non sunt compellendi satis euidenter ostēditur. ¶Prima ratio quia non sufficit sola citatio ad ꝓbandū testimoniū x testiuz receptio vel iuramenta.x magime ꝑpter verba secundi termini in quo continetur q̄.ſ.terminum ꝓbare debeant. verū est enim reum non ꝓbasse arg.ff.in ius vo.vt eant.l.ſi.nibil em̄ actum credimus dum aliqd restat ad agendum.C.ad sill.l.cum ad filleianū. verba em̄ sunt accipienda cū effectu.ff.q̄ qſq̄ iur.l.j.x illud dicitur esse perfectum qō constat ex oibus suis partib⁹. ¶Scōa ratione defenditur q̄ testes nō sunt recipiendi quia iura contemptoribus sui iuris deneganť. ff.de anna. exce. l.ſi.in fi.oz em̄ esse reus solicitus vocari facere testes suos vt deponant et eos cogi facere per remedia iuris vel ꝓtoris que sunt multa.ff. de ven.inspi.l.i.quod ſi non fecerit ei est imputandum.vt.d.l.j. Et ſi predicta non fecit si tamen ꝓtestatus fuisset ei non ꝓfuisset.vt.ff.de inoffic. testamē.l.contra maiores.x.C.de anna.excep.l.i.nec enim in boc casu ex mero iudicis officio ꝓceditur nec ad officium iudicis pertinet testiuz examinatio sine partis inquisitione.extra de accu.c.quisitor sic ad requisitionem partis testes sunt examinandi x cogendi.vnde sic testes predictos examinandos non esse ex quo infra terminum examinati non sunt quia non potest iudex gratificare vni in detrimentum alterius partis. iiij.q.ix.c.ſi.x ita oz vni parti deferre vt alteri parti non faciat iniuriā. C.de statu.x imagi.l.j.x.ij.q.iij.queritur. Et dicit papa ita sumus in iustitia debitores vt alijs non faciamus iniuriam.extra de fo. competē. c.ex tenore.x post terminum ita debet audiri si ius partis non fiat deterius.ff.ſi quis cau.et.l.ſi post tres. Sed hic ſi recipiantur sit deterius

Universidad del Rosario Archivo Histórico

in totum ius partis ⁊ tollitur per exceptionem probandam que probata non est.ff.de peti.here.l.de perditum.⁊ de tribu.l. illud. ¶Tertia ratione non sunt testes examinandi quia index post terminum non debet eos audire.vt de adop.l.mancipiorum.ff.de accu.l.titia.de inge.manu.l.diffamari.magime cum iuri suo reus videatur renuntiasse.C.de remiss.pign.l.si eo tempore.alias nullus esset litium finis ⁊ hec sufficiant pro alia parte. ¶Solu.in hac questione videtur sine preiudicto melioris suie q̄ de rigore iuris testes examinandi nō sunt sed de equitate si iudici videtur examinabit testes.arg.d.c.consuluit.de offic.delega.⁊ que ibi no.tamen de necessitate nō faciet quia quicquid ⁊c.Et sic relinquitur iudicis officio ⁊ arbitrio pensatis circunstantijs.ar.ff.de test.l.iij. odof. in questione predicta ꝓsuluit do.¶Ro.de nouaria quia producens fecit quod potuit ⁊ debuit.ſ.faciendo testes iurare ⁊ introducendo coram iudice cum examinatio est facienda motu iudicis examinandi debeant secretum iudicis intrare vt in daniele.C.de testi.l.nullum.¶Ad illud q̄ dicitur de.l.si quando.respondetur q̄.l.ista.nō intelligitur in citatione data iudici.Sed cū testes de longinquo ꝓducuntur interdum inuiti ⁊ nolunt recedere nouatione l.a primis negotijs.⁊ l.a predicta dat dilationem iudicialem fauore testium.gv.dierum.ſ.quem terminu⁹ debent examinari facere dictos testes quod si non fecerint tenētur.non ob.l.inter litigatores.et l.properandum.que loquuntur quādo actoris et rei presentia est necessaria ⁊ alias procedi non potest.Sed i casu presenti eoru⁹ presentia non est necessaria.do.Dyn.est in hac sententia q̄ examinatio testium infra dilationem iuratoriam etiam post dilationem fieri possit. per.l.j.in fin.ff.de bon.poſſ.ex test.mi.vbi dicit q̄ miles receptus ad iuramentum ad tota receptus videtur.⁊ in hac opi.est Bul.in Specula. in tit.de teste.ſ.et qualitatem.q̄ sunt procedendi.ver. bis quoq;.⁊ de dila.ver.in primo.⁊ ver.sed quid si instrumenta.

¶Eiusdem an frater possit esse testis in causa criminali fratris.

78 Aero tan frater in causa criminali fratris possit ferre testimonium ⁊ videtur q̄ volens sic.inuit⁹ nō.arg.a cōtrario sensu l.j.ff.ō test.⁊.l.lege iu.⁊.l.se.⁊.ff.de q̄.l.j.ſ.nec q̄dē ibi inuit⁹ testimoniu⁹ ⁊c. et ēt dicit Azo in ti.ō test.ēt iter parētes ⁊ liberos ⁊ in infinitū.C.ō test.vbi ō hoc.pterea cōsāguineos q̄s ꝓtor phibere voluit ꝓhibuit vsq; in infinitū.C.de testi.l.parētes.⁊.ff.eo.l.test. Si idē voluisset de fratribus hoc fecisset.C.de ca.tol.l.vnica.ſ.sed ne varietas.ſ.⁊ oēs que nō ꝓhibenᵗ ⁊c.arg.l.j.de testi. Pterea nō est presumendum q̄ charitas fraterna deieret ⁊ immemor⁹ sit sue salutis.C.ad.l. iul.repe.l.ſi.cū anima sit rebus preferēda.l.sancimus.C.de sacrosan.ecclē. ¶Econtra videtur q̄ etiam volens non admittat.quia valde amic⁹ ꝓ amico repellitur.ff.de testib.l.testium.j responſ.Et ideo multo forti⁹ repellitur frater.quoniam fortius vinculū ⁊ ideo maior est affectio consanguinitatis q̄ amicitie.nam amicitia tanq̄ res accidentaliter proueniens de facili variatur ⁊ tollit.ff.de confir.tut.l.in confirmando.ad fi. Sed fraternitas est res naturalis ⁊ adeo stabilis q̄ nullo alio facto pōt superari.ff.de pact.l.uis agnationis.et.ff.de reg.iur.l iura sanguinis. Dulcis est em̄ amicitia inter fratres.C.cōmunia vtri.iudi.possessionu⁹ ⁊ de lega.j.l.ſi domus.ſ.qui confitet.merito ergo frater fortius q̄ amicus vilis est a testimonio repellendus. Pterea qui vni de genere inimiciam infert totum genus iniuriasse videt.ff.de li.cau.l.j.ij.⁊.iij.ff.de iiu. l.j.ſ.iniuriarū.versi.item ait.Et si frater per mediā personam erit testis certe nullo modo cū ei⁹ ꝓpria causa videatur ⁊ oibus in causa sua ꝑn cipaliter ⁊ secundario dicendi testimoniū facultas interdicēda est.C.de testi l.in oibus.C.qui accu.non pos.ſ.senatus.vbi est optima nota cōserens ad hanc questionem. Pterea si fratri meo vel vtrioti cōsanguineo inferatur iniuria de illa non possum cognoscere vel iudicare.ff.ō iniur.l.lex cornelia.in princ.Et ratio est dicit ibi gloſſ.quia toti generi iniuria videtur illata.hoc ꝓbant tres leges.ff.ad l.cor.de sica.l.j.ſ.ſi.ibi vel sibi vel suis.et.l.sancimus.C.de agri.⁊ cen.lib.gi.⁊.C.q accu.nō pos. l.senatus.in apparatu.ar.ff.de li.cau.l.j.ij et.iij. Accedit ergo ad predicta q̄ pariter conceditur mihi a iure impune ꝓpulsare vim necessarijs meis illatam sicut ⁊ que mihi infertur.vt.d.l.j.in princ.ff. de sica.et not. vnde vi.l.j. Pterea cū per mediā personā fratris videar offensus suꝫ inimicus:⁊ inimic⁹ testis esse nō pōt ff.de testi.l.testiū.in prin.⁊ in auc.co. ti.ſ.si vero odiosus.Et ratio est q̄ inimic⁹ de inimico facile mentit.ff.de questio.l.i.ſ.questionu. Pterea et nedum de inimico suſpicantur legis autores.sed de inimico amici mei.ff.de testi.l.ſi eundem.ſ.si accusatio. Pterea vt tactum est in contrarijs allegationibus edictum de testibus est prohibitoriū ⁊ prohibiti repelluntur si admittunt.l.j.ſ.j.ff.de test.sed patet q̄ frater testificari in causa criminali fratris ꝓhibetur ⁊ a verbis ⁊ auctoritate legis minime ⁊c.nam dicit autor legis q̄ isti demū sunt ad testimonium admittendi qui suſpicione carent.ff.de test.l.ob carmen.ad fi.⁊ eo.tit.l.iij.ſ.j.ibi suſpicione careant.ff. de testi.l.hoc carmē. ad fin et eod.titu.l.iij.ſ.j.ibi suſpicione careant. et in autenti. de testi. ſ.sancimus.⁊ fratres ⁊ vlteriores suſpicione non carent.quia consanguinitas inducit suſpicione⁹.ff.de app.l.etiam si per lusorio.lex quippe cum consanguinitate tantum ꝓsumit suſpicionem q̄ repellit tutorem

et remouet a tutela ⁊ procuratorem a procuratione ⁊ iudicem a iudicando.C.de excusa.tuto.l.humanitatis.ff.de procur.l.et affinitatis.⁊.ff.de iniur.l lex cornelia.ij.respon.Item dicimus vt repellantur a testificando testes.multo magis cum similibus idem debeat esse iudicium. vt. C. de consti pecu l.j.ſ.hoc interdictum.Cōformis est enim argumentatio de testibus ad tutores ⁊ ad iudices q̄ quozlibet est officii seu munus ciuile personaliter ⁊ publicum.ff.de mune.⁊ bo.l.munerum. ij. respōſio.ff. quem ad.te.aper.l.ſi quis ex signatoribus.⁊ si opponatur testis iurat ⁊ sic non est presumendum q̄ nō diceret affectione consanguinitatis. respon.non ob.talis obiectio quia ⁊ tutor iudex iurant.vt in aut.vt iudi. sine quoquo suffra.ſ.sic igitur.⁊ in aut.iusiuran.q̄ prestatur ab his.in prin.et.ſ.⁊ nihilominus.nam iurijurando preponderat suſpicio cōsanguinitatis q̄ propterea iudex a iudicando prohibetur in causa consanguinei.d.l.lex cor.⁊ tutor ab administrando seu tutelam gerendo cum habeat litigare tutor cum suo consanguineo pupillo causa ipsius tutoris.vt.d.l.affinitatis.cum diuersum in reddendo testimonio in causa consanginei non video.Cum igitur fratris testimonium suſpicione nō careat et testes suſpicione non carentes improbati sunt et fratres merito repelluntur.Pterea constat ad probāda crimina exiguntur probationes luce meridiana clariores ⁊ testes idonei omni suſpicione carētes et omni exceptione maiores.l.sciant cuncti.C.de proba.⁊.C.de contraben.⁊ cōmit.stipu.l.optimā ad finē.ibi per testes itaq; idoneos.ff.de testi.l.ob carmen.in aut.de testi ſ.sancimus.que perfectio et idoneitas non cadit in persona fratris volentis deponere adeo in obiecto flagitio lucide conuerti oportet vt vix negare audeat que commisit.C.de pe. l.qui sententiam.Quid plura:casus est in iure cōsanguinei offensi testes esse non possunt iij.q.v.consanguinei vbi consanguinei accusatoris aduersus extraneos testimonium non dicant.c.accusatores.⁊.c.testes.extra de accuſ.c.cū oportet.nec obst.ff.de testi.l.lege iulia.⁊.l.seq.et.ff.de questio.l.j.ſ.nec quidem fratrem. Et quibus.ll.dicunt quidam potius superficialiter q̄ medulliter iura intelligentes q̄ consanguinei et affines vsq; ad.xij.gradum volentes possunt esse testes: sed leges ille non dicūt imo dicunt q̄ non cogantur inuiti.vnde arguunt et dicunt a contrario sensu legis admittuntur:et sic intelligentes errant.Sic arguo prout do minus.ſ.quia ponit duo brocarda adinuicem dependentia. vnum est tale fortissimum est argu.a contrario legis sumptum.ff.de offi.eius cui manda est iurisdi.l.j.ſ.j.ff.de testi.l.ex eo.ff.de libe.et posthu.l.gallus. primo respon.extra de bis que fiunt a prela.c.cum apostolica.Et oppositum brocbardum q̄ licet a cōtrario sensu.l.arguere.l.quenticulam.C. de epiſ.et cleri.C.de iurisdi.om.iudi.l.nos.et.C.de condi.inſer.l.ij. Verasolutio huius brocbarbi est duplex.ambe tamen in idem recidūt. ſPrimo q̄ quotiescunq; ex lectione argumentationis contrarij resultat praua intellectus contrarius conditioni l.tunc non est licitum sumere ar. a contrario sensu.l.et ita intellige iura ꝓ secundo brocbardo allegata. Et est ratio quia iniquus et praauus intellectus subaudiendus non est.ff. de verborum obligationi.l.titio.ſ.idem respondit.et.l.cum patrem.C. de condi.inſer. vel aliter et quod in idem quo ad effectum recidit cum primo quotiescunq; a contrario sensu electio est circa prohibitionem ratio que ineſt expressum a lege posita tunc nō licet sumere arg.a cōtrario sensu.l.alias sic verbigratia quilibet inuitus potest cogi ad testimoniu⁹ Et ratio est quia officium testis est munus ciuile ⁊ publicum mere personale ad quod inuiti cogantur.ff.de muneri.et bono.l. magistratus.et d.l.si quis ex signatoribus.C.de testi.l ſi quando.¶Hoc fallit in fratre nepote et alijs consanguineis vsq; ad gradum.xij.vt non cogantur inuiti in causa consanguinei testimonium dicere ⁊ loquuntur iura bene intelligentibus in contrarium allegata et consimilia.l.iulia. cum sequen.ff. de testi et.ff.de questio.l.j.ſ.nec quidem fratre.⁊ est ratio defectus fidei ꝑpter suſpicionem parentele.quia cum occasione cōsanguinitatis suſpicione non careant tales testes.igitur frustra cogentur testimonium dicere et ea suſpicionis ratio sibi vendicet locum in fratre seu alio consanguineo sponte testificante que in coacto ⁊ inuito sponte ergo talis contrarius sensus subaudiri non debet cum eadem sit suſpicio et prohibitionis ratio.⁊ vbi est eadem ratio ibi idem ius statui debet.l.a titio.ff.de verborum obligationi. Et accedunt ad ista que glossantur.C.ad turp. l.si femina.vbi est glo.ordinaria que predicta dicit.et est gloſſ. ordinaria in.c.translata.extra de consti.denuo quis dicet in causa criminali fratrē idoneum testem cum iniuriam illatam fratri tanquam ꝓpriam vindicare teneatur.C.de bis qui.vt indig.l.fratrem.⁊.l.sororem.⁊.C.qui accuſa.non pos.l.senatus.¶So.dico fratrem non esse idoneum testem in causa criminali fratris sed suſpicios⁹.ideo non admittendum. Quid autem si iudex eum admisit et examinauit.respō.non valet dictum eius nec fidem facit quia factum iudicis non potest tollere iura naturalia. vt consanguinitatis et sanguinis.C.de fer.l.i.ſ.ſi vero.ff.de regu.iur.l.factum a iudice.in prin.et hec omnia vera sunt si non sunt in eisdem patris potestate:multomagis si sunt in eisdem patris potestate.Quid in consobrino.Respon idem quia eadē est ratio ergo ⁊ idem ius. Preterea sola affinitas videtur repellere posse testem.vt in aut. de testi.ſ. quia vero.in glo.mag.que incipit imo videtur q̄ affinitas inducit suſpicionem.ff.de ꝓcur.l.affinitatis.C.de excu.tuto.l.humanitatis.⁊ testes debent omni suſpicione carere.l.titium.in prin.ff.de testi.

Circa

¶Circa eandem materiam testium vide hic aliqua per dominum Nellum de sancto Geminiano.

1 Omnes possunt esse testes q̄ non prohibentur.
2 A testificando repellitur:qui prohibetur a iudicando.
3 Inimicus etiam reconciliatus de recenti repellitur a testimonio.
4 Inimicitia an sit parua vel magna arbitrio iudicis relinquitur.
5 Amicus non omnino a testimonio repellitur sed ei minus creditur.
6 Coniurator seu conspirator repellitur a testimonio.
Testes instrumēti vel scripture non repelluntur ꝓpter amicitiam.
7 Pater vel mater pro filio vel filius pro patre vel matre quādo possit esse testis.
8 Consanguineo in contradictorio iudicio minus creditur sed in nō contradictorio magis.
Frater pro fratre et contra fratrem in causa ciuili admittitur: secus in causa criminali.
9 Collaterales ⁊ consanguinei volētes inter se admittunt etiā in criminali.
Et q̄si inter extraneos in causa ciuili.
10 Socius pro socio testificatur si emolumentum ad ipsum non spectat.
11 Domestici quando admittuntur.
Clientulus ⁊ mercenarius domestici sunt.
12 Vasallus testificatur pro domino ⁊ contra dominum:libertus contra patronum non testificatur.
13 Testis de vninersitate q̄s possit esse in causa vniuersitatis.
14 Prelatus vel rector ecclesie in causa sue ecclesie potest esse testis.
15 Criminosus in crimine perseuerans non admittitur ad testificandu⁹. Si ex quatuor egisētibus in vna domo vnus occiditur an alij poterint examinari.
16 Particeps criminis non admittitur etiam ad indiciu⁹ preterq̄ in causa hereſis ⁊ simonie.
Infamis ⁊ legibus odiosus testificans conuinci debet per idoneos.
17 Homicida admittitur de iure ciuili secus de iure cano.
Testis qui interrogatus dicit se homicidam non potest puniri.
18 Fur raptor ⁊ adulter manifestus vel quilibet egistens in peccato mortali non admittitur.
Associans aliquem ad committendum adulterium an admittatur in causa adulterij.
19 Infamis quando admittatur in testem.
Infamia testis poterit etiam post mortem probari.
20 Excōicatus ⁊ suſpensus a testimonio repellitur:⁊ an pro excommunicato:vel contra excommunicatum.
Accusator non potest esse testis.
Hermaphroditus non admittitur.
Judeus vel paganus vel hereticus cōtra christianū pro christiano sic.
21 Impubes quibus casibus testificetur ⁊ factus pubes potest testificari de eo quod vidit in pupillari etate.
22 Monachus ⁊ canonicus irregularis non testificantur sine licentia superioris in causa sue ecclesie sic.
Clericus in causa sue ecclesie admittitur.
Administrator ecclesie admittitur super contractu quem celebrauit.
23 Seruus quando possit esse testis.
24 Testis intestabilis qui communi opinione reputatur testabilis quando admittatur.
25 Conditio testis inspicitur tempore testimonij quando testes sunt de substantia rei.
26 In probanda inhabilitate testis sufficiunt duo testes.
27 Dictum testis trahitur ad tempus iuramenti.
28 Qui non potest facere testamentum non potest ferre testimonium.
29 Cecus testificatur de auditu quando habet voces notas et de bis que vidit ante cecitatem.
30 Pauper q̄s admittat ad testimoniū ⁊ de bis qui portant crucem.
31 Judex aduocatus procurator actor ⁊ assessor q̄s possint esse testes.
32 Mulier in criminalibus nō admittitur in ciuilibus sic ⁊ in codicillis. Mulieri inspicienti aliquam ⁊ asserenti non esse cognitam an credat.
33 Fideiussor pro debitore qui soluendo,est testificatur.
Cedens pro cessionario an possit esse.
34 Creditor pro debitore non testificatur.
Non testificatur q̄s contra eum quem in ius vocare non potest.
Legatarius quando:tutor:familia officialis.
35 Frater pro vxore fratris testificatur.
Magister pro discipulo:compater pro compatre quando.
36 Maior.xxv.annis non compellitur esse testis.
37 Judex dat saluumconductum testibus.
Testes nō vocant a longe q̄s plus expenderetur q̄ esset valor cause.
Testibus debent expense fieri.
38 Testes si sunt citati ⁊ nō comparent:⁊ quid si tardant deponere:de remedio remissiue.
39 Testis qui non vult comparere vt veritas occultetur punitur crimine stellionatus.
40 Testis quibus casibus cogatur testificare.
41 Testis qui venit ad iudicium ⁊ iurauit nō recedere sine licentia iudicis q̄ non possit teneri vltra.xv.dies.
42 Testis qui non fuit citatus nec monitus: si deponit cum iuramento probat.
43 Testium receptio contra non citatum non valet.
44 Judex dz inquirere de conditione testis ⁊ si nō inquirit dictū valet.
45 Quarta dilatio ad producendos testes q̄s detur ⁊ quando quinta.
46 Ante publicationem. Idem testis sepe nō producitur nisi ex causa.
47 Testes possunt produci ante publicatis testibus etiam si est renuntiatum productioni testium.
Renuntiatio facta specialiter de non producendo testes super aliquo capitulo tenet.
48 Judex inquirens post publicatis testibus potest testes inducere.
49 Judex ex officio potest recipere testes in causa post aperturam testium etiam ad coadiuuandam accusationem.
50 Procurator non inducit testes stante statuto q̄ nō possunt induci nisi a principali.
51 Si testes sunt recepti parte absente intelligit parti exceptio reseruata.
52 Testes si sunt presentes examinant per iudicem.
53 Judex q̄s possit mittere notarium ad examinandum.
54 Si testis dicit non dixisse prout scripsit notarius creditur magis notario si judex fuit presens. vide infra.246.⁊.251.
55 Testibus prodictis potest opponi contra earum personas.
Exceptio si obstat vni non retardat processum si adsunt alij.
56 Exceptio contra testes quando fit proponenda.
57 Producens testes opponit cōtra eius psonā ficā de nouo emerserit.
58 Protestatio facta cōtra psonā testis cōtra me pducti si pro me deponit mihi non nocet nisi fuerit talis ptestatio ratificata per partem.
Facta publicatione non potest obiici contra personas testium:nisi protestatio fuerit a principio facta.
59 Testis iuramentum quid continere debet.
60 Testis qui deposuit non iuratus si postea iura non probat.
61 Jurare de credulitate quis possit.
62 Ecclesia vt possit arma spiritualia exercere sufficit q̄ habeat institiam veritatis indubitanter licet non probatam.
63 Testis qui iurat dicere puram ⁊ meram veritatem. deponendo de fama non probat.
64 Testis qui nō iurat tactis scripturis:si deponit falsum pōt puniri.
65 Dies depositionis testis qui iurauit ⁊ deposuit editur:⁊ non iuramenti.⁊ vide.j.nu.71.
66 Testis compellitur per ordinarium vt iuret coram eo.
67 Testis qui iurat dicere veritatem super articulis si deponit extra quādo probet.
68 Juramentum testis potest consensu partium remitti.
69 Testis iurans dicere veritatem super tota causa principali intelligitur etiam super emergentibus.
70 Habens terminū ad probandu⁹ non dicitur probasse si facit testes in termino iurare.
72 Testis qui iurauit in termino licet extra terminu⁹ deponat dicit in termino deposuisse.
Litatio partis quod requiratur in iuramento testium.
Testes non presumūtur iurati nisi de iuramento in actis appareat.
73 Testes post litem contestatam non ante recipiuntur vbi ponit.xxxiij. casus in quibus recipiuntur ante litem contestatam.
74 Testes recepti ante litem contestatam vt qui senes vel infirmi nō publicantur ⁊ q̄s publicentur reo presente in iudicio ⁊ actore absente ⁊ q̄s publicentur infra.nu.78.
75 Quando testes dicunt se nihil scire possunt alijs publicatis testibus. per eisdem capitulis produci.
76 Testes examinādi ad eternā rei memoriā corā quo iudice examinētur.
77 Testes ad eternam rei memoriam pro reo publicati eisde possunt saluo iure opponendi contra personas eorum.
79 Litatio psonalis an requiratur q̄s testes extra ordinem examinantur.
80 Presentia partium quod non sit necessaria q̄s testes publicantur.
81 Attestationes non publicate non faciunt fidem.
82 Possidens potest petere examinari testes ad eternam memoriam non possidens non.
83 Duo teites regulariter sufficiunt.
Septuagintaduo regruntur in depositione episcopi cardinalis.
Quadraginta quatuor in presbytero cardinali.
Viginti sex in diacono cardinali.
Septem aliorum clericorum.
84 Quinq; testes regrunt in pbanda solutione debiti in scriptis ⁊ qbus casibus requirunt plures vel pauciores late.⁊ vide etiam nu.87.
85 Dicto vnius testis quando credatur vbi ponuntur.xxix.casus.
86 Volens producere.xl.testes ⁊ judex non vult recipere nisi.xx.quod poterit appellare.
88 Tabellio qui confecit instrumentū q̄ nō cōnumeret in numero testium
89 Practica examinandi testes non latinos per notarium latinum.
90 Testis q̄ non possit dictum suum in scriptis deponere magime in cri

Universidad del Rosario | Archivo Histórico

minalibus.
91 Testis non examinatur se per articulo super quo non est inductus ꝛ qñ iurat super eo super quo non fuit inductus.
92 Testis deponens super dependentijs ꝛ connexis non dicitur deponere extra articulum.
93 Articulus qõ producatur non est de substantia probationis.
94 Dictum testis verum in articulo non vitiatur si testis dicit falsum extra articulum.
95 Judex cogit testem in iudicio ad dicendum veritatem licet extra iudicium dixit se nihil scire.
96 Testes qui cõpelli possunt qñ deponunt sponte dz in actis redigi.
97 Expensis producentis mittitur notarius ad egregias personas.
Testibus de longinquo producens facit expensas.
98 Testium dicta scribi debent.
99 Testes debent sin interrogatoria examinari, vt prosint ꝓducenti alias habentur pro non receptis.
100 Testimonia iudiciaria duobus modis dicuntur.
101 Testes seniores preferuntur iunioribus.
102 Instruere testes qui interfuerunt negotio licet.
103 Testis suspectus interrogatur de circunstantijs.
104 Testis vnus surrogatus loco alterius propter casum ad actũ inchoatum dz interrogare alios testes: de gestis in eorum presentia.
105 Testis sentiens cõmodum etiam in consequentiam qñ possit testificari
106 Testes repeti quando possint.
107 Testis quando possit dictum suum declarare corrigere vel interpretari: variare non potest.
108 Judex post conclusum in causa an interroget testes.
109 Testis etiaz ex interuallo declarat dictum quando fungitur officio iudicis ꝛ testis.
110 Testis qui variat an probet ꝛ si dicit primo q non recordatur postea ficstatur secundo dicto
Dicit o testis facto in iudicio statur lz contrarium extra iudiciũ dixerit.
111 Si dixit sic imo sic: stat secundo.
Testis si dixit hodie nescio põt cras dicere scio ꝛ statur secundo si dicat anteq̃ sit loquutus cum parte.
112 Testes deponens ambigue: qñ poterit interptari ꝑ quo deposuerit.
113 Testes magis idonei requruntur in criminalibus q̃ in ciuilibus.
Juramentum in supplementum probationis nõ differtur in causa criminali ciuiliter mota.
114 Testes in causa criminali torquentur: ꝛ quid in ciuili.
115 Testis qñ vacillat notarius scribit vacillationem de mandato iudicis.
Idem si trepidat vel mutat colorem in facie.
116 Testis deponens de visu põt reprobari ratione naturali.
117 Testis deponens super inquisitione si dicit occidentem cognouisse sed non occisum non probat.
118 Testis deponens super incestu si deponit coniunctionem carnalem et non consanguinitatem an probet.
119 Testes quorum vnus deponit de veritate alius de fama probant.
120 Publicatio testium qualiter fiat ꝛ in scriptis redigatur.
121 Publicatio testium non põt peti ab eo qui eos non produxit.
Publicatio testium si omittatur iudicium tamen valet.
122 Publicatione facta põt contra testes consensu partium opponi.
123 Publicatis testibus quibus casibus post didicita testificata possint testes produci ponuntur. viz. casus.
124 Testes post didicita testificata nõ possunt super eisdem articulis examinari super alijs sic.
125 Testes si recte culpa iudicis non fuerunt examinati publicato processu poterunt iterato examinari.
126 Testes etiã de volũtate partiũ nõ admittunt post didicita testificata.
127 Testes examinantur post didicita testificata quãdo primi dixerũt nil scire vel non recordari.
128 Testes publicato processu possunt admitti ad ꝓbandam exceptionez si terminus statutus ad probandum non sit lapsus.
129 Testes vt probent necessario concludere debent ꝛ assignare rationem dicti concludentem.
130 Testis dz reddere rõnẽ p eũ sensum de quo ꝓcipit id de quo testificatur
131 Sensus visus quomodo pro omni sensu corporeo accipiatur.
132 Visus ꝓprie ꝛ stricte est actus videtis oculo corporali ꝛ intellectuali.
133 Possessio probatur per visum.
134 Testis si deponit aliquem dixm quia vidit non probat.
135 Testis deponens super his que percipiuntur iudicio intellectus non probat nisi reddat rationem dicti.
136 Ratio testis bona facit dictum bonum ꝛ mala malu ꝛ dictum adaptatur ad quod ratio.
137 Testis debet a iudice interrogari de causa scientie ꝛ si non interrogat presumitur in eo malitia.
De circunstantijs non potest interrogari.
138 Testis semel reddens causam dicti non debet vlterius interrogari sed de circunstantijs sic ad veritatem inuestigandam.
139 Testis si nõ respondet in causa scietie stante statuto q̃ de causa scientie interrogari debeat alias nõ valeat depositio q̃ non probat.
140 Testis assignans inepte rationem dicti nõ probat etiam stante statuto q̃ testibus credatur licet nõ reddant bonam rationem.
141 Testis non respondens de causa qz non fuit interrogatus ꝓbat.
142 Testis si in reddendo causam rationis dicat scio qz sic reperio in meo memoriali quod de hoc feci probat.
143 Testis dicens qz presens fuit probat visum ꝛ auditum.
144 Testis deponens per verbum credo in his que sunt de peritia artis an probet.
145 Testis deponens per verbũ nescio nõ debet vlterius interrogari.
146 Ratio in teste super filiatione emancipatione vel communi opinione qualis esse debeat.
147 Testes deponentes sup dñio: debẽt de facto ꝛ nõ de iure deponere.
148 Testis si dicit vidi quem sanum an probet si dicit vidi publicum instrumentum.
149 Testis dicit quod vidit furari capam martini probat furtum.
150 Si dicit q̃ loquebatur probat.
151 Si dicit q̃ talis dixit verba displicibilia probat ꝛ inductus ad probãdam defensionem probat si dicit q̃ vidit.
152 Testis deponens de causa visus idonea licet loquat grosso modo probat etiam auditum.
Sensus exteriores sunt quinq̃ ꝛ qui interiores.
153 Baldus cum intellectu volauit ad ea que non possunt intelligi nec probari nisi per summos viros.
154 Verbum principale libelli dicitur substantia libelli.
155 Adiectiua libelli sunt conditio modus demõstratio qualitas locus tẽpus quantitas est similia.
156 Si ago q̃ promisisti pure ꝛ probatio est q̃ sub cõditione an dicatur ꝓbata intentio.
157 Si ago q̃ mutuauit sub conditione ꝛ probo quod mutuauit pure non ꝓbatur contractus.
158 Testes deponentes circa demonstrationẽ quõ debeant concludere.
159 Si accuso petrũ ꝛ seium q̃ intulerunt in petrũ duo vulnera ex quibus mortuus est non ꝓbo de scio sed de titio: quod titius condẽnetur.
160 Testis reprobatorius si interrogatus non reddit causam non probat ita perfecte sicut ille qui reddit bonam.
161 Testes qñ sunt cõtrarij illi prevalẽt qui reddunt meliorem causam.
162 Notarius ꝛ testes tenentur ad interesse partis etiam ratione erroris.
163 Testis deponẽs de auditu regulariter nõ ꝓbat: ꝛ ibi qñ remissiue.
164 Testis qui dicit credere vel sic fibi videri non probat. ꝛ quid si dicit sic mihi videtur.
165 Testis interrogatus de diffinitione rei debet respondere.
Diffinitiones que sunt iuris pertinent ad doct.
166 Testis dicens q̃ vidit titium tenere ꝛ possidere probat licet interrogatus quid sit possessio respondeat nescio.
Testis potest interrogari quomodo intelligat verba iuris: et tenetur scire iura.
167 Jus pro facti qualitate interdum ponitur.
168 Testis debet habere notitiam sensus nõ impressionem intellectus.
169 Testes contrarij concordantur in numero pari: ꝛ ad euitandam penam.
170 Attestationes sunt interpretande in meliorem partem.
171 Testis qz vicinus probat quem bonum ꝛ malum.
Testis qui dixit scio qz scio an probat.
172 Testis interrogatus de fama lz dicat vera in capitulo cõtenta nõ probat nisi dicat cãm ꝛ a quibus habuit ortum etiã nõ interrogatus.
173 Famam non probat testis qui dicit publice dicitur.
174 Testis interrogatus de veritate si dicit se nihil scire intelligitur de veritate non fama.
175 Famã probat testis nõ solũ de his de qb⁹ reddit rationẽ: sed etiam eorum de quibus non reddit.
176 Testi de infamia alicuius non creditur nisi reddat rationem: ꝛ quando sufficiat deponere in genere.
177 Testis deponẽs de fama in causa appellationis debet probare per id quod incidit ante litem motam.
178 Credulitas in teste non excusat a calumnia in iudicio.
179 Rusticus deponens sup possessione: si dixit qz vidit q̃ possidebat tanto tempore probat.
180 Testis qui dicit titium possedisse decem annis ꝛ non dicit de quib⁹ singulariter non probat.
Et si dicit possedit. g. annis ꝛ plus nihil operatur.
181 Testis dicens titium possedisse per annum patiente scio non probat.
182 Testis inductus ad ꝓbandũ mutuũ vt ꝓbet quomodo deponat.
183 Si ex testibus vnus deponit de quinq̃ alius de decem: non probatur contractus in quinq̃.
Decime receptio ꝛ iurisditionis exercitiũ ꝓbat ꝑ testes singulares.
184 Testibus discordantibus de valore seu estimatione rei quibus stetur ꝛ quomodo magis affirmantibus q̃ mille negantibus credatur.
185 Testis examinatus in palatio potestatis dixit contractum celebratus in palatio epi: super alio articulo dixit in hoc palatio saluatur eius dictum ad penam euitandam.

Si vnus

186 Si vnus testis dicit de se ꝛ socio ꝛ similiter alter an probẽt ꝛ dicantur singulares.
187 Simul dicitur fieri quando ordo vel narratio facti non permittit aliquid simul fieri sed successiue.
Adulterium probatur per testes qui viderunt adulterantem per rimulam vnus post alium.
Usurarium aliquem esse probatur p testes singulares.
188 Aliquem exercuisse iurisditionem. Cecus super iurisditione.
Aliquem cecum: ciuitatem habere ciues. Aliquem esse filium filij. Aliquos esse fratres stipulationum. Aliquem contractum factum a muto quomodo ꝛ qualiter probetur.
189 Interesse singulare qualiter probetur per testes.
Si vnus testis deponit de. x. aliter de. y. an sint contrarij.
190 Testis super idẽtitate rei remissiue. Item
Testis qualiter deponat vt imponat fidẽ instrumẽto qõ legi nõ põt.
191 Arbitrio iudicis cõmittitur an sit fides testibus adhibenda.
192 Necessaria ad fidem testis ꝛ vt periurus puniatur.
193 Testi pro vna parte deponenti si interrogatus pro alia noluit respondere non creditur.
194 Testibus simul examinatis lz probent tamen non creditur.
195 Testes deponentes per eundem premeditatumq̃ sermonem dicũtur subornati. Arbitrarium est iudici eis credere.
196 Testis qui dicit testamentum falsum sed de tenore non recordatur nõ impedit additionem ex testamento.
197 Testis qui dicit notarium errasse quia non audiuit hec verba probat errorem sed non qualiter.
198 Testis semel inductus si sup eodem secũdo inducat ꝛ dicat non recordari qualiter deposuerit ꝛ aliter deponat an probet.
199 Testi non plene factum narranti non creditur.
200 Testi plus perito creditur etiam si negatiue loquatur.
201 Testis deponens sup eo qõ est remotũ a natura ℈ctus non probat.
202 Testis qui accepit pecuniam ad deponendum probat in preiudicium eius, a quo accepit pecuniam.
203 Testis recipiens pecuniam vt dicat testimoniũ perũ punit de falso.
Nans pecuniam testi vt verum testimonium dicat punitur.
204 Testes non pereunt instantia perempta.
205 Testium dicta an faciãt fidẽ in alia instãtia an cõtra ipsosmet testes.
209 Testes recepti ad excipiendum qñ faciant fidem ad agendum.
207 Testis deponens sup alio q̃ fuerit inductus an probet.
208 Testes non recte examinati probant in longinquis partibus.
209 Testis non tenetur recordari de tempore.
Nec vitiatur dictum si non deponit de loco ꝛ mense.
Tenetur habere notitiam diei qñ est de substantia.
Helius debet recordari de loco q̃ tempore.
In criminali non tenetur de die deponere.
210 Testis si nõ recordat de tempore valet testimoniuz eius in interdicto.
Et si errant in tempore probatur spoliatio.
211 Negatiua qualiter possit per testes probari.
212 Testis examinatus qui non debuit examinari quod non faciat indicium ꝛ quando qualequale preiudicium.
213 Testes singulares nõ ꝓbãt ℈ctum vsurariũ nec certum crimẽ hereſis.
214 Testes dicuntur singulares in actu distinctiuo.
Testes dicũtur varij ꝛ singulares qñ vnus de vna alius de alia ꝓbat.
215 Testibus contrarijs ꝛ inter se repugnãtibus absolute ꝛ simpliciter nõ adhibetur fides.
216 Testes adinuicem repugnantes non simpliciter sed secundum quid qz vnus de maiori alter de minori statur minori.
Testis qui varius qui contrarius ꝛ qui vacillans.
217 Testis sibijpsi contrarius per dolum punitur.
218 Testis qui habet consimilem causam est suspectus.
219 Judex nõ tenet facere scribi in actis quare nõ adhibet fidẽ testibus.
220 Acta iudicij valent licet in eis nõ sint scripta noia testium.
221 Actus celebratus coram populo vel populum representante nõ requirit presentiam testium.
222 Si ex testibus aliq dicunt filiũ in maiori quantitate institutũ filiaz in minori aliq eos instituos equaliter intelligit. s. eodem tempore.
223 Concessionem factam motu ꝓprio non probatur testibus.
224 Protestans contra testes põt vti eorum dictis ad excludendas ꝓbationes aduersarij non ad fundandã intentionẽ. Et si petit pro se examinare videtur a protestatione recedere.
Solus consensus partium non sufficit ad conualidanda dicta testium que non valent.
225 Testis qui primo deposuit postea super vltimo interrogatus dixit se nescire intelligitur nisi vt supra dixit.
226 Testis interrogatus de aliqua re si dicit se obliuioni tradidisse propter infirmitatem iuste allegat.
227 Testis examinatus in loco vbi quis passus fuit casum facit fidẽ alibi
228 Instrumentum qualiter reprobetur per testes.
229 Instrumenta testes an possint ꝑ parte acceptari ꝛ pro parte non.
230 Contrarietas testiũ vel varietas qualiter sit cõcludenda vt etiã ꝓbẽt
Judex habet arbitrium quando dicta testium sunt contraria.
231 Testis falsus varians qualiter punietur.
Cautela pro teste: quando torquetur.
232 Judex non admittens defensionem iuris punitur ac si nõ admitteret defensiones innocentie supra in. l. presbyteri. nu. 14.
233 Testis qui dixit falsum in circunstantijs q̃ tenetur de falso.
Juramentum prestitũ super principali trahitur ad oẽs circunstantias.
234 Testis studiose nõ reddens causam sui dicti tenetur pena falsi.
Testis qui dicit nõ recordor tenet pena falsi qñ certũ est q̃ recordatur.
235 Testis non debet asserere nisi qõ vidit ꝛ sensit alias est falsus.
236 Testis nõ dicitur falsus si dixit ad se nõ spectare cõmodũ ꝛ tũ spectat tanq̃ cuilibet de populo vel vniuersitate.
237 Testes qui falsum dicit coram iudice presente parte punit de falso sine citatione supra in. l. presbyteri. nu. 15.
238 Testis inutilis ꝓducẽti ꝛ aduersario nõ nocẽs põt accusari de falso.
239 Testis falsum dicens preter cõscientiam dñi: dño non preiudicat.
Testi falsum dicenti super vno non creditur in alio.
240 Testis qui in sua testificatione aliquid falsi inserit vel addit aut vera detrahit tota testificatio vitiatur.
241 Testis in articulo mortis constitutus si dicit se falsum deposuisse non nocet victori.
242 Producens falsos testes producti ꝛ mãdator possunt omnes vno libello accusari.
243 Testis occultans veritatem punit ac si falsum diceret.
Judex ex officio põt sustigare testem falsum dicentem coram se.
244 Testis falsum dicens coꝛã iudice non suo põt ab eo puniri.
245 Testis deponens falsum coꝛaz arbitro remittitur puniẽdus ad suũ iudicem.
246 Testis receptus a notario in iudicis absentiam si dicit aliter deposuisse quã scriptũ reperiatur cui magis credatur. vide. j. 251. ꝛ. 3. 54.
247 Testes testamenti non presumunt rogati ꝛ quibus casibus debeant esse rogati.
248 Testes debent cognoscere contrahentes si agitur de probando actu secus si de solennitate.
249 Testes super lite coram arbitro pendente possunt coram iudice examinari nec requiritur litis contestatio.
250 Arbiter quod non poterit examinare an testes examinati coram iudice digerint veritatem.
251 Magis credit notario quã testi dicẽti alr fuisse scriptũ q̃ deposuerit.

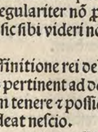

Tia testiuz materia amplissima est ꝛ diffusa et ꝑ multos tractatur doctores diffuse et magime ꝑ specu. decreui sub compendio verborũ omnia quecũq̃ inueniam breuissime per cõclusiones colligere sequendo in quibusdam ordinem Spe. ꝛ oia eius dicta cõclusiue recitabo ego Hellus de sancto geminiano iuris vtriusq̃ doctor precibus aliquorum sociorum meorũ humiliter cõdescendi ad hoc opus cõpilandum. Suscipiant igitur lucidum ꝛ fauorabile munus. quod longo meo tempore instantissime petierunt.

1 Sciendum primo test q̃ oẽs possunt esse testes q nõ prohibentur. vnde edictũ de testibus est pmissoriũ. vt. ff. de testi. l. j. ℣. j. cuncta eñ licita sunt nisi decreto aut. l. prohibeatur. ff. ex qui. ma. l. nunq̃ eis. ꝛ ex de despon. impu. c. ad dissoluendũ. sic ergo quicunq̃ non prohibetur a testimonio potest testificari.

2 Videamus ergo † tunc q prohibent. Et generaliter no. q oẽs q ꝓhibent accusare per tit. C. q accu. nõ pos. ꝓhibent testificari in cã criminali. vt no. in rubri. C. q accu. nõ pos. ꝛ in. c. testis. iiij. q. j. ꝛ qui nõ admittit in cã principali nõ admittit in cã appellationis. vt in. c. romana. de app. in. vj. ꝛ q repellant. vide gl. in. q. j. c. si qs. ꝛ. iiij. q. v. in sum. ꝛ q repellit ab accusando repellat a testimonio: vide in glo. in summa. iiij. q. iij. ꝛ. ij.

3 Inimicus Et testimonio repellit. Idem si cũ inimico habitat. Si est inimicus ꝑter lite criminale illa durante nõ admittit. Si ꝑter ciuile nõ admittitur sed tpe disputatiõis discutiet. an ei fit fides adhibẽda. Inimicus ergo magna inimicitia repellit a testimonio. secus si parua sit. vt in spec. de teste. in prin. Sed Inno. no. in. c. cũ oporteat. in fi. de cu. dixit q̃ inimicus reconciliatus nõ admittitur ad testimoniuz si reconciliatio erat recens. secus in antiqua quia ex antiquitate temporis preſumitur obliuio. vide glos. iiij. q. v. c. accusatores. que est no. ad hoc facit. ff. de vsuca. l. furtum. ℣. fundi. ꝛ quod no. c. per tuas. de fimo. in glo. ꝛ. ff. de excusa. tuto. l. athletas. ℣. dat remissionem. insti. de inuti. stipu. in fi. ꝛ dixit Inn. vbi. ℟. q̃ inimicitia repellit si erat capitalis inimicitia vel magna. vbi tamen erat parua nõ repellit. sed ei adhibet fides. ꝛ vide. C. de testi. in aut. si dicat. Inf aũt inimicitia sit magna vel parua indicis arbitrio relinquitur ꝑm Inno. in. c. debet. de accusa. ꝛ vide per Bar. in. l. j. ℣. cum quis. ff. de questio. ꝛ in glo. d. c. accusatores. iiij. q. v. que probat supradictam distinctionem. ꝛ dixit. Innoc. extra de re indi. c. j. q̃ inimicus qui habet iustam causam inimicandi non repellitur a testimonio: vt ibi not. per eum vide.

Universidad del Rosario Archivo Histórico

5 Dicus †Adagima amicitia astrict⁹ a testimonio repellit. secus si leui. de verbo. sig. l. late. in spec. de test. in prin. 2 no. in glo. in. l. sciendū. ff. de vsur. nō ergo in totū repellit amicus a testimonio, p amico. sed ei minus fidei adhibet: vt est tex. in aut. de mona. §. cogitandū. qō est verum nisi inter eos eēt tāta amicitia q̄ i eis sit vnū velle 7 ēt vnū nolle: vt. l. ēt C. de testi. 7. l. iiij. ff. eo. 7 per Ang. in. d. §. cogitandum. qui dixit per illuz tex. q̄ plures cohabitātes in eadē domo vn⁹ p̄t testificari p alio sicut 7 monachi nec repellūt rōne cohabitatiōis sicut 7 monachi nisi alia de cā
6 repellant. qō est no. ad multa. ¶ Cōspirator⁹ †seu ¿iurator⁹ a testimonio repellit: vt in spec. de teste. in p̄n. v. itē qō est inspirator⁹. Testes instrī vel scripture nō repellūt pp amicitiā: vt no. C. q po. in pig. ba. l. scripturas.

7 Vter 7 mater †regulariter p filio vel contra eis nec cōtra eos. Idē in ascēdētibus 7 descēdētibus vtriusq; segus in infinitū: vt in specu. de teste. in p̄n. versi. item q̄ est parens. 7 insti. de testa. §. pater. 7 vide Bar. ff. de testa. l. q testamento §. is quoq; vbi tractatur nostra materia. Dicta regula fallit: quia pater pōt esse testis in testimonio filij testantis de castrensi peculio. Item pater testificatur p filio in causa religionis. Item mater cum queritur de etate genere seu cognatione filij. Quarto fallit in causis matrimonialibus. l. cū queritur an matrimonium possit subsistere cuz eis propter cō sanguinitatem vel affinitatē. Sed si queritur an matrimoniū sit contractum vel non sponsa dicente contrariū 7 sponso negante si ipse sit ditior vel potentior vel honorabilior. pater vel mater sponse non admittitur. Si vero p̄ vel mater sit ferior sit vel fauor matrimonij si sint pares videtur suspecti. vnde iudex arbitrabitur si vir 7 vxor se habēt vt excedentia 7 excessa: vt q̄ vir est ditior illa nobilior vel econtra etiam iudex arbitrabitur pater autez 7 filius qui est in eius potestate eodem testimonio vel negatiue extraneo simul esse testes possunt. in patris vero testamento filius esse testis nō potest. nec pater vel qui in eius potestate est nisi filius testator sit miles seu de castrensi testetur: q̄ tunc si ante missionem facit testamentum pater potest testis adhiberi. secus si pōt. specu. in. ti. de teste. in p̄in. ver. itez qō est parens. de materia vide qō no. ff. de probat. etiam matris. 7 ibi etiā ponit an pater possit esse testis. p filio emancipato. 7 etiā ibi no. an socer. p genero vel econtra frater. p fratre. 7 de viro 7 vxore. 7 an vnus canonicus possit esse testis in causa capitali. 7 vide quod no. C. de testi. l. parentes. vbi ponitur de filio adoptiuo.

8 Onsanguíneo †minus creditur in contradictorio iudicio. l. magis puto. §. in primis. ff. de re. eorū. 7 Bald. in conclu. tenet sed non in contradictorio magis creditur nec est semper standum cō fessioni eorum. frater pro fratre 7 contra fratrem admittūr in causa ciuili. cū non. phibeatur. nisi habeant omnia bona cōmunia pro indiuiso. minor tamen fides ei adhibetur. Jn criminali vero non admittūtur p̄ter q̄ in causa heresis. nec etiā in criminali. ¶ Affines admittuntur
9 sed etiam †collaterales et consanguinei volentes inter se admittuntur etiam in criminali post tertium gradum. quia vsq; ad illum non cogūtur testificari. si tamen testes in pari gradu attinent producenti 7 ei contra quem producuntur admittentur: quia par causa affectionis prohibitionem tollit in ciuili aūt remoti 7 propinqui consanguinei inter se. p 7 contra 7 inter extraneos admittuntur. arg. tamē contra quia sunt domestice persone. Specu. de test in princ. ver. sed nunquid frater. et an frater admittatur. vide Bar. not. in. d. l. qui testamento. 7 quādo coniūctus pro coniuncto admittitur. vide quod not. etiam in. d. l. etiam matris. et ibi dixi sic consanguinei in causa matrimonij 7 in causa ecclesie et domestici admittuntur ad testificandum. viij. di. c. ij. in gl. et an coniuncti sint idonei. vide glo. iiij. q. v. c. j.

10 Socius †Admittitur p socio p parte socij non pro sua per Jnno. in. c. j. de testi. idem si incidenter sine societate sit res cōis. secus si essent socij oīm bonorū vel illius rei q̄ petitur q̄ cōmunis est. sic ergo solū consydera tur. an ad sociū testificantem aliquo casu emolumentū pertineat: vt tūc admittatur. vide Spe. de teste. in p̄in. ver. sed nunqd socius. 7 vide Ange. ff. si quis. l. si duo rei. in p̄in.

11 Omestici †Testes nō admittūt ad testificandū z Fallit. C. de repu. l. ¿sensu. sz colonus 7 ascriptitius sz domestici sint: tñ admittunt de ¿suetudine p oño sed minor fides eis adhibet. Cliētulus 7 mercenarij⁹ domestici sunt. 7 dū seruiūt nō admittunt p oño: sz si fuerint olim nūc aūt nō sunt admittūt. Est ergo ¿silij q̄ dis eos liberet 7 possunt testificari nisi cōstet de fraude. vt in specu. de teste. in ver. itē excipitur. 7 qui dicunt domestici ibi vide. Domestici admittunt in causa ecclesie. xxvij. dist. c. ij. in glo. 7 q̄ admittuntur vide in. d. l. cōsensu. §. sup plagis. 7 C. de testi. l. ij. 7. 7 xiiij. q. ij. in gl. summe. admittunt tñ domestici inter se vbi est parratio affectionis. idem q̄ aduersarius eius inducit sicut dicunus in advocato. Fallit q̄ sunt tales quibus imperari pōt ratione patrie potestatis vel dominij. Quid ergo in vasallo infra dicetur. 7 p specu. vbi. §. Seruitores aūt familiares ap possunt esse testes. p oño eo q̄ domestici sunt. vide insti. de testa. §. pater. Sed an qui tpe contractus erat meus

domesticus postea desijt esse admittatur pro me vide. ff. de questio. l. j. §. idem. Quid econtra. vide eadem. l. j. §. si seruus. ad hoc. An subditus admittatur pro domino. vide. C. de testa. l. eos. Quid econtra vide. ff. de testi. l. idonei. 7 extra de offi. dele. c. causam q̄. familiares autem quibus bodie vtimur possunt testificari pro oño dummodo honesti sint p Jnocen. in. c. fraternitatis. de testi.

12 Vasallus †Potest testificari pro domino licet non potest esse iudex q̄ esse testes. vel distingue. aut est magnū feudum tūc nō admittat. aut est pūn⁹ testimoniū dicat. Vel dic aut vasallus est obligatus ad p̄standū oño seruitia tñ: 7 nō ad fidelitatē. 7 admittat in illis q tenēt decimas ab ecclesijs. aut est obligatus q̄ iurauit fidelitatē 7 nō pōt. q̄ iuramentū representat quandam speciem seruitutis. 7 seruus non pōt pro oño testificari. Specu. in tit. de teste. §. sed nunquid vasallus. Vasallus autem potest testificari contra dominū in causa feudi. vt. C. de testi. l. aduersus. 7 posui in nostro repertorio in tit. de feudis. ¶ Libertus contra patronum non testificatur. quia eius persona debet videri sibi sancta. Spe. vbi. §. Idem in filio liberti Spe. eo. ti. versi. item q̄ est libertus.

13 In causa Vniuersitatis †vel collegij qlibet de vniuersitate vel collegio hz testificari in defectum tamen alioz 7 nō aliter pro ipsa vel ipso: sed cōtra bñ possunt. vel dic indistincte admitti in ciuili. q̄ causa vniuersitatis nō est singulorū. Jn criminali vero si p̄latus accusat tunc aut ab vno de vniuersitate accusat 7 alius de vniuersitate admittit: q̄ par ratio est. Aut extraneus accusat ab vno de vniuersitate 7 accusans non inducit socium nisi in subsidiū. Specu. in ti. de teste. in p̄in. vsi. sed nunqd in casu vniuersitatis. de materia vide gl. iij. q. viij. c. nihilominus. 7 insti. de. re. diui. §. vniuersitatis. 7. ff. de in ius voc. l. sed cum hac. §. q̄ manumittit 7 sic videt q̄ singuli de vniuersitate sint testes in causa collectarum. Jn contrariū videbat quasi singuli ferant vtilitatē. arg. ff. de leg. j. ab oibus in p̄in. Jn contrariū est cōis opi. q̄ causa nō tractat nisi singulor⁹. nec singuli propter partes iudicij 7 presertim si non sint testes sup articulo principali sed super incidenti. arg. insti. de testa. §. legatarijs. 7. ff. de tu. l. j. Bal. in conclu. in p̄in.

14 Relatus †Vel rector ecclesie i causa ecclesie pōt esse testis actor⁹ tñ 7 testis simul esse non pōt: vnde causam alij cōmittit: ipse erit testis. 7 si §stituto. p curatore dicat abbas quentus constituit talem. p curatorem abbas poterit esse testis 7 quilibet de conuentu. Et si administrator ecclesie §trahit q̄ contractus in dubium reuocanf poterit administrator testificari. vt in spe. de test. §. j. ver. sed nunqd rector abbas pōt esse testis in causa monasterij. vt Jnn. in. c. ad hoc. extra de test. Venditor pro emptore donator. p donatario an admittantur dic vt no. ff. de testi. in. l. nullus per Ly. C. eo. l. nullus.

15 Riminosus Si in †crimine pseuerat nonz eius dictū in criminali sine i ciuili. etiā dū de crimine ciuiliter agitur nisi esset tale qō infamiam irroget 7 p̄bet hoc per sacerdotē cui crimē confessus est. 7 hoc vbi crimē manifestū est sine. p̄batione p̄sumit eū penituisse 7 sue salutis memorē esse. vbi vero agitur criminaliter sine sit manifestuz sine sit occultū repellit. si alias de crimine cōiunctus existat vel cōfessus. vel si ex hoc facto eius opi. sit grauata. vel si ei. p̄bari poterit tz egerit penitentiā. Js ergo cui opponit crimen nō admittit in ciuili vel crimina li p̄inq̄ p̄obauerit se innocentez sine cōiunctus fuerit sine nō dūmodo cōuenitur. spe. de teste. in ver. item opponitur q̄ est criminosus. Quid si in vna domo sunt quatuor quoruz vnus occidit 7 nescit a quo. an aliqs eoz ū admittitur ad testificandū. vide in spec. eo. ti. ver. q̄ quatuor boies
16 7 Ang. i. l. si in rixa. ff. ad. l. cor. de sica. An †aūt pticeps criminis admittatur ad. p̄bationē glo. in. c. ij. de testi. que incipit. nota q̄ dicit q̄ nō. sed ad p̄sumptiones sic. vt ibi. qō intellige speciale vt in crimine simonie. in alio aūt crimine q̄ in isto exceptio non videt q̄ pticeps criminis faciat indiciū sine p̄esumptionē etiā ad torturā. vt in. c. j. de cōsef. ibi ciuiliter censemus pene subdendos ibi tamen glo. dicit q̄ nō credit q̄tum ad conuincendum sed q̄tum ad p̄esumptionē. Et si intelligas in excepto concordas cū glo. d. c. j. si in aliis cū. ppter p̄esumptionē deueniatur ad torturam torquebuntur alij ad istoruz testimonium. et sic plene subdentur contra illum. per tex. in. l. fi. C. de ac. vbi de hoc. per Lyn. facit de adulte. c. significasti. 7 ad filleia. l. p̄ius. nam q̄tūcūq; quis sit infamis indeus 7 legibus odiosus tamen ¿unici debet per testes idoneos. vt no. in. c. testimonium. de testi. Criminis socius a testimonio repellit. spec. de teste. ver. item q̄ est socius criminis.

17 Omicida †De iure canonico repellitur de iure ciuili admittit. Spec. eo. ti. versi. itē qō est homicida. 7 in ver. item q̄ non est p̄ bate vite. sz testis confiteatur se homicidā. non tñ poterit eum index punire ex illa cōfessione. q̄ nō est facta in iudicio. non enim de hoc agebatur. glo. ordi. est. iij. q. vj. hoc crimen incidit enim cause principali. vt. l. nullum. C. de test. 7 est glo. i. q. i. 7 hoc quippe. secus si confiteatur falsum: vt. d. l. nullus C. de epis. 7 cleri. c. presbyteri.

Curraptor

18 Ar †Raptor 7 adulter manifestus 7 generaliter in quolibet peccato mortali. s. manifeste cōstitutus repellit nam tales sunt infames infamia canonica. nec poterit testis qui p̄tēptu criminis repellitur mihi de crimine obijcere. nec aduersarius me⁹ in ista causa mihi de crimine obijciet. nisi esset tale crimen q̄ obijcio testi cuius ego participes fuerim. in spec. de test. §. obijcitur q̄ est fur. ¶ Sed nunqd pōt esse testis ille qui assotiauit aliquē ad cōmittendū adulteriū etiā in causa ipsius adulterij. 7 an possit cogi viō Jnno. in. c. qualiter 7 quando. el. j. de accu.

19 Infamis †et leuis opinionis nō admittit ad testificandū nisi in criminib⁹ exceptis q̄ tunc admittit cū tormētis. vel nisi accusat⁹ sit male fame. q̄ est verū in infamia iuris. Jnfamis aūt de facto admittit in cā ciuili vel criminali ciuiliter intēta. Ferre testimoniū est dignitas 7 est act⁹ legitimus q̄ act⁹ infamib⁹ interdict. 7 ideo piuri nō admittunt. Temerariū tñ iuramentū q̄ē a testimonio nō repellit. que infamia etiaz post mortē testis poterit. p̄bari. Spe. de teste. ver. itez excipit q̄ est infamis. Si testis ¿siteat se infamē vel inimicū nō credit ei. quasi. ppter hoc non fit. p̄ductus nec iurat⁹ q̄ accessoriū est. q̄ nec curat vacillare tñ si vacillat nō credit ei. Jnno. i. c. ingsitores. de accu. Bal. in cōclu. spec. de testi. ver. q̄ si testis se seruū. infames inter se admittunt ad testificandū. vt in aut. de testi. §. sancimus. Sed an poterunt adhiberi testes in testō. vide. ff. de testa. l. cū lege. An testis infamis vel receptus post terminū faciat indicium. vide Bal. in. l. ij. C. de epi. audi. 7 p Bar. in. l. ij. ff. de ap. reci. Quid de infame infamia facti. 7 quid de bānito. vide Bal. ff. de sena. l. cassius. Jnfamia facti ¿tracti ex piurio repellit. q̄ periurij sine infamia repellit. Bal. in. l. lucius. ff. de infa. Jnfamia postea secuta si retrotrahit testimonium medij tēporis infringit. ff. de infa. l. furti. §. j. in glo. vel cōtra facit ff. de so. l. si quis offerēti. §. fi. et. l. cū. g. §. fi. eo. tit. 7. ff. rem ra. ba. l. fi. 7. l. cū indebitum. §. fi. et q̄ō ibi not. Bal. in conclu.

20 Excōicatus †Jnsuspēsus a testimonio repellunt an aūt excōicat⁹ ¿ excōicatū admittat si oēs de monasterio sint excōicati. vnus ¿ aliū admittit nisi iudex ex offo repellat Spe. de teste. v. itē q̄ est excōicat⁹ Accusator⁹ nō pōt esse testis sz p̄motor ingsitionis vel denūtiationis p̄t si illā nō p̄sequit Spe. eo. ti. v. q̄ ipse. Jtē est testis 7 accusator⁹ 7 q̄n sunt plures accusatores iudex eligit magis idoneū 7 ceteri repellunt a testimonio glo. ij. q. j. in p̄imis. 7 vide. iiij. q. iij. in summa in glo. Cōcubinarius manifest⁹ vel incestuosus 7 tra accusatū nō admittit. Spe. eo. ti. v. item q̄ est cōcubinari⁹. Hermaphroditus nō admittit. Spi. eod. ti. ver. itē q̄ est hermaphrodit⁹. Judeus pagan⁹ infidelis vel heretic⁹ nō p̄t cōtra xp̄ianū testificari. etiā si xp̄ianus a xp̄iano sit cōuentus. hereticus tñ cōtra hereticū q̄ pagani admittit q̄ est verū cū heretic⁹ agit. Sed si orthodoxus nō opponit tz dictū testis. Orthodoxus admittit cōtra infidelem Spe. de teste. ver. itē q̄ est iudeus. Jnfidelis pro catholico testimonium dicere potest. de pe. dist. j. c. multiplex. an glo. vide. C. de here. in. l. quoniam multi. 7 ibi per Lyn.

21 Ypubes †testimoniū nō dicit nisi in casibus. ff. de li. cau. l. fi. in fi. 7 hoc ¿ ciuili. iiij. q. iij. c. j. Jn criminali vero etiā factus pubes repellit. nisi cōpleuerit. xx. annos. nunq̄ tñ ad plenā fidē. sed q̄tum ad p̄sumptionem faciendaz pupillus q̄nq̄ pōt recipi maxime si dominus a familia occisus. ff. ad fil. l. ij. §. impubes. Sed an factus pubes poterit testificari de eo q̄ vidit in pupillari etate. Dic q̄ sic p̄sertim si erat. p̄ximus pubertati. Idem de eo q̄ quidā vidit q̄ē esset cecus spe. in ti. de teste. ver. itē excipit q̄ impubes. de impubere not. in. l. iij. §. nihil. ff. de testi. de seruo facto libero no. Bar. de ver. sig. l. instrumentoz. §. notionem.

22 Onachus †7 canonic⁹ regularis ¿uersus vel ali⁹ religiosus. vel alr sub obedētia posit⁹ nō pt esse testis sine licētia eius cui subest. Jn causis tñ suarum ecclesiarū testificari p̄t spec. eo. ti. ver. item excipit q̄ est monachus. de hoc vide in aut. ingressi. C. de sacrosan. eccle. et an cleric⁹ admittat in cā ecclesie vel sui canonici. vid. xiij. q. ij. 7 in gl. i. 7. ij. 7 p Ang. in aut. de monachis. §. cogitandū. 7 insti. de test. §. testes. et ibi no. in spec. de teste. ver. qd de monacho. 7 ver. itē q̄ est clericus. An aūt administrator ecclie admittat sup ¿tu quē celebrauit. vid. p arch. 7 Jo. an. in. c. romana. in. vj. 7 in. c. sup prudētia. xiiij. q. ij. vbi est tex. fin. 7 bal. in cōclu. iuris.

23 Seruus †Non pōt esse testis nisi in defectu p̄bationuz scōm quosdā. 7 nisi in criminib⁹ exceptis. nā tūc admittat si accusat⁹ sit de crimine diffamatus. tñ eis q̄nq̄ creditur cū tormēto 7 aliis p̄sumptionib⁹ ¿ dñm vel patronū eis non credit nisi in casibus quos habes. iij. q. ij. c. in patronos. Si tñ testis tpe quo signauit testimoniū erat seru⁹ sz cōiter habebat p libero vz nihilomin⁹ testimoniū. Idē si a maiori pte habebat p libero. 7 illud si testis dicit se liberū 7 de hoc pendet iudicij admittit ad testimoniū 7 reseruat in tps disputationis. Alscriptiti⁹ pōt esse testis. statuliber nō pōt eo. ti. v. itē q̄ est seruus. Testes non p̄t esse serui nisi in casu necessitatis. ff. de testi. l. serui dicit tñ ibi glo. q̄ si p̄cedit semiplena. p̄batio: tūc testimoniū serui cum illa semiplena. p̄bationē facit vnam. p̄bationem et vide. C. de testi. l.
24 seruos. 7. l. q̄si. Testes † qui cōmuni opini. liberti reputantur licet seruni sint ex liberali subiectiōe per decretū dini seueri. vt in. l. j. C. de testa. 7 ibi in hac cā tractari. 7 p cōsequēs est cōtestis vt testiū nō sit sine effectu testificari poterit in iudicio nō obstāte scriptura. 7 ideo nō trahā illud re scriptū ad alium casuz q̄ nō est nostrū illud extēdere. Si igit testes fu isent infames. quia crimine famoso dānati. 7 p ons intestabiles vt. l. ob carmē. ff. de testi. lz cōi opi. tūc reputarent bone fame nō teneret testimonium. Item ex alia cā tūc ad testi. nō potuissent adhiberi. puta q̄ erant impuberes 7 cōi opi. reputabant adul. vel erāt mulieres 7 reputabant masculi. Ly. tñ tz cōtrariū. in. d. l. j. et non bene iudicio meo 7 est dictum Ange. in cōclu. Quid si testis tpe quo iurauit erat testabilis. sed tpe depositionis erat intestabilis. Dic q̄ si crimē q̄ reddit eū intestabilē non est notoriū. dictuz eius recipit 7 in tps reseruabit disputationis. Si vero postea sit notoriū. nō vitiat eius dictū sed factus esset si p̄ illud reciperet. 7 vide q̄ dicta per nos. C. de test. l. j. ff. ad carbo. l. ij. §. due cause. Bal.
25 C. de leg. l. leges. Vbi testes † sunt de substantia rei tunc inspicit cōditio testis tēpore testimonij. vt no. in. l. ad testiū. §. cōditio. 7 §. nihil. ff. de testa. sed in alijs negotijs vbi testes nō sunt de substātia rei impubes potest testificari pubes factus. 7 sic de his que vidit prope pubertatē et nō de his que vidit. ppe infantiā. ff. ad fill. l. excipiunt. Ratio est. q̄ qñ aliqd est de solēnitate dz adhiberi in initio 7 vno cōtextu. vt. ff. de testa. l. here des palā. §. fi. sed vbi nō est de solēnitate tūc nō inspicimus initiū sed effectū rei. ff. de here. insti. l. qui soluēdo. 7 no. q̄ ratio cōtrariorū idē facit in casu ecōuerso. nā si tpe testamēti est habilis vel. p̄babilis reputationis lz postea fiat inhabilis nō tñ vitiat testimoniū. C. de testa. l. j. q̄ est exaudiendū de testō in scriptis vbi testes nō habēt de veritate deponere. sed solū de solēnitate. nā ibi si cōstat de solēnitate q̄ testes sua sigilla recognoscūt nō pōt referri questio volūtatis. q̄ certa est 7 p scripturam apparet vt tolerat testimonium eius. q̄ hz adminicula per se. l. subscriptiones 7 sigilla sua recognoscāt 7 testes fic intelligūtur. l. j. C. de testa. et ff. ad carbo. l. iij. §. de cause. Item pōt intelligi illa. l. in testamento nuncupatiuo redacto in scriptis per tabellionē. q̄ nō ¿ vitiari testamentū q̄ō apparet ab initio legitime cōfectum. 7 q̄ dictū testis scriptura inuatur. q̄ mutuo se iuuant. nec vitiaret testamentū morte testis ergo nec capitis amissione. Si vō nō est scriptū nec manu autētica roborato. diftinguе an sit questio solēnitatis 7 inspicitur initiū. an volūtatis et tunc tēpus iuramēti. 7 ideo primo casu admittit statu mutato in malū secūdo nō. et sic nō vitiat testamentū sed. p̄batio eius vitiat. Ratio differētie dicte distinctionis est q̄ vt dixi quo ad solēnitatē inspicit initiū. Bald. in
26 conclu. Sed † qd si obijcit cōtra testimoniū q̄ est 2tra solēnitatē. q̄ vnus ex testibus dz tunc fuisse inhabilis. nunqd ad. p̄bandū est habilis et sic ad. p bandum solēnitatē sufficiant duo testes. dic q̄ sic q̄ pōt hec questio examinari ex ofsum a principali. l. a testō. 7 est sue materie p se. 7 q̄ eius contrariū. i. infamia pōt. p̄bari per duos testes sicut si q̄ō solēnitatis non pōt examinari ex ofsum a principali. vt no. in. l. ij. C. de secū. tabu. Bald. vbi. §. Quius tēporis cōsyderet integritas testiū. vide p Bal. in. g. colū. in ti. an remoueri debeāt 7 q par. esse desie. Testes debent esse bone fame nō solū tempore iuramenti sed etiā tempore depositionis non absq
27 lute quod dictū † trahat ad tēpus iuramenti. vt in cle. j. de offi. deleg. q̄ illud respicit solēnitatē. nō scōm veritatē q̄ sine examinatiōe liquere. nō pōt. Bal. in. c. j. quot te. fint neces. ad. p̄b. q. col. 7 q̄ō depositū trahat ad tps iuramēti. est verū quo ad implicitā p̄bationem. ar. ff. de ber. insti. l. asse toto. nō quo ad explicitā. ff. de testa. l. heredes palā. §. sed si notam.

28 Jcum †gbus nō est testamēti factio nō p̄t testimoniū ferre spe. de testi. §. itē q̄ō est talis cū quo non est testamenti factio. Testis mutus an esse possit. vide in spe. de teste. §. nūc tractandū. ver. qd de muto.

29 Ecus †Testificat de auditu. maxime si cōtrahentiuz voces habuit notas. 7 maxime de eis que vidit anteq̄ fieret cecus. Spe. eo. ti. ver. sed nunquid cecus. 7 vide Ange. in aut. de here. 7 fal. §. fi vero expressim. vide glo. iij. q. viij. c. testes. 7 ibi etiā ponit quid de muto cecus nō testificat de percepti bilibus per visum. nec surdus per auditum. 5m Host. in. c. ex literis. de testi. Bald. in conclu. et vide Specu. de teste. in p̄inci. versi. sed nunquid cecus. et dixit Bart. in. l. ad testium. ff. de testa. q̄ testificatur de eo quod vidit anteq̄ esset cecus.

30 Super †Suspectus testificari nō pōt in ciuilibus sed in criminalibus admittit cū tormēto pauper honeste vite nō repellit: vt in spē. de teste. ver. itē q̄ō est pauper. Si enim fint inimici pauperes timetur de subornatione. iiij. q. iij. c. item nihil. 7 in aut. de testa. §. j. per totū olim vt q̄ adhuc portāt cruceꝫ publice penitentes an admittanf. Fuerūt opi. vide in spe. eo. ti. qd de portantibus cruces. 7. C. de here. l. quoniam. 7 hec de paupere sufficiunt.

31 Ucer †Aduocatus procurator⁹ assessor⁹ executor⁹ actor⁹ vel arbiter in eadē causa appellationis vel p̄incipali repellit a testimonio. est enim p̄sumptio q̄ diceret pro ea parte p qua prius fuit. quidam tamen admittunt procuratorem contra dñm. Item admittit negotio finito. De aduocato dic q̄ admittit anteq̄ inceperit patrocinari. lz de salario conuenerint poterit tamen esse testis contra eum. p quo intercedit spec. eo. ti. in p̄in. versi. itē q̄ fuit in eadem causa. an aūt ille qui est vel fuit iudex pōt esse testis. vide Jo. cal. xxviij

Universidad del Rosario | Archivo Histórico

dist per Bar.C.de arbi.l.ne in arbitris.ꝛ vide de oĩbus predictis in gl. ij q.vij.statuendũ.ꝛ qõ õt quod iudex si possit esse testis intellige ute pẽdente super principali:nã super accessorio coram se põt.nõ tñ interrogandi sunt vt testes:sed cõsulendi tamꝑ si fuerint iudices. Spe.eo.titu. ver.sed qd si scriptus.ꝛ si sunt tres aut.v.iudices magis credit testibus q̃ eis.nisi etiã ipsi iurati essent spe.vbi.s.ꝛ si impetres iudicẽ quez volebam ꝓducere in testẽ.remouebit a iudicando ꝛ erit testis. Item ordinarius poterit esse testis cozã officiali si necessitas imminet.ꝛ si iudex in te stẽ inducit q iurat se nihil scire de cã vꝰ q̃ nõ remaneat iudex. Itẽ iudex q fuit suspectus recusatus nõ poterit in testẽ adhiberi nulla de causa ꝑz quosdam. Tu dic cõtrariũ magime si ꝓducens nõ habeat nisi vnicum alium testem. Spec.vbi.s. De ꝓcuratore an possit esse testis.dic aut de partium voluntate ꝛ põt aut cõtra voluntatẽ partis ꝛ nõ põt.ꝛ si est ꝓcurator litis nõ põt. Si negotiorũ põt in alio negotio nõ in illo. Bal.in c.ij.in ti.de.l.cõradi.g.col. An ꝓcurator ad iudicia vel negotia possit esse testis.dic vt.C.de test.l. oĩbus.ꝛ ibi no.de ꝓgeneta.ꝛ per Bar.in.l.deferre.ff.de vsu.ꝛ per Ang.in aut.de testi.ſ.quoniã.ꝛ in consilio suo.ggviij. ꝛ in Spec.de teste.ver.quid sit ꝓgeneta.

32 **M**Alier †In testimonio non admittit̃ in ciuilibus:sed in criminalibus exceptis admittit̃. In codicillis ꝛ aliꝭ vltimis volũtatibus ꝛ sic in aliꝭ casib⁹ an admittatur fuerũt opi.tenetu q̃ admittat̃. Spe.eo.ti.versi.item q̃ est mulier.ꝛ vide glo.gv.q.iij.de crimine.gviij.q.iij.c.in decima.et de pe. ggviij.q.v.c.mulieres.in glo.ꝛ insti.de testa.ſ.testes. Sed nunqd valeat testimonium mulierum asserentium post inspectionẽ aliquaz nõ esse cognitam.vide glo.gvij.q.iij.c.nec aliquam.

33 **E**Xdeiussor †Põt esse testis ꝑ debitore q est solũdo alꝭ nõ. vide in spec.de testi.ver. qd de fideiussore. Sed an poterit esse testis inter debitorem ꝛ creditorẽ.vide ꝑ Bar.ff.de leg.i.l. si cui.ſ.fi. An aũt possit eẽ testis fideiussori.vide insti.de testa.in.ſ.legatarius. Sed pone mutuaui tibi.g.cum hoc q̃ nõ possit ꝑ bari nisi ꝑ duos filios meos.donaui ꝑetro istam actionem.an Petrus poterit per filios meos ꝑbare. Nisi.si donatio incepit ab actione nõ põt si a traditione põt.vt in spec.co.ti. v. sed pone mutuaui.Sed quid si nõ habeo nisi vnũ testẽ.ꝛ cedo iura mea an potero testificari ꝑ cessionario. Spec.in tit de ꝓcu.in fi.q̃ sic.facit de ꝓcu.c.nostra.per Archi.in summa.ꝛ per Ang.in.l.heredi.ſ.nos autez. ff.de pac.ꝛ in.l.si quis rem.de ꝓcura.

34 **C**Edens An possit testificari ꝑ cessionario.et rñd.q nõ possit.vide ꝑ Bal.in ver.cessio. in cõclu. Creditor† ꝓhibetur ferre testimoniũ ꝓ debitore.vide Ang. ff.de ꝓcu.l.nõ solũ.ſ.querit. Qué nõ possum in ins vocare contra eũ testimoniũ perhibere nõ possum. C.de testi.l.aduersus. Legatarius põt interdũ esse testis de bis q̃ in testamẽto cõtinent̃.ff. de testa. l.qui testõ.insti.de test.ſ.legatarius. Tutor interdũ erit testis ꝑ pupillo.vt no.in.o.l.q testõ. Familia officialis interdũ examinat̃ tẽpore syndicatus. vide Ange.in tracta.de syndicatu. Prior† vxor fratris põt qs testimoniũ ferre. Ang.ff.de postu.l.cũ eoz.ſ.affinitatis. Beneficiati per ꝓtem possunt esse testes de sua creatione seu ti. vt no.in.o.ſ.legatari? magister ꝓ discipulis an possit testificari. vide glo.gi q.j.c.j. Lõpater an possit esse testis vel iudex ꝓ cõpatre.vide in spe.latiꝰ i ti.de teste ſ.qualiter.ver.qd si tius de spirituali patre ꝛ Buil.de cu.ff.de in ius vo.

36 l.generaliter. Maior† .lxx.annis nõ cõpellit esse testis.insti de excu.tu. ſ.itẽ maior. In qua etate sunt testes recipiẽdi.vide glo.summe.iiij.q ij. ꝛ iij. An testes ꝓhibiti admittant q̃ ꝓceditur sine solẽnitate iuris.vide

37 Bar.ff.de eden.in.l.filius debet† iudex dare saluũ conductũ testibus vt veniãt ad deponendũ.vj.q.viij.hoc tanꝭ.in glo.ꝛ in Spe.de teste.ſ.qualiter.in ver.dz quoqz ipsius. Testes nõ sunt vocandi a longe q̃ plus expenderetur quam sit valor cause: sed debet eorum examinatio delegari Bar.in.l.media.C.de anno.ꝛ tri.lib.ꝛ. Testiꝰ debent fieri expense sed non dãna:vt.l.q̃ liberi.C.de testi.ꝛ l.si q̃.ſ.cum oporteat.ꝛ bal in.l.si. in fi.C.de fruc.ꝛ li.eppẽ.ꝛ per eundem in.o.l.q̃ liberi.C.de test.

38 **S**I testes †Citati nõ veniãt quod remediũ ꝓpetit cõtra eos vide Bar.ad.l.j.ſ.sed si qs. Quid autem si veniunt.ꝛ retardant deponere.vide ꝑ Ang.de edẽ. in.l.penul.in fi.in spe.de teste.ſ.qualiter aũt.ver.cogi debent ꝛ adde qd no.Jaco.cal.ggv.dist.2 sequitur. Quid si sunt talis conditionis q̃ non coguntur testificari.an sint citandi vide ꝑ Ang.in auf. de testi.in prin. Si testis extra iudiciũ coram iudice nõ in figura iudicij dicat se non interfuisse negotio tñ debet cogi ad deponendum.ꝛ statur depositioni Bal.in.ſ.fi enim in.c.j.in ti.quid sit innesti.licet Bart. cõtrarium teneat in.l.eos.ff.de fal. Testis si ꝓmisit testificari cogitur testimoniũ

39 perhibere. Bal.C.q accu.nõ posſ.l.data opera. ¶ Quid† si testes nolũt cõparere vt veritas occulteturꝙa pena punient. Rñ.quod non punit̃ tanꝯ falsarij:quia falsitas testium ꝓprie est per iuramentum:sed iste non iurauit ergo ꝛc dic quod criminaliter punietur crimine stellionatus:sed ciuiliter parti ad interesse vel reipu.per actiones de dolo.argoz̃ que no.Ly.in.l.j.C.de do.ꝛ tangit. Jnnoc.in.c.j.de fal.ꝛ Bald.in.l.

40 prelbyteri.C.de episco.ꝛ cler. Qualiter† testes cogantur ꝛ qui non possunt cogi.vide in spe.de teste.ſ.penulti. Compelluntur autem testes in

ciuilibus causis vbi veritas per alios apparere nõ potest.glij.q.j.c.q̃ Item in causis spiritualibus.vt in.c.j.de testi.co. Item in criminalibus auiliter intẽtatis.puta per inquisitionem:vt in.c.super his.eodem titulo. Item in inquisitione ꝛ denuntiatione.licet quidam nesciunt qua de causa dubitetur.quia tunc repelluntur vbiq̃ propter defectum veritatis:vt in.d.c.q̃. Quidam tamen intelligũt hoc forte verũ.nisi foret periculum anime. In criminalibꝰ aũt dico nõ cõpelli.quia ibi luce clariores debent esse ꝓbationes.vt.C.de ꝓba.l.sciãt.iiij.q.ij.c.itẽ nihil.v. si.ꝛ Ang.in cõclu. Item in causibus aligbus quis cogitur ad testimonium q regulariter nõ cogitur.est arg.in.l.j.C.de testi.q̃ pater cogẽdus est ferre testimoniũ cõtra filiũ.ꝛ econtra si veritas aliter sciri non põt ꝛ maritus cõtra vxorẽ.ꝛ econtra Quis alias nõ sunt cogẽdi.sic tenuit Bar.de sa. dũ esset egenitor in quadã causa cũ maritꝰ teneret actiõe depositi. ad q.nec aliter aduersari? potuit de iure suo ꝓbare nisi per vxorẽ deposita rij compulit eam ad iurandum.ar.d.l.j.ꝛ.C.de reipubl. l. consensum.

41 ¶ Testes † postq̃ intrauerint ad iudicium ꝓ reddendo testimonium non debent redire sine licentia iudicis.nec iudex post eos tenere vltra xv.dies q̃bus elapsis illico citati recedũt. vt not.C.de testi.l.si quando.ꝛ C.de appel.l.eos.ꝛ nõ vltra tenenꝭ expectare.arg.ff.de tabu.exhi.l.ij.ſ. exhibere.ꝛ in specu.de teste.ver.testiꝰ autẽ iudici.in.ſ.qualiter.facit qõ dicit de litigatoribꝰ q̃ nõ debent recedere sine licentia alias nõ dicũtur venisse qui nõ steterũt vt in.c.j.de iudi.ꝛ per Jnnocẽ.in.c.calũnia. de penis facit teg.in.c.statutũ..ſ.pferẽdo.de rescrip.li.vj.dum dicit referendo stãdo ꝛ sequẽdo ꝛ Ang.in cõclu. Testis debet satisfacere de non recedẽdo.vel si nõ põt dz iurare.ꝛ si alterum nõ facit debet deduci ad carce-

42 res vt no.in.l.si quãdo.C.de testi. Quid ergo† si testes nõ fuerunt citati nec moniti.ꝛ deponunt an fa ciant fidẽ.teg.in.l.libertorũ.C.de testi.videtur innuere q̃ nõ.qz voluntariũ testimonium reprobatur propter reuerentiam paternalem ergo cessante ista causa videtur innuere q̃ possit ꝛ valeat testimoniũ tale.ꝛ videt in gl.in.l.post legatũ.ff.de his quib.vt indig.ꝛ est casus in.l.ꝓelbyteri. C.de epiſ.ꝛ cleri.vbi teg.dicit q̃ debent esse etiam petiti ꝛ citati ꝛ moniti.vt sequitur Jacob.de bel.in.ſ.si vero ignoti in aut.de testi.qui dicit q̃ si testis deponit non citatus eius dictũ est nullũ.ꝛ ita intelligantur.l.ꝓelbyteri.ꝛ quod non est necesse q̃ cogãtur aliꝭ remedijs.l.per capturã pignoꝝ.qz sola citatio sufficit.ꝛ cludẽs q.d.glo.in.l.post legatũ.est falsa. Sz Bal.in aut.ſz nouo iure. C.si cert. pe.dicit q̃ si tunc sint producti ꝑ partem qõ creditur eis sponte iurantibus ꝛ deponentibus.secus si non fuissent producti.ꝛ ita saluat dictum glo. Ego credo illã gl.fore verã q̃ eo qõ coipso q̃ iudex defert iuramentũ testibus vꝰ eos monere q̃ dicãt veritatẽ.ꝛ illa monitio tacita vꝰ esse maioris autoritatis q̃ citatio facta per nũtiũ ita ꝓbat glo. Ber.in capi.cõsulnit de offi.dele.mouẽs se hac rõne.videlicet q̃ maioris autoritatis est illud qõ fit ꝑ se q̃ illud qõ fit ꝑ imaginẽ.sz cõstat q̃ tacita admonitio resultãs venit ab ipso iudice.ẽ ergo maioris autoritatis q̃ fit illa citatio q̃ fit per nuntiũ qz fit in imagine iudicis per Ang.in concluſi.et ponit Bal.in.d.l.ꝓelbyteri:ꝛ in addi.spe.in ti.de teste.ꝛ ꝑ Bart.in.d.l. post legatũ. Testis tñ q̃ nõ cogit testificari nõ est citandus. Ang.in aut.

43 de test in prin. Testiũ † receptio facta cõtra nõ citatũ nõ valet. Abb. eẽ de testi.c.in nomine dñi.ꝛ.C.de testi.l.si qñ.ꝛ gl.ibi dicit q̃ est nulla ipso iure Bal.in cõclu.nunquid autem poterit quis cogi vt dimittat testes testificari contra se.dic vt no.C.de test.l.nimis graue.

44 **D**Ebet † iudex inquirere de cõditiõe testis.ff.de ma.cõue.l.j.C.si ꝓses.ff.de test.l.iij.ſ.j.ff. de ẽstio.l. de minore.ſ.fi. Sed si nõ inquisiuit nõ obstante hoc testimonium non vitiatur:quia cũ iudex interrogat debet esse ꝓsens.ff.de test.l.curent.ꝛ modus questionis est in arbitrio iudicis.ff.de ẽstionibus.l.quoties.ꝛ tamen ista nõ sunt de necessitate.arg.ff.de iudi. nõ quicqd.qualitas eñ testimonij est omissa que vitiari nõ dz.ff. de leg. ij.cũ pater.ſ.viros.ꝓ hoc facit q̃ dicit q̃ testis debeat causam sui dicti dicere ꝛ sup hoc interrogari.vt in aut.de test.ſ.licet.ꝛ tñ si est omissum nõ vitiat testimoniũ.C.de testi.l.solam. Jaco.de ra.dicit hoc verum esse si testis deponit de insensibili.sed intellige per aliqua media sensibilia quod not. Ad testes ꝓducendos arbitrio iudicis dilatio dãda est in

45 qua possunt fieri tres ꝓductiones licet fm aliquos sint tres dilationes Specu.de teste.ſ.qualiter.versi.iudex ergo.quarta † dilatio seu ꝓductio non datur sine tali solẽnitate.s.q̃ petens iurabit q̃ non fuit ꝓnuntiatum super dictis testium ꝓductorũ per se vel per aliũ ꝛ q̃ illam non petit dolo machinatu vel arte:sed qz nequit vti testibus quos ꝓducere intendebat ꝛ tunc concedet quarta lz aduersarius dicicerit testificata. vt in ver.quarta aũt ꝓductio in spec.de teste.ꝛ predicta habent locũ cum ꝓducunt super principali. Si vero sup exceptione ꝓbanda nõ datur quarta dilatio:vt in ver.sed cũ super exceptione. Quinta ꝓductio nõ cõcedit si in ꝓma dilatione ꝛ in tertia aliquos ꝓduxit. Si vero fuit legitime impeditus vt nullũ ꝓduceret:hoc ꝓbato dabit quarta q̃nta ꝛ millesima ꝛ scõm aliquos scõa ꝛ tertia dilatio si necesse fuerit sine iuramento vt in v̄.q̃nta.refrenabit tñ iudex effrenatã testiuz multitudinem vt ibi ꝑ Ang.in.l.quoties.C.de naufra.lib.xj. Vsqz ad quẽ numerus sz iudex examinare testes vide Ang.in aut.de referen.palã. An aũt testes ꝓducti sup vna cã possunt iterũ reꝓduci in alia sup eodẽ articulo.no.

46 in l.ꝓtoz.ſ.hoc edicto.ff.vi bo.ra. Et ante † publicationẽ nõ ꝓt ijdẽ testes sepe

stes sepe ꝓduci nisi ex cã ꝛ forte nõ fuit de oĩb⁹ recordatus vel si nõ fuit plene examinatus alias aũt tã q̃ suspect? repellit in spe.de teste.ſ. satis

47 vtiliter.ver. nunqd ante. ¶ Licet sit † renuntiatũ ꝓductioni testium tñ bene possunt aliꝭ ꝓduci si nõ sunt didicita testificata. Ang. in aut. de testi. ſ.fi.ꝛ lz.ꝛ specu.in ver.iiij.ꝑ hoc dicto Ang.de renũtiatione est gl.not. ꝛ ibi ꝑ Bal.in aut.q̃ semel.C.de ꝓb.alias. l.ij.ſ.de fi.instru.ꝛ in aut. vt ma.credi.ꝛ de.ſ.qz vero in gl.mag.si tñ specialiter renũtiat testibus super aliquo capto tz renuntiatio Jnno.in.c.cũ veniſſet. de testi.ꝛ non est locus penitentie ad materiã vide ꝑ Jo.an.in.c.fraternitatis de testi-

48 bus.ꝛ ibi per Jnnoc. Item † iudex inquirens ꝛ ꝓmotor inquisitus qui suam iniuriam vel interesse non ꝓsequit̃ post didicita testificata põt testes inducere. Bar.in cõsilio suo.clxxxviij. Testes ꝓducunt̃ de ꝓuincia in ꝓuincia vel de ciuitate in ciuitatẽ si iudici videbit illud expediẽs alias rescribet iudici ꝛ hoc in ciuili. In criminali vero precise coguntur venire ad iudicẽ qui de cã cognoscet. Spec.eo.titu.ſ.sunt autem. Judex

49 † põt ex mero officio in cã criminali inquirere de facto ꝛ recipere testes de predictis apparet q̃ ex ipsa cõmissione nõ acquirit cõmissarius iurisditionem.facit aut.ad hoc.de indi.ꝛ.ff.de excu.tut.l.scire oportet.ſ. oportet.in verbo cõmemoratoribus ꝛ exponit ibi cozã notarijs ꝛ ita ex ponitur vt ꝓcedat no.glo.sed receptio testiũ põt cõmitti. Bald.in ꝛclu.

54 Sz qd si iudex † mittit notario testiũ examinationẽ ꝛ testis accusat̃ de falso qui testis dicit se illud nõ dixisse dicit spec.in ti. de teste. ſ.j. ver.sed pone.ecce q̃ nõ credit notario. Tu dic fm Ly.C.de fal.l.si quis decurio quod si iudex fuisset ꝓsens magis ꝓsumitur ꝓscripta.arg.l.omniũ C.de testi.facit qõ not.per Jo.an.in.l.si.ff.quemad.te.ape.ꝛ ibi Barto. Bal.in conclu. Item ille qui petijt inducere in loco iudicij ꝛ non ꝓduxit si petit q̃ fiat remissio ad locum vbi testes morantur. vide Ange. in l.de die.ſ.iubetur.ff.qui satisf.cog.

55 **T**Estibus Productis † infra debitas dilatiões ad eos ꝓducẽdos ꝛ assignãdos potest ꝙra eoz̃ ꝓsonas excipi ꝛ excipit de oĩbus ihabilitatibus.ſ.relatis in qbus tractat q̃ a testimonio repellant̃. Si vni testi obstat aliqua exceptio non retardat̃ ꝓcessus qñ est ꝓbatus ꝑ plures. Jnno.in.c.sup eo.el.j.de appe. Bal.in.l.si.ff.quemad.te.ape.ꝛ ibi Bart. Si contra ius vel vti.publi.nam vnus testis nõ derogat duobus nec vni eoz̃ qz tũc nõ facit semiplenã ꝑbationem. Lj.ſ.j.ff.de ven inspi.ꝑ Jac.de are.ꝛ ibi est tex.de hoc vbi.ſ. Qualiter aũt formentur exceptiones ꝙra testẽ criminosuz dicet no.in l iij.ſ.eadem.ff.de testi.de exceptionibus q̃ opponuntur in persona te-

Universidad del Rosario Archivo Histórico

68 l.si quis legatum. Et an iuramentū testis possit remitti consensu partium. dic q sic glos. est no. in l. j. §. in gl. super verbo valebit. ff. de fer. et
69 ꝛ not. vt ptz. An ꝑ autem testis iurans dicere veritatem super principali intelligat etiā iurasse sup emergētibus ꝛ ꝓgis. vide per Ange. in. l.
70 §. ff. de iurisd. om. iudi. ¶ Licet habens ꝛterminū ꝓbandi faciat iurare testes infra terminū non tñ dicitur ꝓbasse si nō deposuerunt sed ꝓbatio est in fieri non in facto esse. q; ꝓbatio sic diffinitur. ꝓbatio est rei dubie per argumenta ostensio. vt no. C. de ꝓba. in rubica sed isti testes nihil dixerunt. ergo nihil ꝓbauerūt. quia ꝓbatio debet esse certa ꝛ clara. sed hec nulla fuit. q; nec affirmatiua nec nec negatiua. Item po test esse q; testis dicat se nihil scire nō ergo liquet an sit ꝓbaturus. nec q; ꝓbabitur. q; de futuris sumus incerti. ff. de pecu. l. eo tempore. ꝛ. l. qō debet. ꝛ. ff. ad carbo. l. iij. §. due cause. ꝛ ideo si lex sine ministerio hois assignat terminū ad ꝓbandū debent testes iurasse. ꝛ deposuisse. §. terminū vt in. c. pia. de se sent. ex. com. nec sufficit in termino legali feciſſe quicquid potuit. ff. de dolo. l. arbitrio. §. pe. q; grauamē legis est a quo non potest appellari. Si aūt iudex dat dilationem mitius agitur cum lege in dilationibus. Sufficit ergo q; incūbentia quis fecerit. i. testes ꝓdugerit ꝛ iurare fecerit nisi iudex arctasset eū ad faciendū deponere testes. Dicunt tñ aduocati qd si est datus terminus ad. ꝓbādū. sufficit si iuretur infra terminū. secus si ad ꝓbatum habendum qō nil est ꝓbare. quia idez est ꝓbare ꝛ ꝓbatum habere. vt patet ex defectu ꝓbationis. vide. ff. de arbi.
71 l. non omnibus. Dictum ꝑ testis trahitur ad tēpus iuramenti nisi tempore depositionis precluſa sit via in. ꝓbando. facit qō no. in. c. j. de offic. deleg. vide Bal. in ꝛ. de olno ⁊ vide olno in nostro repertorio in ti. de dilatio
72 Testis ſq iurat in termino ly postea deponat dicitur in termino deponere. vt no. C. de test. l. si quando. ꝛ si terminus datus est ad deponendū non sufficit iurare infra terminum nisi deponat. Quero vtrum in iuramento testis requiratur partis citatio. vide ibidē. ꝛ vide de dā. infect. l. dāni infecti. §. sabini. ꝛ per Bar. in cōsil. ccxvij. Testes nō ꝓsumuntur iurati nisi p acta appareat de iuramēto. ly notarius dicat talis testis in ratus Bar. in. l. theopompus. ff. de dolo ꝓleg. ꝛc.

73 Quando ꝑ Alte testes recipiēdi sunt. Tu dic qō regulariter post litē cōtest. ante aūt recepti nō valent. Fallit in multis casibus in q̄bus recipiunt̄ ite nō ꝛte. vel etiā nō ichoata. ¶ Prim⁹ casus si timet de morte testiū. vt q; sunt infirmi vel senes. ¶ Scōs si timet de absentia diuturna. ¶ Tertius si agat de electione ꝛ firmanda vel cassanda. ¶ Quartus cū agit de matrimonio carnali. ꝛ qui conuenit malitiose cōtumax est. ¶ Quintus cū de crimine ꝓcedit per inquisitionem. ¶ Sextus cū petit testis ad eternā rei memoriam examinari. ¶ Septimus in cā appellationis a grauamine interposita. vel in alia cā si appellatur cōtumax est. ¶ Octauus q; in ⁊tumaciā actoris reus suos testes ꝓdugit lite nō cōtest. Nō q; eius in ꝓtāte nō est q̄n conuenit. ¶ Nonus cū actor nequit agere ꝓpter interpositū iuramentū. ¶ Decimus cū minori iudicis officio ab hereditate abstineat. ¶ Undecim⁹ cū cā est spiritualis vel in crimine heresis. ¶ Duodecim⁹ vbicūq; publicū cōmodū offendit vt in malo officiali. ¶ Decimus tertius ſm quosdā. l. dō agitur de statu ꝛ libertate ecclie. ¶ Decimus quart⁹ cū restitutio in integruz incidenter iudicis officio postulat. ¶ Decimus quint⁹ in petitione legati ꝛ fideicōmissi. ¶ Decimus ext⁹ cū agit finiū regū dotū. ¶ Decimus septimus cū agit in trebellianica restōne. ¶ Decimus octau⁹ in cā heresis. nā post mortē qs punit sine litis cōtest. ¶ Decimus non⁹ cū ꝑsona est suspecta. ¶ Vigesim⁹ cū agit cū aliquo possessore de bñficio ecclesiastico obtinēdo. ¶ Vigesimus prim⁹ in dilapidatione. ¶ Vigesimus secundus in cā purgationis. ¶ Vigesimus tertius cuz quis est infra puberta tem. ꝛ timetur de variatione. ¶ Vigesimus quartus in causa subscriptionis. ¶ Vigesimus quintus quando iudex ad cautelam testes recipit i notoriis. ¶ Vicesimus sextus qō quis deficit in purgatione lite nō cōtesta. ¶ Vicesimus septimus qō in libertatē ſm quosdā. ¶ Vicesimus octau⁹ vbi ante litis conte. aliquid incidēter ꝓponitur ꝛ ꝓbat. ¶ Exig. vbicunq; aliquis iudicis officio expeditur quod intellige de officio deseruiente actioni. ¶ Exx. cum is qui possidet liti se offert. quia lis tunc nō contestat et fertur ſnia. ¶ Exxi. in odiosis in quibus actori prefigitur terminus in quo si nō veniat postea non auditur. ¶ Exxii in exceptionibus dilatoriis fori. ꝛ in quibusdaz peremptoriis vt cum excipitur de re iudicata trāsacta vel finita. ¶ Exxiij. cū impubes ex carbonianino edicto. ꝛ mulier nomine ventris petit se in possessionem mitti vel cum reo absente actor petit se mitti in possessionē bonoꝝ cā custodie. vel cū queritur an interſit actoris rē exhiberi vel quādo legatarius petit sibi satisfieri de legato. ꝛ queritur an sit relictū legatū. vel cū filius petit alimenta. ꝛ querit an sit filius vel ecōtra vel cū pignora capiunt ex cā iudicati ꝛ querit an sint cōdēnati. Jn ꝑdictis si vocatus sit ⁊tumax possunt testes recipi ꝛ diffinitiua ferri ſnia. ¶ Exxiiij. in oibus emergētibus ſm quosdam ꝛ breuiter vbicūq; libellus nō admittit ꝛ dixit Jnn. in. c. cum dilectus. de accu. q; publicatis attestationibus possunt etiā examinari nō ad plenā ꝓbationē. sed ad iudicii in matre q̄ testificat de etate filij impuberis. Et etiā in fama q; nō facit plenā ꝓbationē. Ang. in conclu. ꝛ
74 ¶ Si testes actoris vel rei recipiunt ante litis contesta. vt q; sunt senes vel infirmi tunc nō publicantur. sed conseruant ly aliqui dixerunt ⁊tra

rium in testibus ꝓ parte rei. si tñ reus adest in iudicio. ꝛ actor abest tūc ante litē ꝛtesta. etiā recipiunt̄ ꝛ publicant̄. ꝛ fertur diffinitiua. ꝑdicta oia vera sine ciuiliter siue criminaliter agat. de predictis oibus vide in spe. de teste. §. nūc tractenus. ꝛ vide Ange. C. de naufra. li. xj. in. l. de submersis vbi ponit casus in quibus etiā examinant̄ ante litis cōtesta. ꝛ de materia vide Bar. in. l. mortis. ff. de do. causa mor. et quod not. idez Ange. in. l. ij. C. de fer. An in examinatione testiū que fit ante litis cōtesta. sunt̄ ciat aduersariū citari ad domū. vide per do. Ange. in aut. de testi. §. fin.
75 in fi. Et si testes ꝑdicunt nihil scire vel non recordari post eoruz publicationem possunt aliꝫ sup eisdē capitulis examinari nec nocet dicere testificate. Jaco. de bel. in. c. j. §. si enim circa fi. in titu. quid sit inuesti. ꝛ. colt.
76 Bar. in cōclu. Testes ꝑqui examinantur ad eternā rei memoriā coram quo iudice debēt examinari. vide per Ange. ff. de transac. l. cū bi. §. trāsactus et de materia horum vide in quodā cosilio Francis. tig. qō babes
77 scōm in ordine. ꝛ icipit vt patet. Testes ꝑpublicati ad eternā rei memoriam pro reo non valent eidem. quia significat q; sunt recepti ad finem agendi ſm Jnno. in. c. significauit de testi. sed certe finis est indiuisibilis in agendo et defendendo. et ideo valent pariter in vtroq; ff. de iureiuran. l. sed et si possessori. §. fi. saluo iure opponēdi cōtra personas. ꝛ dicta
78 cum extraordinem sunt recepti. C. de testi. l. fi. Et no. ꝙ ꝓ interdum petit recipi testes ille qui non habet actionem nec habere ſperat. ꝛ tunc testes publicantur. vt in. d. c. ꝛ. ff. de testi. l. cum rem. ꝛ. C. de vsur. l. fi. Interdū petit qui non habet. sed habere ſperat ita loquitur. ff. ad. l. aqui. l. iij. et. l. in lege acquilia si delectum. sed ibi ſpeciale est. q; duo cōcurrūt. s. odium delinquentis. ꝛ timore etiā ꝓbationū interdum habet actionē. sed ꝛ timore ne pereat ex dilatione legali sic loquitur. ff. de car. l. iij. §. due cause. Interdum habet non ꝓsenti exercitio tamē testes sunt absuturi ꝓpter qō etiā possunt recipi. ꝛ tunc examinātur. sed non publicātur tunc sed postea tēpore infra annū. vt in. c. q̄ñ frequēter. vt li. non contest. nisi partes velint statim publicari. Ex publicatione tamen testiū nō oritur
79 actio. ff. de iureiuran. l. sed ꝛ si possessori. §. pe. Et an requiratur citatio personalis cum testes extra ordinē recipiantur no. per Jnno. in. c. signi ficauit. de testi. vbi omnia predicta dicit in substantia. facit ad hoc vltimum. ff. de incen. rui. naufra. l. pedins. ꝛ. l. nequit. non tamen citatus est semper admittendus ad contradicēdum: vt. l. iij. §. penul. ff. de bo. pos. adde quod not. Dyn. in. l. iij. ff. de dam. infec. et Joā an. in. c. presumitur
80 ignorantia. de re. iur. li. vj. in mercurialibus adde ꝑetiā quod dicit glos. in. l. gesta. C. de re iudicata. ꝙ in apertura testium non sit necessaria parcium citatio. Bar. alibi allegat illam glos. que nihil dicit de citatione sed
81 de ꝓsentia tantum. Adde ꝑetiam ꝙ attestationes non publicate nō faciunt fidem in aliquo iudicio que sunt trāslata in publica monumēta: vt in dicta. l. gesta. et no. in. l. iij. ff. que in fran. cre. secundū Ricar. malum. ꝛ
82 que no. Bar. in cōclu. Possidens ꝑ potest petere examinari testes ad perpetuam rei memoriam. secus si non possidet Ange. in. l. si quis libertatem. ff. de peti. here. §. nam cum quidam.

83 Enumero ꝑ testiuz dico ꝙ regulariter duo sufficiūt nisi lege vel canone exꝓsse maior numerus requiratur. Jtem si accusator episcopus cardinalis non cōuincitur vel deponitur nisi septuaginta duob⁹ testibus. Presbyter cardinalis cū. xliij. diaconus cardinalis cū. xxvj. alij clerici romane ecclesie septē de ꝑdictis. vide glos. ij. q. iiij. c. nulla dā
84 na ꝛ in. c. ꝓcedē. Si qs ꝑ vult ꝓbare solutionē debiti in scriptis cōtenti qnq; sunt necessarij: ly in ꝓbatiōe ꝓfessiōis facta solutiōe qnq; saltē nō rogati sūt necessarij: ly duo rogati sufficiūt: vt no. C. de testi. l. aut. rogati
l. 5cto exceděte libra auri. aut. ly nouo iure. Jn codicillis aūt sunt necessarij qnq; in donatione cā mortis silr qnq;. Jn testō septez. Sed si fit in scriptis ꝛ testōr nescit scribere octo. sec⁹ in codicillis ꝛ testamēto ad pias causas vbi duo sufficiūt. Item inter filios ꝛ nepotes. Jtē ꝛ in villis et municipib⁹ vbi est boim raritas sufficiūt qnq;. Item in reuocādo ꝓ testm sufficiūt tres. C. de testa. l. sancim⁹. Jn testō enim militis duo. Jn testō ꝛdito cozā ꝓncipe ꝓcib⁹ sibi oblatis in quo null⁹ regrit testis. Jn purgatione diaconi tres. Jn purgatiōe epi. xij. Jn depositiōe pecunie vel alterius rei vel alicuius 5ctus si depositū excedit libra auri regrunt tres testes idonei et fidedigni. Jn interruptione ꝓscriptionis regrunt tantū tres. Jn renūtiatione velleiani tres. Jn cōfessione minērarij loco absentiū quos res tāgit tres. Jn cōparatiōe chirographi non publici tres regrunt. Jtē in ꝓmouēdo iter agētes in reb⁹ tres. C. de ꝓ. fa. scri. l. vnicuiq; circa ꝓn. li. xij. Jtē in ispectiōe ꝓulegioꝝ dz qs esse ꝛtēt⁹ nūero. xij. Jn diuortio regrūt sex testes. Jtē q̄nz regrūt. ex. C. de ero. mili. an no. l. j. §. hec vero li. xij. Jtē cū ꝑ epistolā dat libertas vel inter amicos ꝛ amicas ꝛ ꝓs satis. Tres obstetrices vocant ad ventrē inspiciēdū tamē due ꝑbant. Ad ostiū camere in qua mulier sub custodia est paritura. ꝛ. Jtē tpe ꝓtus. ꝛ. libere ꝛ sex ancille i ꝛclaui adhibēt. Quot testes vcz obtineant inst⁹m. vid. ff. de testa. l. heredes palā in ꝓn. Quot testes regrunt in volūtate declarāte. vide. d. l. heredes palā. Quot testib⁹ sit credendū. vide glo. ij. q. iiij. in summa. Quot testes regrunt ad cōfirmādum vel ꝓbādū iudiciū nouevolūtatis sup̄me. vid⁹ Bar. l. l. i. ff. de leg. iij. Quot requirāt ad ꝓbādū errorē dic ꝙ si q̄rit de erroꝛe solēnitatis regrunt duo si volūtatis requirūt tot quot regrūtur ad actū de quo q̄rit. de quo vid⁹ in. l. cū ꝓponebat i glo. ꝛ ibi no. ff. de leg ij. iiicta. l. hōdes palā. ff. ō testa.

Sed an

Sed an credat testimonio vnius. Nō. regulariter qō nō ēt si ꝑfidali fulgeat dignitate: q; vox vnius vox nullius. Fallit in qbusdā casib⁹ in qbus creditur dicto vnius. Et primo si qs reuocationē mādati ꝓbat p vnū testē cū eius sacramento. Scōs casus est qū solus tabellio si dubitat facit instrumentū publicū. Tertius qz stat iuramento creditoris tñ sup eo qō superfluū est in ꝓtio rei vēdite. Quartus qz stat vnius testimonio cū testatoꝛ ita ꝓcipit. Quintus qñ qs habuit ꝓbabilē cām ignorātie. Sext⁹ qz credit dicto vnius abbatis q infra mēsem ante missarū solennitatem exercuit. viij. di. c. tāta. Septimus credit vni extra iudiciuz tanq̄ socio. Octauus est qz credit vni qñz̄ est iuramēto principali. Nonus vbi nulli fit ꝓiudiciū puta cū dubitat an qs sit baptizatus vel ecclia sit cōsecrata. Decimus cū dubitat. Undecimus ꝓpter dictū vnius sigillū in testamento appositū reddit dubiū. l. j. §. fi. qnēad. test. aper. Duodecimus in terminis appositis stat determinationi editoris. Tertius decimus vnus ꝑdit matrimoniū ꝛtrahendū. Quartus decimus vnus facit iudiciꝫ purgationē. Quintus decimus qz credit dicto vnius cū sibi deferat iuramentū. Sextus decimus qz credit sacerdoti dicenti aliquem penituisse. Decimus septimus credit vni tanq̄ pluribus ꝓpter eius fidē indubitatam. Decimus octauus credit executori dicēti se citatse vel denuntiasse. Decimus non⁹ credit cardinali vel alij egrēdi asserenti se habere legatū. de hoc ꝑ Jo. an. in cle. j. de ꝓb. ꝛ I suo tractatu quē ipse fecit de testib⁹? Vigesim⁹ casus est qz credit vni reuelāti insidias factas principi. xxix. di. si qs papa. iij. q. j. q̄ñcūq;. Vigesimus ꝓrimus credit soli epō. sed hodie corrigit. Vigesimus secundus casus est vnus testis inducit ꝓsumptionē. Vigesimus tertius credit vni de consensu partiū. Vigesimus quartus qz credit vni testi cū fama. Vigesimus quintus vnus ꝑficit ly nō sufficit vt in milite ab hostib⁹ misso. cuius assertioni credit suffragātibus meritis prioris vite. Vigesimus sextus stat iuramēto violētiā passi de quātitate rerū. Vigesimus septimus credit iuramēto alicuius ꝑ factū aduersarij. Vigesimus octauus in cā denuntiationis credit vni testi. Vigesimus no
86 nus vnus testis facit semiplenā ꝓbationem. ¶ Quid si ꝙs vult ꝓducere. ql. testes. ꝛ iudex nō vult recipere nisi. gg. an. poterit appellare. ꝛ videt ꝙ sic. vide de predictis oibus in spec. de teste. §. restat. de numero ꝛ vide gl. in. c. tanta. lxxxvij. dist. ꝛ ptz vlterius ibi. An dictū vnius testis cum
87 stio. An credat testimonio ꝑ vnius vide glo. de cōse. dist. iiij. c. placuit. et c. cū itaq;. xiij. q. iij. §. vnius vero. in gl. super dicto ver. vnus testis. facit semiplenā ꝓbationē. vt. l. in bonefidei. C. de re. cre. in quo dic ant partes consentiunt in ꝑsonā ꝛ dictū ꝛ ꝓbat plene aut in ꝑsonam tantū ꝛ tūc semiplene qz licitū est eius dictū infringere. l. si qs. C. e. totam istā materiam limitat Bal. in. d. l. in bonefidei. ꝓ dictū Jnno. nam vnus semiplene ꝓbat qñ depositio cōcernit ꝓcindiciū alicuius. Sed plene ꝛ perfecte ꝓbat qñ depositio nō cōcernit alicuius ꝓcindiciū ita no. Jnnoc. in. c. j. de sepul. qō est no. dignū. Ang. in cōclusione an valeat pactum vt credat
88 vni testi. vide ang. ff. de pac. l. pactū. Quero ꝑ an tabellio qui publicū cōfecit instrumentū connumerez in numero testium dic ꝙ nō ne fungatur duplici officio. arg. ff. de assel. l. fi. ꝛ. l. hac consultissima. C. de testa. ꝛ hoc vbi extra numerū testiū requirit tabellio. Si vero queratur de scriptura q; nō ꝓbat nisi quis vtatur etiaz testium ꝓductione. tunc tabellio habetur ꝓ vno teste vt. l. domicius labeo. ff. de testa. Jaco. de are. dicit quia nō scribit vt persona publica vel scriptura illa nō fit ad ꝓbandū sed ad solēnitatem. Non obst. l. si quis decurio. quia non examinatur vt testis sup negotio. licet super scriptura an scripserit. sed queritur an sit vera nō aūt est testis vel dic ꝙ quantum ad solēnitatē scripture quantū ad veritatē negotij credit tabellioni sed de solennitate negotij nō: nisi sit instrumentū solēne vbi adsit debitus numerus testiū. sed vox nō scriptura neutrū efficit. Ad. l. domitius dic ꝙ ibi nō erat tabellio nec requiritur ibi ſm And. de pisis. aliquādo nulla fit scriotura ꝛ tūc tabellio nō venit in forma tabellionis ꝛ ideo est optimus testis qō ꝑz qz in ore duorum videt stare instrumentū nō triū ex quo tabellio nō cōputat facit ad no. in. §. itē verborū. insti. de verb. ob. aliqñ qs vult assumere solā ꝓbationem ex scriptura aliqñ soluz ex testibus aliqñ ex vtroq; ꝓ io ꝛ tertio nō cōputantur in scōo sic. Bal. in suis conclu.

89 Qualiter Testes sunt examinandi. Spe. in tit. de teste. §. nunc tractandū est. ponit ꝓacticam ꝛ formam an possit examinari in ecclesia vide. C. de sac. sanc. ecclesijs. l. nemo apostata. Testes ꝑqui nō sunt latini qualiter examinabunt̄ per notariū latinū q eos nō intelligit. Bar. in. l. j. §. fin. ff. de verb. ob. dicit ꝙ debent adhiberi duo interꝓetes si pōt. vt in. c. quoniam contra falsam. extra de ꝓba. vel vnū tantū si plures reperiri non possint. vt in aut. de nō alie. §. qui aūt. ꝛ facit. l. cōparationes. C. de fide instru. ꝛ scribat notarius primo sic. Talis testis iuratus ꝛ examinatus sup dictis articulis sibi lectis ꝛ vulgarizatis per talē interꝓetē ipsi testi ibidem dixit ꝛ rūdit in sermone tentonico ꝛ interꝓetato ꝛ declarato ꝑ talem vel tales interꝓetes dicto iudici. ꝛ mihi notario. Ang. in cōclusio. Sed qd si duo testes deponant vnus latine alius grece. rñ. vz eoruz depositio si idē dicūt ar. l. blanditus. C. de fideius. Defectus ergo locutionis testimonium non vitiat. lxxj. q. vij. c. ꝛ hoc diximus. in glos. si cognosces. Sz qd

Universidad del Rosario | Archivo Histórico